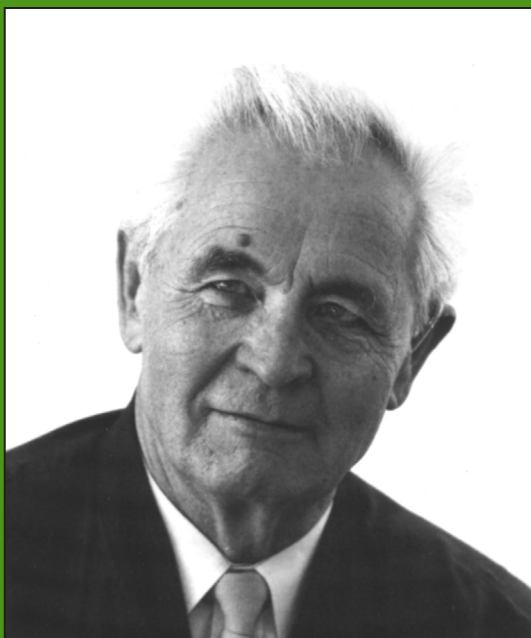

Király Károly

NYÍLT KÁRTYÁKKAL I.

Sétatér Alapítvány

Király Károly

Nyílt kártyákkal

I.

Király Károly

NYÍLT KÁRTYÁKKAL

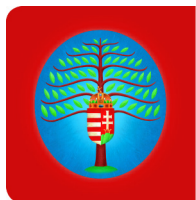
I.

Önéletírás és naplójegyzetek

Sétatér Alapítvány

Pécs, 2013

A könyv megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

*Nemzeti
Kulturális
Alap*

Felelős szerkesztő
Vadas Gyula

Minden jog fenntartva!

© Király Károly, 2013

ISBN 978-963-08-6207-3

I. rész

ELŐHANG

Számtalan barát, ismerős és ismeretlen biztatott, hogy vessem papírra – legalább részlegesen – az élettörténetem, okulásul az eljövendő vagy tán a még élő nemzedékek számára. Sokáig nem álltam kötélnek. Vonakodásom kettős gyökerű. Először: sajnos nem áldott meg a Fennvaló írói talentummal, másodsor pedig nem voltam meggyőződve arról, hogy éppen az én életutam ismertetése hiányzik a gigantikus méretű Gutenberg-galaxisból. Ám az elmúlt évek eseményei ott kívül, a nagyvilágban, és itt belül, a lelkem zugaiban, mégis arra ösztökeltek, hogy tollat vegyek a kezembe, és memórium helyett memoárt írjak arról a tudásról, tapasztalatról, amit felhalmoztam mint a Ceaușescu-diktatúra belső embere, majd mint éppen e diktatúra által kikiáltott első számú közellenség.

Tudom, hogy ebben a könyvben nagyok a hiátusok, kapkodva kerestem életemben azokat a csomópontokat, amelyek köré az emlékek elhelyezhetők. Ezért folyamodtam olykor az emlékezéshez, máskor a naplóíráshoz, vagy éppen az iratait megőrző jó és óvatos funkcionárius papírfedezékeihez, „a szó elszáll, az írás megmarad” elv alapján. Ezek a papírfedezékek azonban történeti dokumentumok is, legyen szó bürokratikus feljegyzésről, jegyzőkönyvről, memorandumról vagy baráti és álbaráti levelekről, aztán ún. tájékoztató dalokról (nota informativă), amelyekről csak a román nyelvet ismerők tudják, hogy a feljelentéseknek ez volt a tréfás magyar fordítása. És mivel emlékezetem ide-oda száguld az időben, szükségesnek tartok néhány életrajzi adatot közölni, amelyekhez kapkodásomból eredő „időtlen” emlékeim kapcsolódnak, és eligazításul szolgálnak az olvasónak.

ÍGY KEZDŐDÖTT

Születtem 1930. szeptember 26-án, Dicsőszentmártonban, nyolcgyermekes munkáscsaládban. Szüleim földművelők gyermekei voltak, a középréteghez tartoztak ideig-óráig. Apai nagyapáméknak még húsz hektár földjük és egy cséplőgépük volt Nagysármáson. Református, magyar emberek voltak. Édesapám jól képzett ácsmester lett az elemi iskola elvégzése után. Édesanyám szintén nagysármási eredetű, heten voltak testvérek, ugyancsak református magyarok.

Lehet, hogy untatom az olvasót, amikor néhány olyan adatot sorolok fel, amely azt hivatott megvilágítani, hogy mit jelentett egy magamfajta magyar emberkének beleszületni Nagy-Romániába Trianon után tíz évvel. Sorsom alakulásához azonban szükségesnek látom, hogy erről is szó essék.

Mindkét ágról minden pereputtyom 1920 után kisebbségi sorba jutott. Beletörődéssel, de korántsem egyetértéssel viselték mostoha sorsukat. Az új román állam gyarmatosító, magyarellenes, elnemzetlenítő, megalázó politikai légkörében több százezer magyart fosztottak meg javaiktól, az első világháborút követően több mint 400 ezer hektár első osztályú földet koboztak el magyar tulajdonosaiktól, és osztották szét az új román gyarmatosítók között. Sok tízezer hektár erdőt, legelőt, kaszálót, közbirtokossági területet koboztak el, egyházi vagyont, ipari létesítményeket, pénzügyi intézeteket, bankokat, hitelszövetkezeteket sajátítottak ki. Kisajátították a magyar iskolákat és leépítették vagy megszüntették a magyar nyelvű oktatást.

Én beleszülettem az új állam hontalanságába, ami meghatározta nemcsak gyerekkorom, de születésem körülményeit és helyét is. Nagyobbik testvérem 1928-ban még Nagysármáson születik. A megélhetés, az anyagi gondok azonban szüleimet Jászvárosba kényszerítik 1929-ben. A gazdasági hanyatlás az építőiparra is kihatott. 1930 elején Dicsőszentmártonban a Herkules Tégl- és Cserépgyárban kaptak elhelyezést a szülők, Édesapám égetőmesterként lakást is kapott a téglagyár udvarán. Egyéves voltam, amikor elhagytuk szülővárosomat, és Mezőtúrára költöztünk, apám béresnek szegődött el az uradalomban.

1934 őszén átköltöztünk Marosludasra. Újból keresett lett az ács szakma. A két tehenet, hét juhot eladtuk és házat építettünk Marosludason. 1939 őszéig apám viszonylag jól keresett, majorságot, disznót tartottunk. Rendesen étkeztünk, öltözködtünk és iskolába jártunk. A család közben létszámában is gyarapodott.

1937-ben, hétéves koromban kezdtem az iskolát. Sajnos a történelmi körülmények és a család gazdasági helyzete nem tette lehetővé a továbbtanulást anyanyelvemen. Kisebbségi sorsom első intézményes negatív megkülönböztetését szenvedtem el akkor, amikor az első két elemi után már román iskolában kellett folytatnom a tanulást. Az anyanyelvi oktatás hiánya szinte egész életemre kihatott.

Marosludason volt ugyan anyanyelvű oktatás is a katolikus és református elemi iskolában, de csak egyetlen osztályt működtettek. A felekezeti iskolából kiszorultak az állami iskolába iratkozhattak, ahol az oktatás nyelve természetesen csakis román volt.

A haddelhadd, a nincstelenség legnehezebb időszakát a család 1940–1944 között élte át. 1939 őszén édesapámat behívták katonának – ahogy akkoriban mondták, koncentrálták –, a család kenyérkereső nélkül maradt. A négy gyermek eltartása édesanyám gondjaira maradt (1941-ben megszületett Ibolya, a nagyobbik húgom), a családfenntartásban részt kellett vállalnunk nekünk, nagyoknak, a bátyámnak – Árpádnak – meg nekem. Elszegődtünk kőművesek mellé maltert, téglát hordani, az állomáson poggyászt cipeltünk, szódavizet, mozijegyet árultunk, a hetivásáron marhákat hajtottunk. A bukaresti kereskedők által felvásárolt szarvasmarhát a tordai úttól a nagyállomásra kellett átterelni, a több tucat szarvasmarhát bevagónírozni. Délelőtt a marhapiacon románul-magyarul reklámoztuk, kínálgattuk Génádi bácsi szódavizét. Génádi bácsi volt az egyedüli „szódagyáros” Marosludason. A szomszédunkban lakott, a vasúton túl. A gyáron kívül egy szamara és egy kétkerekű szekere volt, meg népes családja. A szódagyárban ő, a tulaj volt az egyedüli munkás is. Péntek este átjártam hozzájuk gyertyát gyújtani, szombat reggel tüzet gyújtani. Hálából egy-egy szem kockacukrot meg pászkát kaptam. A kínos, nehéz megélhetés éveiben ki-kijártam télen a nagyállomásra. Egy liter tejjel megvesztegettük a mozdonyvezetőket, és két lapát kokszenet kaptunk érte. Ha más szülők gyerekei megelőztek a műveletben, és nem kaptunk szenet, akkor kihasználtuk az őrfigyelmetlenségét, és az állomás raktárterületéről méteres tűzifát loptunk. Nem volt pénzünk tűzifára, sokszor még gyufára meg petróleumra sem. Ezekben az években ritkán hevítettünk be a sütőkemencébe, kenyér helyett puliszkát meg málét süttött az anyám. Vasárnap nem volt, csak nagyon ritkán, tyúkhúsleves, csöröge meg pánkó. A krumplipüré helyett inkább a héjában főtt krumpli volt a gyakori

eledelünk. Kukorica meg máléliszt volt, meg sütőtök, szárazpaszuly, káposzta, murok, karalábé.

Édesapámat évente egyszer láttuk, amikor kétheti szabadságot kapott a frontról. Ebből a röpké örömből született 1943-ban István öcsém. Ő volt a család reménye. Törvény írta elő, hogy az ötgyermekes családfenntartókat le kell szerelni. Édesapám kérése nem nyert orvoslást a román állam diszkriminációs, kisebbségellenes politikája miatt. Nem maradt más lehetőség számára: megszökött, és 1943 őszén hazajött. De hogy elkerülje a hadbírószági processzust, átszökött Magyarországra. Magával vitte a bátyámat, Árpádot.

A rendőrségi zaklatások és a megélhetés hiánya arra az elhatározásra készítette édesanyámat, hogy kövessük édesapánkat. Eladta a házat, az ingóságokat, és az így kapott pénzzel megfizette azt a csempészt, aki átkalauzolt a határon.

A határon az átkelés nem volt éppen leányálom. Ma is csodálkozom tetteimen, a kényszer teremtette bátorságon és vakmerőségen. A határátlépést édesanyám rendezte, ráfordította egész vagyonunkat. Egy mezőgerebenesi román tanítónő vállalkozott átcsempészésünkre. A tanítónő többször leutazott Marosludasra és egy-egy átalvetőbe csomagolt cókókat vitt magával. Összesen az egészbatyunk hat átalvető volt. Az átalvetőket édesanyám varrta kendervászonból. Március utolsó hetében Mezőméhesre, Molnár Sándor bátyámhoz költöztünk. Egy hetet töltöttünk nagybátyámnál, azután, április 3-án este 10 órakor, felültünk a mezőméhesi végállomáson a keskeny vágányú személyvonatra. Másfél óra múlva kiszálltunk Mezőgerebenesen, a másik végállomáson. Itt volt a határállomás. (Más időkben ez a kis vonat Marosvásárhely–Mezőméhes–Bánd érintésével közlekedett.) Az állomáson várt a tanítónő. Egy félórai botorkálás után a vaksötétben hazaérkeztünk hozzá, a kertje végében kb. 500 méterre volt a román–magyar határ. A házban megpihentünk, a kicsik ettek valamit, tejet ittak, éjjel 12 órakor útra keltünk. Elöl ment a kalauzunk, utána édesanyám, bal karján István öcsém, aki még nem töltötte

Családi kép

Balról jobbra: Ibolya, Édesanya – Molnár Margit –, az ölében István, Attila, felül: Árpád és Károly

be az egy évet, a jobbójával fogta húgomnak, Ibolyának a kezét, aki hároméves volt, bal felől a szoknyájába fogódzkodva hatéves Attila öcsém. Attila karján a füles kosár volt, benne a kis elemózsia, vagy 20 darab friss tojás, egy darab szalonna, egy üveg tej, két lilahagyma és öt szelet kenyér. Leghátul mentem én, két átalvetővel a vállamon. Utunk gyümölcsfák között vezetett felfelé. A határ a domb gerincén húzódott. Borús, de száraz idő volt szerencsénkre, erősen fújt a száraz, meleg nyugati szél. A kert végében megpihentünk, a tanítónő nem jött tovább. Útbaigazított, menjünk csak előre, s mikor kiérünk a domb tetejére, akkor már magyar földön vagyunk. Elbúcsúztunk, és csalódottan folytattuk utunkat. Azért fizettük meg a kalauzt, hogy a határon átvigyen.

Legalábbis így képzeltük mi. A sötét éjszakában lassan, bizonytalanul, nesztelenül haladtunk előre. Némi zaj csak akkor keletkezett, amikor Attila a szántásban megbotlott félálmában, orra esett és a kosárból minden kiborult. A tojások ott maradtak, nagy része összetört. A többi elemózsitát visszaraktuk és továbbmentünk. Édesanyám Istvánt a másik karjára vette, én is letettem az átalvetőket, megpihentem. Aggódo szemekkel kémleltük, hol is a határ, nehogy határőrökbe botoljunk. A román határőröktől féltünk, mert ha elfognak, visszakísérnek és minden oda-veszett. Lassan felértünk a dombtetőre. A határnak semmi jele, sem drót, sem kerítés, sem külön sáv, boronált rész, amint a határoknál szokás. Nem tudtunk eligazodni, nem tudtuk, a határon innen, vagy túl vagyunk. Bizonytalanul mentünk előre, és csak akkor riadtunk meg és húzódtunk be a bozótba, amikor hangokat hallottunk. Szívünk hevesen vert. Határőröktől tartottunk. De ahogy a hangok felerősödtek, magyar szavakat hallottunk. A sötétben felrémllett két alak csizmában, fehér harisnyában, fekete bundasapkával. Meglepődtek, amikor a sötétből megszólítottuk őket; de miután megtudták, kik vagyunk, készségesen útbaigazítottak. Biztosítottak, hogy a határon áthaladtunk, magyar földön vagyunk. Nem messze van egy ház, ahová nyugodtan bekopoghatunk, egy magyar gazda tanyája. Izmaink megerősödtek, bátorságot kaptunk, hamarosan bekopogtunk Gyuri bácsiékhoz. Éjfél után kettőt mutatott az óra. Gyuri bácsiék roppant emberségesen, készségesen fogadtak. Álmukból felzavarva, ágyat vetettek, a három kistestvérem aludt. Az út utolsó részén édesanyám Ibolyát is ölben kellett hogy vigye. Miután lefektették őket, édesanyám elmesélte történetünket, barangolásunkat. Gyuri bácsiék meghatódva végighallgatták; jól ismerték kalauzunkat, hiszen annak előtte szomszédok voltak. Gyuri bácsi felajánlotta, hogy engem visszakalauzol, hogy a vagyunk, a batyunk többi részét áthozhassuk. Házigazdánk nem kételkedett, hogy az özvegy tanítónő, aki egy leánytestvérével lakik együtt, rendes ember, nem tartja vissza javainkat. Négy átalvető maradt náluk, ruha- és ágyneművel. Az egyikben füstölt

disznósonka, zsír és szalonna volt. Gyuri bácsival elindultunk vissza, a határ felé, Gyuri bácsi a domb tetején, a határ magyar felén maradt és mutatta, merre menjek, mert a dombról a vaksötétben csak a kékre meszelt román házak falai látszottak. Az irányt tartva célba találtam. Hogy, hogy nem, magam sem tudom. Nappal sohasem láttam sem a tájat, sem a házat. Mikor eltávoztunk, nem néztem vissza. Nemcsak a házak színe egyforma, hanem maguk a házak is. Többnyire tornácos, szoba-konyhás kis hajlékok. Szimpla üveges ajtón kopogtattam. Suttogást hallottam, és egy riadt női hang megkérdezte románul, ki az. Én is románul feleltem, hogy Király néni fia, Károly. Ekkor az ajtó arasznyira kinyílt. Felismertem a tanítónő sovány arcát, őszülő haját. Azt kérdezte: „Baj van?” Én meg azt feleltem, semmi baj, csak a batyukért jöttem. Ekkor a tanítónő rám förmedt, hogy milyen batyukról beszélek, itt nincs semmiféle batyu. Gyorsan kotródjam onnan, mert hívja a határőröket. Én meg erősködtem, hogy addig egy tapodtat sem megyek, míg a négy átalvetőt ide nem adják. Látván, hogy nem lehet megijeszteni, elkergetni, ímmel-ámmal kitették az átalvetőket a tornácra, és az ajtót bezárták. Felsőhajtottam a sötétben, s azon gondolkoztam, most mitévő legyek: négy átalvetőt hogyan cipeljek egymagam. Tizennégy évesen is munkában edzett, jól megtermett, fogdmeg legényke voltam. Két kézzel a négy átalvető összekötőjét megfogtam, és a tornácra a kertbe húztam őket. Kettőt a vállamra vettem, és száz méterre előrevittem. Letettem, visszamentem a másik kettőért. Aztán pihentem egy sort, és kezdtem előlről. Tudom is én, hányszor végeztem el ezt a műveletet, amíg a tetőre felértem. Nem számoltam. Lihegtem, a víz csorgott rólam. Kezdett pirkadni. Gyuri bácsi sehol. Amint később kiderült, Gyuri bácsi aggódva a késésemért, arra gondolt, hogy elkerültük egymást. és hazament. Mivel nem talált otthon, visszatért; és mire én hozzájuk értem, ő nem volt otthon. A felesége és édesanyám aggódtak, nem megy-e át a határon engem keresni. Én mentem utána. Szerencsére nem kellett sokat gyalognom, a hajnali világosságban már nem kerültük el egymást.

Másnap délben, miután jól megetettek és útravalóval elláttak, Gyuri bácsi beszállított minket az őrsre. A mezőbándi határőrsön egy napot tartózkodtunk. Innen felszállítottak Kolozsvárra; két hétig a kémelhárító megfigyelése alatt álltunk. Szamosfalván laktunk, édesapám öccsénél, Elek bátyámnál. Május elején a család egymásra talált. Marosszentiványon tartózkodtunk két hónapig, édesapám legkisebb öccsénél, Pista bátyámnál.

1944 ősze a Mezőségen talált, ott éltem át azokat a napokat, amikor a magyar hadsereg augusztus végén átlépte a határt, és bevonult Dél-Erdélybe. Édesapám a Mezőségen dolgozott akkor, Szászlekencén, Atzél Ede birtokán istállót és szénatárolót épített. Aztán átvonult rajtunk a front.

1945 januárjában édesapám hazament Marosvásárhelyre, onnan két jó lóval és stráfszekérrel jött vissza, amire felraktuk a batyuinkat. Marosvásárhelyen a Kossuth Lajos utcában, a Malom utca végében házat béreltünk, és a család véglegesen idetelepedett.

1946 tavaszán megszületett a második húgom, Erzsébet, sorban a nyolcadik gyerek, az élők közül a hatodik. Hála Istennek, mind a mai napig élünk.

1945 márciusában ácsinasnak szegődtem el Mihály Tiborhoz, Mihály Jóska bácsi régi illegális kommunista, az akkori ideiglenes munkásgárda rendőrfőkapitánya fiához. Tibor, a mesterem, az RKP tagja, a Magyar Népi Szövetség marosvásárhelyi szervezetének egyik vezető egyénisége volt. Ő irányított engem a mozgalomba. Ezzel el is indultam saját utamon. Tanonciskolába jártam, a mozgalomban tevékenykedtem, hittanórára jártam a Vártemplomba. Konfirmálásra azonban már nem került sor – „ideológiai megfontolásból”.

Az életemben nem minden úgy alakult, ahogy szerettem volna. Pályaválasztásom az akkori társadalmi, politikai viszonyok határozták meg. Nemegyszer feltették és felteszik a kérdést újságírók, újdonsült demokrata, liberális mezbe öltözött honfiak, hogy ugyebár, lám csak, Király fiatal kora óta meggyőződéses kommunista, a kommunista rendszer egyik pillére. Ő is egyike azoknak, akik behozták a szovjet rendszert, a kommunista ideológiát honosították meg nálunk és Kelet-Európában. Vitatkozzam velük? Majd az idő eldönti, mit is kellett tennie annak a proletárgyereknek, aki a saját bőrén tapasztalta meg a kizsákmányolást és a román nacionalizmus terrorakcióit.

Akkor azonban, 1944–45-ben csak egyetlen lehetőség volt: a kommunisták mellé állni. Erdély magyar lakosságának orientációját ez határozta meg. A román csapatok bevonulása Észak-Erdélybe lehetőséget teremtett a Maniu-gárdák garázdálkodásainak. Aki szembe tudott szállni és fellépni ezek ellen 1944 őszén, 1945 tavaszán, az egyedül a Vörös Hadsereg volt. A szovjet parancsnokság kitiltotta a Maniu-gárdákat Észak-Erdélyből, amivel elégtételt és elismerést szolgáltatott az erdélyi magyarságnak, bizalmat és reményt keltett, hogy az erdélyi magyarság nem lesz újabb atrocitások áldozata. Ugyanezt a reményt táplálta a Román Kommunista Párt, amely fennhangon elítélte a szélsőséges nacionalista, magyarellenes Maniu-gárdák bosszúálló cselekedeteit. A szovjet megszálló parancsnokság kitiltotta a román adminisztrációt Észak-Erdélyből 1944 őszén, és csak garanciavállalással, a Petru Groza által vezetett kormánynak engedte át ideiglenesen a békeszerződésig a terület adminisztrációját.

Ilyen körülmények között indultam én is el a „fényes szelek” szárnyán lassú szárnycsapásokkal a csúcsok felé.

ÍGY FOLYTATÓDOTT

A „csúcsokat” emlegettem, de addig hosszú utat kellett megtennem lapályokon, dombokon, hegyeken át. Nem akarom szaporítani a szót, csak néhány állomást említek meg eligazodásul.

Ifjúkommunistaként már a kezdet kezdetén különböző tisztségeket vállaltam. 1949-ben KISZ-aktivista voltam a Duna–Fekete-tenger-csatornánál. 1952-ben a békási Lenin-vízierőműnél KISZ-titkár, majd Buhuș rajoni első titkár, 1955-ben Bákó tartományi titkár. Politikai pályám töretlenül ívelt felfelé. Huszonnégy évesen többrendbelileg kitüntettek, és nyomban fölvettek a Román Kommunista Pártba. Különböző ifjúsági és pártfőiskolákon diplomát szereztem. Ezt tetőzte be 1956–57-ben a moszkvai és bukaresti főiskolai diploma, majd 1970-ben az egyetemi közgazdasági diploma. 1971-ben még akadémiai levelező tagságot is nyertem a Társadalmi és Politikai Akadémián.

Közben voltam központi bizottsági instruktor két évig, Suceava, Galați, Nagyvárad, Ilfov és Ploiești tartomány irányítója. Innen „huppantam” Kovászna megye első titkári és a Megyei Néptanács elnöki székébe 1968-ban. Hogy ki ne felejtsem, 1968-ban az RKP KB tagjává és a Politikai Végrehajtó Bizottság póttagjává választottak. És itt kezdődik voltaképpen a politikai életrajzom.

1969 tavaszán megalakultak a nemzetiségi dolgozók tanácsai, a Magyar Dolgozók Nemzetiségi Tanácsának alakuló konferenciáján én elnököltem. Részt vett rajta Ion Gheorghe Maurer miniszterelnök és Nicolae Ceaușescu pártfőtitkár és köztársasági elnök, aki nagy horderejű, populista beszédet mondott: meghirdette a román nemzet és a kisebbségben élő nemzetrészek és etnikumok teljes jogegyenlőségét.

A 22 éves Király Károly

1968–1972 között számos beszélgetésem volt Nicolae Ceaușescu pártvezérrel és államelnökkel, valamint Ion Gheorghe Maurer miniszterelnökkel. Erre akkor adódott alkalom, amikor az említettek külföldi, magas rangú állami és politikai személyiségeket kalauzoltak a kormányvadászatokra. Kovászna megyében a házigazda szerepét én töltöttem be. Közvetlen és bizalmas kapcsolataim gyümölcseit Kovászna, vagyis Háromszék zömében magyar-székely lakosai élvezték. Elsősorban meg kell említeni a gazdasági fejlődést, iparvállalatok létesítését, különösen a gépgyártó, élel-

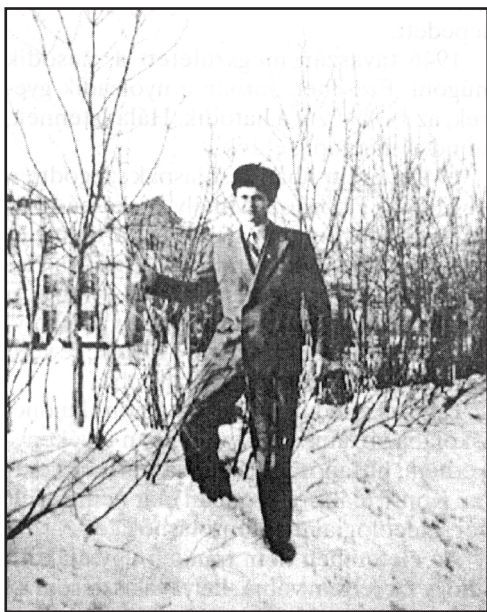

*Király Károly, Báko tartomány IMSZ-titkára
a munkatársak között 1955-ben
(első sor, balról a harmadik, világos öltözetben)*

mezési, fa- és könnyűipar rohamos fejlődését. Nagyarányú lakásépítkezés kezdődött, közművesítés, szociális és kulturális létesítmények jöttek létre. És nem utolsósorban a jó kapcsolatokat politikai engedményekre is felhasználhattam. Emlékezéseim során kitérek majd arra is, milyen kedvező közösségi haszna van a „lássuk a medvét” vadászatoknak. De hogy folytassam utazásom az életállomások közt, az 1972-es dátumot kell egyik csomópontként megjelölnöm.

1972 április elsején beadtam lemondásomat a Végrehajtó Politikai Bizottság póttagi tisztségéről, a megyei pártbizottság első titkári és a megyei néptanács elnöki tisztségéről. Az április 21–22-én megtartott központi bizottsági ülésen a lemondásom elfogadták. A lemondásnak politikai háttere volt. Már 1970 végén, 1971 elején megfogalmazódott bennem a lemondás szándéka, tapasztalván a román párt- és államvezetésben a diktatórikus jegyek és személyi kultusz térhódítását, a gazdasági megtorpanást, a voluntarisztikus párt döntéseket a gazdasági életben, a szocialista demokrácia korlátait, amibe beleépültek a parancsuralom módszerei, a Ceaușescu házaspár egyeduralomra való törekvéseinek jelei, a pártvezetés bábozítása, a szekuritáté szerepének a mindenhatósága és tevékenységének a Ceaușescu házaspár szolgálatába való állítása, a nemzeti etnikai kisebbségek jogainak megnyirbálása, a homogenizálás, az egy nemzet – egy vezér – egy nyelv meghirdetése, mint az elnemzetlenítés fő eszköze.

Fel- és lemondásaimat két momentum határozta meg. 1970 tavaszán, Lenin születése centenáriumának ünnepségein én is részt vettem Moszkvában a Nicolae Ceaușescu által vezetett párt- és állami küldöttségben Ion Gheorghe Maurer miniszterelnök és Constantin

*Király Károly Moszkvában
1957. január 26.*

Pîrvulescu társaságában. Ez alkalommal Ceaușescu kérésére az ő társaságában találkoztunk Santiago Carillóval, a Spanyol Kommunista Párt főtitkárával; Giancarlo Paiettával, az Olasz Kommunista Párt ideológusával, és megbeszéléseket folytattunk a Szovjet Kommunista Párt vezetőivel. Meghallgathattam Ion Marinescu moszkvai román nagykövet Nicolae Ceaușescunak tett külön beszámolóját, a megbeszélésre Ceaușescu engem is meghívott, a delegáció többi tagjait mellőzve. Betekintést nyertem a titkos diplomáciába. Mindez erősítette bennem a szándékot és elhatározást, hogy a „buliból” ki kell lépnem.

1971-ben két esemény tovább erősítette elhatározásomat, és gyengítette lojalitásomat a pártvezetés iránt: a kínai és a koreai személyi kultusz és a kultúrforradalom átültetése Romániába, amely megbénította a gazdasági és szellemi életet, elsorvasztotta a kultúrát. 1971 nyarán külön megbeszélésem volt Nicolae Ceaușescuval a kisebbségi etnikai kérdésekről, s terítékre került az oktatásban folyó román nemzeti szupremácia, az önálló magyar iskolák felszámolása, az osztálylétszámok csökkentése, a szakiskolák és szaklíceumok anyanyelvi oktatásának megszüntetése, a főiskolai intézetek, fakultások anyanyelvű oktatásának elsorvasztása,

Kétnyelvű felirat középületen 1970-ből

Balról jobbra: Székely Zoltán, a Székely Múzeum igazgatója; Czíkó Árpád bankigazgató, Tomuş Ana, –, Király Károly, Stanca Constatntin párttitkár, Kóródi István párttitkár, Drago Ion, a néptanács alelnöke; Drunek Zoltán párttitkár, Szász Domokos párttitkár, Veress László mezőgazdasági igazgató

majd megszűnése. Ceaușescu látszólag elfogadta érveimet és Leonte Răutu miniszterelnök-helyettesnek a jelenlétében kiadta az utasítást egy tanulmány elkészítésére és az általam felvetett sérelmek orvoslására. Szó szerint így hangzott Ceaușescu utasítása: „Răutu, itt van nálam Király, és felvetett egy egész sor kérdést a magyar nyelvű oktatással kapcsolatban. Az érveit elfogadtam, és igazat adok neki. Sürgősen készítsetek tanulmányt és fogalmazzatok meg javaslatokat. Még az ősztől, az 1971-es iskolai tanévtől vissza kell állítani a szakiskolákban és szaklíceumokban a magyar nyelvű oktatást.” Tudtam, és később tapasztaltam, hogy a pillanatnyi orvoslások a 70 éves „húzd meg, ereszd meg” román politika egyik láncszeme csak, s hogy többnyire a „húzd meg” dominál. Ami azután történt, hogy 1972-ben lemondtam párttisztviségimről, az már az emlékiratok anyaga. Mert azután kezdődik az egyes számú közellenség ceausisza üldözése.

KAPCSOLATOM CEAUȘESCUVAL

Ceaușescuval közvetlen kapcsolatba még az 1960-as években kerültem, amikor a Magyar Autonóm Tartomány KLSZ-bizottságának az élén álltam. Az ifjúsági szervezet irányítója és mentora a párt részéről Ceaușescu volt. Ő volt a párt második embere, az ő felügyelete alatt működött a hadsereg, a szekuritáté, az igazságszolgáltatás, az ifjúsági, a nőszerkezetek és a szakszerkezetek. Részt vett az ifjúsági szervezet központi bizottsági ülésein és fontosabb összejevetelein.

Aktív ember lévén, sosem tétlenkedtem sem a szavak, sem a tettek terén. Szerettem véleményem nyíltan megbeszélni azzal a közösséggel, melyet irányítottam. Sok új dolgot vezettem be az ifjúsági szervezet tevékenységébe, sokat jártam a falvakban, az iskolákban, a vállalatoknál. Társaimmal meghonosítottuk az ún. nagykorúsítási ünnepeket, amelyek az évek során népünnepekké alakultak át, kultúrműsorral zárultak, játékokkal és tánccal. Ifjúsági csütörtököket, sportvasárnapokat szerveztünk, falusi ifjúsági klubokat alakítottunk, kirándulásokat szerveztünk a tengerpartra, a fővárosba és a történelmi nevezetességű helyekre. Felkaroltuk és támogattuk a Székely Népi Együttes és gyermek együttes tevékenységét. A Birtalan karmester házaspár áldásos munkája és Székely Dénes táncmester hagyományápoló népitánc remeklései adtak rangot és tették híressé a két együttes szereplését.

Ebben az időben az országos ifjúsági szervezet élén Virgil Trofin állt, akihez jó pajtási viszony fűzött. Trofin évente legalább egy hónapot tartózkodott a Magyar Autonóm Tartományban. Együtt szálltunk ki terepszemlére a Székelyföld számos településére, részt vettünk ifjúsági összejöveteleken, bálokon, sportrendezvényeken, együtt táncoltunk, énekeltünk, sportoltunk a helyiakkal. Trofin sok magyar dalt tanult meg, szívesen énekelte őket. A székely fiúkkal meg lányokkal székely népdalokat énekeltetett, és ő maga román népdalokat énekel a fiataloknak.

Azokban az években még a kölcsönös tisztelet légköre uralkodott, azt a hitet keltve, hogy a politikai vezetés jó szándékú, becsületesen viszonyul a kisebbségeket érintő és foglalkoztató kérdésekhez, hogy a román–magyar viszony rendezésében nincs akadály. Akkor még mindenhol használni lehetett a magyar nyelvet, gyűléseken, összejöveteleken, kultúr- és sportrendezvényeken, a bíraskodásban, az adminisztrációban. 1961-ig a tartományi párt- és állami vezetők magyar nemzetiségűek voltak, a rendőrség, a törvényszék élén is többségükben magyarok álltak. Egyetlenegy kivétel volt: a hadsereg területi parancsnoka volt román. A tűzoltó alakulat parancsnoka is magyar volt.

Ezt a közhangulatot rontotta meg, amikor a jó szándékot kérdőjelezte meg, a Román Kommunista Párt politikájának nacionalista, elnemzetlenítő törekvése. Erre jó ürügyet szolgáltatott az 1956-os magyarországi forradalom, amelynek esetleges kiterjedése megfélemlítette a román politikai vezetést. Újból a megszorítások évei kezdődtek, a legfelsőbb pártvezetés elhatározta a Magyar Autonóm Tartomány felszámolását.

A tartományi és rajoni pártvezetésben akadtak jóindulatú, becsületes szándékú emberek, de több volt közöttük a karrierista elem, akikkel pártfeladat ürügyén mindent el lehetett végeztetni. Egyes tartományi vezetők féltették pozíciójukat, nem nézték jó szemmel az értelmiségiek előtérbe kerülését az ifjúsági szervezetben. Mindezt engem tettek felelőssé.

1960-ban egy pártkonferencián a párt vezető szerepének tagadásával vádoltak meg. A Szovjetunióban és nálunk is az 1950-es években az ilyen vádakért a pártból való kizárás, sőt börtönbüntetés járt. Tiltakozásul Trofinnak felajánlottam a lemondásom. Trofin jelentette az esetet Ceaușescunak, aki a tartományi pártvezetést rendreutasította, írásban kért magyarázatot. A tartományi vezetés zavarában tőlem próbált érveket kicsikarni állításuk fenntartására. Maradtam tovább a tisztségben.

1964-ben Banc Iosiffal (Vicc Jóskával) kerültem összeférhetetlenségi viszonyba, miután bírálatban részesítettem politikai elfogultságáért, durvaságáért és baszkodásáért. Ezért helyeztek ki pártmunkára Gyergyószentmiklósról. Ebben a minőségben egy tartományi pártbizottsági ülésen 1965-ben keményen összekülönböztünk

Banc Josiffal, miután én felfedtem, hogy százával pusztulnak éhen a szarvasmarhák takarmány hiányában. Pontosabban 1964-ben az állami és kollektív gazdaságokban Gyergyó rajon területén 1200 szarvasmarha pusztult éhen. Ez a felfedés rossz fényt vetett a pártvezetés munkájára. Banc megfenyegetett, megpróbált elhallgattatni azzal, hogy én valótlanságokat állítok, fiatal vagyok és nem értek hozzá. Erre én pontos statisztikai adatokat szolgáltattam gazdasági egységenként, korosztályonként és havi bontásban. Így az ellentét nem csitult el, hanem felerősödött. Ez alkalommal Trofin védett meg.

Gheorghiu-Dej halála után Ceaușescu lett a főtitkár. Ceaușescu helyét Trofin foglalta el az ifjúsági vonalon. Trofinnak köszönhetően kerültem egy év múlva a Központi Bizottság apparátusába, aminek én egyáltalán nem örvendtem. Trofinnak is megmondtam, amire ő nyíltan úgy érvelt: „Ha nem jössz ide mellém, Verešek kikészítenek.” Természetes, hogy Trofin elnyerte Ceaușescu beleegyezését is ehhez a döntéshez.

1965-ben a IX. pártkongresszuson be kellett volna kerülnem a Központi Bizottságba. Hogy mégsem kerültem be, az az én liberalizmusomon múlt. A kongresszus előtt a jelölteket újra átvilágították. Hozzám is beállított Bukarestből egy 55 év körüli, ősz hajú káderes. Elővett egy zsebnotezt, amelyben irigylésre méltó

*1958 – a Magyar Autonóm Tartomány ifjúsági konferenciája szünetében
Jobbról balra: Domokos Géza, a KISZ Központi Bizottság büroójának tagja;
Király Károly, a tartományi KISZ első titkára és Bațaga Ștefan, a tartományi pártbizottság titkára*

pontossággal voltak feltüntetve életem mérföldkövei. Amikor az 1952–54-ig, a békási időszakig érkeztünk, a káderes azzal vádolt meg, hogy megszegtem a párterkölcst. Ebből éles vita kerekedett. Magyarázatot kért egy lánnyal való kapcsolatomra. Én nem tagadtam, igenis volt kapcsolatom nemcsak az említett háromszéki lánnyal, de másokkal is. Nőtlen voltam, nagykorú. Hol van itt a proletár erkölcs megszegése? – kérdeztem. Panasz érkezett tán? Tudtommal a lányok nem emeltek panaszt ellenem.

Átvilágítóm beismerte, hogy tényleg nem volt sem botrány, sem panasz, de mivel kiszivárogtak az ügyek, ártok a pártnak. Ingerülten vágtam a szavába: ő fiatal korában hogyan oldotta meg a kérdést? Ha nem udvarolt, kézimunkázott? Az én káderesem mérgesen felpattant, és faképnél hagyott, aminek az lett az eredménye, hogy csak a X. pártkongresszuson, 4 év múlva választottak be a Központi Bizottságba. Nem apelláltam, de nem is bántott a dolog. Trofin egyszer megjegyezte: „Te azért csak vigyázz a káderesekre.”

Ceaușescu közvetlen közelébe 1968 után kerültem, amit a párttiszségek indokoltak, tettek lehetővé és szükségessé. Legtöbbször a vadászatok adtak alkalmat az eszmecserére. Több órát vett igénybe az autózás, a gyaloglás a hajtóvadászatok színhelyéig. Házigazdaként ilyenkor a fővendég mellett kellett tartózkodni és szóval

*Tartományi IMSZ-konferencia utáni bankett 1960-ban
Balról: Domokos Géza, az Ifjűmunkás főszervezője, az IMSZ KB bürotagja,
Király Károly, –, Pop Ioan és Roșca Ion IMSZ-aktivisták*

tartani. Kovászna megyében évente legalább tízszer megfordult Ceaușescu. Ez kb. 20 órai társalgásnak felelt meg. Még akkor is, ha ő ilyenkor kevesebbet beszélt, inkább kérdezett, tehát beszélgetett. Bármennyire is zárkózott, szűkszavú volt, elég pontos képet tudtam alkotni gondjairól, lelkivilágáról, emberi mivoltáról.

Mint a párt és az állam vezetőinek egyike, havonta legalább egy napot egy asztal körül együtt töltöttünk párt- vagy állami kérdéseket tárgyaló gyűlésen. A gyűléseken az ő véleménye volt a meghatározó. Ő elnökölt, az övé volt az utolsó szó. Az évek folyamán a magatartása gyökeresen megváltozott. Eleinte megfontoltabb volt, türelmes, odafigyelt, és értékelte az általa hasznosnak vélt indítványokat, javaslatokat, véleményeket. A gyűlésekre eleinte kevesebb kérdéskör került, több idő jutott megbeszélésükre. Ahogy múltak az évek, egy-egy gyűlés napirendje felduzzadt 4-5 témáról 15-re is. Egyre kevesebb idő jutott megtárgyalásukra. A türelme is fogyott. Agresszívebb lett, gyakran került sor kemény hangú rendreutasításokra. Akit egyszer pontra tett, annak hallgass lett a neve. Örvendhetett, hogy azzal megúsza. Így járt Paul Niculescu-Mizil, Trofin, Iliescu, Petre Lupu és mások. Aki mégsem tudta befogni a száját, azt jó messzire elpenderítette a vezetéstől. Így jött létre egy második garnitúra: a bólogató jánosok köre, akiknek csak a karrier számított.

*1961 – IMSZ-gyűlés Marosvásárhelyen Gh. Gheorghiu-Dej képe alatt
Balról jobbra: Hadnagy János városi IMSZ-titkár, Anderkó József tartományi párttitkár,
Király Károly, az IMSZ első titkára; Bîrlea Ion országos IMSZ-titkár,
Cozma Ion tartományi párttitkár*

Ide sorolom Manea Mănescu, akitől 4 év alatt a gyűléseken mást sem halottam: „Zseniális az ötlete, főtitkár elvtárs, csak egyetérteni tudok vele.” És 1989. december 22-én kezét csókolt neki. Sokan tartoztak ide, s ahogy telt az idő, a számuk szaporodott: Gheorghe Pană, Ilie Verdeț, Gere Mihály, Constantin Dăscălescu, Fazekas János... akiket Maurer jogosan gyáva seggnyalók-nak titulált.

Abban az időben kevesen mertek véleményt nyilvánítani, de közéjük tartozott Maurer, Bodnăras, Fazekas János. Emlékszem, Fazekas János egy alkalommal elég drasztikusan torkolta le Leonte Răutu, Ilie Rădulescu és Dumitru Popescu javaslatát, hogy Ceaușescu képét kötelező legyen minden közintézetben kitenni. Fazekas János a gyűlésen gúnyosan megjegyezte, hogy a javaslat szerint akár a közvécékben is kitehetnék Ceaușescu képét, ami nem volna szerencsés dolog.

Mind erőteljesebben jelentkezett a kettősség a legfelsőbb vezetésben. A megalázott hallgatás a gyűléseken szemtől szemben a vezérrel, és az elégedetlen morgás egyfajta öngazolás bizalmas baráti körben. Később ez meggyérült, ahogy kiépült mindenki rendszeres lehallgatása, és ahogy bővült a besúgói hálózat.

Szemtanúja voltam egy összejövetel előtt, kint a folyosón, az első emeleten, Ceaușescu irodája előtt, amikor Gheorghe Pană szapulta Fazekas Jánost: „Mit

*1963 – A Ștefan Gheorghiu Pártakadémia végzősei
Felső sor, balról az első: Ágoston, a marosvásárhelyi szeku főnök
Lent, ülő sor: a 4-ik Doicaru volt országos szeku parancsnok
Az első álló sorban az 5-ik Király Károly*

képzelt magáról ez a hólyag? Hogy engedhet meg magának ilyesmiket?” Stb. Közben a lépcső tetején megjelent Fazekas János. A pöfeteggombára emlékeztető alak, medvelépteivel, szemöldökét összeráncolva, semmit sem sejtve köszönt a társaságnak. Pană felugrott legott, és a következőket mondta: „Alászolgálja, Fazekas elvtárs, hogy szolgál a kedves egészsége?” János azt feleli, hogy jól. Pană: „Roppant örvendek, hát a kedves felesége mit csinál? A gyerekek jól vannak? Éppen kapóra jött, pont a kereskedelemről beszélgettünk, hogy mióta Fazekas elvtárs a belkereskedelmi miniszter, milyen nagy javulás állt be az áruellátásban, a kereskedők magatartásában.” János megilletődve fogadta a dicséretet, fogalma sem volt arról, hogy éppenséggel a szidalmazásával voltak elfoglalva percekkel előbb.

CEAUȘESCU POZÍCIÓJA ERŐSÖDIK

1968-ban Ceașescu pozíciója megerősödött mind bel-, mind külföldi vonatkozásban. A szovjetekkel szemben tanúsított ellenállása – a szovjet intervenció ellen Csehszlovákiában – növelte a népszerűségét, elnyerte a román közvélemény egyetértését és a nyugati világ támogatását. Ceașescu nyeregben érezvén magát, a gyeplőt mind szorosabbra fogta, úgyhogy a kibontakozó személyi kultusz lassan-lassan a személyi és családi diktatúrához vezetett. Új elméleteket hirdetett meg: Románia sajátos útja egy sokoldalúan fejlett szocialista társadalom kiteljesedéséhez – A román egységes szocialista nemzet megteremtése – A homogenizálási politika. A történelem lomtárából előkerültek a vasgárdista fogalmak, némi internacionalista ízzel keverve: egy ország – egy nyelv; egy nemzet – egy nyelv; a szocializmus nyelve, a munka nyelve stb. stb. (Természetesen mind román.)

A legfelsőbb párt- és állami vezetésben felütötte fejét az elégedetlenség Ceașescu egyeduralomra való törekvése láttán. Egyik-másik kitörésnek magam is szem-és fültanúja voltam. Egyik központi bizottsági ülés szünetében az illemhelyen (pislés közben) Roman Moldovan és Levente – az első az ipari és kereskedelmi kamara elnöke, a második a miniszter – beszélgettek. Levente Moldovanhoz: „Mit szólsz hozzá? Sokoldalúan fejlett szocializmus? Honnan szedi ez (Ceașescu) a marhaságait? Mintha egy társadalom lehetne egyoldalúan fejlett. Egy társadalom lehet fejlett vagy elmaradott.” Moldovan Leventének: „Állj fel, és fejtsd ki a véleményedet.” Levente: „Nem érdemes, ilyen ostobaságokon nincs mit vitatkozni.”

Egy államtanács-ülés előtt a napirendre tűzött témák tanulmányozása közben Constantin Daicoviciu akadémikus Antonhoz, a temesvári egyetem rektorához fordult, és a következő megjegyzést tette: „Úgy értesültem, hogy újabb erősítést kaptál a tanári karban, öt új egyetemi tanárt neveztek ki Olténiából.” Anton megerősíti, hogy úgy van. Temesváron, a Bánátban több mint fele a tisztségviselőknek, pártaktivistáknak, gyárigazgatóknak, a szekuritáté és a rendőrség állományának oltyán. A helyi románokat mellőzik. Nőtt is az ellentét a jövevények és helybéliek között. Cristofor Simionescu, a iasi Politechnika rektora szolt közbe: „Hallottam egy viccet. Ismeritek?... Az oltyánoknak olyan hosszú a nyaka, mint a zsiráfnak. Miért? Azért, hogy a Kárpátokon keresztül átláthassanak a Bánátba és Erdélybe, hol ürrült meg egy szék...” Daicoviciu még hozzátette: „Nem bíznak bennünk a regátiak. Úgy gondolom, hogy egy független Erdély jobban szolgálná a helyi románság érdekeit.”

A Nagy Nemzetgyűlés ülésein az államtanácsnak fenntartott páholyban foglaltam helyet. Közvetlen szomszédom jobboldalt Cristofor Simionescu, baloldalt Roman Moldovan volt. Az unalmas üléseken időnként beszélgettünk. Cristofor Simionescu: „Te, Király, az a véleményem, hogy ez a Banc, a kormány alelnöke, rossz ember. Kutyarossz ember. Ő magyar, a ti fajtátok.” Én: „Ez az ember tényleg rossz ember. Cudar, mint egy kutya, csak nem a miénk, hanem a tiétek. Nemcsak hogy nem magyar, hanem magyarfaló román.” Simionescu nagyot néz: „Ne beszélj, az nem lehet. Banc nem magyar név?” Én: „Ha lefordítjuk magyarra a nevét, akkor Vicc Jóskának hívják.” – „Érdekes – mondja Cristofor –, nagyon sokan úgy tudjuk, hogy Banc magyar.” – „Téves az információ, uram.”

Ha Ceaușescu azzá vált, aminek mindenki ismeri: Kelet-Európa telhetetlen zsarnokává, a Kárpátok Géniuszává, a vezérek vezérévé s a román nép legszeretettebb fiává, csakis a környezetét terheli a felelősség. A régi, Gheorghiu-Dejtől örökölt pártvezéreket Ceaușescu mellőzte, egyenként megszabadult tőlük. Az újakkal, akiket maga mellé vett, alárendelt viszonyt teremtett, hálával tartoztak a mentoruknak, bábszerepet vállaltak, többségükben bólogató jánosok lettek. Maurer szerint gyáva, szolgalelkű népség.

1990-ben, Ceaușescu kivégzése után, a fővárosi román sajtóban sok Ceaușescut blamáló cikk jelent meg. Olyan kijelentés is napvilágot, nyomdafestéket látott, hogy Ceaușescu nem román eredetű. Török származású, vagy bolgár. Sőt olyan feltételezés is elhangzott, hogy cigány.

Mindezek után mit mondhatok én? Ceaușecuval egy asztalnál ültem 4 évig, sakkoztam vele utazás közben a repülőn, tekéztem vele Neptunban a szabadságom alatt. Részt vettem fogadásokon, vacsorákon, rendezvényeken, vadászaton stb.

Ceauşescut egy vezetési kvalitásokkal rendelkező, törtető természetű, jó érzékű politikusnak tartottam, aki nem hagyott ki egyetlen alkalmat sem, hogy a maga javára fordítsa a lehetőségeket. Nemcsak rajta múlt az elfajulás, hanem a rendszerben, a rendszert tápláló és eltető ideológiában, a láger többi országában is eluralkodó gyakorlatban. A román történelem fejlődésének sajátossága rányomta bélyegét a Ceauşescu-féle román diktatúra kialakulására és fejlődésére is.

A román társadalomnak, politikának, kultúrának, közerkölcsnek kell ismernie történelmi fejlődésének minden fázisát, a sikereket és kudarcokat egyaránt. Hitlert magukénak kell mondják a németek, Sztálint a szovjetek, Mussolinit az olaszok, Maót a kínaiak és Rákosit a magyarok.

Ceauşescu pedig, uraim, román volt.

Mit tudok a családjáról? Nem sokat. Annyit azonban igen, hogy gyerekeinek kicsapongásait nem nézte jó szemmel. Hogy Nicuşort számtalanszor keményen megverte, eredménytelenül. És nem tudta megakadályozni Valentint, hogy ne házasodjon össze Petre Borilă leányával. Zoiát sem tudta megóvni a könnyelmű, züllött életmódtól.

Nicolae Ceauşescu dolgos ember volt, korán kelő, későn fekvő. Nem volt alkoholista és kicsapongó természetű. Tréfás kedvemben inkább politikai sikerének könyveltem el, hogy félre tudta vezetni a Nyugatot éppúgy, mint a Keletet. Sikerült két bakkecskét megfejnie. Mind a kettő a magáénak tudta, az oroszok és az amerikaiak egyaránt; mind a kettő engedményeket tett, elősegítette terveit a személyi diktatúra megteremtésében. Nagy pompával és tisztelettel fogadták világszerte: a japán császár, az angol királynő, Jimmy Carter amerikai elnök, Mao Ce-Tung Kínában; partnerként kezelte a nemzeti zsidóság és az arab világ. Egyszerre volt Nicolae Ceauşescu és országa elkötelezett a Varsói Szerződés mellett és tagja a 80 afrikai, ázsiai, európai el nem kötelezett államoknak. Egyedüli tagja volt a Varsói Szerződésnek, aki fenntartotta a diplomáciai kapcsolatot a szemben álló zsidó és az arab államokkal. Páratlan egyensúlypolitikát folytatott a világ két szuperhatalmával, kijátszotta egyiket a másik ellen.

Annak ellenére, hogy megtartottam személyiségem, egyéniségem, hogy nem hajbókoltam és nem voltam szolgalelkű, és sokszor ellentmondtam neki, nem lett semmi bajom, míg önként nem távoztam közvetlen környezetéből 1972-ben. (Követett 1974-ben Maurer is.)

KOVÁSZNA MEGYE ÉLÉN

Vázlatosan beszámoltam már arról, hogy 1965-től kimondottan pártmunkát végeztem, főként magyarlakta megyékben. 1968-ban Kovászna megye első titkára és néptanácsi elnöke lettem. Ennek az állomásnak rendkívül fontos, meghatározó szerepe lett életem további alakulásában; mondhatnám a beérés időszakát jelentette. „Közel a tűzhöz” lehet melegedni – hisz közben a Nagy Nemzetgyűlés képviselője, az Államtanács és az RKP KB tagja lettem –, de meg is égetheti magát az ember. Nekem ez a tűz a szemem nyitotta föl.

1967-ben a felső pártvezetés úgy döntött, hogy átszervezi Románia területi adminisztrációját. A be nem vallott, nyíltan meg nem hirdetett háttere az egész átszervezésnek a Magyar Autonóm Tartomány megszüntetését célozta, miután 1960-ban az első lépések már megtörténtek ez irányban. A volt Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy rajonokat Sztálin tartományhoz (Brassó) csatolták. A Magyar Autonóm Tartományhoz csatoltak három rajont, többségükben románok lakta területet Nagysármás, Marosludas és Dicsőszentmárton központokkal. Megváltoztatták a Magyar Autonóm Tartomány nemzetiségi összetételét és elnevezését. A Magyar Autonóm Tartományból *Maros Magyar Autonóm Tartomány* lett. Ez volt az első lépés a Magyar Autonóm Tartomány felszámolásának az útján.

Az 1967 őszen közzétett térkép Nagy Hargita megye megalakítását hirdette meg. Hargita megye a térkép szerint magába foglalta volna Udvarhely megye területét, Csík vármegyét és Háromszéket. Menet közben a dolgok megváltoztak. November-december folyamán megindult a Székelyföld területi felosztására irányuló politikai és adminisztratív hadjárat, az etnikai „fellazítás”. Ezek szerint Kovászna városát, Zabola községet, Maksát, Dálnokot, Málnást, Nagybacont és egész Erdővidéket, Zágont, Bodzafordulót Brassóhoz kellett volna csatolni. Megkísérelték Tölgyest és a Gyilkos-tót Bacău megyéhez átrakni. A lakosság véleménye megoszlott. Ilyen körülmények között hatalmaztak fel engem, mint a párt és a kormány rendkívüli megbízottját 1967 késő őszen Hargita megye megszervezésével.

Együtt kellett működnöm Marosvásárhely és Brassó tartomány vezetésével. Ebben a minőségben mintegy beleszólásom volt a történelem alakulásába. Személyesen vettem részt Tölgyesen meg Gyilkos-tón a döntéshozó népgyűlésen, ahol a maradás vagy a változás mellett kellett szavazni. Cozma Ionnal, Maros Tartomány párttitkárával összhangban, Tölgyes és Gyilkos-tó megmaradása mellett voksoltunk. Háromszék felosztásának megakadályozásában döntő szerepet vállalt Fazekas János, a párt Politikai Végrehajtó Bizottságának a tagja. A két rajon vezetésének álláspontja

megoszlott. Kézdivásárhely rajon vezetése (Szász Domokos, Stemmer József, Németh József, Bede Gyula, Sylvester Lajos, Fábián Ernő, Benedek Géza, papjaink döntő többsége, a falusi értelmiségiek nagy része) ezt az álláspontot fogadták el. Míg Sepsiszentgyörgy rajon Sántha Károly első titkárral az élen a Brassóhoz való csatolást támogatták. Kézdivásárhely rajon vezetésére nyomást gyakoroltak mind Bukarestből, mind Brassóból. Vasile Patilineţ és Gheorghe Pană mindent elkövettek, hogy jobb belátásra bírják Kézdi rajon pártvezetőit. Sikertelenül. A közvélemény alakításában aktívan részt vettem. Helyszíni „szemlére” szálltam ki Kézdivásárhelyre, Kovásznára és több községbe, így Csomakörösre is. A kézdiek álláspontját támogattam. Amikor a véleményemet kérték, szinte sugalltam, hogy szervezzünk két megyét, Hargita mellett Sepsiszentgyörgy székhellyel egy újabb megyét, amely a későbbi vitában Kovászna megye elnevezést kapta. Ezzel a javaslattal egyetértett Koppándi Sándor is, aki a pártközpont propaganda osztályán dolgozott.

Ceauşescu pártfőtitkár a javaslatomat elfogadta. Az új megyei közigazgatás megalakításával engem bíztak meg. Egy hét állt a rendelkezésemre az új megye intézményrendszerének kiépítésére és a vezető káderek kiválasztására. Az idő rövidsége miatt teljes körű felhatalmazást kértem és kaptam a feladatra. Névsor alapján, módosítás nélkül hagyta jóvá Bukarest az új vezetést. A „káderlapokat” is csak utólag küldtem el a központba. Politikai és erkölcsi feladatomnak tartottam Kézdivásárhely rajon vezetőinek az előléptetését. Miután ez rajtam múlt, éltem a lehetőséggel. Szász Domokos, Stemmer József, Sylvester Lajos, Bede Gyula és sokan mások helyet kaptak az új megyei vezetésben. Sántha Károly, Czikó Árpád és mások Sepsiszentgyörgyről kerültek a stádba. Török Áron fiatal építészmérnököt éjszaka az ágyából ugrasztottam ki, és kétórai gondolkodási idő után neveztem ki a megyei tanács alelnökének. Tomuş Radu kézdivásárhelyi törvényszéki bírót neveztem ki első titkári kabinetfőnöknek. Így alakult meg Kovászna megye 1968. február 18-án.

Arra törekedtem, hogy a megye életképes legyen, rendelkezzen minden attribútummal, ami egy megye intézményrendszeréhez tartozik. Igyekeztem önállóságot biztosítani döntéseihez, fejlődési irányának megszabásához. Pană Gheorghe-ék (Tollú Gyuriék) mindent megtettek, hogy a függőségi viszony Brassóval szemben megmaradjon. Mesterkedéseik ellenére önálló tervezőintézetet, építkezési és szerelő vállalatot létesítettem, és minden más függőviszonyt megszakítottam Brassóval. Kemény vitáim voltak velük, mindenáron atyáskodni szerettek volna az új megye felett. Egyik telefonbeszélgetésünk alkalmával azt mondtam Gheorghe Panának, hogy úgy viselkedik, mint 1940-ben a kivonuló román adminisztráció Kolozsvárott. „Azok hogy viselkedtek?” – kérdezte. „Úgy, mint te, aki az építkezési szakiskola és

kereskedelmi szaklíceum internátusából mindeni elhordattál. Az osztályból elvitték a bútortárat, az iskolapadokat, az internátusból az ágyakat, a matracokat. Azon a címen, hogy ezt a brassóiak pénzéből vették és a tiétek. Kolozsvárott még a kilincseket is leszedték az ablakokról meg az ajtókról annak idején.” Pană megsértődött és másnap mindent visszaküldött.

Hargita megyében viszály keletkezett Udvarhely és Csíkszereda között, miután Fazekas János a megye székhelyét Csíkszeredából Udvarhelyre költöztette. A csíkiak fellázadtak. Február 10–11-én tömegtüntetésre került sor, sok ezer székely gyűlt össze a Csíki-medencéből, megostromolták a pártszékházat, betörték ablakait, és addig nem távoztak, amíg a döntést nem módosították. A kedélyek lecsillapítása végett Bukarestből leküldték Gere Mihályt és Vasile Patilinet. Foglyul ejtették őket a pártszékházban. (Szolidaritásból egy fél éjszakát velük töltöttem, csak azután távoztam Sepsiszentgyörgyre.) Az emberek tudták, hogy az új megye főnöke vagyok, így szabad utat nyertem.

Csíkszeredát közben katonasággal fogták körül, de a tömeg nem hátrált. A II. világháború után a Székelyföldön ez volt az első tömegmegmozdulás párthatározat elleni politikai indítékkal. A tömeg csak akkor oszlott szét és engedte szabadon a túszoikat, miután Ceaușescu rádión keresztül bejelentette, hogy Hargita megye székhelye Csíkszereda lesz. Udvarhely városát municípiumi rangra emelte. A megmozdulás tehát sikerrel járt. Két községet viszont kiszakítottak a Székelyföld történelmi területéből: Gyimesfelsőlokot ígérgetésekkel és félrevezetéssel Bákó megyéhez csatolták. A Bodzaforduló négy román községének lakossága ellenállt minden kísérletnek, cselszövésnek, hogy Buzău megyéhez csatolják őket. A brassóiaknak sikerült a négyből egy községet, Vama Buzăului Brassó megyéhez csatolni. Bodzaforduló románjai azon a címen álltak ellen Buzău megyéhez való csatolásuknak, hogy ők erdélyiek, nem regátiak.

Az új megye életképesnek bizonyult. Már 1968-ban 40 lakás helyett állami alaptól 200-at építettünk. Megkezdtek a vízhálózat bővítését, új kutak fúrását és víztároló medencék építését. A több mint 12 ezer, Brassóba ingázó szakképzett munkás lassan-lassan az új gyárakban kapott elhelyezést. A X. pártkongresszuson beválasztottak az RKP Központi Bizottságába, a politbüroba és a Román Szocialista Köztársaság Államtanácsába.

Azért, hogy elképzeléseimnek érvényt szerezzenek a központi szervekkel szemben, Nicolae Ceaușescuval és Ion Gheorghe Maurerrel – az államelnökkel és a kormányfővel – igyekeztem jó viszonyt kiépíteni. A megoldásra váró, ún. kényes kérdéseket mindenekelőtt Ceaușescuval tárgyaltam meg, és az ő egyetértését igényeltem: Csomakörösön a Gábor Áron-szobor avatásához, a Benedek Elek-emlékházhoz,

Kovászna város fejlesztéséhez, a sportcsarnok, a kultúrház építéséhez. Azzal is tisztában voltam, hogy a pályafutásom Kovászna megye élén időhöz van kötve. Tudtam, hogy előbb-utóbb azok, akik nem nézik jó szemmel tevékenységem, mindent elkövetnek, hogy félreállítsanak. 1972 elején Gheorghe Pană fel is szólított, hogy javasoljak magam helyett utódot, mivel a legmagasabb szinten, Bukarestben szándékoznak foglalkoztatni. Más szóval felfelé buktatni.

Nemsokára egy alkalommal Vasile Patilineț, a Központi Bizottság titkára bizalmasan megszűgta, hogy a következő értekezleten Fazekas János kerül terítékre, és jó volna, ha Fazekas ellen foglalnék állást. Eljött a döntés ideje: eszköz leszek a pártvezetés kezében, tehetetlen báb, vagy megmaradok a magam erkölce mellett, és elutasítom az előléptetést a vele járó anyagi és politikai előnyökkel egyetemben.

1972. március 31-én Bukarestben részt vettem a Magyar Nemzetiségű Dolgozók vezetőségi gyűlésén Dukász Anna bírótaggal együtt. Este nyomott hangulatban tértem haza. Bukarestben a gyűlés botrányba fulladt. Takács Lajos bátran, kemény hangú bírálatban részesítette a pártvezetést jogfosztó nemzetiségi politikájáért, de önmagát sem kímélte azért a szerepért, amit 1959-ben mint a Bolyai Tudományegyetem rektora elvállalt. Hagyta magát félrevezetni és beleegyezett a Bolyai és Babeş egyetemek egyesítésébe, ami egyet jelentett a Bolyai egyetem felszámolásával. Takács Lajos felszólalása zavart keltett, Verdeț meg Gere Mihály szünetet rendelt el. Szünet után „az elkötelezettek” kaptak szót, élükön Szilágyi Dezsővel, az *Előre* főszerkesztőjével, aki határozottan elítélte Takács Lajos háládatlan, zavart keltő, egységbontó magatartását pártunk vezetésével szemben. Őt követték mások is, akik árnyaltabban, de lojalitásukról biztosították a pártvezetést. Jómagam hallgattam. És voltaképpen ebből a lelkiismeret-furdalásos hallgatásból született meg életem legmeghatározóbb döntése. A családi életem rég nem volt kiegyensúlyozott. Hiányzott belőle az egyetértés. A házasságot mégsem bontottuk fel, jóllehet rég megérett arra. Itt volt hát az alkalom, a lehetőség, hogy rendet teremtsék az életemben; mind magán-, mind közéleti síkon.

Másnap reggel, április 1-jén, azzal kezdtem a munkát, hogy megkértem Tomuş kabinetfőnököt arra, hogy ne kérdezzen semmit, vegyen papírt és tollat. Két levelet diktáltam neki. Az egyik a válóper megindítását célzó nyilatkozat, a másik a tisztségemről való lemondás volt. A kocka el volt vetve. Még aznap együttes gyűlésre hívtam össze a megyei pártbizottság büroját és a megyei néptanács végrehajtó bizottságát. Tudomásukra hoztam döntésem. Fel-kértem Koródi Istvánt, a megyei párttitkárt és Dragoş Jánost, a végrehajtó bizottság első alelnökét, hogy helyettesítsenek mindaddig, amíg más döntés nem születik. Könnyű a kockát elvetni, de ha az Toldi malomköveként viselkedik, vajon kit talál el?

LEMONDÁSOM UTÁN

Nagy vajúadások közepette a döntés is megszületett. Mert nem volt olyan egyszerű a procedura, mint ahogyan elképzeltem. A vezér (N. C.) Afrikában tartózkodott hivatalos körúton. Gheorghe Pană helyettesítette pártvonalon. Ebben az időben ő volt a másodtitkár.

A történekről szóban Koródi István tájékoztatta Pană-t, de másnap reggel a felmondásom is megkapta. Nem tartotta szükségesnek, hogy közvetlen kapcsolatba lépjen velem, a történekről nem értesítette Maurert sem. Amint később kiderült, ehelyett utasította a szekuritátét, hogy helyezzenek szigorú megfigyelés alá. Megbízta Hanches ezredest, a megyei szekuritáté főnökét, hogy egy pillanatra se veszítsenek szem elől. Hanches szerepét megkönnyítette az a tény, hogy a lemondás és a válóper megindítása után a pártszállóba költöztem. Egy pár napot Erdővidéken, a Kormos patak partján, az Esigman-villában töltöttem, és Kovásznán. Halászgattam, vadászgattam, hogy teljék az idő.

Április 6-a után felgyorsultak az események. Afrikai körútjáról hazatért Ceaușescu. Ismertem annyira, hogy tudjam, mennyire sértette a hiúságát meg az önértetét a lemondás ténye, és hogy minderre távollétében került sor. Bár a lemondást nem személyesen neki címeztem, hanem a központi bizottságnak.

Ceaușescu Pană-t küldte el Sepsiszentgyörgyre azzal a feladattal, hogy próbáljon jobb belátásra bírni: álljak el szándékomtól, maradjak meg tisztségeimben. Mindössze az az ára, hogy megkövessem Ceaușescut. Persze, egy ideig maradt volna minden a régiiben, aztán könyörtelenül félreállítottak volna mint megbízhatatlant.

A játékszabályokat jól ismertem, így az ajánlatot elutasítottam.

Ha nem ment a dolog szép szóval, keményebb módszerhez folyamodtak: a lelki terrorhoz, a megfélemlítéshez. Pană rövidített vezetőségi ülést hívott össze: a párt bürotagjait, a néptanács végrehajtó bizottságát és 10-12 kívülálló meghívottat, a nagyüzemek keményebb vonalú igazgatóit: Boros Árpádot Köpecbányáról, Hegyi Zoltánt a sepsiszentgyörgyi textilszövöde igazgatóját, párttitkárokat stb. Gheorghe Pană kemény hangon ismertette felelőtlen lépésemet, elfogadhatatlan magatartásomat, és javasolta, hogy zárjanak ki a pártbizottságból. Koródi, Dragoș támogatták az indítványt. Nem hagytam magam megfélemlíteni, szembeszegültem a Központi Bizottság titkárának álláspontjával és lelepleztem a mesterkedéseit.

Jött a harmadik felvonás. A következő napokban Gere Mihály látogatott meg a pártközpontból, úgymond baráti alapon téve föl a kérdést: „Mondd, Király elvtárs, mit fogsz csinálni, ha majd nem élvezed a párt bizalmát? Nem kár elkótyavetyélni

a felhalmozott politikai tőkét, amivel rendelkezel? Ceaușescu elvtárs kész megbocsátani meggondolatlan lépésedet.” Aztán következett Aldea Militaru, a Központi Bizottság osztályfőnöke, Stanca Constantin és sokan azok közül, akikkel Sepsiszentgyörgyön még szót értettem, jól együttműködtünk, akiket barátainak tekintettem. Makacsul kitartottam elhatározásom mellett.

Ion Gheorghe Maurer későn szerzett tudomást a történekről. Az én kedves öreg barátom neheztelt is, hogy nem osztottam meg vele gondjaimat és szándékomat, de nem sértődött meg. Sepsiszentgyörgyre jött vadászni. Szász Jóska fogadta Bodza-fordulón; akit közben leküldtek Bukarestből, hogy átmenetileg helyettesítsen, amíg végleges döntés nem születik. Ezen a napon hazatérőben Marosvásárhelyről, ahol látogatást tettem a szüleimnél, Szebenben rendőrautó állított le, és a rendőrök közölték, hogy a kormányfő, Maurer, reggel óta keres rádión keresztül azzal a kérrrel, igyekezzek Szentgyörgyre, estére oda vár. Még mielőtt Maurerrel beszéltem volna, kísérei elmondták, hogy egész nap gondterhelt volt, letört, semmit sem lőtt, annak ellenére, hogy vad jelentkezett. Szász Jóska és kíséretét nem fogadta, hazaküldte őket. Velem óhajtott beszélni.

Maurer szívélyesen fogadott, még a fülem sem húzta meg. Érdeklődött hogy-létem felől, meg részletesen el kellett mondanom, mi késztetett a lemondásra. Miután mindenről tájékoztattam, kissé neheztelve ezt mondta: „Tudod jól, mennyire ragaszkodom hozzád. Kár, hogy nem fordultál hozzám, mert én nem akadályoztalak volna meg a döntésben. Elég jól ismerlek, tudom, hogy a saját fejeddel gondolkozol, és az életedet te vagy hivatott irányítani. Éppen azért értékellek, mert van személyiséged, ítélőképességed, véleményed és a saját lábadon jársz. Én 70 éves fejjel sokat láttam, tapasztaltam, jó tanáccsal esetleg tudtam volna szolgálni.” Elfogadtam a véleményét; neki is igaza volt, nekem is igazam volt. A jó viszony nem romlott meg köztünk, a kölcsönös tiszteletre épült, így tartós kapcsolat alakult ki kettőnk között, és nem rontották meg az évtizedek változó politikai fordulatai sem. A közvetlen kapcsolat sosem szakadt meg annak ellenére, hogy ritkábban találkoztunk, de tudtunk egymásról, és amikor szükség volt rá, módot kerítettünk arra, hogy emberi együttérzéseinket ki is fejezzük.

Végül is Sepsiszentgyörgyről 1972-ben Karánsebesre kerültem párthatározat alapján. Sok vita, huzavona után elfogadtam a számomra kijelölt munkahelyet, a karánsebesi Fakitermelő és Fafeldolgozó Kombinát vezérigazgatói posztját. Egy év múlva átszervezték a Faipari Minisztériumot, feloszlatták a faipari kombinátokat, így 1973 tavaszán jóváhagyás alapján hazatérhettem Marosvásárhelyre a Maros Megyei Fakitermelő Vállalathoz igazgatónak. Nagy lendülettel hozzáálltam a munkához, terepszemlét tartottam Szászrégenben, a Görgény völgyében, Ratosnyán,

Szovátán. Nem sokáig élvezhettem a munkát, mert két hét elteltével Gheorghe Pană, Nicolae Vereş és Ilie Verdeţ mesterkedései nyomán a vállalat székhelyét, irodáit Szászrégenbe helyezték azzal a szándékkal, hogy engem kimozdítsanak Marosvásárhelyről a magyarjaim közül. Félték a tekintélyemtől, a népszerűségemtől, a szervezőképességemtől; hogy szót emelek majd a kisebbségi sorsunk jobbításáért, a diktatúra ellen; és hogy Vásárhelyen sok lesz a támogatóm. (Feltevésük egyébként nem volt alaptalan.)

A vállalat kihelyezésével nem érték el céljukat, nem fogadtam el a kihelyezésre irányuló határozatot. Szembeszegültem a döntéshozókkal, nem mentem el Régenbe. Két hónapig munkanélküli voltam. Két hónap múltán a marosvásárhelyi Villamossági és Áramszolgáltatási Vállalatnál a kereskedelmi osztály vezetője lettem. A beiktatásomon Szotyori Ernő gazdasági kérdésekkel foglalkozó párttitkár cinikusan megjegyezte: meg van győződve arról, hogy el fogom tudni végezni a rám bízott feladatot, ebben a munkában a párt újból bizalmat előlegez nekem.

Három hónap elteltével új beosztást kaptam Maurernek köszönhetően, aki mellém állt, és közbenjárására a Maros Megyei Kisipari Szövetség elnöke lettem. Beiktatásomon jelen volt Florian Dănalache, a Kisipari Szövetség országos elnöke, a párt Politikai Végrehajtó Bizottságának tagja és Banc Iosif, a megye első titkára, a Politikai Végrehajtó Bizottság póttagja.

A marosvásárhelyi szövetség egyike volt a legnagyobbaknak az országban. 19 szövetkezetbe tömörülve, 12 ezer tagot számlált, árutermelése 1973-ban 700 millióra rúgott. Öt évig voltam a szövetség élén. Ez alatt az idő alatt a szövetség az árutermelését megduplázta. Köztem, a szövetkezetek és a tagság között egészséges munkaviszony fejlődött ki a kölcsönös bizalom és tisztelet alapján. És ez a munkatársi viszony akkor sem sárosódott be, amikor 1978 január végén lemondattak az elnöki tisztségről, és eltávolítottak Marosvásárhelyről.

SZÁMÚZETÉSEM OKAI

1972. április 1-jén történt lemondásomat követően sok minden történt a román politikai életben, a többségi nemzet és a kisebbségi sorban élő népcsoportok, etnikumok viszonyában, amit a Román Kommunista Párt politikája szabályozott és határozott meg. A Román Kommunista Párt nyíltan meghirdette homogenizálási

politikáját, melynek eredményeként Románia egységes nemzeti állammá válna, megvalósulna a nemzeti kisebbségek felszámolása vagy asszimiláció, vagy „szabad kivándorlás” útján.

A párt vérszemet kapott az addig elért eredményektől, hogy sikerült több százezer zsidót 1950–1960 között Izraelbe áttelepíteni, amiért a nemzetközi közvélemény meg sem dorgálta, és amit a zsidó állam kemény valutával honorált. A pártállam tehát felbátorodott és továbblépett. Németország felé tett hasonló gesztusával több száz millió márkát kasszírozott a nyugatnémet államtól 200 ezer erdélyi szász „kitelepüléséért”. A zsidók után a szászok meg a svábok lettek a legjövedelmezőbb exportáruja Romániának. A fejkvóta német márkában 8-12 ezer között mozgott.

Nagy sikereket könyvelt el a román elnemzetlenítő politika az etnikai tisztogatásban, a kisebb népcsoportok felszámolásában. Nagy-Románia fennállása alatt, 1918–1978 között, 20 ezer török-tatár-muzulmán, 100 ezer görög, kb. 150 ezer magyar, 50 ezer német, 100 ezer zsidó és kb. másfél millió cigány olvadt be a román nemzettestbe.

A homogenizálás politikájának a kidolgozása Paul Niculescu-Mizil nevéhez fűződik. Az ő elképzelései alapján hirdette meg Nicolae Ceaușescu az egységes román nemzet, az egységes román állam tervét. A homogenizációs politika megvalósításában a legnagyobb ellenállást a több mint két és fél milliós erdélyi magyarság tanúsította. Az erdélyi magyarság a legöntudatosabb és a legszámottevőbb nemzeti kisebbség Romániában. Több száz éves önálló állami múltja, erős nemzeti tudata és önérzete, szülőföldhöz való ragaszkodása komoly gondot okozott és okoz ma is a román elnemzetlenítő, fajgyűlölő politikának.

A román állampárt mindent elkövetett, hogy megtörje az erdélyi magyarság akaraterejét, gyengítse küzdőképességét, erősítse a kilátástalanságot és reménytelenséget soraiban, megadásra bírja vagy eltávozásra készítse a közösség tagjait. Céljai elérésében minden eszközt igénybe vett, nem kímélve fáradságot, pénzt, propagandát és erőszakot. A megfélemlítés és megfélemlítés nem volt elégséges ahhoz, hogy megadásra bírja a magyarságot. Meg kellett nyernie a magyarság elitjét: politikusait és értelmiségét. A magyarság soraiból származó állami és társadalmi aktivisták zöme áldozata lett a pártfegyelemnek, az ideológiának. Az etnikai tisztogatás fő eszköze a politikai rendőrség, a szekuritáté volt, amely az erőszak, a megfélemlítés, a diverzió minden rendelkezésre álló módját felhasználta céljai eléréséhez. Elszaporodtak a politikai perek. Nacionalizmus vádjával sok ezer magyar került a bíróságok elé és innen a nagyenyedi, szamosújvári, karánsebesi és regáti börtönökbe. Sok magyar pap, tanár és más értelmiségi lett a politikai rendőrség áldozata.

A román államhatalom újabb és újabb korlátozásokkal sorvasztotta az anyanyelvű oktatást, kultúrát, könyvkiadást és a sajtót. Korlátozta az anyanyelv használatát a politikai és társadalmi szervezetekben, a közintézetekben, az adminisztrációban, a kereskedelemben. Még a magánéletben is. A diplomáciából, a hadsereg kötelékéből kiebrudalták a magyar elemeket, csak azok maradhattak, akik románizáltak. A gazdasági életben, a közigazgatásban, a politikai élet területén leépítették a kisebbségi sorból származókat. Csak a kirakatpolitika látszataiért tartottak meg magyar nemzetiségű tisztviselőket. Ilyen körülmények között kerültem válaszút elé, hogy kinek a szolgálatába szegődöm a továbbiakban: a Román Kommunista Párt elnemzetlenítő politikáját vállalom és vallom magaménak, vagy sorsközösséget vállalok az erdélyi magyarsággal, hiszen a fia vagyok.

Már 1971-ben jelzések érkeztek a legfelső pártvezetés részéről, hogy kovásznai tevékenységem a végéhez közeledik. Ceaușescu úgy döntött, hogy felfele buktatva mozdít el a megye éléről, és maga mellé állít – mint nem kompromittált elemet – politikája megvalósításában. Kételyeim a párt politikájának tisztaságával kapcsolatosan némiképpen eloszlottak 1968-ban, amikor az RKP KB, majd az Államtanács tagja lettem. Ámde két év bőven elég volt ahhoz, hogy rájöjjelek: az ország romlásának az oka maga a rendszer és annak működtetői. Az utolsó cseppet kételyeim és vívódásaim poharába a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának 1972. március végi büroülése jelentette, ahonnan megcsömörölve tértem haza este, hogy másnap reggel megírom és elküldjem tisztségemről való lemondásom szövegét. Akkor már tudtam, hogy további cselekvésre kerül sor; hogy nincs visszaút, a küzdelem kemény és hosszú lesz a megmaradásért.

Nyílt szembeszegülésre azonban csak azután került sor, mikor lejárt a mandátumom. Ceaușescu ugyanis reménykedett abban, hogy egy kis tévelygés után csak visszatérek a tisztkarba, és fegyelmezett katonája leszek a pártnak. Ezért csak részben tett eleget kérésemnek, és nem mentesített minden tisztségemtől. Így továbbra is, a XI. kongresszusig, megmaradtam a Központi Bizottság soraiban, úgyszintén megmaradtam nagy nemzetgyűlési képviselőnek és az Államtanács tagjának.

Belső ellenállásom tulajdonképpen 1976 őszén kezdődött, amikor Marosvásárhelyen a Magyar Nemzetiségű Dolgozók plenáris ülésén felszólalva kemény szavakkal bíraltam a párt nemzetiségi politikáját. Több résztvevő felbátorodott és követte példámat az elnök, Hajdú Győző legnagyobb megrökönyödésére. Felszólalásomról azonnal tájékoztatták Bukarestet.

Első beadványomat 1977 májusában szerkesztettem. Ez a levél lényegében 12 pontból áll, ajánlás, a Magyar Dolgozók Nemzetiségi Tanácsának munkáját elemzi, felépítésének és jogkörének kiszélesítését követeli. Bírálja a pártszervezetek és szer-

vek tevékenységét, kifogásolja kisebbségi, nemzeti politikáját. A levelet Ilie Verdeţnek címeztem. Az RKP vezetése részéről ő volt megbízva a nemzetiségi képviselők irányításával. Ő felügyelte Gere Mihályt is, aki a titkárság részéről a nemzeti kisebbségi kérdésekkel foglalkozott.

Az első levelemet válasza sem méltatták. Verdeţ – saját bevallása szerint – eljuttatta Ceauşescuhoz, aki fiókba zárta, s ezzel nem létezőnek nyilvánította. Egyedüli hatása az volt, hogy megélnékült a titkosrendőrség mozgása, felügyelete körülöttem. (A levél szövegét a *Dokumentumok* fejezetben közlöm.)

A második levelem ugyancsak az év szeptemberében született, és Vincze Jánosnak, az RKP KB tagjának címeztem. Mivel az első levelemre semmilyen visszhang nem érkezett, ezért továbbléptem. Beadványom azért címeztem egy alacsonyabb beosztású, de magas rangú pártfunkcionáriusnak, hogy ismertté váljon annak tartalma és cselekvésre késztesse a vezért. Közismert, hogy a szovjet impérium országaiban a kényes, kellemetlen levelekre, beadványokra a hatalom birtokosai elhallgatással és/vagy retorzióval válaszoltak, és úgy könyvelték el, mint a párt és a rendszer elleni bűncselekményt.

Ezúttal élesebb hangvétellel, vádlón és szélesebb skálán teregettem ki sérelmeinket, jogfosztottságunkat, és nemcsak a mieinket – a magyarokét –, hanem a kisebbségi sorban sínylődő többi népcsoport és etnikai közösség fájdalmait és sérelmeit is. Elmarasztaltam Ceauşescu személyi kultuszát, és törvénytelenességgel, alkotmány sértéssel vádoltam a pártvezetést. Vincze Jánost arra kértem, hogy a neki írt levelet juttassa el Ilie Verdeţnek, és ossza szét a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának bürotagjai között, hogy tudomást szerezzenek róla és támogassák a javaslataimat, követeljék a jogorvoslást.

Szeptember elején, miután megfogalmaztam a beadványt, postázni akartam, de váratlanul felkeresett munkahelyemen Gálfalvi Zsolt irodalomkritikus és újságszerkesztő, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos vezetésének tagja. Zsoltnak feltártam szándékomat, tudomást szerzett levelem tartalmáról. Egyetértését fejezte ki a benne foglaltakkal. Zsolt felajánlotta szolgálatát a levél kézbesítésében. Még aznap átadta a levelet Vincze Jánosnak azzal, hogy tartalmát nem ismeri. Vincze, miután felbontotta és elolvasta a neki címzett levelet, megértette, hogy tulajdonképpen nem neki szól, meghaladja teherbíró képességét, és igyekezett szabadulni tőle. Egy későbbi beszélgetés folyamán saját bevallása szerint a levelet átnyújtotta Ilie Verdeţnek, aki továbbította Nicolae Ceauşescunak.

1977 nyarán Magyarországon nyaraltam Balatonfüreden, az OKISZ vendégeként. Tihanyban találkoztam Illyés Gyulával, Budapesten Csoóri Sándorral, Czine

Mihállyal, Nagy Lászlóval. Sőt egy röpket találkára is sor került a parlamentben Aczél Györggyel.

Csoóri Sándorral egyeztettük a teendőket, hogy leveleim széles körű nyilvánosságot kapjanak a nyugati sajtóban, a közvélemény tudomására jussanak, mivel ez némi „védettséget” adhat a „zaklatások” ellen.

Gálfalvi haladéktalanul kézbesítette a levelet, és egy hét múlva Bukarestbe rendelték. Az inkvizíció működésbe lépett. Ceaușescu egy öttagú bizottságot nevezett ki azzal a megbízással, hogy elbírálják leveleim tartalmát, megvédjék a párt tisztaságát, meggyőzzenek állásponthelytelenségéről. Ha kitartok állásponth mellett, szembeszegülök a párt nemzetiségi politikájával: az nyílt árulás. A bizottság vezetője Ilie Verdeș, a Központi Bizottság titkára; tagjai: Petre Lupu, politikai bürotag, a párt Központi Kollégiumának elnöke (fegyelmi bizottság), Theodor Coman belügyminiszter, Vincze János és Koppándi Sándor KB-tagok.

A fegyelmi bizottság összetétele már jelezte az ügy baljós voltát, Ceaușescu aggodalmát. Világosan értésemre adták, hogy nem babra megy a játék; hogy nagy fába vágtam a fejszémet, és hogyha a fa nem hasad, a nyele beletörik. Tudtam, hogy beadványaim előbb-utóbb elindítják a lavinát, mindennel számolnom kell. A párt, a titkosrendőrség mindent elkövet, hogy eltérítsen szándékomtól, visszatérjek a nyájhoz, önkritikát gyakoroljak, és fegyelmezett katonája legyek a pártnak. Eltökélt szándékom volt kitartóan küzdeni és érvényt szerezni jogainknak.

Szeptemberben és októberben háromszor hívtak a levél miatt. Az összes lehetséges módszert bevetették megfélemlítésemre és félrevezetésemre, s amikor látták, hogy nem megy, békülékenyebb hangot ütöttek meg: fűt-fát ígértek, sőt még azt is, hogy beismerik: vannak még hibák és hiányosságok a szocialista demokrácia működésében és a nemzeti kérdések megoldása terén; bevallván így néhány jelzésem jogosságát, azt, hogy alacsonyabb szinteken, a minisztériumokban vagy a megyékben az állambiztonsági szervek működésében valóban észlelhetők hiányosságok. Ígéretet tettek ezek orvoslására. Körülbelül húszórányi vita, tárgyalás után – pontról pontra ízekre szedve leveleim valamennyi sorát – sem tudták megtörni akaratomat és elhatározásomat; kitartok és érvekkel támasztom alá mindegyik

*Balatonfüreden 1977-ben
Marton Károly, Mátyás Zoltán,
Király Károly, Marton Károlyné*

megállapításomat. Ígérgetni kezdtek. Időközben működésbe lépett a félrevezető és megtorló gépezet.

1977 decemberében szembetaláltam magam egy, a Központi Pártkollégiumnak küldött feljelentéssel, egy névtelen – de nem aláíratlan! –, 90-nél több vádpontot tartalmazó levéllel, telis-tele elképesztő rágalmakkal. Hogy többletnapokat számoltam el magamnak kiszállási díjként a párt KB-gyűlésein vagy a központi pártszervek ülésein való 1974-es részvételeim alkalmával, el egészen a hivatali jogkörömmel való visszaélésig, például hogy az engedélyezettnél magasabb fizetési osztályba soroltam magam, meg hasonlók. A kivizsgálást több mint három hónapig a megyei pártkollégium által kijelölt 30 tagú bizottság végezte. Természetesen a 90 vádpont mindegyike hamisnak bizonyult.

Politikai csatározásaim őszi fordulójából még egy epizódot emelek ki. Mire a felelősségre vonásra került volna sor, ezek szereztek tudomást leveleim tartalmáról. Köztük olyan jeles személyiségek, mint Ion Gheorghe Maurer, Fazekas János, Takács Lajos, Sütő András, Kányádi Sándor, Balogh Edgár, Illyés Gyula, Csoóri Sándor és sokan mások – románok, magyarok, németek és zsidók, mint Mozes Rosen főrabbi, Eduard Eisenburger.

A harmadik fordulóban Verdet arról érdeklődött kitartóan, hogy miért terjesztem, miért nem tartom titokban beadványaim szövegét, hiszen ez rám és a pártvezetésre tartozik. Élénken érdeklődött azok iránt, akik ismerik beadványaim szövegét. Megtagadtam a választ. Verdet tudomásomra hozta, hogy délután 5 órakor, október 3-án, Nicolae Ceaușescu személyesen fogad.

A TIZENHÁRMAK

Kihasználva az ebédidőt, felkerestem Ion Gheorghe Maurert az otthonában. Tájékoztattam őt a történekekről: hogyan futottak holtvágányra tárgyalásaink, mivel nem voltam hajlandó kiadni azok nevét, akik erkölcsileg és eszeileg támogattak és folyamodványaim tartalmával egyetértettek. Elmeséltem azt is, hogy Verdetnél tiltakoztam a Zsil-völgyi bányászokat ért megtorlások miatt, Szikszai Jenő halálba kergetéséért, Zsufa Zoltán, Haszmánn József, Erős Péter, Kuti Sándor (Brassó), dr. Kocsis István (Sepsiszentgyörgy), Kállai Pál lelkész és mások meghurcoltatásáért, a lelki és fizikai terror alkalmazásáért. Mindezt hallva Maurer megkért, hogy nevez-

zem meg őt délután a Ceaușescuval folytatandó vitában, és tárjam fel, hogy ő, Ion Gheorghe Maurer, ismeri leveleim tartalmát és egyetért velük. Vállalja értük a felelősséget.

Maurertől jövet a szállásomra, a Tolsztoj szállóba mentem, és elkezdtem telefonálgatni. Elsőnek Fazekas Jánost hívtam, hogy megkérdezzem: vállalja-e, hogy beadványaim szövegéről és tartalmáról tudomása van. Nem találtam sem a munkahelyén, sem a lakásán. A listára feltettem. Ezután Huszár Sándort tárcsáztam, a *Hét* folyóirat főszerkesztőjét. Sándor nem vállalta a megmérettetést. Ezután Sütő Andrást hívtam Marosvásárhelyen. Ő készségesen vállalta; vállalták még: Puskás György, a marosvásárhelyi orvosi egyetem rektora, a Központi Bizottság tagja; Domokos Géza, a Központi Bizottság póttagja; Gál Ernő, a *Korunk* főszerkesztője; Létay Lajos, az *Utunk* főszerkesztője, központi bizottsági tag; Takács Lajos központi bizottsági tag; Balogh Edgár író; Demeter János egyetemi tanár; dr. Benedek Géza főorvos; Sylvester Lajos újságíró; Tomuş Radu jogász Sepsiszentgyörgyről és Kányádi Sándor költő.

Mivel Fazekas Jánossal nem ikerült személyesen beszélnem a dologról, Benedek Géza kovásznai főorvoson keresztül üzentem neki, hogy mi történt. Megüzentem azt is, hogy kikkel szerepel együtt a listámon. Maurert nem hagyhattam egyedül mint „magyart”, aki ismeri a leveleim tartalmát, és vállalja az ebből fakadó felelősséget. Tomuş Radu első titkári kabinetfőnököm, akivel még lemondásom szándékait is megtárgyaltam annak idején, 1977 nyarán Marosvásárhelyen a lakásomon látogatott meg, és szerzett tudomást leveleim, beadványaim tartalmáról. Tomuş vállalta a felelősséget. Fazekas János felháborodva utasította el szerepeltetését a listán. Meg is tagadta a sorsközösséget velem.

A Tolsztoj szállóból délután 4-kor felhívtam Ilie Verdețet. Közöltem vele, hogy végül is nincs miért titkolnom azok nevét, akik a beadványaim tartalmáról tudomást szereztek. Verdeț türelmet kért, hogy papírt és tollat szerezzen, aztán, ahogy diktáltam, úgy írt. Amikor elsőnek hallotta Ion Gheorghe Maurer nevét, háromszor is rákérdezett: „Hogy? Hogy mondod? Maurer? Ismeri a te leveleidet? Az nem lehet! Valami tévedés kell legyen.” Én: „Nemcsak ismeri, hanem az ő kérésére és egyetértésével diktálom a nevét. Még arra is kért, hogy tolmácsoljam, nemcsak ismeri a leveleim tartalmát, hanem egyet is ért vele.” Lassan-lassan Verdeț visszanyerte a nyugalmát, és kérte, folytassam. Miután befejeztem a diktálást, Verdeț visszaolvasta a neveket, hogy igazoljam, nincs-e valami tévedés. Megkért, hogy 20 perc múlva hívjam vissza.

Az igazsághoz tartozik, hogy leveleimet széles körben, mondhatni ezek ismerték, és azokból válogattam ki azt a 13 személyt, akiknek a nevét Verdețcel

közöltem. Sokan terjesztették írásban és magnószalagon, még mielőtt a nyugati sajtó és rádió közzétette és visszasugározta volna szövegüket. Egyes vidékeken önként vállaló munkacsoportok alakultak ki, így például Erdővidéken Budai Ferenc; Keresztes Zoltán, Nagybacon volt polgármestere és párttitkára; Benkő Barótról (Benkő Levente újságíró édesapjáról van szó); Lokodi Ernő, Kakuts János, Márton Károly Szovátán; Kakuts Ágnes Kolozsváron; Mátyás Zoltán, Szabó György Pál, Zolcsák Sándor, Katona Károly, Ferenczi István, Ferenczi Csongor, Kányádi Sándor, Czikeli László, Köllő Béla, dr. Puskás György, Kovács György színművész; Walter József pártaktivista; Kuszto Tibor református lelkész; Bilinci Béla Dicsőszentmártonból; Moses Rosen főrabbi; Löb Márton volt szekuritáté ezredes; Karp József, a marosvásárhelyi villamossági vállalat igazgatója; Kazatsay Ödön, Gál Márton, Árus Jenő, Péter Károly, Sütő András és még sokan mások.

1991 februárjában, a Szenátus székházában, Bukarestben, egy craiovai román ember keresett fel, akinek a nevét sajnos nem tartottam észben. Elújságolta, hogy annak idején a Szabad Európa Rádióban sugárzott leveleim tartalmát magnószalagra vette és egy ellenálló csoportot alakított, amelyben részt vett több mint 30 ember, és akiket később letartóztattak, börtönbe vetettek leveleim tartalmának népszerűsítéséért, rendszerellenes bűncselekményért.

1991-ben, július végén, a volt Tolsztoj, most Floreasca szálló udvarán, a kapusfülke előtt Dumitrașcu conștanțai szenátor kollégával futottam össze. A kolléga a következő vallomást tette: „Milyen jó, hogy találkozunk, alelnök úr!” – és beszolt a kapusszobába, kihívta a családját, a feleségét és két nagykorú gyermekét: „Király úr, hadd mutassam be feleségem és gyerekeim, akikkel mindannyian csodálói vagyunk bátor anticeausiszta cselekedetéért. Nemegyszer reszketve, aggódva hallgattuk a *Szabad Európát*, a *BBC-t* vagy az *Amerika Hangját*, ahol az ön beadványait ismertették. Csodáltuk bátorságáért és állhatatosságáért! Kovásznafürdőre megyünk a családommal nyaralni, és a családom kérésének tesztek eleget, bemutatva önt, akit a rádió híradásaiból több mint egy évtizede ismerünk. Személyesen sokszor irigyeltem bátorságát” – fejezte be mondanivalóját az azóta már magyarfaló conștanțai szenátor.

Nos, hogy visszakanyarodjam Verdețhez: felhívtam telefonon, ahogy megállapodtunk. Ő lehangoltan közölte, hogy a Ceaușescuval tervezett beszélgetés elmarad. Így nem jött létre személyes találkozás a leveleim ügyében a vezérrel.

Még a következő levelek láttak napvilágot: Fazekas Jánosnak, az RKP Központi Bizottság Végrehajtó Bizottsága tagjának 1977. augusztusi keltezéssel küldtem levelet; 1978 januárjában Takács Lajosnak; 1978 októberében Virgil Trofinnak; 1980-ban újból Ilie Verdețnek, amely már egyben számbavétel az eltelt két év

időszakáról. Ebben a levélben feltárom azoknak a névsorát, akik még rajtam kívül memorandumokkal, beadványokkal és petíciókkal fordultak a román párt és állam vezetőihez kisebbségi létünk jogfosztásait sérelmezve, helyzetünk jobbítása szándékával. Ennek a levélnek teljes szövege helyet kapott az amerikai kongresszus jegyzőkönyvében, Schultz kongresszusi tag előterjesztésében. (Ezeket a *Dokumentumok* fejezet tartalmazza.)

1980. július 12-én az amerikai szenátus vizsgálatára 86 oldalas tanulmányt nyújtottak be a Hámos László által vezetett *Committee for Human Rights in Rumania*-ba. Ebbe a tanulmányba beleépültek az általam szerkesztett beadványok, Takács Lajos feliratai, Sütő András hétoldalas beadványa. Az én beadványaim nagy visszhangra találtak a világsajtóban. A világ közvéleménye kezdett jobban odafigyelni, hogy mi történik Romániában, hozzájárultak a Ceaușescu-mítosz kikezdéséhez, egy valóságosabb kép kialakításához Romániáról Nyugaton.

A másik nagy találkozóra január végén, február elején került sor 1978-ban a pártközpontban, ugyanazzal a társasággal. Ezek a kihallgatások durvábbak, nyílt fenyegetőzések voltak, ahol Verdet kifejtette pontosan: amennyiben nem mondok le pártellenes tevékenységemről és nem távozom el Marosvásárhelyről, nem garantálják testi épségemet.

A január végi első megbeszélésen Ilie Verdet közölte: a felsőbb pártvezetés (értsd ezen N. Ceaușescut) fölhatalmazta, hogy a történelem miatt, pontosabban amiatt, hogy levelem nyilvánosságot kapott a nyugati tömegtájékoztatásban, feszültté vált a helyzet az országban és főleg Erdélyben, különös tekintettel Marosvásárhelyre, s a kedélyek lecsillapításának érdekében el kell hagynom Marosvásárhelyt. Verdet szó szerint ezt mondta: „Ilyen körülmények között nem tudjuk biztosítani testi épségedet”, majd hozzátette, hogy teljesen világos legyen a helyzetem: „Király, van gyereked? Ha jól emlékszem, négy- vagy öthónapos kislány, ugye? Kedves gyerek. Ragaszkodsz hozzá?” Ez csak természetes – válaszoltam. „Természetes – mondta Verdet –, és szerinted ki fogja felnevelni? Vagy azt akarod, hogy apa nélkül nőjön föl?”

Habár semmi jóra nem számítottam, ez az arcátlan nyíltság meglepett. Néhány pillanatra megsédültem. Telibe talált, ahogy mondani szokás, de nem félemlített meg.

– Más szóval, úgy kell értenem, hogy likvidáltok? Ha ilyen döntés született, minek hagynám el Vásárhelyt? Bárhol ki tudtok nyírni, nem csak Marosvásárhelyen. Jobb, ha nem fenyegettek, mert nem ijedek meg, még akkor sem, ha komolyan gondoljátok. Tudom, hogy tűntek el emberek. Mint például az a brassói Szikszai Jenő, középiskolai tanár, akit háza padlásán fölakasztva találtak meg, miután több-

ször elvitte és kihallgatta a szeku. Vagy az 1977-es bányász-sztrájk vezetőjének, Dobrénak az esete Petrozsényben, aki halálos baleset áldozata lett.

Visszavágásom után közbelépett Petre Lupu. „Látod, Király elvtárs – szólt negédesen –, mi régóta ismerjük egymást, a párt derék aktivistája voltál, megbecsültünk, a felső párt- és állami vezetés tagja voltál. Egy ilyen tisztafejű, tehetséges ember miképp tehetett ilyet? A szocializmus halálos ellenségének, az imperializmusnak a szolgálatába állni? Nem veszed észre, hogy a magyar nacionalista elemek kiszemeltek, hogy zászlóvivőjük légy? Hibáztál 1972-ben is, amikor lemondtál. Nem kellett volna. Ha nem mondtál volna le, még most is közöttünk lehetné.”

Következett Teodor Coman belügyminiszter: „Te, Király, mi régóta, még a Duna–Fekete-tenger-csatorna építése idejéből ismerjük egymást. Barátok voltunk, a családjaink is. Szorgalmas, jó elvtárs voltál, tiszteltünk mindannyian. Emlékszel még arra, amikor a Poarta Alba-i építőtelepen megismerkedtünk? Én egy munkagépen dolgoztam.” Coman Verdețhez fordult: „Verdeț elvtárs, tudja, hogy belőlem Király csinált pártaktivistát? Később együtt dolgoztunk a csatorna IMSZ-bizottságában.” Rám néz, úgy kérdi: „Igaz?” – Igaz, Teodor – mondom. „Na, látod, meg kell értened, hogy a párt segíteni akar, jó útra téríteni” – szólott a belügyminiszter. – Szép kis segítség, Teodor. Választhatok a száműzetés vagy a kinyírás között. – „Nem kell éppen így felfogni a dolgokat, Király elvtárs” – szólt közbe ezúttal Vincze János, régi illegális párttag. Néhány éve nyugdíjas, de a hetvenes évek közepén visszavették teljes beosztású részlegvezetőnek a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Nemzeti Tanácsának egyetlen fizetett alelnöki posztjára. Mercedes, külön titkárnő, az RKP KB épületének V. emeletén elegáns iroda állt a rendelkezésére, valamint támaszul a semmittevésben Koppándi Sándor, a tanács titkári posztján és még két funkcionárius.

A megbeszélések után hazatértem Marosvásárhelyre. Megtagadtam, hogy szándékuk szerint másnapra is ott maradjak. Időre volt szükségem, hogy megemészssem a hallottakat. Marosvásárhelyen már várt a családom és barátaim, akiknek be kellett számolnom a történetekről. A tűzszünet egy hétig tartott. Aztán megint beidéztek. Nálam, otthon, nagy volt a nyüzsgés, egymás kezébe adták a kilincset. Fölkerestek a rokonok, ismerősök, sőt egynéhány újdonsült „forradalmár” is, akik tudtomra adták, hogy tette kész forradalmi csapatokat szerveztek. Csak a szavamra várnak. Volt olyan pillanat, amikor már nem tudtam megkülönböztetni a barátot a provokátortól. Barátaim, ismerőseim mellett, mint Zolcsák képzőművész, Szabó tanár, Lokodi Ernő, dr. Puskás György, az OGYI rektora, Dragomán Pál fogorvos, Pika Miklós technikus, Huszár Sándor, Dali Sándor, Jeszenszky Ferenc, Incze János stb., vadidegenek is felkerestek.

Egy este két fiatalember állított be, akik bizonyos egyetemista csoportosulások vezetőinek mondták magukat, és kijelentették, hogy készek akcióba lépni. Azért kerestek fel, hogy útmutatást és megbízást adjak, készek bármilyen terrorakciót végrehajtani, levegőbe röpíteni a Vegyipari Kombinátot stb. Egy másik este már három fiatal jelentkezett, a fiatal munkások alakulatainak nevében. Azt állították, hogy harcra kész csapatok vannak a Villamosenergia-elosztó Vállalatnál, az Electromureş üzemekben, az Augusztus 23 bútorgyárban. Messziről megorrontottam, mi járatban vannak. Nem is tárgyaltam velük. Nem kértem, hogy igazolják magukat, tehát nevük vagy álnevük örök titok marad. Határozottan kijelentettem, hogy elzárkózom mindennemű terrorakció elől, sőt a békés akciók elől is, bármit is tennének, csakis saját felelősségükre tehetik. Tény, hogy azóta sem találkoztam velük, nem is hallottam többé ezekről az – úgymond – forradalmárokról.

Egy este személyesen Hajdú Győző, az író tette tiszteletét nálam. Megkért, mennénk ki sétálni egyet. Kimentem vele, s hagytam magam vezetni az Arany János, Iskola, Kossuth utcákban. Ragaszkodott ahhoz, hogy az utca közepén menjünk, nehogy egy kapualjból megtámadjanak, és minduntalan figyelmeztetett: legyek résen, mert a sötét kapualjakban furkósbotos alakok bujkálnak, támadásra készen. Tény az, hogy a város utcáin hemzsegték az őrzékek, különleges intervenciókat importáltak, egyenruhásokat és civileket. Az író úr előadást tartott pártunk politikájának bölcsességéről a nemzetiségi kérdést illetően és szocialista rendszerünk demokratizmusáról, a rendszer felsőbbrendűségéről stb., stb. Majd a továbbiakban próbált meggyőzni, hogy mondjak le elveimről, és vonjam vissza leveleimet, ellenkező esetben megkeserülöm, hogy szembe mertem szegülni pártunk és kormányunk politikájával. Értékes útmutatásait megköszönve, én továbbra is vállaltam a felelőséget tetteimért, amikor nekem szegezte a kérdést: „De mégis, Karcsi, drága, én most mit jelentsek a pártvezetésnek?” – Az a te dolgod. Jelents, amit akarsz – válaszoltam.

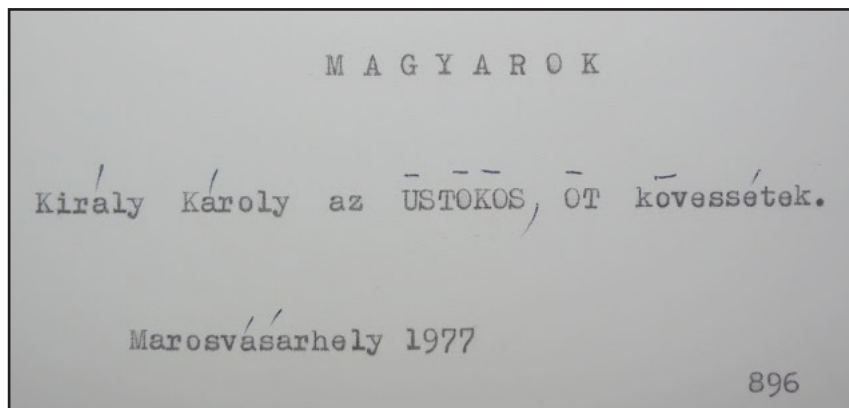
Egy más alkalommal, Huszár Sándor, a *Hét* főszerkesztője és Dali Sándor, a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* napilap volt főszerkesztője kopogtatott ajtómon. Megörvendtem jövetelüknek. Két órát töltöttek nálam. Később tudtam meg, hogy az ő látogatásuk sem volt önzetlen indíttatású.

Ugyanazon a héten megbeszélésre hívtak Ion Floreához, aki akkor a Maros Megyei Pártbizottság első titkára volt. Délután négykor telefonált, épp amikor a puliszkát kavartam. A feleségemmel beszéltem, akit Florea megkért, közölje velem kérését, hogy menjek fel a megyeházára. Értem küldte a kocsiját, pedig alig 500 méternyire laktam a pártközponttól. Florea nagyon kedvesen fogadott, Kenttel és kávéval kínált. Régóta ismertük egymást. Hosszú éveken át a tartományi IMSZ-

bizottság tagja volt. Florea közölte: csak azért hívott, hogy tudok-e azokról a röpcékről, amelyek sok helyütt megjelentek a városban, s amelyeken ez állt: „Király Károly, az üstökös, őt kövessétek. 896” A 896 jelentése a magyar honfoglalás éve. Mondtam, hogy minderről fogalmam sincs, most látom és hallom először. Ami igaz is volt. (Hosszú évek múlva, 1989 decemberében, a ceausisza diktatúra megdöntése után fedte föl kilétét Peti András, aki a röpcéket terjesztette.)

Florea nekem szegezte a kérdést: mit tennék én az ő helyében, hogy a felforrt hangulat csillapodjon a városban, és az élet visszatérjen a rendes kerékvágásba. Megmagyaráztam Floreának, hogy a legbonyolultabb kérdést is egyetlen pragmatikus megoldással kezelni lehet, csak az őszinte akarat és a politikai hozzáállás szükségeltetik a felmerülő kérdések megoldására. Javasolnám, tegyenek közzé egy nyilatkozatot a kérdések megoldásáról. Hogy a párt tekintélye ne szenvedjen csorbát, ne említsék sem a nevem, sem a pártvezetésnek küldött leveleim. Beszélgetésünk fonalát Verdet telefonhívása szakította félbe, aki érdeklődött tárgyalásainkról és arról, hogy elfogadtam-e, hogy lemenjek Bukarestbe. Florea mondja: „Erőt, egészséget Verdet elvtárs! Igen, igen, nálam van Király elvtárs. Azt hiszem, utazik, még nem kérdeztem meg.” Florea hosszan, kérdően néz rám, majd így folytatja: „Igen, Szotyori elvtárs kocsija útra készen áll. Ha most elindul, úgy 5-6 óra múlva Bukarestben lehet. Ha nincs köd... Nincs köd? Megérdeklődte ön, Verdet elvtárs? Elintézte a szállást is a Tolsztojban?... Várni fogja reggel nyolckor... Rendben, közlöm Király elvtárrsal az Ön kérését és ígétét, hogy a holnapi megbeszélések szolidabbak lesznek, nem lesz kénytelen távozni, mint a múltkor.”

Miután összecsomagoltam, este tízkor elindultunk Bukarest felé. Mondom a sofőrnek, akit jól ismerek: nem Segesvár felé megyünk, Csíkszereda–Sepsi-

Az egyik 1977-es röpcse

szentgyörgy az útvonal. A sofőr bólintott, megértette és egyetértett az útvonallal, amely hosszabb volt ugyan 100 km-rel, de megnehezítette az esetleges orvtámadást. Reggel 5 órára értünk Bukarestbe. Csak egyszer álltunk meg, Brassó után, Dimbul Moriinál, ahol megettünk egy flekkent, ittunk egy kávé.

Rövid alvás után reggel hét órakor felkeltem, és alig láttam neki a borotválkozásnak, máris kopogtattak az ajtón. Időm sem volt válaszolni, már bent is volt az illető: „Gyere már, Király! Még nem vagy készen? Nyolckor várnak a vezető elvtársak! Siess már!” Coman Teodor volt. Nyers hangja és beszédstílusa azonnal elárulta. Visszaszóltam: „Hadd várjanak! Ők jól kialudták magukat. Én alig aludtam valamit. Várj meg az étteremben. Lejövök, falok valamit, iszunk egy kávé és mehetünk.”

Fél nyolckor értem le az étterembe, amely a kora reggeli órában üres volt, csak egy asztalnál ültek: Ion Iliescu a feleségével és Coman. Melegen, barátián üdvözlöttük egymást, és hívásukra hozzájuk ültem. Teodor egyből kipakolt:

– Iliescu elvtárs, ismered Királyt, a párt régi jó aktivistája, tehetséges, jó fiú, de lepaktált az ellenséggel... Na, mit szólsz hozzá, Iliescu elvtárs?

– Hallgass, Teodor, ne beszélj butaságokat – szólok közbe.

Megszólalt Iliescu is:

– Király, mi történt veled? Miért fordultál a Szabad Európa Rádióhoz? A kérdéseket nekünk kellett volna megbeszélni és megoldani, a párt szervezett keretei között... Mit gondolsz, a Szabad Európa valamiben is segít? Azt hiszed, hogy az amerikaiak vagy a magyarok fogják megoldani a gondjainkat? Ha ebben bízol, tévedsz.”

Merőn néztem Iliescúra:

– Iliescu elvtárs, olvastad leveleimet, ismered tartalmukat? – kérdeztem. – Első titkár vagy Iaşiban és a Végrehajtó Bizottság póttagja. Rendelkezéssre bocsátották a leveleket, vagy meghallgattad őket a Szabad Európában?

– Nem hallgatom a Szabad Európát, ezek hazudnak, hülyeségeket beszélnek. A levelekről Pană beszélt nekem.

– Ha ismernéd leveleim tartalmát – replikáztam –, meggyőződésem, hogy nem vádolnál kollaborációval és a párttitkok kifecsegésével. Én nem állok senki és senkik szolgálatában. A gondok léteznek, nem én találtam ki őket. Én csak annak felelősségét vállaltam, hogy a vezetőség és a közvélemény tudomására hozom, hogy megoldást találjunk. Ez a bűnöm.

Közbeszólt a belügyminiszter:

– Látja, Iliescu elvtárs, Király az imperialisták játékát játssza, együttműködik a CIA-val.

Teodor kihozott a béketűrésből. Ráförmedtem:

– Hallgass! Még te beszélsz? Véres a kezed! Sok ember haláláért vagy felelős. Benne vagy Dobre eltűnésében, a Szikszai Jenőében is. Úgyhogy lassabban a testtel a CIA-val való vádaskodásokat illetően! Inkább arra gondolj, hogy egyszer majd felelni fogsz belügyminiszterként elkövetett tetteidért.

Coman felugrott a székéről, és öklét rázva mondta:

– Na, hallja, Iliescu elvtárs, még hogy az én kezemhez vér tapad! – és mutatta a kezét.

Nagy csönd lett, senki sem szólt semmit. Fölálltam, utánam Coman is. Csendben az asztalnál hagytuk az Iliescu családot. Ion Iliescuval nem találkoztam többé 1989 decemberéig.

A Tolsztoj pártszállótól az RKP KB épületéig a belügyminiszter autóján mentünk, és szerencsésen megérkeztünk Verdeț irodájához. Coman egyedül ment be, és úgy 20 perc múlva – nyilván jelentette a bent lévőknek beszélgetésünket – behívtak az irodába. Verdețen kívül ott volt Koppándi, Vincze és Lupu is. Verdeț kávéval és Kenttel kínált, aztán eléem tett egy halom papírt a külföldi hírügynökségek jelentéseivel, amelyek a világ összes táján közzétették a pártvezetésnek írott két levelem tartalmát.

Valóban, olvashattam, hogy nevem Mozambiktól Washingtonig az újságok vezércikkeiben szerepel, Londontól New Delhiig. Csak a szocialista táborban honolt mély csönd. Egy vak hang sem hangzott el arról, hogy ideológiai nézetkülönbségek ütötték föl fejüket a párt egyik volt vezetője és a román kommunista párt között, amely módfelett ingerelte a nevezett párt vezetését.

Nicolae Ceaușescu közvetlenül értesült tárgyalásaimról, tusakodásaimról az Ilie Verdeț vezette bizottsággal. Naponta legalább egyszer hívatta Verdețet, hogy részletes tájékoztatást kapjon a tárgyalás menetéről és az elért eredményekről. Csöngött a telefon, Verdeț beleszólt: „Erőt, egészséget, főtitkár elvtárs.” Ha nem mondja ki, feszült alázatos beszédmodoráról is tudom, hogy a főnökkel beszél. Verdeț elnézést kért, kiment és csak 20-30 perc múlva tért vissza.

A tárgyalások és véleményütköztetések során pontról pontra, ízekre szedték leveleimet mint valótlant, kitalációt, hozzátéve a vádakhoz, hogy nem vagyok lojális a párttal; hogy egynémely hiányosságot és tévedést igencsak fölfújok, avagy néhány helyi hibát általánosítok. Leintettek, amikor a szeku, a milícia vagy a párt-szervek túlkapásairól beszéltem. „De, Király elvtárs, maga azokra a hibbantakra alapozza vádjait? Azok tudatlan barmok.” Egy adott pillanatban példaképpen a Maros megyei első titkárt, Ioan Ungurt említettem, aki pártértekezleten utasította az illetékeseket, hogy a kereskedelmi dolgozók kizárólagosan csak a román nyelvet használhatják Maros megyében. Rámutattam, hogy Marosvásárhelyen a lakosság

többsége magyar anyanyelvű, olyan városokban, mint például Szováta, Nyárad-szereda vagy Erdőszentgyörgy, és több mint 40 községben az eladók és a vásárlók magyar anyanyelvűek.

– És ön, Verdeț elvtárs – mondtam –, meg a párt kéri, kötelezi, hogy ezek az állampolgárok kizárólagosan román nyelven értekezzenek egymással...

– Igazad van, ez hülyeség. Ungur egy semmirevaló ember – így Verdeț.

Azért tette-e ezt a kijelentést, mert ingerelték érveim?

A nyolcvanas években Nicolae Vereș megyei főtitkár egy folyosói beszélgetés során közölte velem Verdeț kérését, hogy ne meséljem többé barátaimnak sem, amit vele beszéltem, hogy hány órát tartottak a megbeszélések, és főleg azt ne, hogy ő, mármint Verdeț, hogyan viszonyult mindehhez, miket mondott. Mitől tartott? Hogy tán nagyobb népszerűsége tesz szert, mint maga Nicolae Ceaușescu? Márpedig személyi kultusz itt csak egy vezetőt illet.

Emlékszem, 1970 tavaszán részt vettem a Lenin születésének századik évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeken Moszkvában. A Nicolae Ceaușescu vezette küldöttség tagja volt Ion Gheorghe Maurer és Constantin Pîrvulescu is. Miután megkoszorúztuk az Ismeretlen Katona és az 1917-es forradalom hőseinek emlékművét, elhaladtunk a mauzóleumban V. I. Lenin ravatala előtt is. Nicolae Ceaușescu ezt mondta Maurernek: „Látod, Jeane, ezek a balzsamozási, mumifikálási szokások vallási töltetet hordoznak magukban, az egyiptomi fáraóktól kölcsönözték. Személy szerint megvetem egyes személyiségek istenítését és misztifikálását.” Persze verbálisan el kellett ítélnie a személyi kultuszt, de otthon, Bukarestben, ha a nép isteníttette, dicsőítette őt mint hőst a hősök között, mint zseniális kondukátort, pártvezért, államfőt, hadúr, díszbányászt, a szocialista munka hőjét, Románia Szocialista Köztársaság hőjét... nem ítéltetett egy egész nép fölött.

1969-ben az RKP KB propaganda osztályának egyik brigádja Paul Niculescu-Mizil vezetésével Kovászna megyébe látogatott. Távozásuk előtt a Park szállóban reggeliztek. Adott pillanatban Mizil félrevont és megkérdezte, hol tudnánk néhány bizalmas szót váltani. Kimentünk az udvarra:

– Talán itt. Nem hinném, hogy a fákön is mikrofonok lennének – mondtam.

Mizil hosszasan rám nézett, majd mosolyogva mondta:

– Át szeretném adni Gheorghe Pană elvtárs üzenetét. Pontosabban el kell mondanom magánvéleményét. A személyi kultusztól van szó. N. Ceaușescu személyi kultusza objektív szükségesség. Az ország, a nemzet érdekében csináljuk. Tudod, hogy gondjaink vannak az oroszokkal és másokkal. Bizonyítanunk kell a nép egységét a párt- és államvezetés, személyesen N. Ceaușescu elvtárs között. Ez a személyi kultusz jól kigondolt, előre eltervezett, ellenőrzött jelenség, és addig fog

tartani, amíg az ország érdekei úgy kívánják. Vigyázz, mert a mai újságban két fényképed is megjelent. Vigyázz, ez a személyi kultusz helyi megjelenési formájaként is értelmezhető. Mondottam már, hogy a személyi kultusz Romániában csak N. Ceaușescu számára megengedett, és az is csak addig, amíg szükséges.

Mosolyogva néztem Mizilre:

– Talán majd később, úgy 10-15 év múlva beszéljünk erről, jó?

Mizil lehajtotta fejét, nem szólt semmit. Ez volt tehát az ő véleménye a személyi kultuszról, amiről a Vincze Jánosnak címzett levélben írtam.

Beszélgetésünkkor Verdet nem merte kiejteni a személyi kultusz kifejezést a száján, végig köntörfalazott:

– Na és Király, hogy is van ez a kérdés, ennél a pontnál?

A N. Ceaușescu személyi kultuszát bíráló pontról volt szó. De Verdet egyre csak hajtogatta: „Ez az izé, a következő pont.” Én meg tettem magam, hogy nem értem. Szerettem volna kikényszeríteni belőle a „varázsszavakat”. De Verdet nem merte nevén nevezni a gyermeket, állandóan csak a „következő pontról” beszélt.

– Ja, a személyi kultuszról van szó? – szántam meg végül. Verdet megkönnyebbulve rábólintott, hogy igen, igen.

– Szükséges megindokolnom, hogy létezik a személyi kultusz? – kérdeztem.

Verdet ijedten ellenkezett:

– Ha ön meg van győződve arról, hogy ilyesmi létezik, akkor nem szükséges. Menjünk tovább.

Megállok egy pillanatra emlékeim írása közben (1983. február 19-ét írunk), és bekapcsolom a rádiót a bukaresti adó II. műsorára. Hosszan tartó tapsot, éljenzést hallhatok, jelszavakat üvöltenek Ceaușescu nevével: „Ceaușescu és a nép, Ceaușescu, Románia, hazafiság, büszkeségünk”, „Ceaușescuval az élen csak győzelemben lesz részünk”, majd megint hosszan tartó éljenzések és megint: „Ceaușescu és a nép”. Aztán elcsendesednek, hogy hallhassuk a Kárpátok Géniusának hangját: „A néptanácselnökök, a propaganda- és kultúrmunkával megbízott helyetteseik Nemzeti Konferenciája szocialista rendszerünk felsőbbrendűségének, rendszerünk demokratizmusának bizonyítéka...” – „Éljen, éljen, éljen!” és „Ceaușescu, Ceaușescu!” Kikapcsoltam a készüléket mint annyiszor az utóbbi időben. A tévét is alig-alig nézem. A rádió és tévé műsorainak több mint 50%-át az elnöki párnak szentelték, a román nép sikereinek a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom, a legigazabb és legvirágzóbb társadalom megvalósításában, amely az emberiség aranykorát idézi, mert egyetlen más társadalom sem képes széles e világon a lakosság anyagi, szellemi szükségleteit, az életszínvonal növelését így biztosítani. A sajtó, a lapok ugyancsak

versengtek Nicolae Ceaușescu és Elena Ceaușescu istenítésében, politikájuk magasztalásában.

1970 óta elszaporodtak az ipari és építőipari, mezőgazdasági dolgozók találkozói, a néptanácsok kongresszusai, a szakszervezetek, ifjúsági és nőszervezetek, a különböző nemzetiségű dolgozók tanácsainak konferenciái, az NDEF, a felsőoktatási káderek, a művészek, színészek, építészek, mezőgazdasági szakemberek kongresszusai stb. stb. A találkozók, melyeknek célja Ceaușescu istenítése volt, községi, városi, megyei gyűlésekkel kezdődtek és országos tanácskozásokban csúcsosodtak ki, mindegyiken 3–11 ezer résztvevővel, akiket az állam pénzen utaztattak, szállásoltak és etettek három-négy napon át, lehetőséget teremtve, hogy e tanácskozások, konferenciák, kongresszusok záróakkordjaként Nicolae Ceaușescu hatalmas beszédek tartson, az élet minden területére kiterjedő atyai útmutatásokkal.

Summa summarum: az egyenlőtlen mérkőzés azzal zárult, hogy ismét kézbe vehettem a vándorbotot: Karánsebesre száműztek. Mi készítetett arra, hogy elfogadjam a kényszerlakhelyet, és mi lett volna a következménye annak, ha visszautasítom a totalitárius hatalom által kijelölt helységek valamelyikébe való áthelyezésem? Mindezek magyarázataképpen, íme, két eshetőség a lehetségesek közül. Lehet, hogy egyszerűen összepakolnak és száműznek az ország egyik eldugott sarkába. Kényszeríthetnek a kitelepedésre. Átdobhattak volna a határon, családostól, vagy anélkül. Amint történt volt számos ellenállóval, többek között Paul Gomával, Eugen Frunzával, Szöcs Gézával, Borbély Ernővel és így tovább. Mindkét eshetőség igencsak hátrányos lett volna számomra. Az állandóan ismétlődő fenyegetések, a szekus erők megsokszorozása, a különleges ügyosztály ezernél több emberének Vásárhelyre való összpontosítása bizonyította: nem tréfálnak, miután január 26-án a Szabad Európa, a BBC, Amerika Hangja beolvasta a pártvezetésnek írott leveleimet. Marosvásárhelyen ostromállapot, hadi körülmények uralkodtak. Habár nem jelentették be a szükségállapot bevezetését, sűrűvé vált körülöttem a levegő, bár mikor ki lehetett volna provokálni valamiféle rendbontást, összecsapást, melynek ártatlan emberek lettek volna az áldozatai. Íme, ezért, „muzájból” elfogadtam a kényszerlakhelyet.

1987. FEBRUÁR 7.
MÁSODIK SZÁMÜZETÉSEM KARÁNSEBESRE

Második alkalommal Karánsebesre vonattal érkeztem Bukarest felől, ugyanarra az ipartelepre, a Balta Sărata-i (Sós-mocsár) Fafeldolgozó Kombináthoz, ezúttal Ion Cristescu vezérigazgató, Nicolae Ceaușescu gépkocsivezetőjének testvére kíséretében.

Bukarestből déli kettőkor indultunk a Temesvár felé közlekedő Traian gyorsvonattal. Este 8-kor érkeztünk Karánsebesre. A vonatban majdnem végig aludtam, nemigen volt kedvem beszélgetni. Rossz hangulatom szemmel láthatóan nem tett szét kísérőmnnek, újdonsült főnökömnek. Cristescu úr mindent megtett, hogy beavasson és bevezessen a kombinát dolgaiba, hisz oda neveztek ki frissen igazgatónak. A karánsebesi CIL (Fafeldolgozó Kombinát) számos részlege közül megemlíteném a 70 ezer tonnás kapacitású préseltlemezgyár, a két széküzem, egy bútorgyár, egy fűrészüzem, egy furnérgyár. Az alkalmazottak száma meghaladta a hatezret. Ezen-

*A kép Marosvásárhelyen készült 1978. február 8-án. Indulás a száműzetésbe
Hátul állnak: Király Attila, Porzsolt Borbála, Zsuzsa (Attila felesége),
Király Ibolya, Király Piroska, Édesanya, Király Árpádné; –, Helga,
Szabó György Pál, Zolcsák Sándor, Király Árpád, Krall Ernest
Előtérben: Király Zsóka, Zsolt, a fia; Ibi, a lánya; és Király Károly*

kívül épülőben volt az ifjúsági és konyhabútorokat gyártó részleg is. Érthető tehát újdonsült főnököm bosszús mérgelődése, látván, mily közönnel hallgatom a vívmányokról szóló beszámolóját. Minden személyes ok nélkül is világos volt, hogy nem állhatjuk egymást. Dühített, hogy nem érti, hogy egy csöppet sem érdekelt a tervmutatókról tartott szakelőadás. Őt meg valószínűleg a közönyöm zavarhatta. Elképzelhető, hogy Cristescu úr mit sem tudott az utóbbi hetek megpróbáltatásairól. Lehetséges, hogy elfogadta a minisztériumtól kapott magyarázatot, azaz a hivatalos változatot, miszerint saját kérésemre, minden külsőkényszer nélkül helyeznek át Marosvásárhelyről Karánsebesre. Az is lehet, ökelmének fogalma sincs kényszer-lakhelyre költöztetésemről, a megsemmisítéssel való fenyegetettségről, meg hogy két választási lehetőségem volt csupán: vagy Karánsebes, vagy Vrancea. Karánsebes mellett döntöttem, mert már első, 1972-73-as száműzetésemkor megismertem. Ismertem a munkahelyeket, az embereket, sok mindenkivel összebarátkoztam, elég nagy népszerűsége tettem szert a dolgozók között.

Másnap délelőtt hivatalosan is beiktattak igazgatói tisztségembe a hajlítottszék részleg dísztermében, melynek vezetője Bali László volt. A beiktatáson részt vett Buşui Nicolae, a megye első titkára, Karánsebes polgármestere; a pártaktíva, az ipartelep vezetői, a műszaki-gazdasági osztály tisztviselői. Cristescu úr a tisztségre alkalmas emberként mutatott be. Elmondta, hogy saját kérésemre jöttem Karánsebesre, és kifejezésre jutatta meggyőződését, hogy vezetésem alatt a tervfeladatokat nem csupán teljesíti a gyár, hanem túl is szárnyalja. Az első titkár ugyanilyen hangnemben beszélt. Szó sem esett áthelyezésem politikai háttéréről. Beiktatásom ünnepi légkörben zajlott, tapssal és jókívánságokkal kísérve, ami teljesen rendjén való és megszokott volt. Beiktatásom után végigjártam a részlegeket és ez alkalommal is megállapíthattam, hogy az emberek számítnak rám, őszintén és spontán módon kifejezésre juttatták meglepedésüket, hogy visszatértem.

*Búcsú a száműzetésbe induláskor,
1978. február 8-án
Attila, Ibolya, Erzsébet, Árpád,
Édesanya és Király Károly*

Megérkezésem után alig két héttel a központ minden követ megmozgatott kompromittálásom, erkölcsi és politikai lejáratásom érdekében, de a munkások túlnyomó többsége szolidaritást vállalt velem (románok mellett magyarok és németek). Pedig nehézségek áradatát zúdították rám. Például a napi megengedett villamosenergia-fogyasztás 3,5 MW volt. Egyik napról a másikra 1 MW-ra csökkentették. Egy MW volt egyedül a villamos hőközpont fogyasztása, amelyet melegvíz és gőz előállítására használt. A napi 80 tonnás nyersolaj fogyasztást tonnára csökkentették. Megnyirbálták a kiutalásokat is. Kiutalás nélkül meg gyakorlatilag semmit sem lehetett beszerezni a központosított tervgazdálkodás körülményei között. A dolgozók 70%-át kénytelen voltam fizetés nélküli vagy pihenőszabadságra küldeni. Mégsem jelentkezett ellenérzés személyem iránt. Az emberek hamar rájöttek, honnan fúj a szél. Ritkán látott érettséggel viszonyultak a dolgokhoz. Egy hónap múlva, látván alkalmazottaim hozzáállását, a kiutalásokat kénytelenek voltak megemelni, így a szükséglet 80%-át fedezni tudtuk. Az állami tervmutatók ellenben végleg elúsztak. Elkezdődött tehát a személyeskedés és vádaskodás, hogy nem tettem meg mindent a terv teljesítéséért és túlszárnyalásáért.

TALÁLKOZÓ NYUGATI ÚJSÁGÍRÓKKAL KARÁNSEBESEN, 1978 FEBRUÁRJÁBAN

Miután elfogadtam Karánsebesen a Fafeldolgozó Kombinátnak igazgatói székét, Marosvásárhelyre mentem, hogy családomat és a háztartás legszükségesebb kellékeit Karánsebesre költöztessék. Reggel 10 órakor vettünk búcsút anyámtól, testvéreimtől. De eljöttek a barátok is, köztük Zolcsák Sándor képzőművész és Szabó György Pál tanár. Indulás előtt Zolcsák a fülembé súgta: „Siess, mert délután öt órakor vendégeid lesznek.” Ugyanezt közölte, szintén suttozva, Szabó úr is, amikor Zolcsák nem volt mellettünk.

Színültig megtömtük jó öreg Mercedesemet és a Szászváros melletti Hideg Forrás turistaszállóig meg sem álltunk, ahol valamit faltunk. Kellemes, szép időnk volt, száraz út. Pedig februárt mutatott a naptár.

A száműzetésbe elkísért hűséges társam, feleségem, Krall Helga és kislányunk, Ingrid, aki nemrég töltötte be az ötödik hónapját. Ezúttal is megbízható, jó partnernek bizonyult: végigaludta az utat. Anyósom, Emma, aki 1977 júliusától nálunk

lakott, hogy segítsen a terhesség alatt és a szülés után a háztartásban, már két hete Karánsebesen időzött, hogy rendbe tegye a házat a fogadásunkra.

Fél tizenegykor indultunk Marosvásárhelyről és du. két órakor érkeztünk az említett Hideg Forráshoz. Utunkat két Dacia kísérte végig, egy piros, vásárhelyi, és egy fehér, temesvári rendszámmal. A „követő” osztaghoz tartozó hívatlan kísérőink állandóan szemmel tartottak. Egyiküknek előttünk kellett mennie, a másik 200-300 méternyire mögöttünk jött. Rádión tartották egymással a kapcsolatot és vigyáztak, nehogy „megmarjanak a kóbor kutyák”.

Jóllehet a megfigyelőket nyolcóránként szokták váltani és járműveik rendszámát is, én mégis könnyen fölismertem őket „munkamódszerük” alapján. Útkeresztődéseknél, villanyrendőröknél vagy vasúti átkelőknél közelebb hajtottak, szorosabb lett a követés, hogy könnyebben észrevegyék, ha „gyanús” személyekkel kerülök kapcsolatba, nehogy levelet, borítékot adjak át stb. Időnként kedvem támadt játszadozni velük. Elhúztam nagy sebességgel, majd egy kanyar után hirtelen megálltam. Követőim estek így csapdába, mert vagy meg kellett állniuk nekik is, vagy összevissza kanyarogni mellékutcákban, esetleg megelőzni, hogy később ismét „rám álljanak”. Így alkalmam volt közlőrl is megismerni majdnem mindegyiküket, arcukat, alakjukat. Mivel a nevüket nem tudtam, kinézetük alapján kereszteltem el őket: a barna, az öreg, az ősz, a szőke, a ráncos homlokú. Sőt volt egy határozottan szimpatikus is közöttük: mindig vidáman mosolygott, köszöntünk egymásnak. Jelbeszéddel kérdeztem: hogy van? Ő ugyancsak jelekkel válaszolta, hogy jól. Amikor a lakásom elé értem, vizlátót intettem nekik. Parancsot teljesítő fiúk voltak, alkalmazottak, akik szolgálati kötelezettségeiket hajtották végre, és általában nem lihegték túl munkájukat. Ezzel magyarázható, hogy amikor megérkeztünk Karánsebesre, a Semenicolui utca 39. szám alatt megálltunk, kísérőink csak az utcasarokig jöttek, és látván, hogy nekikezdünk a kipakolásnak, megfordultak és elmentek. Ők is, mi is megkönnyebbülve szusszantunk föl. Szerencsésen megérkeztünk.

Érkezésünkre anyósom testvére, Slup Jani jött ki a házból s üdvözölt minket románul: „Isten hozott, Károly”, és hangosan folytatta: „vendégeid vannak, angolul és németül beszélnek, két férfi és két nő. Azt állítják, hogy barátok vagytok. Ötkor érkeztek, egy keveset beszélgettünk, aztán elmentek a városba. Azt mondták, hat órára visszajönnek.” Jó, bólogattam, és folytattam a pakolást, majd beparkoltam autónkat a 37-es szám alá, Ana nénihez, anyósom szomszédjához és feleségem gyermekkori jó barátnőjének, Annamarinak az édesanyjához.

Időközben a vendégek visszaérkeztek, és bementek a házba. Miután lezártam az autót és elbúcsúztam Ana nénitől, jól körülnéztem, nincs-e valami gyanús moz-

gás körülöttünk. Nem vettem észre semmit. A gyanús mozgások azonnal fölfedezhetők voltak, mert a Semenicolui utca csendes, nagyjából németek lakta utca volt, akik jó viszonyban voltak, és minden szokatlan mozgásra azonnal felfigyeltek.

Bementem a házba, és megismerkedtem „rég” barátaimmal. Megtisztelt jelenlétével Dessa Trewisan, a londoni *The Times* és a *BBC* tudósítója; Michael Dobbs, a *The Guardian* tudósítója és egy állítólagos belgrádi színésznő a férjével. A beszélgetés, a riport a konyhában zajlott, ahol jó meleg volt. Anyósom bánsági palinkával és forró gyógyteával kínálta vendégeinket.

Eleinte vendégeimmel oroszul beszélünk. Nehezen értettük egymást, mert nem beszélték jól a nyelvet. Feleségem javaslatára és segítségével német nyelvre váltottunk. Német tudásom elégtelen lett volna ilyen beszédtemához, de feleségem vállalta a tolmácsolást. Annál is inkább, mert a nyelvet és a témát is kitűnően ismerte. Az újságírók este 10 óra körül néhány fényképet készítettek a lakásban és az udvaron, majd elbúcsúztak és az utcán fölfelé indultak a német temetőhöz, ahol a kocsijukat hagyták. A kapuból néztem távozásukat, majd bementem a házba. Feleségem aggódva gondolt vendégeinkre, vajon hogy jutnak át a határon, milyen útjuk lesz hazáig. Kiszámítottuk, hogy úgy egy-másfél óra múlva Temesvárott, ezután éjfél körül a határnál kellene lenniök, vagy már odaát Jugoszláviában. Még beszélgettünk családi dolgokról éjfélig, aztán lefeküdtünk, hogy reggel pihenten induljunk munkába.

Reggel nyolckor termelési munkaülést tartottam központi telefonon, majd aláírtam a levelezést. Fél tíz körül megkértem a titkárnőt, hogy egy órán át ne zavarjanak. Meg kellett írnom a nyugati újságírók látogatásáról szóló jelentést. A gépkocsivezetőmet, Ernestet bízta meg, hogy Resicára menjen, a megyei pártbizottsághoz, és a lezárt levelet adja át Buşui Nicolaénak, a megyei pártbizottság első titkárának. Két óra múlva Ernest már vissza is érkezett.

Három nap múlva felkeresett Buşui és elmondta, hogy jelentésemet még aznap, külön futárral küldték el az RKP KB-hoz, és hozzátette, hogy helyesen cselekedtem, jelentvén találkozómat a külföldi újságírókkal, s így tiszteletben tartottam a külföldiekkel való érintkezésre vonatkozó törvényeket. De megjegyezte, hogy hamarabb kellett volna szólnom, míg az újságírók belföldön voltak, meg hogy előzőleg engedélyt kellett volna kérnem a megyei pártbizottságtól. „Miképpen kérhettem volna előzetes engedélyt, ha az újságírók bejelentés nélkül érkeztek?” – kérdeztem. Ezzel egyelőre csend lett az újságírókkal való találkozásom körül.

Néhány nap múlva megjelent a londoni *The Timesban* Dessa Trewisan írása, melyet mindmáig nem volt alkalmam elolvasni. Az újságcikk tartalmáról a Szabad Európa Rádió román adásából szereztem tudomást.

A következő öt évben egyetlen újságírónak sem sikerült eljutnia hozzám, annyira megszigorították körülöttem az éberségi láncot. Amikor Bruno Kreisky osztrák szövetségi kancellár Romániában járt, egy újságírócsoport külön engedéllyel meg akart látogatni Marosvásárhelyen. Meg is érkeztek, engem viszont ezalatt elküldtek Calafatra (Olténiába), egy „nagyon fontos gyűlésre”, amelyet végül is nem tartottak meg. Az újságírókat Szotyori Ernő, a megyei néptanács első alelnöke fogadta, aki „sajnálataát” fejezte ki, hogy nem találkozhatnak velem, aminek különben nem lenne semmi akadálya, de épp nem tartózkodom otthon, mert családommal szabadságra utaztunk. Ám Szotyori és Hajdú Győző, a Romániai Magyar Nemzetiségű Dolgozók Maros Megyei Tanácsának elnöke minden kérdésre szégyes felvilágosítást adott, ahogy jó elvtársakhoz illik.

Ugyanezt a cselet próbálták alkalmazni 1980 áprilisában is, amikor amerikai kongresszusi képviselők jöttét jelezték. Ezúttal azzal bújtam ki a kiszállás alól Rîminicul Vlceára, az igazgatók gyűlésére, hogy temetésre kell mennem. Április 20-án reggel megtudtam, hogy hirtelen elhunyt Burján József, az RKP KB instruktora, régi jó barátom és munkatársam, ezért délben elmentem Galócásra a temetésre. Több mint 100 kilométert kellett utaznom. Időben odaértem, hogy részvéteket fejezzem ki az elhunyt családjának. Sok ismerőssel találkoztam: Bukarestből a KB képviselőivel, a csíkszeredaiakkal, gyergyóiakkal, marosvásárhelyiekkel. A temetésre körülbelül 1000 ember gyűlt össze, jelen volt István öcsém is Csíkszeredából.

Éppen vele beszélgettem, amikor hozzám lépett Walter Jóska, a Hargita megyei pártbizottság propagandafelelőse. Örömmel üdvözlöttük egymást, nem találkoztunk azóta, mióta több mint egy éve áthelyezték Marosvásárhelyről Hargita megyébe. Mint mondta, beszélt rádióon Nicolae Vereşsel, a Maros megyei első titkárral, aki üzeni, hogy bármilyen későn érek is vissza a temetésről, keressem fel az irodájában. Így körülbelül este kilenckor jelentkeztem nála. Jókedvűen fogadott, kávéval kínált, érdeklődött a temetésről, majd a családomról és a konzervgyári újdonságokról. Beszámoltam neki mindenről, ami érdekelte, csak ezután tért rá arra, hogy mi is az oka ennek a késői meghívásnak. (Tulajdonképpen sejtettem, hova akar kilyukadni, értesültem az amerikai kongresszusi tagok országunkba érkezéséről és arról is, hogy Ceauşescu végül is USA-kormánykörök nyomásának kénytelen volt engedni és megengedte, hogy találkozzanak velem.) Egy adott pillanatban Vereş rám kérdezett, hogy a felső vezetés megbízásából tudni szeretné, akarok-e a hazánkban tartózkodó amerikai újságírócsoporttal találkozni. (Ő újságírónak nevezte a Kongresszus tagjait. Hogy kibővítsé jelentőségüket?)

– Miért találkoznék velük, mi közöm nekem az amerikai újságírókhoz?

Vereş magyarázni kezdte, hogy látogatásuk kapcsolatban van a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény meghosszabbításával, ami júniusban jár le:

– Őket az ön álláspontja érdekli a nemzetiségi kérdésről és ők kérdezték, mit szól, hajlandó lenne-e velük találkozni?

– Ha rám gondoltak, miért ne – válaszoltam.

Vereş faggatni kezdett mondandómról, de meg sem várta válaszomat, sorolni kezdte, hogy ő miket mondana az én helyemben. Előadást tartott a párt nemzetiségi politikájáról. Miután befejezte, mondom neki, hogy ha azt hiszed, hogy én azt fogom mondani, amit te, akkor tévedsz, mert én a saját álláspontomat fogom ismertetni arról, hogy miként oldották meg a nemzetiségi kérdést Romániában. Ekkor rákérdezett, hogy mégis mit fogok mondani.

– Hogyan fogalmazhatnék válaszokat olyan kérdésekre, amelyek még el sem hangzottak? Először hallani szeretném a feltett kérdéseket, majd azután gondolkodom a válaszokon.

– Természetesen – válaszolja Vereş –, de mégis?

Kérdő tekintetét megkerülve, rákérdezek:

– Mikor jönnek az újságírók?

– Csütörtökön – feleli.

– Hát jó, addig még van időnk – mondom én.

Mielőtt elváltunk volna, még megkérdeztem Vereş, hogy mi lesz a gyűléssel.

– Miféle gyűléssel? – ámult el.

– Összehívták csütörtök-péntekre az igazgatókat egy nagygyűlésre, Ion Ceauşescu is ott lesz.

Vereş zavartnak tűnt és határozottan azt felelte, hogy erről nem tudott, de ha a gyűlést Ion Ceauşescu hívatta össze, akkor mennem kell. A biztonság kedvéért holnap még föl fog hívni telefonon.

Másnap reggel kétszer is telefonáltak, a két főigazgató személyesen, Iliescu és Opriş, akik ragaszkodtak ahhoz, hogy föltétlenül legyek Vilceán; szerda estére szállást foglaltak számomra a szállodában, nem helyettesíthet senki sem. Ugyanakkor telexértésítés is érkezett, miniszterem, Ion Ceauşescu írta alá, melyben fölhívták figyelmemet a kötelező jelenlétre. Időközben helyetteseimet is riasztották a pártbizottságon, nehogy valamelyikük elmerészkedjen helyettem Rîminicul Vilceára. Engem is értesítettek a pártbizottságtól, hogy igenis gyűlésre kell mennem, halaszthatatlanul. Ekkor jelentettem be, hogy nem mehetek, mert nem érzem jól magam.

Szerdára megint hívtak a párthoz és közölték velem, hogy csütörtökön lesz a találkozó az amerikaiakkal és megkérdezték, hol akarok velük találkozni: a pártnál, a gyárban, vagy a lakásomon. Nekem mindegy, döntsék el ők, válaszoltam

Vereşnek. A második kérdés az volt, hogy beleegyezem-e abba, hogy mások is részt vegyenek a találkozón. Azt válaszoltam, hogy semmi kifogásom, részt vehetnek, ahogy ők jónak látják. Ezután értesítettek, hogy az újságírók hárman vannak, két férfi és egy nő, valamint a bukaresti amerikai követség egy tagja és külügyminisztériumunk egyik képviselője, Raceanu elvtárs. Meg hogy a megyei bizottság részéről jelen lesz Hosu elvtárs és Dungaciu Vilareta, az aligazgatónőm. A találkozás színhelye a konzervgyár.

Reggel Mis Ioan mester, az éjszakai szolgálatos lehívott a gyár udvarára sétálni, mert el akart mondani valamit, ami az éjjel történt. Elmesélte, hogy három szekus jött, az egyik szóval tartotta őt vagy három órán át, a többiek elvették az irodakulcsokat és ott dolgoztak az irodámban és aligazgatóm, Olteanu Ştefan irodájában. Később megtudtam, hogy Olteanut pártfeladattal kiszállásra küldték (hogy irodája szabad legyen, mert oda szerelték be a felvevőkészülékeket).

Másnap, miután véget ért beszélgetésünk az amerikaiakkal és megköszönték a válaszaimat, valamint azt az örömet, hogy velem találkozhattak és személyesen megismerhettek, az amerikai követség embere elővett egy színes fényképet és megkérdezte, fölismerem-e.

Azt feleltem, hogy magamat a képen igen, de magát a képet nem. Azzal folytatta, hogy ismeri a feleségemet is. Ez lehetetlen, válaszoltam, a feleségem nem volt sem Amerikában, sem az amerikai követségen, honnan ismerhetné? De hát többször beszéltek telefonon, tavaly decemberrel kezdődően, legutóbbi beszélgetésük múlt szombaton volt.

– Ó, igen – válaszolom –, tehát ön volt az?

– Na, látja! – mondja a diplomata, aki nagyon jól beszélt románul.

– Csakhogy nem a feleségemmel beszéltek – nevetem el magam. – Anyósommal, aki közölte önökkel, hogy bevásárolni mentünk és egy negyed óra múlva térünk haza. Később nem tudta, hogy melyik követségről kerestek, csak azt, hogy vissza fognak hívni.

– Így van – mondja a diplomata –, vissza is hívtuk úgy 20 perc múlva és németül beszéltem az ön feleségével.

– Ezt csak önök hiszik, ugyanis a telefonom „megsüketült”, másnap reggelig nem működött.

Beszélgetőtársam, az amerikai diplomata igen letört volt, és egyre csak ismételte:

– De hiszen decembertől hetente beszélgettünk, mesélt önről, az önök Ingrid lányáról, aki beteg volt, grippés, még azt is tudom, hogy milyen gyógyszereket írt fel az orvosuk, akit, ha jól emlékszem, Klárának hívnak.

Este, a Maros étteremben megrendezett vacsorára elvittem Helgát is kislányunkkal együtt, hogy az amerikai ismerje meg az igazi feleségemet, nem pedig a szekuritáté választottját, akit én sem ismerek.

Azóta eltelt három év, és az amerikai nagykövetség többet nem keresett telefonon. Vagy mert nem akarta, vagy mert nem sikerült. Nem tudhatom, mindenestre sajnálom, hogy a bolondját járatta velük a román szekuritáté.

Kapcsolatom az amerikai nagykövetséggel azonban nem szakadt meg. Marosvásárhelyre látogatott a nagykövet és a megyei néptanács protokolltermében találkozót rendeztek, ahol jelen volt Szotyori Ernő első alelnök és Hîrsan, a megyei néptanács titkára. A találkozó közel két órát tartott. Az amerikai kongresszus tagjai ragaszkodtak egy bizalmas találkozóhoz, melyen sem a felügyelők, sem a hatalom képviselői nem vennének részt.

A Maros étteremben megrendezett találkozón megjelent hívatlanul Hosu Cornel úr is, a megyei első titkár személyes megbízottja, aki időközben tudomást szerzett az amerikai kongresszusi tagok meghívásáról a Marosban megrendezendő baráti találkozóról. Pedig ők tanúk nélküli találkozót akartak. Egy ilyen jellegű találkozót a vendéglőből kijövet javasoltak, de nem jött létre, mert visszautasítottam. Megmagyaráztam beszélgetőtársaimnak, hogy az ilyesmi lehetetlen Romániában, engem is, őket is lépésről lépésre követnek, éjjel-nappal. Elképzelhetetlen egy beszélgetés a román szeku jelenléte nélkül, sőt egy ilyen találkozó alaptalan gyanúsítgatásokat és vádakat szülne. Engem valószínűleg kémkedéssel vádolnának, titkos iratok átadásával stb.

Egyébként mindent elmondtam, amit csak akartam, a vendégeknek, nyíltan és tartózkodás nélkül, a politikai hatalom által kijelölt résztvevők jelenlététől függetlenül. Az amerikaiak megértették és a járdán egy névsort mutattak meg nekem azokról a marosvásárhelyi és kolozsvári személyekről, akikkel találkozniuk kellene. Marosvásárhelyen Sütő Andrással és Zolcsák Sándorral, Kolozsváron találkozniuk kellett volna Takács Lajossal, Demeter Jánossal, Kovács Zoltán festőművésszel, Gál Ernővel, Lászlóffy Aladár és Lászlóffy Csaba írókkal.

Mint utóbb megtudtam, a találkozó Sütő Andrással és Zolcsák Sándorral általam ismeretlen okokból nem jött létre. Ehelyett egy parádés, protokolláris találkozóra került sor Hajdú Győzővel, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa elnökével. Kolozsváron is kijátszották az Egyesült Államok Kongresszusának küldöttségét: csak a Román Kommunista Párt által kijelölt és kiképzett egyénekkal találkozhattak.

A MERÉNYLET

Telefonértesítés érkezett Bukarestből, 1978. június 18–20. között déli értekezletre kaptam meghívást a Faipari Minisztériumba. 16-án déli egy óra körül a feleségemmel elindultunk Bukarestbe. Az volt a tervünk, hogy Bukarestből Marosvásárhely felé vesszük utunkat, szétnézünk a lakásunkban, meglátogatjuk a rokonokat, barátokat, és úgy térünk vissza Karánsebesre. Kellemes, borús időben indultunk Orsova–Vaskapu–Turnu Severin felé a Bánsági-havasok kacskaringós műútján. Az öreg, jó karban lévő kocsim csendesen, nyugodtan, 80-as sebességgel szelte a kilométereket Orsova felé. A hegyen kifelé, Karánsebestől kb. 50 km-re egyszer csak egy durranást hallottam, és a szélvédő miszlikre tört. Ösztönösen lefékeztem, behúztam a kéziféket, és kiugrottam a kocsiból. Balra néztem, a durranás irányába, ahol a havasi kaszáló zöldjét csipkebokrok, imitt-amott egy-egy magányos tölgy, bükk, vadalmafa törte meg. Beláttam, hogy bizony képtelenség felfedezni a merényletet; azt sem, honnan jött a lövés. A feleségem is kiszállt, és jobboldalt a menet irányát kémleltük. Meredek mart, lent a völgyben a Temes folyó kacskaringózott Herkulesfürdő felől Karánsebes irányába. A mart közvetlen közelében a Bukarest–Temesvár dupla vágányú vasútvonal. A tájon halotti csend honolt. Percekig egyik irányból sem jött egyetlen jármű sem. Aztán kb. 5 perc elteltével Karánsebes felől egy rendőrautó száguldott el mellettünk, utána Herkulesfürdő felől hosszú sorban egymást követve személygépkocsik és teherautók százai vonultak el. A rendőrkocsi után folyamatosan beindult a forgalom. Közben megeredt az eső. Csendesen esett. Beültünk az autóba, miután az üvegtörmeléket eltakarítottuk az ülésről, a lábunk alól. Egy alkalmas pillanatban visszafordultam Karánsebesre. Nem folytathattuk utunkat szélvédő hiányában. Közben istentelenül megeredt az eső, a szembe jövő kocsik, különösen a nagy teherautók valóságos szökőárat zúdítottak ránk. Egy parkolóban félreálltam. Képtelenség volt továbbhaladni, a vízözön egyszerűen elvakított. A feleségem a hátsó ülésre ültettem, hogy valamelyest védve legyen. Valami műanyag zsák volt a csomagtartóban, mellvédőt csináltam belőle, s miután jól letörölköztem, lassan, jól jobbra húzva, óvatosan továbbindultunk. Többszöri megállás, törölközés után úgy délután öt óra tájt visszaérkeztünk a gyár udvarára.

A kocsit leparkoltam, lefedtem műanyag fóliával, a feleségem közben a csomagokat behordta a blokklakásba, amely közvetlen a gyárkapu mellett volt. Mikor befordultunk a főútról a gyárnegyedbe, egy rendőrautó vesztegelt a parkolóban. A benne ülők látták ugyan, hogy milyen állapotban térünk vissza, de senki sem

volt kíváncsi közülük, hogy mi történt. Amikor az autót takargattam, hozzám jött Cimpaca szekuritáté százados, aki a körzeti megbízott volt, vagyis a kombinát őrangyala. Kérdezte:

– Mi történt, igazgató úr?

A fiatal tisztet, akit nemrég emeltek ki a gyárból, 1973-ban lakatosként ismertem meg.

– Láthatod, belőtték a szélvédőmet Ez a ti művetek.

– Igazgató úr, nekem semmi közöm ehhez.

– Nem is arra gondoltam, hogy a te műved, hanem az intézményé, amelynek az alkalmazottja vagy.

– Én nem tudom, én nem tudom – és elszelelt.

Másnap a városi párttitkár a gyárba látogatott, érdeklődött, miért nem vagyok Bukarestben. Újból nyilvánosan megvádoltam a szekuritátét, hogy merényletet követett el ellenünk. A vádat megismételtem később Petre Lupunak, amikor 1978 őszén Bukarestbe rendelték... Az volt a csodálatos az egészben, hogy nem tiltakoztak. Nem kérték ki maguknak, hogy a párt, a szeku ilyent nem tesz. Egyszerűen hallgattak, mintha el sem hangzott volna a vád. Nem igazolták, de nem is tagadták a merényletet. Ha engem balról eltalál a merénylet, elveszítem az ellenőrzést az autó fölött, és lezuhanunk a meredek hegyoldalon, a kocsí kigyullad, és balesetnek lehetett volna beállítani az esetet. A mesterlövész azonban mintegy harminc centit tévedett, és így bal felől, a volán felőli szélvédő sarkát érte a lövedék, amely gellert kapott, kipattant, nyoma veszett, csak az ablak tört össze millió darabra.

Az esetet rögzítő papírok a berevoiești szekus archívum-megsemmisítésnek az áldozatai lettek. Több tonnányi ilyen corpus delictitől szabadult meg az átmentett szekuritáté. Így az én vallomásomra és az ellenem történt merényletre valószínű, hogy sosem derül fény bizonyítékok hiányában. A posztceausisza, átkeresztelt szekuritáténak meg az átmentőknek és az átmentetteknek nem áll érdekükben fényt deríteni és felelősséget megállapítani az 1977-es bányászsztrájkot követő meghurcoltatásokra, bebörtönzésekre, likvidálásokra. Ez érvényesült az 1987. november 15-én lezajlott brassói munkásfelkeléssel kapcsolatosan is, de az 1989. decemberi események több mint 1200 halottja és több ezer sebesültje ügyében is. A felelősség megállapítása három év elteltével még mindig várat magára. A felelősséget megállapító parlamenti bizottság tudniillik inkább a felelősök átmentését és kimentését igyekszik leplezni. Ebben rejlik a neokommunizmus feltámadásának titka. Ezért kellett Ceaușescut rögtönzött ítélettel kivégezni, nehogy koronatanúja legyen sok magas rangú párt és állami tisztségviselő bűn tetteinek.

SZEKURITÁTÉ-MESÉK, AVAGY ÉN ÉS A SZEKU

1980 után a mindennapi élet elviselhetetlenné vált Romániában. A túlméretezett nagyipar fuldoklott az állandó nyersanyaghiány miatt. Mind gyakoribbak lettek a termelési és munkabalesetek az ellenőrző- és mérőműszerek hiánya miatt, amelyeket a fejlett nyugati technológia megvásárlásakor kispóroltak a rendelésből; vagy ha véletlenül megvették, nem tartották karban és nem használták megfelelően képzett szakemberek, cserealkatrészek és főleg a munkafegyelem hiánya miatt. A nagyipar csődje és a mezőgazdaság szocialista dilettantizmusa miatt hiányoztak az alapvető élelmiszerek: nem volt kenyér, olaj, cukor, hús, vaj... pedig mindezeket jegyre adták. De a lecsökkentett fejadagokat sem tudták biztosítani. Szokássá vált a sorban állás, és paradox módon a hosszú sorok lassanként a jólét jelképeivé váltak. Örült az átlagpolgár, ha valahol sorállást látott, mert ez azt jelentette, hogy ott osztanak valamit. És hányszor előfordult, hogy a tűző napon, zuhogó esőben vagy csontig hatoló fagyban végigállt sorok után üres szatyorral tért haza! A sorokban hallhatta az ember a legkeményebb szidalmakat és átkokat, amit csak a ceausizta rendszerre rá lehetett szórni.

1986-tól olyannyira drámai lett a helyzet, hogy a pártkantinákat, különleges büféket is megszüntették. A szeku, a hadsereg is éhezett, a különleges egységek, kiváltságot élvező csoportok sem kaptak már húst vagy egyéb alapélelmiszert soron kívül. A gyerekeiket látogató szülőket fölkérték, hogy katonasorban lévő fiaikat otthonról lássák el élelemmel, mert a kaszárnyákban éheztek. A meggyesfalvi konzervgyárban, igazgató koromban, intézmények, iskolák, vállalatok ostromoltak szünet nélkül, hogy a vakációk, kirándulások idejére disznóhús konzervet, kolbászos babfőzeléket, májpástétomot meg egyebeket biztosítsak számukra. A színház mindkét tagozata, a román és a magyar, a bábszínház, a filharmónia, a táncegyüttes állandó vendégem volt. Jöttek a kiszállásra induló művészek névsorával, konzervet igényeltek, hisz vásárolni nem tudtak. Jöttek a pártszervezetek is, névsorral, a megyei titkároktól a pártaktivistákig; a szekus tisztek, a hadsereg, a törvényszék, ügyészség stb. Nem igen tudtam eleget tenni kérésüknek, hisz az állandó húshiány, a fémdobozok hiánya miatt a konzervtermelésünk napról napra csökkent. 1980-ban még kétezer tonna húskonzervet termeltünk. Ez 1985-re 6-700 tonnára csökkent, 1988-89-re meg 100-150 tonnányira. A terv persze 3 ezer tonnát írt elő. Kivételt képezett az 1987-es esztendő, amikor közel ezer tonnát adtunk a NATO-csapatok tartalékából vásárolt olcsó húsnak meg a megbetegedett állatállomány kényszervágásának köszönhetően. De ezt is szovjet exportra vitték.

Valamikor a pestises állatokat elföldelték vagy elégették. 1980 után konzervet készítettek belőlük a lakosság számára, no meg a hadseregnek. Több tízezer pestises disznót, süldőt, szopós malacot használtunk húskonzervek, kolbászos babkonzervek stb. alapanyagául. Eleinte határozottan elutasítottam a beteg állatok földolgozását. Meg kellett adnom magam, mert az illetékes állatorvosi szervek köteleztek a húanyag elfogadására. „Fogyasztásra alkalmas” bizonyítványokat állítottak ki, ami ellen semmit sem tehettem. Természetesen mindezt a párt- és államvezetés útmutatásai alapján.

Sok szó esik manapság a totalitárius rendszerről. Sokan csak annyit tudnak a totalitarizmusról, hogy mindent a tervgazdálkodásnak vetett alá. Az atomerőművektől a közcélig mindent részletes, központi terv alapján készítettek. Az Állami Tervbizottság tervlapjaiban minden megtalálható, az építendő repülő, helikopterek, hajók számától az ing- és sliccgombok megengedett számaig.

A totalitárius rendszer nem csupán a gazdaságnak, hanem az állami intézményeknek, politikai és közösségi szerveknek, a társadalom összességének és a magánembereknek is a szoros ellenőrzését jelenti. Egy totalitárius rendszert úgy lehet létrehozni, hogy a politikai, jogi és propaganda gépezetet egyetlen központból vezérlik, egy erős és szilárd pártközpontból, amely élet és halál ura. A békétlenkedők elhallgattatására pedig kéznél van a szekuritáté, a hadsereg, a törvényszék, az ügyészség.

Bármilyen jól szervezett lett volna is a kommunista párt, nem lett volna képes maga alá gyűrni a társadalmat a megtorló gépezet nélkül, melynek élcsapata a szekuritáté volt, a párt árnyékszervezete, amely azonos lett magával a kommunista párttal, annak különleges ügyosztályaként működött. A társadalom és a párt életében a szeku jelentősége állandóan erősödött. A tömegek és ezzel együtt a párttagok elégedetlenségének erősödésével párhuzamosan erősödött a szeku önkénye is. A romániai diktatúra utolsó éveiben mind gyakoribbá váltak az olyan esetek, amikor egy-egy párttagot letartóztattak, mert a pártgyűlésen bírálni merészelt a hiányosságokat, a sorbaállást, az élelemhiányt stb.

Az 1970-es években egyetlen párttagot sem lehetett jogilag felelősségre vonni mindaddig, amíg ki nem zárták a pártszervezetből, és a kizárást nem igazolta a felettes pártbizottság. Ily módon méltánytalan és jogtalan védelemben részesültek a korrupt és törvénytelenégeket művelő párttagok. Ez ellen többször felszólaltam. Az egyik államtanácsi ülés után Ceaușescuval négy szemközti vitám is támadt, mert határozottan elítéltem a politikai végrehajtó bizottság erre vonatkozó törvénytelen döntését. Ceaușescu hagyta magát meggyőzni, és hatálytalanította ezt az 1965-ös évekből származó döntést, Gheorghe Pană és mások ellenkezésének dacára.

Később, az 1980-as években a becsületes, bátor párttagok váltak védtelenné a terrorral szemben. A szeku központi megtorló gépezet lett nemcsak a köznép, de a párttagok számára is. Nicolae Ceaușescu és felesége személyes intézményévé vált. Felügyelete kiterjedt a kormány, a KB, a politbüro tagjaira is.

Benkő János, a megyei pártbizottság titkára 1980-ban fölhívott telefonon és közölte, hogy meglátogat a gyárban. Régóta ismertük egymást, együtt dolgoztunk a pártban. Az irodámból kihívott sétálni a gyárudvarra. Tudhatta mindenki, hogy az irodákban nem lehet beszélgetni. Tiszteletben tartottuk ama közmondást, miszerint a falnak is füle van. Az udvaron mesélte tehát, hogy megyénkben járt Paul Niculescu-Mizil és Virgil Trofin. Elkísérte őket a radnóti hőerőműhöz és a dicsői kombináthoz. Eközben mindegyikük érdeklődött felőlem. Mizil megkérdezte Benkőtől: „Te, János, mit csinál Király? Kiengedték a börtönből, dolgozik valahol, vagy még mindig be van zárva?” Amikor mondta neki Benkő, hogy a konzervgyárban dolgozom, sőt igazgató vagyok, el sem akarta hinni. Ő mást hallott.

A pártnak, a szekuritáténak volt alárendelve a társadalom minden tagja. A szeku leginkább az értelmiség köréből toborozta embereit, hisz tőlük félt a legjobban. Mindentől rettegett, ami szellemi fölényt, szürkeállomány-többletet jelenthetett. Egy értelmiségi előléptetéséhez a párt engedélye szükségeltetett. A doktorátushoz is pártengedély kellett. Egyetemen tanítani: pártengedély. Útlevelet szerezni, kirándulni vagy szaktanácskozásra utazni: pártengedély. Sokan elégedetlenkedtek, főleg egy-egy pohár ital után. Aztán ott termett a szekus vagy a szolgálatos zsaru, aki felajánlotta közbenjárását az útlevél megszerzéséhez. De nem adták ki mindaddig az útlevelet, amíg személyesen föl nem mentek a szekura, átvenni az útmutatásokat a külföldiekkel való kapcsolatokat illetően. Vagyis hazatéréskor jelenteni kell, lehetőleg írásban, merre járt az illető, kivel találkozott, miről beszéltek stb., stb. Innen a besúgásig hajszálnyi a távolság, az illető erkölcsi tartásának függvényében. A hazafias érzelmekre alapoztak leginkább.

Még valami közismert. A román szeku a tagjai számára teljes biztonságot teremtett, megóvta őket minden kellemetlenségtől, bármi gondja akadt nekik szomszéddal, törvénnyel stb.

Informátor- és besúgócsapatát a szeku a társadalom lumpen rétegéből válogatta előszeretettel. A tolvajok, sikkasztók, alkoholisták, csövesek, karrieristák, hatalomvágyók köréből. Külön kategóriát képeztek a kitelepedési kérést benyújtók. Aki elfogadta, hogy együttműködik a szekuval, soron kívül kapta meg kitelepedési engedélyét. Sokan vannak, akik külföldön fényes karriert futottak be a szeku segítségével, komoly anyagi támogatásával. Külön figyelmet szenteltek az ügynökök amerikai, németországi, magyarországi, izraeli és franciaországi beépítésének.

Nem feledkezhetünk meg a szebbik nemről sem. A könnyűvérű lányok is a szeku áldozatai voltak. Talán ők dolgoztak a legjobb „hatásfokkal”. A zsarolásnak nem lehetett ellenállni. A fiatalság és a nemzeti kisebbségek tagjai is a szeku besúgó-láncának állandó nyersanyagát biztosították.

1977 júniusában azonnali és soron kívüli ki hallgatásra jelentkezett nálam Meier mérnök, egy tehetséges fiatalember, akit nemrég vettem át a Vegyipari Kombináttól a Szövetkezethez. Meier mérnök szemmel láthatóan izgatott volt. El-nézést kért a zavarásért, és jelezte, hogy különleges esetről kell beszámolnia, amelyhez nekem is közöm van. És mesélni kezdett: „Elnök úr, a vállalat könyvtárából jövök. Sokat olvasok, nehezen jutok hozzá a könyvekhez. Amikor bementem a könyvtárba, Pecsenska Rudi, a könyvtáros egyedül volt ott, éppen írt valamit. Ki-kértem a könyveket. Hátrament kikeresni őket. 10-15 percet kellett várnom. Unalmamban belelapoztam az asztalon heverő kéziratba. Szemembe ötlött az ön neve: Király Károly. Kíváncsi lettem, és vagy két oldalt elolvastam a Pecsenska Rudi irományából. Tudja, mi volt benne? Egy jelentés a szekunak, a Maros megyei szeku főnökének, Ágoston elvtársnak!”

A továbbiakban Meier mérnök részletesen elmondta, mi állt a jelentésben. Megköszöntem Meier mérnöknek, és megköszönném ezúttal is, de Meier mérnök úr néhány éve elhunyt. Pecsenska Rudi Svédországban vagy Svájcban él.

Másnap reggel hívtam Pecsenska Rudit. Pecsenska úr vidáman, meg sem várva, hogy kérdezzek valamit, dicsekedni kezdett, hogy hány példányban másolta le Verdetnek címzett levelemet és hány helyre juttatta el. Félbeszakítottam és ker-telés nélkül rákérdeztem: hány éve dolgozik a szekunak. Rászóltam, hogy ne tagad-jon, mert van valakim a szekun, akitől tudom, hogy már öt jelentést is írt rólam. Rudim elkezdett siránkozni: néhány éve szervezték be, amikor nővére beadta ki-telepedési kérését Svájcba. Eleinte megtagadta az együttműködést, de több ház-kutatást tartottak nála, könyveket és 10 svájci frankot koboztak el tőle, és amikor megfenyegették, hogy illegális valutatartásért és irredenta, revansista könyvek birtoklásáért törvényszék elé állítják, az idegei felmondták a szolgálatot. Azóta dolgozik a szekunak. Javasoltam Pecsenska úrnak, hogy működjön együtt velem is, amit elfogadott, és egy ideig tájékoztatott a szeku akcióiról.

Egy hét múlva Pecsenska jelentette, hogy meglátogatta őt Bâtagă ezredes, Gábos ezredes és Hegedűs kapitány. A marosszentgyörgyi téesz kukoricaföldjére vitték ki beszélgetni. Ez alkalommal azt a feladatot kapta, hogy személyemre és családomra vonatkozó kompromittáló adatokat gyűjtsön. Készítse el az alkalmazot-taim között lévő szép lányok névsorát, érdeklődjék családi helyzetem iránt, van-nak-e vitáim, milyen természetűek stb.

Egy idő múlva az irodámban elhelyezett mikrofon segítségével a szeku rájött a játékra, és pontra tette Pecsenska urat, aki azonnal hozzám szaladt, és letagadta szekus kapcsolatait.

1977 novemberében rám szabadították a helyi napilap, a *Vörös Zászló* fiatal újságíróját, Bakó Zoltánt. Egy olyan írást kért tőlem, amit januárban akart megjelentetni, Ceaușescu születésnapjára. Persze annak dicséretét zengve. Határozottan visszautasítottam, közölve vele a személyi kultuszt illető, elítélő véleményemet. Megkérdezte, hogy akkor mit mondjon Tîmbițaș elvtársnak, a propaganda osztály megyei főnökének. Mondtam neki, mondja el, amit tőlem hallott. El is felejtettem volna, ha nem lett volna következménye az esetnek.

1978 tavaszán, úgy március-április-májusban, miután Karánsebesen találkoztam a külföldi újságírókkal, a szeku lejáratási kampányt szervezett ellenem, megfélemlítési szándékkal. Több mint 60 nekem címzett levélben ítétek el, közöttük van Bakó Zoltán levele is. Levelében többek között szememre hánnya, hogy szembe mertem szegülni Nicolae Ceaușescuval, hogy hálátlan módon nem értékelem a legszeretettebb vezér tagadhatatlan érdemeit a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésében.

DÉNES ÚR

A fakitermelő és fafeldolgozó kombinátok felszámolása után hazatértem Karánsebesről Marosvásárhelyre. Kéthónapi munkanélküliség után kereskedelmi részlegvezetővé neveztek ki a Marosvásárhelyi Villamosenergiái Vállalathoz. Ekkor még tagja voltam az RKP KB-nak és az RSZK Államtanácsának. Részlegemben 12 alkalmazottam volt. Közöttük Dénes Misi, tapasztalt gazdasági szakember, talpraesett, szorgalmas tisztviselő, aki kifogástalanul végezte a rábízott feladatokat. Jó munkatárs volt, cukorbajos, de szeretett inni, leginkább konyakot.

Egy nap Dénes úr meghívott a város központjában lévő Három Rózsa vendéglőbe egy kávéra meg egy konyakra. Csak úgy, beszélgetni. Miután beültünk, Dénes úr bemutatott két hölgynek, Carp mérnök feleségének és barátnőjének, Bartis Ferenc költő feleségének. Dénes úr megjegyezte, hogy a hölgyek mindennap 10 és 12 óra között itt ülnek.

12 óra volt, a hölgyek elmentek, mi ketten maradtunk. Dénes megkért, hogy igyuk meg a pertut. Megittuk, s miután szervuszba kerültünk, mesélni kezdett: „Karcsi, én ismerlek téged, én mindent tudok rólad. Én kovásznai vagyok, de már

negyvennégyben eljöttem onnan. Rokonaim és barátaim vannak ott, gyakran járok haza. Sok barátom van Voineștiben, románok is. 1944-ben a város polgármesteri hivatalának titkára voltam ugyanis. Összebarátkoztam a voinești-i juhászokkal. Sokat éjszakáztunk együtt. Egy éjjel berúgtunk, és énekeltük a Trei culori cunosc pe lume-t (Vasile Alecsandri verse, melyet a későbbi nacionalista körök sajátítottak ki. Ceaușescu diktatúrája alatt állami himnusz lett). Rajtunk ütöttek a magyar csendőrök s mivel védelmembe vettem a pakulárokat, kivittek Bodzafordulóra és átdobtak a határon Romániába. A háború után, 1945-ben Nyárádszeredán telepedtem le. Megnősültem. Két lányom van, rendes családom. Nem érdekel semmi. Jól megy dolgom. Ha a cukorbajom nem kínozna... Tudod, Karcsi, én úgyis tudom, hogy te mindent tudsz rólam.”

Ránézek és megkérdem:

– Hogyhogy mindent tudok rólad?

Ezt válaszolja: „Kalandjaim a nőkkel, a családi életem... nem erre gondoltam. Hanem a politikára. Én nem vagyok párttag, de a szekunak dolgozom.” És Misi elmeséli, gyakran jár Budapestre. Nemrég volt Illyés Gyulánál Tihanyban. „Pesten töltöttem két hetet. Szállodában aludtam, a Körszállóban, úgy éltem, mint hal a vízben. Kaja, pia, nők. A kiszállásomból futotta.”

Nem szakítom félbe Misit. Ő tovább magyarázza: „Ismered Hadnagy Csabát, a hematológust. Cukorbajos vagyok, ő kezel. Ő adja nekem a címet, hogy kihez menjek, és ő adja az ajánló levelet is. Persze az utasítás a szekué. Amikor legutóbb Magyarországon voltam, Florea helyettes parancsnok, Bâtagă meg Cseh Albi készítettek fel a teendőkre. Beültettek egy kocsiba, kimentünk a mezőre” – meséli Misi. – „A kocsiból kiszállva, este a hold fényénél sétáltunk. Mindent elmondtak, amit tudnom kellett. Ellenőrző kérdéseket tettek fel, hogy jól megértettem-e mindent. Jegyzet, ceruza, papír nuku. Ezt követően pár nap múlva kézhez kaptam az útlevelet, az útiköltséget, az ajánlólevelet. Dolgom végeztével hazajöttem. Itthon jóban vagyok Carppal. Azt csinállok, amit akarok. Mindent elérek. Vásárhelyen van egy garzonom, ahol hét közben a lányommal lakunk. Az orvosira jár. Minek ingáznia naponta Nyárádszeredába.”

Végighallgattam Misit, mélyet lélegeztem, s annyit mondtam: „Hát igen, Misi.”

Hadnagy Csabát később ismertem meg Magyarózdón, Horváth István író temetésén. Dr. Benedek Géza mutatta be. Csak annyit mondtam neki: „Doktor úr, sokat beszélt önről Dénes Misi.”

Hadnagy Csaba elvörösödött, jól megnézett, de nem kérdezett semmit.

LEHALLGATÁS A NYÁRÁD PARTJÁN

1985 nyarán Zolcsák Sándorral és nejével, Porzsolt Borbálával kirándulni mentünk Nyárádremetére Lokodi Ernőékhez. Ők a Nyárád patakja mellett laknak, közvetlenül a híd mellett, Remete és Vármező között, a Nagyernyét és Szovátát összekötő főút mellett. Ernőt és Klárit otthon találtuk, kedvesen fogadtak. Gyönyörű nyári nap volt, kedvem támadt horgászni. Előszedtem a felszerelésem, gumicsizmát húztam. Ernő közben gilisztát szedett, én beálltam a patakmederbe.

Klári pokrócot terített a szilvafák alá, közvetlen ül a patak mellett. Ők négyen, Sanyi, Ernő, Bori meg Klári napoztak. Tésztát ettek, számocát szemelgettek és friss bodzaszörpöt hörpölgettek. Én meg elindultam a patakon felfelé, Vármezőnek.

Hiába, a pisztráng nem kapott. Egy órai eredménytelen próbálkozás után visszatértem barátaimhoz. Osztottuk, szoroztuk a világ sorát, biztatgattuk egymást, hogy bátorságot merítsünk barátságunkból a túléléshez, a megmaradáshoz. Közben megérkezett Lokodi Janika is, Ernő öccse. Jó kedélyű, fogdmeg székel legény, derűs arcú, elszánt férfiú.

Az órára néztem, ötöt mutatott. A nap lemenőben, de még erőteljesen sütött. A kocsihoz mentem, elraktam a horgászfelszerelést és az öltözetet. Gyönyörű idő, napsütés. Még teleszívtam magam ózondús levegővel, és szétnéztem. A táj gyönyörű volt. Lefelé, a Nyárád bal partján, juhnyájak legeltek. Az eszténa körül mozgás támadt, készültek az esti fejésre. Távolabb az út jobb és bal felén, Vármező felé, tölgy- és bükkerdők, fennebb fenyves területnek el. A havasok aljában napozni kijárnak a medvék, szarvasok, vaddisznók és őzek. A szemben elterülő domboldalon azonban, az erdők alatt egy nagy, magányos tölgy alatt valami furcsa, vörösesbarna színt fedeztem fel a napsütésben. Elővettem a távcsövemet, hogy megszemléljem, mi az. Kb. 500 méternyire három embert fedeztem fel. Kettő ült, a harmadik heverészett. Fordított bőrzakóját fedeztem fel szabad szemmel. Odahívtam a barátaimat, átadtam a távcsövet.

Mindegyik belekémlelt:

– Karcsi bácsi, ezek a szekusok – szólalt meg Janika. – Két Daciát láttam felmenni. Azért is jöttem, mert tudtam, hogy itt tetszik lenni. Olyankor vonulnak a falun keresztül a szekusok. Megyek s megnézem – mondja és jó magyarosan megtoldja –, az anyjuk...

Janika indult is. Sietősen a nyomába szegődött Ernő és Sanyi is. Én, Bori meg Klári felváltva a távcsövön keresztül figyeltük az eseményeket. A szekusok nem veték észre a rájuk leselkedő veszedelmet, és nyugodtan üldögéltek. Ernő, Sanyi és

Janika mindhárman fiatalok, de Janika a legfiatalabb: közelebb a húszhoz, mint a harminchoz, fürgébb, edzettebb, és jóval megelőzi a másik kettőt. Elsőnek ért ki a domboldalon a tölgyfa alá. A három szekus megrémült. Gyorsan összekapkodták a felszereléseiket, el sem rakodtak tisztességesen, és hárman háromfelé futottak.

A Janikával kb. egyidős szekus a műszereket ölbe kapta, és Vármező felé vette az iramot. Janika utánaeredt. A másik kettőt üldözőbe vette Ernő meg Sanyi. Popa kapitánynak edzett izmai vannak, Janika csak a vármezei úton érte utol, amikor is Popa kapitány felkérezkedett egy rönkszállító szekérre. A szekeres felvette. Mire odaért Janika is, és megállította a szekeret. Remetei fogatos volt. Janika lehúzta a szekérről a szekust, és elvette tőle a műszereket. Kiderült, lehallgató berendezés volt. Onnan fentről hallgatták le a Nyárad partján folytatott társalgást. Janika eldobozta a technikát, a szekus meg kétségbeesetten kérlete, hogy adja vissza. Vesztekedtek, de nem verekedtek. Én közben beültem az autómba, és eljűk mentem. Jól tettem, mert Janika már-már összetörte a műszereket. Lecsillapítottam, visszaadtam a tulajdonosnak az URH-adót. Janikát a kocsiba vettem, Popa kapitányt pedig a mi székyűnk a rönkös szekér tetején, a kéthengeres zabhajtásával vitte Remete felé. A vármezei útból Szováta felé tértek a kocsival.

A vasútátjáró előtt, a marosvásárhelyi–szováti–Nyárad-menti kis vicinális sorompó előtt egy Dacia mellett találtam Sanyit és Ernőt. A Daciát nem zárták le, így barátaim megsejmelhették közelebből. Kiderült, hogy az egyik szekus autó volt, benne nyitva az adó-vevő készülék, melyből egyfolytában hallatszott a másik kocsí hívíjele és kódolt neve mindkét kezelőnek. Semmihez sem nyűltünk. Barátaim beűltek az én kocsimba és visszamentűnk. Itt egy csapat cigány várakozott ránk. Kérdezték, mi történt, mi a baj; csak mondja meg Lokodí úr, azonnal segítenek. Átvettém a „parancsnokságot”, és mondom: „Semmi baj, valami kémeket fedeztűnk fel, akik elmenekűltek. Ha Remetere mentek, jelentsétek az esetet az őrsőn.”

Fel is pattantak egylovas szekerűkre, és nagy iramban elvágattak. Mi még beszélgettűnk, amikor egy alkalmi autóval megjelent a remetei milícia őrs-parancsnoka, Kálmán őrmester. Ernő elmondta a történeteket. Kálmán megmondta, nagyon jó, rögtőn megyek és jelentést teszek a megyei rendőrségen. Ezzel véget is ért kalandos kirándulásunk, melyen fényes győzelmet arattűnk a figyelésűnk-re küldött szekusok fölött.

Olyan nagy zűrzavar keletkezett ebből a megyei szekunál, hogy azt sem tudták, hogyan leplezzék a történeteket. Végűl is 10 nap múlva Zolcsák Sándort beidézték, és magyarázatot kértek tőle, mivel a rádióamatőr szakkör régení fiókja panaszt emelt, hogy ismeretlen egyének megzavarták a kör tevékenységét rádiózás közben.

POLOSKÁK SZÍNES ZÁSZLÓCSKÁKKAL

1978 januárjában a Somos-tetőn figyeltem fel először egy furcsa jelenségre, amikor Hajdú Győző invitált egy szigorúan bizalmas találkozóra. A Somos-tetőre mentünk, én vittem fel a kocsimmal. Hó borított mindent, egy lélek sem volt, nyugodtan lehetett a szabadban sétálgatva bizalmasan társalogni. A kocsiból kiszállva Győző a párt speciális villája felé kanyarodott, de mint egy kerge birka, csak mintegy százméteres pályán volt hajlandó sétálni. Mikor tovább akartam menni, ő mindig megfordult. Hülye lettem volna, ha nem figyelek föl erre a kényszerpályára. A fák között semmi különösét nem észleltem, sem embert, sem műszereket, így a magas kőris- meg gyertyánfákra, tölgyekre néztem, hogy megakadjon a szemem a sétány két felén felaggatott kis zászlócskákon, amiket majáliskor szoktak a Somos-tetőn elhelyezni zsinorra húzva vagy a fákra tűzdelve. Séta közben Hajdú Győző arról gyözködött, hogy vonjam vissza beadványaimat, mondjak le további ellenálló, esztelen szándékomról, gyakoroljak önkritikát, a párt megértő lesz velem szemben, nem ér bántódás, hisz úgysem érek el semmit makacs kiállásommal.

Másodszor akkor figyeltem fel a zászlócskás útjelzőkre, amikor Sanyi hívott meg egy szabadtéri sétára. Ezúttal a Maros hídon keresztül a szabadtéri útra mentünk. Sanyi kérte, álljunk meg egy parkolóban. A bal oldali dombon egy akácós erdő volt félig letarolva. Ahogy a veretlen hóban sétáltunk, bizony itt is feltűntek a kis zászlócskák az utakat szegélyező fákön.

A harmadik eset 1979 őszén történt, Parajdon túl, a Bucsín-tető alatt, ahová dr. Jeszenszky Ferenc, Csík vármegye főorvosa a dízelmotoros Volgájával vitt fel. Az utánunk szegődő szekus Dacia elől egy magaslatra invitált Feri barátom gyalogos sétára azon a címen, hogy nyugodtan beszélgethessünk, hisz az autó belsejében „poloskák” lehetnek. A dolgok valahogy ismétlődnek. Ismét csak zászlócskákkal jelzett útvonalon sétálgattunk, és meg-megállva beszélgettünk.

Jeszenszky barátom Amerikába készült, és az ottani kapcsolataimról érdeklődött. Különösen Hámos Lászlóról, Kálmán Lászlóról, Veress Bulcsúról. Címüket kérte és ajánlólevelet kért, hogy találkozhasson velük. Szóbeli üzenetet akart vinni részemről számukra. Ekkor még teljes volt a bizalmam Feriben. A következetessége azonban meg azok a színes rongyok a fejünk felett gyanakvóvá tettek. Semmiféle üzenetet nem küldtem Amerikába, címeket sem közölhettem vele, mert nem voltam birtokukban.

Feri barátom nagylelkűen sok értékes információval halmozott el. Elmondta, hogy Hargita megyében járt Fazekas Lajos politbüro tag és Szász Jóska első titkárral

együtt Székelyudvarhelyen voltak kiszálláson hármában, ahol egy új poliklinika építésének helyét jelölték ki. A két pártvezér közötti beszélgetés tartalmát is elmondta, azt nevezetesen, hogy én voltam a vita tárgya és az a titkos pártlevél, amit Ceaușescu intézett a megyei pártbizottság első titkáraihoz, utasítva őket, hogyan viszonyuljanak az én leveleimben feltárt és nyilvánosságra került kérdésekhez.

GÁBOS EZREDEST ÉS MÁLYAI PÁRTAKTIVISTÁT MELEGEBB ÉGHAJLATRA KÜLDTEM

Miután visszatértünk a kényszerlakhelyünkről, Karánsebesről Marosvásárhelyre, sok ember panaszkolt el meghurcoltatását, vallatását, megfenyegetését. A Mercur élelmiszerüzlet két vezetője, Szabó Jenő és Szász Mihály elmondták, hogy Gábos őrnagy többször beidézte őket, és faggatta a velem és családommal való kapcsolatukról. Jól ismerjük egymást, bár nem sokszor beszélgettünk. Azonkívül, hogy a Mercur áruházban vásároltunk, különös kapcsolat nem volt köztünk. De a szekuritáté minden ismerősünket kivallatta, összeesküvés szárait keresgélve. Erről tanúskodott Lazár ezredesnek a megyei milícia helyettes parancsnokának felesége is, aki a Bartók téri ruhatisztító felelőse volt, és ahol az ágyneműt, fehérneműt tisztítottak. Szegény asszonyt a férje magas beosztása sem kímélte meg a gyanútól és a vallatásoktól. Nem is beszélve Balázsy Imréről, a Maros vendéglő felelőséről, aki idegösszeroppanást kapott a sok zaklatás, vallatás miatt. Kórházba került. Több hónapos kezelésre szorult.

Vasárnaponként a Maros vendéglőben szoktunk ebédelni, néha este vacsorázni. Zenét hallgatni, szórakozni jártunk oda. Abban az időben még nem számított luxusnak egy vacsorát elfogyasztani a Maros vendéglőben. Helyet előre kellett foglalni, üres asztalt nehezen lehetett véletlenszerűen kapni.

Kedvelt helyünk volt a Maros vendéglő. Mindig összefutottunk ismerősökkel, barátokkal. Nemegyszer Sütő Andrással, Farkas Árpáddal, Hajdú Győzővel és másokkal. Egy alkalommal az az ötletem támadt, hogy hétköznap délben üljek be feleségemmel a Maros vendéglőbe ebédelni. Üres asztalt kaptunk, ez alkalommal nem volt zsúfoltság. Helyet foglaltunk. Régi jó ismerősként üdvözöltek a pincérek. Balázsy Imre is megjelent, melegen üdvözöltük egymást. Imre kihozta a kis konyakot és borvizet. Szemlélődve körülnéztem, és mit látnak szemeim? Gábos ezredest.

Éppen bement a vendéglő irodájába. Én sem voltam rest, az egyik pincérnőt megkértem, hogy adja át Gábos ezredesnek a meghívásomat. Öt perc múlva Gábos ezredes szabadkozva megjelent, és miután köszöntöttük egymást, megnyugtattam, hogy csak pár percre veszem igénybe és hagyom, hogy rendezze Plesita tábornok fogadását, akinek ebédét jött rendezni a szeparében.

Gábos leült és én bele a közepébe:

– Hallom, mit műveltél az emberekkel, te szégyentelen. Még akasztással is megfenyegetted őket. Erre mondta neked a mázsás Szász Misi, hogy ezredes úr, ha akasztásról van szó, akkor ide kötél kell, az isten b... meg, mert 120 kg-os vagyok, el ne szakadjon.

Az ezredes úr szabadkozott:

– Kérlek szépen, csak a kötelességemet teljesítettem...

– Ez nem kötelesség, ez buzgólkodás, ezredes úr – mondtam én nyomatékosan.

– A durvaságodért és az emberek szenvedéseikért megérdemelnéd, hogy a francba küldjelek vagy melegebb tájakra. És most menj és jelentsd.

Gábos szótlánul felállt, eltávozott. Egy hét múlva beidéztek a megyei pártbizottság titkársága elé, és a szememre hányták, hogy az államvédelem magas rangú tisztjét megaláztam.

Ilyenfajta beidőzés ismétlődött meg, miután Mályaival találkoztam Gyergyószentmiklós főterén. Véletlenül futottunk össze. Velem volt Lokodi Ernő és Török István, Gyergyószentmiklós alpolgármestere. Ekkor a következőbeszélgetés zajlott le köztünk:

– Valaki mondta, hogy itt tetszik lenni. Jöttem, hogy üdvözljem – így Mályai.

– Jól tetted, barátom, mert én is szót akartam veled váltani.

– Hogy tetszik lenni? – kérdi Mályai.

– Jól, köszönöm, miután hazatértem a karánsebesi kirándulásról, jól érzem magam Vásárhelyen. És te mit dolgozol, Mályai?

– A megyei pártkabinet főnöke vagyok és a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának elnöke.

– És Illyés Gyula elítélője – mondom én.

– Hát tetszik tudni, a párt kérte az állásfoglalást – szabadkozik Mályai.

– És te vállaltad szégyentelenül. Mitől tartasz? Te tanár vagy. Ha nem vállalod, mi lett volna? Visszamész az iskolába oktatni. Éhen nem haltál volna. De gyáva vagy és megalkuvó.

Mályai felbátorodik és visszavág:

– Én hiszek a Román Kommunista Párt politikájában! Hány gyár épült, mennyi lakás... – a kezével a blokkok felé mutat.

– Ez igaz – mondom én –, de milyen céllal? Hogy betelepítsen sok tízezer moldvait, rontani a magyar népességi statisztikát. Nem a magyarság ügye iránti jó szándékkal. Te meg ezért meggyalázod Illyés Gyulát, az anyád teremtésit, te bitang.

Mályai elrohant. Jelentést tett Szász Jóskaéknak. Szász Jóskaék Vereş Nicolaenak, és újból csak beidéztek a megyei pártbizottsághoz.

Vereş szó szerint idézte a Mályainak mondottakat, csak az hiányzott, hogy az anyjába küldtem. Miután a szemrehányásokat végighallgattam Vereşről, megkérdeztem, hogy ezt Mályai nem panaszkolta be?

– Nem – így Vereş.

– Hát – mondom – akkor ezt is vedd tudomásul, egy fenntartással. Hogy Mályait nem mint pártaktivistát küldtem az anyjába, hanem mint magyar embert, baráti alapon.

Káromkodás, szitkozódás nem az én kenyerem, ezért elnézést kérek mind Gábostól, mind Mályaitól.

CRÎȘAN ANIȘOARA ÉS KOVÁCS LILIANA KÉSZEK FEGYVERT FOGNI RÁM

Miután a konzervgyárhoz kerültem igazgatónak, a vállalati pártbizottság büroijába beválasztottak engem is, tiszteletben tartva a bevett szokást, hogy az igazgató a vállalati pártbizottság tagja kell legyen. Crișan Anikó volt a párttitkár.

Kovács Liliana örökölt titkárnője volt az igazgatónak. Csíkszeredai magyar tanítónő lánya volt, egy régeni románhoz ment feleségül. Jól beszélt mindkét nyelven, románnak vallotta magát. A két gyereke keveset és rosszul beszélt magyarul.

Imre Mócsi karbantartó lakatosmester egy alkalommal tréfásan megjegyezte:

– Igazgató úr, látom, jól egyezik Anikóval és Lilianával.

– Miért ne, Mócsi, rendes nők, végzik a munkájukat.

– Igen, igen, de az igazgató úr nem tudja, hogy mi rejlik ebben a két fehérnépben.

– Azon kívül, hogy Anikó buzgó párttitkár, a párttól kapott utasítások számára szentírások, valóban nem – mondtam. – Liliana pedig? Látom, hogy jó barát-

ságban van Bordea szekus ezredessel, aki gyakran felkeresi a titkárságon. Állítólag a két család haveri viszonyban van.

– Ezt mi is tudjuk, igazgató úr – mondta Mózsi –, de azt nem tudja, hogy tavaly ez a két nőszemély egy nyílt vitában többünk füle hallatára kijelentette, hogy ha fegyverük volna, Király Károlyt saját kezűleg lőnék le. Így mondta Crişan Anikó és Liliana maga is így nyilatkozott.

– Ezt valóban nem tudtam, Mózsi, de meg vagyok győződve, hogy csak a párthűség beszélt belőlük, és nem az irántam táplált gyűlölet, hiszen nem is ismertek személyesen engem. De ennél furcsábbat mondok én neked, Mózsi. Kis András, aki jól ismer engem, akiből én csináltam aktivistát, Walter Jóskával és Sata Sándorral egy időben a megyei pártaktíván kijelentette, hogy Király Károlynak a párttal való szembeszegülését nem lehet másképp magyarázni, csak ügyefogyottsággal, mert épeszű ember ilyent nem tehet.

Ezt követően, két év múlva egy bizalmas beszélgetés alkalmával a gyárudvaron, Anikó elpanaszolta, milyen lehetetlenségeket követelnek a párttitkároktól: hogy állandó készenlétben kell lenniök; ráncigálják az embert, mint egy bábót; parancsolnak, durváskodnak; és amikor az aktivisták a gyárba jönnek, ott hagyogatnak nála egy-egy listát, milyen konzerveket vigyen nekik. Már azt sem tudja, honnan szedjen elő annyi húskonzervet, májpástétomot meg szeszt, amit tőle igényelnek. Azt hiszik, hogy a konzervgyár az ő tulajdona. Kesen a szememre vetette, hogy könnyű nekem, mert tőlem nem kérik, mert nem merik. Más gyárakban a bőrkesztyűket, a villanyvasalókat az igazgatók ajándékozzák.

Ekkor mintegy mellékesen megjegyeztem, hogy tudom, mit mondott rólam. Anikó elpirult, röstelkedve elismerte, hogy mondta, de sohasem tette volna meg, különösen nem azután, hogy megismert.

Liliana azonban sosem kedvelt. Sőt szívesen közreműködött a szekurirátéval ellenem. 1980 tavaszán, egy gyönyörű napsütéses reggelen, miután a Szentgyörgy utcai kórház laboratóriumában Hadnagy doktor vérvizsgálatán keresztüllestem, bementem a gyárba. A soron következő technikai, gazdasági megbeszélésre hívtam össze Bíró mérnök főgépészt, Fülöp Gyula technikust, Imre Mózsi mestert a borsócséplő gépek üzembe helyezésével kapcsolatban, s gépészek, mechanikusok kihelyezését tárgyaltuk a kampányra. A titkárnő, Liliana, behozta a reggeli kávé. Szürcsölgetni kezdtem. Alig felét fogyasztottam el a csésze kávénak, amikor hirtelen erős rosszullét fogott el. Hányinger, szédülés, erős szívdobogás. Ha a jelenlévők nem fognak meg, leesem a székről. A kanapéra fektettek. Hányási rohamaim voltak. Az arcom először sárgára váltott, aztán elékült. Gyorsan hívták Gidófalvi Jóskát a gyár kocsijával. Karonfogva lekísértek, a kocsiba ültettek. A Szentgyörgy

utcai kórházban alapos vizsgálatnak vetettek alá. Nem fedeztek fel semmi különöset. A rosszullet két napig tartott, ágyhoz kötött. Mai napig sem derült ki, mi okozta. Soha addig elő nem állt ilyenszerű rosszullet. Nem is ismétlődött meg azután sem. Az is igaz, hogy Lilianától több kávé nem fogadtam el. Halmágyi Erzsikénél, a laborban ittam meg a reggeli kávémat; máskor meg Sata Jolánnál, Kovács Ibolyánál, vagy éppen Nastea Marinál, vagy Getužánál. Liliana sem érdeklődött soha, hogy miért pártoltam el tőle. Én sem szóltam egy szót sem. Úgy viselkedtünk, mintha mi sem történt volna.

JESZENSZKY DOKTOR TELEFONJELENTÉSE MUREȘAN WALTER EZREDESNEK

Dr. Jeszenszky Ferencet mint orvostanhallgatót ismertem meg Marosvásárhelyen. Később találkoztunk, összebarátkoztunk Gyergyószentmiklóson, ahol Feri rajoni főorvosként működött, s ahová én 1965 elején a rajoni pártbizottság első titkáráként kerültem. A Jeszenszky család (3 kis gyerek, nagymama és a felesége testvére, tehát heten) egy kétszobás lakásban nyomorgott. Az első titkárnak fenn tartott lakás két lakrészre oszlott. Külön ház, nagy kert melléképületekkel, raktár stb. Az egyik lakrészt átengedtem a Jeszenszky családnak. Számomra az egyik bőven elég volt: 3 szoba összkomfort és pince.

Feri nagyon kellemes ember volt, kommunikatív, víg kedélyű, dolgos, jó családfő, rokon- és testvérszerető. Feri erzsébetvárosi származású, jenőfalvi székely asszonyt vett feleségül. Nagyra értékeltem és csodáltam, hogy milyen nagy odaadással és gondnal viseltetett a rokonai iránt. A felesége két hűgát taníttatta, szállást és ételt biztosított számukra. Az egyikből egészségügyi középiskadert, a másikkól meg orvost nevelt. Öccsét is ő tartotta és ruházta, míg a marosvásárhelyi orvosi egyetemre járt.

Az élet úgy hozta, hogy Gyergyóból Bukarestbe kerültem, Bukarestből Sepsiszentgyörgyre; párttisztaságból kinőttem magam ellenálló disszidensnek. Feri rajoni főorvosból megyei kórházigazgatóvá, nőgyógyászati osztályvezető főorvossá, később Csík vármegye főorvosává. A kedves barátommal véletlenszerűen találkoztunk, de szívesen elbeszélgettünk olyankor.

Apárttisztiségekről lemondva, ellenzéki disszidensnek előlépve, természetesnek vettem Feri fokozott érdeklődését tevékenységem iránt. Ekkor gyakran találkoztunk, többnyire Feri keresett fel, időközben a felesége örökölt egy kis kertes házat a turbina mellett. Sűrűn le-lelátogattak Vásárhelyre.

Számomra természetes dolognak tűnt, hogy Ferinek beadványaimból egy példányt adjak, miután oly behatóan érdeklődött irántuk. Ahogy az ár nőtt körülöttem a beadványaim nyomán, Feri érdeklődése is fokozódott. 1978 nyarán, miután száműzetésem városát, Karánsebest önként és saját felelősségemre elhagytam, hogy ne vádoljanak munkakerüléssel, a kovásznai szívkórházba utaltattam be magam, ahol Benedek Géza főorvos, Török és a Benkő orvos házaspár kezeltek. Marosvásárhelyről a beutalást biztosította számomra Kikeli doktor és Hadnagy Csaba. Jeszenszky Feri felkeresett Kovásznán és fontos információkat szolgáltatott.

Az együttműködés zavartalan volt 1980-ig, amikor öcsém, István, egy kazettát hozott Csíkból, melyen dr. Jeszenszky Ferenc telefonos beszámolója volt rögzítve: a bukaresti Walter Mureșan ezredesnek tett jelentését tartalmazta. Még most is a fülemben csengenek a következő szavak: „Van szerencsém, Mureșan ezredes úr, dr. Jeszenszky zavarja. Este vendégeim voltak: orvosprofesszor házaspár Magyarországról. Váratlanul Király Károly is betoppant. De megakadályoztam, hogy találkozzanak. Királyt a másik szobába vezettem, nehogy beszéljenek egymással...” és így tovább. Nemcsak a hangját ismertem fel, hanem a tényeket is, amelyek megfeleltek a valóságnak. Feri akkor valóban meglepően izgatott volt, és elkülönített. Öcsém a kazettát szekuritátés belső források révén szerezte meg, még hozzá román szekus segítette hozzá. Az az érzésem, hogy Ferire orrolhattak a helyi szekusok, mert a hátuk mögött egyenesen Bukarestnek dolgozott. A nagy hal szerepét töltötte be.

Ekkor jutott eszembe, hogy két évvel a történetek előtt említett egy magas rangú bukaresti tisztet, akivel Tusnádfürdön találkozott szabadsága alatt, Mureșan Walternek hívják, és aki beszélt rólam, gyerekkori ismerőséről. Sokkal később jöttem rá, ki ez a tiszt. Egy közös gyerekkori pajtásom, Koncz újságolta Marosvásárhelyen, hogy találkozott Glatz Walterrel, aki már nem Glatz Walter, hanem Mureșan Walter, a titkosrendőrség magas rangú tisztje, aki sok éven keresztül kémelhárító tisztként a diplomáciában szolgált Európában és Latin-Amerikában. Glatz Walterrel együtt jártunk inasiskolába. Én a fafaragó szakmát tanultam, ő meg a kőfaragót. Együtt voltunk a szálva–visói vasútépítő munkatelep önkéntes brigádjában. Fizikumra is hasonlítottunk. Magas növésű volt, valamivel teltebb, mint én. (Jeszenszky is ebbe a kategóriába tartozik.)

A kazetta még egy kis epizódot idézett emlékezetembe. Feri barátomhoz menve, Udvarhelyen az új szálló parkolójában hagytam az öreg Mercimet. A szálló

vendéglőjében elfogyasztottam egy feketekávét, és továbbindultam. Alkonyodott. Beültem a kormánykerék mellé, de a kocsi mellett idős ember állt meg. Gondoltam, parkolóőr. Már nyúltam a tárcám után, hogy a 3 lej parkolási díjat kifizessem. Az öreg el is vette a pénzt, és megkérdezte: „Király Károly úr tetszik lenni?” Mondom: „Igen, miért? A szekusok érdeklődnek?” Az öreg neheztelve mondta: „Nem hiszem, hogy szekus, ott ül a padon ni, az a fiatalember, már rég ott ül, nem most jött, vásárhelyi. Ő mondta, hogy Király Károly tetszik lenni. Én meg nem hiszem, azért kérdem.” És még egyszer rám kérdezett: „Igazán az tetszik lenni?” – „Igen, én vagyok Király Károly.” Az öreg a kezét nyújtotta, és meghatottan csak ennyit mondott: „Az Isten éltesse és tartsa meg sokáig.” – „Köszönöm, bátyám.” Az öreg felvidult, láthatóan felbátorodott: „Mit tetszik szólni ehhez a cikkhez, a Szent Bertalan éjszakájáról? Az *Előrében* olvastam. Valami román író írta, valami Lăcrănjă.” – „Nem kell törődni vele, marhaság! Sok badarságot összehordanak ezek a magyarfalók.” Öreg barátom szeme felragyogott, ismét kezét nyújtott. „Ugye? Az Isten b... meg őket.” Bekapcsoltam a motort, és Jeszenszky barátomig meg sem álltam.

Ferivel még legalább fél évig tartott a kapcsolatunk. Mélységesen bántott az árulása. Közben ő egyre nagyobb „menő” lett. Gyakran járt Nyugatra az egészségügyi miniszter társaságában. 1980 nyarán 3 hónapos körutat tett feleségével és 3 gyerekével Ausztria, Svájc, Németország, Franciaország, Hollandia érintésével. A körúthoz tartozott Amerika és Kanada is. Háromhónapi távolléte után marosvásárhelyi lakásában találkoztunk utoljára, amikor is elújságolta, hogy Amerikában Veres Bulcsúval, Hámos Lászlóval és másokkal találkozott, és újra megkérdezte, ismerem-e őket. Kitartottam amellet, hogy még a nevüket sem hallottam. Honnan ismerhetném, hiszen én Amerikában sosem jártam.

Ott tartottak vacsorára. A flekkent Napóleon konyak vezette be, utána burgundi vöröset ittunk. Megfeledkeztem arról, hogy sofőr vagyok. Nem voltam ittas, csak spicces. Hogy a bajt kerüljem, a turbina hídon egy kis kitérővel távoztam, kerülve a főutakat, a Kinizsi Pál utcát. (Amelyből románul Chinezut csináltak. Chinezu lehet, csak Kinizsi nem.) S amikor a hídon keresztülmentem, a mezőgazdasági iskola közelében rendőrfőnök állított meg. Két Dacia. Egy milícia jelzésű, amelyben két tiszt és egy altiszt tartózkodott, a másikban két civil. Rögtön rájöttem, hogy csapdába estem. Mit tehettem, félrehúztam jobbra, megálltam, az ablakot leeresztettem.

Egy tiszt és az altiszt jött a kocsihoz. Megkérdezték, honnan jövök. Régenből, feleltem. Elvették az iratokat. Ittam-e valamit – kérdezték. „Úgy nézek én ki? Komoly ember vagyok!” – vágtam rá gondolkodás nélkül. – „Jó, de legyen szíves, fújjon”. És az altiszt a kezembe nyomta a fiolát. Átvettem, és megpróbáltam a lehe-

tetlent. A számhoz tettem, erőlködtem, de nem fújtam. A tiszt odébb ment, az altiszt ezt mondta: „Próbálja még, legyen szíves, nem olyan jók ezek a fiolák.” Jóindulatot éreztem a hangjában. Ismételten fújtam, de nem ment. Az altiszt elvette a fiolát, és másikat vett elő: „Legyen szíves, próbálja meg ezt.” Erőlködtem, de levegőt nem nyomtam a fiolába. Erősen megszorítottam, hogy széttört. Az üveg-szilánkok felsebeztek a tenyerem. Erre az én barátom sajnálkozva a következőket mondta: „Vai, d-le Király, V-a-ți tâiat?” (Jaj, Király úr, megsebesült?)

Köszönettel a kezembe nyomta az iratokat. Én meg azonnal indultam. A tükörben még láttam, és a nyitott ablakon át hallottam az altiszthez rohanó tisztet: „Ce ai făcut mâ, i-ai dat drumul?” (Mit csináltál, te barom, elengeded?) Még azt is hallottam, hogy a rendőr szabadkozott: „Az elvtárs elvágta a kezét.”

Fel-sóhajtottam. Feleségem nemkülönben. Megfogadtam, hogy vezetés előtt soha többé egy korty italt nem iszom. Azóta is tartom a fogadalmat.

Feri barátom viszont megérdemli, hogy ide mellékeljem a neki írt és postázott levelemet. Íme:

Dr. Jeszenszky Ferencnek, Csík vármegye főorvosának

Kedves volt „Barátom”!

Egy jó pár hónapja foglalkoztat a gondolat, hogy írjak neked olyasmiről, amiről nem beszélgettünk. Úgy vettem észre, hogy az utóbbi időben alábbhagytál a régi barátsággal, feszélyezve érzed magad velem szemben. Természetesen tudom, hogy miért. Sikerült megbizonyosodnom arról, hogy jól megfizetett ügynök vagy. Az is meglepett, hogy körutadról való visszatérése után mégis felkerestél, viszont nem lepott meg, hogy kevés közölnivalód, és ennél több kérdeznivalód volt, ti. hogy ismerem-e ezt vagy azt a magyarországi, illetve amerikai személyiséget. Nem vágtam a szemed közé, „aljas gazember”, de jóindulatú ember módján kikívánczik belőlem a kérdés: Te, Feri, hogy lehetsz ilyen jellemtelen semmirevaló? El tudtad árulni barátod, sőt néped, nemzedet, családod? Pénzed, rangod van: ügyes székely asszony a feleséged, három derék gyermeked van (akiket továbbra is tisztellek és nem azonosítok veled, a te szennyes ügyeidről bizonyára semmit sem tudnak). Hagytad megvásárolni magad, ahelyett hogy rangod, neved, tekintélyed felhasználásával lelepleztet volna ördögi machinációikat. Eladtad önmagad, családod, barátaidat, eszméidet, mindazt, amiért érdemes élni, és amiért embernek nevezheti az ember önmagát! Tisztában vagy-e azzal, hogy az ő megbecsülésüket se bírod, s egy idő után nekik sincs szükségük rád: túl sokat tudsz, veszélyes vagy, félreállítanak!

Sajnálalak, Feri! Az 5-10 ezer lej havi apanázs megéri, hogy elveszítsd önbecsülésed, tisztaságod? Nem az egyedüli vagy, aki eladott pénzért. Huszár Sándortól, Gálfalvy Zsolttól nincs mit várni, gyávák. Hajdú Győző közönséges szélhámos, Moszkovits Károly most is a zsoldból él. De te, Feri, akivel egy fedél alatt éltem, aki annyi időn keresztül barátomnak nevezte magát, ilyen gyáván eladtál. Pedig jól ismered a tényállást: tudod, hogy nem vagyok ellensége a rendszernek, nem végzek aknamunkát.

Az erdélyi magyarság nagyon is lojális a rendszerrel szemben, nem követel külön államiságot, csak az alkotmányos jogaiért küzd. A jogfosztás ellen tiltakozunk és nem a románság ellen harcolunk. Mi jobbunkat nyújtjuk a románságnak, aki ugyancsak elég jogfosztott. A diktatúra semmi jót nem tartogat számára sem. A kisebbségek elnyomásából, kivándorlásából minimális haszon származik. Igaz ugyan, hogy a sok százezer zsidó, német, magyar kivándorlása után sok oltyán és moldvai jut álláshoz, lakáshoz Erdély városaiban és falvaiban, de szólásszabadság számukra sincs. Annak ellenére, hogy az államhatalom nem kis erőfeszítést tesz, a románoknak csak kis részét sikerült a nacionalizmus mérgével megfertőzni. Dicséretére válik a román népnek, hogy e kérdésben tisztán lát, és nem dőlt be a nemzeti uszításnak, ami elsősorban a magyarok ellen irányul, és nemcsak ellenünk, hiszen a román nép felsőbbrendűségét minden más nemzetiség rovására hirdetik. Elegük van már a románoknak Ceaușescuból, a magyaroknak Hajdú Győzőből, a németeknek is megvan a maguk Eisenburgerjük.

És mindannyian torkig vannak, románok, magyarok és a többiek a mindentudó, szép szavakkal, ígéretekkel, anyagi és szellemi vonatkozásban egyaránt, nem beszélve a nemzeti és társadalmi jogegyenlőségről. Igaz, hogy Hajdú Győző szerint azért vagyunk elégedetlenek, mert igen jól megy dolgunk: oly sok iskolánk van anyanyelven, hogy már a románok kisebbségi nyelven kénytelenek tanulni. Szép mese ez gyermekeknek, de már ők sem hiszik, mert az óvodában románul kénytelenek beszélni, és az iskolásoknak nincs hely a magyar tagozaton; ha tovább akarnak tanulni, román osztályban folytathatják tanulmányaikat. Bizonyára tudod, hogy 26 488 kisgyerek nem tanulhat az óvodában anyanyelvén; a szakiskolákban 12 527 tanulót kényszerítenek románul tanulni. Nem részletezem ezeket az adatokat, te tökéletesen tisztában vagy velük, s mégis vállalod a nemzetárulást.

Rám miért haragszanak? Mert szemtől szembe meg mertem mondani az igazat; mert követeltem az alkotmányos jogok, a nemzetiségi státútum tiszteletben tartását és főleg az erőszakos asszimilációs politika beszüntetését. Mindezek olyan követelmények, melyek szerves részei a demokratikus rendszernek. Nem lehet szó nemzeti elnyomásról ott, ahol demokrácia van – mondotta Fazekas János a XII.

pártkongresszuson. Egyetlen szépséghiba, hogy Romániában nincs demokrácia sem a tömegszervezetekben, sem a pártban, sehol és senki számára. A diktatúra kizárja a demokráciát. Demokrácia nélkül nincsen őszinte becsületes nemzeti és nemzetiségi politika. A nemzetiségi kérdés helyes viszonyulásában nem a szólamok hiányoznak. Arrogancia helyett komoly és határozott tettek kellenének, ami nélkül lehetetlenné válik az együttélés. Az utóbbi két év is azt igazolja, hogy a párt és állam vezetősége nem akarja magáévá tenni az ügyet. Nem vagyok türelmetlen, mint ahogy Ilie Verdeț állította annak idején. Az akkor nekem tett ígéretekből majd semmi sem valósult meg, csak időhúzás volt az ígéretés. A szavak helyett tetteket várunk, nem nemzeti és személyi elnyomást, hanem individuális és kollektív jogokat a román nép és a nemzetiségek számára:

1. szervezkedési és gyülekezési jogot;
2. sajtószabadságot;
3. a nemzetiségek által lakott területeken Erdélyben három hivatalos nyelv (román, magyar, német) legyen;
4. szűnjön meg a magyar, a német közösségek erőszakos megbontása, a románok betelepítése Moldovából és Olténiából munkaerő hiány ürügyén;
5. minden gyermek számára minden fokon az anyanyelven való tanulás lehetőségének megteremtését;
6. az anyanyelv korlátlan használatát Erdélyben intézményi, állami szinten, az igazságszolgáltatás területén;
7. nemzetiségi tömegszervezetek, intézmények létrehozása a törvényes jogok ki-eszközölése és megőrzése céljából;
8. a teljes egyenjogúság, egyenlőség legyen párhuzamos és nem alárendelt.

Íme, ezek a gondolatok azok, amelyek miatt veszélyes vagyok, amiért engem mindig követni kell, beszélgetéseimet le kell hallgatni. A világ nem egy demokratikus államában a fenti elvek jó eredménnyel jártak. Tisztességesebb lenne megoldani a problémákat, mint porhintéssel elhallgatni és elhallgattatni azokat, akiknek van bátorságuk szembenézni a valósággal s felemelni szavukat. Makacs a pártvezetőség, úgy tesz, mint aki semmiről semmit se tud és mintha minden a legnagyobb rendben volna. De még makacsabbak a tények, amelyekbe az emberek nap mint nap beleütköznek. A valóságot nem lehet elkendőzni szép szólamokkal: a terror is csak ideig-óráig fojtja vissza az emberekben a szót.

Marosvásárhely, 1987. március 19.

Király Károly

HANCHES JANC SI ÉS A KONYAK

Na, nem azért adtam ezt a címet, mivel Hanches mértéktelenül szeretné az italt és holmi részeges fráter volna. Jancsi az italt mértéktartóan fogyasztja, a konyak azonban a kedvence.

1978 nyarán, egy hónapos szívkorhízi kezelése alatt három fontos találkozó volt. Az egyikről beszéltem már a Jeszenszky Ferivel történetek kapcsán. Egy második találkozó Komandón zajlott le az erdőszet emeletes villájában, ahol Cristescu, a fafeldolgozó fővállalat vezérigazgatója tartózkodott.

Egyik reggel beállít hozzám Dali Sanyi, aki elújságolja, hogy szabadságon van fent Komandón a családjával. Véletlenül összefutottak Cristescu vezérigazgatóval és családjával és együtt nyaralnak. Felfedeztek engem, mint közös ismerősüket, amikor elújságolta, hogy Kovásznán tartózkodom. Ő most Cristescu kérését teljesíti, amikor megkér, hogy tegyem másnap tisztelem a vezérigazgató úr ebédjén. A meghívást elfogadtam és a kihívást is. Finom, felséges ebédvel vártak: fenyőgallyban füstölt piros pettyes piztráng volt az előétel, friss orda és házi túró, zöldhagyma, paradicsom, fenyőpálinka, áfonyalikőr és whisky. Házilag, székely asszonyok főzte tyúkhúsleves, báránylekken és csöröge, cotnari fehér bor és ploiești Nagyhegyi (Dealul Mare) cabernet. Kellemesen telt a délután: futballoztunk, este felé piztrángra pecáztunk.

Meglepetésemre a vezérigazgató nem hozakodott elő a karánsebesi dolgokkal. Erre annál is inkább számítottam, mivel július végén Bákóban, az országos igazgatói értekezleten több mint 200 fül- és szemtanú előtt csúnyán összekülönböztünk. Cristescu megvádolt ott, hogy a terv nem teljesítésének okozója én vagyok, aki nem követtem el mindent az állami tervmutatók maradéktalan teljesítéséért.

A résztvevők megdöbbenésére én keményen visszavágtam, elutasítva érvekkel a vádak, és adatokkal igazoltam, hogy egy önkényesen megállapított tervet, amiből hiányoznak a gazdasági és technikai motivációk, részleges és időszakos áramszolgáltatással, folyékony fűtőanyag hiányával küszködve, lehetetlen teljesíteni.

Az értekezleten részt vevő Rîmbu alminiszter hiába próbált békítgetni, mert én ott már bejelentettem, hogy ilyen körülmények között elhagyom Karánsebest, és visszatérek Vásárhelyre. Sepsiszentgyörgyről ezen az értekezleten jelen volt Köcher, a bútorgyár igazgatója és Telea aligazgató, a későbbi prefektus.

Cristescuval ezt követően még egyszer találkoztam 1978 késő őszén Bukarestben, a faipari miniszter társaságában, Virgil Trofinnál. Itt is az ebédnél tapasztalt kettősség mutatkozott meg: a könyörtelen hivatalnok és a magánember, aki meg-

próbálja jóvátenni hivatali „túlkapásait”. Trofinnál a kétórás megbeszélésből egy órát a csaknem baráti csevegés tett ki.

A második felében Trofin megjegyezte: „Most már rátérhetünk arra a témára, amiért összegyűltünk.” Hangja hivatalossá merevedett: „Azért hívatlak, Király elvtárs, mert Ceaușescu elvtárs megbízott, hogy vegyelek rá, térj vissza Karánsebesre...” És így tovább. Cristescu meg kilátásba helyezte, hogyha nem térek vissza munkahelyemre, felbontják a munkaszerződésemet, és állás nélkül maradok. Ez be is következett.

* * *

Kezelésem befejezése előtt egy héttel megkeresett Hanches Jancsi, és ebédre invitált Kovászna új szállodájának éttermébe. A meghívás déli egy órára szólt. A szálló előtt Hanches Jancsi és Becsek, a vendéglő felelőse várt. A szeparében terítették az asztalt. Előételnek pisztráng, túró, sült sajt, saláták, friss házi kenyér volt. Én skót whiskyt ittam, Jancsi meg hétcsillagos konyakot. Az ebéd éjjel egy órákor ért véget. Rengeteget ettünk. Elfogyasztottunk egy-egy üveg whiskyt meg konyakot és aztán a másodikat.

Éjfél után Jancsi bort kért, és ez lett a veszte. Berúgott, holott én kellett volna berúgjak, lehetőleg minél hamarabb, hogy kikapcsoljon az ellenőrző, önfegyelmező rendszer, a nyelvem beinduljon, és tudom is én, mit vártak, mit akartak kiszedni belőlem. Kettesben töltöttük a tizenkét órát egy ültünkben. Arra is emlékeztem, hogy nyolc csomag Kentet szívtunk el ketten. Jancsi késő délután egy pár percre magamra hagyott. Ekkor Becsek egy cetlire firkantotta, hogy kint az autóban a beszélgetést regisztráló tisztek idegesek, fáradtak, csodálnak, hogy milyen nagy a teherbírásom.

A kórházból való távozás előtt Hanches Jancsi felkeresett megint, és meghívott egy baráti sétára a fenyvesek közé. Jancsi kérésére egy nagy öreg fenyő alatt leültünk és kb. egy órát beszélgettünk meghitten, baráttan, holdfényes estében.

1982 augusztusában Hanches Jancsi Kovászna megye belügyminisztériumának főinspektora, frissen előléptetett tábornoka lett. Szabadsága idején meglátogattott marosvásárhelyi otthonomban, a Sibiului 18. szám alatt, a volt Kiss Ernő utcában. Előzőleg telefonált a szállodából.

A feleségem gyorsan vacsorát készített, étel, ital volt, konyakom is, de nem speciális konyak. Ismerősöket felhajtani, jó konyakot szerezni már nem volt időm. Így hát kényszerből egy szép kristálypalackba öntöttem a Vranceat, és abból szolgáltam ki az én kedves barátomat. Jancsi, miután megkóstolta, amíg el nem fogyott, egyfolytában dicsérte, és érdeklődött, hol tettem szert erre a ritkaságra. Én meg elmagyaráztam, hogy kifejezetten neki tartogattam; számítottam rá, hogy felkeres.

Máskülönben Jancsi egész este keveset beszélt, inkább kérdezett. Én pedig részletesen mindenre válaszoltam. Hanches Jancsival gyakran találkozunk ma is, és felemlgetjük a múltat. Jancsi jól néz ki, a kedélye sem rossz. A szíve aggasztja. Egy infarktuson már átesett. 1984-ben betegnyugdíjba vonult.

SÜTŐ ANDRÁS ÚTMUTATÁSA NYOMÁN ÉN IS POLOSKÁT FOGOK

Sohasem kételkedtem abban, hogy lakásomban, környezetemben, a munkahelyemen, vagy csak a helyiségekben, ahol gyakran megfordulok – a telefon lehallgatásán kívül – mindenütt lehetnek titkos mikrofonok.

1989-ben szeptemberben vettük ki a szabadságunkat, miután egyeztettük az időpontot feleségemmel, és úgy döntöttünk, hogy otthon maradunk. Már régóta, hogy nem járunk üdülőhelyre nyaralni. Tíz évvel ezelőtt voltunk utoljára Szovátán, a Kisipari Szövetkezetek szállodájában béreltünk szobát. Márton Karcsi és Lokodi Emő gyakran átrándult hozzánk egy-egy közös kirándulásra, pizstrángászásra, málnászásra és gombászásra. Megosztottuk a munkát. Én Ernővel horgásztam, Márton Karcsi az asszonyokkal málnázott meg gombászott. A patak partján flekkent süttünk, friss ordát meg sajtot ettünk. Máskor meg a Medve-tóban fürödtünk. Semmi baj sem lett volna, hogy ha békében hagynak, nincs körülöttünk állandó nyüzsgés. Egy-egy ismert Dacia egyfolytában fel és alá cirkált, nehogy szem elől té vesszenek akár egy pillanatra is.

Már érkezésünkkel megsúgták, hogy a szeku két szobát foglalt le, egyet közvetlenül felettünk, a II. emeleten, azonkívül a velem szemben lévő szobát. Aztán megismertük őket látásból. Négyen voltak. Két kocsi állott rendelkezésükre. A szobájukba a takarítónőnek tilos volt bemenni. A kulcsokat, a rezervát is, elkérték és magukkal vitték. Félték, nehogy rábukkanjon a személyzet a lehallgató berendezésre. Ha gyalog mentünk sétálni, állandóan a nyomunkban voltak. A másik kettő autóval cirkált, ha netalán kocsiba szállnánk, követni tudjanak. Amikor a tóban fürödtünk, körülöttünk úszkáltak. Én át-átúsztam a Medve-tavat. Ugyanezt tette legalább egy közülük. Szovátán sok ismerősre bukkantunk. A vízben meg séta közben is szót váltottunk, a szekusok meg egytől egyig felleltározták az illetőket.

Többet nem mentünk nyaralni. Leginkább azért, hogy másoknak ne okozunk kellemetlenséget. Így horgászni jártunk, és inkább a közeli halastavakra, a radnóti, mezőzáhi és a mezősályi tóra. Nagy ritkán Vármezőre, Ratosnyára és Szovátára pisztrángászni. Pisztrángászni néha Sütő Andrással mentünk.

Amint említettem, 1989-ben is úgy döntöttünk, hogy inkább otthon, családi körben töltjük a szabadságot. Volt vagy 60 darab csirkénk, három ültetett kotlótól Ingrid is vett a piacról vagy 20 naposcsibét. Az egyik nap András hív telefonon, hogy látogassam meg. Fel is keresem. Kint a kertben, az almafa alatt, kávé szürcsölgetve András elmeséli, hogy a sikaszói nyaralójában hogyan fedezte fel és szedte ki a kábelt és a mikrofonokat. A szerzett tapasztalatát felhasználva, a vásárhelyi lakást is átkutatta: 3 mikrofont leszedett, egyet üzemképesen a helyén hagyott, leplezve ezáltal felfedezését. Be is mutatta a mikrofonokat, a színes piros, sárga, kék vezetéket. Japán gyártmányúak voltak. András egyszer a telefonból is kiszedte a mikrofont, ami azonban távolról sem jelentette azt, hogy a telefonját nem hallgatták le.

Másnap otthon én is elkezdtem a kutató munkát. Szakszerűen. Az udvaron keresztül haladó telefonkábel a házunk homlokzatán az ablak felső felén jutott be a szobába. Első blikkre sehol semmi különöst nem vettem észre. Felmentem a padlásra. A padlás tapasztott, sima padlóján semmi. Elővettem a magas létrát, a falhoz állítottam és megvizsgáltam a foglalatot, amelyhez a telefonkábel csatlakozott. Három szál kábel jött be a falig, a foglalatnál kötés, de az ablak felé csak két szál húzódott lefelé. Hová tűnt a harmadik?

A kábelt mozgatva felfedeztem, hogy a foglalat mellett egy szál drót a falhoz tapadt. Meghúztam, és akkor valami megmozdult. Egy kerek faék volt. Harapófogóval szedtem ki. Alatta egy lyuk, ezen át vezetett a padlásra a keresett harmadik szál. Leszálltam, vettem a méterest, bemértem a távolságot a padlás szellőztető ablakától, amely az udvar felőli homlokzatra nyílt, majd felmentem a padlásra, elvégeztem a méréseket és egy kőműves csákánnyal, kaparni kezdtem. Nem kellett sokat kínlódnom. Egy nejlonzacskó bukkant elő, benne hermetikusan zárt, kb. 12 cm hosszú, 2 cm széles alumíniumdoboz, rajta „Made in Japan”.

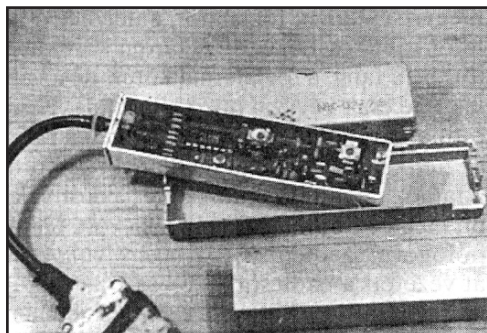
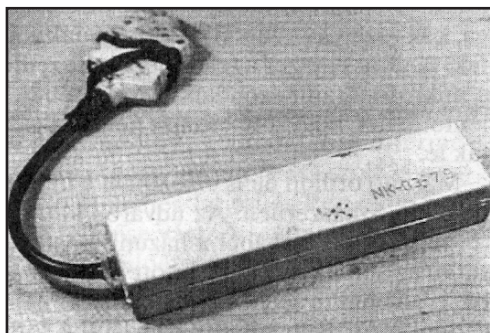
A külső kábelt elvágtam, és követtem a kábeleket. Négy irányba haladtak. Egy a konyhába, három a három szobába. A hálósobából egy elágazott a fürdőszobába, a konyhából pedig az éléskamrába. Összesen hat poloska volt elhelyezve. A doboz, amit kiszedtem, a kollektor volt, ez továbbította a felvett információt. A kábelek a sártapaszt alatt, a padlásdeszkán voltak végighúzva. A huzalt mindenütt a villanylámpa, csillárok mellett vezették be a lakásba, ahová a mikrofonokat elhelyezték. Kibontottam, kiszedtem őket, elvittem Andráshoz, akit megkértem, hogy fotóztassa le ugyanazzal az úriemberrel, aki neki is készítette a felvételeket.

A következő napokban az utcában nagy volt a mozgás. Gyakran álltak meg műszaki kocsik, beméréseket végeztek. Felfedezték, hogy leszedtem a műszert. Körülbelül egy hét múlva a munkahelyemen megjelent Bordea őrnagy, a városi szekus parancsnok és Grama kapitány. Behívtam őket az irodába. Elibementem a kérdéseknek: „Bajban vagytok, legények?” – kérdeztem én. Sokkal fiatalabbak voltak, mint én, és Bordeat még Sepsiszentgyörgyről ismertem, a kézdívárshelyi kirendeltségen dolgozott. Bordea igenlően bólintott. Kértem, ha nem adom vissza a berendezést, megfizettetik velük? Bordea azt mondja, igen, mert leltári tárgy. Folytattam: igen, én is arra gondoltam, ezért a lehetőségek közül, hogy mit tegyek a corpus delictivel, úgy döntöttem, visszaadom, megóvva benneteket az anyagi megterheléstől és más kellemetlenségtől. Küldhetném Nyugatra mint bizonyítékot a szeku ellen. De nem teszem. Még egy okom van, amiért visszaadom. Éspedig az, hogy megpróbálnátok visszaszerezni. A visszaszerzést leplezni kell, és nem szeretnék úgy járni, mint Sütő András, akinek a sikaszói nyaralójából értéktárgyak tűntek el.

Délután ötre magamhoz hívtam a két úriembert és ott egy kávé és egy pohár bor mellett átnyújtottam nekik a leszerelt berendezést. Tisztelettel megköszönték. Mikor elváltunk, megjegyeztem, hogy meg vagyok győződve, másokat szerelnek a helyébe. Nem szóltak semmit, csak bólintottak.

1989. december 24-én azok a technikusok szerelték le a berendezést a feleségem jelenlétében, akik az újakat szerelték be. Ezúttal leszedték az udvari körtefáról és a szemben lévő ház faláról a mozgást jelző berendezést is.

Helga kérdésére, hogy mikor tették az újakat, a válasz pontos volt: egy szeptemberi vasárnapon horgászni voltunk és fényes nappal, a nagy bokszer kutyával megbarátkozva, a szomszédom felőli kerítésen keresztül hatoltak be, és dolguk végeztével ugyanúgy távoztak.

A Király Károly lakásán 1989 szeptemberében megtalált lehallgató készülék (6 mikrofon erősítője)

BETEGSÉGEIM

Én magamat fizikailag kemény, robusztus egészségű embernek tudtam mindig. Mint ahogy az előzőekben már utaltam rá, a nehéz gyerek- és ifjúkor igencsak rákényszerített a kemény munkára. Világéletemben szerettem a sportot. Futballoztam, voléztam, kugliztam, asztali teniszt és atlétikát űztem (távfutás, magas- és távugrás, úszás). Azt a kevés diplomát, amivel rendelkezem, azt is teke- meg sakkjátszmában elért sikereimért kaptam. A sportot kedvtelésből űztem. Mondhatom, hogy beteg ötvenéves koromig tulajdonképpen nem voltam.

Az első komoly betegség, aminek okára még ma sem derült fény, Karánsebesen következett be. A feleségemmel az ágyból néztünk végig éjfélig egy nemzetközi futballmeccset a tévében. Reggel 7 órakor ébredtünk, 8-ra kellett munkába menni. Helga a könyvelőségen dolgozott.

Helga ébredt elsőnek, és játékosan költögetett, lehúzza rólam a takarót. „Szent isten!” – kiáltott fel. – „Mi van veled?” Azon nyomban kiment a szememből az álom. Felkeltem, s akkor láttam, hogy csupa vér a lepedő meg a pizsamanadrág. Helga megrökönyödve csak ismételte: Mi van veled? Mi van veled? Magam is döbbenten és értetlenül toporogtam, míg végül az akasztófahumorom kerekedve felül, rávágtam: bizonyára menstruálok.

A fürdőszobában egy alaposabb vizsgálat után sem tudtunk rájönni, mi is történt tulajdonképpen. A testemen semmi nyoma nem mutatkozott a vérzésnek. Az új kórház igazgatójának, Adam főorvosnak számoltam be az esetről. Alaposan megvizsgált, megvizsgáltatott urológussal. Elvégezték a rutinvizsgálatokat a laboratóriumban, röntgenfelvételeket készítettek, de támpontot egyetlen lelet sem adott.

Ezt követően nagyfokú vérzés még egyszer állt elő. 1986-ban Marosvásárhelyen egy éjszakai epekrízist követően reggel hányás és diaré következtében nagyfokú orrvérzésem volt. Legalább egy fél liter vért vesztettem. Grauzer Anikó, az átellenben lakó orvosnő, akit a feleségem áthívott, tamponnal állította el az orrvérzést. A szakkezelést az orr-fül-gégészeten régi jó barátom, Draşoveanu Constantin, előadó tanár végezte. Sem azelőtt, sem azután nem álltak elő vérzések.

1989-ben észleltem először epebántalmakat. Később az epefájdalmakhoz csatlakozott vese-, hasnyálmirigy- és májbántalom. Rengeteget diétáztam, és tonnányi gyógyteát fogyasztottam el – hasztalanul. Aluszékonyosság, levertség és fáradtság jelei mutatkoztak rajtam. Az orvosi beavatkozások időlegesen talpra állítottak, de aztán minden kezdődött előlről.

Egy alkalommal a lázam 40 fok fölé emelkedett. A feleségem priznicei és a Piramidon hatására nagy nehezen egy fokkal süllyedt a lázam, mire az álmából felvert urológus főorvos, Márta Ivor megérkezett. Megvizsgált, s azután áldását adta a feleségem kitartó és szakszerű kezelésére. Elaludtam.

Másnap az összes vizsgálatot elvégezték a klinikán. A laboratóriumi leletek pocsékok voltak. A vérsüllyedés 13% volt. Hosszú ideig kezelésre szorultam. Márta Ivor barátom bevonta a belgyógyászokat és más szakorvosokat: Ardeleanu főorvost, Constantinescu klinikavezető orvosprofesszort, Koválszky Péter adjunktust és másokat. Végül is lábra állítottak. Egy darabig, hogy aztán újból kezdődjön minden előről.

Egy másik krízis herpesszel párosult. Hosszan tartó fejfájás, hasnyálmirigy-bántalmak stb. Ekkor kezelt a fertőzőklinika vezető főorvosa, Nagy doktor; később meg Dienes professzor, Hadnagy Csaba, Constantin, a vállalati rendelő orvosa.

VOLT SUGÁRZÁS, VAGY NEM?

Volt, vagy nem volt sugárzás? Egyértelmű válasszal, elfogadható bizonyítékokkal a mai napig sem rendelkezem. Az *Amnesty International*hez írt folyamodványomra a tények késztek. Egyfelől a nyílt fenyegetés, amit direkt vagy közvetve tolmácsoltak pártfunkcionáriusok vagy szekuritáté források; másfelől az egészségi állapotom készített szakorvosi vizsgálat elvégzésére.

Miután hazatértem Karánsebesről 1978 júliusában, a II-es klinikán felkerestem dr. Hadnagy Csaba főorvost, a híres hematológust. Csaba rendszeres és szakszerű ellenőrzést végzett, a trombocitákat ellenőrizte, a vörös- és fehérvérsejtek összetételét, arányát stb. Eltérések a vörösvérsejteknél mutatkoztak, amelyeknek alakulásában állandó volt az ingadozás. Amikor a leukociták száma meghaladta a 6 és fél milliót, akkor én roppant fáradt, aluszékony és levert voltam. Helyesebben: amikor levert, fáradt, aluszékony voltam, a laborvizsgálatok kimutatták: az arány 51-52%-os, egyszer 53%-ot is kimutattak. Ilyenkor munka után, délután 3 órától estig aludtam. Nyolc órakor felébresztettek, vacsoráztam, lefeküdtem, de reggel 7 órakor holtfáradtan ébredtem, és mentem munkába. Így tartott ez kb. egy hétig, amikor javulni kezdett az állapotom, s a laborvizsgálatok kimutatták, hogy a vörösvérsejtek 50%-ra csökkentek, amikor 48%-ra apadtak, teljesen jól éreztem magam.

1978–1989 között a vörösvérsejtek száma nem csökkent 48% alá. A vörösvérsejtek alakulása anyósomnál 45-50% közötti arányt mutatott, Helgánál 44-48%-ot, Ingrid lányomnál pedig 38-42%-ot. Bizonyos vizsgálatokat Hadnagy doktor segítségével Kolozsváron is elvégzett Márkus doktor. A Sanepid (tisztifőorvosi hivatal) igazgatójával, Székely doktorral is konzultáltunk Hadnagy doktoron keresztül. Állítólag az utcában műszeres méréseket végzett, sugárzó forrásokat keresve. A laboratóriumában viszont nem merete vállalni, hogy sugárvizsgálatokat végezzenek rajtam.

Az 1980-as évek elején egy délutáni pihenés alkalmával verandánk üvegfedelét egy kb. 2 cm-es átmérőjű csapágy lyukasztotta át. De az udvaron az örökzöld sövényben ezenkívül egy ólomkorongot, egy 5 cm átmérőjű és másfél cm vastagságú formás lapocskát találtam. A talált tárgyakat megmutattam Bartis Ferenc író barátomnak, aki gyakran megfordult nálam. Ezt követően Bartis ifj. Nagy Attila mérnökkel keresett fel, aki műszeres vizsgálat alá vette a telefonkészüléket: van-e poloska benne. A mérést nem az én kérésemre, hanem valószínűleg a Bartis Feriére végezte. Ők vállalkoztak arra is, hogy elvégzik a csapágy, illetve az ólomkorong fizikai vizsgálatát.

Két hét múlva Bartis Feri elújságolta, hogy az orvosi főiskola laboratóriumában elvégezték a vizsgálatot, és átadta a korong szét tört darabjait azzal a figyelmeztetéssel, hogy óvatos bánásmódot igényelnek, mert radioaktív anyagból vannak. A korongból egy darabot átadtam Hadnagy Csabának, megkérve, hogy a Sanepid végezze el vizsgálatát a saját laboratóriumában. Egy másik darabot az Imatexbe, dr. Kolozsváry Zoltán laboratóriumába juttattam el Kovács Dénesen keresztül, és egy harmadikat egy speciális, nukleáris anyagokat hordozó ólomkomputerben Amerikába vitt ki elemzés végett Büttösi református püspök Hadnagy Csaba közvetítésével. Mindezeket a darabokat persze előzőleg a konzervgyár műhelyében Árus Jenő, Péter Károly és Imre Mózsi szakszerűen újabb ólomtartókba helyezte, hogy a Bartis Feri által felvázolt sugárzási veszélyeknek elejét vegyük. A korong negyedik darabját Bartis Ferinek adtam, amit ő Budapestre juttatott el újabb elemzés végett. A visszaérkezett eredmények a következők voltak: Pestről szóban igazolták Bartisék méréseit. Kolozsvárott nem észleltek sugárvesélyt, ennek megfelelő visszajelzést kaptunk Amerikából is sokkal később. A Sanepid nem végezte el a méréseket. 1990-ben engem vizsgáltak meg szakemberek: nem észleltek a normálistól eltérő dózist.

Ezek szerint, ha alkalmaztak is sugárzást, csakis ellenőrzött, speciális adagolással, az ételembe, italomba csempészhették, vagy az 1980-as évek elején alkalmazhattak sugárzást otthon vagy az irodámban. Félve azonban a leleplezéstől, vagy nem folytatták, vagy csak olyan mértékben, hogy megfélemlítsenek. Idegileg, erkölcsileg

próbáltak megtörni. Ezért is nehéz – bizonyítékok hiányában – megkülönböztetni a lelki terrort a fizikaitól, a valóságot a fikciótól.

1989 után háromosztatú arcideg-gyulladással műtöttek, s jöllehet, az összes előírást betartottam, kegyetlenül diétáztam, mégis 1992 márciusában a budapesti László kórházban epeműtétet kellett végezniük rajtam. Ezt követően panaszaim már csak hallási zavarokra korlátozódtak.

A közelmúltban Puskás Attila Sepsiszentgyörgyön arról érdeklődött, hogy megkaptam-e az 1980-as évek közepén a dozimétert Svájcban. A beszélgetésből kiderült, hogy Attilát annak idején informálták a sugárzási problémákról. Rajta keresztül küldött egy svájci barátja üzenetet az általam kért doziméterről, megérkezett-e az Kolozsvárra. Svájci jóakarómnak ezúton mondok köszönetet érte és értesítem arról, hogy kaptam egy magyar gyártmányú dozimétert Kolozsvárról. Nem tudnám pontosan megmondani, ki hozta el: Zolcsák Sándor, Hadnagy Csaba vagy másvalaki. Tény az, hogy a doziméter használhatatlan állapotban volt.

Dozimétert sikerült beszereznem két alkalommal az Elektromureş és Azomureş laboratóriumi felszereléseiből, mindkettő magyar gyártmányú volt. Beméréseket végeztem velük a lakásomon, a gépkocsimban, a munkahelyen, az irodában. Nem jeleztek semmit. A *Vörös horizontokban* Ion Mihai Pacepa Nicolae Ceauşescu idézve írja: „Királynak adjatok Radut.” Hiteles információnak tekintem. Egy olyan beosztású személy, mint Pacepa, velem kapcsolatban miért is állítana valótlanságokat?

MÁLNÁSSY PROFESSZOR BE AKAR OLVADNI

Az 1980-as évek elején Zolcsák Sándor szólt róla, hogy Málnássy nyugalmazott professzor találkozni szeretne velem. Arról a híres rákkutató professzorról van szó, aki a Gyergyói-medencében végzett méréseket, és fedezte fel – többek közt – a méhek radioaktív fertőzését. Szívesen látom, válaszoltam. Arra számítottam, hogy a professzor, aki közel járt a nyolcadik X hez, szolidaritást vállal velem Ceauşescu diktatórikus politikája elleni harcban.

Sanyi vállalta a házigazda szerepét. Így a beszélgetés hármásban folyt, helyesebben monóban, mert egyedül Málnássy professzor beszélt, még hozzá több mint két órát; és ahogy az idő telt, mind kellemetlenebbé vált. Egyetlen túlélési stratégiaként a magyarság beolvadását jelölte meg a románságba. El kell fogadnunk a román

állam homogenizálási politikáját. Le kell mondanunk az anyanyelvi oktatásról, kultúráról, sorsunk irányításáról. Ő csodálta a bátorságomat, de esztelenségnek tartotta magatartásom, mely veszélybe sodorta a magyarságot. Többször megpróbáltam közbeszólni, de ő leintett, hogy még nem fejezte be a mondanivalóját. Csak beszélt és beszélt, megállás nélkül. Zolcsák Sanyi meg én hallgattuk, tisztelve a kort. Addig, amíg türelmünk véget nem ért. Végül is erélyesen félbeszakítottam, kikértem magamnak és a következőket mondtam: „Tisztelt Málnássy professzor úr! Megértem érvelését, tiszteletben tartom álláspontját, de nem érthetek egyet vele. Az ön korában, 80 évesen be lehet olvadni, le lehet mondani nyelvről, múltról, nemzetiségről, vallásról és el lehet fogadni az egyszínűséget, az egy állam, egy nemzet, egy nyelv, egy vallás, egy akarat és egy vezér elvét és gyakorlatát. Én tovább megyek a magam útján, azokkal együtt, akiket én a diktatúra és az elnemzetlenítő politika ellenében képviselek. A magam és az ő nevükben határozottan tiltakozom, és szembeszegülök mindenféle elsorvasztási, megalkuvó, homogenizáló koncepcióval és politikával. Málnássy úr csak olvadjon be nyugodtan.” Ezzel sarkon fordultam, és a kedves házigazdánkkal kettesben hagytam Málnássy urat. Meg vagyok győződve, hogy Málnássy úr szintén ellenfeleimnek volt a küldöttje.

2050 ÉV

Az új román történelem úgy tartja, hogy a román állam léte Burebista dák király uralkodásával kezdődik. Ceaușescu úgy alakította a román történelmet visszafelé is, ahogy szeszélye jónak látta. Mindenesetre úgy tekintette a történelmi folyamatokat, hogy azok logikusan vezettek az ő uralkodásához, így az a román történelmi fejlődés csúcsa. A párttörténeti múzeumban a festményeken az uralkodók úgy vannak felsorakoztatva Burebistától Decebalon, Mircea cel Batrin, Stefan cel Mare-n át Mihai Viteazulig, hogy alárendelt szerepet játszottak a román történelmi fejlődésben, mert mindegyikük között a legnagyobb Nicolae Ceaușescu. Így is nevezte magát: a hősök hőse, a vezérek vezére, a román történelem megtestesítője.

Ilyen hangulatban zajlott le Bukarestben a pavilon nagytermében 1978-ban a dák állam megalapításának 2050. évfordulója. Az ünnepségen 12 ezer ember jelent meg. A szerepek ki voltak osztva, a jelenlévők összetétele tükrözte a román társadalom minden rétegét, nemzetiségét, tömegszervezeteit: munkás, paraszt, értelmiségi; román, magyar, német stb., mint a nemzetiségek; az óvodásoktól

A haza sólymai elnevezésű gyermekszervezetektől a pionírokon, az ifjúkommunistákon át az illegális kommunista harcosokig mindenféle politikai, kulturális, tudományos szervezetek képviseltették magukat.

Engem Eva Blaga, a megyei pártbizottság egyik titkárnője értesített, hogy Bukarestbe rendelték három napra, vigyek magammal ünneplőt, a kitüntetések. Szállást, kosztot biztosítanak az Ambassador szállodában. Hogy ki hív, és miért kell Bukarestbe mennem, arról csak annyit tudott mondani, hogy a Központi Bizottság titkársága. Részleteket ő sem tud. De a megyéből többen is vagyunk: Sütő András, Walter József, Hajdú Győző és még mások. Előbb nemet mondtam. De Eva Blaga érvelésére, hogy ti. ha nem megyek, ő üti meg a bokáját, mint Cotoi Simion, a szervező titkár, akit keményen elmarasztaltak azért, mert én nem mentem el a mezőgazdasági szocialista szövetkezeti parasztság kongresszusára. Végül beadtam a derekam.

Aznap este rendre megérkezett vidékről és Bukarestből az a 24 magyar személyiség, akinek tisztelegni kellett 2 nap múlva Ceaușescu előtt a 2 és fél milliós erdélyi magyarság nevében: Péterffy István akadémikus, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók országos elnöke, Takács Lajos, Sütő András, Domokos Géza, Méliusz József, Gálfalvi Zsolt, Hajdú Győző, Szilágyi Dezső, Bodor Pál, Bányai László, Kovács Zoltán, Létay Lajos, Gál Ernő, és így tovább... többek közt én is a „válogatott cigánylegények” között.

Igazi „küldetésünket” ott, Bukarestben tudtuk meg. Takács Lajos megkérdezte, hogy sötét ruhát, kitüntetések hoztam-e. Kitüntetést nem kaptam és csak világos öltönyöm van – mondtam. Ő se hozta el a kitüntetéseit. És Takács Lajos azt is elmondta, miért: „Szégyellem a kitüntetések, szégyellem magam a történelem előtt magyarként azért a szerepért, amit rám osztottak, és amit én felvállaltam. Félrevezetett Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu és Leonte Rauțu, amikor a Bolyai Egyetemet egyesítettük a Babeș-sel, s én mint a Bolyai Egyetem rektora, ezt elfogadtam; hittem az ígéletben, hogy az egyesítés semmi egyebet nem szolgál, mint a két nép testvéri együttműködését; hogy a magyar fakultások megmaradnak, sőt tovább fejlődnek. Ma már tudjuk, hogy félrevezetés, szemenszedett hazugság volt. Azóta művészi tökélyre fejlesztették ezt a gyakorlatot: megaláznak, kisemmiznek, félrevezetnek, meghazudtolnak bennünket. A bohóc szerepét többé nem vagyok hajlandó eljátszani.”

Sütő András is dühös lett. Csomagolni kezdtek, hogy otthagyják az ünnepséget. Végül is én beszéltem le őket. Mi most elmehetünk – mondtam –, de ezzel nem oldunk meg semmit. Másokat tesznek a helyünkbe. A 24 magyar, akinek tisztelegni kell Burebista és Ceaușescu előtt, így is, úgy is meglesz. És maradtunk.

Másnap a főpróbán vettünk részt. A 12 ezer küldött elfoglalta kijelölt helyét. Mellettünk éppen az akadémikusok küldöttei ültek. A zsidó közösség is jelen volt Moses Rozennel az élen; a németek Eisenburger vezetésével. Csak a cigány küldöttek hiányoztak. Nekik nem volt etnikai szervezetük, ők csak mint zenekari tagok, táncosok és énekesek voltak jelen.

Egy fél napon át gyakoroltuk szerepünket: parancsszóra felálltunk, végigvonultunk a termen úgy, ahogy ezt majd másnap kell tennünk. Az első sorban Péterffy mellett magam foglaltam helyet, Takács Lajos, Vincze János és Domokos Géza mellett. Ha rosszul léptünk, megismételtük addig, amíg a rendező koreográfus, aki ebben az esetben Sîrbu Ion volt, a Központi Bizottság szervezési osztályának vezetője, meg nem elégedett a produkcióval.

Végül rendben volt minden, egy csekélységet leszámítva. Fel kellett volna olvasnia egy ötperces köszöntő, hálaadó szöveget Péterffy István elnök akadémikusnak. De szöveg sehol. Péterffy István még nem kapta kézhez a Központi Bizottság propaganda osztályától, pontosabban Dumitru Popescu titkártól, akit Dumnezeu-nak (istennek) hívtak a beavatottak. Más mindenkinek meg volt a szövege és felolvasták, hogy ellenőrizték a pontos időtartamot. Péterffy István még másnap reggel sem látta a szöveget. Megjósoltam, nem is fogja, csak ott a teremben megkapni, nehogy módja legyen valakinek is változtatni rajta. Feltevésem beigazolódott. Alig egy negyedórával szereplésünk kezdete előtt kapta kézhez a beszéd szövegét. Péterffynek alig volt ideje kétszer átfutni, hogy ne akadozzon a felolvasásban. Szerepünket eljátszottuk, és mélységes röstelkedéssel az estéli gyorsulással hazautaztunk.

NICOLAE CEAUȘESCU, ROMÁNIA SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG HŐSE

1970 decemberében a Nagy Nemzetgyűlés rendes év végi ülését tartotta, amikor is a bevett szokás szerint a következő évi költségvetést hagyta jóvá. A déli nagyszünetben a kancelláriától Rotaru Ion értesített, hogy politbüro-gyűlés van. A napirendet nem ismertük. Nicolae Ceaușescu vezette az ülést, és ő jelentette be összefogó jelölésünk célját. Az első napirendi pont kurta és furcsa volt, meg sem értettük, miben kell határoznunk.

Ceaușescu bejelentette, hogy ő most értesült olyan dolgokról, amikről eddig nem tudott, és nem érti, miért nem kerültek eddig felszínre. Az, hogy ti. Romániában létezhetnek városok, helységek más nyelven is, mint románul. A német újságokban (*Carpaten Rundschau* és *Neuer Weg*) Szebent Hermanstadtnak, Brassót Kronstadtnak, Kolozsvárt Klausenburgnak nevezik. A magyar újságokban Oradeát Nagyváradnak, Tîrgu-Mureșt Marosvásárhelynek stb. Ennek véget kell vetni, végül is Románia Szocialista Köztársaságban élünk.

Véleményünket nem kérte ki, hozzászólás nem volt. De másnapról a helységek anyanyelvi megnevezése a sajtóban tilos volt, nem volt többet Marosvásárhely, sem Hermanstadt. És ismét aktuálissá vált a hajdani újságírói lelemény, mely a „nincsen rózsza tövis nélkül” helyett emígy szólt: „Nincsen rózsza Teiuș nélkül.” (Tövis vasúti csomópont román neve ugyanis Teiuș.)

A második napirendi pont: közeledik a párt megalakulásának 50. évfordulója. Ebből az alkalomból javasolta Ceaușescu, hogy a Politikai Végrehajtó Bizottság ajánlja az RSZK Államtanácsának, hogy új kitüntetést hozzon létre. A *Munka Hőse* címe mellett egy fokozattal nagyobb: a *Románia Szocialista Köztársaság Hőse* címet, illetve kitüntetést. Vita kerekedett belőle. Gheorghe Pană, Manea Manescu lelkesen üdvözölték a zseniális javaslatot. Pană rögtön javasolta is, hogy a PVB ezennel határozza el, hogy az ország első emberének, a román nép legszeretettebb fiának adományozzuk elsőként a *Románia Szocialista Köztársaság Hőse* címet és a vele járó színarany csillagot. Richard Winter melegen támogatta a javaslatot. Emil Bodnaraș viszont ellenezte. „Ceaușescu elvtárs – mondta –, te is tudod, hogy még a szovjet elvtársak is hibának, tévedésnek tartják földi halandónak kétszer megítélni a hős címet.” Az igaz, hogy Hruscsov elvtárs is előbb háromszor fogadta el a *Szovjetunió Hőse* kitüntetést, s csak azután helytelenítette.

Bodnaraș véleményéhez csatlakozott a miniszterelnök, Maurer is. Ceaușescu, mikor látta, hogy megoszlanak a vélemények, félbeszakította a vitát, és azt ajánlotta, hogy halasszák el a döntést. Két hét múlva a dolog újra napirendre került Emil Bodnaraș kérésére. Bodnaraș ez alkalommal mint saját kezdeményezését javasolta, hogy a *Románia Szocialista Köztársaság Hőse* címét adományozzuk az RKP főtitkárának, Nicolae Ceaușescunak. A Végrehajtó Bizottság óriási lelkesedés közepette egyöntetűen elfogadta Emil Bodnaraș korszakalkotó javaslatát. A főtitkár megköszönte a bizalmat. Rögtön összeült az Államtanács, és dekrétumba foglalta a javaslatot. A dekrétumot az Államtanács tagjai, mindannyian aláírták. Ott van az én aláírásom is. Egy következő gyűlésen heves vita mellett a Végrehajtó Bizottság és az Államtanács ezt a legmagasabb kitüntetést több politikai végrehajtó bizottsági tagnak adományozta: Ion Gheorghe Maurernek, Emil Bodnarașnak és a szeretett

Elena Ceaușescu elvtársnőnek. Elégedetlenségét fejezte ki nyíltan Fazekas János, aki csak a *Munka Hőse* címe nyerte el. Ő úgy látta, többet érdemelne. És még állítsa valaki, hogy a párt legmagasabb fórumán nem volt kollektív munka, hogy Ceaușescu ráerőszakolta mindenkire saját véleményét.

TIHANYBAN ILLYÉS GYULÁNÁL

1977. június 15. és július 15. között Balatonfüreden nyaraltam az OKISZ vendégeként egy 30 tagú, romániai kisiparos nyaraló csoport vezetőjeként. Magyarországon másodszor jártam életemben. Először 1974-ben, amikor Helgával turistaként, a szabadság alatt a kis Skodával körúton voltunk: Pest–Bécs–Prága–Berlin útvonalon. Máskülönben ez volt az első nyugati kiruccanásunk.

Kihasználtam a balatonfüredi tartózkodásomat, és felkerestem Tihanyban Illyés Gyulát Sütő András ajánlólevelével. Több órán át beszélgettünk. A beszélgetésen jelen volt Illyés Gyula felesége, Flóra asszony, és a veje, Kodolányi Gyula. Szándékomban állott Illyés Gyula közvetítésével Kádár Jánoshoz eljutni. Illyés Gyula kész volt az utamat egyengetni Kádárhoz, a találkozó mégsem jöhetett létre, mert Kádár nem tartózkodott Pesten.

Illyés Gyula nem szerette a politikusokat, kételkedett őszinteségükben és a nemzet iránti elkötelezettségükben. Ezt kerek pereg ki is jelentette, miután bemutatkoztam. Idegenkedése azonban Sütő levele olvastán feloldódott. „Ez már más. Aki András barátja, az az én barátom is...” Leültettek, borral, kávéval és süteménnyel kínáltak. Illyés Gyula kifaggatott, miért mondtam le a magas beosztású párttisztiségekről. Beszámolóm után az erdélyi magyarság helyzetéről érdeklődött. Részletesen vázoltam szándékomat és beadványom tartalmát, amit június 2-án kelteztem Ilie Verdetnek. A beadvány szövege nem volt nálam. Illyés Gyula afelől érdeklődött, miképpen képzelem el Erdély jövőjét. A történelem alakulását figyelembe véve én úgy látom – fejtettem ki –, hogy Erdély elvileg tartozhat Magyarországhoz, lehet önálló, maradhat Románia keretében, és ketté lehet osztani a két állam, Magyarország és Románia között. A gyakorlatban figyelembe kell venni az erőviszonyokat, de jó volna, ha Erdély közvetítő szerepet játszana a népek közötti megértésben.

Illyés figyelmesen végighallgatott, majd azt mondta: „Ha tőlem függne, a népeket megosztó nagyhatalmaknak a bécsi döntés megoldásait ajánlanám. Az felel meg legjobban szerintem a románoknak és a magyaroknak is.” Ezzel az állásponttal mind a ketten egyetértettünk. Akkor még fel sem merülhetett számomra Európa integrációjának a lehetősége.

1977-ben Tihanyban, az erdélyi magyarság sorsáért aggódva, Illyés Gyula elfogadta a közvetítő szerepet köztem és a Nyugat között. Amíg élt, nagy hozzáértéssel meg is tette. Ő ajánlotta, hogy a konkrét kapcsolattartás Csoóri Sándor és Czine Mihály dolga legyen. Csoóri Sándor ezt készségesen vállalta és nagy odaadással végezte több mint 12 éven keresztül.

Az Illyéssel való találkozás után fogadott Aczél György, az MSZMP KB titkára. Órák helyett 5 percig tartott a fogadás. Hagyott beszélni, mint mondta, ő nem nyilatkozik, nem vállal semmit, tiszteletben tartja a két párt közötti testvéri együttműködést, ami kizárja hogy ellenállókkal, disszidensekkel paktáljon. Mit tehettem ezek után? Megköszöntem a „jóindulatát” és távoztam. A parlament lépcsőjén lekísért a kijáratig. Annyit mégis megkérdezett, hogy javult-e az erdélyi magyarság sorsa a debreceni–nagyváradai találkozó után? A válaszom rövid volt: nem hogy javult volna, tovább romlott. A kapuban minden jót kívánva elváltunk. Nyugodjék békében!

CSOÓRI SÁNDOR SZEREPE

Csoóri Sándor barátságát és segítségét közvetve Illyés Gyulának, közvetlenül Czine Mihálynak köszönhettem. Harmadik találkozásunk Pesten történt. Ő vitt el Csoóri lakására, és ő ajánlotta a költőt mint közvetítőt köztem és a nyugati massmediák között. Csoóri Sándor melegen üdvözölt otthonában. Azzal fogadott, hogy Illyés Gyulától már értesült ottlétemről és arról is, mik a szándékaim. Készségesen vállalkozott a közvetítő szerepére. A továbbiakban megbeszéltük a kapcsolattartás módjait.

Több mint 12 év távlatából visszatekintve, információs rendszerünk kiválóan működött. A teljes egyetértés, a nézetazonosság, az erdélyi magyarság sorsáért érzett felelősség és helyzetének jobbítására való törekvés határozta meg és biztosította

vállalkozásunk sikerét. Azonosság mutatkozott gyakorlati teendőink kivitelezésében, nézetazonosság a politikai események megítélésében.

Az a gondolat vezérelt, hogy leveleim Nyugaton lehetőleg tekintélyes világ-lapokban lássanak napvilágot, s a Szabad Európa Rádióhoz csak közvetve jussanak el, kerülve a CIA-val való együttműködés vádját – ismerve, hogy a kommunista rezsimiek a Szabad Európa Rádiót amerikai kémközpontnak tartják. Az is felvetődött, hogy meg kell próbálni leveleim közlését a nyugati kommunista pártok tekintélyes lapjaiban is. Ez bizonyos védettséget nyújtott volna számomra.

Taktikusnak mutatkozott az is, hogy az információk közvetítésében gyanún felül álló személyeket vonjunk be. Budapestről az erdélyi magyarság sorsáért aggódó és vele közösséget vállaló írók érkeztek hozzám. Mások önként vállaltak ilyen megbízatásokat erdélyi útjuk alkalmával.

Elismeréssel és hálával szólhatok a következő személyekről: Für Lajos, Kiss Ferenc, Haraszi Miklós, Tamás Gáspár Miklós, Sütő András, Kányádi Sándor, Fekete György, Felix Ermacora, Hámos László édesanyja, Bojtos László, Szekeres Károly, dr. Büttösi János református püspök Amerikából, Böröcz József és Török István Svájcban, dr. Csiky Csaba és Csiky Klára, Vári Attila, Zolcsák Sándor, Bartis Ferenc, dr. Hadnagy Csaba, Demény Lajos történész, Csurka István, Zsidó Enikő, Kádár Kata, Ibolya húgom és István öcsém, Ara Kovács Attila, Tőkés András, Máthé János, Lokodi Ernő, Árus Jenő, Péter Károly, Mátyás Zoltán, Fábián Ernő, dr. Komáromi Mihály, Benedek Géza, Zsufa Zoltán, Szócs Géza, Szabó György Pál, Domokos Géza, Balogh Edgár és mások, akik közvetlen szerepet vállaltak a Ceaușescu-diktatúra elleni óriási küzdelemben identitásunk megőrzéséért, Ceaușescu homogenizálási politikája ellen.

Ebben a nagy küzdelemben az erdélyi magyarság megmaradásáért szerepet vállalt és teljesített sok egyszerű ember. Egyesekkel én sem találkoztam, csak közvetve, óvtam őket a felfedéstől, biztosítva ezáltal küldetésük sikerét. Két-három esetben is egyszerű falusi emberek vittek szóbeli üzenetet Csoóri Sándornak. A konzervgyárból Kovács Ibolyát, Horváth Pólikát kell megemlítenem, és Cornelt Nedelcut, Meleg Victort és Salati Ferencet, akik vállalták a közvetítést köztem és Ion Gheorghe Maurer között.

Egy-egy nyugati sajtóhíradás fontos szerepet töltött be helyzetem alakulásában, küzdelmem sikerében és életben maradásomban. A totalitárius, diktatórikus, fasiszta jellegű kommunista rezsimiek nagy fontosságot tulajdonítottak a nyugati sajtóban kialakult képükről, helyzetjelentésről, nagyon érzékenyek voltak a róluk festett image-re.

HOGYAN MARADHATTAM MEG...

1978-ban – több mint 3 hónapi munkanélküliség után, kihasználva anyagi gondjaimat – a Ceaușescu-rezim mindent elkövetett, hogy elűzzön Marosvásárhelyről. Rá akartak venni, hogy térjek vissza kényszerlakhelyemre, Karánsebesre. És ha ez nem sikerül, akkor legalább a megye valamelyik kisvárosát próbálták velem elfogadtatni (Marosludas, Dicsőszentmárton, Segesvár, Szászrégen).

Marosvásárhelyen csak azután voltak hajlandók munkahelyet biztosítani, miután a nyugati massmédiában pontos leírás jelent meg az én anyagi gondjaimról, az újabb megszorító intézkedésekről, mozgási lehetőségeim újabb korlátozásairól.

Ezt a helyzetjelentést és információt Sütő András szolgáltatta az újságíróknak Bécsben.

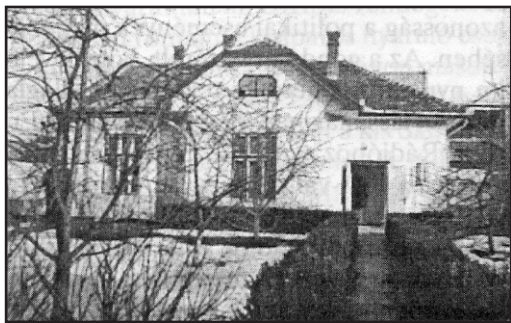
András, mielőtt útra kelt volna, üzent nekem. Felkerestem, és a háza pincéjében tájékoztattam helyzetem alakulásáról. Abban a reményben húzódtunk a pincébe, hogy a Szekuritáté nem szerelt oda is mikrofont. Miután a nyugati sajtó közzétette a Sütőtől szerzett információkat, az érzékeny román politika változtatott álláspontján, receptív lett. Két munkahelyet is felajánlottak Marosvásárhelyen: a cukorgyárat és a konzervgyárat. Az összefogás, a kölcsönös segélynyújtás és emberi szolidaritás jegyében a nyugati hírközlésnek és tömegkommunikációs rendszerének köszönhetően tudtam városomban maradni. Virgil Trofin és sokan mások az életükkel fizettek, hogy nem ismerték fel és nem vették igénybe a demokratikus országok és kormányok támogatását, a demokratikus világ emberi szolidaritást vállaló közvéleményét.

Külföldön is, itthon is egyesek megkérdik megmaradásom okát, mások megkérdőjelezik küzdelmemet; az irigyek és rosszindulatúak vádolnak: hogyhogy ebbe az aránytalanul nagy küzdelembe nem buktam bele, nem vetettek börtönbe, nem fizettem az életemmel, nem térítettek el szándékomtól, nem lankadtam küzdelmemben... még a pártból sem zártak ki.

Igen, ezek kérdések. Fel lehet tenni retorikusan és vádlón is. De azt tudni kell, hogy a Ceaușescu-rendszer átvészelése, életben maradásom nem véletlen csoda, hanem egy profi politikus tudatos, aprólékosan előkészített terve alapján folytatott, elszánt politikai küzdelmének eredménye.

A diktatórikus pártállam és állampárt gépezetét jól ismerve, nyílt politikai küzdelmet folytattam. Magamra vállaltam a küzdelem kudarcát, a felelősség teljes súlyát. Ezért nem vontam be mást a harcba, nem szervezkedtem, pontosabban egy szervezetlen-szervezett küzdelmet folytattam. Tetteimért a felelősséget magamra

vállaltam, nem terheltem lelkiismeretem. Döntéseimet mindig magam hoztam meg, nem kellett senkit rábeszélnem, kínos magyarázkodásokat elfogadnom másoktól, hogy nem bírják a terhelést. Nem voltam kitéve annak, hogy valakit erkölcsileg, politikailag megtörjenek és visszalépésre bírjanak. Minden beadványomat, leveleimet magam fogalmaztam, és senki-

Király Károly egykori marosvásárhelyi lakása

vel sem ismertettem őket, mielőtt a címzettekhez el nem juttattam. Maurernek, Sütőnek is csak post festa mutattam meg. A leveleim nem irodalmi művek, nem is annak szántam őket. Egyetértek azokkal, akik elmarasztalnak szóban és írásban, hogy nem fogalmazok magyarosan, hogy mondatszerkesztésem hibás. Sosem tekintettem magam tollforgatónak, nem voltam soha a szép szavak mestere.

Azok, akik engem elmarasztalnak írásaim egyszerűségéért, nem veszik figyelembe, milyen célt szolgáltak ezek az írások, és milyen körülmények között születtek. Mielőtt egy levelet megírtam, százszor átgondoltam. Arra törekedtem, hogy értsék mondanivalómat a címzettek. Könnyű dolguk van most azoknak, akik rádióban, romániai és magyarországi sajtóorgániumokban elmarasztalnak, nomenklatúristának, kripto- és reformkommunistának titulálnak, mert Ceaușescut elvtársnak szólítottam (nem úgy, mint engem Păunescu a *Totuși Iubirea* hasábjain, aki grófnak titulált); mert ideológiailag nem szakadtam el a kommunista koncepcióktól, a kommunizmust csak megreformálni akartam stb., stb. Nem is bántanának ezek a megállapítások, hogyha a szövegek szerzői, a bírálóim és vádlóim maguk többet tettek volna, példát mutattak volna: „Íme, uram, így kell ezt csinálni, nem úgy, mint kegyelmed.”

Nem szükséges mentegetnem magam. Ám mégis fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy lehetőleg elkerültem a kizárólagosságokat, a szélsőségeket. Leveleimnek az általánosan elfogadott, nyilvánvaló dolgokat kellett tartalmazniuk. A romániai magyarság sérelmét úgy kellett a világ tudomására hoznom, hogy egyúttal a román társadalom egészének kívántam szolgálni, felemelni szavam a demokrácia érdekében, amely – mint tudjuk – egy és oszthatatlan: nincs külön román, és nincs külön magyar demokrácia. Ebben a küzdelemben sok-sok román és más nemzetiségű, demokratikusan gondolkodó hazafi vállalt részt, többek közt Ion Gheorghe Maurer. Csakis ilyen megfontolások születtek leveleimet, és csakis így nyerhettem el sok demokrata támogatását a nyugati kormányok, a magyar emigráció és a nyugati

massmédia rokonszenvét, rajtuk keresztül pedig a világ közvéleménye haladó erőinek szolidaritását.

Ma, 1993. november 24-én, Sepsiszentgyörgyön, mikor ezeket a sorokat írom, fellapozva a *Háromszék* című helyi lapot, az alábbiakat olvasom Beke György riportjában, melynek a *Főispánok Háromszéken* címet adta: „Király Károlynak már országos híre volt, amikor 1968-ban Háromszék főispánja lett... Alkalmam volt közelebbről vagy távolabbról, mintegy oldalnézetből végigkísérnem Király Károly eddigi pályáját. 1959-ben riportúton jártam Moldvában, az Aranyosbeszterce folyón épülő vízi erőmű telepén. Egy fiatal, beszédes román munkásgyerek – miután pusztán kíváncsiságból megérdeklődte, honnan is vagyok tulajdonképpen – lelkesülten hívta fel a figyelmemet: »Ami ifjúsági titkárunk is magyar. Nem ismeri?« Nem ismertem. Fel akartam keresni az irodájában. A telepi KISZ-iroda egyik ajtaján a névjegye: »Carol Chirali«. Nem volt az irodájában. Nekem nem volt kedvem tovább kutatni utána. Román névvel magyar? Így tudták ezt róla a telepi fiatalok. Ő maga is fiatal volt akkor, huszonkilenc esztendősen. Erősen vegyes vidékről származott, Dicsőszentmártonból, ahol nagyon sokan beleszülettek a magyarságba, de azon túl nem sokat törődtek vele... Király Károlyt is a hatalomnak ez a róla kialakított képe juttatta a Maros Magyar

Király Károly és Ingrid leánya

Autonóm Tartomány KISZ-bizottságának első titkári mandátumához 1963-ban... Első körlevelét az új első titkár még úgy írta alá, mint Békáson megszokta, »Carol Chirali«-nak.”

És most, kedves olvasó, hadd lássuk Beke György neves magyar író adatait 1993-ból. Beke György 1959-ben járt riportúton Moldvában. Ekkor olvasta névjegykártyámat a KISZ-iroda ajtaján: Carol Chirali. Csak az a baj, hogy mindez nem igaz! Kifüggesztett névjegykártyám a KISZ-iroda ajtaján soha, sehol nem lógott. Arról nem is beszélve, hogy az említett munkatelepen 1952–54 között dolgoztam. Az eltérés csekély öt év. Öt év alatt én már végigjártam a buhuși rajoni, Piatra Neamț rajoni, Bákó tartományi KISZ-funkcio-

náriusok útját, sőt már a moszkvai továbbképzésen is túl voltam. 1957 szeptemberétől a Magyar Autonóm Tartomány KISZ-bizottságának első titkára voltam, egészen 1965 elejéig.

A hely és időmeghatározásnak egy ember életében fontos szerepe van. Ilyen durván elferdíteni a tényeket még egy neves zszurnalisztának sem szabad, nemhogy egy neves írónak. A szépíró képzelete szabadon csaponghat, de egy magára valamit is adó, tényirodalmat művelő újságíró

nem becsmérelhet sem egyént, sem közösséget. Több ezres magyar közösséget úgy festeni le, mint „ahol nagyon sokan beleszülettek a magyarságba, de azon túl nem sokat törődtek vele. Még örültek is, az Antonescu-uralom rettenetével az idegeikben, ha nem nagyon firtatják a származásukat, elfogadják olyanoknak, amilyenekké az erősen románosodó közeg alakította őket. A román hatalom nagy gonddal kereste meg az ilyen »kádereket«. A statisztikában magyaroknak lehetett feltüntetni őket, de valójában – úgy hitték róluk, és igen gyakran be is vált a feltételezés – lélekben románok.” Beke György még szülővárosom magyarjainak magyarságát is kétségbe vonja, csakhogy az enyémet is, mint olyan „káderét”, akit származása predestinál nemzetisége megtagadására, kétségbe vonhassa.

Sajnos, az általam nagyra becsült költő, Farkas Árpád is, beállt a kórusba. 1992 augusztusában vezércikket jelentetett meg *Kivel pendülünk egy húron* címmel, amelyben se többet, se kevesebbet nem állít, mint hogy pusztán magán okokból mondtam le az első titkári tisztségről 1972-ben, nem politikai akarat és okok vezettek ehhez a döntéshez. A szerző – élve „költői szabadságával”? – megengedi magának, hogy olyan dolgokat állítson, amelyekre semmi bizonyítéka nincs. Többek közt, hogy beadványaimat mások szerkesztették, írták, én azoknak csak aláírója vagyok. Akkor kik a szerzők? Miért nem jelentkeznek? Vagy ha Farkas Árpád tudni véli kiletüket, fedje fel őket. Nincs értelme, hogy pereljek, vitatkozzam. Inkább Sütő András 1993-ban megjelent *Szemet szóért* című naplójegyzeteinek egy részletét idézem.

Így írt Sütő: „Rövid kitérőt kell tennem, anélkül azonban, hogy Illyés-émlékimtől eltávolodnék. Egy szívós életű rágalomról van szó, amelyet Királyról kezdtek el terjeszteni a hetvenes években. Ez úgy szólt, hogy leveleit, nyilatkozatait nem

*Király Ingrid egyéves (1978. szeptember)
Király Margit és Krall Emma nagymamákkal*

maga írta, hanem valaki más, aki nem meri fölfedni magát. Ilyen értelemben került szóba az én nevem és – horribile dictu! – az Illyés Gyuláé is. Mondanom sem kell, hogy a rémhírt főleg belügyi körök és magyar besúgók terjesztették. Illyés nevének hallatán valóban félelem töltött el nem egy román nacionalistát. Őt azonban azzal rágalmazni, hogy más neve alatt – nevezetesen Király álnéven – lépett volna küzdőterre a mi védelmünkben: primitív, sőt agyalágyult spekulációra vallott. Egyúttal a hosszan tartó döbbenetet is jelezte, párt- és belügyi körök sok ideig hihetetlennek tartották, hogy a Ceaușescu »kedvenceként« számon tartott Király szembe mert fordulni nagy Mentorával. Szívósan kutatták hát: kik, milyen szellemi erők állhatnak mögötte. A rágalom, miszerint »fogalmazói vannak«, kettős célt szolgált: egyrészt személyének jelentőségét csökkenteni, másrészt pedig Illyés emlegetésével a magyar ellenségképet fölerősíteni. S mivel a régi rágalmak napjainkban újból lábra keltek, újból és határozottan kijelentem: tudomásom szerint Király Károly mindig, minden levelét, szövegét, beadványát, folyamodványát, tiltakozását maga fogalmazta. Ő maga írta már csak azért is, mert életveszélyes volt bárkit beavatni, »büntársként bekapcsolni« az efféle munkába. Életveszélyes volt a vele fenntartott puszta ismeretség is. Egyszer majd érdemes lesz megírni, közzétenni a Király köréből vallatás, állandó megfigyelés végett kiszemeltek kálváriáját. A testvéreiét mindegyiknek el kellett hagynia az országot. Húgának, Király Ibolyának az üldöztetését, míg el nem hagyta az országot. Öccsének, Király Istvánnak az üldöztetését, míg el nem hagyta az országot.

Vele szolidáris barátjának, Lokodi Ernőnek az üldöztetését, letartóztatását, embertelen vallatását, hamis gazdasági jellegű vádak alapján, de valójában a Királylyal fenntartott kapcsolata miatt. Orvos fiamnak és családjának elüldöztetését az országból, egy Király miatt és körülötte támadt politikai konfliktus következtében. (Erről *Naplójegyzetek* című könyvemben számoltam be részletesen.) Kitérőt említettem, Illyés- emlékek körén belül maradva mégis. Így tehát annak följegyzése is ide kívánczik, hogy az Illyés család nem egy ízben nyújtott hajlékot Budapesten erdélyi menekülteknek. Ágnes lányomnak és családjának éppúgy, mint az *Ellenpontok* című erdélyi szamizdat üldözött szerkesztőjének. (Budapesten a Vérhalom utcában lévő emeletes kis házban talán azóta is egymást váltják a kelet-európai neonácizmus üldözöttjei.) Föltéve, de nem megengedve, hogy Király rágalmozóinak igaza lenne: világszerte ismertté vált neve, kockázatvállalása némelykor a diktátorhoz, a kormányhoz címzett leveleinek tartalmánál is fontosabbnak bizonyult. Álnéven közzétett, anonim szövegekre a külvilág nem volt már kíváncsi. De még az itthoni »szamizdatolvasó« sem. Személyes tapasztalatból mondom ezt. Mind tragikusabbá váló helyzetünkről a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején magam is közzétettem Nyugaton néhány álnévvel jegyzett cikket. Annyit sem ért,

mint kutyaugatás a holdnak. Ugyan, ki az a kispéter, nagypéter, kolozsvári, hargitai? Tapasztalatom ez volt: nemcsak untatta, de bosszantotta is az embereket, hogy közismert ügyeinkről közismeretlen személyek vakmerő Anonymusokként ismételték el mindazt, amit így-amúgy kinek-kinek a szájából hallani lehetett. (Leszámítva persze a besúgókat, a karrieristákat, s az »elvből« nem politizáló, panasz esetén gyorsan odébbálló tapsifüleseket). Ezért vélekedtem Király bátorságáról, sőt vakmerőségéről a legnagyobb elismeréssel. Felejtven azt is, hogy évekkel korábban enyhe konfliktus támadt köztünk. Kisebbségi panaszáradatomra – népes tanácskozáson – akkor még a legfelsőbb pártvezetés tagjaként szólt rám: »negativizmusomat« kifogásolva. De lehettem magam is, lehattunk csoportosan is kemény bírálói a közállapotoknak: Király mindannyiunkat megelőzött a radikálisabb föllépésben. Befelé mondott kritikám lehetett talán élesebb, indulatosabb is, ő viszont a kifelé szólással – enyhébb, »reformista« fogalmazásban is – az életét tette kockára. Nem ő találta ki, hogy Ceaușescu utasítására valóban rálöttek. Életét akkor az mentette meg, hogy gépkocsijának szélvédőjén a puskagolyó gellert kapott. Ez pedig csak az egyik kísérlet volt arra, hogy eltegyék láb alól, majd hitelesen igazolhassák, hogy »sajnálatos baleset« áldozata lett.”

Az utóbbi két évtizedben különösen sok aljas vád és rágalom ért. Ami meggondolkoztat, és ami fáj, hogy ezúttal a rágalmazóim zöme hazai magyar újságíró volt. Mielőtt azonban az ellenem indított képtelen lejárató, rágalmazó hadjáratnak egy-két példáját szolgáltatnám, ki kell térnem egy számomra érthetetlen jelenségre: Farkas Árpád, Miklós László, a romániai *Magyar Szó* szerkesztője és Csiky Csaba zeneszerző és más szerzők a marosvásárhelyi rádióban, az *Európai Időben*, a *Háromszék* hasábjain és a *Magyarok Világlapjában* rágalmaztak, becsméreltek, leveleim nyelvi szövegét szedték szét szálaira, nyelvtani, mondathelyességi szempontból. Ehhez csak egyetlen megjegyzést fűzök: sem Romániában, sem Magyarországon, sem románul, sem magyarul eddig nem láttak napvilágot a sajtóban a leveleim. Netán azért, mert nem irodalmi művek, csak egy Don Quijote-epigon politikai szélmalomharcának dokumentumai.

1991–1992-ben Török Istvánék Marosvásárhelyen dossziét készítettek ellenem azzal a céllal, hogy bűnügyi eljárást kezdeményezzenek az ötvenes években, a kollektivizálás első időszakában a Maros megyei parasztság ellen elkövetett törvényteleniségekért, meghurcoltatásukért, kínzásukért, bebörtönzésükért, meggyilkolásukért. Az ügy azon bukott meg, hogy ezekben az években nem tartózkodtam Maros-vásárhelyen, még Maros megyében sem. 1949–57 között Dobrudzsa és Bákó tartományban éltem. Még annyit megjegyeznék, hogy ez az ügyirat a Maros megyei RMDSZ égisze alatt készült.

1993 tavaszán Beke András, a magyar TV munkatársa két ízben is felkeresett. Másodszor tévékamerával, hogy beismerő bűnvallomást tegyek az 1956-os magyar forradalom és a vele szimpatizáló marosvásárhelyi hazafiak bebörtönzése ügyében. A riporter úr még akkor is erőszakoskodott, amikor aktákkal bizonyítottam, hogy 1956-ban nem tartózkodtam az országban, és csak 1957 szeptemberében kerültem haza, Marosvásárhelyre, a Magyar Autonóm Tartomány KISZ-bizottságának első titkári beosztásába.

És még csak egy példa. Gazda Zoltán színész, újságíró egy ötoldalas, több mint 30 vádpontot tartalmazó indítványt nyújtott be ellenem az RMDSZ háromszéki szervezetéhez. A vádak sokaságából csak kettőt említek: márciusban, amerikai tartózkodásom idején, a *Szabad Európa Rádióban* úgy nyilatkoztam, hogy Romániában az erdélyi magyarság sorsa rendezett. Ebből csak az amerikai körutam igaz, a *Szabad Európa Rádiónak* egyáltalán nem nyilatkoztam.

A másik vád: Király Károly az RMDSZ pénzén utazgat Magyarországra, Amerikába stb. A valóság ennek épp az ellenkezője. Az RMDSZ utazik az én pénzemen: 1992 augusztusa és 1993 februárja között az RMDSZ háromszéki szervezetének pénztárába 10 ezer márkát és 2 millió lej készpénzt szereztem. Ezekből a pénzekből egyetlen banit sem költöttem magamra. Önkéntesen, fizetés nélkül dolgoztam az RMDSZ-nél, a közügyek intézésére is a saját kocsimat használtam.

Király Károly, Ingrid és Helga

1993 őszén a marosvásárhelyi rádió magyar adásában megdöbbenéssel hallgattam végig egy gyalázkodó kommentárt Miklós úr szájából, aki a többi között ezt a képtelenséget állította, idézem: „Király Károly rekordot állított azáltal, hogy sosem volt RMDSZ-tag, de RMDSZ-elnök igen, Háromszéken.” Az olvasóban és a rádióhallgatóban önként felmerül a kérdés: ki ez a Király Károly? Nem RMDSZ-tag, nem magyar, nem ellenálló. Ezek szerint ki is vagyok én? Szélhámos, vagy egy becsületes ember, aki akkor próbált a romániai magyarság sorskérdéseivel foglalkozni szerény tehetsége szerint, amikor ennek a szószólói mögött nem állt fedezetül egy RMDSZ.

Sajnos, a szekuritáté dezinformáló osztaga és a fenti akciók szabadcsapatainak a módszerei között kísérteties a hasonlóság. Ugyanaz az erkölcs! Hát nem elgondolkoztató? A zavarosban halászók számára mindegy: igaz-e, vagy alaptalan, amit állítanak. A lényeg az, hogy zavart, bizalmatlanságot keltsenek, bizonyos emberek szavahihetőségét megkérdőjelezzék, becsületükbe gázoljanak.

A MEDGYESFALVI KONZERVGYÁRBAN

A medgyesfalvi konzervgyár a Kaláka szövetkezeti rendszer egyik létesítménye. 1948-ban államosították, de a köztudatban még mindig Kalákaként él. A vasúti teherkocsikon fehér krétával felirat: Colaca. A marosvásárhelyi konzervgyár az ország egyik legrégebbi és legnagyobb konzervgyára. Évente több mint 20 ezer tonna zöldség-, 2 ezer tonna gyümölcs-, 3 ezer tonna húskonzervet; 15 ezer hektoliter borecetet, 1500 tonna mustárt és több száz tonna húsított és paradicsomitalt állított elő. Az állandó alkalmazottak száma 1989-ben meghaladta a kétezret, az alkalmi munkások száma a nyári hónapokban a zöldségtermesztő farmokkal (állami mezőgazdasági egységekkel) együtt elérte a háromezret. Az 1980-as évek közepén a gyár termékeinek 30%-át külföldi megrendelők számára állította elő. Az alkalmazottak 65%-a magyar, a többi román. A munkaközösség régi, jól kiforrott, összetartó, a gyár jó hírnevét öregbítő közösség.

1978. október 20-án sürgősen hívtak a megyei pártbizottsághoz. Vereş Nicolae első titkár fogadott Cozma Ion, Benkő János és a titkárság többi tagjának társaságában. Vereş rögtön a tárgyra tért, és elmondta, azért rendelték a megyei pártbizottság titkárságára, hogy megbeszéljük azokat a feltételeket, melyek szerint hajlandók állást és munkahelyet biztosítani nekem Marosvásárhelyen.

Két munkahelyet ajánlottak. Az egyik a cukorgyár aligazgatói, a másik a konzervgyár igazgatói tiszte. Az utóbbit, a konzervgyárat választottam. A konzervgyár igazgatója, Póti Géza, kérte a nyugalmazását. Így az én választásom nem okozott gondot, nem kellett senkit félreállítani, helyet csinálni számomra. A cukorgyár aligazgatóját el kellett volna mozdítani, más munkahelyet biztosítani számára. Vereş kérte, hogy még aznap foglaljam el az állást. Benkő Jánost bízta meg a beiktatásom formáságainak intézésével. Délelőtt 10 órára hívták össze a gazdasági-technikai személyzetet és a pártaktívát.

Mielőtt távoztam volna, Vereş „értékes” útmutatásokkal látott el, hangsúlyozva azokat a feltételeket, amelyekhez tartanom kell magam a jövőben. Így hangzottak:

a) Király elvtárs, amikor eldöntöttük, hogy munkát adunk neked a Központi Bizottság beleegyezésével, a párt bizalmat előlegezett neked. Azt kéri tőled, hagyj fel pártellenes politikáddal. A konzervgyárban szigorúan tilos álláspontod és véleményed terjesztése.

b) Megtiltjuk, hogy szervezkedjél. Ha mégis megteszed, törvényesen felelősségre vonunk és eljárást indítunk ellened.

c) A pártfeladatokat pontosan és maradéktalanul teljesítened kell. Úgy kell viselkedned, mint egy öntudatos, fegyelmezett párttag.

Végighallgattam a feltételeket, s amikor Vereş befejezte, én felálltam, jó napot kívántam és az ajtó felé indultam. Erre Vereş felpattant és utánam szólt: „Állj meg, hová mész? Nem mondasz semmit?” Megálltam és visszafordultam: „Semmilyen feltételt nem fogadok el. Inkább vállalom továbbra is a munkanélküliséget. Úgy-hogy köszönöm a bizalmat.” Kifelé indultam, de utamat állta, karon fogott és azt mondta: „Gyere vissza, nem értettél meg. Ezek nem feltételek, csak vélemény. Ha nem akarod, nem fogadod el őket.” – „Ez már más! Ha nem feltételek, csak vélemények, akkor gyерünk” – mondtam Benkő Jánosnak, és egyórás késéssel megtörtént a beiktatásom a konzervgyárban. Benkő Jánoson kívül részt vett az aktuson Buda Ironim, a városi pártbizottság első titkára és Stefan Opriş, Ion Ceauşescu egyik államtitkár-helyettese.

A konzervgyár munkaközössége, technikai személyzete meleg fogadtatásban részesített. A munkaközösség nevében Gál Márton közgazdász baráti szavakkal köszöntött. Szavai bátorítóan hatottak rám. Éreztem, hogy erre a közösségre számíthatok. Tudtomra adták, hogy együtt éreznek velem. Póti Géza leköszönő igazgató annak az óhajának adott kifejezést, hogy legalább 12 évig legyen igazgató, ugyanannyit, mint ő volt. Kívánsága teljesült: 12 év és egy hónapot voltam igazgatója a medgyesfalvi konzervgyárnak.

*Marosvásárhelyi Konzervgyár, 1987. augusztus
Közgyűlés az országos versenyzászló elnyerésekor
Balról jobbra: Crăin Ileana aligazgató,
Bucla Ionim városi első titkár,
Oprîș, az Élelmezési Minisztérium igazgatója,
Suciu Ion pártfunkcionárus, Király Károly igazgató*

1980 után nagy számban váltak munkanélkülivé olyan értelmiségiek, akik kivándorlási útlevélért folyamodtak a belügyi szervekhez. Az akkori rendelkezések értelmében állásukból rögtön felfüggesztették őket, és megélhetés nélkül maradtak. Egyesek kálváriája 6 hónaptól 5 évig tartott. Ebben az időszakban legnagyobb részük egzisztenciális gondokkal küzdött. Sokan közülük hozzám fordultak, mint utolsó mentsvárukhoz. Több mint hatvanat a törvény tiltása ellenére alkalmaztam közülük. Köztük volt Visky Árpád színész, akit a börtönből

szabadulva letiltottak a színpadról. Így több mint 3 hónapot munkásként dolgozott a régi Kalákában. Wagnerék, egy tanár házaspár, több mint egy évig dolgoztak a gyárban, amíg sikerült kitelepedniük Nyugat-Németországba. Hosszú István Szovátáról, az 1977-es Zsil-völgyi bányász-sztrájk üldözöttje, ötgyermekes családapa több hónapon keresztül, amíg megkapta az Amerikai Egyesült Államok vízumát. És sokan mások: orvosok, mérnökök, az ország minden tájáról, és nemcsak magyarok, németek; voltak köztük románok is.

A konzervgyárban eltöltött idő nehéz és küzdelmes volt. A Ceaușescu-féle kommunista diktatúra utolsó évtizedében mind kérlelhetetlenebb harc folyt az uralkodó család és a leigázott nép között. A gazdasági romlás következtében az életszínvonal csökkent. A terhet viselő nép elégedetlensége nőtt. A munkanélküliség mind nagyobb lett, különösen az ifjúság soraiban. Szülők százai ostromoltak, hogy középiskolát végzett gyerekeik számára biztosítsak munkát. Mérnökök, orvosok, színészek, munkások szinte mindennapos vendégeim voltak ilyen és ehhez hasonló ügyekben. Több mint 300 szaklíceumot és elméleti líceumot végzett fiatalot alkalmaztam 1982–90 között. Nagy részük magyar volt. A román fiatalok könnyebben elhelyezkedtek a vegyi kombinátnál, az Elektromureșnél és más üzemekben, gyárakban, ahol – korszerűbb vállalatok lévén – a fizikai megterhelés kisebb. Tettem mindezt annak ellenére, hogy állandó nyomást gyakoroltak a létszámcsökkentésért. S hogy be tudjuk tartani az évről évre növekvő állami előirányzatokat, komoly erőfeszítéseket kellett tennünk, de a gyár munkaközössége, technikai és gazdasági személyzete megoldotta feladatát az új és értékesebb termékek

sorozatban való gyártásával. A termelékenység nőtt, és a romló gazdasági viszonyok ellenére pénzügyi éveinket nyereségesen zárhattuk. Tulajdonképpen ez tette lehetővé a munkáslétszám gyarapítását.

NÉHÁNY KÜLÖNÖS TÖRTÉNET

Híre ment az egész megyében, hogy a konzervgyár munkásai munkaszünettel ünneplik a karácsonyt és a húsvétot. Már 1978-ban december 24-25-26-át munkaszünetnek nyilvánítottam. Lett is belőle haddelhadd! A Központi Bizottság is tudomást szerzett Király legújabb pártellenes cselekedetéről. Hívtak, felelősségre vontak, fenyegettek. Én meg végeztem a dolgomat. Mindig találtam kibúvót, érvet, valami megoldást karácsony és húsvét megünneplésére. A végén már a megyei szervek is belenyugodtak. Csupán azt igényelték, hogy a beszámolóiban, statisztikáiban ne kelljen jelenteniük a munkaszünetet. Így értékben és tonnában jelentettük az ünnepi eredményeket. A valóságban nem, de papíron termeltünk kegyetlenül. A konzervgyár példáját számos más vállalat követte Marosvásárhelyen.

Az 1980-as évek közepén – egy párthatározat szerint – „önként” vásároltak részvényeket a dolgozók az államkassza javára. A „felajánlás” minimális volt, kétezer dolgozó felajánlása nem haladta meg a konzervgyárban a 100 ezer lejt. Hasonló volt a helyzet az egész országban. Ekkor a pártvezetés úgy döntött, hogy kötelezővé teszi a részvényvásárlást. Pártaktíva gyűlést hívtak össze, a megyei pártbizottság titkára, Lobonțiu Nicolae részvételével. Elsőnek az igazgatót kérték fel, hogy felajánlásával járjon elől jó példával. A megszabott felajánlás minimum 500 lej havi részletet jelentett. Tíz év alatt el kellett érnie legalább 50 ezer lejt. Felálltam, és mindenki megdöbbenésére évi 5 millió lejt ajánlottam fel. Komolyan beszéltem, komolyan, de hitetlenül hallgatták. És magyarázni kezdtem: igen, elvtársak, 5 millió lejt ajánlok fel; azt az 5 millió lejt, amit a párt és a román állam rám költ, rám fordít technikai eszközök vásárlása és működtetése céljából mozgásom korlátozása és ellenőrzése végett. Hozzávetőleges számítást végeztem, és szerintem ezek a költségek, a rám fordított kiadások meghaladják az évi 5 millió lejt. Én ezt hiábavalónak, hasztalannak, elpocsékoltnak tartom, és kérem, hogy ezt a pénzt, mint megtakarított összeget utalják a gyár bankszámlájára. Ha hiszi, ha nem, kedves olvasó, hozzászólásomhoz senki nem fűzött kommentárt a jelenlevők közül, nem dorgáltak

meg. A jelenlevő párttitkár sem mert vitába szállni velem. Mindenki tudta, hogy amit mondok, az megfelel a valóságnak. Hisz a gyár mellett ott vesztegelt egész nap legalább két Dacia két-két belügyes tiszttel. Egyik a gyár felső részén, a Rekord elnevezésű üzlet előtt, a másik meg a börgyár előtt tartózkodott készenlétben, hogy ha a gyár kapuján kilépek, gyalog vagy járművel, a nyomomba szegődjének. A gyárral átellenben, az építkezési tröszt szerelő vállalatának magas épületére már egy fabódét épített a szekuritáté figyelő állomás céljából. Mindez nyílt titok volt, több száz dolgozó tudott róla. Így volt megszervezve az otthonom felügyelete is.

Hiába törekedett az államvédelem szigorú titoktartásra, az emberek láttak, hallottak és beszéltek róla. Így történt ez Karánsebesen is. Beiktatásom után három napra az ACR-javítóműhely mestere keresett fel a gyárban, és bizalmasan közölte, hogy a műhely irodáit lefoglalta a szekuritáté, lehallgatásra, megfigyelésre használja. A műhely kb. 300 méternyire volt a főúttól. Nem sokkal azután közelebb kerültek. A gyár közvetlen közelében lévő parkolóban húztak fel egy fabódét, ahol egy-egy államvédelmi tiszt teljesített állandó szolgálatot. A tömbházzal szemben, ahol a lakásom volt, egy mozgó, munkásszállásra alkalmas barakkot helyeztek el, innen figyelték a 16 lakásos tömbház forgalmát. Karánsebesen, a Semenicolui utca bejáratával szemben, egy szűcsmester emeletes házának egyik szobáját foglalták le, mert első emeleti, utcára nyíló, nagy ablakából zavartalanul ellenőrizhettek. Ezt a megfigyelő állomást azután létesítették, miután felkeresett a korábban említett három nyugati újságíró, és miután Dessa Trewisan cikkét közölte a *The London Times*. Huszonvalahány Dacia rendszámát jegyeztem fel, amelyek az évek során a mozgásomat regisztrálták.

De az 5 millió lejben nincs benne a saját költségem. A kár, amit elszenvedtem és autóm javítására fordítottam. Gyakran jártam Kolozsvárra Takács Lajoshoz. Az 1980-as évek elején egy decemberi, fagyos napon is felkerestem őt Zolcsák Sándorral együtt. Több órás ott-tartózkodás után, este 10 óra körül hazafelé indulunk. A Feleki-tetőn kifelé a kocsí termométere a hűtőfolyadék felmelegedését jelezte. Gőzfelhő csapott ki a motorházból. A hűtőfolyadék befagyott. Többszöri kényszerpihenő után valahogy beértünk Tordára. Másnap Incze János és csapata a marosvásárhelyi autószervizből megdöbbenéssel állapította meg, hogy az előző, általuk betett antigéles hűtőfolyadék elillant és – ahogy mondani szokás – esővízzel lett helyettesítve. A motorblokk szétment. Cseréje pénzbe került. A költségeket én álltam.

Többször babráltak a járművemmel. Nem szerették a Mercedesem fürgeségét. Így aztán 1982-ben homokot csempésztek az olajba, ami teljesen tönkretette a csapágyakat. Csíkba indultam egy őszi napon, de csak Székelyvajáig jutottam el.

A kocsit be kellett húzatni. A dugattyúk annyira tönkrementek, hogy motort kellett cserélnem. 60 ezer lejért sikerült is egy másik használt motort szerezni. Ezekre a magánkiadásokra utalok, amit az én zsebem bánt. Úgy is, mint önkéntes ellenálló.

Igaz, hogy amikor híre ment, hogy feleségemtől munkanélküli lettem, több felajánlás is érkezett vidékről, vállalati munkaközösségektől és magánszemélyektől. Pénzt, élelmet, gabonát ajánlottak anyagi gondjaim enyhítésére. De anyagi segítséget csak a testvéreimtől fogadtam el. Lokodi Ernőtől élelmet: vágott baromfit, pálinkát, házi kenyeret hozott. Árpád bátyámon keresztül Bíró kályharakó mester egy nagy tábla szalonnat, egy demizson bort küldött. (Az a kályhászmester, akinek a fiáról Sütő András tesz említést a *Szemet szóért* című könyvében. A fiatalember súlyosan megsebesült Sütő András mellett az RMDSZ-székházból való menekülés alkalmával.)

Az 1980-as évek végén Gyimesközéplokról egy csángó fiú, Tankó Péter keregett meg a konzervgyárban. Katonaviselt, szép szál fiatalember. Beszélgetés közben egyszer csak nekem szegezte a kérdést: „Király úr, mikor lesz vége? Türelmünk fogytán van. Hogy lehetne elősegíteni Ceaușescu bukását?” – „Nehéz dolog – mondom én –, sok emberáldozatot követelne, és különben is, Ceaușescu megbuktatása nem ami dolgunk. Ez a román nép dolga. Ha mi kezdeményeznénk valamit, a romániséget ellenünk fordítanák, nem a diktatúra elleni megmozdulásnak, hanem románellenes magyar fasiszta szervezkedésnek tüntetnék föl.” Érveim nem hatottak meggyőzően fiatal barátomra, mert tovább faggatott: „Mit tetszik szólni, hány ember életébe kerülne Ceaușescu rendszerének megdöntése?” Előlről kezdtem a győzködést, hogy ez a feladat a román népre vár.

Sok román ismerősöm (bukaresti, moldvai) fordult hozzám, hogy kezdeményezzünk valamit a diktatúra ellen, mert mi magyarok határozottabbak, bátrabbak vagyunk. Nekik is megmondtam, hogy ezt a gesztenyét nem szabad kisebbségi kézzel a tűzből kikaparni. Csak a mi kezünk ég meg. Moldvában, Olténiában a Ceaușescu-féle nagyromán nacionalista propaganda azzal csitítja az elégedetlen tömegeket, hogy maradjanak csendben, mert Erdélyben be kell tömni a magyarok száját. Ott azért jobb az ellátás, több a vaj, hús, szalámi, hogy az ország épségét megőrizték. A felfordulás csak a magyaroknak kedvez, hogy visszafoglalják Erdélyt. Sajnos, a szekurista diverzió hatásos volt. A Kárpátokon túli nacionalizmus a magyarság ellen fordította a román tömegeket.

István öcsém történelem szakos tanár, kétgyermekes családapa. 1968-ban Hargita megye KISZ-bizottságának egyik titkára volt. Közismerten becsületes, korrekt ember. 1976-ban kinevezték a megyei levéltár igazgatói posztjára. Ez a besztás megfelelt végzettségének, szeretettel és odaadással végezte munkáját 1983-

ig. Ekkor félreállították beosztásából. Öcsém ugyanis szembekerült az RKP politikájával, és visszaadta a párttagsági könyvét. Kilépési szándékát nem fogadták el. Egyrészt ilyenent nem ismert a párt szervezeti szabályzata, másrészt ragályossá válhatott volna másokra is, mivel a levéltár a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott, így a belügyminisztérium, milícia, szekuritáté pártalapszervezetének volt a tagja. Kizárták tehát a pártból. Ő elutasította a kizárást, és fellebbezett a Központi Bizottsághoz. Több hónapos huzavona után végül is kénytelenek voltak elfogadni a pártból való kilépését. Írásban indokolta, hogy kilépésének oka az, hogy nem ért egyet a párt politikájával. Ezt követően öcsémet a tanügybe helyezték. Csíkszeredától 20 km-re, Szentdomokoson kapott ideiglenes katedrát. Történelmet nem volt szabad tanítania, mellékszakot kellett válasszon: matematikát, fizikát. Ezt elutasította, és több hónapi munkanélküliség után a Munkaügyi Igazgatáságon helyezkedett el tisztviselői beosztásban. Ez készítette arra, hogy 1988 elején áttelepedjen Magyarországra, Mezőkovácsházára.

Király Ibolya húgom magyar–francia szakos tanárnő. Két gyermek édesanyja. Ibolya komoly segítőtársam volt magányos harcomban. Otthonában többször találkoztam külföldi újságírókkal, együtt gondolkodó emberekkel. Közvetítő szerepet vállalt sok ügy intézésében, másolta és terjesztette beadványaimat, üzeneteket vitt és hozott stb. Ebből kifolyólag a szekuritáté zaklatta, a Bolyai Líceum tanáraként sokszor került nyílt vitába a szekuritáté beosztottjaival, sok borsot törtek az orra alá. 1987-ben felbontották a munkaszerződését, miután közismertté vált kitelepedési szándéka. Abban az évben érettségizett mind a két lánya, jövedelem nélkül maradt, így mindhármukat szakképzetlen munkásnak alkalmaztam a konzervgyárban, és ott dolgoztak mindaddig, amíg ki nem vándoroltak.

Király Attila öcsém az Elektroműves prototípus részlegén szerszámlakatosként dolgozott. Őt is zaklatta a szekuritáté. A műhelyben a munkatársai érdeklődési központjába került. Sokan kollégái közül – románok és magyarok – rokonszenveztek vele. Nyilvánvaló, hogy ez nem tetszett a szekuritáténak. Zaklatták, elhelyezték a munkahelyéről alacsonyabb beosztásba, kisebb fizetési besorolással. 1987-ben feleségével és két lányával ő is áttelepedt Magyarországra.

Mátyás Zoltánt, a marosvásárhelyi TV-javító központi műhelyének felelősét és szakértőjét azért bántalmazták súlyosan, mert 1977 júniusában velem nyaralt Balatonfüreden. 1977 után állandó megfigyelés alatt állt, sorozatosan kihallgatták, zaklatták, kegyetlenül megverték. Zolti nem tört meg, és nem vállalta az együttműködést a szekuritátéval annak ellenére, hogy többszöri kórházi kezelésre szorult a fizikai és lelki terror következményeként.

Lokodi Ernő nyíltan és tudatosan vállalta a megpróbáltatásokat. Forgalmazta, terjesztette a leveleimet. Másfél évtizeden keresztül rendszeresen összejártunk, mély emberi és elvi barátság alakult ki köztünk. Lokodi Ernőnek sorozatos kellemetlensége támadt. Tanúk előtt megvádolták, hogy államellenes összeesküvésben vesz részt. Ernő nem hagyta magát. A katonai ügyészségen feljelentést tett a vádlók ellen. Ezután újabb provokációk áldozata lett. 1987-ben névtelen feljelentés alapján letartóztatták, bírósági eljárást indítottak ellene, börtönbe vetették. Hét hónap után szabadult, azután súlyosan megbetegedett és kórházba került. A tüdejéből két liter vizet csapoltak le. Azóta is tüdőbeteg és kezelés alatt áll. Közbüntényes vádak alapján tartották fogva. Az állami ünnepek alkalmával viszont bilincsbe verve kísérték fogdába, és tartották ott három napig, mint a nagyon veszélyes politikai foglyokat szokták.

Hunyadi László szobrász – 1978 őszén, munkanélküliségem idején – kétezer lejt küldött Katona Károllyal. Így juttatta kifejezésre szolidaritását. Kádár Jenő, az Electromureș dolgozója ötezer lejt adott át. De ennél nagyobb segítség volt állandó érdeklődése, erkölcsi, együtt érző baráti támogatása.

Imreh Sándor agrármérnök úgy próbált meg rajtunk segíteni, hogy népművészeti tárgyakat ajánlott fel, és arra próbált rábírni 1986-ban, hogy ezeket ajándékozam Nicolae meg Elena Ceaușescunak. Imreh Sándorral 1949-ben a navodari munkatelepen egy csapatban dolgoztunk, munkásszállókat építettünk. Alapszakmája neki is a fafaragás volt. Aztán elvégezte az agrármérnöki szakot. Betegnyugdíjba került, és a fafaragással pótolta jövedelmét. Híres fafaragó lett, gyönyörű tárgyakat készített: faragással díszített bútordarabokat, szobrokat és dísz tárgyakat. Sándor úgy képzelte, hogy ha a kondukátort és nejét megajándékozom, akkor megértőbbek, irgalmasabbak lesznek, és megkímélik az életemet. Udvariasan megköszöntem nagylelkűségét, áldozatkészségét, de visszautasítottam ajánlatát.

„SZERENCSÉD, HOGY ROMÁN VAGY!”

Maria Moga, a konzervgyár zöldségrészlegének mestere, moldovai származású, ügyes, talpraesett nő, magyar emberhez ment feleségül. Gyerekei jól beszélnek mind a két nyelvet. 1988 szeptemberében Maria felháborodással vegyes aggodalommal panaszkolt el, milyen veszedelmes ment keresztül a lánya, aki a kábelgyárban dol-

gozik. Egyik este 10 óra után gyalog ment hazafelé, amikor a Maros hídon megállította három fiatalember: két civil és egy katona. És azt kérdezték tőle románul: „Hogy hívnak?” A lány megszeppenve megmondta. Ugyanaz volt a neve, mint az édesanyjának. „Román vagy?” – kérdezték. Ijedtében igent mondott. Nem értette, mit akarnak tőle, ezért megkérdezte: „Miért fontos az, hogy román vagyok?” – „Szerencséd van, mert ha magyar lennél, a Marosba dobtunk volna.”

Az eset azért figyelemre méltó, mert egyre jobban elszaporodtak az aggasztó jelek, igazolván, hogy a román hivatalos nacionalista propaganda valóban a magyarság ellen fordított nagy román tömegeket. És ahogy egyre arcátlanabbak lettek a hatalom részéről az elnemzetlenítő törekvések, úgy nőtt az etnikai feszültség a többség és a kisebbség között.

Az elmúlt három évtizedben a román kommunista hatalom megszervezett, tudatos betelepítési politikát folytatott Erdély magyar többségű városaiban. Ez a politika nem új keletű. Erdély elcsatolása után a mindenkori román hatalom egyik vezérelve volt az erőszakos elnemzetlenítési politika, az etnikai közösségek megbontása, a román elem többségre juttatása Erdély nagyvárosaiban.

Ez a törekvés csak fokozódott Ceaușescu alatt. Nyagarányú iparosítási politikát folytatva, a lakosság mozgása révén, előnybe juttatta a román elemet a kisebbségekkel szemben. A kitepedett zsidó, német és magyar lakosok helyébe románokat telepített be a Kárpátokon túlról, az Ókirályságból. 1918-tól több mint kétmillió regáti román telepedett le Erdélyben. A betelepített oltyán vagy moldvai román állást, lakást, letelepedési engedélyt kapott. A megüresedett igazgatói, állami tisztviselői állásokat a betelepített románság számára tartották fent.

A diktatúra bukását megelőző években egyetlen megüresedett tisztviselői, technikai-gazdasági posztot, hivatalt nem volt szabad betölteni, csak a felsőbb pártszervek jóváhagyásával. Könyvelők, bolti eladók, raktárnokok stb. megüresedett helyét jelenteni kellett a városi pártbizottságnak. A politikai tisztségviselésben már évek óta folyt az ún. „idegen elem” kiszorítása. 1987-ben a konzervgyár hat párttitkára közül még három magyar volt. A pártbizottság titkára, a szakszervezeti elnök, a KISZ-titkár már évek óta csak román lehetett, annak ellenére, hogy a munkaközösség 65%-a magyar volt.

1987-ben – felsőbb utasításra – a megyei és városi pártbizottság brigádot küldött a konzervgyárba azzal a céllal, hogy a magyar nemzetiségű párttitkárokat románokkal váltsák fel. Ellenszegültem a szándéknak, kijelentve, hogy diszkriminációs politika, amely ellentmond mind az alkotmánynak, mind a párt szervezeti szabályzatának. Bojkottálni fogjuk, mozgósítjuk a párttagokat, akik többségükben magyarok, hogy ne engedjenek az erőszaknak. A megyei és városi pártkiküldöttek

arra hivatkoztak, hogy központi intézkedést kell végrehajtaniuk. Erre én azt válaszoltam, hogy akkor nem lesz pártválasztás, mert a magyar párttagok nem jelennek meg a pártgyűléseken. A brigád eltávozott, és egy hét múlva közölték velem, kérésre a Központi Bizottság illetékesei kivételesen jóváhagyták, hogy a konzervgyárban két magyar párttitkár lehet.

Akciómmal csak parazsat gyűjtöttem a fejemre, mert a magyarok nem akarták vállalni a politikai megbízatást. Nemcsak a pluszfeladat miatt, hanem jogosan érveltek azzal, hogy a párt politikáját végrehajtva saját nemzetüknek ártanak. Nem volt mit tennem. Adminisztratív eszközökhöz folyamodtam, és kijelöltem, hogy a gyümölcsrészligen László Ferenc, a fő gépészeti karbantartó részligen Bíró Sándor legyen a párttitkár. Szabódtak is tisztességesen, de megmagyaráztam, miért szükséges, hogy bizonyos tisztségeket magyarok töltsenek be: a párttitkárnak ugyanis beleszólása van a munkásság életébe, legyen szó akár alkalmazásról vagy leépítésről, fizetési besorolásról, prémiumelosztásról. Miután csaknem igazgatói parancsnak is vehető mindaz, amit elmondtam, kértem őket, vállalják a megbízatást.

1985 októberében átiratban kértem nyolc személynek a marosvásárhelyi városi letelepedési engedélyét. Négy románnak és négy magyarnak. A magyar kérelmezők legalább két éve dolgoztak a gyárban, szakképzett munkások, családos emberek voltak. A négy románból egyetlen szakképzett munkás volt, és kevesebb mint egy éve dolgoztak csak a gyárban. Kettőnek volt családja. Az eredmény – bár számítottam rá – meglepő volt. A négy román letelepedését engedélyezték, sőt többlet lakás kiutalást is kaptunk számukra – névre szólóan. A négy magyar kérelmét elutasították, engem meg kemény szavakkal marasztaltak el azon a címen, hogy nem tartom be a törvényeket, a pártutasításokat, olyan javaslatokat terjeszték elő, amelyek nem felelnek meg a meghatározott feltételeknek.

Így mutatott a gyakorlatban az egyenjogúság. Az már más kérdés, hogy én nem hagytam annyiban a dolgot, aminek következtében egy év múlva a négy magyar is megkapta a letelepedési engedélyt.

BOTRÁNYOS ÜGY

A konzervgyárhoz kerülve egyik inas pajtásomba botlottam, Ritz Gyulába. Az inasiskolában osztálytársak voltunk, jó pajtások. Talán később ismertem volna fel, ha kitartó szorgalmával, fantasztikus munkabíráásával fel nem hívja magára a figyelmem. Kádár volt a szakmája, a gyárban is a hordókat javította. Egy szép napon mellette elhaladva köszönök neki: „Szervusz, Gyula.” Ő meg visszaköszön: „Isten éltesse, igazgató úr.” – „Ha urazol, többet nem állok szóba veled.” Erre Gyula: „Jó, na, jó, akkor szervusz. Csak meg ne haragudj rám.” Hosszasan elbeszélgettünk. Elmesélte, hogy két nagy gyereke van, egy fiú és egy lány. A lánya bejutott Kolozsvárra az egyetemre, vegyészmérnöknek készül. Gyula megkérdi, hogyha végez a lánya, felveszem-e a gyárba; szeretné, ha itt dolgozna a konzervgyárban. Gyula már 30 éve dolgozik itt. „Minden további nélkül, Gyula. Mikor végez, szóljál és felveszem” – mondom. „Igen, igen – mondja Gyula –, de ha valahova Ploiești-be vagy Bákóba helyezik?” – „Ne törődj vele, Gyula, elintézzük.”

1984-ben egy reggel, a gyár udvarán Gyula várakozik rám. „Végzett a lányom. Maroshévízre helyezték. Szerencséje volt, nem a Regátba. Leánygyermek, tudnál segíteni, hogy hazakerüljön?” – kérdi a barátom. „Hétfőn reggel Imola legyen az irodámban.” Hétfőn reggel meg is érkezett a lány. Jóváhagytam a kérelmét, melyben alkalmazását kérte, és hivatalosan is kértük az áthelyezését. Közbenjárásomra Imolának sikerült a Könnyűipari Minisztérium beleegyezését is megszereznie az áthelyezéshez. Az Élelmezési Minisztériumnál megadták a befogadást. Ezután

50. születésnapjára. 1980. szeptember 26.

Marosvásárhelyi Konzervgyár

Körmöczky Zoltán főkönyvelő; Király Károly,
Dungaciu Vilareta és Olteanu Ion aligazgatók

a Tanügyi Minisztérium is beleegyezett az áthelyezésbe, hogy a hároméves, kötelező mérnöki gyakorlatot a marosvásárhelyi konzervgyárban folytassa. Igaz, háromszor kellett Bukarestbe utaznia saját költségén, de végül is röpké három hónap alatt sikerült a dolog. A gyár mikrobiológiai laborjában helyeztük el. Boldog volt. Gyula – minden tiltakozásom ellenére – egy 50 literes kis hordót kádárolt össze nekem hálából.

Imola hazatelepedésének azonban híre ment. A szülők valósággal meg-

ostromoltak. De nemcsak baráti segítségként alkalmaztam 1985-ben tíz végzős, fiatal mérnököt, jogászt és közgazdászt, hanem mert a gyárnak szüksége volt fiatal műszakiakra és közgazdákra. Így került a gyárba Salati Ferenc és Ildikó, Dóczi Chilian Ildikó, Barta Pogán Zsuzsa mérnökök; Barta Barna jogtanácsos, Mózes Ferenc közgazdász; Toncean Simona, Bálint Mária, Abraham Agnes mérnökök. Az egyik Váradról, a másik Aradról igyekezett haza. Mind marosvásárhelyi személyazonossági igazolvánnyal rendelkeztek, a szüleik is vásárhelyi lakosok voltak. Mikor a megyei és városi pártszervek tudomására jutott a 9 magyar főiskolát végzett felvétele, óriási botrány tört ki. Két kerek esztendőn keresztül ostromoltak, gyötörték, fenyegettek, mindenféle ellenőrző brigád látogatott a gyárba, jegyzőkönyveket készítettek, feladatut adták, pontos határidőt szabva, hogy visszaküldjem őket, ahonnan jöttek, oda, ahová őket beosztották az államvizsga után.

Először a városi és megyei pártbizottság küldött a nyakamra ellenőrző brigádot, azután a Munkaügyi Igazgatóság brigádja érkezett, s mivel nem értek el eredményt, a központi szervektől küldtek ellenőröket. Az utolsó „brigád” a párt Központi Bizottságától jött, de én kötöttem az ebet a karóhoz, megtartottam a tíz fiatal végzőst a gyárnak. Nem kis szerepet játszott ebben a bukaresti fővállalat, amelynek élén Ion Ceaușescu, Nicolae öccse állott, aki megértést tanúsított, és hallgatólagosan támogatott is.

Ion Ceaușescu nevéhez kötődik még egy kényes ügy, amit ellenem akartak fordítani. 1980 után a főbb élelmezési cikkeket racionalizálták, vagyis bevezették a jegyrendszert. A kiutalt mennyiségek évről évre csökkentek, így mind nagyobb nyomás nehezedett rám a gyár dolgozói részéről: kérték, enyhítsek gondjaikon, pótoljam a hiányt. Az egyik nagy gond az olaj volt. A havi adag egy literrel indult, időközben fél literre apadt, sőt olaj hiányában sokszor hónapokig semmit sem osztottak ki az adagból. A konzervgyár olajpalackozással is foglalkozott, évi 1500 tonna étolajat palackoztunk. Az igazság az, hogy 1500 tonnából 10-20 tonnát észrevétlenül le lehetett csípni a gyári dolgozók részére. Eleinte a rászorultaknak, betegeknek, keresztelők, esküvők, halotti tor és más szükségletekre néhány üveg olajat kiutalás nélkül juttattam el a dolgozóknak a gyár közelében lévő élelmiszerüzleten keresztül. Ez rendszerint úgy zajlott, hogy ha 20 üveg olajat engedélyeztem a rászorultaknak, hússzal meg kellett toldanom az élelmiszerüzlet dolgozói részére, akik a maguk szükségletét fedezték vele.

Az igénylista azonban egyre bővült. Már nemcsak olajat igényeltek, hanem húskonzervet, gyümölcsbefőtteket is. Az utóbbi években hiánycikkeknek számított már a meggy- és cseresznyekompót, zakuska, padlizsán, a savanyúságok közül az uborka stb. Intézmények, iskolák, színház, vállalati étkezdék, üdülőtelepek rukkol-

tak elő kéréseikkel. 1987-89-ben a pártkantin, sőt a szekuritáté speciális élelmiszerüzlete is hozzánk fordult a hiánycikkek, mindenekelőtt húskonzerv és olaj dolgában. Hogy eleget tegyünk a kérések sokaságának, de elsősorban a gyár dolgozóinak ellátási gondjait enyhítsük, a vállalat keretén belül élelmiszerüzletet hoztunk létre. A helyiséget, szükséges felszerelést (gáz, víz, villany, bútorzat) a gyár költségeiből fedeztük. A mikrokantin a városi élelmezési vállalatához tartozott, és annak alegységként működött. A forgalmazásból eredő jövedelem a kereskedelmi vállalaté volt; más szóval mi csak az üzlet ellátását biztosítottuk, az üggyvitel nem hozzánk tartozott.

A mikrokantinon keresztül a gyár minden dolgozója számára rendszeres időközönként biztosítottunk egy-két liter olajat, hús- és egyéb konzerveket. Minden a maga rendje és módja szerint működött. Senki se szólt bele mindaddig, amíg nem volt szükség újabb diverzióra ellenem. Tudta jól a szekuritáté is, hogy minden törvényt betartottunk – a fejadag kivételével. A nálunk vásárolt áru ugyanis a havi fejadagon felüli volt. 1989 nyarán minisztériumi parancsra a gyár mikrokantinját be kellett zárnunk. Bukarestben, egy értekezleten az állami tervhivatalnál, a kereskedelmi minisztérium képviselője Ion Ceașescu államtitkárnak, az állami tervhivatal elnökhelyettesének jelentést tett különböző törvénysértésekről, az állami vagyron megkárosításáról. Példának a marosvásárhelyi konzervgyárat hozta föl, ahol Király Károly igazgató megengedi magának, hogy olajat, húskonzerveket és más racionalizált élelmiszert adjon el jóváhagyás nélkül. Összejátsszik az eladókkal, a jövedelmet megosztja velük, és így tovább.

Ezen a gyűlésen részt vettek a megyei kereskedelmi igazgatók, az élelmiszerügyi minisztérium képviselői és mások. Sokan ismertek közülük, és azt is tudták, hogy mindez képtelenség, aljas vád, politikai színjáték. Fokozott figyelemmel várták, hogyan viszonyul a kérdéshez Ion Ceașescu. És a meglepetés igen nagy volt. Ion Ceașescu, miután végighallgatta a referenst, rákérdezett: „Ezek ellenőrzött tények, vagy csak információk?” A vádló hebegett: „Igen pontos információink vannak.” – „Én nem hiszem, amit állítanak – felelte Ion Ceașescu –, mert én ismerem Királyt. Sok mindent rá lehet fogni, de azt, hogy lop, sikkaszt és ehhez hasonló aljasságot nem hiszek el róla.”

Az ellenőrök jöttek, ellenőriztek, és „dolguk” végezetlenül kellett eltávozniuk. Nem sikerült szabálytalanságokra bukkanniuk. A mikrokantin újranyitását azonban nem engedélyezték. A gyár dolgozói hoppon maradtak, de ugyanúgy járt nem egy pártfunkcionárius. Gálpál Zsuzsa például, a kereskedelmet irányító megyei titkár gyakran hívott fel telefonon: „Király, egy kérésem van magához. Segítsen rajtam. A fiam megy kirándulni. Leküldöm magához, adjon neki egy pár hús-

konzervet.” De szinte mindegyik ezt tette. Lobonțiu, akinek a felesége tanárnő volt a Papiuban, nemegyszer fordult hozzánk, hogy a tanulók mezőgazdasági munkára mennek kukoricát, répát szedni – úgymond – hazafias, önkéntes munkára, engedélyezzek számukra pár száz darab pástétomot, marhahúskonzervet stb.

1989 végére csak az élelmiszercikkek hiánya maradt meg: a futkosás, keresgélés, sorban állás tejért, vajért, kenyérért, baromfihúsért...

HRISTEA TÁBORNOK ÉS AZ UBORKA

Hristea tábornok a Maros megyei belügyminisztérium fő inspektora volt, így hatáskörébe tartozott a szekuritáté is. Több mint valószínű, a felsőbb pártszervektől kapott utasítást a szekuritáté és a milícia ismételten, hogy kompromittáló anyagot gyűjtsön ellenem. Mozgásba hozták a szekuritáté információs hadát. Így került a megyei pártbizottság első titkára és gazdasági titkára asztalára egy szigorúan titkosnak minősített jelentés. A két Vereş összeült és döntött: Nicolae Vereş ráírta a szekuritáté jelentésére, hogy sürgősen kivizsgálendő, az igazgató ellen törvényes eljárás indítandó; Ion Vereş, a gazdasági titkár, Lanțos Vasilicának, gazdasági és pénzügyi főellenőrének kiadta az utasítást, és ezzel a kivizsgálási eljárás megindult.

Három gazdasági-pénzügyi ellenőrt küldtek ki a gyárba. Régi vásárhelyi gazdasági szakemberek voltak, jól ismertem őket. Megsúgták, miről van szó, de nem említették a feljelentőt, sem a jelentésre írt első titkári határozatot. Közölték velem, hogy 20 tonna uborkáról van szó. Összevetettük az adatokat, amiből azonnal kiderült, hogy a feljelentés adatai egytől egyig kitalációk. Goga, a vizsgálóbrigád vezetője, nyomban belátta, potyán dolgoznak, számárság az egész feljelentés. Nekik azonban el kellett végezniük annak rendje-módja szerint a kivizsgálást. Ez egy hetet vett igénybe. Három ember egyheti munkája egy alaptalan vád bizonyítására.

A vásárhelyi konzervgyárnak 10 zöldségtermesztő farmja volt, ezer hektár szántóterülettel. A feljelentés évében a konzervgyár farmjain 2 ezer tonna uborka termett. Ebből 20 tonna elérett, megsárgult vagy minőségileg hibás volt és megetették a lovakkal. A könyvelési és számvetési műveletekben ez szerepelt. A 20 tonna uborka a termelt mennyiség 1%-a volt. A törvény és szabvány előírásai szerint 10% a megengedett veszteséges mennyiség. Egyértelműen kiderült tehát, hogy farmjaink jól gazdálkodtak, eleget tettek a törvényességi előírásoknak.

Mire volt jó az egész hercehurca? A szekuritáténak vádakat kellett fabrikálnia. Kérték, fabrikált. Nézetük szerint a pártállam ellenőrző szerveinek kellett volna bizonyítaniuk állításaikat. Rendszerint ez úgy is történt. A konkrét gazdasági kérdésekben azonban a szakemberek döntő többsége nem állt kötélnek. Nem vállalták a blamát. Egy dolgot kellett megoldanom. Ki kellett derítenem, ki az a barom, aki ilyen könnyen elhárítható feljelentéseket tesz? Megoldottam.

Suciu Nicolae pártaktivistát küldték, hogy ellenőrizze a Lanțos embereit a kivizsgálás menetéről. Suciu hosszú évekkel azelőtt az én javaslatomra lett KISZ-aktivista. Kedveltem, mert ügyes, dolgos, becsületes ember volt. Ő ismert engem. Egyhamar szót értettünk. Az kérdeztem tőle: „Te, ki a feljelentő?” – „Nem tudom, mert nem láttam a papírt, de tudom, hogy sokan vigyorognak: na, a Király most megüti a bokáját.” Mondom neki: „Szamárság, alaptalan az egész feljelentés” – és mutatom neki az adatokat. Erre cinkosan felnevet: „Nem baj, megnézem én, ki a feljelentő.” Bement Gogăcékhoz, és egy fél óra múlva elhozta a feljelentés szövegét, amelyet Hristea Nicolae belügyminiszteri tábornok írt alá, rajta Nicolae Vereș megjegyzése a szigorú ítékezésre vonatkozóan. Suciunak csak annyit mondtam: „Te, Nicolae, nem hittem volna, hogy Hristea tábornok ilyen felületes.”

NICOLAE CEAUȘESCUHOZ ÍROTT LEVELEM 1987. AUGUSZTUS

A Ceaușescu házaspár nemcsak önmagáról festett idillikus képet, hanem az egész román társadalmat hihetetlenül szép, irigylésre méltó, tejben-vajban fürdő Kánaán lakóiként aposztrofálta. Az idegen, az avatatlan a propaganda nyomán azt hihette, hogy Románia maga az új Ígéret Földje. A valóságban azonban egyre jobban hasonlított az ország a pokolhoz.

Mi késztetett a levélírára? 1987-ben a zöldségfarmokon búzát és kukoricát is termeltünk. És egy kevés árpat, zabot az igás állatok számára. Mindezt tettük saját felelősségünkre, felsőbb jóváhagyás nélkül. A búza és a kukorica egy részét azzal a megfontolással termeltük, hogy a farm dolgozói között szétoszszuk, illetve eladjuk. Biztosítsuk számukra és családjaik számára a mindennapi kenyeret. A pártszervezetek tudomására jutott az újabb törvénysértés, amit Király elkövetett. A vádak között szerepelt:

1. Az állami terv megsértése és kijátszása. Olyan termékeket termel, amelyek nem szerepeinek az állami tervben – búza, kukorica.

2. A termelt búza- és kukoricamennyiség nem szerepel, nincs feltüntetve a statisztikai jelentésekben.

3. Jogtalanul kiosztotta a munkásoknak, megkárosítva ezzel az állami alapot több mint 80 tonna búzával.

És így tovább. Mindezeket egy, a Központi Bizottság által kijelölt pártbrigád fedte fel. Így augusztus 16-án berendelték a megyei pártbizottsághoz. Felelősségre vontak, de olyan hangnemben, amit velem eddig nem engedtek meg maguknak. A Ceaușescuhoz írt levélben említést teszek a megengedhetetlen hangnembről, amit a párt legfelsőbb tisztségviselői használnak vállalatok, intézmények vezetőivel, az „alattvalóikkal” szemben. Részlet a párbeszédből.

A Központi Bizottság kiküldöttje:

– Ki engedte meg neked, hogy búzát és kukoricát termelj? – és letegezett. – Az állami tervben nem szerepel ilyesmi. Az állami terv szent és sérthetetlen, megszegése törvénybe ütközik.

Megnézem, bólíntok, és nem szólok semmit; hagyom, hogy folytassa.

– Meg fogom fizettetni veled a kárt – szünetet tart –, a kárt, ami abból adódik, hogy zöldség helyett búzát meg kukoricát termeltél, 250 ezer lej.

– Nem sok – jegyzem meg ironikusan.

A Központi Bizottság embere homlokát ráncolva megnéz:

– Hogyhogy nem sok? Nem a gyár pénzéből, a tiedből fizeted meg!

– Igen, így gondoltam én is. A 4500 lej havi fizetésből, amiből levonnak 20%-ot az exportterv nem teljesítéséért, jut is, marad is. Megfizetem – mondom mindezt iróniával és önmegettartóztatással.

A Központi Bizottság embere felbőszül és ordibálni kezd:

– Tudd meg, hogy nemcsak a kárt fizeted meg, leváltalak az igazgatói tisztségből. Mi az, hogy leváltalak, seggbe rúglak.

Ez már több volt, mint amit elviseltem. A durvaságra durván és határozottan visszavágtam a nálam legalább 15 évvel fiatalabb embernek.

– Anyádat rúgd seggbe, te takony! Ki tanított téged így beszélni, te neveletlen fráter? Remélem, nem a főtitkártól tanultad el ezt a hangot?! Biztos Ion Dincától, aki a főnököd, te faragatlan tuskó!

A jelenlévők, a bukaresti küldöttség még két tagja, Alășan osztályvezető, a megyei pártbizottság bürotagja és Amalia Olteanu, a konzervgyár aligazgatója, a zöldségtermesztő farmok irányítója dermedten figyelte a jelenetet. Felálltam, és

mielőtt feleszmélt volna a Központi Bizottság megbízottja, elhagytam a helyiséget. Utánam szegődött Amalia is, és otthagytuk a társaságot.

A gyárba menet Bíró Sanyit megkértem, hogy másnap reggel 8 órára Katival, a feleségével jöjjenek be, valami dolgom van velük, jöllehet másnap vasárnap volt. Bíró Kati a tervosztályon dolgozott, régebben titkárnő volt, tudott gépelni. Reggel találkoztunk. Akkor mindkettőjüknek előadtam szándékom: levelet írok Ceauşescunak a történetek okán. Megkérdeztem, elvállalják-e az együttműködést és az ebből adódó esetleges kellemetlenségeket. Mindketten készségesen vállalkoztak a szerepre.

Munkához láttunk. Én diktáltam, Sanyi írta, Kati gépelte. Déli 12-kor a levél öt példányban legépelve megvolt. Kocsit küldtem Baciú Joliért, aki a személyzeti osztály vezetője volt. Jolit megkértem, hogy hétfőn reggel a szekuritáté (titkos) postán küldje el. A borítékot megcímeztük, géppel ráírva, a szigorúan bizalmas, személyesen Nicolae Ceauşescunak megjegyzést. A levél reggel a főtitkár asztalán volt.

Együtt mentünk haza a gyár kocsijával. Menet közben elosztottuk a szerepeket. Biztos voltam, hogy vllatni fogják a Bíró családot meg Jolit, ezért felkészítettem őket erre az eshetőségre. Mind úgy tudjuk, 3 példány készült a levélből, nem öt, mint a valóságban. Egy Ceauşescu, egy Maurer számára, a harmadik példány nálam maradt. A levél szerkesztéséhez semmi közük, nem volt beleszólásuk. Kati azért gépelte, mert felkértem erre, és az igazgató kérését nem tagadhatta meg. Baciú Joli meg nem ismeri a levél tartalmát, ő csak a postázást végezte. Mást nem tud. Abban is megegyeztünk, hogy vllatásaik után tájékoztatnak, és a további fejleményekben egyeztetjük álláspontunkat. A Bíró családot legalább háromszor hívatták, nyilatkozatot íratnak alá külön-külön mindegyikükkel; és ahányszor hívatták, újból és újból vllatásoknak vetették alá őket, a fenyegetések sem hiányoztak. Miután a nyugati sajtóban megjelent és a *Szabad Európa Rádió* román adásában egy héten keresztül mindennap ismertették és kommentárt fűztek levelemhez, újra kezdték a vllatást. Baciú Jolit a szekuritáté pénzbüntetéssel sújtotta az államtitkok hanyag kezeléséért. Méltán gyanúsították őket, hogy segédkeztek a levelem külföldre juttatásában, mert a levelet személyesen Bíró Sándor vitte ki Magyarországra és adta át Csoóri Sándornak. Innen Sinkovits Imre, aki személyesen utazott Svájcba, rendezte a nyugati lapokkal a levél közlését. Mindannyiuknak ezúton mondok köszönetet úgyszeretetükért, bátor vállalkozásukért. Az akció ugyanis sikerült.

Hogy mi mindent kellett kiállnunk és kipróbálnunk nemcsak nemzeti létünk fenntartásáért, arról többször írtam már. Arról is, hogy a létért való küzdelem a diktatúrában felért egy jól szervezett „maffia” akcióval. És miközben a román társadalom tagjai szinte a betevő falatért küszködtek, a hatalom minden kártyát ki-

játszott azért, hogy elhitesse: jobb dolguk van a nemzetiségieknek, mint az államalkotó románságnak. Ezt az állapotot rögzíti találón Sütő András a *Szemet szóért* című könyvében:

„1987 nyarán Király Károly látogatott meg otthonunkban. Kis ideig a nappaliban kávéztunk, és beszélgettünk olyanformán, hogy lehetőleg ne szolgáltatassuk ki magunkat a lehallgatóinknak. Így inkább csak véleményt mondtunk folyamatosan romló állapotunkról. Véleményünket ugyanis már régóta nem rejtettük véka alá. A romániai magyarság elnyomásáról nyíltan is szoltunk nem egy esetben. Így tehát lehallgatóink a hasukat fogták volna nevettükben, ha ilyesmit hallanak tőlem vagy Királytól: »Kedves barátom, én újból meggyőződtem arról, hogy a mi szeretett főtítkáruk zseniálisan oldotta meg a nemzetiségi kérdést. Tökéletesen egyetérték X. barátunkkal, aki legutóbb is őszintén, bátran bevallotta nagy nemzeti ünnepünkön, augusztus 23-án, hogy mi magyarok soha történelmünk folyamán nem voltunk ilyen boldogok, megelégedettek, mint most vagyunk, a Román Szocialista Köztársaságban.« Mondom, ha a belügyiek ilyet hallottak volna, menten megszigorítják felettünk a megfigyelést. Az mondták volna: a képmutatásnak ilyen fokán csak akkor társalognak a hőbörgők, ha összeesküvést szőnek. Meg aztán tréfálni sem igen volt kedvünk, fölsoroltuk a legfrissebb magyarellenos rendelkezéseket, hadd tudják füleseink, hogy értesüléseinket nem a párt *Szikra* (Scînteia) nevű napilapjából szedjük.

A terveinket azonban nem akartuk az orrukra kötni. Károly a mutatójával a mennyezet felé bökött, jelezvén, hogy ami a következőkben mondandó lesz, bizalmas jellegű. Kimentünk hát a kertbe. Ezt a helyet valamivel biztosabbnak, védettebbnek tartottuk mindig, bár ebben is volt csöppnyi önáltatás. A belügyi lehallgatásokban járatos barátunk több ízben is fölvilágosított arról, hogy szabad téren, szavaink elcsípése végett, miként működtetik a legkorszerűbb elektronikus technikát. Ennek ellenére mindig úgy gondoltuk, hogy Isten ege alatt nehezebben boldogulnak a véleményvadászok. Gyümölcsfák között sétálva tárgyaltuk tehát Károllyal, hogy vészesen romló helyzetünkről, üldöztetésünk fokozódásáról miként lehetne a nagyvilágot újból tájékoztatni. Időnként Nyugaton is közzétett »leveleivel« Károlynak sikerült már a kelet-európai kisebbségek ügyében pozitív visszhangot kiváltania. A nemzetközi emberjogi szervezetek elkezdtek ugyan velünk foglalkozni, de sorsunkat még mindig a szovjet–amerikai viszony határozta meg. Ceaușescu pedig jól tudta, hogy egy szovjetellenes kijelentésnek fejében nyugodtan, következmények nélkül seperhet le minket az ország térképéről. Faluromboló terveivel magabiztosan röpdösött, s ünnepeltette magát és nejét Ázsia és Afrika államaiban. Mindketten úgy véltük, hogy új hangvétel, drámaibb megszólalás nélkül nem szá-

míthatunk nemzetközi figyelemre. Az is szóba került, hogy a tiltakozás mögé valamilyen testületi erőt kellene biztosítani. A szervezkedés fogalma azonban ijesztő volt, s nem ok nélkül. Az államellenes szervezkedést az amúgy is paranoiás hatalom halállal vagy életfogytiglan börtönnel büntette minden esetben. Márpedig már három személy ellenzéki szellemű összefogása, egyetértése is elegendő volt az összeküvés fogalmának »kimerítéséhez«. Nem jutottunk tehát eredményre. Aznap úgy váltunk el egymástól, hogy mindketten gondolkozunk még a küzdelem lehetséges formáin.

A testületi vagy csoportos föllépés lehetőségét nem találtuk meg. Károly ugyanúgy tudta, mint jómagam, hogy mindkettőnk csapdába ejtése végett provokátorok nyüsletnek körülöttünk. Ha pedig arra gondoltam, hogy megbízható barátaim közül kiket kérnék föl, hogy venne részt pl. egy Erdélyi Magyar Önvédelmi Szövetség megalakításában, képzeletben máris ott láttam őket a belügy kínzókamráiban, lelki fülem hallotta árván maradt gyermekeik sírását, és a számonkérés hangját: ugyan ki volt az a felelőtlen ember, aki hiszékeny szeretteinket sodorta végveszedelembe?

Közeli és távolabbi elrettentő példák is arra figyelmeztettek, hogy nincs immár emberi mozdulat, de tán gondolat sem, amely kívül esne a vérszomjas hatalom figyelmén. Szervezett föllépés a diktatúra ellen ábrándpolitika. Hiszen még a törvényesen megengedett egyéni panaszt is, a magánlevélben bizalmasan előadott, jóhiszemű kritikai észrevételt is elképesztő kegyetlenséggel torolják meg a katonai bíróságok. Lám, egy székelőföldi, gyergyószentmiklósi tanár komolyan vette a demagógia szavait, miszerint az állampolgároknak jogukban áll panaszaikkal a párt központi szerveihez fordulni, jóhiszeműen tollat ragadott, beadványokat kezdett fogalmazni, míg végül a választ is megkapta: izgatás címén a súlyos börtönbüntetést. Minél többet gondolkoztam rajta, annál lehetetlenebbnek látszott a kollektív megnyilatkozás megszervezése.

Megírtam hát egy kiáltványt, és azzal az abszurd elgondolással, hogy három személy – Király Károly, Éva és jómagam – valójában egy kis közösséget jelent, testületi jelleget adtam a megnyilatkozásnak, ilyenformán:

Az Erdélyi Magyar Önvédelmi Szövetség ideiglenes vezetősége, Bukarest.

Hogy miért Bukarest? Mert főváros lévén, talán ismerős fogalom lehet a nyugati sajtó számára. S miért ideiglenes a Szövetség vezetősége? Mert isteni csoda folytán még tán végleges formát is ölthet olyan személyekkel gyarapodva, akik a kiáltvány elolvasása után önként, szuverén döntés alapján óhajtanának kisebbségjogi küzdelmet, szervezkedést is vállalni. Hogy ezek megválogatása miként történt volna, arról utólagosan fölösleges szót szaporítani.

Csupán a kiáltvány egyik veszedelmes fogatékosságát szeretném megemlíteni. Ez pedig a stílusa. Valójában csak közlése után vált meggyőződésemmé a kezdeti sejtelem, hogy ez a szöveg a bajaink világgá kiáltásával egyidejűleg a szerzőjét is elárulja. Itt-ott próbálkoztam álcázni magam, szórendi vétséget is igyekeztem elkövetni, ám ennek ellenére sem sikerült úgy fogalmazni, hogy a nyomozók azt mondhatták volna: fogalmuk sincs, milyen irányba kellene a kutatást el indítani. Hiszen az is elegendő lett volna, ha a szöveget bármelyik szerkesztővel, kritikussal, stilsztával elolvastatják. (Nyilván beszerezett civil megbízott útján.) Bizonyos, hogy az írókkal, művészekkel foglalkozó belügyi tisztek elvégeznék ezt az ellenőrző munkát. Mérget lehetne venni rá, hogy a Budapesten megjelenő *Hitel* 1988-as évi 2-es száma nem került el az illetékesek figyelmét, akik a folyóirat margójára kérdőjellel, vagy fölkiáltójellel a nevemet is odafirkantották.

Rejtély számomra, hogy a kiáltvány miért merült el a visszhangtalanságban? Külföldön ugyanúgy, mint itthon. Ahol pedig – mint említettem – a gyanútlan-ságban írott panaszos levélért is börtönbüntetés járt. Valószínű, hogy barátomnak, aki annak idején a kézirat közzétételéről gondoskodott, igaza volt, mikor így vélekedett: »Elmúlt a névtelen megnyilatkozások ideje. Ezekre már a kutya sem veti föl a fejét.« De hát ez nem névtelen, mondtam. Egy önvédelmi szövetség nevében szóltam, amiként illegalitásban küzdő pártok, szervezetek is tették mindig, szólnak ma is a világ számos országában, anélkül hogy név szerint említett vezetőiket odadobnák a diktátorok pribékjei elé. Ezt mondtam, s magamban még hozzá tettem: kétségbeesésünk és elszántságunk naponta növekszik, de még nem tartunk ott, hogy tökéletes visszhangtalanság és védtelenség biztos tudatában agyonveressük magunkat. S majd azután évekig találgassák még legközelebbi hozzátartozóink is, hogy hová tűnhettünk el? Más ugyanis valamely küzdelem veszélyeinek a vállalása, és megint más az ostobaságban fogant öngyilkosság.”

SZEKERES ZSOLT LÁTOGATÁSA

Szekeres Zsolt elektromérnök az ENSZ információs központjában dolgozott New Yorkban. Erdélyi származású amerikai állampolgár, Halmágyi János és Erzsike mérnök házaspár rokona. Mellékesen említve, Halmágyi János nyugalmazott mérnök hetvenvalahány éves. 1990 márciusában a Judeák és Ceonteák által felbőszített, vidékről behozott támadók – románok – egy csoportja a Cuza Vada utcán

megállította. Mikor megtudták, hogy magyar, agyba-főbe verték, vérbe fagyva hagyták a járdán. Kórházba szállították. Az egyik szemét nem tudták megmenteni. Ő is, mint Sütő András, fél szemmel maradt. A világ közvéleménye ezt az esetet nem is ismeri. Nem szerezhették tudomást róla. Ő a második magyar, akinek szóért szemét vették 1990 márciusában Marosvásárhelyen.

1984 őszén Szekeres Zsoltot Marosvásárhelyen dr. Sütő András, az író fia kalauzolta. András a kis Trabantjával leszaladt a konzervgyárba, és mielőtt figyelmeztetnem volna, az irodámban előadta jövetelének célját, nevezetesen, hogy Szekeres Zsolt szeretne velem találkozni még aznap, mert továbbutazik. Dél előtt 10 óra lehetett, Péter Károly otthonát jelöltem meg a találkozó céljára, déli 12-re. András eltávozott, és 12-re Zsoltot a találkozó helyére szállította.

Hosszasan, egy pohár bor és kávé mellett, a házigazdánk jelenlétében, elbeszélgettünk. Andriska nem vett részt a beszélgetésen. A szállodához Péter Károly a Ladájával vitte el Zsoltot. Én visszavártam és együtt mentünk a gyárba Károllyal. Károly elmondta, hogy Zsolthoz, ahogy kiszállt a kocsiból, két civil szekus szegődött. Később megtudtuk, hogy felkísérték a szekuritáéhoz. Andriskát 24 órán keresztül vallatták, nyilatkozatot írtattak alá vele. Az eset után állandó megfigyelés alatt volt, lehetetlenné tették az életét. Többek között ez is hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországra települjön.

Péter Károlyt súlyosan bántalmazták, terrorizálták két éven keresztül, míg a rendszer meg nem bukott. Nemegyszer éjjel álmából verték fel, kísérték be a szekuritáéhoz, ahol verték, kínozták. Péter Károly férfiasan viselte a fizikai és lelki terrort, nem volt hajlandó aláírni a kollaboráns nyilatkozatot, nem vállalta a besúgó szerepet, amit szántak neki. Az én dolgaiban tekintették jártasnak, bizalmasnak. A többiek mellett egy Péter Károly nagy nyereség lett volna a ceausiszta szekuritáténak és nagy veszteség az erdélyi magyarságnak.

A hármuk ügyében egy külön protestáló levelet, beadványt írtam, amit a helyi pártvezetőséghez címeztem és a Központi Bizottsághoz is elküldtem egy példányát.

Köszönettel tartozom férfias, bátor kiállásukért.

HÁROM EMBER, HÁROM HOZZÁÁLLÁS

Gálfalvi Zsoltot nagyon régen ismerem. Kisebbségi ügyekben végzett politikai pályafutásom alatt gyakran találkoztam vele. Zsolt tekintélyes újságíró, író és politikus. Tagja volt a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa országos vezetőségének. A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága propaganda osztályával jó kapcsolatot létesített. Bejáratos volt Rauţuhoz, Dumitru Popescuhoz és Ilie Verdeţhez. 1978 januárjában Verdeţ Gálfalvi Zsoltot említette példának a párthűségéért és a párt iránt tanúsított felelősségérzetéért.

A már említett szembesüléseken Verdeţ újból és újból megpróbált megtörni, és eltéríteni önként választott utamról.

– Király – mondta egy alkalommal –, ne hidd, hogy a romániai magyar értelmiségiek mind osztják a te véleményed. Nagyon sokan fenntartással viseltetnek irántad. Nem hiszed? – kérdezte, és merően szembenézett velem. – Hát bebizonyítom neked – folytatta. – Este az Északi pályaudvaron találkoztál egy nővel, Zsidó Enikővel. Üzenetet küldtél vele Gálfalvi Zsoltnak. Így van?

Hallgattam. Verdeţ folytatta:

– És tudod, mit csinált Zsolt? Még aznap éjszaka eljött hozzánk, és mint felelős párttag, mint igazi aktivista jelentést tett, szóról szóra ismertette az üzenet szövegét. – Mosolyogva, magabiztosan, mint aki fényes győzelmet aratott, újból szembenézett velem: – Na, mit szólsz hozzá?

Már rég leszoktam arról, hogy meglepődjek valamin. Mindenre fel voltam készülve. Mégis, a mondtak lesújtottak. Összeszedtem magam és kérdésre kérdéssel válaszoltam:

– A múlt év őszén Zsolt hozta fel a Vincze Jánosnak címzett beadványomat. Zsolt mondta akkor, hogy ismeri a levelem tartalmát?

– Zsolt azt mondta, hogy nem ismeri, nem olvasta a szöveget, csak a postás szerepét töltötte be...

– Na – mondom –, akkor kvittek vagyunk, mert Zsolt olvasta a leveletem és egyetértett vele.

Az ezt megelőző beszélgetéskor a belügyminiszter, Teodor Coman vett „kezelés alá”.

– Király, mi mindent tudunk rólad. Az ősz folyamán te találkoztál magyar diplomátákkal. Vannak tehát külföldi támogatóid is. Azt is tudjuk, hogy nem te igényelted a találkozást velük. Hol, mikor és mit beszéltél velük, pontosan tudjuk, ne is próbáld tagadni.

– Ti mindent tudtok, azt is tudjátok, ami nem történt meg. Nem találkoztam semmiféle diplomatákkal. Nincs szükségem külső támogatásra és tanácsadókra.

Verdey szólt közbe:

– Mi értelme, hogy tagadj? Tudod jól, hogy minden eszközünk megvan ahhoz, hogy pontosan informálódjunk azokról, akik érdekelnek minket. Máskülönben nem titok, hogy a diplomaták mozgását és tevékenységét nyomon követjük és nemcsak a nyugati diplomatákét, hanem a baráti, szocialista országok diplomatáit is. Ők is figyelemmel kísérik a román diplomaták tevékenységét, ezt tesszük mi is...

– Nem vonom kétségbe, hogy úgy van, de én nem találkoztam egyetlen magyar diplomatával sem – válaszoltam.

A kérdést lezárták. Fontosabb volt számukra, hogy rábírjanak: hagyjam el Vásárhelyt. Megfenyegettek. Mivel én kikértem magamnak a hangnemet, kijelenttem, hogy nem távozom el Vásárhelyről, és részemről befejeztem a további tárgyalásokat. A 23 órás gyorsul hazautaztam Marosvásárhelyre. Az Északi pályaudvar egyik nyilvános telefonjáról felhívtam Zsidó Enikőt, és megkértem, sürgősen jöjjön ki az állomásra. Enikő taxiba ült és egy jó fél óra múlva találkoztunk. Elmondtam neki a történeteket és aggodalmam, hogy megvádolják majd a magyar diplomáciát Románia belügyeibe való beavatkozással.

Enikőt arra kértem, hogy keresse meg Domokos Gézát; ha Géza nincs, akkor Gálfalvi Zsoltot és tájékoztassák a bukaresti magyar nagykövetséget a fejleményekről. Később Enikő elmondta, hogy Gézát nem találta meg, de felköltötte álmából Gálfalvi Zsoltot. Előadta a történeteket és tolmácsolta a kérésemet. Zsolt vállalkozott a feladatra. Verdey szerint Gálfalvi Zsolt útja nem a magyar nagykövetségre vezetett, hanem a Központi Bizottsághoz. Valószínű, hogy Zsolt megrémült, nem merte elutasítani a kérésemet, de nem vállalta a kockázatot sem, hogy továbbítsa a követségnek. Félt a következményektől, a felelősségre vonástól. Ilyen lelkiállapotban tette, amit tett. Sosem érdeklődtem tőle a történetekről, szemrehányást sem tettem neki. De éveken át feszélyezett volt minden véletlen találkozásunk.

1990-ben megkértem, hogy közölje a Vincze Jánosnak írt levelemet *A Hét* hasábjain. Közlés végett küldtem két levelet azokból a rágalmozó levelekből is (több mint 50), amit a szekuritáté nyomására írtak nekem, többségükben magyar értelmiségiek 1978 tavaszán. Azzal az indoklással utasította vissza őket, hogy nem illenek a lap profiljához.

1991 júliusában elküldtem a laphoz az alkotmánnyal kapcsolatos 8 módosító indítványomat, miután ezeket beadtam az Alkotmányszövegező Bizottságnak. Úgy gondoltam, fontos, hogy az erdélyi magyarság tudomást szerezzen módosító javas-

lataimról és megnyerje a területi RMDSZ-szervezetek támogatását az országos RMDSZ-vezetéssel szemben, amely túl radikálisnak tartotta javaslataimat, és nem volt hajlandó támogatni azokat. Gálfalvi Zsolt megtagadta a közlésüket. Sajnos a *Magyar Szó*, az *Erdélyi Napló* sem közölte le őket, így a mai napig ismeretlenek az általam megfogalmazott alkotmánymódosító indítványok. De nem voltak hajlandók magyarul megjelentetni mind a mai napig beadványaimat sem. Hogy miért, nem tudom.

Ehhez a részhez kívánczik véleményem Domokos Gézáról. Mint az *Iffjúmunkás* főszerkesztőjét ismertem meg őt. A KISZ Központi Bizottsága bírótagja volt. Ilyen minőségében két ízben is elnökkölt a Központi Bizottság kiküldöttjeként a Magyar Autonóm Tartomány ifjúsági konferenciáján. Később a Központi Pártbizottság aktivistája lett. Fazekas János irányítása alatt a nemzetiségi ügyosztályon dolgozott, egy öttagú bizottság vezetőjeként. Több éven keresztül kisebbségi sorunk egyik irányítója volt. 1977 és 1978 nyarán bukaresti útjaim alkalmával találkoztam vele. Ismerte beadványaim szövegét, érdeklődést mutatott a fejlemények iránt. Két ízben is találkoztunk a bukaresti Egyetem tér metróállomásán, hogy megbeszéljük közös gondjainkat.

Az első komoly nézeteltérésünk 1990. január 6-án, a Nemzeti Megmentési Frontnak a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalása kapcsán történt. 1990. január 5-én a Megmentési Front Országos Tanácsa egyöntetűen jóváhagyta a szóban forgó nyilatkozatot. A szöveg szerzői között volt többek közt Demény Lajos, Horváth Andor, Gálfalvi Zsolt, Lőrincz László és mások. Vitás kérdések a Nemzetiségi Minisztérium létrehozása és a nemzetiségi területi autonómia kapcsán merültek föl. Az egyik irányzat a határozott *expressis verbis* megfogalmazás mellett voksolt, a másik a konkrétumok nélküli, elvi meghatározásokat javasolta. (Demény Lajos és Lőrincz László elbeszéléseiből ismerem az álláspontokat. Én magam nem vettem részt a szövegezésben.)

1990. január 6-án délelőtt 10 óra tájt megbeszéltnivalóm volt Iliescu elnökkel és bementem hozzá. Mikor meglátott, ezzel fogadott: „Jó, hogy jössz, mert most véglegesítjük a kisebbségi kérdésben elfogadott nyilatkozatot, mielőtt a TV-ben és a sajtóban nyilvánosságot kapna.” Leültem. Az asztalfőn Iliescu foglalt helyet, előtte a szöveg, kezében a toll. Baloldalt mellette Domokos Géza, Virgil Magureanu és a TV elnöke, Aurel Dragoş Munteanu. Jobboldalt Silviu Brucan. Én Brucan mellé ültem. A szövegezésben éppen a konkrétumoknál tartottak. Iliescu Gézához fordult: „Te, Géza, ez a Nemzetiségi Minisztérium maradjon benne, vagy később határozunk arról, hogy minisztérium, vagy valami államtitkárság, vezérigazgatóság legyen?” Géza: „Lehet később is, ezt majd eldöntjük.” Erre én megrökönyödve azt

mondtam: „Hogyhogy később? Maradjon minisztériumként, nagyon fontos dolog.” Vita kerekedett, a döntő szót Silviu Brucan mondta ki: „Hagyjátok úgy, ha azt is kihúzzuk belőle, szentelt víz marad az egész szándéknyilatkozat.” A szöveg nem módosult. A Nemzetiségi Minisztérium benne maradt. A módosításokat Iliescu saját kezűleg hajtotta végre.

A továbbiak során az autonómia kérdéseiről esett szó. Iliescu ismét Domokos Gézához fordult: „Géza, mire jó a magyaroknak az autonómia? Autonóm lesz minden megye, miért kell külön hangsúlyozni a nemzetiségi autonómiát?” Géza felelete ismét meglepett: „Nem fontos, lehet törölni a nemzetiségek számára az autonómiát.” Közbeszóltam: „Mi az, hogy nem fontos! Igen is, nagyon fontos! A nemzetiségek számára az autonómia, az önrendelkezés létkérdés.” Csend lett. Mindenki hallgatott. Iliescu rám nézett, de nem szólt semmit. A csendet Aurel Dragoş Munteanu törte meg, hozzám fordulva: „Alelnök úr, nem értem, legyen szíves, mondja meg, miért kell külön autonómia a nemzeti kisebbségeknek? Miért ragaszkodik ilyen nagyon a fogalomhoz?” – „Hát én megmondom kertelés nélkül. A nemzetiségi autonómia azért szükséges, Aurel, hogyha netalán Romániában újra hatalomra kerülne a ceausiszféle jogtipró, elnemzetlenítő politikai hatalom, kormányzat, amelyik igyekszik megbontani a tömbben élő nemzeti kisebbségek közösségét, különböző gazdasági ürügyeket felhasználva betelepíteni a területre más nemzetiségű elemeket, amint tette azt a diktatórikus hatalom (a Székelyföldre több 10 ezer regátit, moldvait és oltyánt telepített be), akkor egy autonómiát gyakorló nemzetiségi önkormányzat azt mondja, stop, kedves uraim. És ő határozza meg, milyen arányban fogad be a saját közösségbe más vidékről jötteket. Világos, hogy miért kell nemzetiségi önkormányzat, autonómia?”

Mindenki hallgatott. A mély csendben egyszer csak Domokos Géza felpattant a székéről. „Nem lehet, nem lehet! Hogy mondhat Király ilyeneket, hogy nem fogadjuk be a románokat! Nem értek egyet vele. Ilyet nem mondhatunk.”

Nem csodálkoztam Domokos magatartásán. Rémuralomban éltünk, belénk fojtották a szót, szellemi nyomorékokat csináltak belőlünk, irtóztunk attól, hogy kimondjuk igazunkat, és ha valaki egyenesen, kertelés nélkül ki merte mondani a mindannyiunkat foglalkoztató kérdéseket, rémülten kellett tiltakozni, mert sosem lehet tudni, mi lesz belőle.

Hogy mi lett? Tudomásul vették a nyers valóságot.

1993. március elején amerikai körutamon Szántó Harrington Donald és felesége, Anikó kíséretében, Szegedi László kőhalmi református pap társaságában felkerestem Washingtonban Aurel Dragoş Munteanu romániai nagykövetet, és háromórás fogadáson felemlgettük a január 6-án kialakult vitát, az ő kérdésére

adott válaszat és Domokos Géza tiltakozását. A nyílt és őszinte beszélgetés a kölcsönös megbecsülés légkörében zajlott le.

Huszár Sándorról már itt-ott említést tettem kéziratomban. Nem árt azonban néhány vele kapcsolatos esetemet felidézni, amelyből kiderül egy másfajta, de az előzőeket árnyaló értelmiségi magatartás. 1970-től a bukaresti székhelyű *A Hét* című hetilap főszerkesztője volt a nyolcvanas évek közepe tájáig, míg le nem váltották. A nyolcvanas évek végén Magyarországra települt át. *A Hét* szerkesztősége is a *Scinteia*-ház épületében kapott helyet. Huszár Sándort többször felkerestem, vele és *A Hét* munkatársaival, szerkesztőkkel közvetlen, meghitt légkörben elbeszélgettünk. Sándort érdekelte beadványaim sorsa, elmeséltem a „kihallgatások” lényegét is. Nem nehezteltem rá azért, hogy nem vállalta velem a közösséget a beadványaim kapcsán. Egy alkalommal megkérdeztem, nincs-e kellemetlensége, nem zaklatják-e az én látogatásaim miatt? Sándor válasza meglepett. „Nekem bántódásom, miért? Én mindig megírom a jelentést a szekunak, hogy itt jártál és mit beszélgettünk. A múltkor, miután itt jártál, másnap felkeresett a szekus tábornok – mondja –, nem tudta, hogy én már elküldtem látogatásodról a jelentést.”

A MÚLTAL SZAKÍTANI NEMCSAK POLITIKAI KÉRDÉS, HANEM ERKÖLCSI IS

Köztem és Zolcsák Sándor festőművész között a hetvenes évek közepétől meghitt, baráti kapcsolat alakult ki, ami a nyolcvanas évek elejéig tartott és hirtelen megszakadt. A szakadás oka látszatra gyerekes sértődöttségnek tűnik. A valóságban erkölcsi magatartásbeli gyanúsítás vagy öngyanúsítás az oka. A hatalomnak érdekében állt a bizalmatlanságot, a kétkedést, a gyanakvást fenntartani az emberek között, és mindent meg is tett, hogy az emberek között félelem, irigység és bizalmatlanság alakuljon ki. Divide et impera! Régi, jól bevált recept.

Egy nyári délután Sanyi nekem szegezte a kérdést:

– Károly, mi a véleményed arról, amit rólam állítanak, hogy a szekuritáté kollaboránsa, besúgója vagyok?

– Semmi. Nincs véleményem.

– Hogyhogy semmi?

– Úgy, hogy én nem állítok ilyent és nem vádolkak.

- Igen, de állítják mások.
- Akkor kérdezd meg tőlük, azoktól, akik rólad ilyent állítanak.
- De én tudni akarom a te véleményed.
- Az ő véleményükről?
- Igen, rólam, hogy besúgó vagyok-e, vagy sem.

– Nézd, Sanyi, én nem vagyok hajlandó más véleményéről nyilatkozni. Ha nekem fenntartásom volna veled szemben, akkor én ezt nyíltan megmondtam volna, vagy egyszerűen megszakítottam volna veled a kapcsolatot.

- De én tudni akarom a te véleményedet ebben a kérdésben.

Sanyi mind ingerültebb lett, galléron fogott, és ingerülten rám förmedt:

- Itt, most azonnal nyilatkozol. Besúgónak tartasz-e, vagy nem?

– Ha a dolog így tevődik föl, Sanyi, nincs mit tárgyaljunk, ilyen hangnemet nem tűrök el, és nem vagyok hajlandó nyilatkozni olyan kérdésekben, amelyben nem vagyok illetékes.

Ezzel sarkon fordultam és távoztam. Azóta a Zolcsák-ház küszöbét nem léptem át. Néha-néha, ha alkalomadtán találkoztunk, szót váltottunk. Sándor egy párszor megkeresett otthon és a munkahelyemen, leveleket is írt nekem, de a régi barátság megromlott.

Sándort és a feleségét, Porzsolt Borbálát, Kovásznán ismertem meg. A városi kultúrház építkezésén dolgoztak. Végzős képzőművészek egy csoportja önként vállalta a kultúrház belsőépítészeti munkáját.

1975–76 nyarán a lakásomon csemetetett valaki. A kukucskálón kinézve, nem ismertem fel az illetőt, így nem is engedtem be. Sándor volt. Másnap délután újból jelentkezett; ráismertem az előző napi látogatómra. Ekkor beengedtem. Ajánló levelet hozott Dali Sándortól, a helyi lap főszerkesztőjétől. Dali arra kért, hogy hallgassam meg Zolcsákot, mert fontos mondanivalója van. Sanyi kért, hogy menjünk le az alagsori kávézóba, ott majd beszélgethetünk. Másfél órát töltöttünk együtt egy sör és kávé mellett – de nem jöttem rá, hogy mit is óhajt tőlem.

Lassan-lassan azonban összelelegedtünk, megosztottuk egymással gondjainkat, megmutattam neki beadványaim szövegét. Sándor egyetértett velük, és terjesztette őket. 1977–80 között gyakran megfordultam náluk az Orizontului utca 15. szám alatti tágas, szép, új, villaszerű lakásukban. Otthonuk forgalmas volt. Sok hazai értelmiségi kereste fel őket, de gyakoriak voltak a külföldi vendégek is, művészek, írók, színészek, orvosok. Sokukkal nála ismerkedtem meg. Az 1977-78-79-es években a Zolcsák házaspár iparművészettel foglalkozott. Bőrhulladékokból táskát, szoknyákat, dísz tárgyakat készítettek, exportáltak Kelet-Németországba. Ehhez munkaerő kellett. A kis fizetésű Székely Népi Együttes táncosai, énekesei

dolgoztak itt szabadidőben, ünnepnapokon, délután, sokszor késő éjszakáig. Darabszámra, normára. Sanyi a pincében üveghutát rendezett be, csillárokat, éjjeli lámpákat, dísz tárgyakat készített belföldi és külföldi vevőknek. Sokan irigyelték. Jól menő üzletük volt. Beszéltek róluk ezt-azt. Engem is figyelmeztettek egypáran, vigyázzak, mert besúgó. Akik figyelmeztettek, mind másokra hivatkoztak: ettől meg attól hallották, annak is valaki mondta. Sohasem ültem fel a pletykáknak, bizonyítékok nélkül nem fogadtam el a vádakát. Sanyit soha nem kérdeztem, szó sem lehetett bizalmatlanságról annak ellenére, hogy gyakran beszélt egy Strîmbu nevű századosról, akivel néha Szatmárnémetiben, Máramarosszigeten, Moldvában találkoztak. Máskor meg bevallása szerint egy borpincében bort kóstolgattak. Egyszer megemlítette – anélkül, hogy én kérdeztem volna –, hogy ajánlatot kapott, ha információkat szolgáltat rólam, havi 8 ezer lej üti a markát. Persze elutasította a júdáspénzt. Pedig bizony 8 ezer lej kéthavi igazgatói fizetéssel volt egyenlő akkoriiban. A bizalmam nem rendült meg Sanyiban, inkább erősödött azáltal, hogy mind ezekről ő maga mesélt nekem.

Hosszú ellenállói éveim során a tapasztalat arra tanított, hogy legyek óvatos, de ne legyek gyanakvó; bízzak az emberekben mindaddig, amíg a tények nem hazudtolják meg a szavakat. Akiről tudtam, kicsoda, ahhoz úgy viszonyultam; nem volt okom gyanakvásra. Akit nem ismertem, arra azért nem gyanakodtam, mert nem volt okom rá. Az emberek cselekvését, hozzáállását tettem mérlegre. Úgy tartottam és tartom ma is, hogy sokkal hasznosabb, erkölcsösebb bízni az emberekben, mint mindenkiten kételkedni. Az általam felállított szabály roppant hasznosnak bizonyult mind elvi, mind gyakorlati szempontból. Csakis így tudtam dolgozni, szót érteni másokkal. Sok emberről (relatív) tudtam bizonyítékok alapján, hogy a szekuritáté kollaboránsai. Egy részük sejtette is, hogy én tisztában vagyok kilétükkel. Azt is tudtam róluk, hogy kényszerből dolgoznak a szekunak, az információkat rólam ezek az emberek jóindulatúan, a valóságnak megfelelően továbbították, nem túlozták el, nem toldották meg valótlan állításokkal.

Zolták Sándor képzőművész alkotás közben (1978)

Így megtűrtem magam körül egyeseket. Nem tekintettem káros, veszélyes elemeknek őket. Jóindulatú kollaboránsok. Egyesekkel rendszeresen halászni, tekézni jártam. Olyankor a kísérők távol maradtak, vagy lemaradtak. Nem volt mitől félnem. Nem szerveztem fegyveres ellenállást a hatalom ellen. Az én küzdelmem politikai, jogi és erkölcsi volt. Sokan vallották nézeteimet azok közül is, akik körülöttem ügyeskedtek és információs szerepük volt. A legjobb fegyver volt nyílt kártyákkal játszani, érvekkel politizálni. Mindig tényekre hivatkoztam, amikor álláspontomról, beadványaimról érdeklődtek. És sokan érdeklődtek. Kovács Piusz, volt szekuritáté tábornok, Carp, a villamossági vállalat igazgatója és sokan mások titokban osztották véleményemet és emberi szolidaritásukról biztosítottak. Nem éltem vissza senki bizalmával, nem terjesztettem álláspontjukat és kilétüket, vigyáztam, nehogy bajba keverjek valakit. Ez az álláspont csak információkhoz segített hozzá, és megóvott sok kellemetlenségtől. Volt, amikor pártaktivisták, igazgatók, szekuristák bizalmasan figyelmeztettek a rám leselkedő veszélyekre.

Az Azomureş vegyipari kombinát nagy tekintélyű vezérigazgatója, a Központi Bizottság tagja, a Nagy Nemzetgyűlés képviselője, a megyei pártbizottság büroójának tagja 1988-ban hozzám jött, és a következő kérdést tette fel: „Mondja, Király úr, maga miért nem jön a pártaktíva ülésére? Bukarestben sem igen látom a központi szervek tanácskozásain. A megyei pártbizottság aktíváin is hiányzik. Megtiltották, hogy részt vegyen rajtuk, vagy pedig maga veszi magának a bátorságot, hogy ne jelenjen meg ezeken az összejöveteleken?” Azt válaszoltam neki, hogy azért nem megyek el, mert unom őket. Semmi újat nem mondanak. Nem látom értelmét, hogy részt vegyek ilyen gyűléseken. „Maga nagyon merész ember – mondta Dorel. – Én is unom, fárasztanak is, de mindig ott vagyok, nem merek ellenszegülni.”

A megyei és központi szervek eleinte zsörtölődtek, fenyegettek, aztán beletrördtek. Mindig küldtem valakit magam helyett. És a helyettesek szívesen vállalták a helyettesítést. Egyesek abban a reményben, hogy valamikor az igazgatói székben is helyettesítenek.

KNOPP ANDRÁS, KARIKÁS PÉTER: TALÁLKOZÓ ZOLCSÁKNÁL

1977 őszén Zolcsák Sándorhoz mentem. Alighogy üdvözlöttük egymást, Sanyi újból ráterelte a szót Szabó Györgyre, hogy szeretne velem találkozni. Semmi kifogásom, feleltem. Sanyi felhívta Gyurit, aki nemsokára meg is érkezett. A társal-

gás az emelet egyik vendégszobájában folyt. Sanyi begyújtott a cserépkályhába, jó száraz fát tett a tűzre. Kellemesen dudorgott, pattogott a fa égés közben. Mi megismerkedtünk, ügyes-bajos dolgainkat hánytuk-vetettük meg. A sötétség beálltával újabb vendégek érkeztek. Knopp András, a Magyar Szocialista Munkáspárt KB propaganda osztályának helyettes vezetője és Karikás Péter, a bukaresti magyar nagykövetség kulturális attaséja. Névről ismertem őket, személyesen akkor találkoztam először velük.

Karikást sokszor említették Sanyiék, mint régi jó ismerősüket, aki régebben gyakran megfordult otthonukban. Az elbeszélésekből tudtam, hogy Péternek színésznő a felesége, hogy szereti a régiségeket, varrottasokat, szőtteseket, régi vasalókat, patkót, rézmozsarát, kerámiát és más népművészeti tárgyakat gyűjtött.

A beszélgetés akadozva indult, de lassan felengedett a légkör. Később Gyuri elővett a belső zsebéből egy gondosan összehajtogatott kéziratot, amit beleegyezősünkkel felolvasott. A kézirat egy illegális mozgalom elképzeléseit vázolta fel, valami láncszerű szervezkedést, pilótajátékszerű felépítésben. Az elképzelés inkább valami szekta felépítésére és működésére emlékeztetett, és sehogy sem illett az én nyílt politizálásomhoz.

Knopp érdeklődést tanúsított a terv iránt, el is kérte a szöveget Gyuritól, és zsebre vágta. Sanyi meg egyenesen részt kívánt vállalni a szervezésben. Péter hallgatott. Hiába, a diplomáciai pálya jó iskola a hallgatás terén. Az általános bizalmatlanság légköréhez szoktatott agyam azonnal veszélyt jelzett. Gondolatban felmértem, hogy elegendő az államvédelem szempontjából egy rajtaütésszerű motozás, s rögtön kész a vádindítvány egy államellenes szervezkedésre. Úgyhogy mikor Gyuri engem kérdezett, elkértem Knoptól a kéziratot és bedobtam a tűzbe.

– Gyuri – mondtam –, ez a kérdés szigorúan ránk tartozik, román állampolgároknak, semmiképpen sem a diplomatáknak, különösen nem magyar állampolgároknak. Nem ajánlatos ilyen szöveggel távozni erről a baráti összejövetelről. Remélem, Gyuri, nem veszed zokon óvatosságomat.

Szabó Gyuri többet nem állt elő a témával. Három hónap múlva, saját bevallása szerint, megtalálták nála írásaim másolatait. Lebukott.

Erről a találkozóról faggattott engem a pártközpontban Ilie Verdet és Teodor Coman 1978 januárjában. Tudtomra adták, hogy mindennel tisztában vannak, és az üzenet, figyelmeztetés, amit Karikás Péternek szántam Zsidó Enikőn keresztül, Gálfalvi Zsolt tolmácsolásával, a pártközpontba jutott. Nem árt az olvasót sem beavatni álláspontjainkba. Ezért közlöm levélváltásunk szövegét.

SZABÓ GYÖRGY SZÁMTANTANÁR ÚRNAK

Kedves „Barátom”!

Ne haragudj, hogy írásban fordulok hozzád egypár gondolattal, mivel személyesen lehetetlenné vált, mióta állításod szerint megfenyegettek az államvédelmi szervek. Nem is kockáztatnám, hogy zavarjalak, ha minap Kolozsvárott Takács Lajostól nem értesülök szennyes és provokáló állításodról, miszerint az általad írt levelet én küldtem volna külföldre Karikás Pétertől Illyés Gyulának, aki amint állítod, valószínű rosszindulatúan eljuttatta azt a nyugati reakciós sajtónak.

Figyeljen ide, kedves Szabó Tanár úr! Bár én önt kevesebb, mint két éve ismerem, ez éppen elegendő volt ahhoz, hogy meggyőzőn arról, hogy maga, fiam, nemcsak egy gyáva spicli, hanem egy nagyon ravasz és kétkulacsos gazember is. Emlékeztetem Önt, uram, hogy én egyáltalán nem kerestem barátságát. Ismerkedésünk után hónapokig megtagadtam, visszautasítottam nagylelkű közeledését, éppen azért, mert nem keltett bennem semmi bizalmat. Később arra a kérdésre, hogy miért vagyok bizalmatlan magával szemben, kertelés nélkül meg is mondtam: a cetlit, amivel előállott, mint úgynevezett program az emberi jogok betartását illetően Romániában, ekképp jellemeztem: *a)* ilyesmivel nem állhat elő, csak egy provokátor, *b)* vagy egy nagyon buta ember. Sajnos, igazolódott az első feltevés, miután minden dologomba beavattam és minden anyag birtokába jutott, amit a legfelsőbb pártvezetőség tagjaihoz írtam (Ilie Verdeț, Fazakas János, Vincze János és Takács Lajos). Saját bevallása szerint ezt Önnél mind megtalálták, és így kénytelen volt bemondani, amit rólam, családomról és barátaimról tudott a Bukarestből jött magas rangú államvédelmi tisztnek.

Tavaly szeptember elején, amikor utoljára felkeresett, mindezt bűnbánóan beismerte. Megnyugtattam, hogy ezzel semmi kárt nem okozott az ügynek és személyesen nekem se, mivel mint tudott, ismert és megvitatott dolgokról van szó, ezért íródtak. Nem konspiráltam, semmilyen törvényellenes dolgot nem követtem el, mi több, éppen az alkotmány és a törvényesség betartását követelem, amiről Ön is, kedves uram, meggyőződhetett. A leveleim semmi sértőt nem tartalmaznak, nem is hivatkoztam a nemzetközi jogszabályokra, nem azért, mert nem mertem, hanem azért, hogy ne essen nagyon zokon az államhatalomnak.

Célom nem az állam, a párt, az együttélés gyengítése. Ellenkezőleg, azok erősítése, a nemzetek és nemzetiségek barátságának és testvériségének elmélyítése. Mind ez lehetetlen a törvényesség betartása nélkül. Én csak feltártam, kimondtam

(elég óvatosan) azt, amit dolgozók tömegei, románok, magyarok, németek, ki-ki a maga nyelvén, munkahelyén, otthon, legtöbbször suttogva, félve tárgyalnak. Ilyen szellemben íródott az a két levél is (I. Gh. Maurernek és Virgil Trofinnak), amiről Önnek nincs tudomása, hacsak a szekuritáте nem tájékoztatta, mert ők mindent tudnak, még azt is, ami nincs. Nem akarom untatni, ezért rátérek a tárgyra.

Tavaly, szeptemberi látogatása alkalmával, hiába próbált meggyőzni a felvetett kérdések visszavonásáról, mondván, hogy minden hiába, úgysem érek el semmit stb. Miután határozottan tagadó választ kapott, igyekezett és sikerült félreérthetetlenül tolmácsolnia, hogy amennyiben nem adom fel a harcot, megsemmisítenek az államhatalom emberei, és pedig nehezen bizonyítható eszközökkel: rákelőidéző szerrel, röntgensugárral vagy éppen lézerfegyverrel. Gondolom, megjegyezte jól válaszomat, és helyesen továbbította azt. Válaszom a következő volt: tudom, hogy az eszközökkel rendelkeznek, tudom azt is, hogy tőlük kitelik, mert a személyi kultusz diktatúrához vezet és a diktatúra bármilyen színben jelentkezzon is, fehér, zöld, piros vagy akár sárgában, terrorhoz vezet. A történelem ezt sajnos olyan sokszor igazolta és igazolja ma is. Csinálhatnak belőlem szálámit is, jelentettem ki, úgysem mondok le hálátlan küzdelmemről, és hozzátettem: oldják meg becsületesen a problémákat, és akkor kész vagyok akár száz tagadó cikket is írni. Ugyanezt különben elmondtam Hajdú Győzőnek is tavaly februárban, mikor le próbált beszélni ő is elveimről. Megismételtem Ilie Verdețnek és Petre Lupunak is a konfrontációk alkalmával.

Kedves uram, hogy miért vettem olyan komolyan a fenyegetéseket? Komoly a „cég”, amit ígérnek, be is tartják. Másképp mivel lehetne magyarázni az utóbbi vérvizsgálatok eredményeit, amelyek kimutatják, hogy családom 4 tagjánál a vörösvérsejtek vannak túlsúlyban, számuk jóval több a megengedettnél (nekem 6 millió, anyósomnak 5,5 millió, feleségemnél 43% és kislányomnál 38%). Tulajdonképpen arra akartam megkérni, lenne olyan szíves közbenjárni a bukaresti magas rangú barátainál, hogy hagyjanak élni.

És ha ez éppen lehetetlen velem szemben, aki „vad nacionalista, imperialista körök és a *Szabad Európa Rádió* ügynöke vagyok” az államvédelem által használt jelzők szerint, lennének szívesek élni hagyni legalább a családomat, rokonaimat és barátaimat. Hálás lennék Önnek közbenjárásáért és a világ közvéleményének.

Marosvásárhely, 1979. március 8.

Király Károly

Drága Károly!

Leveled hangvétele ellenére engedd meg, hogy én továbbra is megmaradjak ennél a megszólításnál. A velem kapcsolatos – talán mégiscsak elhamarkodott kijelentéseidre nem térek vissza. Te is tudod, jól tudod, Károly, hogy ezek a kijelentések megalapozatlanok. Nem higgadt, józan ész diktálta ezeket, hanem a feldúlt idegállapot. Sokáig gondolkoztam azon, hogy egyáltalán válaszoljak-e a leveledre. Jobb, ha az ember egyet alszik előbb, mielőtt forró fejjel cselekedne, mert a harag az sohasem volt jó tanácsadó. Mi értelme is lenne annak, hogy mi ketten egymással vitatkozzunk? Kinek vagy minek állna érdekében? Az idő minden kérdésre választ ad majd egyszer, s én már-már rá is bíztam volna leveled megválaszolását az időre, ha nem szerzek tudomást arról, hogy annak tartalmát kettőnkön kívül sajnos mások is ismerik. Nem tudom kinek, vagy minek használ ez, és mi értelme van ennek? Meg kéne ezért ezt a dolgot pontosabban gondolni, Károly! Ezért szántam rá magam végül is, hogy leveledre, ha késve is, de mégis válaszolok.

Két-két és fél éve, hogy megismertél, ez igaz. Én azonban már évtizedek óta ismerlek, s éppen ezért engedd meg, hogy mindentől függetlenül továbbra is tisztellek és becsüljelek! Tisztellek és becsüllek a társadalom érdekében kifejtett hosszas, lelkiismeretes munkáért, kommunista elveidért, bátorságodért!

Én persze nem voltam sohasem abban a helyzetben, hogy oly nagy jelentőségű feladatokat bízzanak rám, mint amilyeneket Te végeztél. Biztosíthatlak azonban, hogy mindig becsülettel helytálltam a munkában – végig az újjáépítéstől kezdve s ma már – több mint 25 éve – mint pedagógus. Nemcsak a betegő falatért, hanem elsősorban hivatásból! Mérnökök, tanárok, orvosok, becsületes jó szakmunkások százait indítottam el a társadalom számára az iskolapadokból. Ez is valami! Tanítottam őket szakmára, emberszeretetre, becsületes kommunista öntudatra, nemzetiségükhöz való ragaszkodásra. Egy élet bizonyít tehát – nem kell ide más bizonyítvány!

Tisztellek, Károly, és melléd szegődtem. Sokat hallottam rólad annak előtte, sok jó és becsületes dolgot. Nem csoda, hogy elveim azonossága miatt valóban kerestem a barátságodat. Persze azért mégis csupán a véletlen hozta, hogy Zolcsákék, mint közös barátaink, összehoztak. Örültem ennek a barátságnak, Károly! Tele voltam megválaszolatlan problémákkal, a nemzetiségi kérdés egyik-másik, főleg tanügyi jellegű kérdéseit illetően. Voltak és vannak ott hibák és forrófejú, elhamarkodott intézkedések egyesek részéről, amelyek miatt úgy éreztem, hogy szót kell emelnem éppen a kristálytisztta elviség megőrzése érdekében. A 70-es évek elején írott cikkeim és későbbi memorandumaim tanúsítják ezt a folyamatot. Én a dolgok fölvetését természetesnek láttam, annál is inkább, mert valahol felelősséget éreztem

azért a társadalomért, amelyért szüleim egy életet áldoztak, s amelyet én is magaménak tartok. Irántad érzett bizalmam – a Te hasznos, felelősségteljes kommunista múltad kapcsán – természetes! Ki mással kerestem volna a kapcsolatot, ha nem veled, a kortárssal, a sorstárssal, az elvtárssal?! Ezért kerestem a barátságodat! – Nem igaz, Károly! ... Te sem csalódtál bennem! Én is csak egy ember vagyok. Maradjunk meg tehát mindvégig elvszerűnek!

Több mint egy év telt el immár az események óta. Nekem sem volt könnyű. Lehet, hogy még nehezebb, mint tenéked. Családom van, gyerekeim! Ne beszéljünk most erről. Próbálom megérteni mindvégig az ideges hangulatot. Szembe kell tehát néznünk a valósággal, s mint ahogyan a békének nincs más alternatívája, az életnek sincs!

Az élet megy tovább, az emberek élnek, dolgoznak, húsvéti piros tojást festenek... Meg kell keresnünk a béke olajágát mindannyiunk érdekében!... Hiszem, hogy lehet, hiszem, hogy érdemes! Nincs más kiút, mert minden más alternatíva csak a Nirvánához vezet. Vissza kell térni a kölcsönös bizalomhoz, vissza mindenáron, mert csak egy járható út van. Úgy, ahogyan azt József Attila megfogalmazta: „A harcot, melyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés, s rendezni végre közös dolgainkat, ez ami munkánk és nem is kevés.”

Rendezni végre közös dolgainkat! Higgadtan, nyugodtan, egymást megértve. Nem a szenvedélyek, az érzelmek hangján, hanem a tárgyilagos logikáén. Ha vállalom kell azokért a dolgokért a felelősséget, amiket a múltban elkövettem, akkor vállalom! Bár ma már hiszek, egyre jobban hiszek a román nép megértő, intellektuális humanizmusában és őszinte demokratizmusában. Az Eminescuk, az Enescuk, a Bălcescuk népének szellemi méltóságában.

Nem tagadom, Károly, amit elkövettem. Nem is tagadhatom. Örültség lenne! Azt sem keresem, hogy hogyan derült ki egyik vagy másik dolgom. Én vallottam-e be a kivizsgálás során, vagy mások. Mi értelme lenne ezt boncolgatni? Ebben a kérdésben engem is vádolhatnak, és én is vádolhatnék másokat. Nem teszem, miért is tenném?! Végül is nem ez a lényeg. Nem titkolhatom azt, amit tettem! Nem, mert nem fogadtam el soha azt az örült gondolatot, hogy ellenséggel állnék szembe – dehogy ellenséggel –, ellenkezőleg, kortárssal, sorstárssal, szellemtárssal, elvtársakkal. Ha pedig így van, akkor nem üthetjük egymást csupán azért, mert más az anyanyelvünk vagy nemzetiségünk. Az érdekeink azonosak. Ha üjtük egymást, akkor azon csak az a bizonyos harmadik nevet, az, aki valóban mindkettőnk ellensége, s mi ezen csak veszíthetünk bizonyosan.

Minden dialógus alapvető feltétele azonban a maradéktalan őszinteség. Őszintének kell lennünk, hogy ugyanezt elvárhassuk! Annak idején én úgy éreztem,

hogy cselekedeteinkért vállaljuk is majd a felelősséget. Ki-ki a magáét és mindannyiunkét együttesen. Nincs kevesebb az én vállamon, mint a te válladon, Károly! ... és mégis próbálok hinni a jövőben!

A dolgok nyilvánvalóan közismertek immár, miért ne beszéljünk hát akkor nyíltan. Hiszem, hogy nem a bosszúállás ösztönei vezetnek emberi koponyákat, hanem a megértés és a megbékélés magasztos humanizmusa. Ez egyébként is intellektuális kérdés és nem kevésbé filozófiai. Gépeltem és másoltam a memorandumaidat, a Takács Lajos bácsiét úgyszintén. Agitáltam melletted, terjesztettem gondolataidat, amelyekkel magam is azonosítottam önmagam. Írtam jómagam is memorandumokat, panaszleveleket, még jóval ismeretségünk előtt, különböző hazai állam- és pártszervekhez, sőt még Magyarországra is. Fűhöz-fához kapkodtam tájékoztatlanságomban. Panaszkodtam Csoóri Sándornak, Illyés Gyulának, Czine Miskának. – Ez is egy lelkiállapot volt. Nemcsak én voltam érte a felelős. Így volt, miért tagadnám – részükről tapasztaltam bizonyos megértést és érdeklődést panaszaink iránt. Segítettek Neked is, Károly, hogy megismerd őket... – hova vezetett végül is az egész máshova, mint a kölcsönös bizalmatlansághoz.

Mit oldottunk meg ezen az úton? Csak a bizalmatlanság szakadéka mélyült népeink között. Ezekért a dolgokért ugyanúgy terheli a felelősség az én vállamat, mint a tiedet, Károly! Mi értelme lenne annak, ha most egymást kezdenénk „Dózsa György módra” elevenen szétmarcangolni. – Ellenkezőleg, megnyugvás, a kedélyek lecsillapítása és a normális élethez való visszatérés a közös érdekünk. Vállaljuk tehát nyílt tekintettel s bizakodással a felelősséget. Ez egyébként most mindannyiunk emberségének próbatétele.

Megismerkedésünk körülményei ismereteseek. Emlékezned kell, hogy Zolcsák Sanyi hívott fel annak idején a lakásukra. Te már ott voltál. Én addig személyesen Téged nem ismertelek. Karikás Pétert vártuk, azt a Karikást, akit én már azelőtt régen ismertem. Addig, amíg Karikás és Knopp András megérkeztek, eszmecserét folytattunk nemzetiségünk ügyes-bajos dolgairól. A valóság az, hogy azzal az elképzeléssel vártuk a Karikással való találkozást, hogy tájékozódhassunk abban a vonatkozásban, amennyiben a magyar kormányt foglalkoztatják-e egyáltalában az erdélyi magyar nemzetiség sajátos kérdései, és tanúsít-e valamilyen érdeklődést ezek iránt az esetleges panaszok iránt?! Az igazsághoz tartozik, hogy Karikás és Knopp álláspontja akkor számunkra igen lehangoló volt, amennyiben kijelentették, hogy nincsen semmilyen hivatalos megbízatásuk arra, hogy ezekről a kérdésekről velünk tárgyaljanak. Így további beszélgetésünk magánjellege vitathatatlanul vált. Nem tagadom, Károly – az általad „cetlinek” nevezett és általam akkor felolvasott, a „Magyar Népi Szövetséggel” kapcsolatos javaslatomat sem, és azt sem, hogy azt

Te ott helyben valóban helytelenítetted. A „Nemzetiségi Tanácsok” munkáját kell megjavítani, nincs szükség más formai vagy szervezeti keretre – ez volt az álláspontod –, bár az általam akkor felvetett gondolatot azért nem vetetted el teljesen, hiszen az első memorandumban, ha jól emlékszem, szerepel a MNSZ gondolata. Nem csoda, első demokratikus nemzetiségi tömegszervezetünk volt a világháborút követően. Ma már világosan látom, hogy sok formai hibát elkövettem és sok meg gondolatlanságot úgyszintén – de „provokátor” nem voltam soha! Én magam harcoltam, Károly! Ha kellett, egyedül is. Mit tehetek ma mást, mint hogy becsületesen és nyílt tekintettel szembenézzek a valósággal. A nyílt és őszinte tekintet az egyetlen és lehetséges, ha ugyanazt elvárjuk! Az irántad érzett tisztelet és megbecsülés vitt feléd, elveink azonossága, kommunista múltad, amely számomra is büszke örökség. Feléd – aki mindig élenjáró harcosa voltál a Pártnak, magas hivatalokat betöltő, vezető kádere. Hogyne lett volna benned bizalmam. Ezért álltam melléd s végeztem minden erőmből mindazt, amit rám bízál. Álltam és állom, ha vállalnom kell érte a felelősséget! Másoltam a memorandumokat, átmásoltam saját kazetofonra a nővéred által szalagra mondott, Takács Lajos professzor úrnak címzett válaszleveled, amelyben memorandumát értékeled. Ezt tettük, Károly! – Hogyan is tagadhatnánk?! Legutóbbi beszélgetésünk alkalmával nem titkoltam előtted, Károly, hogy a hivatalos szervek mindezeket a dolgokat óramű pontossággal ismerik. Hiszem azonban, hogy nemcsak ez a része érdekli őket, hanem sokkal inkább a helyzet normalizálása, mindannyiunk közös jövője érdekében. Te akkor még csak szabadságon voltál idehaza. Elmondtam neked – nem hallgattam el semmit. Ezek a dolgok nem jelentenek már régen titkot. – Magad mondtad, hogy ha kell, vállaljuk értük a felelősséget! Egyikünk sem gondolta akkor, hogy az ellenséges propaganda eszközül használja fel legőszintébb gondolatainkat! Mit segítettek ők nekünk?! Mit segítettek valaha is? Mi közük nekik mihozzánk és nekünk őhozzájuk? Egész életünkben ellenük harcoltunk az osztályharc mindenkori barikádjain. Te is utálod őket, akárcsak jómagam.

Takács Lajos professzor elvtársat, amíg élek, tisztelem. Tisztelem harcos múltjáért, nemzetisége, az ország érdekében kifejtett sokoldalú tudományos és társadalmi tevékenységéért. Én nem tudtam, Károly, hogy ő nem ismeri azt, amit a hatóságok már régen ismernek – a körülményeket, ahogyan a memorandum a külföldre került.

Károly, lelkem – az isten szerelméért! Ismert tény a Ferenczi Csongorral való 1978. január 8-i színháztéri cukrászdában lezajlott beszélgetés és az általa Csoóri Sándornak küldött üzenetünk, amelyben kértük, hogy küldjenek valakit, mert egy igen fontos anyagot szeretnénk kiküldeni (a Takács Lajos prof. memorandumáról

volt szó). Ferenczi aznap este ment Budapestre az üzenettel, de ő tudomásom szerint a dolgok tartalmáról semmi mást nem tudott. Ezt követően 1978. január 28-án a lakásodon közölted velem, hogy Ferenczi Csongor visszatért Magyarországról, és hogy Csoóri Sándor azt üzeni, miszerint január 21-én 20 órakor Karikás Péter Marosvásárhelyen lesz Kheter Ibolya lakásán. Engem küldtél el, Károly, hogy ellenőrizsem a címet, amelyet nem találtam meg, s így hiába vártuk akkor este Karikást a közelben lakó nővéred lakásán. Másnap reggel Karikás – jobb híján engem keregett fel a lakásomon, szemrehányást téve, amiért nem voltunk ott az előző este a megjelölt helyen. Én akkor téged azonnal értesítettelek, s így jutottunk el mindhárman, Te, Karikás és én nővéred, Erzsébet lakására, ahol átadtad Karikásnak a Takács Lajos professzor memorandumának egy másolatát és a már említett magánoszalagot. Így volt, Károly – nem tagadhatjuk... Hogy miért írom ezeket le ide?! Vallomásként?! ... Hiszen ezek, ugye, ismert dolgok! ... Nem! Leírtam újra, hogy legyen világos mindenki előtt, miszerint, ha kell, vállalom a felelősséget is értük! Ki kell rakni mindent nyíltan az asztalra. Enélkül nincs kölcsönös őszinteség és bizalom. Nincsenek immáron titkolnivalóim. Ez az ügy, közös ügyünk, annál fontosabb, mint az én bőröm! Mást mit is tehetnék! Nem futok a felelősség elől Vállalom nyílt tekintettel! Nem kevésbé bizakodással!

Egészségi állapotod helyzete aggaszt! Nem hiszem, nem hihetem el az erre vonatkozó állítást. Ideg- és általános egészségi állapotom nekem sem optimális. Csak én tudom, hogy hogyan vonzok magamat, de arra, amit Te állítasz, normális ésszel nem gondolhatok! Egy ilyen pokoli lehetőségről nem beszéltem neked, Károly, az utolsó találkozásunk alkalmával, bár beismerem, hogy valamikor 1977-ben, talán a „Szikszai-féle” ügygel kapcsolatosan szó esett köztünk olyan dolgokról, amelyek megtörténhetnek a hivatalos szervek tudta és engedélye nélkül ilyen vonatkozásokban. A terrorizmus sajnos világjelenség. Erre tekintettel kell lennie éppen a hivatalos szerveknek. A legutóbb azt mondtam, Károly, hogy igyekezzünk ne feszíteni tovább a húrt, mert elpattanhat. Egy esetleges hivatalos törvényszéki eljárásról volt szó ebben az esetben... Károly, ellenőrizd le jól, gondold meg jól a dolgokat. A radioaktív sugárzások nem fókuszálhatók egy személyre vagy egy családra, sem az X (röntgen), sem más sugárzások. Amit Te állítasz ebben az ügyben, az nem lehet igaz! Nézz jobban utána, lehetetlen! ... Ha így lenne, akkor bennem is minden összeomlik, ami az „emberrel” kapcsolatos hitemet jelentheti. Köztudomású, hogy egy esetleges radioaktív sugárforrást percek alatt megtalálhatsz egy egyszerű „doziméterrel” vagy Geiger–Müller-számlálóval. Tudom, hiszen fizikatanár is vagyok. Az esetleges ultrarövid sugárforrások szintén bemérhetők! Ki vállalna értük ebben az esetben a világ közvéleménye előtt felelősséget. Nézz utána

alaposan, tehát még mielőtt egy ilyen rettenetes pokoli vádat kimondanál. Nem hiszem! Emberszabású lény ilyet nem cselekedhet! Ha mégis, akkor az emberi nem menthetetlen és sorsát meg is érdemelné! Nyugodj meg, Károly! Élünk és élni fogunk! Becsületes munkánkat értékeli embertársaink. Térjünk vissza a társadalomhoz, önmagunkhoz, a természethez. Nem lehetünk ellenségei azoknak, akik eddigi egész életünkben barátaink és elvtársaink voltak.

Én – ha akarod, ha nem – ragaszkodom hozzád, és úgy, ahogy eddig, éرتek-telenül. Légy Te is azonban higgadt és megértő! Életed, családod élete és egészsége számomra egyet jelent az én szerettem sorsával. Remélem, Te is így gondolkodol. Te persze nem tudod, honnan is tudnád, hogy én is mennyire ragaszkodtam ahhoz, hogy visszajöhess Marosvásárhelyre, hogy megfelelő munkahelyhez juthass, hogy újra normális kerékvágásba zökkenjen az életed, kis családod élete.

Károly! Hidd el nekem, csak a kölcsönös megértés, az őszinte, nyílt dialógus útja járható. Mi is érzékenyek vagyunk, a román elvtársak is. Mindkettő indokolt. Nincs más út, nem lehet más út kommunisták között! Együtt kell élnünk jóban-rosszban itt ezen a földön, közös anyaföldünkön. Nem érthetünk egyet az állam-ellenes tevékenység útjával! A mi dolgaink, közös érdekeink, mindannyiunk ügyei ezek, románoké, magyaroké, és nekünk kell ezeket közösen megoldanunk. Nemzetiségünk jó közérzete nemcsak a mi, de a román elvtársak érdeke is. Ne várjunk azonban mindent egyik napról a másikra, de be kell látnunk, Károly, hogy „Táncházak, Kriterion napok”, magyar irodalomtanárok találkozói, a televízió „Kaláka” műsorai, magyar nemzetiségű iskolaigazgatók kinevezései az utóbbi időben, hogy néhányat soroljak, sem volt azért azelőtt. Bizakodjunk tehát és tegyük meg mi is a közeledés lépéseit! Két egymásra utalt testvérnép vagyunk itt a Kárpátok alatt, van hely mindannyiunk számára itt és csakis itt, mert máshol aztán sehol! Tekintsük ezt a kis veszekedést úgy, mint egy családi perpatvart. De a család azért maradjon továbbra is család, még akkor is, ha nem mindig ízlik mindenkinek a leves! Gondold meg jól, mielőtt ítélsz, Károly! Én nem a bőromet akarom menteni! Egyáltalán nem. Többről van szó! Nem szabad a történelemnek újból oly tragikusan megisméltódnie, mint már sajnos annyiszor népeink történetében. Most megkérdezi tőlünk az élet, hogy tanultunk-e valamit a történelemből? Kossuth is közeledhetett volna hamarább! Későn ismerte fel az egyetlen járható utat – vagy nem volt hozzá bátorsága?! Ki tudja? Avram Jancu nemkülönben! Vonjuk le a következtetéseket, vonjuk le, amíg nem késő! Térjünk vissza a normális életformához, Károly! Nem élhetünk egy életen át úgy, mint a rettegéstől önmagunk által szüntelen üldözött farkasok! Tudom és állítom, hogy Téged mindenütt értékelnek és tisztelnek. Ott a helyed a régi bizalommal az alkotás első vonalaiban. Vissza

kell nyerned a bizalmat, és én hiszek abban, hogy visszanyerheted! Gondold át az egész dolgot még egyszer, Károly, gondold át alaposan, mert ami vállainkon hatalmas felelősség nyugszik – a békés, nyugodt, dolgos jövő felelőssége!

Öllelek a régi szeretettel, tisztelettel és ragaszkodással és együtt ölelem Veled kedves kis családodat!

Marosvásárhely, 1979. május 18.

Szabó György tanár

A levelezés postán keresztül történt, így természetesen a szekuritáté szűrőjén át. A körzeti postafiókoknál, hivatalokban tudniillik a szekuritáté emberei kötelezően átvizsgáltak minden levelet, képeslapot, táviratszöveget, telefonbeszélgetést és telexüzenetet. Maros megyében ilyen központok léteztek Marosvásárhelyen, Segesváron, Szászrégenben, Szovátán, Dicsőszentmártonban, Marosludason, Nagysármáson, Erdőszentgyörgyön és Nyárádszeredában.

A mi levelezésünk sem kerülhette el a szekuritáté figyelmét. 1970-ben például Sepsiszentgyörgyön, lakásom postaládájában. egy vaskos névtelen levelet találtam politikai tartalommal. És mivel nem tudtam, hová tegyem – lehetett provokáció is –, Hanches Jancsiéknak továbbítottam (sepsiszentgyörgyi szekuritáté). Ők közölték velem, hogy tudnak róla. Pár hónappal korábban kifogtak már hasonló szöveget, visszatartották, és széles körű nyomozást folytattak a feladó kézre kerítése érdekében.

1980-ban a konzervgyárban felkeresett egy jó kedélyű, jól konzervált 90 éves úriember, aki megkérdezett, kaptam-e kézhez ilyen jellegű levelet. Közölte, hogy ő a szerzője és feladója. Különleges írásmódot használt hozzá, román nyelven írta, Bákóban, Iaşiban és Bukarestben postázta, hogy megtévessze, félrevezesse a nyomozókat. Saját bevallása szerint valamikor 1976-ban mégis elkapták Brassóban, idős korára való tekintettel kétévi felfüggesztett börtönre ítélték. Bevallása szerint leveleivel párttisztiségeket betöltő személyekre próbált hatni, buzdította őket ellenállásra Ceauşescu nép- és kisebbségellenes politikájával szemben.

NŐ AZ ELLENÁLLÁS

A zsarnokság elleni küzdelem óriási erőfeszítéseket igényelt. Egyik oldalon egy leigázott ország; másikon a rendszer, az államhatalom elnyomó osztagai, a karhatalom, az ügyészség, a bíróság meg a tömegtájékoztató eszközök, amelyek testről-lelkéről a pártállam szolgálatában álltak. A kiszolgáltatott nép jogosan várta el, hogy a nemzeti elit iskolázott, képzett fiai, az értelmiségiek vegyék fel a nyílt küzdelmet, képviseljék érdekeit a zsarnokság ellenében. A nép legöntudatosabb fiai, az értelmiségiek többsége, a papok, pedagógusok, írók, művészek, a műszaki értelmiségiek nyíltan vagy burkoltan, ki-ki a maga módján azonosult a nép sorsával és védelmére kelt.

Sokan, nagyon sokan a szekuritáté börtöneibe kerültek, úgymint Borbély Ernő, Buzás László, Puskás Attila, Visky Árpád, Lokodi Ernő, Bartis Ferenc... hogy csak egy néhányat soroljak fel emlékezetből, főleg olyanokat, akiket személyesen is ismertem. Szikszay Jenőt felakasztották, Visky Árpádot halálba kergették. Hogy pontosan mi történt, nem tudni. Az RMDSZ-re hárul a feladat, hogy pontos kimutatást készítsen azokról, akik a kommunista diktatúra éveiben az életükkel fizettek magyarságukért, és azokról is, akiket a népszolgálatukért megkínóztak, börtönbe vetettek.

Egyesekért személyesen síkra szálltam, melléjük álltam és védelmeztem őket. Zsufa Zoltán kovásznai matematika-fizika tanárt durván bántalmazták. Otthonában meglátogattam, ezt követően írásban és szóban erélyesen tiltakoztam, és kértem az ügy kivizsgálását. Közbenjárásomra egy év elteltével a bukaresti és Kovászna megyei szekuritáté képviselői bizonyítékok hiányában elnézést kértek tőle bántalmazásáért.

Visky Árpádot pártfogásomba vettem, miután kiszabadult a nagyenyedi börtönből. Sajnos nem ezt tette a sepsiszentgyörgyi színház vezetősége és színtársulata. Nem merték vállalni a szolidaritást, s ha már megtiltották alkalmazását, osztottak volna rá szerepet fizetés nélkül. A színészi pályától való eltiltása szakmai kivégzését jelentette. Otthagyta a marosvásárhelyi konzervgyárban a segédmunkási állását, és visszatért családjához Sepsiszentgyörgyre abban a reményben, hogy idővel szerepet vállalhat a szentgyörgyi színháznál.

Halála előtt egy héttel Visky Árpád Marosvásárhelyen találkozni akart velem. Készséggel vállaltam a találkozót és gondjainak megosztását, de valami okból Árpád nem jött el a megbeszélte találkozóra. Egy hét múlva halálhíre jött: Sepsiszentgyörgyön az Őrkő Kerek erdejében felakasztva találták fényes nappal. A marosvásárhelyi

temetésén több ezren vettek részt. Megható beszédet mondtak Nemes Levente, Illyés Kinga és mások.

Ercsei Árpád elbeszéléséből szereztem tudomást arról, miért akart velem találkozni. Ercsei elmondta, Árpád nagyon nyugtalan, gondterhelt és izgatott volt. Fontos aggodalmait akarta velem megosztani, tanácsot szeretett volna kérni. Szó szerint úgy fejezte ki, hogy élet-halálról van szó. Beleegyezőm kérte a találkozóra, aggódott, nem lesz-e bántódásom a kapcsolattartásért. Visszaüzentem, ne féljen, jöjjön bátran, készséggel fogadom és támogatom, ha lehet. Déli 13 órára beszéltem meg a találkozó idejét a Kalákában. Ercsei Árpád a kapuban várta 14 óráig. Visky Árpád azonban nem jelentkezett.

A nagyenyedi börtönből szabadulva felkeresett és kétségbeesetten újságolta, hogy a színi pályától el van tiltva. Munkát és kenyeret biztosítottam, Árpád a húsraktárban dolgozott, címkét ragasztott a dobozokra. Nem volt nehéz munka. A fizetés akkora volt, mint a színészi fizetés. De lelki bánata nem szűnt. Árpád elmesélte azokat a lelki kínzásokat, terrort, amit a nagyenyedi szigorított börtönben elszenvedett. Sokat verték, kínozták, de nem ezt szenvedte el nehezen. A lelki terror hagyott mély nyomokat benne. Két magyart helyeztek el egy cellában, beszélgetésüket lehallgatták nap mint nap. Éjszaka egyenként kihallgatták őket, összeesküvéssel vádolták, egymás ellen kijátszották a két foglyot. A csapda ellen úgy védekeztek, hogy napokig nem szóltak egymáshoz. Ekkor titkos videokamerát helyeztek el a cellában. Hat hónapon keresztül minden éjszaka verték és vallatták őket. Árpád azt is elmesélte, hogy Sepsiszentgyörgyön, Marosvásárhelyen az utcán megmegjelent a háta mögött egy-egy lelki terrorista, aki csak fél szájjal odavetette: „Még élsz, bandita? Meg fogsz halni, te bozgor.” Ezek után milyen jelentősége lenne megtudni, hogy kik voltak a szekuritáté kollaboránsai a Visky-ügyben és ki volt az az ügyész, aki kéziratával szentesítette, legalizálta a szekuritáté büntetését?

1984-ben többszöri kérelmezés után jóváhagyást kaptam egy bulgáriai kirándulásra. Két család indult el. Helga és Ingrid társaságában én, valamint Árus Jenő, felesége Olga és Marika lányuk. Calafat felé Karánsebesen keresztül haladtunk. Reggel tovább mentünk, útba ejtettük Herkulesfürdőt, Orsovát, megtekintettük a Vaskaput, Turnu Severinben megebédeltünk, délután 3 órakor Calafat kikötőjében a határállomáson vártunk. A Dunán komppal keltünk át, a román határállomáson egy órát várakoztunk.

Miután elvégezték a csomagellenőrzést a vámosok, és beszédtek az útleveket a határőrök, a kocsiból kiszálltunk; várakoztunk, szemlélődtünk. A sorompónál foglaltunk helyet. Kb. 10 m-re tőlünk egy kétirodás fabódé állt: az egyikben a vámhatóság, a másikban a határőrség irodái működtek. A Duna partjáról egy járőr, egy

őrmester és két kiskatona egy foglyot kísérték be az őrsre. Érdeklődéssel figyeltük. Egy sovány fiatalember, kb. 165 cm magas, rendesen öltözött, semmi különös nem árulkodott a bilincsbe verés okáról. A fabódé ajtaja nyitva volt. Azt is láthattuk, láttuk, hogy egy deszkalócára leültették. Csendben várakozott. Egy pár perc múlva megjelent egy őrnagy, akit parancsnok elvtársnak szólítottak. Az őrmester jelentést tett. A szöveget nem hallottuk. Az őrnagy bement, egy kb. 60 cm-es botot vett a kezébe és se szó se beszéd nekiesett a fogolynak. Agyba-főbe verte a szerencsétlent. Az áldozat ordított, jajgatott, leesett a padról. Az őrnagy addig ütötte, rúgta, amíg a fiatalember el nemájult. Ekkor a parancsnok két katonát vízért küldött. A Dunából egy-egy veder vizet merítettek és azzal tértek vissza. „Megfürdették” a fiatal embert, aki magához tért. Bár ne tette volna! Az őrnagy újból nekiesett és addig rúgta-verte, míg újra elájult. Kb. háromnegyed órán át tartott ez a bestiális procedúra, míg végül mély eszméletlenségbe zuhant a fiatalember, felmosni sem lehetett már. Valószínű, hogy belehalt az ütlegetésbe. Mielőtt a komp elindult volna velünk a Dunán keresztül a bolgár part felé, egy mentő érkezett és elszállította az áldozatot. Sokáig kísértett minket ez a szemünk láttára elkövetett emberölés, és még jobban bántott tehetetlenségünk az embertelenségek iránt.

Indulásunk előtt felkeresett Bartis Ferenc író barátom, és azt tanácsolta, Bulgáriából menjünk tovább Jugoszláviába. Tudni vélte, hogy a határon túl az amerikai követség kocsija vár ránk, védettséget, útlevelet és pénzt biztosítanak a továbbutazásunkhoz. Remélem, hogy Feri barátomat a jó szándék vezérelte és valószínű, hogy információi valósak voltak. Mi azonban nem éltünk a lehetőséggel.

SZŐCS GÉZA LÁTOGATÁSAI

1986-ban Szőcs Géza váratlanul toppant be egy szép nyári délutánon. Személyesen nem ismertük egymást. Miután bemutatkozott, régi barátokként üdvözlöttük egymást, és egy pohár sör mellett egy egész délután eltársalogtunk a szőlőlugas árnyékában.

Szőcs Gézát lesújtotta Kányádi Sándor elmarasztaló bírálata. Sándor komolytalannak, afféle romantikus tettnek minősítette az őrsről való megszökést, bujkálást stb. Megnyugtattam Gézát, hogy nem látok a módszerekben semmi kivetnivalót, a korral együtt jár az ösztönösség és a kalandvágy is. Sándor is csak aggódásának adott hangot, nehogy baja essék egy szökési kísérletben.

Géza látogatása mindkettőnk számára hasznos volt: tapasztalatban gazdagabbak lettünk a közös célért folytatott küzdelemben, erőt merítettünk, jó barátokként váltunk el az első találkozó után.

Másodszor Géza marosvásárhelyi otthonomban keresett fel. Ez alkalommal egy Nicolae Ceaușescunak címzett, többoldalas beadványt hozott azzal a javaslattal, hogy mindketten írjuk alá. Szőcs Gézának megmagyaráztam, hogy számomra ez nem a megfelelő alkalom. Alig két hete küldtem egy kemény hangú bíráló levelet személyesen Nicolae Ceaușescunak. Attól tartok, túllépek a kondukátor teherbírásán, elszakadhat a húr. Ion Gheorghe Maurer üzent Nedelcu Comeltől, akin keresztül megküldtem Maurernek a Ceaușescuhoz intézett beadványomat. Mély aggodalommal figyelmeztetett, hogy nagy veszély leselkedik rám, a Ceaușescu házaspár mindenre képes. Géza megértett és nem neheztelt rám.

Harmadszor egy közös nyilatkozatot hozott, aminek szerzője ő meg Dorin Tudoran volt, amit én készségesen aláírtam. Ezután Szőcs Géza kitelepedett Magyarországra.

Gézát viszontláttam 1990 január végén Budapesten, a Központi Kórházban keresett fel. Áprilisban engem látott vendégül a budapesti otthonában. Készült visszatelepedni Romániába, és beszélt ama szándékáról, hogy részt kíván vállalni az RMDSZ vezetésében, küzdelmében, jelöltetni akarja magát az új román parlamentbe. Később erélyesen kellett fellépnem Sergiu Celac külügyminiszternél, hogy Szőcs Géza és Borbély Ernő még idejében megkapják a hazatelepedési engedélyt, hogy román személyazonossági igazolvány birtokában eleget tegyenek a választási törvény előírásainak.

A CEAUSISZTA FELSŐ TÍZEZER VADÁSZATON

Ha eddig jobbra a fenti „high life” embervadászatairól szólt a fáma, hadd essék most szó „úri passzióinkról” is. Ahogy egy hajdani „hajtó” látta.

Kovászna megye székhelyén, Sepsiszentgyörgy városában, a megyei pártbizottság székhelyén levő irodám íróasztala előtt ültem, és gondolataim vidékünk lelkes, értékes, tehetséges emberei felé kalandoztak. Lám, húsz évvel Háromszék vármegye adminisztratív központjának megszűnte után ismét erőteljesen lüktetni kezdett az élet a megye feltámasztásával, melyet most Kovásznának neveznek. A hagyományos Háromszék elnevezés nem tetszett Bukarestnek. „Ne élesszük föl

a múltat.” Azokat a belső használatra készült tudósításokat forgatgattam, melyeket az Agerpress hírügynökség és az RKP KB kancelláriája adott ki, és amelyek tartalmazták a külföldi sajtó kommentárjait a szocialista országokról, a nemzetközi élet-ről, sőt néhány észrevételt is a romániai vezető személyiségekről.

Gondolataimat a kormánytelefon csengése szakította félbe.

– Halló, Király elvtárs, itt Manea, kapcsolom a főtitkár elvtársat.

– Minden jól, Király.

– Egészséget, Ceaușescu elvtárs.

– Mi a helyzet felétek?

– Semmi különös.

– A burgonya begyűjtésével hogy álltok?

– A vége felé járunk.

– Na és az állami alappal?

– 70%-ban átvettük.

– Elég kevés. Gyakorlatilag mennyi még az átadandó?

– Vagy húszezer tonna.

– Rosszul állunk a burgonyatermesztéssel Hargita és Brassó megyékben, úgy-hogy a terven felül is adnotok kell vagy 30 ezer tonnát. Jelentette Banc és láttam a helikopterből is, hogy a szövetkezeti parasztok és a magántermelők saját telkeiken jó termést értek el.

– Ceaușescu elvtárs, a termelők adnak burgonyát kukoricáért cserébe. A mi megyénkben nem terem meg a kukorica, így az állatoknak burgonyát adnak.

– Jó, egyetértek, adjunk egy kg kukoricát három kg burgonyáért.

– Ez így nem megy. A mi burgonyánk vetnivaló. A mi parasztjaink a déliekkel, a Buzău, Ialomița, Constanța megyeiekkel közvetlenül egy az egyben cserélik a burgonyát a kukoricával.

– Egy kg kukoricát két kg burgonyáért.

– Rendben. Megpróbáljuk. Nagy dolgot nem fogunk elérni.

– Király, mondd csak, hogy állsz a medvékkel?

– Jól. A hegyekben jó vadalma- és makktermés volt, rájárnak.

– Lehetséges, hogy benézek, ha Besztercére vagy Laposnyára megyek. Fenișer szerint ott több a medve.

– Ahogy gondolja.

– Hallottam, hogy Maurer szombat-vasárnap nálatok volt. Mit ejtett?

– Meg volt elégedve. Bükszád környékén két medvét és négy vaddisznót.

– Mi a helyzet Baróton?

– Nagybaconban több a vad. Piliskén, Füleken gyenge a mozgás.

- Még föl hívlak pénteken.
- Rendben. Várjuk.
- Jó, jó, úgyis tudom, hogy Maurernek tartogatjátok a legnagyobb medvéket, ő kapja a legjobb lőállásokat.
- Ön nagyon jól tudja, hogy nem számíthatjuk ki előre, merre fog a vadállomány java átvonulni. Ez a vadászmesterek megérzésére tartozik. Egyébként ön és Fenişer fogják kiválasztani, hol akarnak állni, melyik lőállásban.
- Rendben, majd föl hívlak. Talán vendégem is lesz, Bernard, Hollandia királynőjének, Juliannának a férje.
- Pénteken otthon csöngött a kormánytelefon.
- Halló, első titkár elvtárs, Fenişer elvtárs keresi.
- Halló, 'éltesse, első titkár elvtárs!
- 'Éltesse, Fenişer elvtárs!
- Megyünk magukhoz, Ceauşescu, Maurer, Pană, Verdeţ, talán Banc és Berghianu elvtársakkal.
- Akkor menjünk Piliskére és Kakukk-hegyre. Attól függ, mivel jönnek: autóval vagy helikopterrel.
- Mi most Predealra megyünk, ott éjszakázunk, reggel meg, ha nincs köd, helikopterrel indulunk. Ha köd lesz, akkor autókkal. De, apropó, első titkár elvtárs, merre van ez a Piliske? Kézdivásárhely környékén?
- Már hogy lenne Kézdivásárhelynél, uram?
- Annyiszor voltam ott és mégis összetévesztem.
- Igen, veszem észre.
- Az a kérésem, hogy küldje Székely kapitányt Predealra, hogy vezessen bennünket. Reggel hatkor legyen nálam.
- Rendben. A Kakukk-hegynél, az Esigmann-villa fölött kezdjük. Ott a tetőn van egy tisztás, megfelelő leszállóhely. Jelzőtüzeket is fogunk rakni. Jönnek a fiúk a szekuritátétól is, adó-vevőkészülékekkel, hogy kapcsolatba lépjenek a helikopterek pilótaival.
- Jó. Majd még föl hívom, miután beszéltem az Elvtárssal. Most hozzá megyek, hogy pontosítsuk a részleteket.
- Ha megváltozott a terv, hívjon fel, Fenişer!
- Néhány perc múlva megint szó a telefon.
- Te vagy, Király? 'Éltesse! Maurer a telefonnál. Hogy vagy?
- Jól elnök úr, várakozó állásponton. Úgy hallottam, meglátogatnak.
- Igen, hozzátok megyünk. Hova megyünk ki, Király?

– Én Piliskére és Kakukk-hegyre gondoltam, de ha marad időnk, bejárhatjuk a Hideg-forrást is. Attól függ, mikor jönnek. Mit szól, jó lesz így?

– Jó. A helyek jók. Ebben az évadban még nem voltak bejárva. Azt akarom, hogy jól sikerüljön. Vendégeink vannak, érdekeltek vagyunk náluk. Jön Bernard herceg, Juliannának, Hollandia királynőjének férje is.

– Nagyon jó.

– A többit megbeszéled Fenişerrel. Jó éjszakát, megyek lefeküdni.

Így ért véget, az eredetileg elmélkedésre szánt órácskám. Össze kellett hívnom egy stábot, akik a vadászat lebonyolításáért és a vendégek fogadásáért felelősek. Egy órán belül megjelent mindenki, akit hívtam: Hanches ezredes, a belügy megyei főnöke; Lucian Dinca, Elekes Imre mérnökök az erdészettől; Ion Socea mérnök, a baróti erdészeti főnök; Száraz András, a pártbizottság gazdasági főnöke; Daróczi Ferenc, a pártbizottság propagandaosztályának vezetője; Dali Sándor, a *Megyei Tükör* napilap főszerkesztője; Korádi István, a pártbizottság szervezési osztályának titkára; Ioan Dragoş, a megyei néptanács első alelnöke; Drunek Zoltán, a pártbizottság gazdasági titkára.

Mindenki megkapta a maga feladatát. Dinca mérnök minden reggel jelentette a vadállomány mozgását a Csíki- és Baróti-havasok környékén. Hanches ezredes és Sălişteanu őrnagy feladata volt a vendégek testi épségének, biztonságának a szavatolása. Száraznak jutott az ennivaló, Dalinak a fotózás, Daróczinak a kultúrműsor, Druneknek az erdei utak megtisztogatása, és így tovább. Este tizenegykor megint hívott Fenişer és közölte, hogy másképp határoztak: Maros megyébe mennek, Laposnyára, vasárnap meg Besztercére.

– Ez biztos? Állítsak le mindent? – kérdeztem.

– Biztos.

Néhány perc múlva telefonált Hanches ezredes. Jelentette, hogy beszélt Plesîta tábornokkal. Tőlem kér engedélyt a lazításra.

– Nem, maradjatok készségben ti is és Dinca emberei is. Ismerem Fenişert. Össze szokta zavarni a dolgokat. Amikor elhelyezi az Elvtársat a lőállásba, nincs egy szava sem, de a hajtás befejezése után, ha az Elvtárs elégedetlen, ki ágál a legjobban? Fenişer! Szinte hallom most is: „Látja, Ceauşescu elvtárs, mondtam én, hogy jobb lett volna, ha a Maurer standján áll, arra jöttek a szebb vadak. Ha ott lett volna...” Mit tehetünk, az Elvtárs hallgat a vadászati tanácsadójára. Úgyhogy nem változtattunk semmit. Tudhatod, már megjártuk, hogy este lefűjtak mindent, reggel meg nálunk voltak.

– Értettem. Közölhetem Szárazzal, hogy készítse az ennivalót?

– Igen, közöld vele, hogy intézkedjen a Bernard herceg tiszteletére adandó árkosi fogadásról is. Hoznak ők Bukarestből mindent, ami kell, de mi készülünk föl puliszkával, túróval és a Tőke Feri bácsi borával. Jól elegyíti a borokat, az Elvtárs a múltkor is csak az ő borából ivott. Megkérdezte, honnan van ilyen jó borunk. Hosszasan kóستolgatta és azt kérdezte, hogy „burgonyából van ez a bor?” Valahogy úgy, hogy mi burgonyát adtunk a ploieștieknak, és ők cserébe a bort”, mondtam én. Jóízűt kacagott.

– Értettem, első titkár elvtárs. 'Éltesse!

– Rendben, Jancsi, tegyük el magunkat holnapra.

Reggel ötkor a szekuritáté telefonközpontja költött.

– Első titkár elvtárs, Predeal keresi.

– Chiriac ezredes a vonalban. Adom Maurer elnök elvtársat.

– Király, te vagy? Hozzád jövünk. Beszéltem Ceaușescuval. Mondtam neki, hogy hozzád jövünk. Beleegyezett. Mondtam, hogy ne adjon Fenișer szavára, aki csak bölcsködni tud. Egyébként is köd van. Nem tudunk fölszállni a helikopterekkel, csak későn, amikor fölszállt a köd. Fölhívtalak, hogy ne készületlenül törjünk rád.

– Köszönöm, hogy figyelmeztetett, de amúgy is megtettem néhány szükséges óvintézkedést.

– Jól csináltad. 'Éltessen!

– Isten éltesse, elnök elvtárs!

További beszélgetések következtek Fenișerrel, Plesîța tábornokkal, a főtitkár személyes kíséretének főnökével. Riasztottam mindenkit, megtettem a szükséges intézkedéseket. Pontban hétkor elindultam én is, mert nyolcra tervezték Predealon az indulást, a helikopterek negyedóra alatt Kakukk-hegynél lehetnek, ahova az első hajrást terveztük. Gabi gépkocsivezetőm útra készen várt.

– Gabi, ma úr lesz! Én ülök a kormánykerékhez. Sietnünk kell, 60 km autóval és még vagy negyedórányi gyaloglás erőltetett menetben, hogy idejében odaérhessünk.

Úgyhogy teljes sebességgel indultunk, a többiek már egy félórája előttünk jártak. Az első kocsiban Sălișteanu, a megyei rendőrség parancsnokának helyettese, aki arra az eshetőségre riasztotta a rendőrörsöket, hogy ha – netán – a helikopterek nem tudnának felszállni, autóval jönnek a Brassó–Magyoros–Barót útvonalon. Az Esigmann-villához nyolc órákor érkeztünk. Otthagytuk Hanches ezredest. Az ő kocsijában voltak a távközlési osztag szakemberei, akik a helikopterekkel kellett volna kapcsolatot teremtsenek. Még jobban rátapostam a gázpedálra és végre, lihegve, 8.30-kor fönn voltam a leszállásra kiszemelt platón. Ott volt már Száraz a konyhával és Sălișteanu őrnagy az erdészet főnökével, Rancz Pista vadász brigadé-

rossal. Nem sokat tévováztunk. Hamar kiadtam az utasítást az őrtüzek meggyújtására. Tudtam, hogy a rádió adó-vevő berendezésekkel nem érkeznek meg idejében, hisz hallatszott már a helikopterek zúgása.

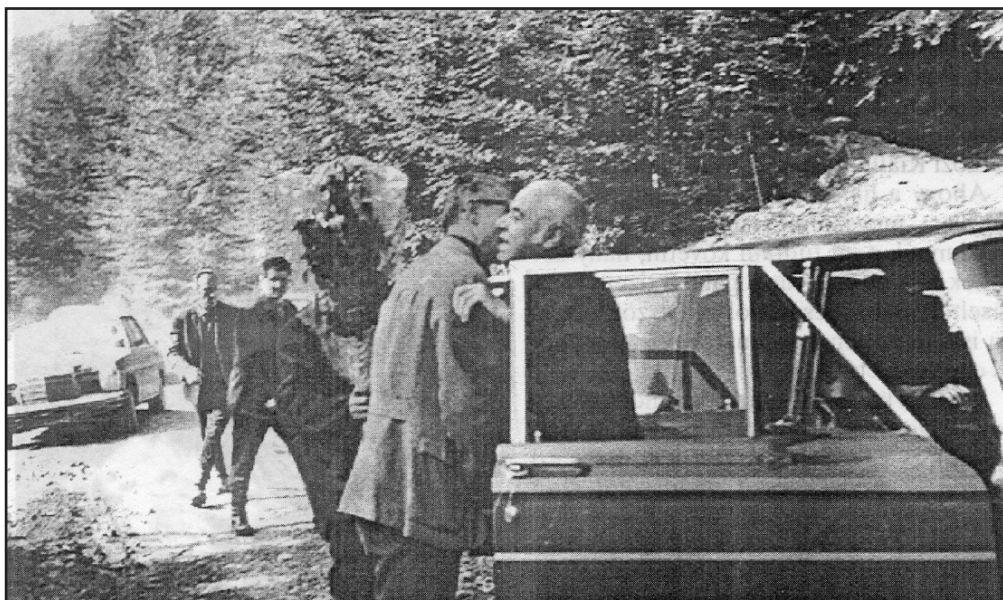
– Sălișteanu, te ideálisz és a kettes helikopter leszállását irányítod, én meg az egyesét, amelyikben a főtitkár, a minisztertanács elnöke és Bernard herceg ül.

– De első titkár elvtárs, mit kell tennem? Életemben még soha ilyet nem csináltam.

– Sebaj! Most majd csinálni fogod! – És megmutattam neki, hogyan kell jelezni, nehogy földőljön a gép egy vakondtúrás miatt.

Amikor eljutott tudatáig a felelősség, Sălișteanu reszketni kezdett, de nem volt idő a további társalgásra. Ráförmedtem: katona vagy és a kapott feladat parancs, értetted? Vigyázzállásba vágta magát és ezt kiáltotta: értettem, első titkár elvtárs.

Időközben már fejünk fölött körözött az 50-es flottilla helikoptere. Az első minden baj nélkül földet ért, azután a második is. Miután istenhozottal köszöntöttem bukaresti és külföldi vendégeinket, a tűz köré gyűjtöttem őket egy kis falnivalóra és egy pohár forró teára, vodkával. Nedves, csontig hatoló idő lévén, forralt bort is ittunk. Rövid beszélgetés és a kötelező utasítások tolmácsolását követően

Király Károly és Ion Gheorghe Maurer

Születésnapi gratuláció, 1970. szeptember 26. – Erdővidék, vadászat előtt a Kakukk-hegyen

csendben a lőállásokhoz mentünk, és miután a vadászok elfoglalták leshelyüket, rádión keresztül megadtuk a jelt a hajtásra.

Egy órával a leshelyek elfoglalása után hallani lehetett a hajtók kiabálását: „hó-ha”, „vigyázz, te”, „né, a medve” és még hangosabban „hóha-hó”. Kis idő múlva jobbomon, a főtitkár állása felől lövéseket hallottam. Ezt követték a többi lövések és egy nagy medvét láttam hátul elcammogni. További lövések hallatszottak a minisztertanács elnöke felől is. Néhány perc múlva bal felőlről is hallottam egy ismétlőpuska durranásait, a fenyőágak között valami nagy feketét láttam elesni, talán egy medvét. Megkönnyebbültem szusszantam föl, hogy márkás vendégünknek, Bernard hercegnek is jutott puskavége vad.

Egy pillanatra elgondolkodtam, és ki tudja, miért, eszembe jutott a szegény vadőr tragédiája, akit a Krupp-Baitz üzemek tulajdonosa által megsebesített medve tépett halálra. A vendég Maurer meghívottja volt tavaly. Habár a nyomorult sebesültet azonnal Bukarestbe szállították helikopterrel, másnap elhunyt. Csak a csoda menthette volna meg. A sebesült medve megbújt a bokrok között. Erdészünk, Bartha Feri, nagyon lelkiismeretes és bátor, tapasztalt, 50 éves ember, számos kormányvadászat résztvevője, nem érzékelte a veszélyt és túl közel ment a bokrokhoz, botjával ütögetvén, hogy kicsalja a vadat. A sebesült medve belekapott mancsával a combjába és letépte a húst inastól, aztán éles körmeivel az arcához kapott, kivájta szemeit, a fölismerhetetlenségig megcsúfolta. Emberünk a fájdalomtól üvölteni kezdett. Megérkeztek a többiek, de túl későn. Egyik segédje lelőtte a medvét. Kimentekítettük az áldozatot, de a vadászat aznap nem folytatódott. Mindenkit megrendítettek a történetek.

Úgy elkalandoztak gondolataim, hogy majdnem elszalasztottam a felém jövő hiúzt. Főlemeltem távcsöves puskámat, nyugodtan céloztam, és amikor 100 méterre volt, meghúztam a ravaszt. Hiúzom helyben összeesett. A mellén találtam el. Szép példány volt, amely később a Budapesti Nemzetközi Kiállításon aranyérmet kapott.

Ahogy a hajtók közeledtek, mindegyik fegyver megszólalt. Úgy lőttek, akár Verdunnél. Nem tudtam követni, hányszor sültek el a puskák, de legalább tizenöt-ször tüzeltek jobbról és balról is. Ötször lőttem én is. Elejtettem egy hiúzt, egy vaddisznót és egy medvét. A hajtás két órán át tartott, mindenki meg volt elégedve. A főtitkár 3 medvét, 3 vaddisznót és egy szép szarvast lőtt. Bernard herceg 2 medvét és 2 vaddisznót, Ion Gheorghe Maurer 2 medvét, 5 vaddisznót és egy rókát. Összesen 9 medve, 20 vad-disznó, egy hiúz, egy szarvas és két róka volt a zsákmány.

Lekaszálódunk a lőállásokból. Az elejtett vadakat összeszedték és szép rendben kiterítették. Végignéztük a trófeákat. Mindenki elégedettnek tűnt. Házigazdai

minőségemben gratuláltam a vadászoknak az elért eredményekért. Szó se róla, gazdag „termés” volt. Viszonylag jó nap, a köd is fölszállt, előbújt a nap, a fenyőfák koronáján áttűztek a napsugarak. A hideg mégis csontig hatolt. Egy helyben állva, mozdulatlanul, a meleg ruhák dacára is vacogott a fogunk, pedig nem lehetett több mínusz 3-4 foknál.

Gyorsan a tűz köré húzódtunk. Mindenki jó étvággal tömte magát, szilvapálinkát ittunk, kivéve a herceget és két kísérőjét, akik inkább vodkáztak. Később rátértünk a forralt borra és forró teára. Szóba kerültek a vadak is. Ceaușescu kezdte:

– Jeane, sok disznó ment feléd.

– Hát, Nicule, nem volt több, mint amennyit a bokrok között láthattál.

– Hadd csak, mert tudom én.

– Tefeléd nem mentek a disznók, Nicule?

– Nem – mondta Ceaușescu.

– Mit mondhatok, Nicule? Ezek a disznók nem tudják, hogy te vagy a főtitkár. Ha tudták volna, mind feléd igyekeztek volna.

Maurer jóízűen nevetett saját tréfáján. Ceaușescu nem szólt többet. Mások megszeppenve hallgattak. Maurer hangosan beszélt, úgyhogy a hajtók is hallhatták, akik egy másik tűz mellett iszogatták deci pálinkájukat és fogyasztották a pártgazdaságtól bőven fölpackolt hideg ételt.

Nem lepett meg Maurer szabadszájúsága. Mindig találó és kíméletlen válaszokat adott az ilyenfajta szópárbajokkor. Aki vereséget szenvedett és inkább hagyta magát, az Ceaușescu volt. Az is igaz, hogy a kíséret többi tagja sohasem mert replikázni. Szó nélkül tűrte az észrevételeket, nyaggatásokat. Mindent megtettek, hogy a főnök kedvében járjanak. Örvendtek, hogy a főtitkár magával viszi őket, kivételezettnek érezték magukat, nagy megtiszteltetésnek az eseményt. Legtöbbjük, Banc és Verdet kivételével, még rendesen lőni sem tudott.

Egyszer Gheorghe Pană körülvették a vaddisznók. Természetesen nem volt veszélyben, jó magas és stabil volt a lőállása. Vagy 30 vaddisznó egyenesen feléje tartott. Ész nélkül lövöldözni kezdett feléjük, hogy a főtitkár magaslese felé kergesse őket, de azok nem tértek ki. Megálltak az állás alatt. Pană több mint hússzor sütötte el fegyverét, de egyet sem talált el. A hajtás végén nagyon ideges volt, rendesen be volt rezelve. Nem csak a vaddisznóktól, inkább attól, hogy mit szál majd a főtitkár. Természetesen Ceaușescu jól szórakozott az eseten, és kicsúfolta a kocavadászt:

– Még jó, Pană, hogy nem ettek meg! Biztos föl húztad a létrát, hogy ne mászhassanak fel hozzád.

Pană bevallotta, hogy életében még nem félt ennyire, rogyadoztak a térdai és minden ízében reszketett.

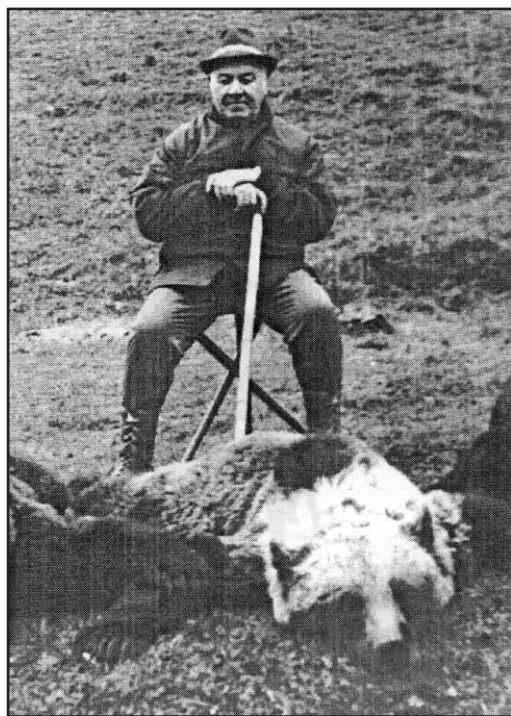
Félórás pihenő után útnak eredtünk. Fölültünk a helikopterekre, a hajtók integetve búcsúztak. Velük Piliskén fogunk újra találkozni. A Hideg-forrásnál egy másik vadhajtó csapat várt ránk.

A fölszállás előtt néhány szót váltottam Plesîta tábornokkal. Azt kérdezte: „Mi az ördögöt csináltak a fiaim, hogy nem tudtam rádióösszeköttetésbe lépni velük a helikopterekből?” Majd hozzátette: „Megkapják ezért a magukét!” Azt mondja, tiszta szerencse, hogy meglátták a füstöt a gépekből és nem tévedtek el. „Jó, hogy nem vette észre Ceaușescu elvtárs, mert nagyon fölmérgelődött volna.” Mondom: „Hagyja, elromlott az autójuk, jó fiúk, amúgy is nagyon meg vannak ijedve.” Plesîta békülékenyen: „Ha Ön mondja, ez esetben megbocsátok nekik.”

Mielőtt beültünk volna az elnöki helikopterbe, megegyeztem Fenișerrel: haladjanak ők elöl, mi meg utánuk. Most már ő is tudja, merre kell menni. Utolsónak ültem fel az elnöki gépre, vártam, hogy a másik fölszálljon. A pilótánk, aki rádiókapcsolatban volt a többivel, azt mondja: Fenișer elvtárs azt akarja, hogy mi szálljunk föl elsőnek. Mondom: rendben. A pilóták indulás után kérdik: na, most merre? Hogy leplezzem zavaromat, határozottan és rögtön rávágtam: lefelé

a völgy mentén. Gondolatban az ördögbe küldtem mindenkit. Soha nem irányítottam még helikoptert menet közben. Lent jól ismertem a terepet, az utakat, völgyeket, sokat vadásztam erre, nyáron meg pisztrángásztam. De az égből? Gyorsan összeszedtem magam, kihasználtam azt a néhány percet, amíg megláttam Olasztelekét. Balra fordítottam a menetet Barótig, ott megint balra, föl a hegy mentén, amíg megpillantottam Tusnádót.

Közben a pilóta rádión kapcsolatba lépett a fiúkkal, akik ezúttal a helyükön voltak a teljes műszaki felszereléssel. De rossz hírt közöltek: nem lehet leszállni, mert sűrű köd ereszkedett le, nem megfelelőek a látási viszonyok. Hát most mit csináljunk? Mert a harmadik hajtáshoz még nem érhettek el a hajtók, legalább másfél

*Elejtett medvék I. Gh. Maurer előtt
1971, Margit-villa, Olasztelek, Háromszék*

óra kell, hogy átérjenek a Kakukk-hegyről Piliskére. Fenişer azt javasolta, szakítsuk félbe a vadászatot. Az elvtárs elfogadta. Közbeszóltam és kértem, hogy szálljunk le az erdészútra. Ebbe is beleegyezett Ceauşescu. Miután leereszkedtünk az útra, néhány perc múlva rádiókapcsolatba léptem Szász Domival, aki a három terepjáróval a közelünkben kellett legyen valahol. Kértem, jöjjön utánunk. És valóban, tíz perc múlva megjelentek az autók, elindulhattunk a kijelölt hely felé. Ott találtuk Rancz Pista fővadászt. Tanácskoztunk vele és egy jó órán át tapostuk fölfelé a havat, amely elég nagy volt, hisz 1500 méter magasan voltunk. Időközben befelhősödött, metsző szél kerekedett, és rendesen havazni kezdett. Végre fölértünk. Mindenki lihegett. Láttam már, hogy nincs sok esélyünk. Ilyen időben nehezen mozdul a vad, nem lehet kikergetni rejtekhelyéből. Elfoglaltuk helyünket a lőállásokban, s rádión jeltadtunk a hajtás kezdetére. A hajtók két óra múlva érkeztek el hozzánk.

Az eredmény csapnivaló volt. A vadak csak a széleken mutatkoztak. Alig néhány lövés hangzott el, de találat nem volt. Letörten, a hidegtől reszketve a csípős szélben, lihegve, kipirult arccal ültünk autóba és tértünk vissza a helikopterekhez. Rövid eszmecsere következett. A vélemények megoszlottak a vadászat folytatását illetően. Délután öt körül megegyeztünk abban, hogy másnap reggel 9-kor Piliskén folytatjuk. A második hajtás meg Bodvajon legyen, azon a helyen, ahol még látszanak az 1848–49-es emlékek nyomai; ahol a híres hős, a neves ágyúöntő és tüzer, Gábor Áron, közel száz ágyút öntött a magyar szabadságharcosok számára.

Úgyhogy miután elfogyasztottunk néhány szendvicset az elnöki tartalékból és néhány korty forralt bort ittunk, vendégeink a bukaresti házigazdákkal predeal-i támaszpontjukra mentek. Mi, helybéliek, meg a műszaki személyzet az árközi kastélyba vettük be magunkat, ahol jóllaktunk, és újra megbeszéltük a másnapi tennivalókat. Meghallgattuk Daróczi együttesének próbáját. A lányok meg voltak elégedve, hogy nem jöttek ki hiába. Aztán ki-ki dolga után nézett.

Szerencsére semmi sem változott a másnapi programban: nem szóltak a telefonok. Mindenesetre, hogy mindenki kéznél legyen, a szekuritátásokat, a milicistákat, a megyei erdészeti igazgatóságokat, a párt gazdasági főnökét és a bukaresti műszakiakat meghívtam egy tekepartira, aminek nagyon megörvendtek. A megyei néptanács udvarán volt a tekéző, ahova egy pártszálló épült 1968 után, Kovászna megye létrejöttkor.

A bukaresti fiúk nagyon hálásak voltak, hogy védelmembe vettem őket, ahelyett hogy Plesîţa előtt büntetésüket szorgalmaztam volna. Egyébként ezt maga a tábornok közölte velük: szerencsétek van az első titkárral, másképp ülhettétek a zárkában, lefokozva. A fiúk most beismerték, hogy este, miután Csíkban a laposnyai útról visszafordították őket, egy kissé felöntöttek a garatra házi borból, s fárad-

tak lévén, elaludtak, nem hallották meg a csörgőórát, Hanches ezredes ébresztette őket. Éjfélkor takarodót fújtam.

Másnap szép, napos időre virradtunk. Nem jött közbe semmi rendkívüli. Mindenki a helyén volt, így a vadászat Piliskén a tervezett időben megkezdődött. Piliskének nevezik a Nagybacon fölötti fennsíkot, mely párhuzamosan terül el Kisbaconnal, Benedek Elek író és mesemondó szülőfalujával. A vadászat előtt nem sokkal kaptunk engedélyt az RKP Központi Bizottsága titkárságától, hogy a Kovászna megyei pártbizottság javaslatára emlékházat állíthassunk Benedek Eleknek, a legnagyobb erdélyi gyerekirodalmárnak.

Amint említettem, Piliske egy kb. 10 négyzetkilométeres fennsík, szegényes szántóval, gazdag legelővel; völgyek, források, tiszta vizű patakok gazdagítják, no meg a különlegesen finom piros pettyes pisztráng. A tisztást fenyő- és vadalmafával tarkított bükk- és tölgyerdő övezi. A tisztás felső végén kezdődnek a fenyvesek, melyek így együttesen kitűnő életfeltételeket biztosítanak az év minden szakában a vadállománynak: búvóhelyek eső és vihar elől, élelem egész évben (gyümölcsök, makk, burgonyaföldek stb.). Gazdag tehát errefelé a vadállomány. Együtt él medve, vaddisznó, szarvas, őz, farkas, róka, de gazdag kisvadban is: sok a nyúl, sőt a fácánok is ideszoktak egy ideje. Akad errefelé hiúz és vadmacska is. A terület természetvédelmi övezet lévén, elszaporodtak a vadak: legjobban a medvék és a vaddisznók, melyek a gazdálkodók őszinte bosszúságára nagy károkat okoznak a burgonyaföldeken.

Ezt a vadászterületet kedvelte Ceaușescu és Maurer. Ide mindig biztosra lehetett jönni. Sohasem fordult elő, hogy üres tarisznyával tértek volna haza. A vadak minősítése is a jótól a kitűnőig terjedt. Így volt ez most is. Bajt csak a lőállások kiosztása okozott. A főtitkárnak a legjobb helyeket ajánlottam. Az erdő szélén, egy enyhe völgy peremén a harmadik lőállást, kitűnő látási viszonyokkal, amerre biztos nagy lesz a mozgás. Az Elvtárs elégedetlen volt javaslatommal. A völgy bal oldalára akart állni, ahova nem épült lőállás. Határozottan elleneztem, de érveimnek nem volt sikere. Pricop ezredes berezelt: az Elvtárs kitette magát annak a veszélynek, hogy széttepi egy sebesült medve, amely kíméletlenül támad, ha elvétik. A veszély nyilvánvaló volt. Hiába lépett közbe Stanescu, a belügyminiszter is, aki megpróbálta meggyőzni Ceaușescut döntése helytelenségéről. Az Elvtárs hajthatatlan maradt. Maurert nem hívhattam segítségül, mert már elfoglalta kijelölt helyét a gerincen túl, az ötödik állásban. Szokás szerint én az Elvtárs közvetlen közelében szoktam állni. Most zokon vettem makacsságát és a belügyminisztert, Ion Stănescut állítottam közvetlenül mellé, mondván: „Állj ide te, a te feladatod biztosítani a testi épségét!"; Fenișernek meg: „Te vagy a vadászati tanácsadó, maradj itt az Elvtárssal, Pricop ezredes álljon mögötte.” Az ő dolguk volt ugyanis a fegyverek töltése, a ki-

lőtt puskák cseréje. Magam az ellenkező oldalon helyezkedtem el, az utolsó lőállásban.

A hajtás sokáig, három órán át tartott. A vadsűrűség minden elképzelést felülmúlt. Mindegyik fegyver megszólalt, legalább 150-szer lőttek. Egyesek sokat pufogtattak, de semmit sem lőttek, mint például Berghianu, Pană, Stănescu. A legtöbbet Ceaușescu lőtte: 5 nagy medvét, 7 vaddisznót és egy szarvast. Ezúttal Maurer második lett 3 medvével, 5 vaddisznóval – az Elvtárs meglegedésére. Én két vadkant ejtettem el. Összesen 25 vaddisznót, 15 medvét, 3 szarvast, 2 őzet, 3 rókát és egy farkast lőttünk. Bernard és kísérete 2 medvét, 3 vadkant és egy farkast lőtt.

Mindenki meg volt elégedve. De Ceaușescu nagyon izgatott és szemmel láthatóan riadt volt, Pricop ezredes meg rákvörös. Mindjárt láttam, hogy valami nincs rendben.

– Mi történt?- kérdeztem Fenișert.

– Látod azt a nagy medvét – válaszolta –, tíz lépésre volt onnan, ahol Ceaușescu állt. Az Elvtárs vagy hétszer belelőtt, de az nem esett össze, csak jött, csak jött, hatalmas, 300-350 kg-os fekete nagyvad volt. Amikor láttam, hogy még nem esett el, én is belelőttem, nem volt mit tennem.

Fenișernek igazi ágyúja volt, nem valami kisöbű puskája. Megadta neki a kegyelemdöfést. A fejét találta el. Életerős, nagyon szép medve volt. Igaz, az Elvtárs is kigyógyult a merészségből: soha többé nem maradt lenn a földön, ha nagyvadra vadászott.

Egy ilyen jó eredmény után a hajtók voltak a legelégedettebbek. A pálinkaadag mellé még egy-egy nagy pohár bort is kaptak jutalmul. Maurer kihasználta az alkalmat, hogy megdicsérje a hajtókat: „Ilyen hajtók sehol sincsenek egész Romániában! Komoly, lelkiismeretes és bátor emberek”, és ismételten kifejezte sajnálatát a múlt évi, Kakukk-völgyi, sebesült medve okozta tragikus balesetért.

Az elejtett vadakat összeszedték, sorba fektették. Megcsodáltuk külön-külön mindegyik vadász trófeáját. Fényképek készültek, majd a friss erdei levegőn jó étvággal fogyasztottuk el uzsonnánkat. Szóba kerültek a kalandos vadászmesék, kinek-kinek a lélekjelenléte, nem minden túlzás nélkül. Iosif Banc elmesélte, hogyan lőtte le a vadkant, amely sokáig megbújt a bokrokban, majd a hajtók közeledtével előugrott és sebesen rohanni kezdett. Lőtt egyet a levegőbe, sőt tapsolt is, hogy a vad Ceaușescu elvtárs felé menjen, de a disznó semmiképp sem akart a kívánt cél felé fordulni. Így nem lévén más kiút, céloznia kellett és egyből lelőtte.

Maurer közbeszólt:

– Te, Băncuța, te nagymenő vagy. A disznó az disznó, nem vette figyelembe a te miniszterelnök-helyettesi tisztségedet, nem ment a főtitkárhoz, ahova küldted.

Ilyenek a disznók. Nem hallgatnak senkire, mennek az eszük után. Ami meg azt a távolságot illeti, ahonnan elejtették, szorozzuk meg hárommal, úgy még esetleg elfogadható.

Bodvajon már délután kettőkor a helyeinken voltunk. Helikopterrel mentünk, közvetlen közelben, a lőállások mögött szálltunk le. Én Fenişerrel oldalt maradtam. Nála filmezőgép is volt, a főtitkár kíséreinél lévő fényképező- és filmfelvevő gépeken kívül.

Ezúttal a helikopterek megzavarták a vadászatot. A gépekre tűző nap a vadak felé tükröződött, így elriasztotta őket. A medvék visszafordultak és a hajtók felé szaladtak, akik hiába próbálták lőtávolságra terelni őket. Csak néhány vaddisznó akadott puszkavégre: egy Ceauşescunak és kettő Maurernek.

A hajtók által űzött egyik medve felém és Fenişer felé rohant. Nyílt terep volt, követtem a fegyverrel, céloltam és amikor lőtávolságra ért, elsütöttem a puskámat. A medve megtorpant és hátrafordult. Fenişer felkiáltott:

– Nem találta el!

– De igen, csak nem halálos a sebe – mondtam én.

– Nem – hajtogatta Fenişer, majd azt javasolta, fogadjunk tíz üveg borba.

Belementem. Biztos voltam, hogy eltaláltam, másképp nem torpant volna meg és nem fordul vissza.

Valóban, másnap innen egy kilométernyire a juhász kutyái erősen és sokat ugattak. Amikor a juhász utánajárt, hogy mit ugatnak, egy lelőtt, döglött medvére talált. Jelentette az erdészeti hivatalnak és elszállították, még mielőtt oszlásnak indult volna. Így ért véget a kétnapos vadászat.

Este az árkosi kastélyban fogadást adtunk vendégeink, Bernard herceg tiszteletére, amely szívélyes légkörben zajlott le. A hercegnek ízlett az áfonya- és szilvapálinka, a túrós puliszka, a mi „burgonya” borunk, de leginkább a kellemes hangú, pirosposzgás lányok. Magyar nótákat Bencédi Pirooska, román népdalokat a helybéli Teodora Bularca énekelt. Későn este, az időközben megérkezett kormányzati gépkocsikkal, főnökeink vendégeikkel visszatértek Predealra, ahol másnap folytatódott a hivatalos program.

Így állunk tehát a vadászattal. Nagyon nagy szerepe volt és szorosan kapcsolódott a helyi és nemzeti politikához. Távolról sem elhanyagolható visszajelzések kíséretében hozzájárult ahhoz, hogy a fontos államférfiak jobban megismerhessék egymást. A jobb megértést szolgálta, barátságok, ismeretségek szövődtek. Ilyen esetekben könnyebben kötnek kompromisszumokat, két- vagy többirányú egyezségeket, mindenki számára előnyösen. Legtöbbször jobb tárgyalásztalnak bizonyult a hivatalosnál. Egy jól sikerült vadászat után, pihent ésszel és kisimult homlokkal

gyengülnek a személyes ambíciók, az emberek ésszerűbbek, engedményekre hajlamosabbak lesznek. Személyesen egyetértek a közönséges vadászemberek sérelmével, akik kifogásolják, hogy a vadászterületek 90%-át, néhány ezer holdat, fönntartanak kormányvadászatok céljaira, gyakorlatilag Ceaușescunak és Maurernek. Gyakran tértem el a szabálytól, főleg olyankor, amikor egyikük sem jött megyénkbe az előkészületek dacára, Fenișer másfelé irányította őket. Előzetes engedély nélkül beálltunk a tiltott területekre vadászni, esetleg magunkkal vittünk egy-egy véletlenül arra járó elvtársat a felsőbb vezetésből.

Egy szombat este szólt a kormánytelefon:

– Halló, Király? Itt Mihai Dalea. Nem mentek véletlenül holnap vadászni? Predealon vagyok, és megtudtam, hogy az Elvtárs nem fog arra járni. Ha lesz vadászat, nehogy kihagyjatok!

– De megyünk, Vargyasra és Kormos-patakra, a Margit-villa felé. Szívesen elviszünk. Találkozunk holnap reggel nyolc órakor Baróton.

– Jó, rendben van, akkor Baróton.

Reggel kilenckor már a lőállásokban voltunk. Az első hajtás a Margit-villa fölött indult, ahova nem épültek magas lőállások, meredek volt az oldal, lucfenyővel, tölgy- és bükkerdővel benőve. A vadászmester Rancz Pista volt. Új fiúk is voltak velünk, nagyvadban tapasztalatlanok. Engedélyt adtam medvére is, kettesével állítva a vadászokat: Dragoș, Dali, Szász, Stanca, Drunek és egy-egy vadász az erdészet-től. Habár Dalea jó vadász volt, a legtapasztaltabb vadászt, Elekes Imrét állítottam melléje. Én Gabit, a sofőrtöttem vittem, fegyvert tölteni, s hogy tartsa a puskámat. Annál is inkább, mert a kezem gipszben volt az egy hónappal ezelőtti autóbaleset miatt, amikor Maurerrel jöttünk vissza a katusai vadászatról.

Megadták a jelt a vadászat kezdetére. Tiszta, hideg idő volt. Az első havazás után voltunk. Mondom Gabinak, ha medve jönne felénk, tapsol-

*Ceaușescu és a vaddisznók
1971, Piliske, Háromszék*

jon, hogy forduljon a többiek felé, mert alig egy hete Zágon fölött két medvét is lőttem. Alig mondtam ki, máris jött az egyik. Gabi tapsolt, a medve ijedten megfordult. Néhány perc múlva ugyanez megismétlődött. Néhány pillanat múlva fölöttem, ahol Drunek állt, hátulról lövést hallottam, utána száraz ágak zörgését. Elképzeltem, mi történhetett. Elkértem Gabitól a távcsöves puskát, a zaj felé fordultam és a távcsövön át célozni próbáltam. A sűrű bozót miatt alig 20 méterre lehetett látni. Egyszer csak megpillantottam egy hatalmas, fekete állatot. Felém jött. Nyugodtan céloztam, lőttem. A medve elterült. De rögtön fel is állt. Jobbra cammogott, a többiek felé. Veszélyes lett volna utána löni.

Nemsokára azonban visszatért az én puskám elé és megállt. Kihasználtam az alkalmat, megint rálőttem. Eldőlt. Csőre töltött fegyverekkel közelítettük meg, de főlegesen óvakodtunk. A medve kimúlt. Szerencsénkre a nyakát találtam el, ellenkező esetben ő terítette volna ki bőrünket a barlangjában. Ma viszont bundáját a nappaliban tartom, ahol kislányom gyakran játszik rajta. Szép példány, aranyéremre érdemes. De nem volt esélyem eljuttatni a Budapesti Nemzetközi Vadászkiállításra vagy máshová. Hogy miért? Mi gátolta meg szegény medvét, hogy elnyerje megérdemelt jutalmát? A politika? Mi köze a politikának a vadásztróféákhoz? Van köze, nem is kevés.

1970 szeptemberében kormányvadászatot szerveztem, amelyen részt vett Ceaușescu, I. Gh. Maurer, a minisztertanács elnöke, Iosif Banc, a kormány miniszterelnök-helyettese, Maxim Berghianu, az Állami Tervbizottság elnöke, Ilie Verdeț, a kormány első alelnöke, Manea Manescu, az RKP KB titkára, Gere Mihály, az RKP KB Végrehajtó Bizottságának pótagja, Corneliu Manescu külügyminiszter, valamint Maurer meghívottjaként a német Krupp konzern elnöke, Baitz iparmágnás a fiával. De részt vett Baitz mellett külön meghívottként a híres francia bankár, Rothschild is. Ott volt még Maurer meghívottjaként Ion Tiriac világhírű teniszező és Jean Maurer, a Minisztertanács elnökének egyetemista fia.

Sepsiszentgyörgytől ötven kilométerre van Barót. Bánya- és erdőipari központ, 40 ezer lelket számláló, székelyek által lakott helység, melyet még Mátyás király emelt városi rangra. Lakossága nagyon szorgalmas, fő foglalkozásuk a mezőgazdaság, burgonyatermesztés, állattenyésztés, főleg a szarvasmarha és az igásló tenyésztése. Értenek a fafeldolgozáshoz, de a kőtermeléshez is. Méltán nevezik őket „ezermesterek”-nek, mert a zord életkörülmények sok mindenre megtanították őket. Ezt a vidéket Erdővidéknek nevezik. Mindegyik gazdának van tehénistállója. Művelt emberek, mindegyik faluban évszázados iskolák, magánkönyvtárak vannak, előfizetnek a sajtótermékekre. Errefelé a legtöbben reformátusok, kevés köztük

a katolikus. A magyar kultúra számára sok híres embert adott a vidék: Benedek Elek, Apáczai Csere Jánost, Bölöni Farkas Sándort és másokat.

A kövezetlen úton az elnöki menet angol gyártmányú Landrover autóinak is másfél óra kellett, hogy elérjünk Kakukk-hegyre, a vadászterületre. A vendégeket, kíséretemmel, a megyehatárnál fogadtuk, a Feketeügy hídján, Kökös faluban. Komoly biztonsági intézkedéseket hoztak, főleg a Maurer közlekedési balesete után. Ahogy megérkezett az elnöki gépkocsi, beültem Ceaușescu, Banc és Berghianu mellé.

Maurer általában a saját kocsijával szeretett utazni. Amikor egyedül ment vadászni, Ceaușescu nélkül, soha nem ült helikopterbe. Épszerű ember lévén, a vadászatok után Maurer valamelyik barátjánál vacsorázott. Könnyen barátkozott, sok barátja volt, főleg a vadászok, orvosok, erdészek körében. Mindenki tisztelte. Bukarestben sem felejtkezett meg barátairól, ha néhanapján fölkereste valaki Zágomból vagy Bodzafordulóból. Megkérte a minisztereket, hogy várjanak egy kicsit, mert messzi földről jöttek barátai.

A megfelelő üdvözlőket követően Ceaușescu és köztem politikai és gazdasági témakörben kezdődött a beszélgetés. Rendszerint a megyei gondok kerültek terítékre. Személyes kérdések nem érdekelték ilyenkor. Aznapra kiterveltem, természetesen telefonon Banc és Berghianu is értesült róla, hogy megpróbálok engedélyt és pénzt szerezni egy művelődési ház megépítésére Sepsiszentgyörgyön. Ugyanígy harcoltam ki, jól sikerült vadászparti után, egy 500 férőhelyes filmszínházat, egy sportcsarnokot, a város csatornahálózatát, az utak aszfaltozását, egyebeket.

Tettem magam, hogy el vagyok keseredve. Az elnök kérdezte, mi bajom.

– Elkésérítenek az emberek – válaszoltam. – Minden alkalommal szóba hozzák a művelődési ház problémáját. Igazuk van – tettem hozzá –, a színház szűk, nem megfelelő.

Az elnök csak hallgatott. Némáságan fölbátorodva közbeszólt Berghianu:

– Ha a vadászat jól sikerül, el van intézve.

Ceaușescu felszisszent:

– Látod, Berghianu engedélyezte, nem kell tőlem kérned.

Szerencsére közbelépett Banc:

– Berghianu úgy gondolta, hogy nem ő, hanem ön adja Királynak a kultúrházat.

Az elnök lecsillapodott, én meg folytattam:

– De hát a mozit is ön engedélyezte. El sem tudja képzelni, mennyire örvendtek az emberek. A székelek higgadt emberek, de lelkesek, ha jót tesznek velük.

– Jól van, legyen úgy, ahogy Berghianu mondta – hízott a mája Ceaușescu-nak –, de csak azzal a feltétellel, ha sok nagy medve lesz.

Ceaușescut fűtötte a becsvágy, hogy lekörözze Maurert, aki vagy 30 medvével többet ejtett el, mint ő. Ceaușescu számára a vadászat nem csupán szórakozás volt, hanem a szerint értékelte a vadászatokat, hogy mennyi vadat ejtettek el. Soha nem említette, mennyit szalasztott el. A sebesült vadakat fölfegyverzett erdészek kutatták föl. Néha még két-három nappal a vadászat után is találtak mások által meglőtt állatot, de ezeket is mind az ő javára írták. És ő sohasem tiltakozott.

Így történt ez alkalommal is. A vadászat nagyon jól sikerült. Számos medvét és vaddisznót, szarvast és őzet ejtettünk el. Egy nagy, fekete medvének sikerült elmenekülnie, ami nagyon bántotta Ceaușescut. A hajtás után egy csapat a medve keresésére indult, melynek csak a hátát sikerült megsebezni és a fák ágain vérnyomokat hagyott. Könnyebb lett volna megtalálni egy tűt a szénakazalban. A medvét több mint egy hétig keresték, de nem találták meg. Utasítottam az erdészeket, a vadőröket és erdőkerülőket, hogy ha egy nagy, fekete medvére akadnak, azonnal lőjék le. De semmit sem találtak. Ceaușescu minden második nap rám telefonált, és a medve felől érdeklődött. A Főnök közben Bulgáriába utazott, de annyira rögeszméjévé vált a medve, hogy még Szófiából is fölhívott. Egy ideig nem jött többet vadászni.

Egyszer tudomásomra jutott, hogy az Elvtárs és az Elvtársnő a szomszédos Hargita megyébe ment vadászni, szarvas- és medvelesre, amelyek lejártak élelemért a Borszék, Tusnád, Gyilkos-tó környéki erdészházakhoz. A Hargita megyeieknek sajátos módszerük volt a medvevadászatok megszervezésére. Az elnök számára jó vadsűrűségű területen autóval is megközelíthető helyet kerestek, és tehéntetemmel, lóhússal, gyümölcsökkel odaszoktatták a medvéket. Ezekhez a vadászatokhoz nem kellett hajtók. Elég volt egy magas, zárt lőállást építeni, hogy a vad ne érezze meg az emberszagot. Megfelelő időben fölkapaszkodtak a lőállásba, és amikor enni jöttek a medvék, elejtették őket. Ezúttal kitűnően sikerülhetett a vadászat, mert az elnöki pár egy hétig a hargitaiaknál maradt.

Szombat reggel fölhívott Hanches ezredes:

– Titkár elvtárs, Bukarestből közölték, hogy Ceaușescu elvtárs nejével át fog utazni a megyén 10 óra körül, autóval. Megtudtam, hogy Pană elvtárs eléjük jön Kökösre. Ön nem megy ki a megyehatárra, Tusnádra?

– De igen, kimegyek.

Tíz órakor a megyehatárnál voltam. Nem kellett soká várnom, a milícia biztonsági járműve mögött feltűnt az elnöki jármű. Elöl egy BMW ment a 100-as parancsnokságtól, ők felügyelték az elnök biztonságát. Néhány évvel ezelőtt még

az RKP Központi Bizottság minden tagjának biztonságáért feleltek. Tevékenységük most csak az elnöki család védelmére szorítkozott. Valamelyes óvintézkedés azért még kijárt a többi magas rangúnak is: egy-egy rendőr minden elvtárs háza előtt, egy-egy kísérő, aki a védett személlyel utazott együtt egy autóban. Egyébként a szekus tisztnek az is feladatai közé tartozott, hogy megfigyeljen mindent, amit védence tesz, kivel kerül kapcsolatba, mit beszél stb.

Egyetlen kivételt Maurer jelentett, aki mindaddig, míg a minisztertanács elnöke volt, különleges bánásmódban részesült. A Politbüro tagjaitól lassanként elszedték a terepjárókat és a családtagoknak kijáró gépkocsikat, viszont három szekus tiszt maradt Maurernek: Chiriac ezredes, Grigorescu ezredes és Niculae kapitány; valamint saját szakács és személyzet, örök és külön orvos. Miután lemondott az elnökségről, Maurernek sem maradt mindebből semmi, még reziden-ciája sem. Sőt a kormány székhelyét is megszüntették. A kormányt az RKP KB-nak a székhelyére költöztették, bezúfolva az első emeletre, az épület jobb szárnyába. Az országot gyakorlatilag a párt főtitkára vezette, aki egy személyben köztársasági elnök is volt. A kormány nem volt egyéb, mint a KB egy tagozata, a kormánytagok meg az RKP KB-nak vezetői vagy helyettesei. Mi más ez, mint kormányzati állam-csíny? A kormány a főtitkár utasításainak szolgálalkú végrehajtója, semmi egyéb.

*Ceaușescu almája. Vacsora vadászat után 1969-ben a Margit-villában
Középen I. Gh. Maurer, jobb szélén Iosif Banc*

Ekképpen Románia gyakorlatilag a világ első olyan országa lett, amelyet kormány nélkül kormányoztak.

Megállt az elnöki menet, elbúcsúztak Fazekas Lajostól, Hargita megye első titkárától. Fogadták üdvözetemet, de éreztem, valami nincs rendjén. Az elnök hallgatott. Felesége jó kedélyű, pergő nyelvű, udvariasan beszélgettünk. Egyszer csak Ceaușescu megszólalt:

– Hallottam, valami kalandjaid voltak a medvékkel.

A kérdés meglepett, de nem jöttem zavarba:

– Volt, nem is kevés.

Elmeséltem a zágoni esetet, ahol egy sebesült medve feldöntötte Drunek Zoltánt, de nem esett baja, csak tele lett a gatyája. A közelről lelőtt medve nem esett el egyből, hanem feldöntötte, átment rajta. Aztán a fekete medvét Baróton, azaz a Margit-villánál leterítették.

Az elnök végighallgatott, nem szólt közbe, de végül megkérdezte:

– Hogyhogy nem találtátok meg az én fekete medvémet?

– Végtelenül sajnálom, mindent megtettünk, egy hétig kutyaikkal kerestük, helikoptereket is igénybe vettünk, de nem akadtunk a nyomára.

Elgondolkozva csak annyit mondott:

– Igen, igen.

Közben áthaladtunk Sepsiszentgyörgyön, és elérkeztünk Kökösrre, ahol Pană vette át a stafétabotot.

Hazaérve felhívtam Fazekas Lajost:

– Mondd csak, nem volt szó nálatok valami fekete medvéről, amit nálunk lőttek le?

– De igen, éppen tegnap ebédkor. Fenișer mesélt egy fekete medvéről, amelyik majdnem megevett téged, mert sebzett volt: „Tudja, főtitkár elvtárs, hatalmas medve volt, hasonlított ahhoz, amit ön lőtt le. Lehet, hogy épp az volt.”

Rögtön világos lett minden. Tehát az Elvtárs azzal vádol, hogy eltulajdonítottam a medvét. Két nap múlva felhívott Vasile Patilineț és megkért, hogy vonjam vissza medvémet a versenyről, ne küldjem el Budapestre.

– Miért? – kérdem.

– Hát az Elvtárs látni akarta, elvitték hozzá haza, csak annyit mondott: igen, ez az. Egyebet nem mondott.

– Rendben, ha így állunk, visszavonom a versenyről.

Patilineț hozzátette:

– Megkérdeztem Hanchest is. Ő is igazolta, hogy nem ugyanarról a medvéről van szó. Mindemellett úgy hiszem, helyes, hogy visszavonod.

Akkoriban Vasile Patilineţ az RKP KB-nak titkára volt. A különleges kérdéseért felelt: a hadseregért, a belügyminisztériumért, az igazságügyért és a pártgazdaságokért. Befolyásos ember volt Gheorghiu-Dej idejében. Ceauşescu egyik beosztottja volt, amikor az az RKP KB-nak titkára lett. A szervezési igazgatóság igazgatója. Gyakorlatilag kezében voltak a párt vezető szervei, a tömeg- és társadalmi szervezetek, a néptanácsok, a belügy és igazságügy. Akkoriban Ceauşescu beosztottjai voltak még: Ilie Verdeţ, Maxim Berghianu, Petre Lupu és Iosif Banc.

Ez hát a medve története, amit „elnöki medvévé” akartak előléptetni. Ha sejtettem volna, hogy milyen bonyodalmakat fog szülni, isten bizony beleegyeztem volna abba is, hogy „elnöki” legyen az a medve, amelyet én ejtettem el.

A hajtás Kászon felől indult, öt kilométer hosszan. A lőállásokat egy szép völgyben állítottuk föl, az erdészút mögött, szemben egy 500 méteres hegyoldallal, kitűnő beláthatósággal, bozotos és sarjerdő között, amit néhány bükk, fenyő és tölgy tarkított. Fent a hegytetőn sok vadalmafa nőtt. Az idén jó termést adtak. Ilyenkor a medvék és a vaddisznók több tíz kilométerről is eljártak élelemért, tartalékot gyűjteni téli álmukhoz.

A vadászaton részt vettek: Ion Gheorghe Maurer, én, és Sălişteanu őrnagy, akinek a minisztertanács elnöke engedélyezte, hogy elejtsen egy medvét. Eleddig még nem lőtt egyet sem.

A vadászat jó körülmények között zajlott le. A környék csodás volt. A vadak föltűntek a gerincen, ott forgolódtak, nemigen akaródzott alább ereszkedniök. Számos medve és vadkan fordult vissza, és indult szembe a hajtókkal. Egyesek meg oldalra menekültek. Emlékszem, egy adott pillanatban a hajtók és a kutyák egy medvét megszorítottak, az meg egyenesen felém rohant. Félelmetes volt, habár két méternél magasabb lőállásban voltam. Úgy éreztem, menten feldönt. Gépkocsi-vezetőm, aki mellettem volt, mert nagyon szeretett vadászatokra járni, habár nem volt vadász, izgatott lett. Megrogyant a térde, felkiáltott:

– Jaj, titkár elvtárs, elüt a medve!

– Ne félj, Gabi, nem üt el – nyugtattam.

Lőttem, de nem találtam el. Nem jól becsültem fel a sebességét, eléje lőttem. Háromszor is lőttem, egyszer sem találtam el. Egyenesen felénk jött, morogva, üvöltve. Jobban céloztam és végül elejtettem. Néhány lépéssel előttünk esett össze. Messzebből nagyobbbnak tűnt. Csak miután összeesett, láttam, hogy fiatal, hároméves barnamedve.

Közben befelhősödött, és sűrű, áztató eső eredt el. Lemondtunk a további vadászatról és Sălişteanu „megkereszteléséről”. Nem lévén jelen Szász Domi, a legrettegettebb „keresztapa”, aki kíméletlenül szokott odasózni, ugratni kezdtük

Sălișteanul, aki rendesen beijedt, hogy majd Szentgyörgyön „avatjuk”. Ugyanis a pártkantinba indultunk enni. Rádióon értesítettük Szász Domit, hogy legyen ott. Jókedvűen indultunk hát hazafelé. Maurer Landroverében hátul én ültem, Hanches ezredes meg Dragoș Ioan, a megyei néptanács első alelnöke. Én jobboldalt ültem, Maurer mögött.

Lassan mentünk, alig 50 km/óra sebességgel. A menetoszlopot vezető rendőrkocsik bekapcsolt fényszórókkal és kék fénnel, közlekedési rendőrbotokat lóbálva haladtak előttünk. A rendőrtisztek jobboldalt leállították az előttünk haladó gépkocsikat. Az út nedves volt. Minden rendben ment. Csakhogy Kézdivásárhely után, Csernátonban, enyhe emelkedőn és ugyancsak enyhe kanyarban, egy vaslui rendszámú tehergépkocsi nem vette figyelembe a rendőrök jelzéseit. Nagy sebességgel jött lefelé. Előttünk vagy 30 méterre, az út túlsó felén félrehúzza egy Trabant állt. A teherautó belerohant, pozdorjává zúzta, a benne ülő két személy kirepült a kiskocsiból, csodával határos módon életben maradtak.

Látván mindezt, Maurer fölkiáltott:

– Ni csak, mit csinál az a marha!

A teherautó vezetője valószínűleg megijedt, balra rántotta a kormánykereket és belénk jött, szemből ütköztünk. A mi gépkocsivezetőnk semmit sem tehetett, olyan gyorsan történt minden. Egy kis időre elvesztettem az eszméletemet. Mikor magamhoz tértem és kinyitottam a szemem, láttam, hogy kísérőink, Dali Sanyi, Dinca Ioan rángatták kívülről az ajtókat, hogy kiszedjenek. De az ajtók biztosítva voltak, magam biztosítottam induláskor az erdőben, mert csúszós volt az út.

Hamar föleszméltem és kibiztosítottam a zárat. A többiek is magukhoz tértek ájultukból. Átvettem a mentőakció irányítását. Maurer elnököt ölben vették ki, befektették Volgamba, és egy rendőrkocsi mögött a sepsiszentgyörgyi kórházba vitték. A kórházat rádióon riasztottuk. Darkó doktor és Chișiu doktor, a két sebész várta és részesítette elsősegélyben. A második, akit egy másik kocsival kórházba küldtünk, Maurer sofőrje volt. A bal lába el volt törve, nyöszörgött fájdalmában.

Csak akkor vettem észre, hogy elharaptam a nyelvemet, a szám tele volt vérrel. Nyelvem megvastagodott, alig tudtam beszélni. Fájdalmat kezdtem érezni a jobb kezemben is, de nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget neki. Hanches és Dragoș is fájlalták a derekukat. Mindhárman kocsiba ültünk és gyorsan a kórházba hajtottunk. De még láttuk, amint meggyúlt az autónk. A fiúk az oltással voltak elfoglalva. Így a tűz nem terjedt tovább. A balesetet okozó teherautóra is vettem egy pillantást. Megdöbbenve láttam, hogy vezetője nyugodtan üldögélt kabinjában és bábmészködött, mintha mi sem történt volna. Egy félórán belül a kórházban voltunk.

A bejáratnál a megyei pártbizottság szervezési titkára várt.

– Azonnal föl hívod kormánytelefonon személyesen Ceaușescu elvtársat, és az én nevemben jelentetted neki a minisztertanács elnökének balesetét – utasítottam.

De ő közölte, hogy Maurer elvtárs nem szeretné riasztani Bukarestet. Ezt Gri-gorescu ezredes, Maurer személyes őrizetének parancsnoka is megerősítette. Én viszont nem vettem mindezt figyelembe, és utasítottam, hogy azonnal értesítsék a köztársaság elnökét.

Maurert a műtőben találtam, az üvegszilánkok miatt bekötözött arccal. A szentgyörgyi orvosok tüstént cselekedtek. Maga Maurer bátorította őket, látván tétovázásukat, mondván:

– Mit álltok itt és bámultok rám? Orvosok vagytok, végezzétek a kötelessége-
teket! Ne várjátok el, hogy én mondjam meg, mit kell csinálni. Ügyvéd vagyok én,
nem orvos.

Darkó doktor – a kitűnő sebész, a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem volt elő-
adótanára – Chișiu doktorral, Maurer személyes barátja segítségével azonnal
munkához látott. Látván, hogy az el-
nök jobb válla kificamodott, azonnal
helyre tették. Nem maradt más hátra,
mint a lábkötözés, a zúzódások és kar-
colások. Maurer jobban érezte magát,
már tréfálkozott. Az orvosok velem
akartak foglalkozni, de elküldtem őket
Maurer gépkocsivezetőjéhez, akinek
súlyos lábtörése volt. Inkább bemen-
tem a kórházigazgató szobájába és el-
nyúltam a heverőn. Reszketni kezdtem
a fájdalomtól. Mind jobban fájt a ke-
zem törött hüvelykujjam miatt. Kis
idő múlva szólt a telefon, a főtitkár
keresett. Érdeklődött, mi történt, mi
a helyzet, mennyire súlyos Maurer
állapota. Megadtam minden adatot,
ami akkor rendelkezésünkre állott.
Közölte, hogy intézkedtek: Burghelea
professzor vezetésével egy orvoscsoport
fog rövidesen helikopterrel Szent-
györgyre jönni.

*Vadászaton 1970-ben
Piliske-Nagybacon, Háromszék
Mihai Dalea, Nicolae Ceaușescu, Király Károly*

Alig fejeztem be a beszélgetést, a telefonközpontos értesített, hogy Elena Maurer asszony, Maurer felesége keres. Maurer asszony nyugtalan volt, nagyon aggódott, mindent tudni akart: hogyan történt, hol történt, milyen állapotban van a férje. Vele is közöltem minden adatot, habár nagyon nehezemre esett a beszéd. Rám is szólt, hogy beszéljek hangosabban, mert nem érti, mit mondok. Végül közölte, hogy ő is jön a helikopterrel.

Miután egy kis ideig csend volt, Darkó doktor összevarrta a nyelvem és gipszbe tette az ujjam. Érdeklődtem a többiek állapotáról. Azt mondta az orvos, hogy Maurer puffadni kezdett, valószínűleg belső vérzése van. A reanimálóra vittek, vérátömlesztést kapott Nagy doktortól, egy kitűnő szakembertől. A gond csak az, hogy kevés a vér. Kapcsolatba léptek a marosvásárhelyi OGYI-vel, de nekik is kevés van abból a vércsoportból. Beszéltek Kolozsvárral is, különkocsi jön a vérrel, de az is beletelik 4-5 órába. Brassóval is próbálkoztak, nekik is van valamennyi.

Nagyon gondterhelt voltam. Beszéltem Hanches ezredessel, hogy azonnal szereljen be egy kormánytelefon-vonalat a kórházba. Egy órán belül közvetlen kapcsolatunk volt Bukaresttel. A megyei pártbizottság titkárát, Stancát küldtem a telefon mellé, hogy tartsa a kapcsolatot. Az orvosok egy külön kórteremben ágyba parancsoltak engem is.

Stanca jelenti: Cîmpináról telefonáltak, ott szállt le a helikopter, a rossz idő miatt nem jöhetett közelebb. A hegyekben köd van, hóvihar, Maurer asszony a szakorvosokkal autón jön tovább. Értesítettek továbbá, hogy külön intézkedtek Maurer életének megmentése érdekében: Kolozsvárról a maradéktalanul szükséges vért egy vöröskeresztes repülőgép hozza. Egy-két órán belül itt lesz. Ezenkívül két szakorvos jön Párizsból különgépen. Közölték, hogy másnap reggel eljön a köztársaság elnöke és Ilie Verdet, a minisztertanács első alelnöke.

Maurer állapota válságosra fordult. A belső vérzés nem állt el, a vér fogytán volt. Fölmerült, hogy ha a vérzés nem áll el, meg kell műteni. De ezt csak utolsó eshetőségként. Nem lehetett tudni, milyen szövődmények adódtak, honnan jön a vérzés, mi okozza. Az orvosok gondterheltek voltak. Figyelemmel kísérték a beteg állapotát, harcoltak az ismeretlennel. Éjfél tájban, mikor már fogytán volt a vérkészletünk, nagy megkönnyebbülésünkre és örömünkre elállt a belső vérzés.

Rövid időn belül befutottak a román orvostudomány nagyágyúi Elena Maurer asszonnyal. A helyi és a bukaresti orvosok megvizsgálták a beteget, majd hosszú konzíliumot tartottak. Burghilea professzor elismerően nyilatkozott a sepsis-szövődmény meggyógyításáról a bukaresti orvosainak szakmai fölkészültségéről és hozzáértéséről. Még Bukarestben sem tehettek volna többet érte. Sőt Bukarestben nem sikerült volna az azonnali beavatkozás: a felelősség súlya miatt több és hosszabb konzíliu-

mot tartottak volna, hogy fedve legyenek az esetleges balsiker esetén. Itt az orvosokat nem piszkálta senki; nem nyomasztotta az az óriási felelősség terhe, hogy a minisztertanács elnökének az élete van a kezükben. Kényszerhelyzetben cselekedniük kellett. Nyugodtan végezhatték munkájukat, ami nagymértékben hozzájárult az alkalmazott kezelés sikeréhez.

Végtelen meglegedésünkre másnap délután, amikor a Párizsból érkezett professzorok is megvizsgálták betegünket, maguk is csodálattal adóztak a román orvostudománynak általában és különösképpen kórházunk orvosainak. A franciák elámultak, amikor megtudták, hogy Maurer ficamát helyben, egy mozdulattal tették helyre. Állításuk szerint Franciaországban az ilyesmi csak Párizsban elvégezhető műtétet igényel.

I. Gh. Maurer jobban érezte magát. Három nap múlva átszállították Bukarestbe az Elias kórházba. Ennek érdekében különleges intézkedéseket hoztak orvosi és biztonsági szempontból. A Bukarest és Sepsiszentgyörgy közötti főútvonalat teljesen lezárták, amint a menetoszlop áthaladt. Egy Mercedes típusú, kettős rugózású különleges mentőkocsit hoztak. Emellett egyéb külön intézkedésként a menetoszlop nagyon lassan haladt, úgyhogy a 220 kilométeres távot 10 órán át tették meg. Minden speciális intézkedés dacára a belső vérzés 48 óra múlva újra megindult. A beteget háromszor kellett műteni. Alig tudták megmenteni. A román kormányfő egy évig kórházban volt, utána is hetekig mozgásgyakorlatokat kellett végeznie, de végül is helyrejött.

1982-ben Maurer betöltötte a 80. életévét és kitűnő egészségnek örvendett. Emlékiratait írta, három unokáját nevelte, kisebbik fiának, Jeannak gyerekeit.

A vadászatok alkalmával számtalanszor nyílt lehetőségem gondolataink, véleményünk cseréjére autóban vagy gyalogosan. Időnként két órát is eltartott, míg fölértünk a leshelyekre, ugyanannyi visszaút is. A vadászatok utáni nagy evés-ivások is legalább két órát tartottak, jókedvvel, viccelődéssel tarkítva. Nemegyszer a nemzetközi élet lényeges kérdéseiről is szót ejtettünk.

Így történt ez az 1969-es kínai látogatás után is. Maurer részletesen beszámolt az ott történteokről. A látogatás Kínában egy hétig tartott. Ezalatt a román vezetőség többször találkozott a kínai vezetőkkel. Az RKP küldöttségét N. Ceaușescu vezette, részt vettek még I. Gh. Maurer, Ion Iliescu és mások. A látogatás céljaiként szerepelt a kétirányú kapcsolatok elmélyítése, főleg gazdasági síkon, és az akkor fénykorát élő kínai kulturális forradalom tapasztalatainak tanulmányozása.

Ceaușescu el volt ragadtatva a kínai kulturális forradalomtól, és mindenáron át akarta honi talajra ültetni. Leginkább Mao Ce-tung kínai istenítése tetszett meg neki. Zárójelben szólván, a csehszlovákiai események után nálunk is kezdett kitel-

jesedni Ceaușescu személyi kultusza. Mindezen kívül a látogatás egyik fő célja az volt, hogy közvetítsen a Szovjetunió és Kína közötti megbékélésben. Célkitűzéseink szép sorjában kezdtek megvalósulni. Először is, Kína 600 millió dolláros kölcsönt nyújtott, 300 milliót vissza sem kellett fizetni, 300 millió meg hosszú távú, kamatmentes kölcsön volt, ezáltal honorálva Kína külpolitikájának széles körű támogatását. Viszont Kína és a Szovjetunió közötti egyeztetési kísérlet sikertelen maradt. Kemény nézetkülönbségek jelentkeztek ez irányban Mao Ce-tung és Ceaușescu között.

Kétszer is említette Maurer, hogy neki és Csu En-lajnak kellett közbelépni, tehát a két kormányfő közbeavatkozására folytatták csak a pártfőnökök a párbeszédet. Állítólag az idegesítette fel a legjobban Ceaușescut, hogy amikor a tárgyalások egy adott pillanatában Mao rákérdezett Ceaușescura, hogy hány éves és mióta párttag, Ceaușescu visszavágott azzal, hogy nem lényeges az, mióta tagja a pártnak, hanem az, amit a pártért és az országért tesz. Ugyancsak súlyos nézeteltérés támadt a Szovjetunióknak a nemzetközi kommunista mozgalomban betöltött szerepe megítélésében. A tárgyalásokat Maurer és Csu En-laj közbelépésének köszönhetően folytathatták.

A kulturális forradalom megítélésében nézetkülönbség keletkezett Ceaușescu és az RKP KB fiatal titkára, a KISZ volt főtitkára, Ion Iliescu között. Ceaușescu, dicsérvén a Mao Ce-tung érdemeit és személyét isteníró kulturális és sportrendezvényeket, állandóan azt hajtogatta Iliescunak: „Látod, így kell csináljuk mi is!” Iliescu nyíltan ellentmondott, ami annyira felbőszítette Ceaușescut, hogy haza akarta küldeni. Csupán Maurer közbelépése csillapította le ideig-óráig a kedélyeket. Miután hazatértek, Iliescut a szó szoros értelmében félreállították. Ennek az eseménynek én is tanúja voltam.

A következőképpen történt a dolog. Összehívták a párt Politikai Végrehajtó Bizottságát, ahol közölték, hogy Iliescu elvtárs alkalmatlan a kapott feladatok elvégzésére, és maga Ceaușescu, a párt főtitkára javasolja leváltását. És hogy ne kelljen összehívni a Központi Bizottság plenáris ülését, a KB-tagokat telefonon kell leszavaztatni. Mire fölcúdtunk, már véget is ért a gyűlés a jelenlévők általános bosszúságára. Este tízkor a tévéhíradó már be is mondta, hogy a párt KB egyhangú határozata alapján Ion Iliescut leváltják az RKP KB titkári tisztségéből. Messze-menően demokratikus eljárás mindazok figyelmébe, akiknek netán merszük lenne más véleményre, mint a főtitkáré.

A többség levonta a következtetést. Ez még jóval a káderforgatás elméletének „föltalálása” előtt történt. A gyakorlat igazolta az elméletet, és ez lett Ceaușescu munkastílusának meghatározó jegye. Bárkít bárhonnan le lehet cserélni a káder-

forgási elv alapján ma is. Sehol a világon nem cserélgetik, forgatják úgy a kádereket, mint Romániában. (Mondják, hogy egy székel egy egész tarisznya patkányt fogott, és elkezdte forgatni a tarisznyát a feje körül. Megkérdezték tőle, miért forgatja a tarisznya patkányt. Azért, mert ha nem forgatom állandóan, kirágják a tarisznyámat.) Iliescut tehát meg kellett forgatni, annál is inkább, mert fölkészült, vonzó egyéniség volt, jó érzéssel bánt az emberekkel. Alsóbb munkára küldték. A Temes megyei pártbizottságnál 5 évig dolgozott mint propagandatitkár. Aztán első titkár lett Iași megyében. S megint előléptették: a főtitkár felajánlotta neki a tanügyminiszteri tárcát. Elfogadta volna, de csak azzal a feltétellel, ha szabad kezet kap a tanügy átszervezésére. A feltételt nem fogadták el. Emiatt Iliescu, Corneliu Manescuhoz hasonlóan, „sztrájkolt”. Nem kapott semmiféle megbízatást. Végül az Országos Vízügyi Tanács elnökévé nevezték ki.

A X. kongresszus után egy vadászaton Maurerrel arról beszélgettünk, hogyan „szervezték” meg Gheorghe Apostolnak, a Gheorghiu-Dej csapat utolsó hírmondójának a félreállítását. Maurer, mint a jelölőbizottság elnöke, kint állt a pódiumon, ott olvasta fel a párt központi vezetésére jelöltek névsorát. Onnan nem figyelhette meg, miképp szervezte, készítette elő Ceaușescu Apostol kizárását a KB-ból és a pártból. Maurert nem avatták be a cselszövésbe.

A jelölőbizottság bírójának tagjai Maurer, Virgil Trofin, Gheorghe Pană és Király Károly voltak. A bizottság elnöke Ceaușescu volt. Általában mindenkit megszavaztak, aki átcsúszott a bizottság rostáján. Gheorghe Apostolt a Központi Bizottság tagjának jelölték. A KB összeállításának menete során egyetlen kérdőjel sem merült fel személyét illetően. Maurer kissé unottan – érezve szerepének formális voltát – olvasta a jelöltek nevét. A listán az első Ceaușescu volt. A terem óriási ovációval, viharos tapssal fogadta. Következett Apostol, akit ugyancsak megtapsoltak.

A kongresszus küldötteit rendszeren kiképezték. Minden szünetben gyűlést tartottak a megyei első titkárok számára, ahol eligazításban részesítették őket, hogy miképpen viszonyuljanak a Szovjetunió, Kína, Jugoszlávia

*Pihenő két vadászat között (1971)
Ion Gheorghe Maurer és Király Károly*

küldöttségéhez, hogyan tapsoljanak: felállva vagy ülve, mikor és milyen jelmondakat kiáltanak; hogy ne húzzák le cipőjüket; hogy ne elegyedjenek szóba a külföldiekkel stb.

Maurer nagyon elcsodálkozott, hogy amikor tovább akarta olvasni a névsort, fölolvastán a következő KB-jelölt nevét, Ceaușescu közbeszólt: „Várj csak, Jeane, Dăsculescunak van valami mondanivalója.”

A díszelnökség tagjaként az emelvény harmadik sorában ültem, a főtitkár háta mögött, nyomon követhettem az eseményeket. Amikor Gheorghe Apostolra került sor, Ceaușescu jobbra fordította a fejét, Dăsculescu felé, aki e jeladásra föl-emelte kezét, kiment a mikrofonokhoz és ezt mondta:

– Kedves elvtársak és küldöttek, tisztelt Kongresszus, kötelességemnek érzem, hogy a Kongresszus tudomására hozzam a Gheorghe Apostol által elkövetett súlyos vétségeket. Elsősorban erkölcsi magatartása kérdőjelezhető meg. Színésznőt vett feleségül, legionárius, földbirtokos lányát. Nem foglalkozik politikai tanulmányokkal, fölkészületlen. Többször van a felesasztal mellett, mint az íróasztalánál stb. Figyelembe véve a KB-tagsághoz, sőt a párttagsághoz méltatlan súlyos vétségeit, ellenzem megválasztását.

A további hozzászólók – Gheorghe Pană, Vasile Vilcu, Manea Manescu – csatlakoztak a rágalmakhoz, sőt újabb, helyben kitalált elemekkel színezték. Ceaușescu szavazásra bocsátotta Dăsculescu javaslatát. Apostolt nem választották meg, hanem el kellett hagynia a kongresszust, küldötti mandátumát visszavonták.

A jelölőbizottságban végzett munkám egy másik emlékét is megbeszéltük Maurerrel egy közös vadászat alkalmával. A jelölőbizottság vagy 80 tagból állt, amely Ceaușescu javaslatára egy munkabizottságot választott, a bírót, amely előterjesztette a javasoltak névjegyzékét. A jelölőbírónak én is tagja voltam. Egyszer csak Maurer azt mondja: „Te, Nicule, én fáradt vagyok. Megyek, lefekszem. Gyere te is. Hagyd őket dolgozni, fiatalok, jobban bírják.” Ceaușescu elfogadta Maurer javaslatát. Mi pedig, Trofin, Pană és jómagam, visszahúzódtunk Trofin irodájába, aki akkoriban az RKP KB szervezési ügyekkel megbízott titkára volt, vagyis a főtitkár után a második ember.

Reggelig dolgoztunk. Nehezen tudtuk összehozni a megfelelő társadalmi, nemzeti és főleg nemi arányt. A kongresszuson felolvasott jelentésben külön hangsúlyozták a nő szerepét a társadalomban és a pártban. Feladatként jelölték meg, hogy a KB-tagok 40%-a nő kell legyen. De alig sikerült 30%-ra feltornásznunk létszámukat. Trofin aggódott az Elvtárs reakciója miatt. Ceaușescu a névsor láttán jellegzetes kézmozdulatával legyintett egyet. Sokkal később jöttünk rá, hogy csatlakozott bennünk, mert nem jelöltük Elena Ceaușescut.

Ceaușescu számított arra, hogy kitaláljuk rejtett gondolatát. De kiábrándítottuk. Eleinte meg-meghívta Elena Ceaușescu elvtársnőt a titkárság üléseire, majd a KB vezetőségi gyűléseire is. A tagok, teljesen szervezetlenül, kifejezték nemtetszésüket. Paul Niculescu, Gheorghe Radulescu és Leonte Rautu Maurernek szóltak, hogy lépjen közbe Ceaușescunál, magyarázza meg neki, hogy Elena meghívásával, aki nem tagja a KB-nak, áthágja a pártszabályokat. „Mondjátok meg ti, ha annyira zavar benneteket!” – utasította vissza Maurer a „megbízatást”.

Nem szerette a gerinctelen, jellemtelen embereket. Mondotta is egyszer nekem: „Veled, Bodnaraşsal és még egy-két emberrel a felsőbb vezetésből szívesen fogok kezni, de a legtöbbjüket utálok, seggnyaló az egész banda.

Ami Gheorghe Apostolt illeti, ezzel nem ért véget politikai pályafutása. A XII. kongresszus után Ceaușescu engedékenyebb lett. Apostolt visszavették a pártba. Az Állami Alapok főigazgatójává nevezték ki. Aztán megint kizárták, mert nem volt hajlandó aláírni a párttagok ünnepélyes fogadalmát, amit 1974-ben vezettek be a főtitkár kezdeményezésére. Aztán megint visszavették, és nagykövet lett valahol Latin-Amerikában.

A X. kongresszus alatt, a kongresszus elnöksége és a jelölőbizottság mellett, még a fegyelmi bizottságnak is tagja voltam. A kongresszus elnökségének kellett biztosítania a munkálatok zökkenőmentességét, a jelölőbizottságnak a megválasztandó tagok kiválasztását. A fegyelmi bizottságnak meg az volt a feladata, hogy elbeszélgessen azokkal a volt KB-tagokkal, akik „fütyültek a templomban”.

A fegyelmi bizottság nem folytatott vizsgálatot. Meghallgattuk a védekezéseket, de nem vehettük figyelembe őket. A kongresszus fegyelmi bizottsága előtt megjelenteket két csoportba lehetett osztani: azok, akiket még meg lehetett választani, és azok, akiket nem. Az első csoportba tartozott Groza Octavian is, Groza Péter fia, akkoriban villamosenergetikai miniszter, később Románia ausztriai nagykövete. Őt a színésznővel folytatott szerelmi ügyei miatt feddték meg. Nőtlen volt. Dumitru Has, volt Arad megyei első titkár a proletárerkölcs áthágásáért és kifejezett személyi kultuszáért került elénk. Groza férfiasan, könnyedén viselkedett, Has meg akár egy gyenge nő. Könnyekre fakadt, bocsánatért esedezett.

A kongresszus Ceaușescu teljes győzelmével ért véget. A régi csapatból hírmondó sem maradt a KB-ban vagy a párt végrehajtó szerveiben – potenciális ellenfél gyanánt. Maurer és Bodnaraş, mindketten a régi gárdából, nem veszélyeztették Ceaușescut, mert nem voltak karrieristák. Gheorghiu-Dej halála után a legmagasabb párttisztiséget Maurernek ajánlották fel, de ő Ceaușescut segítette hozzá. Csakis Maurer tagadhatatlan tekintélyének segítségével lett Ceaușescu az, aki. A politbüro tagjainak nagy része hallani sem akart róla. Köszönetképpen Ceaușescu mellőzte

Maurert, amikor összekuszálta számításait. Hogy minő cselfogásokkal került Ceaușescu hatalomra, Maurertől és személyes tapasztalatból tudom.

A kormánytagok vadászpártijai, melyek ősszel kezdődtek és márciusig tartottak, március-áprilisban csalétkes medvevadászatokkal folytatódtak. A medvéket lóvagy marhahússal etették be, és lesből lőtték ki. Különlegesen főszerelt magaslesek-ről, melyek fűtöttek és zártak voltak, hogy a medve ne kapjon szimatot. Esténként a csalétket a vadászházak közelébe, azoktól alig 60-80 méternyire helyezték el, egy 3-4 méter magas farúdon. A medve fölmászott és tépett a húsból. A vadász kényelmes, fűtött szobából követte az eseményeket, és a megfelelő pillanatban, kényelmesen üldögélve célzott a távcsöves puskával, és a legtöbb esetben le is lőtte a vadat. Előfordult azonban az is, hogy nem így történt.

1970 tavaszán Maxim Berghianu, a Politikai Végrehajtó Bizottság tagja jött el pihenni a kovásznai pártházba. Magával hozta négyéves kislányát. A kislány anyja – Silvia Popovici színésznő – filmforgatásán volt.

Maxim Berghianu, az Állami Tervhivatal elnöke Ion Dragoșnak, a megyei néptanács első alelnökének vendége volt. Maxim Berghianu nem vadászott gyakran, pedig ez divat volt a párt- és állami vezetők körében. Egy adott pillanatban Berghianu előállt a kéréssel, hogy vadásztrófea értékű medvét akarna lőni. Kérésének Gelence község környékén tettünk eleget. A Gelence patak mellett volt egy vadászház, s annak mindennapos vendége volt egy medve. Rendszerint este hatkor jelentkezett a vacsorájáért. Kiküldtem Kerekes Károly hajtómestert és Cseh Ferenc vadőr-t, akik megteremtették a megfelelő körülményeket: tüzet gyújtottak, túrót, szalonnát, hagymát, házikenyeret, pálinkát és ásványvizet hoztak.

Dragoșsal egyetemben elkísértem Berghianut. Ötkor már a vadászházban várakoztunk. Hat óra körül öt óz haladt el ablakunk előtt, majd egy róka. Nemsokára megjelent a medve is. Egy közepméretű barnamedve, sovány, amilyenek téli álmuk után a medvék. Medvénk körülnézett, de nem észlelvén semmi gyanúsat, fölmászott a rúdra és enni kezdett. A szobában le volt oltva a villany és csend volt. Kerekes, a hajtómester, halkán kinyitotta az ablakot, és Berghianu kézbe vette fegyverét, egy holland távcsöves puskát. Célzott, és amikor lőni akart, észrevette, hogy hiányzik a fegyver závara. Berghianu még idegesebb lett. Ideges volt ő e nélkül a bonyodalom nélkül is, reszketett a keze az izgalomtól. Kerekes bezárta az ablakot.

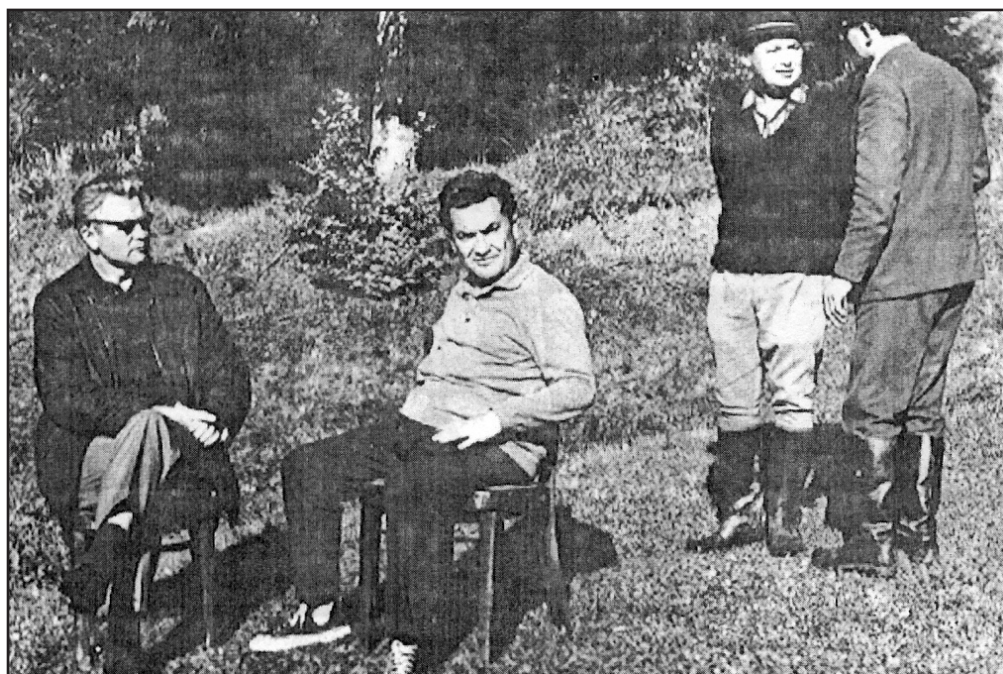
Fölajánlottam Berghianunak az én fegyveremet, egy Z. B. puskát. Ültünk egy-két percet, megpróbáltam megnyugtadni Berghianaut. Eközben a medve lemaszott, körülnézett és miután erőt gyűjtött, teleszívta tüdejét, visszamászott és békésen tovább vacsorázott. Kerekes megint csendben ablakot nyitott. Berghianu hosszasan célzott és lőtt. A medve ahelyett, hogy leesne vagy üvöltene a fájdalomtól,

a lövés hallatán leászott, körülnézett, de nem ment el. Odasúgtam Berghianunak: „Tölts és lőj!” A fegyvertárban öt golyó volt. Nehezen, izgatottan, reszkető kézzel célzott és lőtt ismét. De célt tévesztett. A medve megint körbebámészkodott és végül elballagott, eltűnt az erdő szürkületében. Egy kevés pálinka, szalonna, hagyma és túró elfogyasztása után mi is elhagytuk a csatamezőt, ahonnan Maxim Berghianu vesztesként távozott.

Hasonló vadászatot vett részt – ősszel, szarvasra – Paul Niculescu-Mizil is, Bodzafordulón. Illyefalván Pancsevo Kubadinszki, a Bolgár Kommunista Párt politbürojának tagja járt, Dali Sándornak és dr. Petru Opreának, a megyei főorvosnak a kíséretében.

A szervezett kormányvadászatokkal meg az egyéniakat is arra használtam föl, hogy támogatást szerezzek a megyei problémák megoldására, elsősorban a gazdasági gondokra. Befektetésre, pénzalapra volt szükség az újonnan visszaállított megye iparának, szolgáltató hálózatának, településfejlesztésének a megoldására.

Kovácsna várost úgy ismerik, mint az ezer ásványvíz-forrás városát, a föld mélyéből előtörő, széndioxid tartalmú, gyógyító mofettákét. A város ugyanis vulkanikus körzetben van. Tengerszint feletti magassága 600-700 méter, fenyvesekkel

*Szarvasbögésen 1969-ben
Paul Niculescu-Mizil és Király Károly*

borított erdők ölelik körül. A tiszta, ózondús levegő kiválóan alkalmas szív- és érrendszeri, keringési, nőgyógyászati megbetegedések kezelésére.

A Tündér-völgy találó elnevezése annak a páratlan szépségű völgynek, ahol a szívkorház található. Az 1980-as években Elena Ceaușescu számára kezelési központot, a párt felelős vezetői számára meg modern szállót építettek mellé. 1968-ig a kezelésre érkezőket magánházaiknál helyezték el. Nem volt más, csak a városi kórház és a szívkorház. Hogy támogatást szerezzen a kezelő- és hotelhálózat kiépítéséhez, bemutató, csalogató sétákat szerveztem a környékre.

1968 őszén Kommandóra mentünk vadászni. Kommandó az ország legmagasabban fekvő települése, 1200 méter magasságban, Kovásznához tartozik. Kérésemre megálltunk Kovászna központjában, a Pokolsár nevű kútnál. Majd Kommandó felé a Tündér-völgyön átmentünk. Adatokkal és érvekkel bizonyítottam a turisztikai és kezelési hálózat kiépítésének szükséges és hasznos voltát. Jelen volt Ion Gheorghe Maurer, Manea Manescu, Paul Niculescu-Mizil, Iosif Banc és Vasile Patilineț. A jobb meggyőzés érdekében, a szakmai érvek megfelelő bemutatására meghívtam dr. Benedek Gézát, a szív- és érrendszeri megbetegedések szakorvosát, a szívkorház igazgatóját. Az érvek, no meg a környezet meggyőző erejűek voltak. A rákövetkező évek során három turistaszálló, egy szakszervezeti szálló, egy szövetkezeti meg egy tsz-szálló épült. Később az említett pártszálló és a speciális központ Elena Ceaușescu számára. Az 1980-as évek elejétől Kovásznára jártak kezelésre Svédországból, Izraelből, Finnországból, Németországból.

Hasonló alkalmakkor, amikor gépjárművel vagy helikopterrel közelítettük meg a vadászatok színhelyeit, alkalmat találtam szóba hozni és támogatást nyerni, engedélyt kicsikarni kulturális emlékművek, emlékházak létesítésére, a hely nagy szülőttei szobrainak engedélyeztetésére. 1970 körül, Kisbacadon átmenve, alkalmam volt Nicolae Ceaușescunak beszélni Benedek Elekről, a nagy íróról, a gyerekek „Elek apó”-járól, aki ebben a faluban élt, alkotott és itt hunyt el. Egy év múlva fölavathattuk a Benedek Elek Emlékházat.

Hasonlóképpen szereztem meg az engedélyt a nagynevű orientalista, Kőrösi Csoma Sándor szobrának fölállítására Kovásznán és szülőfalujában, Csomakőrösön. 1971-ben így állítottunk szobrot Gábor Áronnak, a legendás tüzértisztnek és ágyúöntőnek, az 1848–49-es szabadságharc, a Habsburg- és cári hadak elleni harcok hősének, aki a kökösi csatában esett el. Ugyancsak a vadászatok alkalmával szereztem engedélyt a sportcsarnok, a Művész filmszínház és a megyeszékhelyi köznevelődési ház építésére.

Szenvedélyes vadász volt a bányáügyi miniszter, Almășan mérnök-professzor is. Őurasága is gyakorta engedélyt szerzett a tiltott, vadvédelmi körzetekben történő

vaddisznó- és medvevadászatokra, amelyekre csak Nicolae Ceaușescunak vagy Ion Gheorghe Maurernak volt közvetlen joga. Esetleg meghívottaiknak. Almășan Boros Árpádnak, a Köpecz-Baróti Szénbányák igazgatójának volt barátja. Nagy szükségünk volt aszfaltkiutalásra a megyei utak rendbetételére. A központtól alig kaptunk évi 10 km-re kiutalást. Tervbe vettem, hogy évi 20-30 km leaszfaltozására szerzek alapanyagot. A vaddisznókért, egy-egy szarvasért vagy medvéért ötezer tonna aszfaltot kaptam. 1968 és 1972 között több mint 130 km megyei érdekeltségű közutat sikerült leaszfaltoztatnunk: a Sepsiszentgyörgy–Kovácsna, Málnás–Barót, Sepsiszentgyörgy–Előpatak, Hídvég–Barót, Kézdivásárhely–Tarja–Sepsibükszád mind-mind a „vadaknak” köszönheti útvonalát.

Amint látható, a szocializmusban a szociális kapcsolatoknak meghatározó a szerepe. Társadalmi kapcsolatok híján lehetetlen bármit is kitalálni vagy kicsikarni, még közérdekben is. A szocialista kapcsolatokat ki kell építeni. Jómagam a környék természeti adottságait, vadászati lehetőségeit használtam ki a köz érdekében. A helyi hatalom birtokosaként szerepem csak arra korlátozódott, hogy megfelelően, profi módon szervezzem meg, készítsem elő a vadászatokat. Mások, akik hozzám hasonló beosztásban voltak, más módszereket alkalmaztak. Ki-ki céljai elérésében a vezető osztály pszichológiai hozzájárulását a maga módján használta ki.

A hatalom birtokosainak gyengéit kellett csak kitapintani, mert akik a gazdasági, pénzügyi helyzetet monopolizálták, különbözőképpen voltak kénytelenek a köz érdekében engedményeket tenni. A szocializmusban kapcsolatok nélkül kizárt az érvényesülés, bármilyen tehetséggel vagy szorgalommal legyen is megáldva az ember. Magas kapcsolatokkal viszont bármi elérhető. Elérhető, hogy ipari vagy szociális, kulturális létesítményeket telepítsenek a kívánt területre. Elérhető a magas kinevezések, a miniszteri bársonyszék, a nagyköveti megbízatás, első titkári, igazgatói, jogtanácsosi kinevezés, külföldi ösztöndíjak stb. Romániában jól ötvöződik a régi, fanarióta szellemi és módszerbeli örökség: a lefizetés, csúszópénz, nyalás, az újabb, oroszoktól átvett módszerrel, melynek neve „csubukov”, ami azt jelenti, hogy a főnökökhöz jól megrakodva illik érkezni; hogy az ajtót csak térdrel tud kinyitni, mert ajánlott, hogy egyik kezében egy korsó bor vagy flaskó pálinka legyen, a másikban meg kosár sajttal, tyúkkal, húsvétkor bárány, karácsonykor disznóhús, kolbász, aprólék. Az ajándékok skálája széles. Függött az intézmény jellemzőitől. Mindenki mindent elfogadott: kelmét, cipőt, bundát, villanykörtét, benzineskannát (persze tele), gyümölcsöt, villamos háztartási gépeket, festményeket, szőnyeget, bútort stb., stb. Romániában általánossá és hivatalossá vált az ilyenfajta kapcsolattartás, a szemérmetlen ajándékozás, mivel az elnöki házaspár kiszállásai

alkalmával a megyékben, ipari, mezőgazdasági, társadalmi vagy művelődési intézményekben nagy divat lett az ajándékozás.

1966–67-ben – mint az RKP KB instruktórához – a volt Ploiești tartomány tartozott hozzám. Közvetlenül részt vettem ezeknek a munkalátogatásoknak az előkészítésében. A társadalmi és gazdasági problémák elemzése és egyes történelmi emlékek meglátogatása mellett ezek a látogatások a népzene, néptánc, népszokások, a folklór igazi fesztiváljaivá váltak. A kerítésekre szőtteket, varrottasokat, szőnyegeket aggattak ki, népviseletet bemutató kiállításokat szerveztek. A kézművesek népi elemekkel díszített bútorokat, kerámiákat mutattak be. A helységekben tribünöket emeltek, girlandokkal díszített kapukat és diadalíveket készítettek, melyeken ott díszleptek az arcképek. Élővirágból terítettek szőnyeget az elnöki házaspár lába elé. A házak elé a járdára asztalokat tettek ki, mindenféle finomságokkal, falnivalóval, gyümölccsel, zöldséggel, kenyérrel, szalonnával, túróval, kaláccsal.

A látogatás útvonalára még 100 km-ről is mozgósították az embereket, autókkal hozták be őket, hogy ünnepeljék az elnöki párt. A helységekben megálltak, beszédek hangzottak el, kenyérrel-sóval kínálták őket, virágot és ajándékot adtak.

Eleinte az ajándékok inkább csak jelképesek voltak, szerényen ajánlották és örömmel nyugtázták, ha elfogadták. De hamarosan kiderült, hogy az ajándékokat elvárják, sőt megkövetelik. A protokollosztály elvtársait elszalajtották ritka szép

*Vadászaton 1969-ben a Kakukk-hegyen (Háromszék megye)
Grigorescu szekus ezredes, Sălișteanu milicia-ezredes, Hanches Ion, Hargita megyei szekufőnök,
Socea Ion mérnök, Chion Stoica, Király Károly*

hímzett vagy szőtt népviselet föl kutatására, breazai mintásokért vagy Buzău környéki subáért, mert ezek nagyon tetszettek az Elvtársnak és az Elvtársnőnek.

Magától értetődő, hogy a tartományok főnökei a rajoni, városi és községi pártbizottságokhoz fordultak, hogy segítsenek a megkívánt holmit beszerezni. A hír gyorsan terjedt, és a helyi kiskirályok igyekeztek túllicitálni egymást, előre kitalálni az elnöki pár kívánságait és elvárásait. Így az évek során az ún. ajándékok a köztulajdon számlájára írt hatalmas értékek lettek. Műtárgyak, ezüst és arany ékszerek, ötvösmunkák... ezekből, mint közismert, ajándékmúzeumot rendeztek be. Itt állították a ki a Ceaușescu házaspár császároktól, királyoktól, állam- és kormányfőktől kapott kitüntetéseit, tudományos fokozatait, okleveleit, ajándékait. A kétszínűség, hazugság, jellemtelenség, cinizmus és az egyszerű ember semmibe vevése lett úrrá a vezető rétegen, a hatalom birtokosain.

Megemlítek egy kirívó esetet az emberek és szükségleteik teljes lebecsülésére és semmibe vevésére példaként, amit Chiriac ezredes, szekus tiszt mesélt nekem. Mikor egyszer Elena Ceaușescu kocsija elhaladt az Amzei téri piac mellett, s a hölgy meglátta az élelmiszerüzletek előtt kígyózó végtelen sorokat, melyekben leginkább asszonyok álltak, gyűlölettel jegyezte meg: „Na, nézd csak ezeket a rágcslókat. Akármennyit adsz is nekik, nem elég, állandóan sorban állnak. Semmi sem elég nekik. Nevetségessé teszik országunkat a külföldiek előtt ezek a telhetetlenek.”

Ezzel a nem éppen épületes történettel zárom le egyelőre visszapillantásom a ceausista érára, hogy új fejezetet nyissak az Iliescu-korszaknak.

II. rész

A FORDULAT NAPJAI

Ceaușescu bukásáról sokat írtak már. Úgyszintén az 1989-es román decemberről is tonnányi cikk, sok könyv született, rádió-, tévériportok sokasága hangzott el. Különösen Bukarestről meg Temesvárról beszélnek. Tulajdonképpen a világ közvéleménye is a temesvári és a bukaresti eseményekről tud többet. Sorrendben talán még Szeben és Kolozsvár kerül szóba. Szebent inkább a Nicu Ceaușescu körüli történetek és események helyezik előtérbe; Kolozsvár meg mint Erdély fővárosa, az utóbbi időben pedig a Román Nemzeti Egységpárt, Funar polgármester és a Mátyás-szobor meggyalázása körüli politikai csatározások révén került a közvélemény centrumába.

Marosvásárhelyről és a Marosvásárhelyen lezajlott decemberi eseményekről írtak ugyan, és jelentek meg különböző anyagok a sajtóban, de nem azok tollából, akik az események középpontjában álltak, és akiknek hitelességében, helyzetismeretében hinni is lehet. Marosvásárhelyt a hazai közérdeklődés és a világ közérdeklődésének középpontjába tulajdonképpen az 1990. március 15. és 26. közötti események állították. Később ezekről is lesz mondanivalóm.

Decembert megelőzően két dolgot kell kiemelnem a velem történetekkel kapcsolatosan. Az egyik a *Népszabadságban*, 1989 szeptemberében megjelent újságcikkhez kapcsolódik, a címe: *Határokról szó nem lehet*.

A román–magyar viszony romlása késztetett a cikk írására, a szocialista országok közötti politikai viszályok, a romlás és bomlás jelei, a belső feszültségek felerősödése, a néptömegek türelmének fogyta, a reménytelenség kicsúcsosodása, ami különösen a határok ostromában jut kifejezésre, amikor a keletnémetek százezrei menekülnek nyugatnémet területre. Fidel Castro mintájára Zsivkov is megnyitja a bolgár határt a bulgáriai törökök számára, ami azt eredményezi, hogy több mint félmillió ottani török hagyja el az országot.

Felmerült bennem a félelem és aggodalom, hogy ez az örült (Ceaușescu) nehogy ugyanazt tegye: megnyissa a román-magyar határt az erdélyi magyarok szá-

mára, ami ugyanazt eredményezte volna: százezrek menekültek volna át Magyarországra és Nyugatra. A *Népszabadságban* megjelent cikk indítéka és célja: lehűteni a kedélyeket, és megelőzni Ceaușescu ilyen értelmű lépését, amelynek következménye jóvátehetetlen lett volna.

A közzétett írások kapcsán október folyamán kétszer hívtak a megyei pártbizottsághoz magyarázat és felelősségre vonás végett. A Viorel Igrer első titkárral folytatott vita során a legfelső pártvezetés nevében keményen megfenyegettek, és kilátásba helyezték a törvényes felelősségre vonást, valamint a medgyesfalvi konzervgyár (volt Kaláka) igazgatói tisztségéből való leváltásomat.

Ellenálló magatartásom miatt helyzetem nagyarányú romlását tapasztaltam 1987 őszén (amúgy sem volt jó), és azután, amikor egy nagyon kemény hangú levelet intéztem személyesen Nicolae Ceaușescuhoz, amelyben előrevetítettem a népfelkelés lehetőségét. Ami be is következett november 15-én, Brassóban.

A *Népszabadságban* megjelent terjedelmes cikk súlyosbította a helyzetemet. Az lett a következménye, hogy 1989. december 15-én egy kivizsgáló bizottság érkezett a gyárba. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium részéről Ion Bucurescu vezérigazgató és két másik igazgató vett részt benne, a Maros Megyei Pártbizottság részéről Nicolae Lobonțiu titkár, tagja volt Ovidiu Natea, Vilareta Dungaciu és a Mezőgazdasági Bank igazgatója. A brigád feladata abban állott, hogy bizonyítékokat kovácsoljon, miszerint az 1989-es terv nem teljesítésének oka az én személyem volna, s így a vállalatvezetést tegyék felelőssé az állami terv konzervgyárra eső részének nem teljesítéséért.

És itt egy kis kitérő. Szándékosan mondtam, hogy az állami tervnek „ránk eső része”. Mert 1989-ben az állami tervet legalább ötször módosították önkényesen, és mindig növelték. Év elején egy 220 milliós tervvel indultunk. A december 10-én megkapott ötödik módosítás szerint az árutermelés értékének el kellett érnie az évi 360 milliót. December hónapra ez a mutató 15 millióról 53 millió lejre nőtt. Mondanom se kell, hogy teljesen alaptalanul, anyagi fedezet nélkül. A hiánylistán szerepelt 120 tonna cukor, 350 tonna sertés- és marhahús, a csomagolóanyag, azonkívül hiányzott a fémdoboz és a befőttesüveg, a 4,20-as és 8,20-as üveghez a fedő stb., stb. Gyakorlatilag a gyár nem dolgozott. A munkásokat hazaküldtük fizetés nélküli szabadságra, ami azt eredményezte, hogy december 15-ig, a bizottság megérkezése napjáig, az 53 millió lejes árutermelésből 11,5 millió lejt valósítottunk meg. A fent említett nyers- és segédanyagokon kívül nem volt állami kiutalásunk december hónapra 100 ezer köbméter földgázra és 50 MW villanyenergiára. Ezek is hiányoztak még. A bizottság üres kézzel jött a gyárba. A feladata az volt, hogy felfedje a helyi, a gyárban rejlő erőforrásokat, amelyek kiaknázásával biztosítani

lehetne az évi és a decemberre háruló 53 millió lejes terv teljesítését. Kétnapi vita – úgymond elemzés – után egy lépést sem haladtunk előre. Az Állami Tervhivatal, a minisztérium, a megyei pártbizottság nem tudott semmiben sem támogatni; a gyárban a vélt erőforrásokat nem tudták felfedni. Így 17-én este 22 órakor azt a feladatot kaptam a megyei pártbizottság titkársága részéről Nicolae Lobonțiu tolmácsolásában, hogy másnap utazzam Bukarestbe, és addig ne térjek haza (más szóval nincs mit keresnem a gyárban), amíg el nem intéztem az Állami Tervhivatalnál, a minisztériumban, hogy gáz, villany, hús, csomagolóedény, cukorkiutalás legyen; vagy amíg nem egyeztetem úgy a tervmutatókat, hogy év végére teljesíthessük, vagyis elengedjék azt a pluszt, ami kb. 50 millió lej lett volna. Természetes, hogy én ezt megtagadtam. Akkor azt kérték tőlem, hogy vállaljam el a mutatók maradéktalan teljesítését. Ezt az abszurditást sem vállalhattam, így más megoldás nem mutatkozott a hatalom számára, mint hogy eltávolítsanak a tisztségemből mint olyant, aki képtelen megfelelni a vállalatvezetésnek. Ez az intézkedés is függőben maradt a Temesváron zajló forradalmi események és a december 21-én kirobbanó tüntetések miatt.

A személyemet érintő másik vonatkozás és esemény 1982-re nyúlik vissza. Akkor egy kora őszi napon, délután 3 óra tájt, hazamenet, a marosvásárhelyi Kövesdombon, bal oldalról nekem hajtott Cerghizan Ion, volt milicista kapitány egy Fiat márkájú személygépkocsival. Az én 200-as régi, de jó karban levő Mercedesemet alaposan megrongálta: a bal első kereket kitorpte, a kocsiszerkezet hídját elgörbítette. A javítás több mint 40 ezer lejbe került. Nagyobb személyi sérülés nem történt. Legalábbis akkor nem volt megállapítható. A fejem belevertem oldalt az ajtóba. Egy kicsit fáj; sebhely nem volt, daganat sem. Egy hét múlva azonban arcfájdalmaim jelentkeztek, nyilallások. Ahogy később kiderült, a háromosztatú ideg sérült meg. Ez a fájdalom évről évre jelentkezett és súlyosbodott; ősszel, szeptember, október havában különös erősséggel, és mind kevésbé reagált a kezelésre. 1982-ben a fájdalmas tünetek nem tartottak tovább egy hétnél, és napi egy tabletta Finlepszinnel a fájdalmakat csillapítani lehetett.

1989-ben azonban már szeptember végén előálltak, és csak 1990. január 20-án műtéttel szűntek meg, amit Budapesten végeztek el. A fájdalmak decemberre annyira felerősödtek, hogy csillapítani, elviselhetővé tenni napi 15 nyugtatóra is szükségem volt. A Finlepszint, Padudent és még más erős fájdalomcsillapítókat kombinálva szedtem, mert azok nélkül az arcom bal fele már bármilyen érintésre, mozgásra kimondhatatlanul fáj. Ahhoz, hogy reggel hét órakor borotválkozni tudjak, éjjel egy órától reggel 6 óráig legalább 5-6 darab Padudent és más csillapítót kellett beszednem. Mivel az országban műteni nem lehetett megfelelő orvosi felszerelés hiányában, annak ellenére, hogy Komjátszegi és Kisgyörgy marosvásárhelyi

idegsebész főorvosok erre vállalkoztak, nem mertem alávetni magam ennek a műtétnek. Novemberben írásbeli kéressel fordultam a megyei pártbizottsághoz, hogy engedélyezzék távozásom külföldre, Magyarországra vagy Németországba, műtetre. Választ erre a kérésre a mai napig sem kaptam.

Most pedig hadd peregjenek az események úgy, ahogyan én akkor ezeket átéltem.

1989. DECEMBER 21.

Reggel 6 órakor keltem. Ébredni gyakran ébredtem. Óránként, kétóránként szedtem a nyugtatót, fájdalomcsillapítót. Miután mosakodtam, megborotválkoztam és megittam a mindennapi gyógyteámat, beindítottam a Ladámat. Kifordultam a Sibiului 18. szám alatti udvaromról. Jobbra, mert egyirányú forgalom volt a Sibiului utcában 1978 szeptembere óta, s ahogy a Belșugului utcán balra fordultam, máris közrefogott két kísérő kocsi. Az első Kincses Előd utcájában parkolt és sorakozott fel élém, a második meg a piaccal szemben levő kis utcában várakozott, és onnan szegődött a nyomomba.

Utam a Hosszú utcai poliklinikára vezetett, majd csak innen a gyárba. Két vizsgálaton kellett átesnem reggel. Kálmán László ideggyógyász szakorvos ellenőrizte a gyógyszerek hatását, betegségem alakulását, és újabb csillapítókkal kísérletezett: próbálta enyhíteni fájdalmaimat. Innen a fogászatra kellett mennem Bocskai professzorhoz, aki tömécserével próbálkozott. Az egyik fogamból az ideget ölte ki. Arra gyanakodott, hogy esetleg egy begyulladt ideg okozza a hosszan tartó, nagy fájdalmakat. Mindezt soron kívül tették, emberi és szakmai felelősséggel, jó szándékkal és azzal a reménnyel, hogy meggyógyítanak. Mielőtt eltávoztam, kezelőorvosaim nem tehették, hogy ne folytassanak rövid eszmecserét a temesvári véres eseményekről és fejleményekről. A hangulat bizakodó volt. A poliklinikáról a gyárba indultam.

Kilenc órakor a technikai, gazdasági személyzettel folytatott egyórás operatív számbavételi gyűlés után Ileana Crăciun aligazgatónő és Maria Nastea, a vállalati pártbizottság titkára keresett fel. A városi pártbizottságtól tértek vissza az üzembe, fontos közölnivalójuk volt a vállalat igazgatójának. Marosvásárhelyen ez ugyanakkor, ugyanígy történt az összes vállalatnál, gazdasági egységben és a jelentős intézményekben. Izgatottak voltak és gyorsan rátértek a tárgyra. Közölték a városi és megyei pártbizottságtól kapott sürgős teendőket: minden vállalatnál össze kell

hívni egy nagygyűlést valamelyik munkacsarnokban vagy az udvaron, és az igazgatónak fel kell dolgozni azt a háromoldalas anyagot, amit magukkal hoztak.

A megyei pártbizottság állította össze Ceaușescunak az esti (december 20-án) tévéhíradóban elhangzott beszéde alapján, a temesvári események kapcsán. Ezt a pártfőtitkár úgy jellemezte, hogy a temesvári utcára kivonult szedett-vedett, huli-gán csőcselék, akiket Nyugat-Európa, Amerika és Magyarország bujtogat; és a Temesváron zajló események veszélyesek, mert destabilizálják a rendet, a közbiztonságot veszélyeztetik, úgyszintén veszélyt jelentenek Románia integritására, és különösen Erdély elcsatolását célozzák. Határozatban kell elítélni a temesvári rendbontókat, országárulókat és a külföldi bujtogatókat. A nagygyűlés megszervezéséért, a rend és a fegyelem megőrzéséért személyesen az igazgató felel. Rögtön meg kell szerveznie a dupla szolgálatot a gyárban, éjjel-nappal jelen kell lennie neki vagy valamelyik aligazgatónak, a párttitkárnak vagy a pártbizottság valamelyik vezető tagjának. A munkásgardák egyenruhában teljesítenek őrszolgálatot a gyárban, és meghatározott létszámot kell adniuk a városi rendfenntartás biztosítására is. Közös járőrök lássák el a város rendfenntartását, ezekben képviseltesse magát a hadsereg, a rendőrség és a munkásőrség. Így szólt a parancs, ezek voltak a rendkívüli feladatok.

Miután végighallgattam, két megjegyzést tettem. Először: én erre a gyűlésre nem megyek el. Nemcsak hogy nem vezetem és nem tartok elítélő beszédet, de egyáltalán nem is veszek részt rajta. Ileana Crăciun aligazgatónő vállalta, hogy betölti helyettem ezt a szerepet. És természetesen Maria Nastea is. Rám hárult a szolgálat megszervezése, amit el is végeztem. A második megjegyzésem meghökkentette partnereimet. Szó szerint a következő volt: „Ceaușescu elvesztette az eszét, a bukaresti nagygyűlés uralmának a végét jelenti. Ilyen helyzetben tömegeket összehívni, elítélni Temesvárt és Ceaușescu mellett tüntetni – esztelenség. Ez az ember nem tudja, mit csinál.” Ileana meg Maria szóltanul végighallgattak. Nem merték se helyeselni, se helyteleníteni, amit mondtam.

A délutáni váltás előtt felhívtam Kovács Ibolyát, a termelési osztály főnökét, s megkérdeztem: „Te, Ibolya, a nagygyűlésre mész-e?” Ő azt mondta, ha nem muszáj, nem megy. Azt feleltem: nem muszáj, és arra kértem, hogy főzzön egy kávé. Visszakérdezett, hogy én sem megyek? Mondtam, nem, azért jövök kávézni. Ibolya megkérdezte, Sata Jolánt és Gidófalvi Jóskát hívhatja-e kávézni. Mondtam, hogy nyugodtan. 14 órakor, amikor a gyárban megfűjták a munka beszüntetését jelző dudát, mi a kávéhoz ültünk.

A nagygyűlés alig tartott egy negyedórát. A párttitkár és mások elbeszéléseiből megtudtuk, senki sem figyelte az előadókat, elítélő határozat sem született, mivel a tömeg a kapukhoz, a kijáratokhoz tódult, zajosan és felháborodva. A gyárból én

3 órákor távoztam a saját kocsimmal, és magammal vittem Salati Ildikót, a Ferencz mérnökházaspárt, Kovács Ibolyát és Ercsei Árpádot. A gyár kapuja előtt a Dózsa György utcában katona- és rendőrfőnök tartózkodott, a szemben levő utcában egy tank. A Dózsa Györgyön nem tudtunk végigmenni, így a vajgyár és az IRA mellett, a Kövesdombon keresztül haladtunk hazafelé. A Dózsa György utcában tolongás volt, zajt hallottunk, és rendőrfőnököket láttunk. Az Encsel Mór és a Prodcomplex gyárakban a nagygyűlések rendbontással végződtek: a munkások szervezkedtek és kivonultak az utcára. Elindultak a központ felé, Ceaușescu- és rendszerellenes jel-szavakat skandáltak. A katonaság tankokkal és járművekkel eltorlaszolta a főtér előtt a Dózsa György utat. A munkástömegek megkerülték őket. Délután 4 órákor megkezdődött az első tömegtüntetés a marosvásárhelyi megyeháza előtt.

Eszembe jutott december 18., amikor este 8 óra körül felhívott telefonon Hunyadi András, a rendező:

– Te, Karcsi, hallgatod a Szabad Európát?

Mondom:

– Néha igen.

– Mi volna a véleményed, ha este 10 órákor gyertyát gyújtánánk és az utca felőli ablakba kitennénk a temesvári mártírok tiszteletére, a harcoló néppel való szolidaritás jeléül?

– Rendben van – mondtam – , én benne vagyok.

– Én már beszéltem egypár barátommal a színházról, Mátyás Zolival és másokkal is. Ferenczi István, Boér Ferenc, Tóth Tamás, Tóth Böske máris meggyújtották a gyertyát.

– És Böbe? – kérdem én.

– Mit gondolsz, Karcsi, én ilyen büdös sz... és politikai prostituáltakkal, mint Hajdú Győző meg Böbe, szót váltak? Úgy utálom őket, mint a büdös sz...t. Hallottad, láttad, hogy bekenték az ablakukat, a kerítést és a kaput emberi ürülékkel? Jól tették, megérdemelték. Arra jártam, az egész bulvár bűzlik. A két sz...t, Hajdú Győzőt, Böbét, meg a házukat rendőrök őrzik. Ha nem őriznék, egy lapáttal én is bedobtam volna. Tehát Karcsi, ha egyetértesz a javaslatommal, akkor tovább telefonálok. Lássák ezek a gazemberek, hogy a temesváriak nincsenek egyedül, magukra hagyatva. Vigyázz magadra, Karcsi! De látom, mások is vigyáznak a fertályban, az utcában több a kékruhás. Isten áldjon. Szervusz, Karcsi.

Három zaklatott nap telt el. Hazafele menet a Hosszú utcából jobbra akartam térni a főtérre, de a forgalmat elirányították. A Cuza Vodán kellett hazamennem. Az utcán mindenféle rendőrkatona járőrök. A megyei pártbizottság székháza körül a forgalmat leállították, katonai járművek, tankok láthatók. Mielőtt betértem vol-

na a Sibiului utcába a Cuzáról, megfigyeltem, hogy az előttem járó 1-MS-7125 rendszámú Dacia jobbra betért a Horea utcába a tűzoltólaktanya előtt. A két másik Dacia, a „hátvédek”, a Cuzán mentek tovább, hogy aztán a gyógyszergyár mellett a Turbina hídnál balra betérjenek, és a Beșlugului utcán, a házam közelében elfoglalják a stratégiai állásokat; ott kuporogjanak a kocsiban az adó-vevő rádiókészülék mellett, majd a megadott jelre – „atențiune, fiți gata, obiectivul 99 iese pe poarta” (figyelem, legyetek készenlétben, a 99-es megfigyelt kilép a kapun) – elinduljanak.

Az ellenőrzés nemcsak rám vonatkozott, családomra, vagy azokra, akik hozzám betértek a 18. szám alá, hanem szükség esetén figyeltek minden gyanús járókelőt, aki az utcán végigment kocsival vagy éppen gyalog, hogy nyilvántarthatassák és ellenőrizhessék. Ha a kapun kimentem gyalog vagy autóval, az éjjel-nappal készenlétben ott leselkedő járművek mozgásba jöttek. Ha kocsival mentem bármerre is, végigkísértek; akár Kolozsvárra, Bukarestbe, Nyárádtőre, Szentpálra vagy Remetére utaztam. Ha a zöldségesfarmra mentem, oda is. Héderfáján kiszállt az egyik szekus a kocsiból és tisztes távolságból lekísért a mezőre. Ha netalán Szovátán a Medve-tóban fürödtem, legalább ketten körülöttem úszkáltak a tóban. Vásárlásnál az üzletben, a színházban, mindenhol jelen voltak. 1978 és 1990 között, tehát 12 éven keresztül, egy hajam szála se görbülhetett meg a tudtuk nélkül. Éjjel-nappal mindig jelen voltak. Ha nem ők személyesen, akkor ott voltak az elrejtett poloskák. A lakásomban minden szobában, a konyhában, a telefonkészülékben, kint az udvaron, a gyárban, az irodámban, a tanácskozásteremben, Sata Jolinál, és Kovács Ibolyánál, ahol kávézni szoktam.

Mire befordultam a kapun és a kocsit garázsba tettem, 16 óra volt. A feleségem aggódva várt, és alig tettem be a garázsajtót, máris kérdezte:

– Minden rendben?

– Ja, meine Liebe.” (Igen, kedvesem.)

– Hallottad, hogy Bukarestben mi van? Azt beszélik, hogy több száz halott van már; hogy Szebenből Nicușor megszökött, Bukarestbe ment a papához. Kolozsváron, Váradon is nagy tüntetések vannak. Nálad csend van? Állítólag az Encsel Mórban (Metalotehnica) fellázadtak a munkások.

– Úgy van, ezért kerülőúton jöttem haza, a Kövesdombon és a Hosszú utcán át.

Miután bevettem gyógyszeremet, megebédeltem. 17 órakor meghallgattam a *Szabad Európa Rádió* román adását. A hírekben mindent megerősítettek, amiről a feleségem korábban értesült és nekem elmondott. A *Szabad Európa Rádió* megbízható és pontos hírforrás, sokszor bizonyította ezt. Este fél 6-kor, annak ellenére, hogy nem volt nagy hideg, feltettem a gyapjú kötött sapkámat. Amennyire csak

lehetett, óvakodnom kellett a hidegtől. A huzattól különösen, mert ha megfázott a fejem, az arcom, nagy erővel újultak ki a fájdalmaim.

Éreztem, tudtam, hogy a következő órákban részt kell vállalnom a várható történelmi eseményekből, szükség lesz a tapasztalatomra, bátorságomra, az idegrendszeremre és a józan eszemre. Bosszantott, bántott, hogy ilyen nagy események közepette beteg vagyok. Félttem, hogy nem fogok tudni eleget tenni hivatásomnak, ami elől kitérni nem tudok és nem is akarok.

Helga aggódva nézett rám és megjegyezte: „Mégis kimész? Rád nézve roppant veszélyes! Ismernek, követnek, és ha letartóztatnak ilyen pillanatban, neked véged.”

Tudtam, hogy igaza van, mégis megnyugtattam, hogy vigyázok. A főtér felé haladva, a Horea utcában, a 4-es iskola előtt, Boros Zenóval, a Mezőgazdasági Bank akkori igazgatójával találkoztam. Utcámbeli, üdvözlöttük egymást. Megkérdezte, kimegyek-e? A tüntetésre értette. Mondtam, igen.

– És te?

– Onnan jövök – mondja.

– Mi újság? – kérdem én.

– Semmi különös. Zavarmentesen folyik a tüntetés négy órától. Körülbelül 3-4 ezren vannak, kiabálnak. Rendbontásra csak ezelőtt egy félórával került sor, amikor a régi Romarta és a Kultúrpalota előtt az antiterrorista brigád rátámadt a tüntetőkre. A tüntetők ellentámadtak, a Romarta és a Kultúrpalota ablakai betörték. A tüntetők nem hátráltak meg. A rohamrendőrség rövid és eredménytelen küzdelem után távozott a színhelyről.

Minden jót kívántunk egymásnak, és ki-ki folytatta az útját.

A Rózsák tere és a Horea utca sarkán egy öttagú csoporttal találkoztam. Közük Hunyadi András, Ferenczi István, a színész; Sipos János, a Bolyai utcai fordítóiroda vezetője és mások. A tüntetők utolsó csoportja akkor vonult el lefelé. Útvonaluk a Rózsák tere, Dózsa György utca, fel a Kövesdombra, a Tudor-negyedbe, a Hosszú utcán le, újból a megyei és városi pártbizottság épületei elé. Meg-megállva Ceaușescu- és kommunistaellenes meg más jelszavakat skandáltak. Megpihenve továbbálltak.

Ahogy esteledett, a tüntetők száma növekedett annak ellenére, hogy sokan eltávoztak éhségüket és szomjukat csillapítani. A legtöbbjük visszajött, hozva családtagjaikat, szomszédokat, barátokat és rokonokat. Nagy volt az elszántság. Eufórikus hangulat uralkodott. Mindenki bízott a rendszer bukásában. Az emberek nem féltek. Vidámak voltak, jókedvűek, minthogyha majálisra készültek volna. Valami nagy és szép ünnepre indultak, ahova most ez alkalommal mindannyiunknak el kell mennünk.

Ott beszélgetve a sarkon az említett csoporttal, a tüntetők soraiból többen kijöttek, üdvözöltek, megelégedve újságolták: „Nahát, kiordibáltam magam. Most már megyek, hogy faljak valamit és jövök vissza tüntetni, tovább ordibálni. Addig tüntetünk és ordibálunk, amíg Ceaușescu és ezek a vaddisznók itt a »Fehér Házban« el nem tűnnek. Győzni fogunk.” Mintha a tüntetők meghallották volna, visszhangzott a sarokból: „Győzelem, győzelem!”, „Vom învinge, vom învinge!” és tovább: „Nu vă fie frică, Ceaușescu pică” (Ne féljete, Ceaușescu bukni fog) és magyarul: „Kenyeret, kenyeret akarunk.” Aztán a jelszavak mind távolabbról hallatszottak. A tömeg a Dózsa György úton elvonult a Kövesdomb felé.

Egyszer csak valaki vállon vereget. Megfordulok. Valer Gălea aligazgatóm volt, aki a következőket mondta: „Igazgató úr, Ön itt? Önnek nem a legalkalmasabb hely, ezek mind ismerik, nehogy érje valami. Vigyázzon magára!” – „Îți mulțumesc” – mondtam. – „Am grija.” (Köszönöm, vigyázok.) Gălea aggodalma jólesett. Éreztem, hogy őszinték a szavai. Nem voltunk a legjobb viszonyban önhitt és öntelt, dicsekvő magatartása miatt. Szeretett dicsekedni magas tisztségekben, állam- és pártvezetésben levő rokonaival. Máskülönben rendes ember volt.

Miután Gălea elment, visszafordultam a csoport tagjaihoz, akikkel beszélgettünk. Az összetétel állandóan változott: az egyik jött, a másik ment. Megjelent Bogdán Flórián, az Electromureș mestere; Attila, öcsém sógora; Mátyás Zoli, Virág György, a Kisipari Szövetkezet alelnöke; Zolcsák Sándor festőművész. A gyáriak közül László Feri, Bíró Kati és Sándor gépészmérnök és sokan mások, akiknek nevére már nem emlékszem.

Egy ember azonban megragadta a figyelmemet. Elment mellettünk és hirtelen felrezzent. Rég, évekkel ezelőtt megfigyeltem, valahányszor valami rendezvény, különösen magyar író-olvasó találkozó, emlékűnnep volt, sajátos testtartásával és kalaphordásával mindig feltűnt. Ismertem őt: M. K. nyugalmazott szekuritáté ezredes. A járdán most mellettünk elhaladva neki is feltűnt az én jelenlétem. De nem reszkírozta meg, hogy arra forduljon. A kalapját a szemére húzva viselte. A jelenlévőknek megjegyeztem: „Figyeljétek meg, mindjárt visszafordul, hogy meggyőződjön a jelenlétemről. Ne nézzetek arra, tegyetek úgy, mintha nem vettétek volna észre.” Pár perc múlva nem a járdán, hanem az út közepén lefelé, a Kultúrpalota irányába masíroz, és miután a kalapja alól megnéz, és meggyőződik, hogy tényleg én vagyok-e, meggyorsítja lépteit és eltűnik a sötétben. A követőmet 1991 tavaszán – Marosvásárhelyen, az Ifjúsági Házban – rendezőként, karszalaggal láttam viszont az RMDSZ II. kongresszusán, amikor nyájasan köszöntött és régi „barátokként” üdvözöltük egymást. Nem álltam meg, még a kongresszuson, hogy Borbély Lacit, a megyei RMDSZ-elnök házigazdát meg ne kérdezzem: „Ez mit keres itt?” A vá-

lasz: „Rendező, az RMDSZ vásárhelyi szervezetének egyik legtevékenyebb aktivistája.” Nem maradt más hátra, mint hogy gratuláljak Borbély Lászlónak „szerzeményükhöz”.

Úgy este 8 óra körül a fájdalomcsillapítók hatása gyengült, nyilallásokat éreztem a bal arcomban. Kénytelen voltam hazamenni. A feleségem aggódva várt, attól tartott, hogy haza sem érek. Letartóztatnak, vagy ki tudja, mi történik. Nyomott hangulatban megvacsoráztunk. Meghallgattam a híreket a *Kossuth Rádióban*, a *BBC*, a *Szabad Európa Rádió* román, magyar adását, a német *Deutsche Wellét*, a párizsi román adást, az izraeli magyar adást. Az összes adók híreinek központjában a Bukarestben zajló véres események, a népfelkelés, Temesvár, Kolozsvár, Nagyszében, Arad, Nagyvárad állt. Higgadt és fontos információkat különösen a *Szabad Európa Rádió*, a *BBC* és a *Kossuth Rádió* szolgáltatott. 10 órakor ágyba tértünk, miután két Finlepszint és egy Padudent bevettem, hogy az arcomban a párna érintése ne okozzon éles fájdalmat éjjel egy óráig, amikor meg kell kezdem a másnapi adagolást.

Aggódva feküdtem le, attól tartva, hogy nem lőnek-e bele a felvonuló tömegbe a sötétség leple alatt. És egy kicsit bizakodva is, hogy a tüntető tömeg fegyelmezett, nem támadják meg a rendőröket és a felsorakoztatott katonaságot; reménykedve, hogy a tüntetések emberáldozat nélkül érnek véget majd valamikor az éjszaka folyamán. Reményemet az is erősítette, hogy ittas embert a tüntetők között nem láttam, és mások sem észleltek. A tüntetők zöme gyári munkás, mérnök, technikus, sok értelmiségi, színész, tanár, pedagógus, képzőművész, orvos volt. Mondanom sem kell, sok álcázott titkosrendőr, szekurista stb. Amíg a reményeimmel próbáltam elaludni, hirtelen erős fegyverropogást hallottam. Hosszan tartó gépfegyver, Kalasnyikov géppisztoly ropogása, fegyverdördülés. Újból és újból megerősödő és elhalkuló sorozatok.

Kiszöktem az ágyból, az udvarra mentem a kerítéshez. Még legalább 5 percig szóltak a fegyverek. Nehéz teherautók dübörgése hallatszott a Cuzán lefelé. A katonaságot szállította a Maros híd mellőli kaszárnnyából. A mentők szirénái vijjogtak. Valami szörnyű végzethez hasonló hangzavar, minthogyha visszatért volna 1944 ősze, amikor a II. világháború frontharcosai vonultak végig Észak-Erdély falvain és városain. Csak az ágyúlövedékek becsapódása hiányzott.

A kép különös volt. A házakban a villanyok kigyulladtak, de akik bent voltak, az utcára nem mentek ki. Miután a fegyverropogás elállt, újra felharsant a tüntetők felerősödött hangja, s miután pár percig a „ho, ho asasinilor” (gyilkosok) hangzott, a tömeg újra rázendített a bátorító jelszóra: „Nu vă fie frică, Ceaușescu pică”; és magyarul: „Le a diktatúrával, le a diktátorral!” Az emberek hangja aztán elhalkult,

folytatták útjukat a Kövesdomb felé. Úgy egy óra múlva a többezres sokaság visszatért a megyei pártbizottság elé és tovább skandálták két óráig a Ceaușescu-ellenes jelszavakat.

Hogy pontosan mi történt, milyen volt a tömeg hangulata, azt reggel tudtam meg fél 8 körül, amikor a gyárba bementem. A nagykapu mellett volt a pénztár. A pénztárosnő – Székely Éva, Sepsiszentgyörgy környéki ügyes, belevaló, bátor székely nő – a központban lakott. Utam hozzá vezetett. Évát meg is találtam.

– Éva, mit tudsz? Hány halott van?

– Igazgató úr, én nem tudom, hogy hány van pontosan, de közvetlenül mellettem ketten haltak meg.

Mindezt Éva nyugodtan, szinte természetesen mondta. Mintha mi sem történt volna. Jól megnéztem Évát, és megkérdeztem:

– És ti mit csináltatok?

A válasz újból meglepő volt:

– Hogyhogy mit? Gyertyát gyújtottunk, miután a halottakat félrehúztuk, elhelyeztük melléjük, és tovább tüntettünk, fel a dombon és vissza a főtérre.

– Te kivel voltál, Éva?

– A fiammal és a lányommal.

– A lányod itthon van?

– Igen, tegnapelőtt hazajött.

Évának a lánya egyetemista Kolozsváron. A fia érettségizett és a gyárban dolgozott, készült egyetemre. Éva folytatta:

– Igazgató úr, a gyárból sokan voltak.

– Kik? – kérdem.

– Hát nagyon sokan. László Feri, Péter Laci, Mihály Anikó, Pólika, Dorin, a kicsi Bogdán, Bíró mérnök, a lakatosok, a sofőrök, aki nem volt váltásban, a zöldség és a hús részlegről, és a raktárokból is sokan voltak.

Rákérdeztem:

– Te, Éva, nem félsz?

Nagy szemeket nyitott, megnézett és visszakérdezett:

– Igazgató úr, annyi éve néz szembe a farkassal, vállalja sorsunkat. Igazgató úr nem fél? – És nem hagyva válaszolni, tovább folytatta: – Kutya élet ez, így nem érdemes élni. Nem félek én már semmitől, igazgató úr. Ezért vittem magammal a fiamat, a lányomat is, ha meg kell halni, hát akkor pusztuljunk együtt. Szolgátságban milyen jövő vár rájuk?

– Hát igen, Éva – ennyit mondtam, és elváltunk.

Ma már mindenki tudja a december 21-én este 22–23 óra közötti tömegtüntetés áldozatainak számát: 6 halott, 132 sebesült. Az áldozatok között szinte arányosan románok és magyarok. Valamivel több a magyarok száma, ami a lakosság és a tüntetők összetételét tükrözi. Most már tudjuk azt is, hogy a hadsereg egységeinek és fegyvereinek áldozatai lettek. Azt is tudjuk, hogy akik belelövettek a tömegbe, „érdemeik” elismerése mellett jól vannak, előléptették őket, nagy részük egyenruhában tiszteleg a demokráciának. Ha megkérdezzük őket, hogy érzik magukat, a válasz: „Bine, merçi.” (Jól, köszönöm.)

Így zárult 1989. december 21-e.

1989. DECEMBER 22.

A gyárba menet a főter felé vettem utamat, de lezárták a forgalom elől, így semmi nyomát nem láthattam a 21-én este történteknek. A Hosszú utcai poliklinikára kellett volna mennem dr. Kálmán László ideggyógyászhoz, de úgy döntöttem, először a gyárba megyek, és majd később ugrom át a poliklinikára. Rövid eszmecsere után a kasszás Évával beléptem Bartha Barnihoz, a vállalat jogtanácsosához, és elhelyeztem nála a kis japán Recorder rádiót azzal a kikötéssel, hogy senkinek se adja oda. Személyesen kérem majd én el tőle, amikor szükségem lesz rá. Miután szót váltottunk az esti eseményekről Barnival, Salati Ferivel, Ercsei Árpáddal, akik közben hozzá bekopogtak, felmentem az igazgatói irodámba.

Gidófalvi Jóska, a sofőr és Árus Jenő, a garázsfőnök vártak rám híreket szolgáltatva és hírekre kíváncsian a soron lévő eseményekről, a fejleményekről tudakozódtak. Közben belépett az egyik aligazgató, Valer Gălea is, ugyanilyen indítékból. Érdeklődött az egészségi állapotomról, hogylétemről. Az eszmecsere nem tartott tovább 15 percnél. A beszélgetést nagy zaj, tumultus szakította félbe.

A titkárnő jelezte, hogy egy küldöttség óhajt bejönni hozzám a börtönből, az ILEFOR-ból és az Azomureș vegyi kombinátból. Öten voltak, magyarul beszélgettek. Kiderült később, hogy három magyar és két román volt. Jól beszéltek magyarul, mérnökök, technikusok és munkások.

A szót egy börtönári munkás, Bíró Dezső vitte, aki felkért a küldöttség nevében, hogy álljak a tüntetők élére, vegyem át a vezetést. Hiszen egy ilyen nagyarányú politikai demonstrációnak, küzdelemnek, egy általános sztrájknak szüksége van egy tekintélyes, tapasztalt vezetőre, és ők, miután tanácskoztak a munkástömegekkel, egyöntetűen arra a következtetésre jutottak, hogy az a személy, akiben megbíznak, csak Király Károly lehet. Tehát az a kérdés – mondta Bíró –, elfogadom-e

a megbízást? Mielőtt válaszoltam volna, kint az utcáról, de már a gyár addigra megtelt udvaráról is a nevemet skandálta a több ezres tömeg magyarul és románul: „Király, gyere velünk! Király, hai cu noi!” Az ablakhoz léptem, kinyitottam és intettem. Mire a munkások és műszakiak, a felvonuló tömeg hurrázással válaszolt. A küldöttség felé fordultam, és annyit mondtam: „Mehetünk.”

Mindegyikkel kezét fogtam, a jelenlévő gyáriakkal is. Valer mosolygott, helyeselte döntésemet, és azt mondta: „Bine faceti, domnu director, duceți-vă.” (Jól teszi, igazgató úr, menjen.) Megköszöntem bátorító szavait, kellemesen érintettek. Közelebb kerültünk egymáshoz emberileg. Velem akart jönni. De meghagytam neki, maradjon a gyárban, szervezze meg az őrseget, nézzon utána, nehogy valami műszaki mulasztás történjen. És elindultam.

A lépcsőn szembe jött velem a konzervgyári munkások több képviselője, és megkérdezték, hogy ők mit csináljanak? Hagyják abba a munkát és vonuljanak fel? A válaszem a következő volt: „Erről ti döntsetek. Én igazgató vagyok, és itt nem parancsszóra kell cselekedni, itt a lelkiismeret belső indítékára kell hallgatni. Ez olyan történelmi pillanat most, aminek kimenetelét nem ismerjük és következményeit sem. Ki-ki maga kell döntsön.” A kérdező csoportban ott volt Tóth Béla, Mózes Imre, Pálfi Jenő, Ion Rosca, Meleg Viktor, Árus Marika, Stefanescu Dorin, Maria Pop, Horvát Pólika, Getuța és mások. Kint az utcán, a Dózsa Györgyön, óriási tömeg várt rám. Továbbra is skandálták a nevemet, már mozgósító, hívó formában is, amit ezután a több mint 4 km-es gyalogláson, a főtérig hallani: „Haideti cu noi, Király e cu noi!” (Gyertek velünk, Király velünk!) – jelezvén ezáltal mindenkinek, hogy a felvonuló tömegnek van vezetője, akiben megbíznak.

A tömeg élére álltam a küldöttség tagjaival együtt, és elindultunk a főtér, a megyei pártbizottság felé. Menet közben megkérdeztem a barátaimat: valami elgondolásuk van-e a tüntetésről; gondoltak-e arra, hogy valami programbeszédet mondjak; ha igen, hangszóróról gondoskodtak-e? Azt mondták: ők úgy gondolták, hogy felvonulunk a megyeháza elé és én ott egy leleplező, mozgósító beszédet mondok. Megkérdeztem, hogy miről, van-e valami elgondolásuk? Bíró barátom elővett egy újságból leszakított papírdarabot, amire grafitceruzával négy pont volt írva. Elolvastam. A következők voltak leírva (sajnos, emlékezetből kell idéznem, a cetli eltűnt, nyoma veszett):

- Szabad választást – Ceaușescu távozzon!
- Feloszlítani a szekuritátét és a milíciát.
- Beszüntetni a kommunista párt működését.
- Egyenlőség, testvériség és szabadság a haza minden fiának nemzetiségre való tekintet nélkül.

Azt mondtam, egyetértek, de van még egy javaslatom: hozzunk létre egy demokratikus fórumot *Testvériség – Frăția* elnevezéssel. A barátaim elfogadták. Valaki javasolta, hogy jelentsem be, általános sztrájkot hirdetünk mindaddig, amíg Ceaușescu meg nem bukik. Mindannyian egyetértettünk ezzel. S ekkor még egy javaslat jött: fejezzem ki szolidaritásunkat a temesvári és bukaresti tömegek harcával a diktatúra ellen. Ezt is elfogadtuk. Így a négy pontból már nyolc lett. Ekkor én javasoltam, hogy állapodjunk meg egy ügyrendben is, és pedig amennyiben általános sztrájk van, a munkásság menjen minden nap a munkahelyére, és onnan minden reggel 8 órakor vonuljunk fel a központba, a megyeháza elé. A másik dolog, amit javasoltam: december 23-án reggel 8 órára egy küldöttgyűlést hívjunk össze, hogy megalakítsuk a *Testvériség* elnevezésű demokrata fórumot. A javaslattal azonosultak a bajtársaim; és ezután megegyeztünk abban, hogy Marosvásárhely több mint 60 nagyvállalata, gazdasági egysége, az egyetemi központ, az OGYI, a Színművészeti Főiskola, az orvosi kar, vagyis az egészségügyi intézmények és a pedagógusok két-két küldöttet válasszanak soraikból az alakuló gyűlésre (írásbeli felhatalmazással), és 23-án reggel 8 órakor a börtön tanácstermében találkozunk. Ott létrehozuk a fórumot és megválasztjuk az ügyvezető elnökséget. Valaki ott helyben javasolta, hogy ennek a fórumnak a vezetője, elnöke Király Károly legyen.

Amíg ezekről mi egyezkedtünk, a tüntetők sorai gyarapodtak. Az ipari negyed összes gyárai, üzemrészlegei kivonultak és csatlakoztak a menetoszlophoz. Közben megszerveztük és visszajelezték, hogy elindultak a Számológépgyár, a Metalul Kisipari Szövetkezet, az Invalizilor, az Igiena és más egységek munkásai is. Menetoszlopunk eleje már a Hosszú utcán a vásárhelyi rádió épülete elé ért. A Lenin utcán lefelé a Simó Géza Bútorgyár, az új kórház, az orvosi főiskola hallgatói és mások gyülekeztek, elindultak a központ felé. A Kossuth Lajos utcán az Electromureș, a kábelgyár, a villamossági művek stb. munkásai, diákok, háziasszonyok, nyugdíjasok gyűltek össze. Bíróék és kollégái, még mielőtt én átvettem volna a vezetést, telefonon egyeztették a tüntetés időpontját: a megyeháza előtt reggel 9-re jelölték meg.

Valahol a Prodcomplex előtt javasoltam, hogy álljunk meg, és konzultáljunk a felvonuló tömegekkel megállapodásunkról, kérjük ki a véleményüket és egyetértésüket. A javaslatot elfogadták. Valahonnan egy asztalt kerítettek elő, arra felállva románul és magyarul elmondtam szándékainkat, a *Testvériség* fórum létrehozását és az általános sztrájk meghirdetését. Részletesen és pontosan beszámoltam terveinkről. A tömeg éljenzéssel fejezte ki egyetértését, én azonban nem elégedtem meg ezzel, a főbb pontokat, mind a nyolcat megszavaztattam, egyenként. Ezzel továbbindultunk, hiszen már 9 óra volt, a város többi részéről a tüntető, felvonuló tömegek

már vártak ránk. Ezt onnan tudtuk, hogy küldöttséget menesztettek elénk. Ekkor már mi is a Poklos patak hídján voltunk. Öt perc menetelés után csatlakoztunk a várakozókhoz. A város főtere és a mellékutcák zsúfolásig teltek. Ilyen nagy tömeget a Rózsák terén, Vásárhely központjában, eddig sosem láttam. Szerény becslések szerint is legalább 30 ezer ember volt jelen, nem beszélve a főtér lakosairól, akik a házuk erkélyeiről, ablakaiból integettek, és vettek részt az anticeausisza tömegmegmozduláson.

Körülöttem már a menet elején egy hármás gyűrű, élőtest védőpajzs volt, hogy megvédjenek bármilyen támadási kísérlettől, vagy ha netalán sortüzet nyitnának ránk, akkor saját testükkel védjenek meg a gyilkos lövedékektől. A testőrség tagjai vagy 25-30-an, nők, férfiak; mind gyári munkások, technikusok, mérnökök, köztük Nagy Győző mérnök, Árus Jenő, Péter László, Péter Károly, Gidófalvi Jóska, Stefanescu Dorin, Bakó Éva, Kazatsay Ödön, Nedelcu Mariana, Salati Feri, Salati Ildikó, Székely Éva, Gyenge János, Sata Jolán és többen a bőrgyárból, az Azomureş vegyi kombinátból, az ILEFOR bútorgyárból, a selyemszövődéből és gyapotszövődéből, akiknek a nevére pontosan nem emlékszem. És elnézésüket kérem azoknak, akiket most itt nem sorolok fel.

Mondanom sem kell, hogy nem a kérésemre, hanem önkéntesen, valaki javaslatára tették ezt. És nagy igyekezetükben oly szorosra vonták a gyűrűt körülöttem, hogy meg kellett kérjem őket: tágítsák a kört, mert nem kapok levegőt. Nehezen tudtam erről meggyőzni őket. Mindegyre hangsúlyozták, hogy meg kell védjenek minden támadástól, mert a fellázadt tömegnek vezetőre, vezérre van szüksége. Közben a jelszavakat egyfolytában hol magyarul, hol románul skandálták. Ilyeneket: „Jos dictatorul!” – „Nu vă fie frică, Ceauşescu pică!” – „Gyertek velünk, Király velünk!” – „Szabadságot akarunk!” – „Egy demokratikus Romániában akarunk élni! Egyenlőség, testvériség.” Most már felhangzott olyan jelszó is, hogy „Éljen a Demokratikus Testvériségi Fórum!” – „Azi în Timişoara, mâine-n toata țara!” (Ma Temesváron, holnap az egész országban!) – „Éljen a román–magyar testvériség!”

A főtér tele volt emberekkel. Napfényes, szép idő volt. A Kultúrpalota és a Városháza tetején a színes cserepek villogtak a fényben. De nemcsak a cserepek, hanem a mesterlövészek fegyverei is visszaverték a napsugarakat a Városháza tetejéről, a tanonciskoláról és a környező tömbházak, intézmények tetejéről. A városi és megyei pártbizottság előtt szorosan egymás mellett, harci készségben tankok és TAB-ok (páncélkocsik), állig felfegyverzett katonaosztatok, rendőrök, belügyiek és civilek álltak készenlétben visszaverni a tömeget; vagy ha a parancs úgy szól, felkoncolni, lemészárolni. A két fél nyugodtnak látszott annak ellenére, hogy a tömegből néha-néha sértő megjegyzéseket intéztek a katonákhoz, a milicistákhoz, és

különös gyűlölettel a titkosrendőrség civil ruhába öltözött tisztjeihez – árulóknak, gyáváknak, pribékeknek nevezve őket. Itt-ott még tojást is dobtak feléjük. Az ilyen gesztus kivétel volt. A nagy tömeg szolidan, bátran nézett a rájuk meredő ágyú-, gépfegyver- meg puskacsövekre. Jelszavakat skandáltak és lyukas trikolórt lobogtattak. Kivágták belőle a népköztársaság címerét.

Az én vezérkarom engem a megyeházával szembeni oldalon, közvetlen a szálodán felül helyezett el. A tömegben elterjedt a hír, hogy ott vagyok. Skandálták a nevemet, szóra kellett emelkednem. Hangerősítő és hangszóró nem lévén, kértem a barátaimat, hogy egy asztalt kerítsenek. Megtagadták. Azzal, hogy ha a tömeg fölé emelkedem, a háztetőről egy mesterlövész könnyen kilő. Akkor azt kértem, hogy legalább egy széket hozzanak, máskülönben nagyon kevesen fogják hallani, amit mondok. Nehezen, de ebbe belementek.

Felálltam. Először románul, aztán magyarul elmondtam a programbeszédet, amit többszörös éljenzéssel fogadott a tömeg. Amikor befejeztem, a tömeg hurrázott, de engem a kísézőim lekaptak a székről, és a járdán felfelé hurcoltak az ölükben, meg sem álltak velem az Avram Iancu-szoborig. Szóhoz sem engedtek jutni. A szemüvegem, a sapkám valahogy megmentettem, hogy ne hulljon el. Megfeledkeztem a fájdalmakról is. Roppant elégedett voltam, hálás a sorsnak, hogy nem erősödtek fel annyira, hogy lehetetlenné tegyék a szólásomat, a programbeszéd elmondását.

Végre talpra állhattam. Rendbe szedtem a ruhám, kilihegtem magam. Akik cipeltek, még jobban lihegtek. Akkor megkérdeztem, mi történt. Többen egyszerre beszéltek. Kazatsay Ödi, Gyenge János, Salati Feri azt bizonygatták, hogy a városi tanács tetejéről egy mesterlövész célba vett, az egyik szemben lévő tank pedig gépfegyvere csövét irányította felém. Ezért hurcoltak az Avram Iancu-szoborig. Sok idő nem maradt a tisztázásra. Az ott várakozó tömeg ugyanis lelkesedéssel és szívélyesen fogadott, és felkértek, hogy szóljak hozzájuk, röviden foglaljam össze, amit azelőtt a Városháza előtt elmondtam, mert hangszóró nélkül nem hallhatták a szavaimat. Aki felkért, be is mutatkozott. Egy nálam sokkal idősebb ember: Aurel Florian bácsi volt, aki elmondta, hogy a Szociáldemokrata Párt helyi vezetője. Románul és magyarul is jól beszélt.

Miután elismételtem a beszédemet, Florian bácsi is hozzászólt, meleg szavakkal méltatta azt a gondolatot, hogy létrejöjjön a *Testvériség* elnevezésű demokrata fórum. Megerősítette, hogy tényleg testvérek vagyunk, románok és magyarok, mi, erdélyiek. Ezt évszázadokon keresztül gyakoroltuk, megértettük egymás kultúráját, nyelvét, tiszteljük hagyományainkat, gazdasági gondjaink közősek. A múltunk azt igazolja, hogy a zsarnokságtól csak közös fellépéssel tudunk szabadulni, nem kell

engedjük, hogy egymásnak uszítsanak, mert aki gyűlöli a magyart, aki egymás ellen uszít, az nem becsületes ember. Az erdélyi honos románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek a transzilvanizmus szellemében nevelkedtek, és az élet arra tanítja őket, hogy tiszteljék és becsüljék egymást. Florian bácsi szép és őszinte szavait a románok is, magyarok is melegen megtapsolták. Mi meg kezét fogtunk, nyugtázva a kölcsönös megbecsülést.

Ekkor az idő már 11 óra körül járt. Sok aggódó ismerősöm hozzám jött, felajánlva, hogy elbújtatnak. Felmérték, hogy statárium van, és ebben az állapotban, amit két nappal ezelőtt meghirdettek, hogyha engem elfognak, uszítás vádjával börtönbe dobnak, le is számolhatnak velem. Elegendő oka van a kommunista diktatúrának, rászolgáltam több mint 12 éves nyílt ellenállásom éveiben. Egyesek azt ajánlották, hogy falura visznek, hogy ott húzódjam meg, bújjak el, mások meg vásárhelyi lakásukat ajánlották fel búvóhelyül. Volt, aki más megyében, rokonainál akart elbújtatni. Persze, mindezt nem fogadtam el, azt mondtam, hogy nincs értelme, akárhova bújok, engem megtalálnak. Olyan erős megfigyelés alatt állok, hogy el se tudnék bújni a szemük elől.

Ismerőseim, barátaim közül volt, aki a családomért aggódott; hogy hol van a feleségem most. Amire azt válaszoltam, hogy több mint valószínű munkában van, a Kossuth Lajos utcában az Unitatea Szövetkezetben, ahol főkönyvelő-helyettes. Év vége van, sok a munka, ezért biztosan az irodában van. És a kislányom? Ő a Horea utcai 4-es számú általános iskolában órán van, ha csak ki nem vonultak a gyerekek is, de nem hiszem. Bogdan Florian rögtön cselekedett. Azt mondta: „Karcsi, én megyek. Kocsiba ültetem Helgát, elmegyünk Ingridért, és hazaviszem őket hozzám. Tudod, én román vagyok, nálam nem keresik, legalábbis egyelőre.”

Egyetértettem. Jólesett az aggódásuk. Emberi melegség járt át a segítőkészségüket és a bátorságukat tapasztalva. Én meg visszatértem kerülő úton a gyárba. Ha jól emlékszem, Kazatsay Ödi, Salati Feri és Keresztes Dezső, az ő személygépkocsijával a cukorgyár felé kerülve jutottunk úgy háromnegyed 12 körül vissza a konzervgyárba.

Mielőtt elindultunk volna, egy román fiatalember jött hozzánk, pontosabban hozzám, és közölte velem: olyan értesülése van, hogy a kolozsvári katonai körzeti parancsnokság utasítást adott Vásárhelyre a katonai egységnek, hogy ne lőjenek a tömegbe, és vonuljanak vissza az összes fegyverzettel együtt a kaszárnyákba. Ezt az információt akkor kétségbe vontuk, nem kommentáltuk, csak tudomásul vetjük. Hogy ki volt az illető fiatalember, és hogyan jutott az információ birtokába, nem tudom, és nem tudhattam. De valószínűleg igaz volt, mert a katonaság, még mielőtt Ceaușescu helikopteres szökését bejelentették volna, oszladozni kezdett.

Ezt én azonban nem láttam, csak utólag hallottam, a konzervgyárban értesültem róla.

A konzervgyárban Gălea aligazgatón kívül Bíró Sándor főgépészt és az őrségre kijelölt embereket találtam, más senkit. Valer tájékoztatott, hogy a gyár kiürült, mindenki felsorakozott, román és magyar tüntetni ment. Továbbá tájékoztatott, hogy úgy 9 óra felé megjelent a gyárban Lobonțiu, a megyei pártbizottság titkára, és elképedve vette tudomásul, hogy én a tüntetők élén eltávoztam a gyárból. Gălea szerint a következőket nyilatkozta: „Măi Gălea, chiar Király a plecat? Cum a fost? Au venit muncitorii, l-au solicitat și el a acceptat, n-a zis nu deloc? Și l-au urmat toți muncitorii din fabrica? Nu-mi vine să cred! Chiar așa? Asta e scandal mare. Asta va avea urmări grave.” (Te, Gălea, Király tényleg elment? Hogy volt? Jöttek a munkások, felkérték, ő ráállt, nem mondott nemet egyáltalán? A gyár összes munkása követte? Éppen így? Képtelenség! Súlyos következményei lesznek.) És ezeket mondvá rögtön beült a kocsi, és a járható, kerülő úton a megyei pártbizottsághoz igyekezett beszámolni a történetekről. Miután ezekről tudomást szereztem, kértem egy kávé, ha lehetne, hiszen még semmit sem ettem, nem is ittam semmit. Gidófalvi Jóska kilépett és valahonnan előkerítette Bíró Katit meg Getuță, akik készítettek egy-egy neszkávé. Míg a kávé elkészült, ők a rádiót hallgatták a titkárságon. Hirtelen berohant Getuța, aki máskülönben a pártbizottság helyettes titkárnője volt, és tört magyarsággal mondta:

- Igazgató úr, tessék kapcsolni tévét, a rádió azt mond, Ceaușescu elfutott.
- Hogyhogy elfutott, Getuța?
- Nem tudom, ca pămîntul, igazgató úr, a rádió mondani.

Gyorsan bekapcsoljuk a tévét. És tényleg, egy csoport közepén Mircea Dinescu, a költő jelenik meg. Gesztikulál a képernyőn, örömeiben ugrál és azt kiabálja, hogy Ceaușescu megszökött, helikopterrel eltávozott. Mindannyiunk arcán örömmosoly jelenik meg. Megkönnyebbülünk, mintha mázsás súlyt vettek volna le a vállunkról. Öröm és aggodalom vegyül. Aggodalom, hogy vajon igaz-e? És ha igen, hogyan tovább, mi történik? Tudat alatt felrémlik bennem, hogy ha ez igaz, akkor nem pusztulok el. Nem kerülök hadbíróság elé. A családomnak nem kell bujdosnia. És vége az üldözésnek, a félelemnek, szabad emberek leszünk. Nem mondtam ki mindezt, csak gondoltam. Jóleső érzéssel. A tévét figyeltük. Aztán lassan az iroda benépesült. Mind többen jöttek az újsággal, hogy mi a véleményem, mi lesz. Gondtalanul beszélgettünk, figyeltünk és vártuk a fejleményeket.

Nem sok időm volt merengeni, a nyugalmat élvezni, mert az irodában egy háromtagú küldöttség jelent meg. Ha jól emlékszem, Ercsei Árpád, Mihály Jóska és ifj. Körmöczky Zoltán, aki az építővállalatnál dolgozott mérnöki beosztásban.

Kérték, hogy azonnal üljek be a kocsiba és menjek velük. A katonaság és a rendőrség eliszkolt, a pártvezetés és az apparátus elmenekült, a megyei és városi pártbizottság, a néptanács épületei, irodái üresek, nyitva, a tömeg bevonult, tör-zúz, könyvekből, brosúrákból, iratokból tüzet raktak kint, de bent is gyújtogatnak. Nagy a fejetlenség, a főtér tele emberekkel, ölelkeznek, énekelnek, jelszavakat kiabálnak, senkire sem hallgatnak. Fennáll a veszély, hogy a Városháza, vagyis a megyei pártbizottság épülete, esetleg a Kultúrpalota is lángba borul és leég. „Az utcán a tömegek skandálják az ön nevét, Király úr!” – mondták. – „Jöjjön gyorsan, mert csak ön tud most rendet teremteni, az ön tekintélye az egyedüli garancia arra, hogy ne legyen nagy pusztítás, ami jóvátehetetlen lenne.”

Vonakodtam, de az érvek meggyőztek, hogy cselekednem kell, nincs kiút, részt kell vállalnom az eseményekből. Felsőhajtottam. A zsebemből előszedtem a tartalék tablettáimat, bevettem, és azt mondtam: „Na, menjünk.” Nem volt időm találgatni, sem búcsút venni a konzervgyártól, ahol 12 évig voltam igazgató. Azt se tudtam akkor, hogy ezzel véget ér a konzervgyári igazgatói pályafutásom, és hogy oda csak vendégként térek majd mind ritkábban és ritkábban vissza. Abba a két-ezres közösségbe, amellyel oly jól megértettem magam; akiket becsültem, s akik tiszteltek úgy, mint igazgatót, de különösen mint embert. Tehát 22-én 13 órakor végleg eltávoztam a konzervgyárból.

A Városháza előtt különös látvány fogadott. Két-három tűz is égett, lángoltak a Ceaușescu-képek, a kondukátor művei, iratok, újságok és minden, amit az első titkár és más irodák íróasztalaiban, szekrényeiben találtak. Miután ezeket feltörték, válogatás nélkül az ablakon kidobálták és a kint lévő kálygára vetették. Az épületből is füst gomolygott ki az ablakon.

A kint álldogáló tömeg lelkesedéssel fogadott, éljenzett. Én azonban keveset törődtem ezzel. Igyekeztem bemenni a székházba, hogy megakadályozzam a további zúzást-törést, a vandalizmust. Többen ajánlkoztak, hogy segítenek ebben a munkában: Kincses Előd, Jakabffy Attila, Salati Feri, Körmöczky Zoli, Mihály József, Sipos, Kikeli Pál, Vlad Radescu. Románok és magyarok; több fiatal, mint idős; munkások és diákok. Így hamar összeállt egy 20-25 személyből alkotott csapat, akiknek a kíséretében a főbejáraton bementem a pártszékházba, végig az emeleten, és szép szóval mindenkit megkértem, hogy hagyja abba a törést-zúzást, a gyújtogatást. A székházban levő értékek a nép, a város tulajdona, nem kell szétzúzni, bosszút állni a tárgyakon, a javakon. Egy negyedóra alatt az épület kiürült. A kis tüzeket kioltottuk. Megkértem Mihály Jóskaékat, hogy ellenőrizzék a különböző zugokat, nem maradt-e tűzfészek valahol. Megbíztam valakit, hogy telefonáljon a tűzoltókhoz, jöjjön egypár szakképzett katona és egy tűzoltókocsi, ellenőrizzék szakértelem-

mel, nincs-e valahol valamilyen tűzveszély. Mihály József vállalkozott, hogy megszervezi az őrseget, amivel én készségesen meg is bíztam. Jóska szakértelemmel verbuvált őrseget minden bejáráshoz, és így hamarosan helyreállt a rend a székházban.

Ezt látva bátorságot kaptak a munkásgárda hivatásos tisztjei, akik valahonnan előkerültek, és felajánlották a segítségüket a rendfenntartásban a székházban és a székház körül. Beleegyeztem, és kértem, hogy működjenek együtt a Mihály József által szervezett őrseggel. Ugyanakkor megkértem Mihály Jóska-t, hogy takarítsák össze a zúzalékot, papírt, hamut, törött ablaküvegeket.

Közben a főtér zsúfolásig megtelt emberekkel. Tele volt az egész Rózsák tere, mindenki beszélt, a fejleményekről érdeklődött. Híre ment, hogy átvettem a megye vezetését, és a tömeg elkezdte skandálni a nevemet. Kérték, hogy menjek ki a balkonra és beszéljek. Ki is mentem, de mivel a hangerősítőket széttörték, a vezetékeket összetépték, nem hallatszott, a mit mondtam. Kiabálni kezdtem. Erőlködésem hiábavaló volt, így nem folytattam. Valahonnan előkerült Trîmbitaş, a pártbizottság volt propaganda osztályának főnöke, aki áthívott a Kultúrpalotába, mert ott volt ép hangerősítő és mikrofon, amely kapcsolatban állt a főtéren elhelyezett hangerősítőkkal.

Kincses Előd elküldött egypár lelkes fiatal Sütő Andrásért, úgyhogy miután átmentem a Kultúrpalotába, fel a Tükörterembe, megérkezett Sütő András is, akit a tömeg lelkesen üdvözölt, szeretettel fogadott.

Mégse mi voltunk az elsők, akik a mikrofon közelébe jutottunk, hanem Man Nistor, akiről én ugyan hallottam, de személyesen nem ismertem. Man Nistor elkezdett beszélni a tömegnek, de hamarosan kénytelen volt abbahagyni, mert kifütyülték. A Sütő meg az én nevemet skandálták az emberek. Sütő András szólt románul és magyarul az együttéléstől, a demokráciáról, a román–magyar barátságról, az összefogás szükségességéről. Sütő szavait lelkesen, örömmel fogadták, éljenezték, és hosszan megtapsolták. Andrásnak könnyes lett a szeme a meghatottságtól. Ezután következtem én, és miután méltattam az eseményeket, üdvözöltem azt, hogy végre szabadok vagyunk. Felkértem a város és a megye lakóit, hogy ezekben a nehéz pillanatokban őrizzék meg a nyugalmaikat. Senki se próbáljon magának önkényesen igazságot tenni az elszenvedett igazságtalanságokért. Csakis törvényes úton szabad eljárni. Ugyanakkor kértem, hogy a tömbházakban, a lakónegyedekben szervezzék meg az őrseget, különösen éjszaka, hogy elejét vegyék a garázdálkodásoknak, lopásoknak, fosztogatásoknak. Továbbá utaltam arra a beszédemben, hogy a munkahelyeken, a gyárakban meg kell őrizzeni a rendet, folytatni kell a munkát, mert bármilyen a politikai, társadalmi rend, dolgozni kell, rend és munka nélkül

nincs társadalmi előrehaladás. Biztosítani kell a kereskedelmi egységek és az élelmezési ipar folyamatos működését és a lakosság élelmiszerrel való ellátását. Végezetül felkértem az egészségügyi dolgozókat, a pénzügyi intézeteket, bankot, CEC-et és a helyi állami rend tisztviselőit, hogy a meglévő törvények értelmében végezzék a teendőiket mindaddig, amíg az új rend nem alakul ki.

Bejelentettem, hogy a délelőtti folyamán a tüntető tömegek felhatalmazását és megbízatását gyakorolom mindaddig, amíg egy végleges új rend létre nem jön. Ismételten bejelentettem, hogy másnap, december 23-án reggel 8 órakor a megyei tanács gyűléstermében alakuló ülést tart a demokratikus fórum, *Testvériség* elnevezéssel. Hangsúlyoztam, hogy üzemek, intézmények, gazdasági egységek 2-2 képviselője jelenjen meg ezen a gyűlésen, lehetőleg egy magyar és egy román, minden vállalatból, akiket titkos szavazással kell kijelölni. Tehát nem a börtgyárban, hanem a tanács gyűléstermében lesz az alakuló ülés. Éljenzéssel fejezte ki egyetértését a tömeg, és a nevemet skandálták. A kijáratnál újból kellett beszélnem, mert a tömeg úgy óhajtotta. Ekkorra előkerült a szocdemes Florian bácsi is, akit felkértem és ő is szólt, úgy mint én, románul és magyarul.

Ezt követően visszamentem a megyei székházba. Az ideiglenes parancsnokságot az első titkári irodában rendeztük be. Szerencsére a telefonok működőképeseek voltak, csak a különleges adó-vevő rádiók tűntek el. A vas- és páncélszekrények ajtóit feltörték, a Ceaușescu-képek eltűntek, az iratoknak sehol semmi nyoma. Valaki, valakik elvitték, vagy elégették. Nem sok időm volt gondolkozni a teendőkön, mert mindegyre ki kellett mennem a balkonra a tömeg hívására, és beszélnem kellett. 22-én délután legalább 10-szer kellett rövidebb-hosszabb beszédet intéznem a sokezres várakozó tömeghez. A főtéren, a megyeháza előtt a sorok nem ritkultak. Ellenkezőleg: a város minden részéről, sőt vidékéről is este későig gyülekeztek az emberek. Éjfélkor, amikor hazamentem, még legalább 2-3 ezer ember tárgyalt, beszélgetett a főtéren.

Az események gyorsan követték egymást. Ahhoz, hogy zavartalanabban dolgozhassam, behívtam az első titkár volt kabinetfőnökét, titkárnőjét, a megyei néptanács titkárát, Hârșant és a megyei néptanács alelnökét, a városi tanács első alelnökét, Walter Józsefet, és megkértem, hogy álljanak rendelkezésemre addig, amíg az ideiglenes demokratikus *Testvériség* fórum megalakul. Így Vasluiant megbíztam, hogy az én nevemben vegye fel a kapcsolatot a vállalatok vezetőivel és közölje velük, hogy mindenki a helyén maradjon, és a lehető leghamarabb indítsák újra a termelést. Vigyázzanak az üzemekben, a gyárakban, az intézményekben, előzzék meg a fosztogatást, vigyázzanak a berendezésekre és üzemrészlegekre. Bármilyen rendellenességről tájékoztassanak. Közben bejött és felajánlotta a segítségét

Valer Gălea, akit azzal bíztam meg, hogy az egészségüggyel, a kereskedelemmel és más állami intézményekkel tartsa a kapcsolatot, foglalkozzon a lakosság ellátási gondjaival, nézzon utána az élelmiszerstandoknak, az üzleti hálózatnak és a nagybani lerakatoknak. Tisztázza, mennyi és milyen húsmennyiség van a vágóhíd raktárain és tárolóiban. Tájékoztasson a cukor-, olaj-, liszt-, tejpor-, vajkészletekről. Szólítsa fel a Kereskedelmi Igazgatóság igazgatóját és az ICRA igazgatóját, a Sütő- és Kenyéripar igazgatóját, hogy folyamatosan biztosítsák az üzletek ellátását, a húsipar meg korlátlan mennyiségben bocsásson a kereskedelem számára disznó- és marhahúst.

Nemsokára Gălea vissza is jött azzal a kérdéssel, hogy mit csináljanak a színes-tévé-készletekkel, a hűtő- és fagyasztóládákkal és más kiutalásra szánt technikai cikkekkel. Elmondta, hogy a vevők ostromolják az üzleteket. A Színház téri üzletek ablakait betörték már. Azt válaszoltam, hogy megszűnt a régi rend, mindent, ami raktáron van, áruba kell bocsátani. Két nap alatt ezekből a technikai cikkekből el is fogyott az egész készlet.

Kincses Előd jött, hogy a tévében bemondták, kéri Maros megye képviselőit és még egypár megyét, hogy azonnal menesszenek küldöttséget Bukarestbe a központi televízióhoz. Hosszas és nehéz vita után összeállt a küldöttség, három magyar és három emberből. Vezetőnek Kincses Elődöt jelöltem. Önként vállalkozók: Jakabffy Attila, Salati Ferenc, egy román orvostanhallgató leány és két román fiatalember volt.

A küldöttség román tagjait Man Nistorék és Vlad Radescuék jelölték ki sok vita után, melyet az okozott, hogy Man Nistor, Vlad Radescu, Bancu orvosprofesszor és Grecu ideggyógyász, valamint Țîra ezredes egy külön forradalmi tanácsot alakítottak. Közreműködött Dorel Pop, az Electromureș technikusa; Kovács Sándor, a színház munkása. A forradalmi tanácsba 45 személyt jelöltek. Közéjük betették ugyan Sütő Andrást és még egypár magyar értelmiségit, de a 45-ből csak 15 volt a magyar és 30 a román. Az ún. forradalmi tanács elnökének Man Nistort, az egyik alelnöknek engem jelöltek.

Beállítottak hozzám, hogy szentesítsem ezt a névsort és a vezetést. Nagyon természetes, hogy megtagadtam, mondván, hogy én nem ismerem el semmiféle más vezetést, mint azt, amit az intézmények, vállalatok képviselői választanak meg 23-án reggel. Ők tiltakoztak. Elébe akartak vágni egy ilyen fórum megalakulásának, magukat és az általuk önkényesen kijelölt embereket tekintették alkalmasnak a megye vezetésére. Miután nem sikerült engem meggyőzni igazukról, megfenyegettek, és kijelentették, hogy román személy kell a megye élére. Én erre azt válaszoltam: semmi kifogásom, tegyék ezt, de nélkülem. Vettem a kalapom és indultam

kifelé az ajtón. Erre aztán szaladtak utánam, kérleltek, hogy maradjak, mert nélkülem, szentesítesem nélkül névsorukat a tömegek nem ismerik el. Nagy botrány lesz, ha a tömegek tudomására jut, hogy az én beleegyezésem nélkül jött létre az ún. forradalmi tanács.

Én kitartottam a délelőtti tüntetésen elfogadott program és határozat, valamint a délután folyamán újra megerősített, 23-ára összehívott gyűlés mellett, amely az egyedüli legitim fórum az új vezetés kijelölésére. Miután sikertelenül próbáltak rábeszélni a névsor szentesítésére, más trükkhöz folyamodtak, amiről később beszélek. Közben szereztem két ARO terepjárót, és a hattagú küldöttség elindult Bukarestbe. Megjelent nálam Tóth Béla meg Gáspár Sándor, hogy engedélyezzem a rádióstúdió megnyitását és üzemeltetését. Természetesen engedélyeztem. Hat órákor jöttek és felkértek, hogy elsőnek beszéljek az újraindított marosvásárhelyi rádió román és magyar nyelvű adásában.

Kocsiba ültem és a Hosszú utcai stúdióban kb. 5 perces beszédet mondtam. Semmiféle írott szövegre nem volt időm, és kedvem se rá, hogy készítsék. Szabadon, ösztönösen beszéltem. Nagyjából ugyanazt mondtam el magyarul is, mint románul. Nem idézek abból, amit mondtam, mert még mindig reménykedem abban, hogy a marosvásárhelyi rádió munkatársai az eredetileg felvett szöveget rendelkezésemre bocsátják. Pedig Gáspár Sándor megtagadta azon a címen, hogy a szöveg elkallódott. Én ezt nem hiszem. A román és magyar szöveg közt volt egy eltérés. Abban állt, hogy miután elmondtam románul a rádióbeszédemet, Tóth Béla hozzám lépett és meghatódva újságolta: nemrég a *Kossuth Rádió* bementa, hogy Király Károly a délelőtti zavargásokban életét vesztette, agyonlőtték. Az eltérés tehát abban rejlett, hogy én személyesen jelentettem be: a budapesti *Kossuth Rádió* által sugárzott hír téves. Élek, nem haltam meg, ennek bizonyítéka személyes cáfolatom. Ezután visszatértem a megyeházára.

Az első titkári kabinet közben megtelt emberekkel, kíváncsiskodó, lézengő szájtátiakkal, haszonleső, tisztségeket kiudvarlókkal vagy a kegyeimet lesőkkel. Az első dolgom az volt, hogy a két helyi lap vezetőivel szót váltsak. Mivel az irodából nem sikerült kitessékelni a betolakodókat, az ún. pihenőszobába kellett visszavonulnom velük, hogy lediktáljam az első kommunikét, amely a másnapi sajtóban látott napvilágot. Ennek a tartalma körülbelül ugyanaz volt, mint amit az első beszédemben, a Kultúrpalotában elmondtam. Felkértem mindenkit, hogy vegye fel a munkát, őrizze meg a higgadtságukat, legyenek urai az idegeiknek; alakítsák meg a vállalatokban és intézményekben a demokratikus fórum helyi tanácsait, ezek átveszik az ún. vállalati munkástanácsok szerepét; tagjai a vállalat technikai vezetése, igazgató, aligazgató, főmérnök, főkönyvelő és a vállalat nagyságától függően min-

den 500 dolgozó után egy munkás vagy technikus, közgazdász, mérnök, akit az illető üzembrésznél dolgozói jelölnek ki, az ő megbízásukból vesznek részt a vállalat új vezetésében. Ez a tanács hivatott dönteni a vállalatnál felmerülő bármilyen nézeteltérés vagy konfliktushelyzet esetén. Ugyanakkor utasítást adtam a városi és községi ideiglenes tanácsok megalakítására, részletezve, hány tagból álljanak, kik és hogyan jelöljék és válasszák meg az ideiglenes tanácsokat, amelyek felelősek a falusi és városi társadalom ügyes-bajos dolgainak intézéséért. Ebben a cikkben is szerepelt a felhívás a rend fenntartására. Miután megfogalmaztuk a főszerkesztőkkel a kommunikét, előterjesztették javaslataikat a helyi lapok új elnevezésére, amivel egyetértettem: *Cuvîntul Liber* román és *Népűjság* magyar nyelven.

Ioan Pop, a *Cuvîntul Liber* főszerkesztője megkérdezte, hogy kit jelölök ki helyette, mert rövidesen nyugdíjba akar vonulni. Ugyanezt kérdezte a magyar főszerkesztő, Gidófalvi Ildikó is: náluk ki legyen az új főszerkesztő. A válaszem a következő volt: a főszerkesztő dolgában senki más nem dönthet és nem is fog dönteni, mint a szerkesztők maguk; vitassák meg nyíltan, jelöljék ki maguk, hogy kit akarnak főszerkesztőnek, és titkos szavazattal döntsék el, ki legyen az. Egy későbbi beszélgetés során ugyanezt a választ adtam Markó Bélának is az *Igaz Szótól*, amikor tájékoztattam arról, hogy Hajdú Győző kerekelt oldott, és megkérdezte, hogy ki legyen helyette a főszerkesztő. Markó Béla nem volt meggyőződve válaszem helyességéről, véleménye szerint nekem kellett volna kineveznem az új főszerkesztőt. Ez az eljárás érvényesült a *Vatra* folyóiratnál és a Marosvásárhelyi Rádiónál is.

Este 8 órára magamhoz rendeltem a karhatalom volt vezetőit, a hadsereg megyei parancsnokát és a különböző alakulatok parancsnokait, a területi katonai komisszárius parancsnokát, valamint a munkásőrség vezérkari főnökét. Meg is jelentek a tanácskozással körül: Cojocar ezredes, a hadsereg területi parancsnoka; Gambre ezredes, a milícia megyei felügyelőségének parancsnoka; Gheorghe Marius, a szekuritáté főnöke. A többiek nem sorolom fel. Összesen 15 magas rangú tiszt. Civilben csak Gambre meg a szekuritáté főnöke volt. A találkozás és megbeszélés célja a rend megőrzése, amiért elsősorban a hadsereg a felelős. A rendőrség, a titkosrendőrség már Bukarestből megkapta a parancsot, hogy a hadsereg ellenőrzése alá tartoznak. Elmondtam, hol és milyen objektumokra kell különös gonddal figyelniük, hogy a társadalmi és gazdasági élet ne szenvedjen kárt, és elkerüljünk bármilyen fölösleges és esztelen emberáldozatot. Azt is közöltem velük, hogy milyen magatartást várok el, különösen a milícia és a szekuritáté alakulataitól és emberi állományától.

Mielőtt az elvárásokról beszéltem volna, meghallgattam a jelenlevőket. Magatartásukból ki akarok emelni egypár jellegzetes mozzanatot. A milícia képviselői

azt hajtogatták, hogy készek bármilyen parancs teljesítésére. Eddig is készek voltak és semmi egyéb nem tettek, mint a törvényeket tartották tiszteletben. Koholmányok, hogy a milícián brutálisan bántak volna az emberekkel stb., stb. Amire elmosolyodtam és azt mondtam, hogy fölösleges az öngazolás, mert sajnos rengeteg az élő tanú, akikkel bestiális módon jártak el a kihallgatásokon mind a milícián, mind a szekuritátén. Jó, hogyha revideálják a magatartásukat, és ők maguk közösítik ki a kegyetlenkedőket, különösen a verőlegényeket. Nagyon sokan elmesélték nekem, hogyan bántak velük. Csak egypár nevet említek: Sütő Andrásnak a fia, vagy Péter Károly. Nem beszélve az olyan bebörtönzöttekről, mint Cornel Nedelcu, a nyárádremetei fiatalok, akiket azért hurcoltak el és vertek meg a szekuritátén, mert a kalapjukba árvalányhaj bokrétát tettek, és a szekusok a színekben felfedezni vélték a magyar zászló színeit. Lokodi Ernőt és sok-sok ezer embert politikai okokból vittek el, így kerültek a milícia és a szekuritáté vallatótisztjei és verőlegényei kezébe. Azt mondtam nekik: ne mind mentegetőzzenek, mert olyan rossz hírük van, hogy azt mentegetőzésekkel nem lehet tisztára mosni, sem hazugságokkal letagadni. Még azt is mondtam, hogy ennek az összeövetelnek nem célja, hogy tisztázzuk a múltat. Erre majd később kerül sor annak rendje és módja szerint. A megbeszélés végén, miután a magas rangú katonatisztek eltávoztak, a milícia és a szekuritáté főnökei visszamaradtak és igazolni próbálták magukat.

– Higgye el, Király úr, kérem, nem a milícia lőtt 21-én este, és a szekuritáté se.

A következőket mondtam:

– Én senkit se vádolok, és nem szándékozom ezt a kérdést tisztázni most.

De ők ragaszkodtak, hogy tisztázzák magukat.

– Király úr, kérem, higgye el, nem mi lőttünk – így Gambrea.

Ekkor kénytelen voltam megkérdezni:

– Hanem ki?

A válasz pontos volt. A hadsereg lőtt. Cojocaruz ezredes rendelte el. És folytatták:

– Cojocaruz ezredes adott tűzparancsot az első titkár utasítása nélkül. Mi Igreț elvtárs irodájában voltunk, amikor lőttek, és Igreț elvtárs azt mondta: „Ki az az örült, aki parancsot adott, hogy lőjenek?”

Erre azt mondtam, nem az én hivatásom azt most tisztázni, majd a katonai ügyészség tisztázza ezeket a dolgokat. Ekkor a szekuritáté főnöke tanácsot kért, hogy mit csináljanak, mert az emberei veszélyben vannak. Sokan kétségbe vannak esve, nem akarnak a kaszárnnyában maradni. Aggódnak a családjaikért. Mondom, hogy tudom, engem is felhívtak telefonon néhányan, és kérdezték, mitévők legyenek a családjukkal, hogy ne érje bántódás őket.

Erre a szekuritáté főnöke azt kérte tőlem, engedélyezzem, hogy a szekuritáté tisztjei meglátogathassák a családjukat és biztonságba helyezték őket. Engedélyeztem, és azt tanácsoltam, csak akik úgy érzik, hogy veszélyben vannak, azok vigyék a családjukat olyan helyre, ahol nem ismerik őket, addig, amíg a nép haragja csillapul. A szekuritáté főnöke és Gambrea kérték, hogy továbbra is hordhassanak pisztolyt önvédelemből. Engedélyeztem nekik. Ekkor Gambrea megkérdezte, hallottam-e, hogy Hargita és Kovászna megyében vagy 20 rendőrt és szekuritáté tisztet a felbőszült tömeg agyonvert. Ilyen esetről információt kaptak Fehér megyéből és máshonnan is. „És nálunk, Maros megyében mi a helyzet?” – kérdeztem. Van egy pár hely, ahol megverték a milicistát. Nyárádremitén és még egy-két helységben kötelezték az őrsparancsnokot, hogy a besúgók névsorát adja elő, amiből nagy bonyodalom lett, de a milicistáknak nem lett bántódása. Kérdezte, mitévők legyenek. Amire azt a feleltem, hogy ott, ahol tudják, hogy az embereiket közmegegyezés, gyűlölet övezi, és ebből kifolyólag veszélyben vannak, hívják be őket a központba, vagy engedjék, hogy távozzanak oda, ahol biztonságban érzik magukat. Ezek után távoztak, és abban maradtunk, hogy a katonaság helyi parancsnokai, de különösen a rendőrség bármilyen eseményről a kormányvonalon keresztül tájékoztatnak, a fontos eseményekről írásbeli jelentést tesznek.

A kapcsolattartás megkönnyítéséért elrendeltem, hogy otthonomba egy T. O.-t, vagyis kormánytelefont szereljenek fel. Miután távoztak, jelentéstételre jelentkezett egy díszruhába öltözött ezredes. Bemutatkozott, hogy a speciális légvédelmi helyi alakulat vezérfőnöke, és felkért, hogy vegyem át, mint a megye új vezetője, a parancsnokságot és menjek vele, hogy bemutassa nekem a háború esetére szánt légvédelmi parancsnoki helyet és különleges berendezéseket. Megköszöntem a jelentést, és azt mondtam, erre nekem most nincs időm, majd máskor. Ő azonban erősködött, hogy ilyen utasítást kapott Bukarestből, kért, hogy kövessem őt azonnal, de szigorúan egyedül, nem szabad, hogy bárki is kövessen. Az ezredes furcsa magatartását csak később fejtettem meg, majd visszatérek rá.

Közben megjelent Chrudinák Alajos, a Magyar Televízió *Panoráma* című műsorának vezetője, és interjút készített velem. A székház előtt is nyugalom volt. Nem hívtak szónoklatra az erkélyre, a társaság is, amelyről beszéltem, lassan-lassan elpárolgott. Rám tört a fáradtság. Egész nap loholtam a telefontól a megbeszélésekig. Rekedt volt a hangom a sok beszéd miatt. Egész nap egy falat étel nem járt a számban. Egy korty kávé csak tizenkettőkor ittam a konzervgyárban. Víz is csak az orvosság lenyeléséhez használtam. Ki is fakadtam Grecura, aki nem tudom, hányadszor végigcsókolt, ráförmedtem: neked nincs dolgod? Hagyj már az ördögbe, ne csókolj, nem vagyok nő! De nem sértődött meg.

Tizenkét óra után, mikor Pogan ezredest, a nyárádtői tankegység parancsnokát hagytam szolgálatban a telefon mellett azzal a paranccsal, hogy bármi különös történik, rögtön hívjon otthon és tájékoztasson, hazamentem hullafáradtan azzal a gondolattal, hogy egypár órát pihenek. Mihály Jóska előállított egy Daciát a pártparkból, miután megtagadtam, hogy az első titkár Renault 18-át használjam. Utasítást adtam, hogy hagyják a Renault-t, senki ne nyúljon hozzá. Csak három kocsit engedélyeztem közhasználatra a párt és a néptanács kocsiparkjából. Mire hazaértem, Mihály Jóskaék katonai járőrt állítottak az utcámba. Négy fiatalemberből őrséget szerveztek bent a lakásomban, kettő a telefon mellett volt, ketten pihentek. Négyóránként szerepet cseréltek.

Habár megértettem, hogy az intézkedésre szükség volt, egy kicsit elkeserített, hogy nem lehetek csendben, magamban, meghitt családi körben. Leverten a konyhába vonultam Helgával. Értelt tett élém. De alig faltam egy keveset, hívtak a telefonhoz: „Fazakas professzor van a telefonnál.” – „Tessék, professzor úr” – mondom, és ő arról beszélt egy negyedórán át, hogy miként kell rögtön és azonnali hatállyal átszervezni az egészségügyet. Végighallgattam, nem kommentáltam, mert ők az orvosok, ők tudják jobban, hogy mit kell tenni. Csak annyit mondtam: megértettem, de türelmet kérek, legalább egy hetet, mert erre most nincs idő, hatásköröm sem, fontosabb teendőim vannak, háborús állapot van. Aztán megint ettem néhány falatot, és újból a telefonhoz szólítottak. Hívtak Bákóból, Konstancáról, Pestről, Sepsiszentgyörgyről, és az isten tudja, honnan. Gratuláltak, kértek valamit, megkértek valamire, érdeklődtek, informálódtak. Jóhiszeműen mindenkinek a rendelkezésére álltam. A vacsora is abbamaradt. Csak a gyógyszereket vettem be szorgalmasan.

Már éjfél után 2 óra volt. S habár a házam öreinek kedvük lett volna, sőt nagy kedvük, igényelték is a beszélgetést, erőm fogytán nyugalomra tértem. Jóformán el sem aludtam, újra kértek a telefonhoz. Roppant sürgős, Fazakas professzor úr kéret, mert hát – mondta – ő kifelejtett valamit az egészségügyi hálózat átszervezéséből, ami nagyon fontos, nehogy elfelejtsem számon tartani. És tíz percen keresztül újból kifejtette javaslatait.

Miután meghagytam, hogy bárki hív, jegyezzék fel és ne költsenek fel, legalább néhány órát pihenhessek, lefeküdtem. De az álom kiment a szememből. A teendőimet raktam rendbe, és végighallgattam a másik szobában az őrség vidám beszélgetését egymással és telefonálgató partnereikkel. Közben hálát adtam a Fennvalónak, hogy betegségem hagyta, hogy ezt a nehéz napot végigcsináljam.

Reggel 7 órakor, anélkül hogy valamit aludtam volna, felkeltem, megborotválkoztam, megittam a gyógyteámat és gyalog bementem a székházba. Az oldalajtón

léptem be. Nagy tömeg álldogált, jegyezték audienciára az embereket, mindenki velem akart beszélni. Akik felismertek, rögtön nekem is szegezték a kérdést: mikor kapják vissza elkobzott házukat, a kollektívából kivehetik-e a marhát, amit beadtak; a másoknak nem jutott színes tévé, járjak közbe, hogy ő is kapjon egyet és így tovább. Miután megígérttem, hogy mindenkit fogadok, csak legyenek türelemmel, felengedtek.

1989. DECEMBER 23.

Újabb meglepetéseket szolgáltatott december 23-a. Az irodából az ablakon kinézve egy nagy tribünt láttam, hangerősítőkkal, hangszórókkal ellátva, feldíszítve zászlókkal, virágcserepekkel. Lent nagy tömeg várakozott. Nem sokat töprenghettem. Man Nistor lépett be hozzám, és meginvitált, hogy menjünk. A tudtom nélkül éjszaka nagygyűlést hívtak össze a nevemben. Kijelölték a szónokokat, köztük az egyházak képviselőit is, élen Lestyán Ferenc vásárhelyi katolikus esperessel; Fülöp Dénest, a Vártemplom lelkészét és Csiha Kálmán esperest, a Kistemplom református lelkészét; az ortodox Aurel Sînmarghițant. Ioan Scriciu nyugalmazott tábornok is ott volt stb.

Álmélkodva néztem, és megkérdeztem: a küldöttek megjelentek-e a *Testvériség* demokratikus fórum megalakítására. Erre Man Nistor kipirult és én hirtelen megfejtettem a titkot. Összehívták a nagygyűlést, hogy megakadályozzák a fórum megalakítását, és bejelentsék saját forradalmi bizottságuk megalakítását. Ahogy azt később megtudtam, annyi változással (mert nem mertek másképp cselekedni), hogy elnökek engem jelentettek be, és a csapatot úgy mutatták be, mintha én alakítottam volna. Alelnökek Nistort jelentették be. A tömeg mit sem tudott a kulisszatitkokról. Még mielőtt én megjelentem volna, az összegyűlt sok tízezer ember elfogadta a felolvasott nevekből összeállt bizottságot.

Jó hazai szokás szerint megint átverték alaposan, a régi módszerrel „az új emberek”. Man Nistor, Vlad Rădescu, Dorel Pop, Kocsis Sándor tapasztalata és tekintélye kevés volt ahhoz, hogy egy fél éjszaka alatt tribünt építsenek, a mozgósítást elvégezzék és egy ilyen nagy tömeggyűléshez minden részletet elrendezzenek. A szervezők között ott volt Vasluián, Scriciu, Țîra őrnagy, Bata őrnagy, a munkás-őrség vezérkari főnöke és mások. Ezek közbenjárása és hozzáállása segített, de mindezt csak úgy érhették el, hogy az én nevemet használták fel, arra számítva, hogy kész tények elé állítanak, és reggel nem lesz módomban megtagadni, megcáfolni, nyílt vitába szállni velük s az akcióval. Talán nem is volna fontos az epizódot

kiemelni, amennyiben a cselekedet nem olyan megfontolásból történik, hogy meghíúsítsák a *Testvériség* fórum megalakulását, és helyette elfogadtassák a saját maguk által összeállított, ún. forradalmi tanácsot. Nem is tehettem egyebet, mint hogy lemenjek a tribünre, ahol rám vártak a meghívottak.

Akárcsak augusztus 23-án, ahogy az ünnepeken szokás volt, minden meghívottnak megvolt a helye a tribünön az első, második, harmadik sorban, jobb- és baloldalt. A szónoklatra kijelöltek középen foglaltak helyet. Megnyitottam a népgyűlést, és rögtönzött, előre ki nem gondolt beszédet mondtam. A beszéd szövege megvan, a kis Recorderemmel felvettem. Visszahallgatva nem is volt rossz. Románul és magyarul szóltam. Miután méltattam a rendszerváltást, a diktatúra és a kommunista rezsim megszűnését, felhívtam a figyelmet az átmeneti időszakban a rend, a békesség megőrzésének fontosságára, a megértésre, a megbocsátásra, a segítőkészségre, a bajba jutottak, a rászorulókat támogatására. Kifejeztem együttérzésünket a 21-én áldozatul esett és hősi halált halt mártírok hozzátartozóival. Javaslatomra a tömeg háromperces csenddel és mély tisztelettel adózott emléküknél.

Utána ismételtén kértem a megye lakosságát, hogy senki se próbáljon egyéni bosszúállással saját magának igazságot szolgáltatni. Legyenek türelemmel, mert az új rendszer gondoskodni fog a bűnösök felelőssége vonásáról. A 45 év alatt elszenvedett igazságtalanságokért is felelni fognak, és azok felelőssége vonását is kiállításba helyeztem, akik elrendelték december 21-én, hogy belelőjenek a tömegbe – sajnos, akkor még nem tudhattam, hogy ez négy év múlva sem került napirendre.

A beszédem végén felkértem mindenkit, hogy a karácsonyi ünnepek elteltével térjen vissza a munkahelyére, hogy a mindennapi élet annak rendje és módja szerint álljon helyre. A nagygyűlésen, 45 év után először, a szent karácsonyt hivatalos ünnepnek, 24-25-26-át munkaszünetnek nyilvánítottam. Ezt a tömeg kitörő tapsal és örömmel fogadta.

A szónokok egymás után álltak a mikrofon elé, Man Nistor, Ion Scriciu és az egyházak képviselői: Csiha Kálmán református esperes, Lestyán Ferenc katolikus esperes, Sînmarghiţan Aurel ortodox esperes, a görögkatolikus, az unitárius, a baptista és más felekezetek képviselői. Mind hálát adtak az Istennek, hogy megszabadított a gonosztól; és irgalmat kértek, befogadást a mennyek országába a hősi halált halt áldozatok számára, enyhülést a több mint 130 szenvedő sebesültnek, kegyelmet kértek az Úrtól a nép hóhérai számára. A tömeg nem mozdult, 11 órakor a szónoklatok még zajlottak. A végén mindenki beszélhetett kénye-kedve szerint, a nép tűrte, sőt igényelte: mindegy, hogy mit és ki, csak beszéljen. A régi rendszer bukásával új keletkezett az emberek tudatában, és az űrt be kellett tölteni valamivel. Valamilyen választ vártak arra, hogy miképpen tovább, és bizakodva reménykedtek,

hogy ezután minden másképp lesz. Nem is annyira hit, meggyőződés volt ez, mint inkább kábulat, mámor, egy szép álmom, amit mindenki áhítattal igényelt, és hinni akarta, hogy igenis egy új, jobb, emberségesebb és szebb jövő előtt áll az emberiség.

Az élet rácăfolt erre. Nem kellett sokat várni rá. Három hónap múlva Marosvásárhelyen, a Rózsák terén történt. Ott, ahol a két náció teljes egyetértésben küzdött a véreskezű diktatúra ellen, őszinte jelét adva egymás kultúrája és nyelve tiszteletének és megbecsülésének.

A decemberi események Marosvásárhelyen és Maros megyében 11 áldozatot követeltek: 6-ot a civil lakosság soraiból, 4-et a hadsereg soraiból. Három katonát saját tisztjeik lőttek agyon a repülőteret őrző alakulatnál. Belső vizsálynak, úgymond terroristák támadásának esett áldozatul a három szerencsétlen fiatalember. Hogy a jelenlegi hatalom szóhasználatával éljünk, „a vétkesek felfedése és felelősségrevonása ügyében a kivizsgálások még folynak”. Úgy szétfolytak már, hogy csak egy új politikai hatalom és akarat tudja a vizsgálatokat befejezni, a vétkeseket megbüntetni.

A beszédeket gyakran szakították félbe hol a tömegből indult spontán skandálásokkal, hol a tribünről önszorgalomból irányított jelszavakkal. Így például az egyenruhában lévő Scieciu nyugalmazott tábornok átvette a jelszavak skandalizálásának irányítását, s két ujját felemelve kiáltotta: „Armata e cu noi!” A tömeg először ezt bizalmatlanul fogadta, de aztán rázendített. Mind erősebb lett, mind többen vették át és skandáltak: „Armata e cu noi, armata e cu noi!” És aztán: „Victorie, victorie!”, magyar változatban is; s hogy „Békét, békét akarunk!” meg „Testvériség, éljen a román–magyar barátság!”

11 óra tájt az egyház összes képviselői a Városháza előtt felállított keresztnél egyházi szertartással koszorút és virágcsokrokat helyeztek el a 4 magyar és 2 román halott emlékére. Imádkoztak értük papjaink, és gyertyát gyújtottak. Még aznap az áldozatok családját anyagi támogatásban részesítettük, pénzt, élelmet juttattunk nekik a már beérkezett segélyekből. Az öregeknek és gyerekeknek édességet és gyümölcsöt.

12 óra körül visszamentem az irodába, igyekezvén, hogy az erős történelmi hullámverésben el tudjak igazodni és irányt tartani, egyensúlyt, mértéktartást, erkölcsösséget, biztonságot sugallva minden tettemben. Azokban a napokban erre nagy szükség volt. Fent a telefonok egyfolytában cserregtek. A bukaresti tv és rádió adásaiból a terroristák rémképe jelent meg a megyében is. A telefonálógatók látni véltek gyanús Daciákat, idegen rendszámúakat, különös öltözkű egyéneket, akik kabátjuk, zakójuk alatt fegyvereket rejtegettek, vagy kocsijuk csomagtartójában géppisztolyokat, gránátokat és robbanóanyagokat szállítottak. Rám telefonálva

kértek magyarul, románul – sok nő, de férfi is –, hogy azonnal küldjek katonai járőrt a Kövesdombra: a 21-es, 25-ös tömbház ablakaiból látták, hogy egy fegyveres ember tűnt fel, és állítólag lövöldöz. Nem tudják, hogy kire, de sürgős kivizsgálást kértek. Aztán Marosludasról telefonáltak: két bukaresti rendszámú Dacia haladt keresztül a városon Marosvásárhely felé, az egyikben felismerték – állította a telefonáló – Emil Bobut, a másikban meg Ion Dincát. Valószínű, hogy menekülnek valamerre, tehát intézkedjünk az elfogatásukról. Aztán egy telefonáló Segesvár felett látott repülni egy helikoptert Vásárhely irányába, biztos arab terroristákat szállít. Mindenféle rémképekről, gyújtogatókról, terroristákról, lövöldözésekről jött a hír. Kivizsgáltuk, és cáfolatot közöltünk a rádión és sajtón keresztül. Megnyugtattuk a telefonálókat is.

Egyetlen jelzett terrorcselekmény bizonyult valósnak, amit a katonai parancsnoksággal kivizsgáltattam. Egy nyárádtői telefonáló jelentette, hogy a reptéren lövöldöznek. Az incidens áldozata három kiskatona volt. Cojocaruék erről hallgattak. Csak miután rákérdeztem, hogy mi van ezzel az üggyel, azután tájékoztattak, hogy tudnak róla, a kivizsgálás folyik, végeztével pontos tájékoztatást küldenek. Annyit azonban megerősítettek, hogy a repülőtérrel őrző katonai alakulat állományában három emberáldozat van.

A tévét bekapcsolva értesültem, hogy Bukarestben megalakult a Megmentési Front Országos Tanácsa, élén Ion Iliescuval. Egyetértéssel fogadtam a hírt. Iliescut még 1957-ből, Moszkvából ismertem, mint a Szovjetunióban tanuló ifjúság párt-szervezeteinek titkára működött. Később majd évekig együtt dolgoztunk: ő mint a Romániai Diákszövetség kommunista szervezetének elnöke, a KISZ titkára, majd első titkára. Én meg az 1957–65 közötti időszakban mint a Magyar Autonóm Tartomány Ifjúsági Szervezetének első titkára kerültem Iliescuval közvetlen kapcsolatba. Később, a X. pártkongresszuson, egyszerre kerültünk be a Központi Bizottság Végrehajtó Bizottságának póttagjai közé. Tudtam azt is róla, hogy nézeteltérései voltak Nicolae Ceaușescuval, különösen a személyi kultusz észak-koreai és kínai változatainak Romániába való átültetése kapcsán. Erről nekem részletesen beszélt Ion Gheorghe Maurer, az akkori miniszterelnök, aki ezeknek a vitáknak a tanúja és részese volt Pekingben. Iliescu magatartását értékelve, bátornak és férfiasnak jellemezte Maurer. Akkor becsületességében és politikai tisztességében nem kételkedtem. Igaz, hogy az utolsó találkozón, 1978 februárjában, a Tolsztoj szállodában a felesége kíséretében és Teodor Coman belügyminiszter társaságában szóváltásba kerültem vele, de erről korábban már beszéltem.

A történelem viharos napjaiban személyes beszélgetésre Iliescuval és az új bukaresti vezetéssel csak december 25-én, karácsony első napján került sor, amikor

Iliescu a „kormányvonalon” hívott. Ekkor sikerült először kapcsolatot teremteni a helyi és a központi ideiglenes vezetés között. Miután melegen üdvözlöttük egymást, Iliescu felkért: menjek Bukarestbe; kért, foglaljam el a Megmentési Front Központi Tanácsának alelnöki tisztségét. Erről majd a 25-én történeknél.

December 23-a még sok meglepetést rejtegetett. Délután 2 órakor egy ifjúsági küldöttség jelentkezett nálam. Ad hoc önjelöltek voltak. A küldöttség élén Dorel Pop, az Electromureș almérnöke, vagy nyolcan összesen: orvostanhallgatók, színészek, köztük Kovács Sándor joghallgató és tűzoltó. Az ifjúsági küldöttség se többet, se kevesebbet nem kért tőlem, mint hogy távozzam a megye éléről, mert megbízhatatlan kommunista elem vagyok. Miután végighallgattam őket, azt kérdeztem: ha ők nem bíznak meg bennem, nekem miért kellene megbíznom bennük? Végkérdéztem őket, és kiderült: a nyolcból kettő párttag, a többi pedig a kommunista ifjúsági szervezet tagja, sőt tisztségviselői. Erre lecsendesedtek. Én tovább kérdezősködtem: „Tudják-e, hogy én a párttisztségeimről még 1972-ben önként lemondtam, és 1977-től nyíltan, a világ közvéleménye előtt szembeszálltam a zsarnoksággal, vállalva minden következményt?” Egyesek igennel, mások nemmel válaszoltak. És miután érvekkel nem tudták igazolni bizalmatlanságukat, garanciát kértek tőlem, hogy nem csapom be őket, nem vagyok a kommunista párt ügynöke. Ez már több volt, mint tévedés meg aggodalom. Nem fogadhattam el, már csak a korkülönbség is arra készítetett, hogy az irodából kitessékeljem a szemtelenkedőket.

Miután eltávoztak a fiatalok, Man Nistorék jöttek, hogy írásban szentesítsem a szerintük elfogadott forradalmi tanácsot, amelyben mégis hajlandók kérésemre módosításokat eszközölni. A hírre az iroda megtelt. Le kellett ülnöm a tanácskozó asztalhoz és vitába bocsátkoznom velük. Az első dologban engednem kellett. Kérték, hogy ne legyen *Testvériség* demokratikus fórum, hanem vegyük fel a *Megmentési Front Megyei Tanácsa* nevet. Beláttam, hogy igazodnunk kell Bukaresthez, és rövid időn belül ebben megegyeztünk. Ami a tanács összetételét illette, abban nem voltam hajlandó engedni, és kitartottam amellett, hogy hétfőn, december 26-án összehívjuk a Megmentési Front Megyei Tanácsát úgy, ahogy azt 22-én elhatároztuk. Ilyen értelemben intézkedtem, és megbíztam Walter Jóskát és Valer Gâleát, hogy beszéljenek az intézményekkel, a gyárakkal, jelöljék ki küldötteiket. Miután sehogy sem tudtunk megegyezni, s én kitartottam álláspontom mellett, Manék alábbhagytak. Kértek, hogy nézzük át és december 26-ig tekintsük ideiglenesnek azt a névsort, amit ők összeállítottak. A javaslatot elfogadtam.

Miután végigolvastuk a névsort, a jelenlevők közül többen kifogásolták, hogy ők nincsenek benne. Így a névsor bővült, minduntalan vigyázva, hogy a fele-fele arány a románok és a magyarok közt megmaradjon. Így került a listára a jelenlevők

közül Markó Béla, Zolcsák Sándor, Szabó György Pál, Cornel Ceuca, Vasile Țîra őrnagy, Bancu orvosprofesszor, Kolozsvári Zoltán, Ion Grecu ideggyógyász, Bocskay orvosprofesszor és sokan mások.

Este 8 óra körül bejelentették, hogy egy Bukarestből érkező katonai küldöttség kéri a fogadását. Csodálkozva látom, hogy az élükön díszegyenruhában Scrieci nyugalmazott tábornok áll. Mint a Hadügyminisztérium és az Országos Nemzeti Megmentési Front megbízottai szertartásosan és ünnepélyesen köszöntöttek. Leültettem őket, és Scrieci elkezdte sorolni a megbízatásukat: átvizsgálják a Megmentési Front Megyei Tanácsának összetételét; a hadseregben ellenőrzik a rend és a katonai szabályok betartását és így tovább. Állítása szerint az én tevékenységemet korlátozni kell; én az ő ellenőrzésük alá tartozom stb., stb. Gyanút fogtam, és kértem a megbízólevelüket vagy egy írásbeli felhatalmazást, olyan értelemben, ahogy ők ezt nekem állították. Ilyen nekik nem volt. Amikor látták, hogy így lépek fel, alábbhagytak, engedtek igényeikből. Állításaik szerint Militaru hadseregtábornok bízta meg őket telefonon ilyen irányú tevékenységgel, de ha én ezt nem fogadom el, akkor nem ragaszkodnak felhatalmazásuk betöltéséhez. Egy dolgot azonban kértek: a Megmentési Front Megyei Tanácsában a hadsereg külön képvisellel rendelkezzen, hat helyet kértek. Személyesen Scrieci is igényt tartott arra, hogy vezető tisztséget töltsön be a tanácsban, mint a hadsereg képviselője. Továbbá felsorolták Cojocar ezredest, Vasile Țîrát, Judeát, a munkásgárda vezérkari főnökét. Kérésüket elfogadtam, utána távoztak.

Ez után az újságok főszerkesztőivel és a rádió megbízottjával közösen megbeszéltük a kommunikét és a Megmentési Front Megyei Tanácsának álláspontját, amit a másnapi sajtónak és rádiónak közölnie kellett. Legfontosabb volt: megismételni azokat a normákat, miszerint meg kell választani a 26-ára összehívott tanács tagjait.

December 24-ére összehívtam déli 13 órára a megyei iparvállalatok, gazdasági egységek és intézmények igazgatóinak gyűlését, hogy számba vegyük a helyzetet, és megbeszéljük a teendőket. Ez szükségessé vált, mert több vállalatban és intézményben az alkalmazottak, a munkások menesztették az igazgatókat és helyükbe újakat választottak. Ez történt a tejfeldolgozó vállalatnál, ahol Florea Ispas igazgatót menesztették, úgyszintén a Prodcomplexnél, ahol Gedő István igazgatót; a megyei kisipari szövetkezeteknél, ahol Kiss András elnököt szándékoztak lecserélni, aki kétségbeesve kérte a segítségemet, betegségére hivatkozva. Még egy összejövetelt helyeztem kilátásba 27-re, a községi és városi helyi tanácsok újonnan kijelölt képviselőivel. Mindezt azzal a meggyőződéssel tettem, hogy nem szabad a véletlenre

bízni a megye gazdasági, társadalmi és politikai életének menetét. Ezután rádió-interjút adtam Tóth Bélának.

Este 10 órakor találkozóra hívtak Fülöp Déneshez, a Vártemplom református lelkészéhez. A parókiára mentem. Itt francia, belga, angol újságírók és tévériporterek vártak. Fülöp Dénesen kívül jelen volt Szabó György Pál, Gálfalvi György, Kikeli Pál és mások. Válaszoltam a feltett kérdésekre, véleményt és eszmét cseréltünk. Mire hazaértem, éjfél lett.

Otthon kellemes meglepetésben volt részem. Kányádi Sándor egy budapesti tévériporter és egy újságíró társaságában várt rám. Fáradtságot nem éreztem. Kellemesen elbeszélgettünk, interjút adtam. A jövőt próbáltuk körvonalazni, mint-hogyha a jövő formálását a sors ránk bízta volna. Így köztem és Sándor között komoly vita alakult ki arról, hogyan tovább. Ő kifogásolta a magyar autonóm tartomány visszaállítását: túl szűk lenne, az erdélyi magyarság nagyobb részét nem foglalná magába. Én meg kitartottam amellett, hogy a magyar autonóm tartomány minden fogyatékosága ellenére pozitív szerepet töltött be az erdélyi magyarság kollektív joggyakorlásában, a kultúra és az identitás megőrzésében. Aztán felemlgettük az 1977. szeptember éji sétánkat, amiről Sándor verset írt „K. barátomnak ajánlom” alcímmel. Akkor is éjfél után voltunk hazatérőben Nyárádi Szabó Zoltán lakásáról, ahol kolozsvári, vásárhelyi, sepsiszentgyörgyi írókkal találkoztam. Ezen a találkozón jelen volt Gálfalvi György, Fodor Sándor, Farkas Árpád, Magyarai Lajos, Bajor Andor, Bálint Tibor, Nagy Pál, Török László és mások. Ekkor már életbe lépett a szoros megfigyelésem és a kísérgetés. Az első két tiltakozó leveletem már megírtam, az egyiket Ilie Verdeţnek, a másikat Vincze Jánosnak. Persze ők voltak az alcímzettek, a tényleges címzett a kommunista hatalom birtokosa, Nicolae Ceauşescu állam- és pártvezér volt. Kányádi Sándor volt az egyedüli, aki bátorságot vett: nem hagyott egyedül hazamennem, elkísért.

Sándorral még voltak más kalandjaink is. Amikor szülőfalujában, Nagygálambfalván voltam az unokahúga esküvőjén, és hajnalban elkísért Udvarhelyre a szállodába, a kukoricavetésből szegődött utánunk a figyelőszolgálat két Daciája. Hasonló „élményekben” volt részünk Sándor édesapjának temetésén, amin ugyancsak részt vettem. Ott is a temető körül ólálkodtak a rend féltő őrői. 1986-ban együtt voltunk a kovásznai szívkórházban kezelésen, egy szobában feküdtünk. Benedek Géza főorvos-igazgatónál a vasárnapi ebéd után Domokos Gézával és házigazdánk három fiával, két menyével osztottuk és szoroztuk szomorú jelenünket és kilátástalan jövőnket. Akkor ez a társaság, a férfiak, megalakította az Erdélyi Magyar Tájékoztatási Irodát.

Ellenállási éveimben állandó és szoros kapcsolatban különösen Sütő Andrással és Kányádi Sándorral voltam. A bizalom teljes volt, véleményeinket mindig sikerült egyeztetni, és ha kellett, ha szükség volt rá, a cselekvés módozataiban is meg egyeztünk. A kapcsolat elvi, emberi és felebaráti volt, és fennmaradt a romlott erkölcsi viszonyok közt 1989 után is. Kapcsolatunk vezérfonala az erdélyi magyarság sorsának, helyzetének enyhítése és a magyarságtudat megőrzése volt, mondhatni tehát, hogy viszonyunk mindig is nemcsak emberi vonatkozású volt, hanem magyar emberi viszony is.

A Kányádi Sándorral valamikor éjfél után 2 órakor félbeszakadt beszélgetést másnap este, karácsony szombatján Sütő Andráséknál folytattuk. Előtte Chrudinák Alajosnak, a *Panoráma* szerkesztőjének interjút adtunk. Ezt nagy részben Sütő András uralta. A fáradtság és a betegség erőt vett rajtam, alig tudtam koncentrálni. Kérésemre Chrudinák keveset kérdezett tőlem, én inkább csak statisztáltam.

Tehát ez a napom, 1989. december 23-a is, másnap hajnalba nyúlt.

Lestyán esperes urat rég ismerem. Néha-néha január elején házszenetelni az esperes úr is eljött hozzám, tiszteletét tette. Tudniillik a feleségem és így a gyerek, Ingrid lányom is katolikusok. Lestyán esperes urat nemegyszer találtam beteg-látogató napokon és órákban a marosvásárhelyi új kórházban. Felgyalogolt a VIII. emeletre. Frissen, fiatalosan, korát meghazudtolva ment fel vagy le a lépcsőn. Ugyanis a látogatóknak a liftek használata tilos volt. Lestyán esperes úrnak pedig mennie kellett, mert hívei hívása számára parancs volt: akár az utolsó kenetet kérték, akár Isten áldását, hogy betegségeikből kigyógyuljanak. De találkoztam Lestyán úrral közös barátunknál, Hadnagy Csaba főorvosnál is otthon, nemegyszer. Mondanom se kell, hogy Ingrid lányom rendszeresen járt hittanórára, áldozott és bérált.

Csiba Kálmán esperes urat 1971-ben ismertem meg, amikor felkértem édesapám temetésére. Ugyancsak Csiba Kálmán református esperes úr temette el 1980-ban édesanyámat is. Kapcsolataimat a mai püspök úrral nemcsak a temetések jelentették. Máskor, a diktatúra éveiben is, sok szót váltottunk, és bátorítottuk egymást, hiszen közel álltunk korban és élettapasztalatban, ellenállásban, népszolgálatban, egyszerűségben. Sok mindenben közösséget vállaltunk és szót értettünk.

Sîmarghiţan ortodox esperessel is régi ismerősként üdvözöltük egymást december 23-án, az említett nagygyűlésen. 1986-ban Nyárádtőn találkoztunk. Ion Roşca, a konzervgyár lakatosának kérésére vállaltam a keresztapaságot A gyereket az ortodox egyház szertartása szerint Sîmarghiţan esperes úr keresztelte. De nemcsak onnan ismertem a román főpapot, hanem sokszor találkoztunk a városban,. Megálltunk, kezét fogtuk és emberi tisztelettel üdvözöltük egymást. Őszintén érdek-

lődtünk egymás hogyléte, egészsége és gondjai felől. Sinmarghițan tiszteletes úr jól beszélt magyarul. Maros menti születésű, erdélyi jó román ember.

Scriciu tábornokkal is régi ismerősként találkoztunk a népfelkelés napjaiban. Még az 1960-as évekből ismerem. Miután Milea tábornokot előléptették a kolozsvári katonai hadtest parancsnokává, Scriciu urat nevezték ki Marosvásárhely körzeti parancsnokának. Rokonszenveztünk egymással, és ez a szimpátia fennmaradt 1978 után is, amikor én már feketelistán szerepeltem. Amikor az utcán találkoztunk – annak ellenére, hogy ő egyenruhában volt, nekem meg kísérőim voltak –, sokszor hosszasan elbeszélgettünk. Egy ilyen találkozó 1985-ben a marosvásárhelyi bulváron zajlott le. Mindketten a feleségünkkel sétáltunk, összetalálkoztunk, egy jó félórát csevegtünk, aggódtunk és bátorítottuk egymást a titkosrendőrség őreinek szeme láttára. Mindketten tudtuk, „hány óra”. Anélkül, hogy kimondtuk volna, azért is vidáman társalogtunk, hadd lássák a hatalom védői, hogy vannak, akik fittyet hánynak rájuk.

Azt hiszem, hogy most találóan ide illik egy-két idézet a *Vörös horizontok* írójától, Ion Mihai Pacepától. A 123. oldalon, a *Magyarok iránti gyűlölet* fejezetben, a következőket olvashatjuk: „Véletlenül én is Ceaușescu irodájában voltam 1978-ban, amikor a belügyminiszter egy levelet nyújtott át Ceaușescunak, amelyben Király tiltakozott a magyar kisebbség elnyomása ellen és lemondott minden párt- és állami tisztségéről, ami példa nélkül áll a Román Kommunista Párt történetében. Sosem felejttem el Ceaușescu megdöbbenését, a hosszúra nyúlt néma csendet, mi alatt meredt szemmel bámult ránk, majd iszonyatos dühkitörését. Amikor lecsillapodott, megparancsolta, hogy a levelet szigorúan tartsuk titokban. Nyomban helyezünk el mikrofonokat Király házában minden zugában. Még a fürdőkádban is. És kezdjük meg a terhelő adatok gyűjtését Király ellen. Ceaușescu elrendelte Király nyilvános leváltását a közeljövőben és letartóztatását, majd a börtönbeli likvidálását.” És Pacepa a 125. oldalon így folytatja: „Amint Királyt lecsukták, kezdjék meg a besugárzást – mondta Ceaușescu azon a napon, 1978-ban, befejezván a parancsok kiadását, és cinkosan a belügyminiszterre kacintott.” Igen, Ion Mihai Pacepa tudja, mit beszél, hiszen beavatott ember volt. Pacepa leírása egyezik azzal az üzenettel, amit Sz. Gy. P. közölt velem 1978 nyarán, miután önkényesen hazatértem Karánsebesről, az „emigrációból”.

Kincses Elődöt felnőtt emberként Csiky Csabáéknál, illetve Klárinál ismertem meg az 1980-as években, húsvét másodnapján, amikor a szépasszonyt – Klárit – öntözni mentünk. Elődék eltávoztak, és a folyosón kérdezte meg fivérét, hogy ki az a pasas. Mármost én. Amikor Elemér elcsodálkozott, hogy hát te nem ismered, az Király Károly, Előd visszafordult, hozzám jött, kezét szorította, gratulált és meg-

ölelt. Elődnék az édesapját még az 1960-as évekből ismerem, együtt járogattunk gyűlésekre: én mint a Magyar Autonóm Tartomány KISZ-bizottságának első titkára, ő meg mint a tartományi törvényszék elnöke.

Jakabffy Attilával, ha jól emlékszem, 1985-ben, Vári Attila polgári esküvőjén váltottunk először szót, és másodszor a már említett decemberi eseményekkor.

1989. DECEMBER 24.

Alig megyek be az irodába, cseng a telefon. Felveszem. A hang: „D-le Király?” Mondom: „Da.” Lobonțiu Nicolae, a korábbi megyei pártbizottság egyik titkára jelentkezik a vonal másik végén és határozottan kéri, hogy állítsam munkába, mivel úgy érzi, hogy az ő helye ott van a forradalmárok között. Az új rendszer katonája akar lenni. Udvariasan megmagyaráztam: jobb, ha otthon ül, és nem mászkál az utcán, nehogy baja essék. Délután Lobonțiu úr ennek ellenére személyesen jelentkezett kihallgatásra nálam, és bőbeszédűen kifejtette azt, amit a telefonban is mondott. A különbség annyi volt, hogy most nemcsak igényelte, hanem követelte is a feladatot, mert ő nem érzi egyáltalán hibásnak magát a múlt rendszer bűneiért, hiszen ő – mondta –, csak a rábízott feladatokat teljesítette.

Később ugyanebben az ügyben hívott Ion Movilă, a kommunista párt megyei szervezetének szervezési titkára.

Közben kintről, az utcáról, a térről erős zaj, kiabálás hallatszott. Az ablakhoz lépek, kinyitom, odakiáltok, megkérdem, mi történik. A tumultusban öklök, kezek emelkednek, egy ötvenfőnyi tömeg mozog az álldogáló több szából. Senki se figyel rám. Ismételten és erélyesebben érdeklődöm, hogy mi van ott. Ekkor valaki az ablak alól visszaszólt, hogy elfogták Igreț Ion volt első titkárt és őt ütlegelik. Erre aztán összeszedtem minden erőmet és ordítani kezdtem, hogy hagyják abba, tilos az önbíráskodás. Látván, hogy nem érvényesülök, kiadtam a parancsot: egy csapat katona menjen és mentse ki az illetőt, hozzák be a székházba. Sikerült. Miután a tömeg lecsendesült, torkom szakadtából kiabálva elismételtem, hogy ilyent nem szabad cselekedni, erkölcstelen és jogsértő. Az emberek lecsillapodtak. Én pedig az erőlködéstől berekedtem. Egy hétre volt szükség, amíg a hangom rendbe jött. Ezek után bekísérték hozzám az Igrețnek vélt, jól elagyabugyált férfit, aki nem volt más, mint Ion Achim a Nemzeti Bank felügyelője.

Achim nemigen hasonlított Igrețhez. A tévedést nem a hasonlóság okozta. Több mint valószínű, egy „jó barátja” kiálthatta el magát, hogy fogjátok meg, ez Igreț. A tömeg rá is támadt abban a szent helyben. Achim nálam helyben meg-

kapta az elsősegélynyújtást. Nem volt komolyabb baja. Csak a feje volt véres, a hátát döngölték inkább, kapott egy-két hasba rúgást. A kalapja elveszett, a ruházata itt-ott elszakadt. Kíséretet adtam neki és kocsit. Achimot hazaszállították.

Megint cseng a telefon. Felemelem: „Halo, D-le Király?” Mondom: „Igen.” Románul mondja, Igreț van a telefonnál. Én meg azt mondom, hogy ott az ördög, ahol emlegetik. Nem értette a vicces megjegyzést és folytatta:

– Király úr, úton vagyok Marosvásárhely felé. Most Gyulafehérváron vagyok, a kocsim elromlott. Mihelyt kijavítják, indulok tovább. Remélem, hogy délután úgy öt óra tájt megérkezem és önnél leszek.

Erre én a következőt válaszoltam:

– Uram, nincs más dolga?! Épp ezelőtt egy pár perccel vertek el itt egy embert, akit Igrețnek véltek, úgyhogy én, uram, azt ajánlom magának, maradjon ott, ahol van, vagy menjen másfelé, ahol biztonságban lesz. Marosvásárhelyre most ne jöjjön, mert senki se szavatolhatja a biztonságát. Míg a rend teljesen helyre nem áll, ne jelentkezzen ezen a vidéken.

Ő becsületes ember, csak a törvényeket és a legfelső utasításokat hajtotta végre, nem érzi magát bűnösnek, hozzá akar járulni aktívan az új rend felépítéséhez. Én erre újból megismételtem neki:

– Uram, a maga dolga. Én azonban figyelmeztetem, hogy alkalmatlan pillanatban akar hazajönni.

Erre megértőbb lett. Megköszönte az útbaigazítást, hogy nem csaltam kelepcebe, hanem őszintén, emberi felelősségből figyelmeztettem a rá leselkedő veszélyre. És hozzátette:

– Vă mulțumesc, d-le Király, intodeauna v-am apreciat că sînteti un om rational, un om cu multă răspundere. (Köszönöm, Király úr, mindig értékeltem, hogy józan, nagy felelősségű ember.) – És folytatta: – D-le Király, cum rămîie cu salariul? (Király úr, mi lesz a fizetéssel?)

Meglepődve kérdeztem:

– Care salariu, d-le?” (Milyen fizetéssel, uram?)

– Știți, salariul pe decembrie 1-am ridicat. Am rugăminte să mă poartati că absență motivată, pentru că să pot să primesc salariul pe luna ianuarie.” (Tudja, decemberre felvettem. Kérem, igazolt hiányzóként tartsanak nyilván, hogy megkaphassam a januári fizetésemet.)

Mindezek után mit tehettem? Nem volt értelme tovább vitatkozni, megróni a halottakért, a tömegbe lövetésért december 21-én, azért, hogy a székházat ott hagyták közprédára és eltűntek, mint a beteg szamár, féltve a bőrüket, nem vállalva tetteikért a felelősséget. Megígértem, jól van, uram „pontáljuk”. Persze hová, mi-

lyen fizetési lapra, milyen beosztásba, milyen fizetési besorolással és milyen munkáért? Természetes, hogy ez csak magammal folytatott eszmecsere volt már.

Apropó! Elfelejtettem szólni egy december 23-án lezajlott fontos eseményről. A délután folyamán egy szabad pillanatban bekapcsoltam a tévét. Jókor, mert a Bukarestbe menesztett küldöttségünk két tagja megjelenik a képernyőn. Elsőnek szót kap Dana Olaru orvostanhallgató, utána Jakabffy Attila és Vasile Pol jelentkezik. Dana Olaru saját élményeit ismerteti a Vásárhelyen lezajlott forradalmi eseményekről. Élményeiről, tanulmányi előmeneteléről, a Bukarestben tapasztaltakról és látottakról, a Bukarestig megtett nem kis veszéllyel járó út kalandos történetéről beszél. Marosvásárhelyről 23-án reggel indultak, és este érkeztek Bukarestbe. Hárman bejutottak a tévétúdióba. A küldöttség másik három tagja, Kincses Előd, Salati Feri és Pal Alexandru egész éjjel, a tévé bejáratí épületben hasalva, fekvé töltötték el az időt. Ezer veszély leselkedett rájuk. Tanúi voltak a televízió épülete és a környező két villaszerű ház közt a hadsereg és a terroristák közötti tűzharcnak, sok lövedék és gránátszilánk a közvetlen közelükben, fejük felett röpködött, süvített. Nem volt irigylésre méltó a helyzetük.

Jakabffy Attila volt az első magyar, aki a román televízióban beszélt az etnikai kisebbségek elvárásairól az új rendben. Reményét és meggyőződését fejezte ki, hogy a kommunista rendszer bukásával véget ér az etnikai kisebbségek hátrányos megkülönböztetése, diszkriminációja, hogy véget vetnek az erőszakos homogenizációs politikának. Jakabffy Attila szépen, tisztán, igazi politikusként, higgadtan, nyugodt hangon románul és magyarul is szólt, amit teljes meglepéssel fogadott a romániai magyar és román közvélemény. 24-én, hazatérésükkor átadták Ion Iliescu üdvözlétét. Jakabffy Attilának gratuláltam szép és tartalmas szerepléséért. Elismerésben részesítettem a küldöttség három román és három magyar tagját, méltatva bátorságukat és felelősségérzésüket. Ők teremtették meg az első kapcsolatot Ion Iliescu, az új központi hatalom vezetője, köztem és a helyi hatalom ideiglenes képviselői között a román szabad televízió keresztül.

Délben, 13-14 óra között, a megyeháza gyűléstermében a vállalatvezetőkkel megtartottam az első összejövetelt. A tanácskozás befejezése után elbeszélgettem prominens személyekkel, a román nemzet fiaival. Szelektálni próbáltam a hétfőre szervezett küldöttgyűlésre, a Megmentési Front Megyei Tanácsa vezetőségének előkészítésére.

Így 15 órára ebédre hívtam meg a volt pártkantinba Vasile Urdeát, az Azomureş technikai igazgatóját, akit román barátaim közül többen javasoltak alelnöknek. A beszélgetés időben addig tartott, míg az ebédet elfogyasztottuk. Urdea úr elutasította a felajánlott tisztséget azon a címen, hogy Iliescuval meg Petre Roman-

nal nem hajlandó egyáltalán paktálni, ő személy szerint a Nemzeti Parasztpárt híve és elkötelezettje.

Utána Mircea Birăuval, az építészeti vállalat igazgatójával beszéltem, aki elfogadta ugyan az ajánlatot, de őt nem fogadták el a románok. A kifogás az volt, hogy több éven keresztül Iosif Banc híve volt; abban az időben, amikor – ahogy mi szoktuk magyarul mondani – „Vicc Jóska” volt a tartományi pártbizottság első titkára.

A harmadik személy, akivel telefonon beszélgettem, Vranceából hívott fel. Ion Florea volt, akit Ceaușescu a faipari miniszteri tisztségből menesztett 1986-ban. Magára haragította a 2-es kabinet főnökét, Elena Ceaușescut azzal a kijelentéssel, hogy a román vegyipar képtelen olyan minőségi lakkokat előállítani, mint a hollandok. Ezért a kijelentéséért lakolnia kellett: Vrancea megyében egy fafeldolgozó vállalat igazgatója lett. Florea, akit nagyon régóta jól ismertem, annak idején KISZ-titkár volt a galócási fafeldolgozó vállalatnál, ahol mint fiatal gyakorló mérnök dolgozott. Később a marosvásárhelyi Simó Géza Bútorgyár megbecsült igazgatója lett. A vállalat bedolgozott a bukaresti Primăverii utcai államfői palota építésébe. Buzgólkodásának elismeréseként az igazgatót 1976-ban kinevezték a Maros Megyei Pártbizottság első titkárának. Floreát sem fogadta el a román közvélemény. Akikkel tanácskoztam, elutasították jelölését.

Délután úgy 6 óra felé Valer Gâleát hívtam magamhoz, mivel már előző nap kezdtek megérkezni a külföldi segélyek, főleg gyógyszer és élelem. Váradról értesítettek, hogy átkelt a határon egy 130 autóból álló konvoj Magyarországról. Útirányuk Marosvásárhely. Fel kellett készülnünk a fogadásukra és a rakomány átvételére.

Gâleával megbeszéltem, hogy minden kocsit, ami gyógyszert szállít, a Centروفarmhoz irányítunk, az élelmet az ICRA raktáraiba. Nagy doktornak, a Centروفarm igazgatójának és Orbán Dezsőnek, az ICRA igazgatójának szigorú utasítást adtam, hogy mindent aprólékos számviteli, könyvelési nyilvántartás szerint leltárilag vegyenek át, tüntessék fel a tényleges értéket, kizárva mindenféle lehetőséget a visszaélésre.

A megbeszélés végén megkérdeztem: „Măi Valere, tu nu vrei să muncești la Consiliul Județean al Frontului Salvării Naționale?” (Te, Valer, nem akarnál a Nemzeti Megmentési Front Megyei Tanácsánál dolgozni?) Minthogyha csak most fedeztem volna fel Gâleát, addig nem fordult meg a fejemben az ötlet, hogy alkalmas volna erre a tisztségre. A válasz pontos volt: „D-le director, dacă aveți încredere, n-am nimic împotriva.” (Igazgató úr, ha bízok bennem, semmi ellenvetésem.) Mondom, rendben van, kifogásom nincs, örvendek, hogy elfogadod, és hétfőn javasollak majd az alelnöki tisztségbe. Gâlea felvidult, mosolygott és meg-

köszönte a bizalmat. Nem is csatlakoztam benne. Becsületesen, jó románként, de az objektivitás határain belül, emberként viselkedett, felelősséggel, jó érzéssel és tisztelettel a magyarok iránt, amit különösen igazolt a fekete március véres eseményeinek idején. Határozottan küzdött az elfajult nacionalista uszítások ellen, igyekezett békíteni a feleket annak ellenére, hogy keményen támadták és vádolták, hogy magyar párti és Király Károly embere. 1989-től mai napig s a Szenátusban, ahol vezető tisztséget töltött be mint a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Állandó Bizottság elnöke, nem csatlakozott a szélsőséges Ceotea, Dumitrașcu, Adrian Moțiu és a többiek magyarfaló, uszító csapatához. Máig megmaradt mérsékeltnek.

Itt zárójelben kell megjegyeznem, de nem éppen a hadsereg szerepétől függetlenül, hogy az ún. forradalmi események után elbeszélgettem Fazekas János-sal. Ő ugyanis egyike volt azoknak, akik azt állították, hogy szervezkedtek Ceaușescu ellen. És beszéltem Costea tábornokkal is, aki szintén az ellenállás szervezője volt. Abból, amit ezek az emberek elmondtak, két dolog tűnik ki. Az egyik, hogy valóban volt egy régebbi szerveződés, amelyről viszont Ceaușescu tudott, és amelyet ő ellenőrzött. Bizonyos megállapítások szerint az egyik, akin keresztül ellenőrizte, az éppen Magureanu volt. (Virgil Magureanu a Román Hírszerző Szolgálat igazgatója.) És valóban, erről a csoportról az oroszok legalábbis tudtak. A másik dolog az, hogy ezek az emberek azonkívül, hogy beszéltek, tervezgettek, semmi érdemleges dolgot nem tettek. Például beszéltek arról, hogy fegyver kell. De senki sem mert fegyvert gyűjteni. De sem politikai, sem fegyveres formáció nem alakult ennek érdekében, inkább klub jellege volt az egésznek. A résztvevők tervei, intenciói, de még elszántsága is kevés lett volna: ettől még Ceaușescu nem bukott volna meg. Ez az én személyes meggyőződése. Hogy aztán valamikor talán kiderül egyéb is, azért én nem vállalom a felelősséget. 22-én délből Ceaușescu egész államgépezete, ez az agyon-szervezett gépezet, egyszerűen felmondta a szolgálatot. Ceaușescunak nem maradt más hátra, mint hogy az épület tetejéről helikopterre szállva húzza el a csíkot.

De térjünk vissza a marosvásárhelyi eseményekhez (és még mindig december 23-át írunk). A hadsereg volt politikai tisztjei és kémelhárítói nagyon aktívak voltak. Țîra őrnagyon kívül a legaktívabb volt Judea ezredes, aki december 23-án ön-hatalmúlag összehívott egy gyűlést nagyrészt pártolóiából, és jelöltette magát a Megmentési Front Városi Tanácsa elnökének. Volt politikai érzéke, alelnöknek Orbán Dezsőt, az ICRA igazgatóját jelölte. A 11 városi végrehajtó bizottsági tagból kettő volt magyar. A többiek nagy részben magyarbarátnak nem mondható, későbbi vátrás elemek voltak.

December 24-én este magamhoz kérttem a szekuritáté lehallgató és megfigyelő osztályának vezetőjét, akinek megparancsoltam, hogy másnap délelőtt hoz-

za el hozzám a kimutatást azokról a személyekről és helyekről, ahol lehallgató készülék van elhelyezve. Ugyanakkor kértem, hogy mutassák be nekem azoknak a személyeknek a lajstromát, akik az én ügyemmel foglalkoztak, s a besúgók névsorát. Kértem, hogy másnap reggel 10 órakor jelentkezzenek azok a technikusok a szekuritáté tisztí állományából, akik lerakták hozzám – a lakásomba, a munkahelyemre – a lehallgató készülékeket. Még aznap este Sütő András telefonon keresett és tudomásomra hozta, hogy birtokában van egy 862-es számot viselő magnószalag. Valaki átadta neki, amelyre a december 21-én a munkahelyemen folytatott hivatali telefon- és az irodámban lefolyt magánbeszélgetéseimet, megbeszéléseimet rögzítették.

Este későn, amikor hazakerültem, pár percre magánkihallgatásra, baráti megbeszélésre Kincses Előd jelentkezett. Bukaresti útja élményeit részletesen ismertette. Aztán csengettek a kapun. A szemben levő szomszéd apósa jelentkezett, Palade ezredes, a megyei milícia helyettes főnöke. Elpanaszolta, hogy december 23-án éjszaka egy fél téglával a redőnyt és az ablakát betörték. Egy pillanatra megállt a házuk előtt egy Dacia, és abból valaki egy fél téglát dobott az ablaknak, azután gyorsan elhajtottak. Azonnal elrendeltem, hogy a katonai járőrök vigyázzanak, újabb merénylet ne érje a szomszédaimat.

Ezt követően Lokodi Ernő állított be hozzám a nyárádremetei ideiglenes frontelnökkel és az újonnan kinevezett polgármesterrel. Kérték, hogy lépjek közbe, mert a mikházi öregotthon orvos-igazgatóját a betegek elzavarták, az egészségügyi igazgatóság nem akar más orvost kinevezni a helyébe. Járvak közbe Mirela Becușnál, az egészségügyi igazgatóság igazgatójánál, mert az öregotthon orvosi felügyelet nélkül van.

Aznap panaszt kaptam még Mezőszályból: megfosztották tisztségétől Aurel Dumát, a kollektív gazdaság elnökét, nagy nemzetgyűlési képviselőt, a Szocialista Munka Hőst. Zavargásokról kaptam értesítést Mezőbándról az új polgármester és a Front tanácselnöke megválasztása kapcsán. A régi kisajátították ezeket a tisztségeket. A község véleménye megoszlott, nem tudnak dűlőre jutni az új vezető személyek megválasztásában. Héderefájáról jött a hír, hogy a régi tulajdonosok elfoglalták a konzervgyár 100 hektáros zöldségtermesztő farmját, és felosztották maguk között, illetve a volt tulajdonosok visszavették jogos birtokukat. Rușii Munți (Marosoroszi) községben az emberek szétszertották maguk között a kollektív állományát: a juhokat, szarvasmarhákat, a sertésállományt és a lófogatokat.

Helga, a feleségem, beszélt Karánsebbessel, a rokonokkal, akik arról tájékoztatták, hogy a városban a nép önhatalmúlag megnyitotta a börtönt és az összes politikai foglyot szabadon engedték. December 22-én a fellázadt városi polgárok meg-

támadták a milícia és a szekuritáté székházait. Onnan meg belelövettek a tömegbe, a tömeg pedig felgyújtotta a rendőrség és a szekuritáté épületét. Több rendőrt felkoncolt a feldühödött sokaság. A városi néptanács titkárát megverték, a házát felgyújtották. Ehhez hasonló értesüléseket kaptam Gyulafehérvárról. Kudzsirban a zavargásokban több rendőrt, állítólag négyet, meglincseltek, és számos szekuritáté tisztet bántalmaztak.

Marosvásárhelyen és a megyében különösebb zavargások, amelyek emberáldozatot követeltek volna, nem történtek. A sajtó, a rádió fontos szerepet játszott a rend és a békesség megőrzésében.

Így ért véget december 24-e, ami számomra pont olyan terhes, fárasztó nap volt, mint az előző kettő: december 22-e és 23-a.

1989. DECEMBER 25.

Eseményben gazdag nap volt. Ebből kiemelkedő momentum volt az Iliescu elnökkel déli 12 órakor folytatott telefonbeszélgetés. Ő, az elnök, felkért, hogy menjek Bukarestbe, a Nemzeti Megmentési Front Tanácsába. Én ezt visszautasítottam azzal, hogy lehetetlen elfogadnom az ajánlatát. Úgy indokoltam, hogy Marosvásárhelyen a társadalmi-politikai helyzet nem engedi meg a távozásomat. Attól félek, ha elmegyek, felelőtlen emberek kirobbantanak a románok és a magyarok között ellentéteket, esetleg összecsapásokra is sor kerülhet. Jelenlétem fontos a közmegegyezés szempontjából.

Ekkor Iliescu felajánlotta, hogy tartsam meg a megyei elnöki tisztségemet is, nevezek ki egy első alelnököt, aki helyettesítsen és aki állandó kapcsolatban legyen velem bukaresti távollétem idején. Minden fontos kérdésben tartsam fenn magamnak a megye dolgaiba való beleszólás jogát. Ezután felhoztam, hogy beteg vagyok, nem mehetek Bukarestbe, az egészségi állapotom nem engedi. A válasz az volt, hogy orvosok Bukarestben is vannak, a műszer- és gyógyszerellátás jobb a fővárosban, mint Vásárhelyen. Ezután azt ajánlottam, hogy Domokos Gézát kérjék fel erre a tisztségre. Ő Bukarestben lakik és a tisztség nem okoz különösebb gondot neki. Erre Iliescu azt válaszolta: „Király, mi itt tárgyalunk, és mindenki, főleg az ellenállók melletted döntöttek. Óriási a nemzetközi tekintélyed, népszerű vagy és megbíznak benned az országban románok, magyarok. Meg kell értened tehát, az országnak szüksége van rád itt, Bukarestben. Az a szándékunk, hogy megmentsük az országot, vezessük februárig, amikor parlamenti választásokat tartunk, és aztán átadjuk a hatalmat azoknak, akiket megválasztanak, a legitim parlamentnek, kor-

mánynak. Mi nem vagyunk párt, egyszerűen ideiglenes tanács vagyunk. A választások után feloszlattuk magunkat, és akkor visszatérsz Marosvásárhelyre, vagy ahova akarsz. Éppen tegnap neveztem ki miniszterelnököt Petre Roman személyében, egy nagyon okos és energikus fiatalembert. Jó fiú. Dumitru Mazilu az első helyettes, tapasztalt jogász. Ismered, hallottad, művelt ellenálló és meggyőződéses demokrata. Van még Ionescu Cazimir, tervezőmérnök, kutató, jó fiú. A tanácsban még benne van Doina Cornea, rendkívüli asszony, Ceaușescu-ellenes harcos. Az egész világ ismeri a bátorságát... Tőkés László, ismered, az, aki kirobbantotta a forradalmat Temesváron... és Mircea Dinescu, Iosif Dan. Mit mondjak, derék emberek csapata, amelyből nem hiányozhatsz te sem.” Jó, rendben, mondtam, még gondolkozom, de nem kellene elmennem Marosvásárhelyről. Erre Iliescu azt válaszolta: „Már holnap itt kellene lenned, mert december 26-ára tanácsülést hívtunk össze. Itt kellene légy, amikor megválasztanak alelnöknek”. Azt feleltem, ez lehetetlen, mert a megyei tanács alakuló ülése van. Erre Iliescu: „Akkor igyekezz, hogy legalább 28-án légy fent, amikor Horn Gyula, a magyar külügyminiszter érkezik hozzánk. A tárgyalásokon végy részt. Ez nagyon fontos. Új alapokra akarjuk helyezni a román–magyar viszonyt. Ezekben a napokban a magyar vezetés kimérten, higgadtan segített, nem avatkozott bele a belügyeinkbe, minden segítséget megadtak, amit tőlük kértünk. Roppant fontos, hogy ezeken a tárgyalásokon jelen légy.” Megígértem, hogy 28-ra, Horn Gyula látogatására, egy napra felutazom Bukarestbe.

Karácsony első napja valamivel csendesebb volt az előbbieknél. Korábban hazamentem, és sikerült meghitt családi körben néhány órát eltölteni. A telefonok otthon is működtek azért, látogatóim is voltak: Walter Jóska és Matild, Kóréh Béla, Gyenge János, a szomszédaim és mások.

Így zárult 1989. december 25-e.

1989. DECEMBER 27.

Ígéretemhez híven, december 27-én Bukarestbe utaztam. 28-án fogadtuk Horn Gyulát. Nagy felelősségű látogatás volt: Magyarország az elsők között ismerte el az új román hatalmat. A Megmentési Front vezetőivel való találkozásán kifejtette, hogy Magyarország az elkövetkezőkben a romániai magyarok sorsának alakulásától teszi függővé a Romániához való viszonyát. A magyar kormány szívesen venné, ha az új román hatóságok nyilvánosságra hoznák a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos álláspontjukat. Így került sor a Nemzeti Megmentési Frontnak a romániai nemzeti kisebbségek jogairól szóló nyilatkozatának közzétételére, 1990. január 7-én.

Bukarestben aztán Mazilu szólt – ő volt a Front első alelnöke, Iliescu az elnök, Ionescu Cazimir meg én alelnökök –, hogy Kovászna meg Hargita megyében problémák vannak a románok meg a magyarok között. Menjek és stabilizáljam a helyzetet, mert ismerem a körülményeket. Másnap aztán hazafelé megálltam Háromszéken...

Háromszéken és Csíkban is a megye bizonyos volt tisztségviselői követelték, hogy a megye élén román legyen. Sepsiszentgyörgyön Orbánt, Csíkszeredában Patakit a magyarok egy része is ellenezte pártaktivista múltjuk miatt. Ráadásul Hargita megyében a Csíkszék, Udvarhelyszék, Gyergyószék közti régi ellentétek is kiújultak. Végül is hosszú gyűlésen, ismételt szavazások során sikerült elfogadni a megye ideiglenes vezetését Háromszéken is, Csíkszeredában is.

A forradalom idején volt, ahol megverték a rendőrt Maros megyében is, Nyárádremetén pedig kikényszerítették, hogy kiadják a besúgók névsorát. Ezt felolvasták, kifüggesztették, amit egy szemtanú szerint bár ne tettek volna, mert szembenézett egyike a másikával: a szomszédjával, az öccsével, a feleségével éppen – óriási meglepetések voltak.

Amit nekem ezekről a dolgokról az akkori rendőrpáncsnok jelentett, azt úgy adta elő, hogy a felbőszült tömeg bosszút állt azokon, akik visszaéltek a hatalommal. Bukarestből mindjárt bizottságot küldtünk kivizsgálni, ami Udvarhelyen meg Kézdin meg más helyeken történt. A csapat vezetője Magureanu volt, aki akkor a Front ideiglenes tanácsának bírótagja volt. Amikor aztán visszatértek, hozzám jött, és magyarul mondta (magyarul jól tud, nemhiába Asztalos a régi neve), hogy alelnök úr, semmi probléma; ami történt, a forradalmi állapotoknak tudható be, és nem igaz, hogy a magyarok a románokat... Ez volt az ő megállapítása. Ezt akkor mindenki elfogadta. Később jött a diverzió.

Ehhez hasonló dolgok Fehér megyében is történtek... Kudzsiron. És Karánsebesen. Ott a néptanácsitkárt verték meg, és ingben-gatyában megkötözve nézte végig, amint a házat felgyújtották. 1991-ben pedig, Brassóban, a november 15-i ünnepségen a galaciak odajöttek hozzám, és mondták: „Király úr, mi Galacon is megöltünk egypárat, de arról nem beszél senki. Ezek csak magukat emlegetik.” Szóval ilyesmi még történt, ez forradalomkor úgyszólván elkerülhetetlen... De hogy a magyarok a románokat? Ezt később mondták csak. Diverzió volt. A Ceaușescu-féle diverzió tovább folyik: ugyanolyan módszerekkel. Ezért is neokommunista az uralmon lévő politikai hatalom.

Miután Vásárhelyre hazaértem, az újév első napján Iliescu újból felhívott azzal, hogy bejelentés érkezett hozzá: a magyar nacionalisták felülkerekedtek a két megyében. Mondom, én ott voltam, ott tényleg sovén megnyilvánulások vannak,

csak hogy a románok részéről. Azért, mert az roppant természetes dolog, hogy ebben a két megyében – hogy ne mondjam, háromban – legalább a vezetőnek magyarnak kell lennie. A románok meg azt követelik, hogy román legyen. A régi módon. Azt mondja: „Ezen lehet vitatkozni.” – „Hallgass ide – mondtam akkor –, ha neked is ez a véleményed, akkor én fel se jövök Bukarestbe. Nincs mit keresnem ott.” Erre visszakozott, hogy hát nem éppen úgy gondolta, én voltam ott, ismerem a helyzetet, mégis meg kell majd vizsgálni... „Egyezzünk meg – mondtam –, felmegyek, de egy hónapon belül egy éjszakát szánjunk rá, vitassuk meg kettesben, hármasban, ötösben, ahogy akarod, és tisztázzuk, ki mit ért a jogegyenlőségén.”

Persze időközben eltelt négy év. És a négy év alatt ezt a fogalmat soha nem tisztáztuk. Mert nem volt erre politikai akarat. Ha akkor tisztázzuk, ma talán Románia lehetne a példaképe a térségnek, ahol a többségek és kisebbségek meg tudnak egyezni egymással és össze tudnak fogni.

A NEMZETI MEGMENTÉSI FRONT TANÁCSÁNAK ALELNÖKI TISZTÉBEN

1990. JANUÁR 4–10.

Január 4-én reggel érkeztem meg a decemberi események után másodszor Bukarestbe Salati Ferenc mérnökkel együtt Marosvásárhelyről, két katonai terepjáró kíséretében. A Viktoria palota úgy nézett ki, mint a filmekben a nagy októberi szocialista forradalom napjainak bemutatása: az épület körül mindenféle katonai járművek; az épületnek csak az egyik oldalbejárata volt nyitva, ott is katonák, civil fegyveresek; az épület folyosóin mindenütt nagy sürgés-forgás, ellenőrzőpontok, motozás. Főleg a második emeleten, ahol Iliescuék az irodáikat berendezték. Az igazság az, hogy az őrsegtől az ellátásig teljesen ki voltunk szolgáltatva a hadseregnek.

Február elejéig, amíg ott voltunk a Viktoria palotában, mindvégig folyt az igazoltatás, a motozás, a táskanyitogatás – pedig akkor én már ismert alelnök voltam. Egyszer meg is kérdeztem Iliescutól: „Tulajdonképpen itt ki az úr, ha már téged is, az elnököt, meg engem, az alelnököt is így megvizsgálják, megmotoznak, igazoltatnak? Hát ki ellen van ez az egész?” A magyarázat: különleges a helyzet és

vigyázni kell. Azt hiszem, tulajdonképpen a hadsereg döntötte el, hogy végül is ki győzedelmeskedett és ki maradt ott a Viktoria palotában.

Nem sok időm jutott reggel, hogy informálódjam. Nyolc órakor kezdődött a Nemzeti Megmentési Front Országos Tanácsának ülése, amelynek napirendjén szerepelt a nemzetiségek jogegyenlőségéről szóló nyilatkozat elfogadása. A nyilatkozatot az RMDSZ országos vezetésének bukaresti részlege szövegezte. Domokos Gézától kaptam egy példányt a gyűlés előtt, amit azon nyomban nagy érdeklődéssel el is olvastam. Megelégedéssel vettem tudomásul, hogy tartalmazta a nemzetiségi jogegyenlőség legalapvetőbb követelményeit, és egyértelműen kifejezte az új román vezetés politikai akaratát és szándékát az együttélés igazságos rendezése iránt. A nyilatkozat szövegét a Front operatív vezetése jóváhagyta és napirendre tűzte.

Azt a tényt, hogy Ion Iliescu elnök és a Megmentési Front Végrehajtó Büroja szükségesnek tartott egy politikai nyilatkozatot a nemzeti kisebbségek egyenlőségével kapcsolatosan, igen pozitív lépésnek tartottam. Emlékeztetőnek hadd csatoljam ehhez a részhez.

„A nemzetközi sajtóban megjelent egyes információkkal kapcsolatosan a ROMPRESS-t felhatalmazták az alábbiak leszögezésére:

1. Az RKP volt Politikai Végrehajtó Bizottságának tagjai közül csupán azokat a tagokat tartóztatták le és vetették alá vizsgálatnak, akik közvetlenül kapcsolódtak a Románia volt diktátorai által bevezetett megtorló intézkedésekhez és az államkincstárra vonatkozó hatalmi visszaélésekhez.

2. Temesváron, Bukarestben és az ország más részein történt halálos áldozatok számával kapcsolatosan az első közzétett számadatok túlzottak voltak. Jelenleg szigorú vizsgálat folyik a halottak és sebesültek számának pontos megállapítására mind a fegyveres erők, mind a polgári személyek körében. A jelenleg keringő számadatok közül egy sem végleges és nem nyert megerősítést az illetékes fórumokon.

3. A Nemzeti Megmentési Fronttal kapcsolatosan leszögezhetjük, hogy nem párt és nem is alakul párttá. A Nemzeti Megmentési Front az áprilisi választásokon széles politikai szervezetként jelentkezik, amely felöleli mindazokat a személyiségeket és csoportosulásokat, akik, illetve amelyek a totalitárius zsarnokság éveiben bátran harcra keltek a szabadság és az emberi méltóság védelmében.

4. A Nemzeti Megmentési Front lehetségesnek és jogosnak ítéli meg, hogy a romániai nemzeti kisebbségek fenntartsák és folytassák kapcsolataikat azon nemzetekkel, amelyekhez a közös nyelv, valamint a kulturális és történelmi hagyomány szálai fűzik őket. A környező államokkal való jószomszédi viszony körülményei között ezek a természetszerű kapcsolatok nem érinthetik a nemzeti kisebbségek

lojalitását hazájuk, a demokratikus Románia iránt. Ellenkezőleg, hozzájárulnak a közös haza iránti hűség érzésének elmélyüléséhez.

5. A Nemzeti Megmentési Front kifejezi meggyőződését, hogy a romániai etnikai viszonyok új alapokra helyezése megteremti a bizalom és a kölcsönös megbecsülés légkörét, előmozdítja a román nemzet és a nemzeti kisebbségek közötti barátság megszilárdulását, az ország valamennyi állampolgára közötti egységet, amely egyik alapvető tényezője Románia haladásának és fölemelkedésének.” (Megjelent a Romániai Magyar Szó 1990. január 15-i számában.)

Kapkodva ugyan, de azt hiszem, kissé részletesebben is ki kell térnem a nyilatkozat elő- és utóéletére. A nyilatkozat részben válasz volt a magyar kormánynak, részben viszont belső szükségletet elégített ki: az új hatalom ezzel az országban élő kisebbségek támogatását is el akarta nyerni. Mondanom sem kell, hogy a nyilatkozat elfogadása roppant pozitív dolog volt, és a benne foglaltak teljes mértékben megfeleltek a társadalom demokratizálódásában reménykedő kisebbségek várakozásainak.

Iliescu a megszövegezésre az újonnan alakult RMDSZ-t kérte fel... Ma talán hihetetlennek tűnik, de ez akkor az ő pozitív hozzáállását jellemezte. Nagyon jól tudta, hogy egy ilyen nyilatkozat kidolgozására olyan embereket kell felkérni, akik ismerik a kérdést. Sem Măgureanu, sem Petre Roman nem ismerhette annyira, mint azok, akiket a dolog a legjobban érintett. Tudta, hogy Domokos Gézáék mindenki másnál jobban tudják, jobban érzik, mi kell.

Hivatalos, írásbeli felkérés persze nem létezett, viszont az igény és a jó szándék az együttműködésre mindkét oldalról megvolt. Úgy tudom, hogy Demény Lajos, Horváth Andor, Lőrincz László, Gálfalvi Zsolt dolgozott a megszövegezésen. Talán mások is, de ők voltak az alapemberek. Én nem voltam ott, akkor nem tartózkodtam Bukarestben. A résztvevőktől tudtam, hogy viták voltak a megszövegezéskor, hogy mi kerüljön be és mi nem.

Mint már írtam, a nyilatkozatot én 5-én láttam először, közvetlenül a tanácskozás alatt. Már a teremben voltunk, amikor átfutottam a szöveget, s odaszóltam Domokos Gézának: „Te, bravó! Benne van a lényeg.” Ha kifogásom lett volna, még ott a gyűlésen felálllok és elmondom a véleményem. Aznap a Nemzeti Megmentési Front tanácsülésén a nyilatkozat elfogadása is szerepelt. Géza felolvasta. Senkinek nem volt semmi hozzáfűznivalója. Ez roppant fontos, mert az ellenzék egy részének a képviselői – Ana Bladiana, Doina Cornea meg Bârladeanuék, Gheorghe Apostol – mind ott voltak, de senkinek sem volt sem mi kifogása, a szöveget egyhangúan megszavaztuk. Természetes dolog lett volna ezt a szöveget még aznap közzétenni, de nem ez történt.

Másnap reggel bementem Iliescuhoz valami más ügyben. Ott ült az asztalfőn, bal oldalán Domokos Géza, mellette Aurel Dragoş Munteanu, ömellette meg Virgil Măgureanu. Szemközt, jobb oldalon, Silviu Brucan. Iliescu szólt, üljek oda én is, mert épp most stilizálják a nyilatkozatot. A szöveg első felén már túl voltak, akkor került sor a konkrétumokra. A Nemzetiségi Minisztériumra... Iliescu Domokoshoz fordult: „Géza, a Nemzetiségi Minisztérium benne kell maradjon? Hisz később majd meglátjuk, mi lesz: minisztérium-e vagy államtitkárság, vagy vezérigazgatóság... Nem kéne ezt így előre eldönteni...” Géza azt mondta: „Rendben. Majd meglátjuk később... Legyen egy intézmény, nem fontos a minisztérium...”

Itt kerültem én Domokos Gézával először politikai kérdésekben ellentétbe. Elvi ellentétbe. Közbeszóltam: „Bocsánat, kedves uraim, a minisztérium nagyon fontos, és a szövegben benne kell hogy maradjon. Máskülönben ez a szöveg tudomásom szerint már jóvá lett hagyva. Egy a stilizálás, és más az, hogy a lényegét stilizáljuk ki belőle.” Erre csend lett. Iliescu is hallgatott. Brucan szólalt meg: „Én Királlyal értek egyet. Ha mindent kiveszünk belőle, mi marad?” Így a minisztérium a szövegben maradt úgy, ahogy az megjelent. A többi kérdésben – még a kollektív jogok kérdésében sem – nem volt kifogása senkinek. Iliescunak sem.

Hanem van – azaz volt – valami, ami már nincs benne a megjelent szövegben: a területi autonómia. Iliescu ismét Gézához fordult: „De Géza, a kisebbségek számára területi autonómia? Miért kell benne maradjon? Hisz a megyéknek úgyis lesz autonómiájuk, minden megyének... Minek a kisebbségeknek külön?”

Én azt hiszem, Géza magatartását inkább a régi beidegződés határozta meg: a szóértés, a megegyezésre való hajlam, túl sok hit az újban, a változásban. Ezt válaszolta: „Hát végül is, ha mindenkinek lesz, akkor nem fontos a kisebbségeknek külön...” Megint közbeszóltam: „Stop, kedves uraim, a kisebbségi autonómia, az önrendelkezés kérdése nagyon fontos, annak benne kell maradnia.” Megint csend lett. Dragoş Munteanu: „Alelnök úr, magyarázza meg nekem, miért kell a kisebbségeknek külön autonómia? Miért ne volna elég, amit az új társadalom mindenkinek nyújt?” Elég paprikás hangulatban válaszoltam: „Aurel, te kérdezel és én neked válaszolok. Azért, mert ha Romániában megint egy olyan kormányzat kerül hatalomra, amelyik, mint Ceauşescu idején románokat, moldvaiaikat telepít tömegesen a Székelyföldre azzal a céllal, hogy megbontsa a nemzeti közösséget, akkor az autonóm helyi önkormányzat, ha van ilyen, mondhatja, hogy elég volt. Kedves barátom, lényegében erről van szó. De persze nemcsak erről.”

Erre Domokos Géza felpattant a székről, mint a pattogatott kukorica a rostában, és gesztikulálni kezdett: „Nem, nem értek egyet. Nem értek egyet Király úr-

ral.” Én erre felálltam és otthagytam őket. Kínosnál kínosabb, hogy két magyar a saját ügyeinek rendezése közben egymással így összekapjon!

Persze mai szemmel azt kérdezhetné bárki: „Na és, mit érünk vele, ha benne marad? Ki veszi figyelembe ma azt a nyilatkozatot?” S én ezzel – részben – egyet kell hogy értsek.

Áprilisban, tehát négy hónapra rá, Iliescuval, Petre Romannal hármásban vitatkozunk – ugyancsak a nemzetiségi kérdésben. Felhánytorgatom, hogy nem tartják be a nyilatkozatban foglaltakat. Iliescu magyarázkodik, hogy hát rövid volt az idő, annyi minden közbejött... Ezt szinte el is lehetett fogadni, mert valóban, mindent egyszerre mégsem lehet, amikor Petre Roman közbekérdez: „Az elnök úr milyen nyilatkozatról beszél?” – „Hát a január 5-i Front-nyilatkozatról.” – „Nem létezik, nincs ilyen nyilatkozat.” – „No, Ioane – mondtam Iliescunak –, mit szólna hozzá, mert te stilizáltad a saját kezeddél, s itt van Petre, ő meg azt mondja, hogy nem is létezik. Hát akkor hogy is legyen ebből valami?” Iliescu bólint: „De van, Petre, van egy ilyen nyilatkozat.”

Csak azért mondom, mert a politikában a nagy kérdéseket is le lehet egyszerűsíteni és a kis dolgokat is fel lehet fűjni, attól függ, milyen a politikai akarat. A szándék. Sajnos, mint kiderült, a kisebbségi kérdéssel foglalkozó nyilatkozat közzététele nem politikai szándékot tükrözött, nem politikai akarat eredménye, nem stratégia volt, hanem egyszerűen taktikai húzás. Kijátszás. A magyar kormányé egyfelől, a romániai kisebbségéké másfelől. „Gyertek, támogassatok, mert mi mindent...” S amikor már biztosan lovagolt az új hatalom a paripáján, akkor leszólt a magas lóról: „Hol? Ki mondta? Ilyen nem is létezik!”

El kell mondanom, hogy az RMDSZ-nek is ez kéne legyen az első számú hivatkozási alapja. Nem a *Gyulafehérvári Nyilatkozat*. Most Iliescu azt kérdezi: „Miféle kollektív jogok? Ilyen a világon sehol sincs!” Meg kellene mutatni neki, hogy igenis van, az új román hatalom igazolja, nem mi igazoljuk, ő maga igazolja. A *Gyulafehérvári Nyilatkozatban* is ott van, a kommunista alkotmányban is volt és a *Front nyilatkozatában* is ott van. És nem következetesség hiánya vagy tévedés az, hogy erről nem vesznek tudomást, hanem egyszerűen rosszindulat. A hatalmon lévők politikája a kisebbségekkel szemben rosszindulatú politika. Neonacionalista politika. Én csak kimondom azt, amit ők meghatároztak...

Idézet az NMF nyilatkozatából:

„Következésképpen a Nemzeti Megmentési Front szükségesnek véli:

1. Az ország új Alkotmánya ismerje el és garantálja a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogait és szabadságjogait.

2. Ki kell dolgozni és meg kell szavazni az Alkotmány előírásait konkrét formában kifejtő nemzeti kisebbségi törvényt. E törvénynek a parlament által való elfogadása történjék meg az új Alkotmány életbe lépésétől számított hat hónapon belül.

3. A törvényes előírásoknak megfelelően biztosítani kell a kisebbségek alapvető jogainak gyakorlásához szükséges intézményrendszer létrehozását, s ezáltal az anyanyelv szabad használatát, a nemzeti kultúra ápolását, a nemzeti identitás megőrzését. E célból a Nemzetiségügyi Minisztérium is létrehozandó.”

1989. december 22-én délután, Nicolae Ceaușescu helikopteres menekülése után, ádáz küzdelem kezdődött a Központi Bizottság székházában a hatalmi őr betöltéséért. Szemtanúk és résztvevők elbeszéléseiből tudom, hogy egyszerre hat kormány is alakulóban volt. Mások szerint ennél jóval több. A Központi Bizottság minden emeletén legalább két kormányt alakítottak. Külön kormányt alakított Ilie Verdeș, külön kormányt Constantin Dăscălescu, a volt miniszterelnök és sokan mások. Végül is a Ion Iliescu köré tömörült csoport Petre Romannal, Silviu Brucannal bizonyult életképesebbnek. Annál is inkább, mert hozzájuk csatlakozott a hadsereg Nicolae Militaru új hadügyminiszterrel és Gușă tábornokkal az élen. Iliescu és csapata számára védeltséget és mozgási lehetőséget biztosított a hadsereg, így elkezdhették tevékenységüket a televízió épületében.

A hatalomért való küzdelem hosszú időre eldőlt. Kompromisszum született a civilek és a katonák között, kialakult egy bizonyos politikai egyensúly a hatalomra törő felek között. A civilek ki voltak szolgáltatva a katonáknak, az egyedüli szervezett és felfegyverzett erőnek, amelynek beleszólása volt Románia társadalmi-politikai alakulásába. A hadsereg szerepe még inkább megnövekedett, miután az ország összes fegyveres alakulatait az ellenőrzése alá vonta: a rendőrséget, valamint a szekuritáté civil állományát és fegyveres alakulatait is.

A kompromisszum kielégítette mind a két fél hatalmi ambícióit. A hadsereg védeltséget nyújtott a civileknek a politikai hatalom átvételére, a kormányalakításra és kormányzati programjának meghirdetésére. A katonák biztosították a szekuritáté átmentését, struktúráinak és állományának megőrzését, a hadsereg oltalmat biztosított és megvédte civil állományát a nép haragjával szemben. A szekuritáté tovább folytatta tevékenységét úgy, mint régen, de már az új hatalom szolgálatában. Három hónap múltán, március végén, a pogrom után, az Egységfront Tanácsa Ion Iliescu kérésére a szekuritátéból S. R. I.-t csinált. Úgy, mint régen, az ország elnökének rendelték alá az új szekuritátét, biztosítva a társadalom politikai ellenőrzését az elnök és pártja számára. A többpártrendszerben is a hatalmon levő pártot szolgálja ki. A szekuritáté továbbra is egy párt ellenőrzése alatt működik és ennek szolgálja

tában áll. Ion Iliescu, Petre Roman hamar rádöbbsent, hogy a szekuritáté kvalifikált politikai cselszövései nélkül uralkodása nem lehet hosszú életű.

A román szekuritáté egyike volt a szocialista országok legjobban fizetett és képzett titkosrendőrségének. A szekuritáté segítette hatalomra Nicolae Ceaușescu és az ő segédletével, közreműködésével lett Ceaușescu a nyugati világ „legszimpatikusabb” és legtámogatottabb kommunista diktátora. Ugyancsak a szekuritáté hagyta sorsára Ceaușescut, felismerve a gorbacsovi peresztrojka által teremtetett új helyzetet, a szocialista tábor felbomlását. A hadsereg segédletével a hatalomra került civil mag (Iliescu, Petre Roman) szabad kezét biztosított a hadseregnek a belső viszályok rendezésére. Ehhez a rendezéshez fűződik sok leszámolás, terrorista akció, katona és civil áldozat 1989. december 22-e után.

Ezzel magyarázható, hogy számos katonatiszt előléptetésben részesült annak ellenére, vagy éppen azért, hogy részt vettek a Ceaușescu elleni lázadás megfékezésében: belelövtek a tömegbe, több ezer áldozatért – halottért és sebesültért – terheli felelősség őket. A kiegyezés lényege tehát az volt, hogy a katonák segédkeztek a hatalom megszerzésében, a hatalomra jutott civilek viszont átmentették és kimentették a katonákat az esetleges felelősségre vonás alól a Ceaușescu rezsim alatt elkövetett bűntetteikért és a forradalom alatt és után elkövetett atrocitásokért.

Ennek a paktumnak eredménye az 1990. májusi és 1992. szeptemberi parlamenti választások, a Megmentési Front pártjának választási sikerei. Ion Iliescu és pártja mindaddig hatalmon marad, amíg az érdekközösség meg nem szűnik, vagy valamelyik fél fel nem bontja az egyezményt. A Megmentési Front vezetőségének életképességét bizonyítja többek közt az is, hogy meghirdette a többpártrendszert még az Ideiglenes Egységtanács megalakulása előtt, hogy több szatellitpárt megalakulása fölött bábáskodhasson. A Front szülöttje lett a Mînzatu-féle Republikánus Párt, a Surdu-féle Agrárpárt, a Vatra Romînească és a Románok Egységpártja, Vadim Tudor pártja, Verdet–Păunescu pártja és számos más politikai formáció.

A Megmentési Front tekintélyén csorba esett. Miután Iliescu és Petre Roman 1990 január közepén meghirdették a Front párttá való alakulását és a parlamenti választásokon való részvételt, a disszidensek egy része kivált a mozgalmából. Jőmagam is azért vállaltam részt annak idején a Megmentési Front vezetésében, mert azt hittem, hogy ez az ideiglenes államvezetés, politikai tömörülés a parlamenti választásokig működik csak, megszervezi a választásokat, és utána pártosodás nélkül feloszlik.

Iliescu és Petre Roman azonban, megízlelve a hatalom gyönyörét, úgy döntöttek, hogy megtartják a hatalmat maguknak. Miután értesültem a fordulatról, egy tízpontos nyilatkozatot tettem közzé Budapesten. A január végén tartott

tanácsülésen eltávozott a Frontból Ana Blandiana és Doina Cornea. Tovább maradtunk május 20-ig Mircea Dinescu, Tőkés László és jómagam azzal a reménnyel, hogy az Ideiglenes Egységtanács megalakulásával pozitív lépésekre kerül sor a demokrácia kibontakozásában és a jogállamiság megteremtésében. Itt kell leszögeznem, hogy a Megmentési Tanácsnak és az Egységfront Tanácsának alelnöki tisztét töltöttem be május 20-ig. De a Megmentési Front pártjának soha nem voltam a tagja. A kettő két külön dolog. Iliescu elnök és Petre Roman kormányfő kisajátították a Megmentési Front fogalmát, célkitűzéseit. Pártot alakítottak ugyanazzal az elnevezéssel, és azt a látszatot keltették, hogy a kettő egy és ugyanaz. Holott az egyik a tanács volt, amely az ország ügyes-bajos dolgainak intézését vállalta átmenetileg a diktatúra bukása után. A másik meg az a párt, amely biztosította Iliescu és Petre Roman hatalmon maradását.

Kitérőm után hadd kanyarodjam vissza a január 5-i tanácsüléshez. Iliescu elnöktől azt a megbízatást kaptam, hogy fogadjam a magyar parlamenti küldöttséget, amelynek tagja volt Raffay Ernő, Király Zoltán és mások. Emiatt nem vehettem részt a tanácsülésen. Utólag örömmel értesültem, hogy a Megmentési Front Országos Tanácsa egyöntetűen, módosítás nélkül hagyta jóvá a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos nyilatkozatát.

Déli 12 órára kijelölték azokat az irodákat, ahol a nemzetiségi komisszió és az alelnöki intézmény működik. Salati Ferivel és a titkárnővel berendeztük az irodát az egyetlen működőképes telefonnal. Nemsokára megérkeztek a technikusok, hogy felszereljék a többi vonalat is. A munka gyorsan ment, így végignézhettem, hogyan szerelik be a kormánytelefont, a miniszterekkel való kapcsolattartásra egy belső készüléket, meg egy olyant, amelyen a Megmentési Front intézményrendszerével tarthattuk a közvetlen kapcsolatot. Összesen tehát négy készüléket. Egyszer csak észreveszem, hogy az egyik fiatal technikus felbontja az íróasztal mögött a parkettet, és a telefon bekötéséhez alkalmas mélyedésbe elhelyez egy már ismert szerkentyűt, köznapi nyelven poloskát, azaz lehallgató berendezést. Odaszóllok a fiatal embernek:

– Uram, maga mit csinál?

– Alelnök úr, láthatja, mit csinálók – feleli a szerelő.

– Igen, látom, éppen azért kérdezem, mit helyez el oda?

A válasz meglepően őszinte volt:

– Alelnök úr, én szerelő technikus vagyok. A döntés joga az önöké. Én azt teszem, amit rám bízta.

El kellett fogadnom, hogy emberem igazat mondott. Munkája végeztével távozott.

Én magamra maradtam és eltűnődtem. Semmi sem változott, minden a régi. Ingerült voltam. Iliescuhoz akartam rohanni, tiltakozni, szemrehányást tenni, aztán mégse tettem. Nem tettem, mert ismertem a lehetséges válaszokat. Az egyik: olyan időket élünk, amikor szükséges tudnunk, mi történik körülöttünk. A másik a totális tagadás: nem tud róla, intézkedik, felelősségre von stb. Aztán előttem kiszedik a poloskákat és máshová rejtik el. Szabadulni tőlük tehát nem lehet. Ezért döntöttem úgy, hogy a helyükön hagyom őket. Így legalább tudom, hol vannak. Nem foglalkoztam többet a kérdéssel a hónap végéig.

Később beigazolódott, hogy jól gondoltam, mert a szervezési osztály vezetője, egy Montanu nevű elektromérnök egy ízben hozzám jön, hogy őt kirúgták azután, ami után elkapott egy egyént, aki mikrofonokat szerelt az irodákba. A vicc az, hogy ez az egyén is őhöz tartozott, de ő nem tudta, hogy a technikusai ezzel is foglalkoznak. Így miután elkapta a saját emberét, őt kirúgták. Jött, hogy protezsáljam, mert szívesen lenne turisztikai miniszter. Én egy gyűlésen mondom is Petre Roman-nak, hogy mit akar. Erre Roman elkezd kacagni, odafordul a mellette állóhoz: „Hogyisne! Pont ezt a marhát turisztikai miniszternek. Még mit nem?” – „Miért marha? – értetlenkedtem. – Az egy rendes ember.” – „Hogyne, csak éppen nem tudja, hogy mit csinálnak az emberei. Még hogy miniszter...”

A délután folyamán egy újabb parlamenti küldöttséget kellett fogadnom. Ez alkalommal egy háromtagú, nyugatnémet parlamenti küldöttség érdeklődött a Megmentési Front gazdasági elképzeléseiről: milyen reformokat szándékozik bevezetni, mik a prioritások, milyen privatizációs tervei vannak? A delegáció lehangoltan távozott, miután én őszintén bevallottam, hogy ilyen tervek, elképzelések még nem léteznek. Idő hiányában a Front vezetősége ezekről a dolgokról még nem folytatott eszmecserét. Értetlenül néztek, mivel nem ismerték az előzményeket. Magyarországról jöttek, ahol mindenre kompetens magyarázatot kaptak, elfogadott irányelvekről beszéltek, nem tudták elképzelni, hogy nálunk még mindig a hatalomért való küzdelem, a hatalom megtartása a fő cél.

Január 5-én este megérkeztek az új munkatársak is. A nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó tanács tagjainak a kinevezése került terítékre. Demény Lajos dr. Lőrincz László egyetemi tanárt ajánlotta. Domokos Géza Patrubby Miklóst Kolozsvárról; Verestóy Attilát, aki a bukaresti Politechnikán Petre Roman kollégája volt és Lányi Szabolcsot, aki szintén főiskolai oktató-mérnök, valamint Bitay Ödön újságíró. Lőrincz Lászlót neveztem ki a nemzetiségi bizottság élére, amelynek elnöki tisztét én töltöttem be. Tanácsosoknak, szakértői minőségben, Verestóy Attilát, Lányi Szabolcsot és Bitai Ödönt. Kabinetfőnöknek Salati Ferenc mérnököt, akivel Marosvásárhelyről érkeztem a fővárosba. Este a kormánytelefonon felcsengettem Galați,

Ploiești, Iași, Hunyad, Temes, Kolozs és Fehér megyék vezetőségét. Ismerkedtem velük, érdeklődtem a Megmentési Front megyei tanácsainak működéséről és gondjairól. Jó néven vették érdeklődésem, és kérték a kapcsolattartást, mert elhanyagoltnak érzik magukat, nincs kivel megosztaniuk gondjaikat. Márpedig gond volt bőven.

Késő este megkerestem Iliescu elnököt. Beszámoltam tapasztalataimról a megyékkel folytatott beszélgetések kapcsán. Azon nyomban megkért, hogy szervezzem meg a rendszeres információláncot a megyékkel. Már másnap, január 6-án, Iliescu, Petre Roman és a többi Front-vezetőnek asztalára írásbeli tájékoztatót tetettem, röviden vázolva a megyékben uralkodó állapotokat.

A Megmentési Front vezetésében három feladatkört irányítottam:

1. a nemzetiségi, kisebbségi, etnikai bizottság munkáját;
2. a gazdasági kérdéseket, az ipar és mezőgazdaság problémáit;
3. a helyi közigazgatással foglalkozó bizottság munkáját.

Éjfélkor tértünk nyugovóra. Kijelölt szálláshelyünk a Bulevardul Aviatorilor 83. szám alatti vendégházban volt. Amint később megtudtuk, a villa valamikor Gheorghiu-Dej számára épült, később magas rangú külföldi vendégek elszállásolására szolgált. A személyzet szerint gyakran szállt meg ott Arafat, a Palesztin Felszabadítási Front elnöke; Santiago Carillo, a Spanyol Kommunista Párt egykori főtitkára és sokan mások, velük egyenrangúak. A villát a hadsereg őrizte. Két katona állandó szolgálatot teljesített a kapunál, kettő járőrként az udvaron és kettő bent a földszinti hallban. A kiszolgáló személyzet civilekből állt. A kényelmet sajnos nem használtuk ki, nem volt rá idő. Legtöbbször éjfélután tértünk nyugovóra.

1990. JANUÁR 6.

Január 6-án reggel Dumitru Mazilu telefonált, hogy küldi a választási törvénytervezetet az április közepére meghirdetett parlamenti választásokra. Mazilu arra kért, hogy két nap múlva közöljem észrevételeimet. Ám ha nincs lényeges, írjam alá, mert az elnök és az alelnökök aláírása esetén a törvénytervezetet megvitatás céljára szeretnék közzélni a sajtóban, hogy véglegesítés után hozzáláthassunk a parlamenti választások megszervezéséhez.

Lőrincz Lászlót bízam meg a tervezet áttanulmányozásával és véleményezésével, lévén jogi végzettsége és nagy tapasztalata. Miután átfutotta a törvénytervezetet, azt javasolta, vonjunk be a munkába egy ebben a kérdésben szakértőt, hisz a választási törvény roppant bonyolult, és az eligazodás benne külön szakismeretet igényel.

Szepessy Tibort javasolta. Csatlakozott hozzá Demény Lajos történész is, aki szintén jól ismerte Szepessyt, akinek mindenképpen helye van abban a szakértői csoportban, amely a választási törvényt hivatott kidolgozni, véglegesíteni a Megmentési Front Tanácsa megbízásából. Mazilu készségesen elfogadta a javaslatot, valamint azt is, hogy a további munkálatok még legalább tíz napot vesznek igénybe.

Szepessy Tibor tapasztalata és szakmai jártassága hasznosnak bizonyult. Belegyezésemet kérte, hogy új javaslattal álljon elő a szakértői bizottságban. A parlamenti képviselőket ne közvetlenül, egyénenként javasolják és válasszák, ahogy a törvénytervezet előírja, mert a tömbmagyarságban a többlétszavazatokat elveszíténénk, vidéken például elérhetetlen lenne a magyar képviselőállítás. Elfogadtam az álláspontját, mint ahogy munkatársaim is. A módosító indítvány szerint a parlamenti választásokon a képviselőket névlegesen, de pártlistán választanak meg. Ennek az az előnye, hogy egy-egy körzet többlétszavazatát hasznosítani lehet más körzetben. Ez a választási módszer van érvényben a mai napig Romániában.

Két parlamenti választás után ma már tisztán látom, hogy ennek a listás választási szabálynak megvannak a maga hátrányai. A választó tulajdonképpen nem képviselőre szavaz, hanem egy pártra. Így bizonyos esetekben a pártok azt visznek be a parlamentbe, akiket akarnak. A választónak nincs lehetősége dönteni, kit támogatna személy szerint.

Január 7-re Sevardnadze szovjet külügyminiszter érkezését várta az ország. Fogadására komoly biztonsági intézkedéseket kellett foganatosítani, hisz napirenden voltak még a terrorakciók. Montanu úr kérésére az intézkedési terv megvitatásában részt vállaltam. Horn Gyula után Sevardnadze volt a második külügyminiszter, aki Bukarestbe látogatott Ceaușescu bukása után. A következő napokban Montanu úrral gyakran találkoztam és tanácskoztam. Szervezési és katonapolitikai kérdésekkel foglalkozott, és a munkamegosztás szerint Iliescu elnök hatáskörébe tartozott. Iliescu viszont roppant elfoglalt volt, ezért megkért, segítsem Montanu munkáját.

A délután folyamán Nagy Pál, az UCECOM (OKISZ) első alelnöke hívott telefonon és panaszolta, hogy a kormány Drăgănescu miniszterelnök-helyettes aláírásával Joachim Moga elnök helyébe Virgil Cazacut, Ploiești megye első titkárát, a Politikai Végrehajtó Bizottság volt tagját nevezte ki. Az UCECOM munkaközössége nagy felháborodással fogadta a hírt, és elutasítják a kormány határozatát. Pali arra kért, járjak közbe, hogy Dumitru Dinga mérnököt, az UCECOM régi, tapasztalt, jó hírnévnek örvendő igazgatóját nevezzék ki elnöknek. Mikor elmondtam az esetet Drăgănescu helyettes miniszterelnöknek, meglepődve közölte: ő Petre Roman miniszterelnök kérésére nevezte ki Virgil Cazacut az UCECOM élére. Dinga Dumitru lett az UCECOM elnöke.

Még mielőtt eltávoztam volna a Montanu által szervezett gyűlésre, Ilescu elnök kérésére fogadtam a Hargita megyei románok panaszosait: Stefan Danciu, a megyei néptanács volt alelnökét, Irina Croitoru, a tanügyi osztály főnökét, Ion Oanceát, a kulturbizottság volt elnökét, akik memorandumban panaszolták fel a magyarok bűncselekményeit 1989. december 22-én. Idézek a szövegből.

„1989. december 22-én délután, miután bejelentették a diktátor szökését, a megye több helységében románellenes, sovén megnyilvánulások történtek. Megtámadták és megrongálták a karhatalom épületeit, atrocitásokat vittek véghez, amelyek emberáldozatokat követeltek.

Bestiális módon megölték:

– Dumitru Comant, Udvarhely municípium szekuritáté főnökét, akit – miután bántalmaztak –, a város központjában felakasztottak, ezt követően lábbal tiporták és kövekkel dobálták meg.

– Cheushisan Liviut, Dálnok község milícia-őrsparancsnokát a gyerekei és a felesége előtt bántalmazták. A fejét levágták és a testét meggyújtották.

– Danilă Gabit, Zetelaka község milicistáját miután bántalmazták, megölték.

– Ferenczi Imrét, Keresztúr városának milicistáját bántalmazták és megölték.

A szekuritáté és milícia székhelyeit Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Székelykeresztúron és számos községben feldúlták és meggyújtották. Csíkszeredában nagyszámú belügyminisztériumi dolgozót bántalmaztak, járműveiket felgyújtották.

Hangsúlyozzuk, a szekuritáté és milícia szervei egyetlen esetben sem bántalmazták a tömegeket.”

Három és fél oldalt töltött meg a panaszáradat, amelynek végső kicsengése az volt, hogy Hargita megyében, a zömében magyarul területeken, a diktatúra megdöntésére irányuló népfelkelést románellenesnek minősítették. A memorandum befejező részében szükségesnek tartották kiemelni, hogy „...1989. december 30-án a Megmentési Front Megyei Tanácsának ülésén részt vett Király Károly, aki beszédét magyarul mondta el annak ellenére, hogy a teremben jelen voltak olyan románok is, akik nem tudtak magyarul.” (Csíkszereda, 1990. január 4.)

Egy apró pontosítás: Sepsiszentgyörgyön is, Csíkszeredában is az említett gyűlésen magyarul is, románul is beszéltem. A felvetett kérdésekre, problémákra olyan nyelven válaszoltam, amelyen a kérdéseket feltették. A panaszok kivizsgálására küldöttséget menesztettünk, melynek vezetője Virgil Măgureanu, a Megmentési Front Tanácsának tagja volt. A Măgureanu úr vezette kollektíva megállapítása szerint a bántalmazásoknak, atrocitásoknak, a szekuritáté és a milícia közegei elleni támadásoknak nem volt románellenes jellegük, a kommunista diktatúra és annak

kiszolgálói ellen irányultak. A ceausról székurítáté és milícia elleni gyűlölet váltotta ki az atrocitásokat.

1990. JANUÁR 7.

Hetedikén délelőtt az irodámban ülésezett az RMDSZ Országos Ideiglenes vezetősége. A szervezetnek nem volt székháza, sem telefonja. Készséggel álltam rendelkezésükre. Felajánlottam az alelnöki intézmény közreműködését, az RMDSZ vidéki szervezeteivel való kapcsolattartást, a telefonhasználatot. Lányi Szabolcsot bíztam meg a feladat elvégzésével.

A vidéki szervezetek eddig is hozzánk fordultak felvilágosításért és tanácsért. Sokan nehezményezték, hogy Domokos Gézával nem tudnak érintkezésbe lépni sem a Kritérion Könyvkiadóban, sem a lakásán. Az RMDSZ ideiglenes vezetői között sok volt az egyeztetésre irányuló kérdés. A véleménykülönbségek nagyarányú megoszlása szükségessé tette, hogy az elnökségi gyűlés előtt külön megbeszélést folytassak Domokos Gézával. A heterogén összetételű RMDSZ vezetése nehezen értett szót. Számos kérdés várt tisztázásra. Hiányzott egy egységes stratégiai álláspont a romániai magyarságot érintő alapkérdésekben. Az alapszabályzat hiánya zavart keltett az RMDSZ működésében, felépítésében. Tisztázatlan volt az elnöki hatáskör, a helyettesek kinevezésének módja stb.

Az RMDSZ tevékenységére kezdettől rányomta bélyegét a vezetőség szervező készségének gyengesége. Némi eredményeket értünk el a „hogyan tovább” kérdésben, de számos gond megoldatlan maradt. Az elnökségi gyűlésen felmerült egy saját sajtóorgánium létesítése. Én alkalmasnak láttam erre a *Romániai Magyar Szót*, amelynek a főszerkesztője, Gyarmath János szívesen vállalta a szerepet. Domokos Géza azonban feltételeket szabott: *a)* ragaszkodott egy új főszerkesztő kinevezéséhez és ezt elnöki hatáskörbe vont; *b)* szándéka szerint a munkatársak 30%-ának mennie kellett volna. Ilyen feltételeket Gyarmath János már nem volt hajlandó elfogadni. És igaza volt.

Január 8-ra tűzte ki a román szabad televízió vezetése a magyar adás újraindítását. Mag Péter és Boros Zoltán késő délután meghívtak a stúdióba, hogy a megnyitó beszédet én tartsam. A kamerák elé állva azonban képtelen voltam elmondani az ünnepi beszédet. Erőt vett rajtam a kimerültség, bénítóan hatottak rám a több mint négy hónapon át nagy adagban szedett erős nyugtatók és fájdalomcsillapítók. Be kellett látnom, teherbírásomnak határai vannak. Nem halaszthatom tovább, alá kell vetnem magam egy radikális orvosi kezelésnek, sőt műtétnek. Erről végleg meggyőződtem az a szégyenletes helyzet, amibe kerültem.

1990. JANUÁR 8.

Iliescu elnöknek beszámoltam a történetekről, és engedélyt kértem egy hosszabb távollétre betegségem orvoslása végett, amit az elnök elfogadott. Konzultáltam a bukaresti Elias központi kórház szakembereivel, milyen feltételek és lehetőségek vannak a háromosztatú idegzsába megműtésére. Műszer hiányában Budapestet választottam, ahonnan órákon belül pozitív válasz érkezett a magyarországi bukaresti nagykövetségen keresztül. Így még január 9-én este a MALÉV-járatral Budapestre utaztam, és befeküdtem a Kútvolgyi kórházba. Dr. Antoni főorvos professzor vett gondjaiba és tíznapos, alapos vizsgálat után az Országos Idegsebészeti Klinikán dr. Deák orvosprofesszor, idegsebész végezte el a műtétet, amely 25 percig tartott. Hála a szakértelemnek és a korszerű orvosi felszerelésnek. A 25 percben benne volt az altatás, a műtét és a talpra állás.

1990. JANUÁR 10–25. — BUDAPEST

Január 9-én este érkeztem meg a Ferihegyi repülőtérre a MALÉV-járatral. A repülőtéren a magyar külügyminisztérium képviselői és a budapesti román nagykövetség egy diplomatája vártak. Rövid ismerkedés után egyenesen a kórházba szállítottak. A kórházban külön kórtermet tartottak fenn a számomra, tévékészülék, rádió állt a rendelkezésemre. Másnap reggel, 10-én, megkezdődött az általános kivizsgálás. A modern műszerezettséggel rendelkező kórház, az előzékeny figyelmesség, a tisztaság, a rend, az ízletes ételek bátorítóan hatottak rám.

Délután felkeresett a budapesti nagykövetet helyettesítő tanácsos, a nagykövet épp szabadságon volt. A diplomata az otthoni helyzetről érdeklődött, és beszámolt a román–magyar kapcsolat alakulásáról december 22-e után, amit jónak minősített, és reményét fejezte ki, hogy a két ország kapcsolatait új alapokra lehet helyezni – mind-két ország előnyére.

Én beszámoltam neki, hogy a kórteremben levő nagy Orion rádión nem tudom fogni a bukaresti adást, pedig érdekelnének az otthoni hírek. Honfitársam rögvést felajánlotta szolgálatait, és másnap küldött egy speciális rádiós magnót. A diplomata szerint ezzel a készülékkel jól lehet fogni Bukarestet. A készülék hordozható, elemmel működő, szép és modern kivitelezésű rádió volt.

Salati Feri, aki elkísért Budapestre és végig velem maradt, szereti a technikát és ért hozzá. A konzervgyárban az ellenőrző- és mérőműszerek karbantartó szakcsoportjának volt a vezetője. Sajnálkozásunkra Bukarestet sehogy sem sikerült be-

hozni, illetve Bukarest adását fogni. Gyanút fogtunk. Szakellenőrzésnek vetettük alá a készüléket. Kiderült, hogy a rádiókészülék nemcsak lehallgató berendezéssel volt ellátva, hanem rejtett mikrokazettával és filmmel is. Nem csodálkoztam. Még minden a régi rendszerint működött, így szóvá sem tettem. A készüléket egy kézi raktárban helyeztük letétbe. Egy hét múlva Ferinek útja volt a követségre, hálával és köszönettel visszaadtuk. Sajnálkoztak, hogy nem tudjuk fogni vele Bukarestet és biztosítottak, hogy ők jól tudják fogni a bukaresti rádiót a követségén.

A hónap végén, a műtét után hazafelé, látogatást tettem a Thököly úton, a román nagykövetségén, és elbeszélgettem a követség munkatársaival. Eszmecserét folytattunk a rendszerváltás utáni teendőkről. Az első emeleten, a tanácskozóterem asztalának közepén ugyanaz a rádió díszelgett, amit nekem kölcsönöztek. Jegyzőkönyv nem készült a beszélgetésről. Ezt a szerepet betöltötte az említett adó-vevő készülék.

A Kútvolgyi kórházban és a szakklinikákon, ahová vizsgálatra, ellenőrzésre jártam, mindenhol persely volt felállítva a román forradalom károsultjai megsegítésére. A decemberi román forradalom, az óriási áldozatok, a nép áldozatkészsége, az arab terroristákkal és a szekuritátéval folytatott hősi küzdelem elismerést, csodálatot váltott ki világszerte. Restelkedtek azok, akik évek hosszú során gyávasággal, „a puliszka nem robban” csúfondáros szólással illették a románokat. Mindenki kész volt megosztani azt a keveset, amivel rendelkezett, a román néppel, és támogatni az új román rendszert. Jóleső érzés volt mindezt látni, hallani.

Az első értetlenség és megdöbbenés január 12-én következett be, az a nagyarányú politikai botrány, összezapás a bukaresti Victoria palotában. Jómagam is teljesen értetlenül álltam a külföldi hírügynökségek tudósításai hallatán.

9-én, közvetlenül elutazásom előtt meglátogattam Dumitru Mazilut, akivel kellemesen elbeszélgettünk. Gyors vizontlátást, sikeres műtétet és gyógyulást kívánt. Semmi jelét nem mutatta, hogy valami különös dolog foglalkoztatná. Három nap múlva az a hír jött, hogy Dumitru Mazilu összeesküvést szervezett, ki akarta sajátítani a hatalmat, a Front elnöki tisztére tört. Képtelenségnek tartottam a hírt. Dumitru Mazilunak nem állt rendelkezésére olyan erő, hogy ilyen nagyarányú tüntetést szervezzon. A kérdés ma is nyitott. Ki állt a puccskísérlet mögött, kinek volt érdekében kirobbantani ekkora összetűzést, rendbontást.

Kiknek állt érdekében a hónap végén – január 22-én, 28-án – újabb botrányos tüntetéseket kirobbantani, majd a következő hónapokban, februárban, márciusban, áprilisban, júniusban és szeptemberben. Az utóbbi kettőt a bányászok igénybevétele. Kinek állt érdekében egy ostromállapottal felérő helyzet előidézésével bizalmatlanságot szítani, megosztani még jobban a román társadalmat, az állandó

veszélyeztetettségi állapotot fenntartani. Kinek állt érdekében, hogy újabb magyar veszedelem felidézésével ott folytassa a politikát, ahol Ceaușescu december 22-én abbahagyta. A „magyar veszedelem” felidézése, a magyar kisebbség megvádolása, hogy minden rossznak a kútfeje. Majd egy olyan etnikai konfliktus megtervezése és szervezése, amely márciusban Marosvásárhelyen lezajlott, csakis a hatalom és az általa átmentett struktúrák hozzáértő, diverzióra képzett szakkáderei segédletével volt lehetséges.

Az események nem hagyhattak tétlenül. Mint a Front egyik vezetőjének állást kellett foglalnom az ország fővárosában történetekkel kapcsolatosan. A Magyar Távirati Irodán keresztül egy 10 pontos nyilatkozatot tettem közzé. Meg voltam győződve, hogy a január 12-én előidézett események mögött a diktatúra maradványai állnak, ezért javasoltam az RKP Politikai Végrehajtó Bizottságának, a megyei párt-szervezetek titkárainak az internálását, ami lehetővé tenné állandó megfigyelésüket, megakadályozná a szervezkedési lehetőségeket az új hatalommal szemben. Javasoltam továbbá, hogy oszlassák fel a régi rendszert kiszolgáló karhatalmat, a milíciát és a szekuritátét, mert ez szerintem megelégedést és nyugalmat keltene a román társadalomban.

Elleneztem a Front párttá alakulását és részvételét a parlamenti választásokon. Megítélésem szerint ez volt a fő oka a január 12-én kirobbant hatalmi harcnak és a további menetszerűen megrendezett társadalmi-politikai botrányoknak. Mi indokolta volna különben a Megmentési Front radikalizálódását, párttá válását? Akkor Budapesten csak feltevésekre hagyatkozhattam, nem rendelkezttem még olyan adatokkal, amelyek igazolhatták föltevésem helyességét. Akkor féltem, hogy megbomlik a kialakulóban levő egyensúly és Iliescu megbuktatása esetén az ország polgárháborúba sodródhat. Ezért fordultam egy közleménnyel honfitársaimhoz a MTI-n keresztül, hogy támogassák Iliescut. De talán nem árt szó szerint újraközölni a felhívást, éppen az utóélete miatt.

„Tekintettel az országban 1990. január 12-én lezajlott eseményekre, szükségesnek tartom közzétenni a következő nyilatkozatot.

1. A nagy nemzetgyűlési választásokat májusról előrehozni áprilisra, hogy minél hamarabb az ország vezetését egy olyan helyhatósági kormányzat és helyi állami adminisztráció vehesse át, amely a nép akaratát élvezi.

2. Elnapolni az elnökválasztást egy másik időpontra.

3. Szükségesnek tartom felosztatni a szekuritátét és átszervezni a milíciát január végéig.

4. A Központi Bizottság Politikai Végrehajtó Bizottság tagjait bíróság elé állítani.

5. Internálni a megyei pártbizottság első titkárait és titkárait, és elrendelni a törvényes felelősségre vonást.

6. Újra kell választani az Országos Megmentési Front tanácstagjait, valamint a megyei és Bukarest városi tanács tagjait; olyan emberekből tevődjenek össze, hogy mindegyik élvezze legalább 1000 állampolgár támogatását.

7. A Megmentési Front Tanácsa ne vegyen részt a parlamenti választásokon.

8. Az ország ideiglenes kormánya vállalja a lakosság jobb ellátását élelmiszerrel, energiával és fűtőanyaggal, lábbelivel és ruházattal. A hiánycikkeket megfelelő mennyiségben külföldi behozatalból kell biztosítani.

9. Február havában újra kell választani a vállalatok és gazdasági egységek vezetőit olyan emberekből, akik élvezik az illető egység dolgozóinak bizalmát.

10. Személyesen támogatom Ion Iliescu elnököt és kifejezem bizalmamat iránta. Úgy ismerem, mint egy meggyőződéses demokratát, aki bizonyította a nép iránti hűségét és elkötelezettségét, európai gondolkodású személyiség, aki képes olyan nemzetközi kapcsolatokat kiépíteni, amelyek biztosítják az ország stabilizálódását és demokratizálódását. Kérem honfitársaimat, Románia állampolgárait, hogy előlegezzenek bizalmat Iliescu elnöknek, és fenntartás nélkül támogassák azt a törekvését, hogy a Megmentési Front Tanácsa betölthesse szerepét.”

Nyilatkozatomnak nemzetközi visszhangja és vegyes fogadtatása volt. A hazai román és magyar sajtó, sőt még a magyarországi lapok is szelektíven tették közzé, tetszés szerinti csonkításokkal. A hazai lapok különösen azt emelték ki, hogy Iliescut támogatom. Tudomásom szerint a román hírközlés nem hozta le mind a tíz pontot. A romániai magyar sajtó és hírközlés azóta is a szememre hányja, vádaskodik, hogy Iliescu-párti vagyok. Nem Iliescu mellett, nem a Front vezére mellett, nem a Front pártja mellett, hanem *a rendszerváltozás mellett tettem le a voksom, azok mellett, akikben bíztam, hogy velem együtt Romániában a demokráciát, a jogállamiságot, egyenlőséget és szabadságot szándékozzák megvalósítani.* A szöveg egyébként magáért beszél. És abban a helyzetben, amikor még fennállt a veszélye akár a polgárháborúnak, akár egy katonai diktatúrának, csakis a Megmentési Front jelentette számomra a kiutat.

Január 20-a után, ahogy állapotom javult, találkozókra került sor köztem és a magyar politikai élet számos vezetője között. Fogadott Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke. Tárgyalásunkról közös közlemény jelent meg a sajtóban. Találkoztam Németh Miklós kormányfővel, Pozsgay Imre államminiszterrel, Antall Józseffel, a Magyar Demokrata Fórum elnökével, Csoóri Sándorral és más közéleti személyiségekkel. Számos meghívásnak nem tudtam eleget tenni az idő

rövidsége és egészségi állapotom miatt. Lekötöttek a hazai gondok. Nyugtalanító hírek érkeztek, ami arra ösztönzött, hogy minél hamarabb hazatérjek.

1990. JANUÁR 25.

Január 25-én megérkeztem Marosvásárhelyre. Még aznap felhívtam Iliescu elnököt, tájékoztattam egészségi állapotomról és a magyar vezetőkkel folytatott tárgyalásokról. Három kérdést külön kiemelttem: a kolozsvári magyar konzulátus újbóli megnyitását, a bukaresti magyar ház és a budapesti román kultúrház megnyitását és a kettős állampolgárságot elismerő egyezmény meghosszabbítását. Iliescu elnöknek nem volt ellenvetése, nem látott semmi akadályt e kérdések rendezésében.

Petre Roman miniszterelnöknek telefonon ugyancsak előadtam a szóban forgó sürgető kérdések rendezését. A miniszterelnök is pozitívan viszonyult a dolgokhoz. Láttam a Szűrös Mátyással folytatott beszélgetésről kiadott kommunikét, és beszámolt arról, hogy máris megtette a szükséges intézkedéseket: Sergiu Celac külügyminisztert utasította, hogy mihamarabb nyissák újra a kolozsvári magyar és a debreceni román konzulátust.

El voltam ragadtatva. Ennyi cselekvési készséget és felelősséget a két ország dolgainak rendezésében rég nem tapasztaltam.

Fellelkésedve azon melegében felhívtam Sergiu Celacot, a külügyminisztert, és megkérdeztem, mit intézett a konzulátusok ügyében. A külügyminiszter kissé zavartan felelt, hogy neki semmi kifogása sincs ellene, de az ő hatáskörét meghaladja. Felsőbb döntés kell ahhoz, hogy újraindítsák a konzulátusok megnyitásának folyamatát. Rákérdeztem: „Hát nem kapott ilyen értelmű utasítást a kormányfőtől?” A felelet: „Nem.” – „Nem beszélt ma Petre Romannal?” – kérdeztem. Igennel válaszolt, de erről a kérdésről a miniszterelnök nem tett említést neki.

Lelkesedésem nyomban elpárolgott. Már kissé bosszúsán számoltam be neki az Iliescu elnökkel és Petre Roman kormányfővel folytatott beszélgetéseimről. Sergiu Celac értetlenségének adott kifejezést: minderről ő semmit sem tud, higgyem el neki, szerinte is ezt a kérdést rendezni lehet és rendezni kell. Abban maradtunk, hogy ő fordul a kormányfőhöz, érdeklődik a döntés felől.

Úgy, ahogy ország-világ tudja, a konzulátus kérdése mai napig sem rendezett. Később felkorbácsolták az indulatokat és egész politikai mozgalom, hadjárat indult – összehangolva fentről a kormány, a parlament, az elnök és a helyhatósági szervek álláspontját – a magyar konzulátus megnyitása ellen.

26-án Domokos Géza keresett telefonon és arra kért, hogy vele együtt én és Tőkés László lépjünk ki a Front Tanácsából. Kész vagyok megtenni, válaszoltam, de szeretném tudni, mi készteti erre a lépésre. Géza elmesélte a magyar iskolákkal kapcsolatos botrányt, Pálfalvy Attila tanügyminiszter-helyettes leváltását. Két napja kéri, hogy Iliescu elnök fogadja, türelme fogytán, Iliescu magatartása ellen tiltakozik, ezért akar kilépni a Tanácsból. Gézának megígértem, hogy felhívom újból Iliescut, és elmondom neki a dolgokat. Kértem, hogy maradjon a helyén, mert visszahívom.

Amikor Iliescunak előadtam Domokos Géza szándékát, Iliescu meglepődött, és rögtön fogadta Gézáat. Az Iliescuval folytatott beszélgetés után Géza elállt szándékától. E második telefonbeszélgetés alkalmával szemrehányást tettem Iliescunak, hogy jogtalanul vádolta meg az RMDSZ-t szeparatizmussal, hogy a szóhasználat kísértetiesen emlékeztet Ceaușescu beszédmodorára, és számunkra elfogadhatatlan a szeparatizmus vádja. Megígérte, hogy helyesbít és magyarázatot ad nyilvánosan, ő nem úgy értette. Az iskolák elkülönítésével, különválásával nem ért egyet, és ezt Pálfalvy Attila túlkapásainak minősítette. Én magyaráztam neki, hogy azok az iskolák, amelyek most elkülönülnek, évszázadokon keresztül működtek mint különálló oktató-nevelő intézetek. Csak a Ceaușescu-rezsim egyesítette őket azzal a szándékkal, hogy felszámolja a magyar és a Romániában élő többi kisebbségek anyanyelvi iskoláit, ami oda vezetett, hogy 50%-a a magyar nemzetiségű tanulóknak román osztályokban tanul, megfosztották őket az anyanyelvi oktatás lehetőségétől. Iliescu szóban egyetértett az anyanyelvi oktatás visszaállításával főiskolai szinten is, beleértve a Bolyai Egyetemet is, csak ne különüljenek el, a román és a magyar gyerekek tanuljanak egyes iskolákban. Én akkor azt feleltem neki: és ott, ahol nincsenek románok, csak magyarok és németek, hozzunk Moldovából vagy Munténiából tanulókat, mint a közelmúltban? Jaj, nem, ezt ő nem így gondolta – volt a válasz. Abban maradtunk, hogy ezt a kérdést még személyesen megvitatjuk majd, és megvizsgáljuk az új tanügyi törvénytervezetet, amit a január 7-i nyilatkozat szellemében kell megalkotni, és rendezni kell közös dolgainkat.

Sajnos, közös dolgainkra sosem jutott elég idő, hogy higgadtan, szemtől szembe megtárgyaljuk. Hiányzik a politikai akarat és a jó szándék az 1989 után hatalomra került politikai elitből. Nem arra törekszik, hogy új szellemben megoldja a felmerült kérdéseket, hanem a régi gyakorlattal és előre megfontolt rossz szándékkal visszaszorítja az 1989 előtti szintre a kisebbségi-etnikai jogokat.

1990. január 31-én érkeztem meg újból Bukarestbe, szinte egyhónapi távollét után. Mielőtt Bukarestbe indultam volna, Marosvásárhelyen a megyei NMF Tanács munkájával és tevékenységével foglalkoztam. Részt vettem két végrehajtó bíróülésen és egy tanácsülésen. Egyeztettem, pontosítottam és nézeteltéréseket próbáltam elsimítani, közös nevezőt keresni. Marosvásárhelyen két különös gond került figyelmem előterébe.

a) A különálló iskolák létrehozásának, szétválasztásának problémaköre, ami megosztotta a megyei tanács tagjait. Egyesek támogatták a különválást, a románul tanuló magyar osztályokban a magyar nyelvű oktatás bevezetését, amit kész ténynek kellett elfogadni. A diákok és a szülők ilyen irányú döntése meghatározó volt, senki sem tudta és merte ezt megakadályozni. Az egész ország területén több mint 250 középiskolai osztályban vezették be az anyanyelvű oktatást.

b) Nagy politikai csatározásokat a Bolyai Farkas Líceum és a Papiu Ilarian Líceum osztály-átcsoportosításai robbantottak ki. A két iskola vezetősége ui. meg egyezett az osztályok átcsoportosításában: a Bolyaiból a román osztályok a Papiuba, a Papiuból a magyar osztályok a Bolyaiba kerültek. Mindez a megyei NMF Tanácsa egyetértésével és határozata alapján történt. Ez a különválás, szakosítás mai napig sem valósult meg. A neonacionalista Man Nistor, Judea-féle csoportosulás felkavarták a kedélyeket. Nagy erőbevetéssel, propagandával láttak hozzá a terv megvalósításához, Nicolae Militaru, Petre Roman és Iliescu támogatását élvezve.

A TANÜGYI MINISZTERIUM KÖZLEMÉNYE A NEMZETISÉGI OKTATÁSRÓL

„A Tanügyi Minisztérium összegezte a nemzetiségek anyanyelvű líceumi oktatásával kapcsolatos módosítások nyomán egyes megyékben kialakult helyzetet. Az alábbi három kérdéscsoport körvonalazódott, egyes kérdések az érdekelt felek (beleértve tanulókat, szülőket és tanerőket) közös megegyezésével megoldást nyertek; más kérdésekkel kapcsolatban folynak a tanácskozások a megfelelő megoldások felkutatásáért; megint mások megoldatlanok, de az 1990/1991-es új tanév kezdeteig megoldhatók.

Íme, néhány számadat: 15 megye 126 nemzeti kisebbségi tannyelvű líceumából, illetve tagozatából 103 líceumban magyar nyelven is, 21 líceumban német nyelven is, egy-egy líceumban szlovák, illetve ukrán nyelven folyik a tanítás.

A 103 magyar tannyelvű líceum közül 62-ben (tehát 60 százalék) közös megegyezéssel megoldást nyertek a hálózat és a beiskolázás kérdései, 5 líceumban folyamatban van a megoldások felkutatása, 36 líceumban (tehát 35 százalék) a hálózattal kapcsolatos javaslatokat ősztől kezdve valósítják meg. Abból a 21 líceumból, ahol német nyelven is folyik a tanítás, 16-ban (tehát 76 százalék) közös megegyezéssel megoldották a felmerült problémákat, 5 líceumban a megoldásokat ősztől kezdve alkalmazzák.

Íme, néhány megye, illetve líceum, ahol a beiskolázás és a nemzeti kisebbségek anyanyelvén való oktatás problémái megoldást nyertek: Hargita megyében a 20 líceumból 17-ben átcsoportosították a tanulókat, hogy olyan új osztályokat alakítsanak ki, ahol a tanítási nyelv kizárólag magyar. Ugyanez megvalósult Kovászna megyének mind a 11 líceumában és a megoldás útján vannak a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceummal és a Papiu Ilarian Líceummal kapcsolatos problémák is. Temes megyében megoldották a hálózati kérdéseket a német tannyelvű líceumok közül háromban, a negyedikben az új tanévre találnak megoldást, amikor is a temesvári Nikolaus Lenau Líceumban a tanítási nyelv kizárólag német lesz.” (Megjelent a *Romániai Magyar Szó* c. napilapban.)

Az egyik bíróülésen – a többi között – felmerült, hogy a megyei tanács átengedi az Apolló épületkomplexumot a hadseregnek. Ezt az épületet szemelte ki a Bukarestből érkező katonai megbízott egy esetleges katonai körzeti parancsnokság számára. (A hadsereg berkeiben ugyanis számítottak egy lehetséges katonai diktatúrára.) A román–magyar viszony elmérgesedését a két marosvásárhelyi lapban, a *Népújságban* és a *Cuvîntul Liberben* lehetett észlelni a legjobban. Ismerve a szerkesztőket, megpróbáltam jobb belátásra bírni őket. Próbálkozásaim nem sok sikerrel jártak, nem volt kivel beszélni. A *Cuvîntul Libernél* felülkerekedtek a neonacionalista, sovíniszta elemek. Többször is nekem szögezték a kérdést: mi a véleményem a Francia Köztársaság elnökének budapesti nyilatkozatáról, aki az első és a második világháborút követő párizsi békeszerződéseket igazságtalannak ítélte meg. A nyilvánvaló provokatív célzatú kérdésre azt feleltem: nem én vagyok hivatott Mitterand kijelentéseit kommentálni. Ha valakinek kifogása van kijelentései ellen, felvilágosításért folyamodjon hozzá.

Bukarestbe érkezve, ádáz hatalmi harc kellős közepébe csöppentem. A hatalomért folyó küzdelemben az egyre gátlástalanabb, átmentett állami szervek működésbe lendültek, és mindent megtettek a hatalom birtoklásáért. A diktatúra maradványai és a neokommunista erők összefogtak az újonnan szervezett ellenzéki politikai pártok és formációk ellen. Mindent elkövettek, hogy kompromittálják, lejárássák őket.

A januári tüntetések egyik fő oka az volt, hogy nem tisztázódtak a decemberi nagy problémák. Mindenki láthatta, hogy népfelkelés volt, hogy megdöntötték a rendszert, de a néhány bűnbakon kívül nem voltak felelősségre senkit. Az ezernél több halottért, a több ezer sebesültért szerte az országban valakik felelősek. Hogy ezt nem tisztázták, hogy senkit nem voltak felelősségre emiatt, több hiedelem is lábra kapott. S hogy ez a kérdés most sincs tisztázva, ez mind a mai napig akadály a nemzeti megbékélésnek.

Nem tisztázták, és a jelenleg hatalmon lévők nem is tisztázhatják, mert ez része egy alapszerződésnek. Ebben én nem voltam benne, sem Ceaușescu halála ügyében nem döntöttem. Én akkor Vásárhelyen dolgoztam ügyeinkért. Amikor pedig Bukarestbe érkeztem, ezek a dolgok már mind el voltak dőlve. Ma már köz tudott, hogy akkor, december 22-én délelőtt, a Központi Bizottság épületében vagy hat különböző kormány is alakult. Ebből az egyik, a legügyesebb (Iliescuék) meg tudott egyezni a karhatalom képviselőivel. Létrejött a kompromisszum a hadsereg, a titkosrendőrség s a párt láthatatlan részének átmentéséről az új hatalom támogatásáért cserébe. Stănculescu Ceaușescu hadügyminiszter-helyettese volt, őt a Front kinevezte hadügyminiszterré. A szekuritátét nem oszlatták fel, hanem alárendelték a hadseregnek, azaz megtartották, konzerválták. Marosvásárhelyen is a katonák őrizték a szekuritáté székházát, s azok odabenn tovább végezték a munkát. Nem voltak felelősségre senkit semmiért, sőt, a hadsereg tisztjeit, akik részt vettek a tömegmészárlásban, egytől egyig előléptették.

Közbevetőleg engedtessek meg egy történetet. Iosif Dan később a Szenátus büroójában néhányszor kifakadt. Ilyenkor nagyon figyelt mindenki, mert Jóska ott volt végig decemberben a pártszékházban, és sokat tudott. Nem hiába kényeztetik. (Jóska jól beszél magyarul. Az édesanyját jól ismerem, Roza Dan Bukarestben, a Szaktanácsnál dolgozott, a kultúrosztályon, de udvarhelyszéki.) Nos, ő mondta egyszer, neki ne beszéljenek, mert ő fogta rá a géppisztolyt Verdețre, akit akkor Iliescu megint miniszterelnökké akart megtenni, és csak azután választotta Petre Romant. Ezt akkor többen is hallották.

De hogy visszatérjek a témára: megnőtt a hadsereg befolyása, akkoriban külön főtisztek képviselték a központban is, de minden megyében is, a vezetőségben a hadsereg érdekeit. Már arról is szó volt, hogy a választási törvénybe kerüljön be a hadsereg külön parlamenti képviselője. Ezt már Iliescu sem támogatta. Azzal, hogy a demokrácia szabályainak ellentmond. Mert ő tudta, ha tovább megy, már nem ő lesz az úr; szerette volna őket a helyükre, a saját hatáskörükbe visszahelyezni. De a megegyezést betartották. A főtiszteknek, akik 1989 decemberében Temesvárott meg Bukarestben a felsőbb utasítást végrehajtották, nem lett bántódásuk.

Január végén ennek ellenére úgy festett a dolog, hogy a „tej összement”. Akkor néhány újság megírta, de ma már senki sem beszél róla, hogy a hadsereg puccsra készül. Akkor, mikor a 12-i, 28-i stb. tüntetések után Iliescu bukására számítottak. Militaruék azon a véleményen voltak, hogy a hadseregnek kell átvennie az ország vezetését. Történtek is bizonyos előkészületek. Hogy mit tudok konkrétan én erről? Azt, hogy Marosvásárhelyen a hadsereg kiigényelte a főtéren az Apolló épületét. Diákszálló van ott, hátul meg udvar, menza. Ha a hadsereg ilyen megnövekedett feladatot vállal, nem teheti a városszéli kaszárnyából; szüksége van új irodákra, szobákra, ebédlőre valahol a városközpontban. Az Apolló erre Vásárhelyt nagyon megfelelt. Hogy nem adtuk oda, mert a diákságé stb., stb., ez nem lényeges; ők ezt kiszemelték maguknak. És utánaérdeklődtem: az ország minden nagyobb városában kiszemeltek egy-egy épületet maguknak a központban, hogy ha kell, legyen.

A januári tüntetések következménye volt az Ideiglenes Nemzeti Egységtanács (CPUN) megalakítása. Erről nagy viták zajlottak akkor a Fronton belül. A Frontnak egy része politikai párttá alakult, de voltak olyan tagjai, akik nem akartak ebbe a pártba beállni. Én is független személyiségként lettem annak idején a Front Tanácsának – az ország vezetését elvállaló szervnek – az alelnöke.

Azokban a napokban, amikor Magyarországról visszajöttem, összefutottam egy alkalommal Domokos Gézával. Megálltunk beszélgetni. Mondja, hogy beszélgettek Iliescuvál rólam; Iliescu nagyra értékelte a szervezőképességem, és engem szemelt ki pártjának, a Frontnak a vezetőjévé. Elkacagtam magam: „Te, Géza, hát úgy ismerd engem, hogy hagyom magam a megkérdésem nélkül csak úgy kiszemelni?” Mire ő: „Jaj, nem, dehogy.” Én tudtam arról, hogy vannak az RMDSZ-ben sokan, akik úgy látják, hogy én ott a vizet zavarom, és szívesen vennék, ha nem lennék ott. Én mindenesetre hálás voltam Gézának, hogy szólt. Iliescu ennél dörzsöltebb volt. Csak úgy elküldött egy, a pártba szóló belépési nyilatkozatot, amit én köszönettel visszautasítottam. Többé nem is került szóba a dolog.

A Frontban egyelőre a vita azon volt, hogy hány képviselőt fogadjunk be a többi párt részéről. Az egyik, amit főleg Petre Roman képviselt, az volt, hogy nem szabad túl sokat befogadni. A számuk mindenesetre kevesebb legyen, mint a miénk. És hogy nem szabad a Végrehajtó Bűrőba befogadni senkit. Tehát részt vehetnek, tanácskozhatnak, de a végső szó azért a miénk. Én amellet vokoltam, hogy igazi partneri viszonyra kell törekedni, be kell fogadni a bűrőba is az ellenzéki pártok képviselőit – na és, ha a három alelnöki hely kibővül még hárommal, az engem egyáltalán nem zavar. Volt két-három nagyon kemény vitám erről Petre Romannal. Iliescu kezdetben nem foglalt állást ebben a kérdésben. Benne különben

is megvan az, hogy ha vitára kerül sor, akkor hallgat, kivárja a fejleményeket. El kell mondanom, hogy a Cazimir Ionescu meg a Ion Caramitru álláspontja – habár nem volt politikai tapasztalatuk – demokratikus volt. Végül is úgy egyeztünk meg, hogy minden párt három-három küldöttel képviselteti magát a Tanácsban és a 11 tagú bürót kibővíjük 21-re úgy, hogy befogadunk tíz ellenzékit. De azt a pártok döntsék el, hogy kiket...

A parasztpártiakat azzal igyekeztek lejáratni, hogy a régi bojárokat képviselik, visszakövetelik földbirtokaikat. Az ilyen és ehhez hasonló propagandával szembehelyezték őket a regáti, falusi tömegekkel. Az RMDSZ-t azzal próbálták lejáratni, hogy visszarendezést próbál elérni, a Trianon előtti határmódosításra törekszik. A Nemzeti Megmentési Front, Iliescu és Petre Roman úgy döntöttek, hogy részt vesznek az áprilisra meghirdetett parlamenti választásokon, mindent elkövetnek, hogy hatalmon maradjanak.

Már elindult a kérlelhetetlen küzdelem a hatalomért, a diverziók láncszerű szervezése. Az volt a célja, hogy bizonytalanságot keltsen, a román társadalom különböző rétegeit egymásnak ugrassza. Mindennapos lett a vádaskodás, a lejáratás, különös hangsúllyal a kisebbségek ellen. Uralkodó ideológiává a sovinizmus, antiszemitizmus, rasszizmus vált. A másság tagadása, az ellenségkép kialakítása, Románia területi épségének veszélyeztetése – ezek lettek az új néprtribunok jelszavai. Tulajdonképpen újraélesztették azt, amit Ceaușescu 1989 decemberében abba hagyott. Egy apró különbséggel. Ceaușescu nacionalizmusa, sovinizmusa, antiszemitizmusa ellenőrzött és lappangó államhatalmi politika volt. Nem öltött tömegméreteket, mint három hónap alatt, 1990 elején.

A hatalomért küzdő erők között február elején kialakult egyfajta egyensúly, és megegyeztek egy Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa létrehozásában. Ebben fontos szerepet játszott a Corneliu Coposu által vezetett Nemzeti Keresztény Parasztpárt, Radu Câmpeanu Liberális Pártja és a Sergiu Cînescu által vezetett Szociáldemokrata Párt.

Február közepén megalakult a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa. Két heterogén törzsből jött létre. Egyfelől a Nemzeti Megmentési Front és összetevői, a Front-párt, a nemzeti kisebbségek érdekképviselői, a Nemzeti Megmentési Front megyei területi szervezeteinek képviselői, a hadsereg képviselői és a független politikusok, ellenzéki személyiségek Frontban megmaradt csoportja: Mircea Dinescu, Andrei Pleșu, Király Károly, Tőkés László stb. Eltávoztak Doina Cornea, Ana Blandiana és mások.

A CPUN megalakulásának meghirdetésétől és megalakulásának időpontjáig gomba módra szaporodtak a pártok és politikai formációk, amik igényelték a rész-

vételüket a Nemzeti Egység Tanácsban, amely február végéig működésbe jött azokkal az attribútumokkal, amik kijárnak egy parlamentnek. Sok újonnan alakult párt és formáció a Megmentési Front pártjának képződménye és csatlósa. A Front kezdeményezéséből alakult a Surdu-féle Agrárpárt, a Mînzatu-féle Republikánus Párt, a Weber- és Mircea Bleahu-féle zöldek pártja és később a Ceotea–Opriş által alakított Vatra Romînească és az általa létrehozott Gavra–Funar-féle Román Nemzeti Egységpárt, a Serghei Mesaroş Demokrata Pártja és sok más, kb. 20 politikai párt. Iliescu és Petre Roman a Vadim Tudor Nagy-Románia Pártjának születésénél, Ilie Verdeţ–Păunescu Szocialista Munkapártjának a születésénél bábáskodtak.

Hazaérkezve Marosvásárhelyre értesültem, hogy az utca nyomására az ellenzéki pártok bevonásával létrejött a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa (NSZIT) és létrejött (ha nem is az utca nyomására) Marosvásárhelyt a Vatra Romînească. Azonnal informálódtam bukaresti kollégáimnál is. Láttam, a dolgok veszélyesen kezdenek elfajulni. Összegyűjtöttem a rendelkezésre álló anyagot – újságcikkeket, fényképeket –, és összeállítottam egy tájékoztatót, amelyet a Bukarestben megalakult Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa Végrehajtó Büroja minden tagjának – nemcsak úgy szétoztottam, hanem név szerint mindenkinek – átadtam. Természetesen elsősorban Ion Iliescu államfőtől és a végrehajtó hatalom vezetőjétől, Petre Roman miniszterelnöktől vártam volna ebben az ügyben határozott állásfoglalást. (Még januárban Régenben 500-600 személy részvételével magyarellenos tüntetés volt. „Le Tökéssel!” – „Egy ország, egy nyelv!” – „Mi vagyunk a nép, ti szemetek vagytok!” – kiáltozták. De a hatalom semmilyen módon nem reagált. Még csak megvitatásra sem került a kérdés.)

El kell mondanom, hogy az első tájékoztatót még február 5-én beadtam, s ebben kértem, hogy a Front foglaljon állást a sovén, nacionalista megnyilvánulásokkal szemben, bármelyik fél részéről is nyilvánulnának meg – amint azt szoktuk (vagy szokták) mondani. És kértem azt is, hogy a törvény szigorú alkalmazásával, ha kell, erővel is vessenek véget a nacionalista uszításnak. De a válasz csak mély hallgatás volt. Ami azt jelenti, hogy nem velem értettek egyet, aki ezeket a dolgokat már akkor, február elején jeleztem.

És ezzel a sovén, nacionalista erők mintegy szabad kezét kaptak. Ezt nem én mondom, ezt később, már a marosvásárhelyi események után, amikor végre sikerült odahatnom, hogy összeült a büro a történeteket megtárgyalni és a veszélyesen elfajuló folyamatnak véget vetni, akkor mondta Cazimir Ionescu alelnök: „Vádolom Iliescu elnök urat, hogy nem tett semmit a Marosvásárhelyen kibontakozó események megfékezéséért. Ismert volt, hogy ott mi történik, mégis szabad kezét adtak.”

Ez benne van az ülés jegyzőkönyvében is. Azon az ülésen nagyon objektív vélemények is elhangzottak; csak éppen a kollektív vezetés szép és jó állásfoglalását pont a végrehajtó hatalom, az elnök és a kormányfő nem támogatta. De a miéltre adandó választ kissé korábról kell kezdenem.

A Vatra első bázisa a Görgény völgyében volt. Ez a Parasztpártnak és a Vasgárdának volt egykor a fészke, tűzhelye. 1990 elején egyesek kitették a fekete horogkeresztet is, és kezdetben parasztpártiaknak vallották magukat. Amikor egyik akkori vezetőjüknek, Urdea mérnöknek (az Azomureş egyik vezérigazgató-helyettese volt) felajánlottam az együttműködést a megye vezetésében, azzal utasított vissza, hogy ő meggyőződéses parasztpárti, és Ilescu Frontjával, régi kommunistákkal nem paktál. A bukaresti hatalom, meggyőződésem szerint Petre Roman és szűkebb környezete, azonnal ráharapott a Vatra – azaz a nemzeti érzések manipulálása – által kínált lehetőségre. Innen az elnézés, a támogatás, később a szövetség. Ilescu és Petre Roman felismerték, hogy a hatalomra való törekvésükben egymaguk, szövetségesek nélkül nem tudnak érvényesülni. A Vatra támogatásának megszerzése részükről leleményesség, jó politikai érzék bizonyítéka volt. Egyszer mondtam is neki: ha eltűri, hogy a választások ilyen légkörben zajlódjanak, az ő szavazataihoz vér tapad. Ilyen áron hatalomra kerülni azért nem szabad... Erre azt válaszolta: „Nektek egymillió szavazatotok van, de a Vatrának hatmillió!” Ő ezt készpénznek vette, és nem hitte, amikor mondtam, hogy még annyi szavazatuk sincs, mint nekünk. Ő tehát e szövetségtől politikai hasznót remélt.

Amit még el akarok mondani: itt van a második tájékoztatás. Ezt öt napra az első után, február 10-én nyújtottam be. Nem igaz tehát, amit később állítottak, hogy a márciusi marosvásárhelyi események meglepetést jelentettek...

KIRÁLY KÁROLY TÁJÉKOZTATÓJA

„Erdély némely vidékén veszélyes helyzet alakult ki a nemzeti érzéseknek egyes elemek által való manipulálása, a ceauszta diktatúra idejéből öröklött retrográd felfogások, az erőszakos asszimiláció és az együtt élő nemzetiségek egyéni és kollektív jogfosztása következtében. A nemzeti érzéseket egyes pártok, politikai csoportosulások és elmaradott felfogású retrográd elemek manipulálására használják. Ennek a helyzetnek a Nemzeti Megmentés Ideiglenes Tanácsa, a kormány a legrövidebb időn belül véget kell vessen. A válaszleépéseknek messzemenően humánusoknak, demokratikusoknak kell lenniük, figyelembe véve

1. a nemzetközi törvényeket és egyezményeket, a hosszas demokratikus hagyományokkal rendelkező országok, például Svájc, Svédország, Finnország stb. tapasztalatait;

2. az e téren létező hazai vívmányokat és tapasztalatokat, mint

a) a gyulafehérvári 1918-as határozatot;

b) a nemzetiségi statútumot 1946-ból;

c) a Nemzeti Megmentési Front Nyilatkozatát.

Sürgős, elvi megbeszélésre van szükség a kormány szintjén annak tisztázása érdekében, hogy ki mit ért a románok és a nemzeti kisebbségek jogegyenlőségének biztosításán.

E tisztázások után sürgős szükség van a Nemzetiségi Minisztérium létrehozására, mely megvalósítja az állam nemzetiségi politikáját. [...]

Az interkommunitárius kapcsolatok, a nemzetiségi kérdés jogi, az igazságosság szellemében való megközelítése során abból kell kiindulni, hogy ezt a kérdést nem szabad rosszhiszemű elemekre hagyni, nem kell engedni, hogy politikai célú manipulációk tárgyává váljék, abból az elvből kiindulva, hogy a demokrácia oszthatatlan, és hogy az igazi demokrácia minden polgárnak, minden emberi, etnikai közösségnek egyenlő jogokat biztosít. Attól a pillanattól, amikor a jogokat szelektíven biztosítják, az már nem demokrácia, hanem képmutatás.

A jelen pillanatban, amikor az interetnikus kapcsolatok megengedhetetlen módon leromlottak még Ceaușescu diktatórikus rendszeréhez képest is, e paradox helyzetben hazánk etnikai közösségei egymással viszálykodnak, ami jóval tragikusabb, mint amikor a ceausisza diktatúrával küszködtek. Most, véleményem szerint, nem annak a kiderítése a fontos, hogy ki járult hozzá jobban az etnikumközi kapcsolatok megromlásához, ki tűzött ki több sovén feliratot stb. Most az adott helyzetben határozottan közbe kell lépni, elvszerűen, pártatlanul a sértegetések, a gyanakvás, a bizalmatlanság, a káosz és rendetlenség megszüntetéseért.

Ha nem ezt tesszük, elvszerűen és a törvény hatalmával, a törvénytelenségek folytatódni fognak és előreláthatatlan károkat okoznak az együttélésnek, valamint az ország nemzetközi tekintélyének.

A határozott, azonnali közbeavatkozás elmulasztása főbenjáró bűn, és a gyűlöletes diktatúra elleni közös harc áldozatainak meggyalázása lenne; a diktatúra, mely egyaránt elnyomott minden embert, nemzetiségre való tekintet nélkül, amelyben a nemzetiségeket alapvető jogaitól is megfosztották, ily módon kettős elnyomásnak téve ki őket.

Tájékoztatjuk önöket, hogy folyamatosan érkeznek címünkre röplapok, fényképek, telefon-értesítések stb., megannyi tanúi egy jól szervezett nacionalista kam-

pánynak, melynek célja a demokratizálódás normális folyamatának megakadályozása, a román lakosság és a nemzeti kisebbségek között a forradalom tüzeiben kialakult egység megbontása, az ország politikai helyzetének destabilizálása.

Marosvásárhelyen, valamint Maros megyében az utóbbi napokban kritikus helyzet alakult ki. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Régen Városi Ideiglenes Végrehajtó Bizottságának egyik (folyó év január 31-i) átírata szerint január 26-án a városban tüntetés volt, melyen mintegy 500-600, a szomszédos falvakból autóbuszokon hozott személy vett részt, akik a városháza előtt magyarellenes jelzavakat skandáltak: »Magyar vért akarunk inni!« – »Nem megyünk innen, amíg ki nem irtjuk a magyarokat!«

Marosvásárhelyt megsemmisítették a municípium kétnyelvű helységnevtábláját, intézmények kétnyelvű feliratait tépték le, még a municípiumi Nemzeti Megmentési Frontét is.

Ugyancsak Marosvásárhelyt, folyó év február 8-án, a Vatra Românească Fórum védnöksége alatt mintegy 500 személy részvételével tüntetés zajlott, amelyen egyebek mellett kiabáltak, hogy »Le Király Károllyal! « – »Tőkés László a forradalom torz figurája!«

Folyó év február 9-én, egy másik tüntetés során, melyen mintegy 2000 személy vett részt, azt kiáltották: »Şora, Şora, nem fogsz elválasztani! « (célozva a Papiu-Bolyai líceumok szétválasztására) – »Bolyai mindenkié, a románoké is!«

Halállal fenyegettek több magyar nemzetiségű személyiséget a Nemzeti Megmentési Front vezetőségéből. Megjegyezzük, hogy Farkas Istvánt, a marosvásárhelyi televízió alkalmazottját, aki hivatása gyakorlása közben filmezte a tüntetőket, megtámadták és megverték.

Marosvásárhelyen továbbra is magyarellenes röplapok jelennek meg.

A nacionalista hullám megállítása érdekében első lépésként egy rendelet elfogadását javaslom.” (Alelnöki Iroda, 32-es szám, 1990. február 10.)

Az RMDSZ, a Független Magyar Párt és a Magyar Kisgazda Párt helyezkedése a politikai mezőnyben megoszlott. Félig-meddig a Front blokkjához tartoztak, félig-meddig meg az ellenzéki színekben megjelenő pártokhoz.

Mind a két blokkra rányomta a bélyegét az ideiglenesség jellege, egy jól meghatározott politikai elképzelés, program hiánya és a hatalomért való küzdelem mindenekfölöttisége. Volt egy pozitív eleme is: a kompromisszumkészség. A politikai csatározásban fontos szerep jutott a demagógiának, a szónoki készségnek és itt kitűnt Dan Lăzărescu, Radu Câmpeanu, Iosif Boda, Mircea Dinescu, Corneliu Coposu, Radu Ciuceanu és Ticu Dumitrescu, a bebörtönzött és politikai foglyok szövetségének képviselői, Sergiu Cunesu, Andrei Pleşu és sokan mások.

A hazafiság jelképeként a CPUN-ben különösen a Nicolae Militaru által vezetett katonák jelentek meg, akik gyakran emlegették a román állam szuverenitását fenyegető veszélyeket: nyugatról a magyarokat, keletről az oroszokat, délről pedig a bolgárokat említve. Nemegyszer az ideiglenes parlament a tisztek kezdeményezésére perceként keresztül skandálta: „Vom lupta, vom apăra, Ardealul nu-l vom ceda!” (Harcolunk, védekezünk, és Erdélyt nem adjuk fel!) Az értelmetlenné tűnő demagóg jelmondatok arra voltak hivatva, hogy fokozzák a nyugalanságot, az idegengyűlöletet.

Ily körülmények között alakult meg a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa, élénk, nemegyszer vehemens, de állítólag építő jellegű viták során. A résztvevők elhatározták, hogy a tanácsnak 253 tagja lesz: az összes újonnan megalakult politikai pártok, a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa, a nemzeti kisebbségi szövetségek és a Volt Politikai Foglyok Egyesülete képviselőiben. A nemzeti kisebbségi szövetségnek 27 képviselőjük lesz az új törvényhozó és államhatalmi szervben. Közös egyetértésben elhatározták, hogy a továbbiakban megalakuló pártok képviselői megfigyelői minőségben lesznek tagjai a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának. Ion Iliescu az ülés után találkozott román és külföldi újságírókkal, s ennek során hangsúlyozta az új szerv első ülésének jelentőségét.

Mielőtt azonban rátérnék a további események taglalására, néhány szót és dokumentumot kell felvonultatnom az általam vezetett Nemzetiségi Tanács tevékenységéről. A Nemzeti Megmentési Front Nemzetiségi Tanácsa tevékenysége és az általam vezetett alelnöki intézmény közbenjárására az Iliescu elnökkel folytatott megbeszéléseknek egy időben voltak kedvező kihatásai is. Ezek a kedvező hatások a sajtóban közzétett egyes nyilatkozatokban tükröződnek.

1990. FEBRUÁR I.

Constantin Oancea román külügyminiszter-helyettes a kolozsvári magyar konzulátus megnyitásáról nyilatkozott a *Romániai Magyar Szó* február 1-jei számában: „Ismét megnyílhat a kolozsvári magyar konzulátus. Constantin Oancea román külügyminiszter-helyettes január 30-án fogadta Szűcs Pált, a Magyar Köztársaság bukaresti nagykövetét. Ez alkalommal továbbították Sergiu Celac, Románia külügyminisztere válaszát Horn Gyula magyar külügyminiszter levelére. A román fél a válaszlevélben kifejezi óhaját, hogy tovább folytassák az építő, baráti párbeszédet a román–magyar kapcsolatok új alapokra való helyezése érdekében. A román kormány ilyen értelemben megerősítette beleegyezését, hogy Kolozsváron

mielőbb megnyissák a Magyar Köztársaság konzulátusát, nem téve azt függővé a debreceni román konzulátus megnyitásának időpontjától. A román fél szuverén, egyoldalú döntése ez, és figyelembe veszi a bukaresti magyar nagykövet határozott biztosítékát, miszerint a Magyar Köztársaság konzulátusának tevékenysége kizárólag konzuli szolgálatokra szorítkozik az 1963-as bécsi megállapodás és az 1973-as román–magyar konzuli konvenció előírásainak megfelelően.”

A Tanügyminisztérium is közzétett egy sajtónyilatkozatot: a magyar kisebbségi oktatás fejlődését pozitívan ítélte meg. Ismét csak a *Romániai Magyar Szót* idézem: „A Tanügyminisztérium azzal a sajtóhírrrel kapcsolatosan, amelyet a minisztérium tett közzé magyar nyelvű történelem és földrajz tankönyvek és könyvek egyes erdélyi iskolákban való terjesztéséről, néhány megállapítást tesz közzé. Ezen anyagoknak az országba való behozatala nem volt hivatalos jellegű és nem von maga után semmilyen felelősséget az illetékes magyar minisztérium részéről. Az akciót magánszemélyek irányították, akik célzatosan megpróbálták elterelni a román–magyar kapcsolatok pozitív folyamatát. A Tanügyminisztérium azzal a felhívással fordul az összes jóhiszemű emberhez, az összes iskolai egységhez, hogy kerüljék el a hasonló zavaros helyzeteket, s közvetlenül járuljanak hozzá a jó egyetértéshez, együttműködéshez és barátságához egy igazi színvonalas oktatás megszervezése, a nemzeti kisebbségek összes jogainak tiszteletben tartása érdekében. A minisztérium kész bármikor nyílt kooperációra minden téren a baráti és szomszédos ország hasonló intézményével. Az iskolai tankönyvkínálatra és az oktatási politikával kapcsolatos információkra csakis a minisztérium révén kerüljön sor, hogy elkerülhetők legyenek a zavar és a gyanú elemei, mint amilyenek például a felvételi versenyvizsgákkal kapcsolatosak. Úgy véljük, hogy a kulturális cserék, a könyvek, eszmék és szakmai tapasztalatok cseréje bármilyen politikán felül elősegíti a realitás megértését, nem sérti a törvényeket és nem áll szemben a demokratikus szellemmel.”

Ezt megelőzően – január 24-én a *Romániai Magyar Szóban* – Mihai Şora tanügyminiszter aláírásával jelent meg az alábbi közlemény: „Hazatérhetnek a nemzetiségi tanerők. A nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatásának átszervezését elősegítendő, a jelenlegi tanév II. harmadától kezdve az átszervezés tárgyát képező iskolákban működő végleges tanerők elsődlegességet élveznek a más településeken levő olyan katedrák véglegesített minőségben történő elfoglalásában, ahova családi okokból kívánnak áttelepülni. Az 1990. január 18-án kelt 9252. számú rendelkezésünkkel jóváhagyott intézkedés a nemzeti kisebbségek soraiba tartozó tanerők jogos kéréseinek teljesítését szolgálja. Ilyen értelemben a megyei tanfelügyelőségek a legrövidebb időn belül intézzék el kedvezően az ilyen áthelyezési kéréseket.”

Itt ismét csak szükséges egy kis kitérő, mégpedig a marosvásárhelyi iskola-szétválasztási ügyre vonatkozóan, amiről előzőleg csak futólag tettem említést. Ám a későbbi események megértésének szempontjából elengedhetetlen beszélni róla. Nos, az akkor nagy vihart kiváltó iskolaügyet – jóllehet betegségem megakadályozta személyes részvételem – az erdélyi magyarság egyetlen sikeres akciójának tartom, mely 1989 óta lezajlott. Aki az akció jogosságában kételkedik, az önmagában kételkedik. Ott történt a hiba, hogy igencsak elhúzták-halasztották a dolgot. Az után, hogy a Papiu és a Bolyai líceumok igazgatósága megegyezett egymással, rá kellett volna térni a végrehajtásra. De nem ez történt. A huzavonát kihasználták a szélsőséges, magyarellenes erők.

Az akció jogosságáról el kell még mondani, hogy létezett a Maros megyei Frontnak – a megye akkori vezetőségének – egy érvényes döntése: tehát nem partizánakció volt. Akkor még a Tanügyminisztérium is közleményben pozitívnak értékelte az iskolák különválasztását; sőt leszögezte, hogy ami még nem valósult meg, azt szeptember 1-jétől kell megvalósítani. Hogy aztán később megváltoztak az erőviszonyok, az külön probléma. Akkor az ideiglenes államhatalom a dolgot pozitívan értékelte. Egy darabig. Itt van a Tanügyminisztériumnak egy másik nyilatkozata, ebben a Magyarországról akkoriban behozott tankönyvek kérdésében leszögezi, hogy ez magyarországi személyek magánkezdeményezése, tehát nem a magyar oktatási minisztérium részéről történő állami beavatkozás; és felkér minden becsületes polgárt: vigyázzon, mert szélsőséges elemek ezt is felhasználják ürügyként, hogy megromtsák a román–magyar viszonyt.

Ezt roppant fontosnak tartom. Mert van bennünk hajlam, hogy két csoportra osszuk mindenkor a dolgokat: a románra és a magyarra. Holott a kérdés nem ennyire egyértelmű. Sem a román, sem a romániai magyar társadalom nem homogén: különböző álláspontok, különböző irányzatok érvényesülnek benne. Megvannak itt is, ott is a szélsőségek. Mi is gyakran úgy tekintjük, hogy amit Vadim Tudor vagy Funar mond, az a román álláspont. Holott pont a választások igazolták, hogy nem osztja mindenkinek az ő álláspontjukat. Még akkor sem, amikor azt állítják magukról, hogy az egész nemzet érdekeit képviselik. És nem mindig igaz az sem, amikor az RMDSZ kijelenti: ez a romániai magyarság álláspontja. Csak óhajtja, vagy igyekszik képviselni azt. Szóval a küzdelemben levő erők súlyát célszerű mindig realisan felmérni. Akkor is, amikor tetszik, akkor is, amikor nem tetszik.

Hát nézzük tárgyilagosan! Sétélmezhettek-e valamit a vásárhelyi románok az iskola-szétválasztáskor? Hátrányosan érintette-e ez őket valamilyen módon? A két iskola (a Papiu, illetve a Bolyai Líceum) közti távolság fél kilométer ha van. Egy nagyvárosban ez nem olyan nagy távolság, hogy hátrányos lenne bárkinek is.

A két iskola tantestülete közt sincs minőségbeli különbség. Árnyalatnyi különbségek ha vannak egyes személyiségek között. Tanárok, akik ma itt tanítanak, s holnap talán áthelyezik őket. A baráti kör? Az a városban megtalálható. Volt viszont egy probléma mind a Papiuban, mind a Bolyaiban: a román osztályok jó része magyar tanulókból tevődött össze. Még a tervezett iskola-szétválasztás előtt egy egész sor román osztály magyar osztállyá alakult át itt is, ott is... Ebből tán következett volna, hogy sok román tanár munka nélkül marad. De nem maradt senki munka nélkül. Ezek a magyar osztályok és a tanügyi káderek is évekkel korábban léteztek. Úgy tíz éve kezdődött központi irányítás mellett a magyar osztályok számának fokozatos csökkentése: a magyar gyerekek közül, aki nem jutott be magyar osztályba, románba járt. És a magyar anyanyelvű tanárok egy része is a román osztályokban tanított. Én nem azt mondom, hogy a fordulat után minden hajszálpontosan egyezett, de a dolgot komoly fennakadás nélkül meg lehetett oldani.

Zavar a Székelyföldön volt. Ott ugyanis az utóbbi tíz évben tudatosan kiszorították a magyar ajkú pedagógusokat, s a Regátból helyeztek át olyanokat, akik magyarul sem tudtak. Előfordult, nem is ritkán, hogy magyar osztályokban is ilyen román pedagógusok tanítottak, mert egyszerűen nem volt magyar szaktanár. Burkolt, erőszakos, alamuszi asszimiláció volt ez. A Székelyföldről tényleg sok tanár elköltözött ezután, akik „elüldözöttek” vallották magukat. Nekem azonban kimutatásom van arról, hogy több mint kilencven százalékukat erőszakkal helyezték ki, s mihelyt lehetett, hazaköltöztek önként. Aki maradt, azok a házások, a megállapodottak. Rájuk továbbra is szükség volt, nem okoztak problémát. A Hargita–Kovácsna-jelentés szándékosan ferdén, egyetlen szempontból motivált: megőrizni változatlanul a Ceaușescu-rezsim kisebbségpolitikai „vívmányait”, ha lehet, még szorítani is egyet a csavaron a román nemzet szupremációja érdekében. Amit ma is nagyon sajnálnak a nacionalista-sovén elemek, hogy a fordulat a mi javunkra, a kisebbségek javára szolgált.

Ami a főiskolai oktatást illeti, a leglátványosabb a Bolyai Egyetem. De nem lehet azt mondani, hogy semmi változás nem történt. 1989–90-ben, ha jól emlékszem, vagy ötszáz diák tanult magyarul. Ma vagy háromezren vannak. A növekedés hatszoros. Más kérdés, hogy ha a romániai magyarság számát vesszük, még mindig távol áll attól, hogy biztosítsa a szükségletet és fedezze a jogos igényeket. Most is legalább kétezer magyar pedagógus hiányzik; s ha a jelenlegi utánpótlás üteme marad, ez a szám csak növekedni fog. Az eltávozás, a kiöregedés miatt a meglevő iskolahálózatot nem lehet bővíteni – megfelelő szaktanárok híján a magyar gyerek majd „önként” megy át egy jobb (azaz román) osztályba. S még egy hátránya van a főiskolai hálózat szűkítésének: a tanuló már a középiskolában (vagy még azelőtt)

tájékozódik; s ha látja, hogy az anyanyelvű felsőoktatásban nincsen perspektíva, az anyanyelvet egyre inkább tehernek érzi.

Az oktatáspolitikai a civilizált társadalomban az elnemzetlenítés legfőbb eszköze. Mindenki írástudó, de ha a saját anyanyelvén nem ír, nem olvas, az anyanyelv használata egyre inkább elszorít. A nem beszélt nyelvet pedig elfelejtik. Erre építenek a ravasz román politikusok. Nem a nép – a politikusok.

A parlament folyosóján kérdezte még akkor egy ízben Petru Maior, szepesi egyetemi tanár, képviselő tőlem: „Miért ragaszkodunk annyira a magyar főiskolához?” Visszakérdeztem: „Hogy miért? Hát te miért ragaszkodsz a román nyelvhez, hisz tudsz te magyarul is?” Azt mondja: „Hát mégis Romániában élünk. S a négernek sincs Angliában saját egyetemük.” Én: „Mondd, ennyire baleknak nézel, hogy ilyen dolgokkal érvelsz? Mi talán néger vagyunk, akik most jöttünk ide munkát keresni, vagy a határ jött át mirajtunk?”

A TAVASZI NEMZETISÉGI KÜZDELMEIM

Az NSZIT előrelépést jelentett az NMF tanácsával szemben. Helyet kaptak benne az újonnan alakult történelmi és más politikai pártok, szervezetek. Több mint 30 párt és vagy 15 politikai érdekképviselői szervezet, a hadsereg képviselője, a megyei ideiglenes tanácsok képviselői, amelyek a Megmentési Front keretét alkották, függőségi viszonyban állva vele. Lényegében ide tartoztak azok a személyek is, akik nem voltak elkötelezve valamelyik politikai párt mellett, mint Andrei Pleșu, Mircea Dinescu és mások.

Az én helyzetem különleges volt. A Megmentési Frontba mint személyiség kerültem be, disszidens ellenálló, és ebben a minőségben kerültem be az NSZIT-be is. A valóságban is liberális álláspontot képviseltem, megőriztem személyiséget, a döntéshozatalban függetlenségem. A Nemzeti Szövetség ideiglenes parlamentjében is ennek megfelelően voksoltam: hol az ellenzék képező tömb álláspontja, hol a Front által képviselt álláspont mellett. Ez a magatartás lehetőséget adott normális partneri viszony kialakítására mind az egyik, mind a másik politikai csoportosulás tagjaival. Sokan jöttek hozzám a legkényesebb kérdésekkel is. Az ideiglenes parlamentben számosan voltak olyanok, akikkel egy csapatban tevékenykedtem 1972 előtt Ceaușescu mellett: a katonák közt is, a megyei tanácsok képviselői között is, az újonnan megalakult pártok vezetésében és az Ideiglenes Központi Front szervezetében is.

Az egyik nap egy fiatalember lépett hozzám a parlamenti munkálatok megkezdése előtt és a következőket mondta: „Alelnök úr, ne haragudjon, hogy megszólítom, de édesanyám kérésének teszek eleget akkor, amikor szívélyes üdvözlét és nagyrabecsülését tolmácsolom. Kérem, engedje meg, hogy bemutakozzam. A nevem Adrian Severin.” – „Köszönöm, kedves uram, tehát ön Severin asszony fia. Ön az, aki a Sefan Gheorghiuiban tanár volt. Az édesanyja beszélt önről. Örvendek, hogy megismertem. Meg vagyok győződve, hogy szót értünk sok mindenben a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsában. Kérem, tolmácsolja édesanyjának köszönetem az üdvözlétért és nagyrabecsülésem jeléül kézcsókom és jókívánságaim. Az ön édesanyja nagyszerű asszony, mindig szót értettünk, készségesen támogatta a marosvásárhelyi konzervgyárat, kiutalásokat szerzett a hiánycikkekre, nyers- és segédanyagokra – mint az Élelmezésügyi Minisztérium főmunkatársa. Kölcsönösen tiszteltük egymást.”

Egy másik alkalommal dr. Nicolae Cajal akadémikus szólt hozzám magyarul. Párizsban élő apósa üdvözlétét tolmácsolta: „Apósom telefonon gyakran érdeklődik az alelnök úr iránt és megkért, hogy tolmácsoljam jókívánságait és üdvözlétét.” – „Köszönöm, doktor úr! Ki az ön apósa?” – „Gh. Gaston Marin, a volt villamosságügyi miniszter. Ismeri?” – „Hogyne ismerném! 1953-ban ismertem meg a békási vízi erőműnél. Jól képzett mérnök, jó szervező, szép szál ember volt. Kérem, tolmácsolja nagyrabecsülésem és üdvözlétem kedves apósának.” Cajal úrral jól együttműködtem, bizalmas viszony alakult ki köztünk. Később a szenátusban is kényes kérdésekben szót váltottunk és szót értettünk.

A disszidensekkel, bebörtönzöttekkel, az új pártok vezetőivel régi jó ismerősként üdvözlöttük egymást és kötöttünk barátságot. Ion Rațiu így üdvözölt: „Na, végre, személyesen is megismerlek. Az írásaidat jól ismerem. Londonban mind-egyiket lefordítottam angolra, vagy angolról románra, attól függően, hogy ki kérte és milyen nyelven jutott el hozzám.” Mindezt Jani bácsi magyarul mondta.

Radu Cîmpeanu és fiatal felesége úgyszintén jó ismerősként üdvözöltek. A leveleim által ismertek, amelyeket ők is fordítottak és terjesztettek Párizsban.

Úgyszintén Mircea Dinescuval, Andrei Pleșuval, Doina Corneával, Ticu Dumitrescuval, Ana Blandianával, Corneliu Mănescuval (akivel még vadásztunk is együtt annak idején), Silviu Brucannal, Alexandru Bîrlădeanuval és másokkal.

Mănescuval és Bîrlădeanuval sokszor beszélgettünk a nemzeti kisebbségek sorsáról aggodalommal akkor, amikor a szélsőséges katonatisztek – később a Vatra színeiben – gyalázták a kisebbségeket és eltúlozták a nemzeti kisebbségek által képviselt veszélyt a többségi nemzetre nézve.

Corneliu Coposuval, a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt elnökével, még 1993 januárjában is, az RMDSZ III. kongresszusán, amikor összetalálkoztunk, összeölelkeztünk, meleg szavakkal üdvözlöttük egymást. A kíséretében levő két kollégájának így szólt: „Ismeritek Király Károlyt. Őrá Ceaușescu radioaktív sugarakkal mondta ki a halált. Ceaușescu azt az utasítást adta, hogy még a fenekébe is helyezzenek lehallgató készüléket.” Kevés magyartól hallottam ilyen megnyilatkozást. Sokszor szavaztam az általuk előterjesztett határozati javaslatra.

A Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának vezetőségében – alelnöki minőségben – az ipari és gazdasági bizottság irányítása tartozott hatáskörömbbe, amelynek elnöke Alexandru Bîrlădeanu akadémikus volt. Én a nemzeti kisebbségi szakbizottság tevékenységéért voltam felelős. Először a mezőgazdasági szakbizottság irányítását osztották rám, de Ionescu Cazimir kérésére cseréltünk. Ő ugyanis nem tudott szót érteni Bîrlădeanuval. (Az akadémikus nemegyszer panaszkodott, hogy sok fenyegető névtelen levelet és telefonhívást kap a vátrásoktól. Ez rányomta bélyegét Bîrlădeanu velünk szembeni politikai magatartására is. Az RMDSZ és a Vatra szenátusi vitájában az utóbbiakat pártfogolta.) Nekem ilyen problémáim nem voltak.

Az igazat megvallva, aránylag keveset foglalkoztam ennek a bizottságnak a munkájával. Annál többet viszont a nemzetiségi szakbizottsággal. A nemzeti kisebbségekkel és etnikai kérdésekkel foglalkozó szakbizottság tevékenységét szakszerűség és céltudatosság határozta meg. Erre nagy szükség volt, mivel a Nemzeti Megmentési Front Tanácsának január 5-i nyilatkozata propaganda eszköznek bizonyult: megnyerni vele a kisebbségi sorban élő román állampolgárok bizalmát és szavazatát. A benne foglalt konkrét dolgok érvényesítése, megvalósítása elmaradt. Iliescu és Petre Roman nem vették szívesen, ha valaki ezeket felemlgette és számon kérte. A szakbizottság hivatása az én elképzelésemben éppen a számonkérés és érvényesítés volt. Ennek érdekében megbeszéléseket, kerekasztal-értekezleteket és szimpóziumokat szerveztem a megalakult nemzeti kisebbségek érdekvédelmi és képviseleti szervezeteinek vezetőivel, a Nemzeti Szövetség megyei tanácsai mellett létrejött, a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó szakbizottságok vezetőivel, szakemberek és újságírók, a Nemzeti Szövetség többi szakbizottságának részvételével. Jó együttműködés alakult ki köztem és N. S. Dumitru, a tanügyi állandó bizottság elnöke közt.

Sikerült kidolgozni egy átfogó elemzést és elfogadtatni a szövegét egy szimpózium keretében. Ebben a 116 oldalas füzetben benne foglaltatik 11 etnikai és nemzeti kisebbség érdekképviselőinek a programja. Az anyagot vitaindítónak szántuk az ideiglenes parlament számára. Ötszáz példányban kinyomtattuk és ki-

osztottuk a pártok képviselőinek és az ideiglenes parlament minden tagjának. Megvitatására azonban nem került sor. Iliescu elnök addig húzta-halasztotta, amíg nem került napirendre. Ebben az anyagban benne volt a nemzetiségi minisztérium létrehozásának szükségessége és a törvényerejű rendelet szövege. 1990. február 27-én terjesztettük Iliescu elnök elé, akinek egyetlen észrevétele volt, miután elolvasta: túlságosan hosszú és kimerítő. Ekkor készítettünk egy 8 oldalas összefoglalót, de így sem került napirendre. És azt szinte biztosan tudni, hogy nem az oldalszámok miatt nem került megvitatásra.

A nemzeti kisebbségi bizottság egyik fő feladata az volt, hogy írásbeli jelentést készített sajtókivonatokból azzal a jól meghatározott céllal, hogy pontos tájékoztatásban részesítse az államhatalom vezető testületeit a szélsőséges, neonacionalista, kommunista és vasgárdista uszításokról, az idegengyűlölő propaganda-hadjáratról, ami a román nyelvű írott és sugárzott sajtóban, különösen a televízióban eluralkodott. Az általam aláírt jelentések és tájékoztatók iránt azonban sem Iliescu, sem Petre Roman nem tanúsított érdeklődést. Ezt tapasztaltam akkor is, amikor négy-szemközt vagy vezetőségi gyűléseken próbáltam felhívni a figyelmet a kisebbség-ellenes politikai hadjáratra és a benne rejlő veszélyekre. A forradalom utáni új hatalomnak az ellene fellépő, utcákra vonuló elégedetlenkedők leszerelése után új kihívással kellett szembenéznie: a nemzeti gyűlölség felszításával. A hatalmon lévőek egy csoportja megpróbálta a maga hasznára fordítani az elszabaduló indulatokat.

A Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának 21 tagúvá bővített büroja legelső ülésén Ion Iliescu elnök rövid beszámolót tartott az ország politikai helyzetéről, az újonnan kibővített vezetés legsürgősebb teendőiről, feladatairól. Viszonylag objektív beszámolót. Ugyanis nem tudta, a jelenlévők, főleg az újonnan jöttek, hogyan viszonyulnak az új hatalomhoz.

Beszámolója után elsőnek én kértem szót, és elmondtam, hogy az országban az uszítás olyan méreteket öltött, hogy az már az alig beindult demokratizálódási folyamatot is veszélyezteti. Kértem, hogy a NSZIT sürgősen tűzze napirendre a kisebbségi kérdés megtárgyalását, és intézkedjen, amíg a dolgok el nem fajulnak. Radu Cîmpeanu rábólintott, mondván, hogy ők, akik külföldről jönnek, jól tudják, mekkora jelentőséget tulajdonít a Nyugat a kisebbségi – nemcsak a nemzeti kisebbségi, hanem a vallási és más kisebbségi – kérdés megoldásának. Ebből Iliescu megértette, hogy bizonyára az ellenzék, a demokratikus pártok is a kérdés megoldása mellett vannak.

El kell mondanom, hogy Iliescu elnök ekkor tanúbizonyságot tette tájékozottságáról, jól informáltságáról. Mi most, kisebbségiek, magyarok, azon törjük a fejünket, hogy miként tudjuk gondjainkat, problémáinkat a hatalom képviselői-

nek tudomására hozni, velük megértetni. Meg kell mondjam, Iliescu – aki Cîmpeanu után ismét beszélni kezdett – teljesen tisztában volt a romániai kisebbségi kérdéssel. Elmondta, valóban, ezzel a kérdéssel foglalkozni kell, mert a kisebbségek – főleg a magyarok – a múlt rezsimek alatt sokat szenvedtek az erőszakos asszimiláció miatt. Az iskoláikat elszorvasztották, az anyanyelvhasználatot korlátozták, olyan volt a káderpolitika, hogy vezető tisztségekbe – még a magyar többségű megyékben is – főleg románokat léptettek elő. Említette a Bolyai Egyetemet is... annyira, hogy én a végén szinte restelltem magam, hogy Iliescu szinte jobban tudja a mi gondjainkat, mint én.

A jelenlevőkre ez nagy hatást gyakorolt: láttak maguk előtt egy politikust, aki nagyon is tisztában van a realitásokkal, csak hát egyelőre a napi gondok nem engedik meg, hogy lépjen. Ő akkor egyet is értett azzal, hogy legkésőbb három hét múlva a dolgot meg kell tárgyalni és persze megfelelő döntést is kell hozni.

A továbbiakban viszont az történt, sajnos, ami történni szokott a román politikában: mihelyt a szorító körülmények megszűntek és kiderült, hogy a többi párt képviselőit manipulálni lehet, elterelték a figyelmet a kisebbségi kérdésről. Előtérbe került a román nemzeti érdekek védelme. Mondanom sem kell: a kisebbségek rovására. Ez nem egyik napról a másikra következett be.

I 1990 SZOMORÚ MÁRCIUSA

Március elején Iliescu még arra kért, hogy tárgyaljak Ceonteával, mert egy ragyogó ember, és igyekezzünk megegyezni. Én akkor azt mondtam neki, hogy szívesen tárgyalok ugyan bárkivel, de egy dolgot előre megmondok: a nemzetiségi kérdés rendezése nem egy pártnak, hanem a mindenkori államhatalomnak a dolga. Még akkor is, ha ideiglenes az az államhatalom. Tehát nincs mit egyezkedni Ceonteával. Mégis elfogadtam, hogy találkozzunk. De Ceontea végül is nem jelent meg a találkozón.

Ugyancsak március elején, alulról jövő kezdeményezésre, fölmerült március 15-e megünneplése. Sajnos, az RMDSZ-nek Bukarestben a Petőfi-házban tartott értekezletén nem sikerült egységes álláspontot kialakítani e nap megünneplésével kapcsolatosan.

Felmerült például a magyar zászló kérdése. Én azt mondtam: kell a magyar zászló, de kell a román zászló is. Egymás mellett a kettő; legyen ott a román zászló, mert Romániában élünk, de legyen ott a miénk is. Vagy a jelszavak, a jelmondatok kérdése. Jó lett volna, ha az ünnepségek szervezésében egységes irányvonal érvényesül, de nem sikerült egyeztetni a kívánságokat.

Március 11-én este tíz óra tájban felhív Iliescu telefonon: „Ha még maradsz, átjövök egy kicsit később hozzád, beszélni akarok veled.” Sok volt a munka, ezért nem számított a munkaidő. Dolgozott mindenki, amíg bírta. Bent voltam én is, a munkatársaim is.

Úgy fél tizenegy tájban átjött aztán, négyszemközt beszélgettünk az irodámban. Mondja: „Hallom, hogy ünneplitek március 15-ét.” – „Igen” – válaszolom. – „Semmi probléma, csak rajta.” Ezek az ő szavai voltak. Sőt továbbment: „De vigyázzatok, mert vannak értesüléseim, hogy bizonyos szélsőséges elemek provokációkat készítenek elő. Az egyik részről is, a másik részről is.”

Én elvileg lehetségesnek tartottam, hogy lehet egy-egy részeg magyar is, aki csúnyát mond egy románnak, vagy kikezd vele. Azt mondtam: „Én azt javaslom, hogy holnap, amikor kiküldöm az embereimet a helyszínre, küldj te is a szervezéstől, Paul Jerbastól és másoktól is. Legyenek ketten: egy a kisebbségek részéről, és egy másik központi megbízott.” Ebben maradtunk.

A Kisebbségi Tanácsnak ekkor már voltak saját alkalmazottai: az orosz Andrei Achim, az ukrán Stefan Tcaciuc, Nicolae Gheorghe a cigányok részéről, Iosif Boda, aki most elnöki tanácsos, Bitay Ödön, Verestóy Attila, Lányi Szabolcs, Salati Ferenc és mások is. A kisebbségiek rendszeresen a saját kisebbségük ügyeit intézték Buka-restben, de az országban is. A tanács fizette őket. De most szükség volt mindenkire. Behívtam mindeniküket, és kiküldtem egy-egy megyébe. Emlékszem, Kolozsvárra Bitay ment, Marosvásárhelyre Lányi Szabolcs, Háromszékre Verestóy, aztán Aradra, Temesvárra, Fehér megyébe... Egy megye maradt lefedetlen, Szatmár. Semmi jel nem mutatott arra, hogy ott valami készülne.

Az egész dolog valahogy a Vatra-program szerint zajlott. Valószínűleg látták, hogy Vásárhelyen ekkor még nem sikerült magyarellenes megmozdulást kiprovokálni, ezért lett Szatmár a „kiválasztott”. Vásárhelyről Țîra ezredes ment Szatmárra és Vasile Moiş is ott volt.

Formanek Ferenc megyei alelnökkel beszéltem telefonon. Első kérdésem ez volt: „Miért mondottál le?” – „Hát köteleztek, különben megverték volna.” – „Kibírtad volna. Nem lett volna szabad a nyomásnak engedni. Ha lemondasz, az más...” Egy kicsit durva voltam. Az ők – a szatmáriak – hibája az volt, hogy semmiféle intézkedést nem tettek a rendbontás megakadályozása és a védelmünk érde-

kében. Az is igaz, hogy a vátrások faluról hoztak be oda is embereket, akik aztán meglepetésszerűen, brutálisan támadtak.

A másik dolog, hogy a diverzióba be volt avatva a média: a televízió, a sajtó rögtön nagy erőbedobással rájátszott a történetekre, és országszerte előkészítette pszichológiailag a hangulatot a későbbiek számára. Megjegyzendő, hogy ekkor, 15-én, Szatmár kivételével, az országban sehol semmiféle rendbontás nem történt.

Március 15-én Bukarestben tartózkodtam, és Iliescuval több mint egyórás beszélgetésem volt, aminek során elmondtam a dolgokat, és próbáltam rábeszélni, hogy a hatalom avatkozzék közbe. Ha nem teszi, az azt jelenti, hogy tudatosan segíti a provokációkat. Sajnos, Iliescu magatartásában változás állt be a pár nap alatt. Egyetértett a megfélekezéssel, de említette, hogy minek kellett az iskolákat olyan hamar szétválasztani; minek a kétnyelvű felirat, ami sérti a románok érzelmeit stb. Más szóval: húzzátok meg magatokat, s akkor esetleg megússzátok.

Marosvásárhelyen a pogrom beindítása másnapra, 16-ára volt időzítve. A szatmári lejárt, következett a gyógyszertár problémája. Meg kell mondanom, hogy az a bizonyos sánta ember, aki ott kezdte a skandalumot, szekuritátés ügynök volt, később ráismertek. Bizonyos jelek szerint itt is voltak faluról behozottak, Radnót környékéről, a Mezőségről. Hogy nagyobb baj ekkor mégsem lett, annak az a magyarázata, hogy 16-án este én repülőgéppel hazautaztam. A gyógyszertár körül a tüntetés már reggel óta tartott, nekem Bukarestbe erről semmiféle jelzés sehonnan nem érkezett. Aki elmondta, mi történt, hogy már reggel óta... hogy több száz fős a tömeg... hogy verekedés is volt... az a repülőtéren a sofőr volt, aki várt. Mihelyt hazaértem, azonnal hívtam a megyei rendőrfőnököt, Gambrea ezredest:

– Mi újság, ezredes úr?

– Semmi különös.

– Semmi, semmi?

– Á, valami volt, egy tüntetés egy gyógyszertár körül, de már elintéztük a dolgot...

– Tényleg már nincs probléma ott, csak volt? – kérdezem.

– Utánanézek, alelnök úr, mindjárt kiküldök valakit, s ha megengedi, később felhívom.

Tehát a csúsztatás...

Hívom a helyőrségparancsnokot, Cojocarú tábornokot:

– Mi újság, tábornok úr?

– Hát, füstöl a kályha, az asszonnyal éppen takarítunk stb.

– De a politikával hogy állunk?

- Semmi probléma.
- És a gyógyszerár?
- Ja, hát ott két alak összeveszett a reggel, de már rég rend van.
- Én úgy tudom, hogy nincs rend.
- Hát majd megkérdem Gambreáékat, mi a fenét csinálnak? – válaszolta.

Harmadiknak – a többit már nem hívtam, hanem a lakásomban kormánytelefon volt – tárcsáztam azonnal a belügyminisztert, Chitacot. Időközben híre ment, hogy hazajöttem, és a városi telefonon többen felhívtak, és elmondták, hogy mi van. Köztük Florin Bogdan jó barátom is. Ő a rádióval szemben lakott. Azt mondja:

– Karcsi, nagy baj van! Vigyázz, én azt mondom, menj is el otthonról, mert a tömeg már a rádió előtt van és azt is kiabálják, hogy téged fel akarnak akasztani. Ha gondolod, gyertek hozzám, nálam a családotod biztonságban van.

Hívom Chitacot:

– Mit tudsz Vásárhelyről?

Azt mondja, semmi különöset. Valami jelzést kapott ugyan, hogy egy gyógyszerár előtt valami zűrzavar volt, de már rég rend van.

– Hát tudd meg, hogy nincs rend. Több száz főnyi tömeg gyűlt össze, és már megindultak a városba. Ha téged így informáltak, hogy rend van, akkor hazudtak.

Mire ő:

– Hujj, hívom Gambreát és így meg úgy...

– Mielőtt hívod, előbb még két dolgot tudj: meg kell nézni, mi a helyzet a többi megyében, főleg ott, ahol vegyes a lakosság. És azonnal riadóztatni kell a rendőrséget mindenütt: vigyázzanak, mert provokációra lehet számítani. Elég az én szavam, vagy Iliescutól is kell utasítás?

Chitac:

– Alelnök úr, parancsnak vettem és azonnal intézkedem.

Azonnal beszéltem Iliescuval. Ő is úgy tudta, hogy valami volt, de... Munkált tehát a félrevezetés, a figyelemelterelés, az elhallgatás s közben kelt a kovász. Felhívott Gambrea is: valóban sokan vannak és elindultak, neki nincs elég ereje megállítani őket; kérte Cojocarut, hogy adjon katonákat, de az megtagadta... Mondtam Iliescunak, beszéljen Stănculescu tábornokkal, adjon parancsot a hadseregnek a közbelépésre. Itt ismét kitűnt Iliescu ambivalens magatartása: azt mondta, hogy ott intézkedik ő, de én itt vagyok, alelnök vagyok, vegyem kézbe a dolgokat és intézkedjem. Mondom: „Ezt úgy vegyem, hogy teljes felhatalmazást adsz nekem.” Azt mondja, igen. „Rendben – mondom –, de szólj akkor Stănculescunak is, Chitacnak is, mert a hadsereg nem tartozik az én hatáskörömbbe.

Judea ezredes volt a városi Front-elnök. Amikor beszéltünk, kitette a telefonkagylót az ablakba, hadd halljam a tüntetőket, akik akkor értek oda a Városháza elé. Királyt, Tőkést, Sütőt, Kincsest akarták felakasztani. Ezt kiabálták. Rendutasítottam és felelőssé tettem a történetekért. A terv az volt, hogy a tüntető tömeg elhalad a Székely Vértanúk előtt – ott a magyarok őrizték a koszorúkat –, onnan az egyetem elé, ott a sztrájkoló magyar orvostanhallgatók voltak. Könnyen lehetett volna összecsapást provokálni. Ekkor a tömegben állítólag kétezen voltak. Nem mentem ki, hogy megnézzem. Nem részletezem. Amikor végül is a hadbíróság elé állítással fenyegettem meg az én magas rangú parancsnokaimat, Cojocarut, Scieciut (nyugalmazott tábornok volt, akkoriban a megyei tanács első alelnöke, az én első helyettesem), Gambreát, Scieciu komolyan vette, és azt mondta: „Én önnek megígérem, hogy nem fog történni semmi.”

Ekkor már este 11 óra volt. Scieciu lement a tüntetőkhöz, az élükre állt, s nem mentek fel a Székely Vértanúkhöz, hanem a Vártemplom felé indultak, és nem mentek el a diáktüntetőkig, hanem visszatértek a Főtérrre. A kiabáláson kívül semmi sem történt.

Mikor visszatértek, Scieciu a Judea irodájából a kormánytelefonon felhívott: „Alelnök úr, jelentem, hogy nem történt semmi, és az emberek most szétoszlanak, hazatérnek.” Azt mondtam: „Biztos voltam benne, hogy ha ön megígérte nekem, hogy semmi sem történik, nem is fog történni semmi, hisz önök szervezték és ha önök nem akarják, ennyi sem történik.” Ő persze tiltakozott.

Még egy epizód, ami még jobban megvilágítja a dolgokat: Éjfél után, egy órakor, felhívott Gambrea, hogy az emberek a Főtérről hazamentek, a városban csend van. Hozzátette: „És jól letolt engem Cojocarut tábornok úr és Scieciu is, amiért elmondtam Önnek, hogy is állnak a dolgok...” Ennél több nem kell ahhoz, hogy ki is állt konkrétan a vásárhelyi események mögött. Ceonteák önmagukban, rendőrségi, katonatiszti segítség meg felső rábólintás nélkül nem tudták volna megszervezni a dolgot. Ez történt.

Szombaton volt a román diákok tüntetése. Ez a legnagyobb rendben, normálisan zajlott. Vasárnap teljes nyugalom volt. Hétfő reggel öt órakor én elindultam gépkocsival vissza Bukarestbe. 11 órakor, mikor odaértem, kaptam az értesítést, hogy Görgényből megindultak a buszok... Alig tettem le a csomagomat, első utam Iliescuhoz vezetett. Akkor már tudtuk, hogy sok autóbusz áll a görgényiek rendelkezésére, és hogy a buszok zavartalan haladását rendőrségi kocsik biztosítják.

Az igazsághoz tartozik, hogy voltak román tisztviselők is, akik nem értettek egyet ezzel a dologgal. Valer Gâlea, az egyik megyei alelnök például. Olyan román tisztviselőről is tudok – Maros megye polgármestere –, aki kiment Régenbe, s be-

szélni próbált a tömeggel, hogy nem igaz az, hogy Vásárhelyt ölik a románokat, hogy gyermekholttestek állnak halomban az utcán. A tömeg nem hallgatott rá. Ugyanez az ember elmondta nekem, hogy állandóan telefonáltak a megyéhez Bákóból, Piatra Neamţból, Vâlceaából és máshonnan is, hogy mi a helyzet Vásárhelyen, kell-e segítség, mert jönnek... A szándékos megtévesztés, a rosszindulatú félrevezetés bizonyítéka, hogy amikor mindennek vége lett és kiderült, hogy az összecsapásoknak három román és három magyar halálos áldozata volt, senki sem kérdezte: na, és hol vannak azok a halottak, akiket a magyarok korábban felkoncoltak?

Én Bukarestben állandóan tartottam a kapcsolatot Iliescuval, Petre Romannal, a hadügyminiszterrel, a belügyminiszterrel. Asztalukra tettem folyamatosan a tájékoztatást – írásban, hogy nyoma maradjon. Sürgettem a közbeavatkozást. Volt olyan helyzet, hogy Petre Roman miniszterelnök kijelentette: a hadsereg közbelépett. Mondom: „Ez nem igaz.” Iliescu a miniszterelnökhöz fordul: „Hallod, Petrica, nem igaz...” – „Pedig hát a tábornok azt mondta, hogy közbelépnek...” – válaszolt Petre Roman. Kiderült később, hogy a hadsereg nem is akart közbelépni, mert nincs elegendő létszám, s hoznak még katonákat Tordáról, Kolozsvárról – ezek aztán másnap estére oda is értek. Egyszóval látszott a huzavona.

Tizenkilencedikén délután öt óra tájban tudomásomra jutott, hogy Sütő Andrásék az RMDSZ-székházban rekedtek és ostromolják őket. Én akkor rögtön tárcsáztam Vásárhelyt, a rendőrfőnököt, a katonaságot, Judeákat. S mikor láttam, hogy nem történik semmi, akkor Chiţac belügyminisztert. Hat órakor a vásárhelyi rendőrségről jelentették, hogy nincs semmi baj, és Sütőék kiszabadultak. Persze én ezzel nem elégedtem meg és hívtam András lakását, beszéltem Évával, a feleségével: „Nem tudok semmit, Karcsi, kétségbe vagyok esve. Se nem telefonált, se semmi.” Beszéltem megint. Nyolckor mondják, hogy tankba ültették és kimenekítették őket. Ismét telefonáltam: „Nem igaz, nem menekítettek ki senkit.” A végén Chiţac is megerősítette, hogy megmenekültek, mert nem hiszi, hogy ezek megint hazudni mertek neki. Hogy aztán fejbe vágjon a hír, mi történt. Felhívtam Chiţacot: „Ezek banditák, alelnök úr, nem tudok mást mondani” – válaszolta.

Amikor megtudtam pontosan, hogy mi a helyzet Sütővel, este 11 óra volt. Bementem Iliescuhoz: „Na, amit főztetek, az edényben van.” Ő meglepődve: „Mi történt?” Mondom, hogy Sütő Andrást agyba-főbe verték, ha életben marad is, a fél szemét kiverték. Megilletődött és kérte, menjünk együtt, beszéljünk a tévében. Mondtam, hogy én nem megyek, mert még olyan súlyos dolgokat találok mondani, hogy nem lesz belőle semmi jó.

Másnap tizenöt-húszeszes tömeg gyűlt össze Marosvásárhelyen. Összegyűlt a megyei tanács, Kincses Elődöt visszahívták. Engem értesítettek Bukarestben, hogy megint megjelentek a Görgény-völgyiek. Lementem Iliescuhoz. Ott volt Petre Roman is. Két dolgot kértem: üljön össze azonnal a végrehajtó bíró és a katonaság addig is állja el azonnal az utakat, különben mészárlás lesz. Ők egyetértettek velem. Mindent megígértek, előttem adták ki a parancsot, még vissza is jeleztek amazok, hogy igenis, megértették, intézkednek... hogy én a másik oldalról kapjam a jelzést: mindez nem igaz. És sajnos nem volt igaz. Ha a felső vezetés hozzáállása etikus és nem azt gondolják, hogy jó az, ha jönnek a Görgény-völgyiek és megleckéztetik a magyarokat, akkor nem fajulnak tovább a dolgok...

El kell mondjam még, hogy 19-én kértem a felelős katonák eltávolítását. Be is rendelték Judea ezredet azzal, hogy rögtön lefokozzák és bíróság elé is állítják. Reggel, amikor megyek a munkába, Judea ott röhög a kapusszobában: nagyot köszön s mondja, hogy az éjjel érkezett azzal a repülőgéppel, amellyel Sütő András. Tehát az áldozat s a tettes együtt. Judeát nem váltották le, bíróság elé sem állították. Tovább végezte romboló munkáját. Ma már nyugdíjban van, és könyvet ír.

Az igazsághoz tartozik az is, hogy amikor másnap meglátogattam Sütő Andrást a katonai kórházban, ahová hozták, a kórházparancsnok, egy orvos-tábornok lekísért a kapuhoz: „Alelnök úr, bocsássák meg nekünk, románoknak, ezt a barbárságot” – mondotta. Összeöleleztünk. Sok ilyen emberi megnyilvánulást tapasztaltam akkoriban mások részéről is, csak nem kapott sajtót; ha szabadon hagyják megnyilvánulni a normális, emberséges véleményeket, akkor olyan közhangulat alakul ki, ami arra vezet, hogy az uszításnak véget kell vetni...

Látva a fejleményeket, és hogy már itt a zsákutca, nem helyezkedhetünk arra az álláspontra, mint 1940–41-ben a iasi zsidóság, hogy behúzódott a házába és imádkozott, s úgy törtek rájuk és mészárolták le őket. Minekünk vállalni kellett a küzdelmet. Így történt, hogy két ízben is, 19-én és 20-án, a rádióban felhívtam a magyarságot az önvédelemre. Még február végén, látva, mik történnek, elmondtam néhány embernek Vásárhelyen, hogy ha bekövetkezik és nincs kiút, mit kell tenni. Tulajdonképpen ennek köszönhető, hogy ami történt, nem érte a magyarságot teljesen felkészületlenül. A leitatott, manipulált tömeg mindenre képes lett volna. Az önvédelem általánosan elfogadott emberi jog – és mi, sajnos, kényszerítve voltunk rá. Hogy nem lett véresebb a vásárhelyi pogromtervezet, és hogy az erőegyensúly állami támogatás, rendőrség, hadsereg hiányában is helyreállt, az az önvédelemnek köszönhető.

És közben meg kellett akadályozni, hogy a dolog ne harapózzék el. Borzasztó nyomás nehezedett rám a Székelyföldről; akartak menni segíteni. Ma is vannak

helyi, botcsinálta RMDSZ-politikusok, akik nem értették és nem értik, hogy mi az arány, és hogy ilyen helyzetben mit, meddig szabad. Volt, amikor durván kellett szólnom: „Nem mentek. Megtiltom. Nem szabad.” Én tudtam, hogy Bukarestben is, az országban is megszervezték, hogy provokátorok induljanak Vásárhelyre „segíteni”. A tervek szerint egy nagyarányú magyarpusztításnak kellett volna bekövetkeznie; hogy aki ebből megmenekül, az elmeneküljön. Ezt meg kellett akadályozni bármilyen áron. Amikor Vásárhelyen 20-án az egyensúly felbomlott, kellett egy kis támogatás, de ennek helyinek kellett lennie.

Husadikán ki akartam adni egy nyilatkozatot. Elküldtem a Rompressnek. Olyan kemény hangú volt, hogy Iliescuhoz mentek vele. Felhívott: „Tudod-e, hogy ez a szöveg a kormány bukását okozza?” Mondom: „Nem baj. Majd más kormányt nevezel ki.” – „De tudod-e, hogy ezzel esetleg én is bukom?” Tényleg nagyon súlyos dolgokat tártam ott fel. Mondtam, visszavonom, de üljön össze a Végrehajtó Bűró, tárgyaljuk meg a kérdést, és addig is azonnal intézkedni kell. Így sikerült erélyes közbelépéssel megfékezni a dolgokat, és egy bizottságot kiküldeni, amely később meg is kezdte a munkáját és sikerült is a kedélyeket lecsillapítani. Össze is állítottak egy jelentést. 21-én a bűróülésen Stănculescu meg Chițac jelentést terjesztettek elő, hogy csend van. Elhatároztuk, hogy bizottság száll ki és vitattuk, hogy mi legyen a bizottság szerepköre, amikor munkatársaim hoztak egy plakátot Buka-restből, az utcákról: „Román testvérek! Marosvásárhelyen a magyarok koncolnak.” Bevittem a plakátot az ülésre: „Íme, uraim, ebben az esetben mi a teendő?” Össze-néztek. És tényleg letiltották, hogy vonatokat adjanak a román „mentőknek”.

KIRÁLY KÁROLYNAK,
A NEMZETI EGYSÉG IDEIGLENES BIZOTTSÁGA ALELNÖKÉNEK FELHÍVÁSA

Kedves Barátaim!

Értesültem arról, hogy a tegnapi aránylagos csend után a kedélyek ismét felvannak kavarva a román kormány nyilatkozata és a RTV egyoldalú, pártos álláspontja miatt.

Felháborodásokat jogos, annál is inkább, mivel a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa Végrehajtó Bűrójának tegnapi ülése ismételten megtárgyalta a szóban forgó kérdést, ami teljes ellentétben van a tegnapi kormánynyilatkozattal. Miután a Végrehajtó Bűró meghallgatta a belügyminiszter és a fegyveres erők miniszterének jelentését a marosvásárhelyi eseményekkel kapcsolatban, a Végrehajtó Bűró szinte

egyöntetűen a kormányelnök jelenlétében helyes elvi következtetéseket vont le, és úgy döntött, hogy további határozott lépéseket kell tenni, hogy az atrocitásoknak véget vessenek, a nemzeti uszító politikát megfékezzék, és szervezőit a törvény erejével sújtsák.

Ennek ellenére és mindezek után ma ismét felhívással fordulok hozzátok, kedves magyar testvéreim és honfitársaim, arra kérve, hogy őrizzétek meg nyugalmatokat, ne vonuljatok ki az utcára, szervezzétek meg a gyárak és családjaitok ön- és kollektív védelmét, és holnaptól álljatok munkába.

Vegyétek fel a kapcsolatot a román kollégákkal és próbáljátok megértetni velük, hogy a féktelen uszító politika áldozatául estek, hogy hazug állítások alapján vádolnak minket. Legyetek megértéssel, mindent megteszünk azért, hogy megértessük a román vezetőséggel is, ne legyen részrehajló, és tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a magyarság élhessen továbbra is szavatolt jogaival, elsősorban az élethez való joggal és a nemzeti létét feltétlen biztosító egyéni és kollektív jogaival.

A Ion Iliescu elnöknek küldött tájékoztató jegyzékek egyike – a torlódó események miatt még a legépelésére sem maradt idő...

JEGYZÉK

Nagyon sürgős!

Ion Iliescu elnök tájékoztatására

A helyszínen tapasztaltak alapján, jóllehet a helyzet súlyos Marosvásárhelyen, a rendőrség nem tudja feladatát teljesíteni a Vatra hívására összegyűlt több mint ezer román dolgozóval szemben, akiket a községi önkormányzatok révén toboroztak; miután feldúlták a politikai pártok székházait, néhány százan megindultak, hogy a rádióadót elfoglalják, a hadsereg még most sem avatkozott közbe, ami arra enged következtetni, hogy valakik felelőtlenek.

Kérem, Elnök Úr, ha nem akar részese lenni egy tömegmészárlásnak az éjszaka folyamán, rendelje el a hadsereg közbeavatkozását.

Király Károly
alelnök

Míg Marosvásárhelyen a tragikus események zajlottak, én a kulisszák mögötti összecsapások résztvevője voltam. Ami Marosvásárhely utcáin megérett, nem egészen független attól, ami a fővárosban, a párnázott ajtók mögött történt.

A Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának (NSZIT) két büroülésén, 20-án és 21-én, tárgyaltunk az eseményekről. Mint már említettem, a Végrehajtó Büro tagjai közt volt, aki keményen elítélte a kormány és az államelnök magatartását – például Ion Caramitru és Cazimir Ionescu – azért, hogy bár tudták, mi történik, nem tettek semmit az erőszakhullám megfékezésére s ezzel mintegy szabad kezet adtak a szervezőknek az események további eszkalációjához.

Tisztességes, nem részrehajló álláspontja volt Serghei Mesaroşnak, Andrei Vuţă kolozsvári színésznek (a NSZIT tagjának). Ő különben a megbeszélések során többször is közbeszólt, amikor némelyik bírótag csak a magyarokat tette felelőssé, hogy „nem igaz, ez nem úgy van, nekem rokonaim vannak Marosvásárhelyt, azok elmondták, hogyan történt...” Tisztességes, nem volt részrehajló N. S. Dumitru álláspontja sem, aki utóbb részt vett a vizsgálóbizottság munkájában. Ő csak a puszta tényekre mutatott rá: ez van, ha ez történt, akkor ezt kell tenni, hogy többé ne forduljon elő... Meg kell mondanom, hogy az ellenzéki pártok megbízottjainak álláspontja már nem volt ennyire elfogulatlan. Radu Cîmpeanu már megfordította a dolgot: túlzott magyar kívánságokat, a román érzékenység megsértését emlegette. Ion Diaconescu pedig, aki szintén bírótag volt a Parasztpárt részéről, nem restellte a fejemre olvasni, hogy a magyarok nem lojálisak a román államhoz. Nagyon erélyesen tiltakoztam és kikértem magamnak: nem a magyarok lojalitásával van a baj – ők korrektül viselkedtek az állammal szemben –, hanem a román hatalom objektivitásával, a be nem tartott ígéretekkal. Ő a végén elnézést kért. Az ülés végén aztán arra kértek, hogy járjak közbe, Magyarország ne vádolja Romániát a Vásárhelyen történtek miatt. Azt tenném még hozzá, hogy ekkor az álláspontok még nem egyes pártok, formációk szerint oszlottak meg. Volt olyan, aki korrektül, objektíven ítélte meg a dolgokat a Front tagjai közül is s az ellenzéki pártok tagjai közül is. Mint ahogy voltak itt is, ott is olyanok, akik egyoldalúan, részrehajlóan, csak a magyarokat tették felelőssé a történetekért. Ami végül pozitív volt, az az, hogy sikerült a dolgokat a helyükre tenni, s az álláspontok később tisztázódtak is.

Kiszállt a bizottság. Ezt szerencsére nem Ion Mânzatu vezette – ő akkor éppen Latin-Amerikában tartózkodott –, hanem Gelu Voican-Voiculescu, aki, úgy látszik, nem volt beavatva a különböző szövevényekbe, mert hozzáállása emberi volt: nem volt túlságosan részrehajló. Amíg a bizottság Vásárhelyen tartózkodott, mindvégig tartotta velem a kapcsolatot. Amikor arra került a sor, hogy az egész megyei vezető-

séget le kell váltani, megbeszélte velem, és én is beadtam a lemondásomat. Így aztán sikerült a katonákat, Ţiráékat is félreállítani. Az ő – Voican-Voiculescu – ötlete volt az is, hogy az új vezetőségbe a románok javasolják a magyarokat és a magyarok a románokat. Így lett alelnök Kolozsváry Zoltán mérnök, akit a románok is szívesen javasoltak, s akiről rövidesen kiderült, hogy nemcsak híres tudós, hanem nagyon jó politikus is, aki a választások előkészítése során kiválóan betöltötte az alelnöki szerepet. A magyarok elnöknek Gáleát javasolták, akivel szintén jól együtt lehetett működni, s így az indulatok kissé lecsillapodtak. Még ide tartozik az, hogy március végén a tévé magyar adásában én románul elmondtam, hogy az egész provokáció volt. Az adás után sokan felhívtak, románok is, azzal, hogy most végre értik, mi történt, miről is volt szó. Az együttélésnek megvolt a tömegalapja és a ferdítések, durva csúsztatások dacára sem sikerült ekkor még gyűlölködést szítani.

Azóta sokat, sokfélét beszélnek a vásárhelyi eseményekről. A magyarok is. Egy alkalommal Sütő András mondta: azt beszélük, ha én nem utazom el 19-én Bukarestbe, talán nem történik meg, ami történt. Lehet, hogy nem történik meg 20-án sem. De ki kezkesedik afelől, hogy harmincadikán nem történik meg. Vagy Tőkés püspök: „Károly bátyám, sokan úgy tudják, hogy te a vásárhelyi eseményekkor nem is voltál az országban... beszélük...” Mondom: „Hát te hol voltál?” Azt mondja: „Hát Amerikában.” Úgy. „És ki szolgáltatta neked az adatokat mielőtt Bushhoz mentél?” – „Tényleg. Úgy van, ne haragudj.” – „Hát igen, te Amerikában, Domokos Géza Magyarországon, és ti engem vádoltok, aki itt voltam egyedül.”

Nekem, ha Marosvásárhelyen lettem volna is, előbb-utóbb Bukarestbe kellett volna menni. A dolog Szatmáron kezdődött, és látni lehetett, hogy kirobbantói országos magyarellenés pogrommá akarták fejleszteni. Ezt megfékezni csak ott lehetett, ahol a hatalom van és nem ott, ahol mindenki cinkos.

Még egy epizód: 20-án hívott Iliescu: „Mit szólsz, ne menjünk oda?” Azt mondtam: „Nem. Nekünk itt a helyünk, Vásárhelyen mi már nem tudunk megoldani semmit. Itt kell közbelépni hatalmi szóval, erővel. Hiába mennénk oda beszédet tartani...” Sütővel akkor már megtörtént a dolog s a magyarokat nem lehetett visszatartani. Ha mi akkor nem vagyunk a fővárosban, akkor indulnak a vonatok a felüzelt „román hazafiakkal”. A bizottság jelentését, amelyik tulajdonképpen elég hamar elkészült, de csak hónapok múlva került napvilágra, én elfogadtam, mert elfogadható volt...

A marosvásárhelyi pogrom idején nemigen jutott eszébe senkinek, hogy a történeteket, a sorsdöntő eseményeket valamiképpen rögzítse. Az alább közölt telefonbeszélgetés egyike azon kevés bizonyítékoknak, melyek változatlanul fennmaradtak. E telefonbeszélgetés kezdetén benyomtam a készülék hangrögzítőjének

indítógombját: a Mihai Chițac belügyminiszterrel folytatott rövid telefonbeszélgetés szövege így szóról szóra fennmaradt. Ennyi az egész. A hangszalagról saját kezűleg írtam le később a szöveget. Az események alakulásáról ma már tudjuk: nem volt igaz a marosvásárhelyi hatóságok azon állítása, hogy Sütő Andrást és társait már a délután folyamán kimenekítették az ostromlott székházból; mint ahogy Judea ezredest sem tartóztatták le, nem rúgták ki és nem fokozták le...

Király Károly: Miniszter úr, Sütő írot a rendőrség kimentette, ám nem lehet megtalálni sehol; a családtagjaik sem tudnak semmit róluk... Nem rejtőzhettek úgy el, hogy valamilyen módon az otthoniakat ne értesítsék...

Mihai Chițac: Mégis, mikor mentették ki?

KK: Hát, a rendőrség úgy hat, hét óra tájban... És most telefonált a felesége, hogy otthon nincs és nem adott életjelt...

MCh: Király úr, kapcsolatba lépek a rendőrséggel.

KK: Még van egy kérdés, amely... Hírül kaptam most és azt mondom, hogy ezek a Judea és ezek... ezek... banditák, uram.

MCh: Tudom, uram. Meggyőződtem erről még a reggel, amikor láttam, hogy miképp mutatja be a helyzetet. P. Roman úr utasítására holnapra Bukarestbe rendelték, eltávolítják a beosztásából és letartóztatják. Valószínűleg Cojocarut is...

(Emlékeztetem az olvasót arra, hogy Cojocarut a marosvásárhelyi helyőrség parancsnoka volt.)

KK: Scieciut is.

MCh: Király úr, én reggel beszéltem Judeával, hogy mondja meg, mi ott a helyzet, mert küldtem egy rendőrt innen, Bukarestből, valakit, aki tud magyarul... Még a tegnap (március 18-án) kiküldtem, mert a Vatra... azok a Vatrától, az ördög vinné el őket, mind egyebet beszélnek, kiküldtem egy rendőrt innen tőlem, aki tud magyarul és aki aztán a teljes igazságot jelentse nekem, hogy tudjam, milyen intézkedéseket kell foganatosítanom.

KK: Pontosan. Tudja, mit csinált ez? (Judeáról van szó.) Valami provokátorokat küldött, hogy mozgósítsák a magyarokat, szabadítsák ki a székházban levőket. Ezek, hogy a vétkeiket elfedjék, ilyen bűnökre is kaphatók.

De hogy továbbmenjek elbeszélésemben a vásárhelyi események vezérfonalán, néhány szót szólnom kell bukaresti élményeimről ezekben a napokban. Az utca emberének hangulatáról kevés személyes tapasztalatom van. Tudom viszont, hogy a tömegtájékoztatási eszközök masszív dezinformációja következtében a fővárosban – tömegben – nem volt tanácsos hangosan magyarul megszólalni... Vagy: alelnök-

ként szolgálati kocsim volt, sofőrrel. A sofőrre, Martinra rátámadtak a kollegái a garázsban, hogy miért furikáz engem, egy magyart... Ő persze védekezett, hogy hát nincs minden úgy, ahogy azt az újságok írják, ő járt velem Vásárhelyt és a Székelyföldön is, az emberek barátságosan fogadták, megvendégelték, nem volt semmi probléma.

De elmondok egy-két idevágó epizódot. Bukarestben akkoriban én az Aviatorilor 87. szám alatt laktam. Ez a kormánynegyedben van. Tőlem a második házban Iliescu lakott. Az utcán, a kapu előtt, két rendőr teljesített szolgálatot, az udvaron másik kettő és a villában, a hallban, ugyancsak kettő. A szomszéd épület a külügyi szálló volt. Azt is katonaság őrizte. És az utcán is állandóan járőröztek, mint egyébként az egész környéken. Itt, ebben a „biztonságos” környezetben történt meg, hogy az egyik este, úgy tíz óra tájban, éppen hazaérkeztünk a kabinetfőnökömmel, Salati Ferivel, s leültünk, hogy falgunk valamit, amikor nagy csörömpöléssel valaki a nappali ablakát egy fél téglával beverte. Szerencsére nem történt bajunk. Azonnal kimentünk, lássuk, mi történt. A katonák a vállukat vonogatták, ők nem tudnak semmit. Láttak ugyan két alakot közeledni, de azok elfutottak, és nem tudták utolérni őket... Nem is próbálták, mert nekik nem szabad a helyüket elhagyni...

A másik eset pár nappal utóbb történt. Elhoztam a családot Vásárhelyről. Ott még mindig elég feszült volt a hangulat, gondoltam, itt nagyobb biztonságban vannak. El is jött a család. S egy adott pillanatban azon vesszük észre magunkat, hogy a villa őrsege eltűnt: egy lélek nem volt sehol. És nincs meg a kulcsunk sem. Bukarestben aznap elég puszkaporos volt a levegő. Délután épp egy tüntetés zajlott a magyar nagykövetség előtt, a marosvásárhelyi „beavatkozás” ellen tiltakoztak. Mivel az őrség váratlanul eltűnt, lehetett számítani arra, hogy valami készül. Ha nincs rá tanú, utána meg lehet magyarázni bármit. A család miatti aggodalomból felhívtam a sofőrt, Martint, de ő Bukarest másik részén lakott, saját kocsija nem volt, vagy két órába telt, amíg odaért. A magyar követségre nem küldhettem a családot a tüntetés miatt. Felhívtam az amerikai követséget. A nagykövettel már találkoztunk, ismertük egymást. Ő nem volt ott, a helyettese pedig nem vállalta a dolgot. Közben aztán megérkezett a sofőr is, kerített egy kulcsot. Mindenre felkészültünk, de végül is nem történt semmi, és reggelre az őrség is megjelent, épp oly váratlanul, mint ahogy eltűnt.

A kisebbségi sors még az ellenzékiiségnél is rosszabb: az ellenzéki vezetőkkel azért bizonyos szabályokat betartottak, mert hát mégiscsak a „mi emberünk”! De a magyarral szemben? Így történhetett meg, hogy bukaresti lakásomat, azaz szállásomat – mert hát tulajdonképpen szállás volt, nem lakás – egy nap egyszerűen

másnak adták. Nem lett volna semmi probléma, mert végül is csak a kézipoggyász volt a miénk, azt könnyen átvihettük volna bárhova. De az eljárás! Mégiscsak az ország alelnöke voltam! S amikor hazamegyek, ott találok valakit, aki azt mondja: ő lakik ott, nem én. S mutatja nekem Petre Roman jóváhagyását. Megyek Iliescuhoz, azt mondja, intézkedik. Kaptam aztán szállást a volt pártszállóban, a Floreascában. Ismertek, befogadtak. De mondták, hozzak igazolást, hogy a szállodaköltséget nem én fizetem. (Nem is lett volna elég a fizetésem a szállodára.) Szólok Dan Mărțiannak, ő volt akkor a titkár. Azt mondja, természetesen, semmi probléma. De az igazolást nem küldték el. Vagy két hétig késlekedtek, és a szállodában majdnem minden nap kérdezték, mi lesz, végül is ki fizet? Tulajdonképpen nem történt semmi, csak éppen a helyzet volt megalázó. Ez is része a hatalom részéről a retorziónak. Ilyenekben még volt részem később is.

Engem meg-meghívogattak külföldre. El kell mondanom, hogy nekem akkor volt kabinetfőnököm, tanácsosom, titkárnőm, sofőröm, testőröm (a testőrt hol elvették, hol megadták; a két év alatt vagy három hónapig volt összesen), tehát egy egész kis apparátus. Meghívtak Svájcba egy etnikai konferenciára. Akkoriban éppen volt testőröm, engedélyezték. Ez már 1991 tavaszán volt. A szenátus alelnöke voltam. Bârlădeanu mondja, hogy ha nem a román parlament küld, ők nem tudják állni a költségeket; ez etnikai, kisebbségi érdek, nem az országé. Én tudomásul vettem, nem kértem a hivatali kocsit. Mentem a sajátommal. A szállodát ott a saját zsebemből kellett fizetnem; se kiszállási díj, se semmi. Megérkezek Genfbe. Ott vár az én testőröm kipihenten, frissen. Repülővel érkezett, vonaton kísért tovább. Az én őrnagyom mindenütt első osztályon utazott, a szállodáját fizették, napidíjat kapott, napjára ötven dollárt, és kísért engem. És nekem semmilyen költséget nem számoltak el. Ez a helyzet megismétlődött azután Csehszlovákiában, Ukrajnában és még Magyarországon is. Én a saját zsebemből fedeztem mindent. A kísérőm meg nagy előszeretettel kísérgetett, hisz neki elszámoltak mindent, s a napidíjból még spórolhatott is.

Még mindig a marosvásárhelyi véres eseményekhez kapcsolódva arról is be kell számolnom, hogy mik zajlottak a „politikacsinálás” boszorkánykonyhájában. Adrian Măruțut még 1990 februárjában az erdélyi ügyekért felelős államminiszterre nevezték ki, amit nemcsak a magyarok, hanem minden Erdélyben élő kisebbség is sérelmezett. Ő ugyanis a Vatra egyik oszlopos tagja volt. Azzal, hogy Petre Roman bevette őt a kormányába – mint egy „kulturális szervezet” képviselőjét, amelynek célja védeni a többséget a kisebbségek ellen –, egyik bizonyítéka a Petre Roman-kormány nyíltan kisebbségellenes politikájának. Adrian Măruțut később az Egység-párt listáján szenátorrá is választották; elkötelezettsége tehát nem kétséges. Ami

a többi kisebbséget illeti: egy, a kormányhoz benyújtott interpellációban ők is nagyjából ugyanazokat a dolgokat sérelmezik, mint mi: kérik vissza elkobzott kulturális létesítményeiket, iskoláikat; kérik az anyanyelvű oktatást és általában a januári Front-nyilatkozatban foglalt ígéretek tiszteletben tartását. A vásárhelyi események alatt is mindvégig ott volt a kormányban a Vatra képviselője. Hogy ami Marosvásárhelyt márciusban történt, felsőbb rábólintásra történt, arra bizonyíték a március 21-én kiadott kormánynyilatkozat is. Ami már hivatalosan is igyekszik a felelősséget áthárítani, másra kenni – tősgyökeres hazai politikusi szokás szerint. Kinevezik a minisztert a legszélsőségesebbek közül; támogatják, szemet hunynak a disznóságai fölött; s amikor minden lezajlik, kiadnak egy nyilatkozatot, mely szerint „külső beavatkozásra” történt minden, provokált és románellenes az egész; hogy tízezer magyar turista okozott mindent, akik akkor Romániába jöttek. Nevetséges. Magyarországon is több tízezer turista tartózkodik minden nap, Romániából érkezettek, mások is, de még olyant nem hallottam, hogy ez veszélyt jelentett volna a magyar államra; vagy hogy Magyarország felróná Romániának, hogy túl sok állampolgárt menesztett oda. Tízezer turista, egy nap az országban, szétszéledve. Milyen veszélyt jelenthet, még akkor is, ha egy csoportban voltak, mondjuk ötszázan? Kovászna meg Hargita megye akkori ideiglenes vezetése Orbán Árpáddal és Pataki Imrével az élen megtámadták ezt a nyilatkozatot: igazságtalannak, hazugnak minősítették. Kihallgatást kértek a kormányfőtől, Bukarestbe utaztak. Petre Roman kormányfő erre újabb nyilatkozatot adott ki, hogy ebben a két megyében a magyar turisták nem okoztak gondot – szóval visszakozik, mint az az ember, aki nem tudja kijelentéseit (jó vagy rossz szándékú kijelentéseit) tárgyszerűen, érvekkel is bizonyítani. Sőt ígéreteket tesz s visszatér, ha ki nem is mondja, a januári Front-nyilatkozatra, s biztosítja a két megye magyar lakosságát, hogy szabad az anyanyelv használata; hogy az iskolákban garantálják az anyanyelvű oktatást; intézkedni fognak, hogy műszakilag lehetővé tegyék a magyar rádió és tévé adásainak vételét a Székelyföldön; hogy a marosvásárhelyi eseményeket vizsgáló bizottságot kiegészítik egy-egy hargitai és kovásznai megfigyelővel is. Ezt is jóváhagyták. A két ember le is ment Marosvásárhelyre, de ott levegőnek nézték őket, be semmibe nem avaták, a békítő-simító tárgyalásokra be sem engedték.

A kormányfő és a két megye elöljárói közötti tárgyalásról kiadott nyilatkozatban az utolsó pont ez: intézkednek, hogy a két megyében a magyarok és románok egyenlő elbánásban részesüljenek, senki se kényszerüljön nemzetisége miatt szülőföldje elhagyására. Ezt így elvileg el lehet fogadni. De a későbbiekből tudjuk, ez azokra vonatkozott, akiket a Ceaușescu-időkben erőszakkal helyeztek a Székelyföldre, s akik azután, ha csak tehették, hazaköltöztek. De hát ennek a dokumen-

tumnak is az lett a sorsa, mint a januári *nemzetiségi nyilatkozatnak*, az 1918. decemberi, *Gyulafehérvári Nyilatkozatnak*, vagy az 1945-ös nemzetiségi statútumnak, s az összes többi olyan román dokumentumnak, melynek csak pillanatnyi, taktikai jelentőséget szántak. Sajnos, e dokumentumokat az RMDSZ – a román politikai elit nagy megelégedésére – ma már nem is emlegeti. Mi is úgy tekintjük, hogy blabla volt. Pedig egy kormányfői nyilatkozat, ugyebár, nem lehet blabla.

Közlemény

A miniszterelnök telekonferenciája, valamint a Kovászna és Hargita megyei küldöttségekkel való találkozása után, amikor is sor került a tájékoztatásra az említett országrész helyzetéről, Románia kormánya kinyilvánítja a következőket.

Aptalanok azok a vádak, melyek a tömegtájékoztató eszközök révén Hargita és Kovászna megyék magyar lakosságát szeparatizmussal, nacionalizmussal és Románia területi épségének megcsorbítására való törekvéssel gyanúsították. Egyszersmind cáfolja azokat a híreket, melyek szerint Kovászna és Hargita megyékben magyar állampolgárok provokációkat és erőszakos cselekményeket követtek volna el.

A szükséges pártatlanság elvének betartásával a tömegtájékoztatásban tapasztalható félreinformálással kapcsolatban a kormány lépéseket tesz, hogy felelősségre vonják mindazokat, akik rágalmozó híreket, véleményeket közvetítenek, s ezzel gyűlöletet, erőszakot szítanak a nemzeti közösségek között.

Az 1990–91-es tanév előkészületei során az oktatási minisztérium sürgős intézkedéseket tesz a legalapvetőbb szabályok kidolgozására, melyek a magyar tan nyelvű oktatás újraszervezését szolgálják az összes iskolatípusban minden szinten, hogy a szóban forgó kisebbség aktuális szükségleteit kielégítsék.

A román nyelv hivatalos jellegének fenntartásával garantálja a nemzeti kisebbségek korlátlan nyelvhasználatát. Biztosítja a nemzeti kisebbségek nyelvén megjelent összes idegen kiadványok használatát és terjesztését, kivéve az ellenséges, nacio-nalista, sovén publikációkat.

A Posta és Távközlési Minisztérium biztosítja a szükséges műszaki feltételeket ahhoz, hogy a Szabad Román Televízió 2-es csatornájának adásait és a Magyar Televízió műsorait Hargita és Kovászna megyében is sugározzák.

A marosvásárhelyi események és az RMDSZ Maros Megyei Bizottsága által kidolgozott hatpontos követelés kivizsgálására létrehozott bizottságot – miután

a követeléseket Hargita és Kovászna megye lakossága is magáévá tette – egy-egy megfigyelővel egészítsék ki az említett megyékből.

A két megye helyhatóságai megteszik a szükséges lépéseket, hogy egyenlő munka- és létfeltételeket biztosítsanak az itt élő románságnak, megfékezendő az etnikai feszültségekből származó elvándorlási tendenciát.

Petre Roman

Románia miniszterelnöke

Min. Eln. Kab.

912/1990. III. 23. 12 h

Legtöbbször lekicsinylően és lebecsülően reagáltak úgy az információkra, mint a határozati javaslatokra, amelyeknek célja az atrocitások megelőzése volt. Nemcsak hogy nem vették figyelembe a jelzéseket, még tetézték is olyan kijelentésekkel, mint szeparatizmus, előjogok követelése, Románia területi épségének veszélyeztetése stb.

A MAROSVÁSÁRHELYI VÉRES ESEMÉNYEK UTÁN

A marosvásárhelyi események után, mint ismeretes, leutazott Bukarestből egy bizottság, és megkezdődtek a felek között a békéltető tárgyalások. Született egy bizonyos kompromisszum. De amiről most beszélni akarok, az az, hogy e sebtében kinevezett bizottság tagjainak egy része azonnal a helyszínre utazott, de hál' istennek, a „fővezér”, Ion Mânzatu, a Republikánus Párt elnöke (mint említettem már, a párt a Front kreációja, Mânzatu úr pedig ma a kormánypárt alelnöke) akkor valahol Latin-Amerikában volt kiküldetésben. Csak március végén érkezett haza.

Az irodáink egymás mellett voltak, a titkárságunk közös volt, így egymás mozgásáról tudtunk. Amikor hazajött, bejött hozzám és informálódott. Én addig őt becsületes, elfogulatlan, európai gondolkodású embernek ismertem. Érdeklődött a történetek felől, sajnálkozott Sütő miatt stb.

Hanem telt az idő, és látom ám, hogy már áprilisban vagyunk, ez az ember csak húzza az időt, és nem megy Vásárhelyre. Reklamáltam Iliescunál: mi lesz, mikor megy ki Mânzatu, elvégre mégiscsak ő a bizottság vezetője. Utólag visszagondolván, mégiscsak jobb volt, hogy nem ő, hanem Gelu Voican-Voiculescu vezette

ott a munkát. Róla, mármint az ő politikai magatartásáról, sokat lehetne mondani, de ebben az esetben korrektül kezelte az ügyet. Amíg ott volt, fellépett a román nacionalista megnyilvánulások ellen. Volt egy olyan kijelentése is egy adott pillanatban, hogy „a magyarokkal jobban szót lehet érteni, mint veletek”.

Pozitív hozzáállása volt Șora tanügyminiszternek is. Ő nem volt kombattív, jó érzésű, széles látókörű ember volt, akivel szóba lehetett állni. És elfogulatlanul, becsületesen próbálta kezelni a kérdést a bukaresti küldöttség többi tagja is.

Hanem jelzéseket kaptam Vásárhelyről, hogy megjelentek ott olyan személyek is Bukarestből, akik nem voltak tagjai a bizottságnak. Mintegy „önszorgalomból” kapcsolódtak be a vizsgálatba. Ezek egyike volt Virgil Măgureanu, aki tulajdonképpen már 1989 decembere óta a szekuritáté háza táján, berkeiben sürgölődött, s az elnöknek ezt a kapcsolatot intézte. Konkrét megbízatása nem volt. De tudtuk, hogy amikor ő valahová ellátogat, mindig elmegy a hadsereghez s a volt szekuritáté székházhoz. Amit most már a hadsereg őrzött. Szervezte, egyeztetette a dolgokat. Senki sem tudja bizonyítani, hogy ő ott akkor valami rosszat tett volna. Csak jelzések érkeztek hozzám, hogy látták a tisztekkel.

Az egyik, aki ezt jelezte, Iosif Boda volt, a bizottság egyik kiküldött tagja. Emberileg és politikailag nyert ügye volt nálam, mert meglátásai, elemzései következtetései jóknak, helytállóknak bizonyultak. Megkértem, írjon le mindent. A jelentést pedig azonnal átadtam Iliescu elnöknek. Boda jelezte először azt is, hogy miután Mânzatu végre elment Vásárhelyre, pár óra múlva már összeszűrte a levét Ceonteáékkal. Hat óra múltán pedig létre is hozták választási szövetségüket. Ezért mondom: jó, hogy nem ő vezette a vizsgálatokat elejétől fogva, mert teljesen a Vatra szempontjait igyekezett érvényre juttatni. Az általa később kiadott különjelentésben is, például. Ezt a „különjelentést” Mânzatu megpróbálta két ízben is a Végrehajtó Bűróban előterjeszteni és elfogadtatni. Mind a kétszer megakadályoztam. Még azt is, hogy egyáltalán előterjessze. Azt mondtam nagyon határozottan, hogy azért, mert a szöveget ismerem, s a jelentés teljesen elfogadhatatlan, mivel egyoldalúan az egyik fél álláspontját tükrözi. Várjuk meg a bizottság jelentését; mert a bizottság többi tagjának nem egészen ez a véleménye. Az akkori alelnöki tisztségemnek megvolt ehhez a súlya.

Jelezte Boda azt is, hogy neki meg Verestóy Attilának (szintén e bizottság tagjának) nem engedték meg, hogy bizonyos tanácskozásokon részt vegyenek. Azzal, hogy ők magyarok – az RMDSZ-t képviselik. A jelentésben határozottan tiltakoztam ez ellen. Ők ketten ebben az esetben az ideiglenes államhatalom képviselőiként kerültek be a bizottságba – nem az RMDSZ, hanem a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa delegálta őket. Az etnikai hovatartozásuk ebben az esetben nem

játszott szerepet. És kifogásoltam továbbá Virgil Măgureanu jelentését is, „magánemberként”.

A Nemzetiségi Bizottság és a 13 érdekvédelmi, etnikai szervezet közösen határozta el, hogy interpellál Petre Roman miniszterelnöknél az ideiglenes parlamentben a januári nyilatkozatban foglaltak, a nemzetiségi minisztérium, a tanügyi törvény, a nemzetiségi törvény keretei létrehozásának mulasztásáért és a vatrás Adrian Moțiu államtitkárrá való kinevezése ellen, akinek hatásköre az erdélyi ügyekre szorítkozott. Más szóval a Vatra képviselői helyet kaptak a kormányban, intézményes kereteket biztosítva ezáltal a szélsőséges, magyarelleness Vatra-program részére. Petre Roman hallgatással válaszolt az interpellációra.

Egy másik fontos feladatommak tekintettem támogatni a kisebbségi szervezetek, egyesületek megerősödését, életképessé tételét. Ennek érdekében alkalmaztam a legfontosabb érdekvédelmi szervezetek vezetőit. A magyarság részéről Verestóy Attila, aki az ideiglenes országos vezetésben a titkári szerepet töltötte be, a nemzetiségi bizottság elnöke lett; helyettesek a német Schwartz Robert, az orosz Andrei Achim és Lőrincz László professzor lettek. Az RMDSZ munkáját végezte még a nemzetiségi tanács keretében Bitay Ödön és Lányi Szabolcs. Alkalmazást nyert még Gemil Tasin a török-tatár-muzulmán képviselőben, az ukrán Tcaciu Stefan, a cigányok képviselőjében Nicolae Gheorghe. Fizetést, kiszállási díjat biztosítottam számukra, tevékenységi idejük nagy részét saját szervezetükre fordították. A többi szervezetek képviselőivel is szoros együttműködés alakult ki. Törekvéseikben (székházszerzés, útlel és más anyagi gondjaikban) támogattam őket. Kölcsönös tiszteleten, megbecsülésen és megértésen alapuló együttműködés jött létre.

Ez volt az egyedüli szakbizottsága a Nemzeti Egység Tanácsnak, amelyik látványos és tényleges tevékenységet folytatott: összefogta, egyeztetette a szervezetek munkáját és irányt adott a jogegyenlőségért vívott küzdelemnek. Mindezt nem nézték jó szemmel az ideiglenes hatalom egyes vezérei, és elkezdtek manipulálni. Sajnos, volt is kit.

Február végén egy kiszállásról hazatérve értesültem, hogy a Végrehajtó Büro a nemzetiségi bizottság élére Otto Webert nevezte ki tudtom nélkül. Otto Webert nem ismerte el a Németek Demokratikus Fóruma. De ez nem érdekelt Dan Mărtian és Paul Jerbast. Az első bűrölésen éltem a vétőjogommal: Webert felüggesztettem, és helyébe elfogadtattam a már felsorolt négytagú stábot Verestóy Attila vezetésével.

Egy márciusi napon arról szereztem tudomást, hogy a Nemzetiségi Bizottságot elköltöztették a Nagy Nemzetgyűlés palotájából a volt Központi Bizottság épületébe, a jelenlegi szenátusi székházába, amiről nekem Verestóy Attila csak az átköltözés

után szolt. Az átköltöztetés ürügyeként a helyszükét ét hozták fel. Ezzel az volt a céljuk, hogy a Nemzetiségi Bizottság munkáját leválasszák az én személyemről, megnehezítsék az irányítását, semmittevésre ítéljék, mint hajdan a volt RKP mellett működő nemzetiségi osztályokat. Sajnos Verestóy és Bitai vállalták a kirakatbábu szerepét.

Nem sikerült viszont a manipulálóknak eltávolítani a nemzetiségi kisebbségek szervezeteit. Ezek többnyire mellettem működtek, továbbra is jó egyetértésben. Voltaképpen akkor lett világos előttem, hogy sem a nemzetiségi minisztériumot nem sikerül létrehozni, sem elfogadtatni egy új oktatási törvényt és újraindítani a Bolyai Egyetemet május 20-ig. Arról is meg voltam győződve, hogy az új parlamentben nem lesz helye egy különálló nemzetiségi bizottságnak. Ezért nekiláttam egy hosszú távú, tartós együttműködési, kisebbségi érdekeket szolgáló szervezet kiépítésének. Szükségesnek látszott hát egy liga létrehozása egyrészt a jövőben a közös nemzetiségi érdekérvényesítésre tekintettel, másrészt azért, mert már február elején jól látszott a különböző román nacionalista, intoleráns, kisebbségellenes erők összefogása a kormány jóindulatú rábólintásával, utóbb támogatásával. Ezek az erők megriadtak attól a lehetőségtől, hogy a kisebbségek kikerülhetnek abból a helyzetből, amelybe a diktatúra juttatta őket. Ezek az erők a kisebbségeknek az egyenjogúságáért való küzdelmét mint kiváltságok elnyerését állították be. Ezeknek az erőknek a megfékezése, a helyzet elfajulásának megakadályozása lett volna a liga azonnali feladata.

Hogy mégis miért nem alakult meg a Nemzetiségi Liga? Hogy tudatos gáncs, avagy az emberi tudatlanság, a meg nem értés volt-e az oka a kudarcnak? Nehéz ma elemezni. Ha azt mondom, hogy a tudatlanság, akkor ez azokra nézve sértő, akik felbomlasztották. Domokos Géza elnököt, Verestóy Attila alelnököt, Bitai Ödön kabinetfőnököt, akik a liga megalakulását előkészítő tárgyalásokon az RMDSZ képviselőjében jelen voltak – s ezt nem én mondom, az ülésről mindig jegyzőkönyv íródott – nem vádolhatom azzal, hogy nem tudták, min vesznek részt.

Domokos Géza az újságíró, a volt főszerkesztő, a Kriterion Könyvkiadó jelenlegi igazgatója, az RKP KB volt póttagja, az egykori Nemzetiségi Tanács alelnöke, sőt egy időben az RKP KB nemzetiségi osztályának szektorfőnöke volt, a magyarság kérdéseivel foglalkozó csapat vezetője Fazekas János titkársága idején – nos, róla állítani azt, hogy nem tudta, ez azt jelentené, hogy lebecsülöm a képességeit. Alapos okom van hinni, hogy vagy hatalmi befolyásra cselekedtek, vagy „túltaktikázták” magukat. Sajnos nem tudom okmányokkal alátámasztani feltételezéseim. Amik viszont papírokkal is igazolhatók: Domokos Géza és Verestóy Attila az egyeztető tanácskozásokon mindvégig jelen voltak, aláírásuk szerepel –

méghez a legnagyobb taglétszámú szervezetet, az RMDSZ-t megillető első helyen – a Liga megalakulását tanúsító okmányon. És munkálkodtak ők is a Liga programjának létrehozásán. Ez nem az én alkotásom, hanem a ligát alkotó különböző nemzetiségi érdekvédelmi szervezetek közös alkotása. Csak a program kidolgozása után tevődött fel a kérdés, ki legyen a Liga vezetője. Elhangzott a javaslat: legyek én. Elfogadtam azzal, hogy a Ligát alkotó minden szervezet vezetője legyen a Liga alelnöke is egy-ben, hogy ott részt vegyenek a döntésekben: Domokos Géza is, Cioaba is, Moses Rosen is (ő viszont Blumfeldet jelölte maga helyett) stb. Titkárrá Lőrincz Lászlót választották. A májusi parlamenti választások előtt minden szövetség megvitatta már a programot. Tehát nem egyszeri találkozás után alakult meg a Liga. Meg-lehetősen hosszas folyamat eredményeként jött létre. Sokan alá is írták

már a részvételt. Abban maradtunk, hogy a májusi választások előtt nyilvánosságra hozzuk a Liga megalakulását. Csupán két kifogás volt. Az egyik a török-tatár-muzulmán részről, hogy ez politikai szervezet. Megnyugtattuk őket, hogy nemzetiségi-vallási kisebbségek érdekvédelmi szervezete elsősorban. És a németek részéről, akik azt mondták, hogy a végső válasz előtt még egyszer meg akarják vitatni a szebeni országos fórumon a programot. Ezért nem hoztuk nyilvánosságra a megalakulást májusban, a választások előtt.

Később megalakult az új parlament. Torlódtak az események. Július 28-án került sor az utolsó találkozásra (ezen az RMDSZ-t már Szöcs Géza, az új alelnök képviselte), s döntés született a program nyilvánosságra hozataláról azzal, hogy az, aki még nem írta alá a belépést, de elvi beleegyezését adta, még megteheti később. Ez egy szombati nap volt. Még aznap elküldtük a tévéhíradónak, és ők aznap este a 8 órás hírekben a nagyközönség tudomására hozták, hogy megalakult a Liga, felolvasták a programját és a résztvevő szervezeteket. Másnap, vasárnap reggel a 10 órás hírekben a Szabad Román TV közzétette az RMDSZ cáfolatát.

Közlemény

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Országos Intéző Bizottságának elnökségéhez az elmúlt három nap során az ország különböző vidékeiről egész sor bíráló észrevétel futott be azokkal a nyilatkozatokkal kapcsolatban, amelyeket Király Károly úr, az NSZIT alelnöke tett az államelnök-jelöltek megválasztásával, illetve a bukaresti Egyetem téren zajló tüntetés jellegével és céljaival összefüggésben.

Mivel Király Károly úr nyilatkozatait a közvélemény általában a romániai magyar kisebbség és szervezete, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség állásfoglalásával azonosítja, az RMDSZ elnöksége szükségesnek véli nyilvánosan lezögezni: Király Károly úr a Szövetség keretében választott funkciót nem visel, és nincs megbízatása arra, hogy a Szövetség nevében nyilatkozzon. Így hát nyilatkozatai személyes vélemények, amelyeket a romániai és a nemzetközi közvélemény ilyenképpen kell hogy értelmezzen.

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség véleményeit és állásfoglalásait a Szövetség vezetőségének jóváhagyásával kiadott dokumentumai tartalmazzák, a megbízatással nem rendelkező személyek véleményeiért és nyilatkozataiért tehát Szövetségünk semmilyen felelősséget nem vállal.

Arról a kérdésről, hogy az RMDSZ tagsága, illetve szimpatizánsai az elnök-választás során kire adják szavazatukat, a Szövetség elnöksége az elnökjelöltekkel kezdeményezett megbeszélések eredményei alapján fog határozni, és döntését idejekorán a választópolgárok tudomására hozza.

Bukarest, 1990. május 4.

Az RMDSZ elnöksége

A cáfolat hatása megsemmisítő volt. A nemzetiségi vezetők tanácstalanul kérdezték tőlem, mi ez, miért állít Domokos ilyet, amikor végig együtt tanácskoztunk? Később, a Képviselőházban valószínűleg találkoztak, beszélgettek, s a tanácsalanság csak nőtt, mert ismét hozzám fordultak, most már azt kérdezték: miért van az RMDSZ a Liga ellen?

Mit válaszolhattam volna? Nem tudom. Tény, hogy a bizalom megrendült, és az együttműködés az RMDSZ és a többi kisebbségi szervezet között nagyon megromlott. Ennek káros hatását a mai napig érezzük: a hatalomnak sikerül mindig kijátszania – főleg valamely kisebbségi követelésünk esetén – a jogokat követelő RMDSZ ellen „az összes többi kisebbséget”, akik ugyebár nagyon elégedettek.

Mielőtt azonban tovább tárgyalnám az RMDSZ és köztem a viszony megromlását, vissza kell térnem az 1990-es romániai választásokat megelőző eseményekre. Az alakuló pártok már február elején a választások megnyerésére összpontosítottak – mindenik a maga lehetőségei szerint. A választásokat május 20-ra írták ki, hogy legyen idő a felkészülésre. De szerepet játszott ebben a választási törvény elfogadása is. A törvénytervezet tulajdonképpen már január végére elkészült. Említet-

tem már, hogy a mi hathatós hozzájárulásunkkal is. Sok időbe telt viszont a megvitatása a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsában.

Az egyes cikkelyek fölötti vita politikai csatározásokra adott alkalmat a pártok között, mintegy előrevetítve a választási kampány légkörét. A vita egyenes adásban való közvetítése is arra szolgált, hogy az egyes pártok megismertessék programjukat, és az egyes személyiségek bemutatkozzanak a nagyközönségnek. Ezt a célt el is érték, hisz a nagykorú lakosság zöme figyelemmel kísérte, akár hajnalig is. Ilyen tömeges érdeklődés a politika iránt, mint 1989 decemberétől 1990 májusáig soha nem volt sem azelőtt, sem az után.

A választások előkészítésének óriási jelentősége volt. Ezt a tapasztalattal rendelkező történelmi pártok azonnal felmérték. Ezért óriási küzdelem folyt egyfelől a nyilvánosság előtti bemutatkozásért, a tömegek megnyeréséért; másfelől pedig a hatalomba való bekerülésért. E pártok tisztában voltak azzal is, hogy ha sikerül a hatalmat átvenni még a választások előtt, akkor nemcsak propaganda eszközzel rendelkeznek, hanem azokkal a jogi és szervezési eszközökkel is, amelyek a konkrét feltételeket biztosították volna a választási győzelemhez.

A választások közeledtével egyre fokozódott a hatalomért folytatott harc, mert ezek a pártok tudták, hogy a Front a hatalom birtokában biztosítani fogja magának a győzelmet. Ehhez minden eszköze megvolt: az állami struktúrák ellenőrzésétől egészen az anyagi feltételekig. Tételeken nagyon nehéz az ilyesmit ki-mutatni, de a közigazgatásban ezek a lehetőségek azért megvannak.

Nem árt megemlítenem azt, hogy februárban két kísérlet is történt Iliescu megbuktatására. Ezt onnan tudom, hogy mind a két kísérlet szervezői hozzám fordultak, a segítségemet kérve. Ekkoriban a Ceaușescuval való szembenállásom miatt bizonyos politikai tőkével rendelkeztem, és a NSZIT-beli pártatlanságom – adott keretek közt – és objektivitásom következtében külön bizalmi státust élveztem, mert nem voltam elkötelezve sem Iliescuéknak, sem más politikai pártnak.

Egy alkalommal éppen Bukarestben nagy tüntetések voltak. Egy plenáris ülés alatt kihívtak az ideiglenes törvényhozás elnökségéből – nem említék neveket, nem akarok politikai bonyodalmat okozni –, és megkérdezték: segíteném-e őket most, ebben a zavaros politikai helyzetben, amikor az ország polgárháború elé néz, hogy Iliescut félreállítsák, és így oldják meg az utcára is kigyűrűző vitás kérdést? Én, mielőtt még bármit feleltem volna, megkérdeztem: „És kit akartok a helyére?” A válasz az volt, hogy Radu Câmpeanut. Az én válaszom: őt nem támogatom. A dolog annyiban maradt. Kis idő múlva – de még ugyanaznap – jött egy másik csoport. Kihívtak ők is: nem támogatnám-e Iliescu leváltását, mert hát a helyzet súlyos... Ösztönszerűen ugyanazt kérdeztem tőlük is: „És ki lesz helyette?” A válasz

az volt, hogy Petre Roman. Erre én ismét csak azt mondtam, hogy Petre Roman hatalomra jutását – Iliescu ellenében – én nem támogatom.

Akkor nem indokoltam meg a döntésem, megteszem most. Petre Roman én már akkor elsőrendű politikai krakélernek és karrieristának tartottam, akárcsak Radu Câmpeanut, és e véleményem azóta csak még több tápot kapott. Döntésemben nem az Iliescu iránti rokonszenv vagy ellenszenv vezérelt, hanem a politikai megfontolás. Mindkét személyben semmi sem volt erősebb, mint a hatalomvágy. Márpedig zavaros időkben veszélyes dolog hatalomra segíteni olyan embereket, akiknek gátlástalan karrierizmusa könnyen polgárháborúba sodorhatta volna az országot. Ennek a két epizódnak a könnyebb megértéséhez tudni kell, hogy a Front nagyon heterogén szervezet volt, melynek a két vezetője csak látszólag értett egyet egymással. Petre Roman volt a fiatalabb s az ambiciózusabb is, aki az élre akart kerülni. Voltak támogatói is. Részben azok, akik most is mellette állnak; részben mások is az akkori hatalom kulcspozícióiból. A magyarok közül például Verestói Attila tartozott a Petre Roman támogatói közé. Tény az, hogy Iliescunak azóta sem akadt számba jöhető vetélytársa Romániában. Megtette a magáét egyrészt a politikai tapasztalata, másrészt a népszerűsége, mely az általa hozott intézkedéseknek köszönhető (8 órás munkanap, különféle bérkiegészítések, szabad szombat stb.). Még akkor is, ha e népszerűség nincs politikailag igazolva, de válságos időkben egy népszerű embert lecserélni olyanokkal, akik nem népszerűek, csak tovább növelte volna a feszültséget az országban. Tőlem, ha ezt megkérdezik és a válaszomtól függ a dolog eldöntése (most nem számít, milyen mértékben volt ez így, vagy sem – maradjunk elméleti síkon) én akkor is azt mondom, hogy nem, ha teljes mértékben ellenzem is Iliescu politikáját. Mert ily módon elkerülünk egy még rosszabbat. Különben a két „ellenjelölt” nem tudott azóta sem, a választásokon sem, nagyobb népszerűséget szerezni magának.

És hogy miképpen készült az RMDSZ a választásokra? Bizony elég sok bal-lépéssel. De hiszen ez érthető is: teljesen új, kiforratlan formáció volt tapasztalat és stratégia nélkül. A szubjektív értékelés nyomta rá bélyegét mind a mindennapi, mind a távlati politikai események megítélésében. Az RMDSZ nem volt tehát semmivel sem jobban felkészülve a többpártrendszerű választásokra, mint a többi román párt.

Íme, egy példa. A választásokon két nagy kérdésnek kellett eldőlnie. Kie legyen a többség a törvényhozásban és ki legyen a köztársasági elnök. Kire szavazzon az, aki az RMDSZ-t tekinti a magyarság érdekképviselői szervének? Az első kérdésre a válasz egyszerű. Attól függetlenül, hogy miképp történt némely helyen a jelöltállítás, a jelöltek többsége felkészült, tiszta ember volt, tehát az RMDSZ-re

lehetett szavazni. És a magyarság politikai tudata, felelőssége – az eredmények ezt igazolják – kimagasló volt. Az RMDSZ lett az országban a második legnagyobb politikai erő.

A második kérdésre a válasz nem volt ennyire egyszerű: a három elnökjelölt közül melyikre szavazzon a magyarság? (Ion Iliescu a Front, Radu Câmpeanu a Nemzeti Liberális Párt, Ion Rațiu a Parasztpárt részéről indult). Itt a tájékoztatlanság a mi részünkről teljes volt; tájékoztatlanság, politikai tapasztalatlanság, felületesség.

Sok volt a vita. Egyesek Iliescu, mások Câmpeanu vagy Rațiu támogatása mellett érveltek. Tulajdonképpen mindhárman alkalmatlanok voltak, hisz egyik sem elégítette ki – még csak ígéretesekkel sem – a romániai kisebbségek igényeit. A januári Front-nyilatkozat a kisebbségi jogokról ugyan megvolt, de az abban foglaltakat Iliescu többé nem emlegette, sőt a választási kampány során még csak el sem látogatott olyan vidékekre, ahol többségben magyarok éltek.

A másik két jelölt csak szóban nyilatkozgatott az egyenlő jogokról. Egyik sem részletezte, mit is ért ezen. Radu Câmpeanu aláírt ugyan egy egyezséget Domokos Gézával, de ebben sem tett ígéretet arra, hogy támogatná a magyarok autonómia törekvéseit. Ebben az esetben én azt javasoltam: az RMDSZ állítson külön elnökjelöltet. Hogy úgysem kapja meg a szükséges szavazattöbbséget? Igaz. De a kisebbségek – nemcsak a magyarok – szavazatait kaphatta volna, ez számításaim szerint másfél millió szavazat az első fordulóban; s egy ilyen tőkével a második forduló előtt már lehet egyezkedni. Attól függően, hogy a többi jelölt közül kinek van több szavazata, és ki vállalja többet közülük a kisebbségi érdekek érvényesítése terén.

A politikában az egyezkedés és az egyezségkötés mindig sokat számít. Én Tőkés Lászlóra gondoltam, hogy vállalná el az elnökjelöltséget. Ő elvileg egyetértett ugyan az ötlettel, de attól félt, hogy ha nem választják meg – márpedig ebben az egyben biztosak lehettünk –, akkor bukott politikus lesz. Próbáltam rábeszélni, jóllehet az RMDSZ akkori vezetése nem támogatta az ötletet.

Az RMDSZ politikai tapasztalatlanságának jele volt, hogy nem tudta egyértelműen megjelölni, kire szavazzon a tagság. Ez a kérdés továbbra sem vesztette el aktualitását, hiszen a jövőben sem lesz Romániában olyan helyzet, hogy az RMDSZ saját esélyes elnökjelöltet állíthatna, vagy a parlamentben többséget szerezhetne, s kormányt alakíthatna. Továbbra is kérdés marad tehát az, hogy szavazatainkkal kit támogatunk?

Nem volt igazam abból a szempontból, hogy Iliescu a választást olyan nagy többséggel nyerte (sőt az után az 1992-es választásokat is), hogy gyakorlatilag nem is volt számottevő ellenfele. A választási kampány során a választókkal találkozva gyakran megkérdezték tőlem, kire szavazzunk. A válaszom mindig ez volt: ez elvi

kérdés; ha eleve a biztos vesztesre szavazunk, szavazataink kárba vesznek. Olyan, mint az ablakon kihajigált pénz. Márpedig ezeken a választásokon Iliescu győzni fog. Nem azért, mert én mondom, hanem azért mondom, mert ismerem a román politikai életet. Erre megjelent a sajtóban, hogy én Iliescut támogatom. Pedig én csak megneveztem a győztest – nem azt mondtam, hogy egyetértetek, csak megneveztem. Másodszor aztán nem neveztem meg: mégis ő lett. Nem tudom, hogy harmadszorra, a következő választáskor nem ő lenne-e ismét? És nem azért, mert én így akarom. Így érveltem: olyan jelöltre szavazni, aki nem nyer, kidobott pénz. Arra szavazni, aki nem vállal semmit az érdekeinkből, az is kidobott pénz. De egy olyan erkölcsi tőke, melyet utólag lehet kamatoztatni: „Uram, te tényleg nem ígértél semmit, de mi bízunk benned, és ez téged kötelez.”

A választásokat megelőzően vagy három alkalommal is kértem Iliescut, hogy látogasson el a tömbmagyarság által lakott vidékekre, s nyilatkozzon a kisebbségi kérdésben. Ő mind a háromszor megígérte, utoljára épp a választásokat megelőző héten – amikor Brassó, Kovászna, majd Hargita megyékbe készült. De végül is nem ment el, mert nem akart kisebbségi kérdésben kötelezettséget vállalni. Ő ekkor már elkötelezte magát a szélsőséges nacionalista erők mellett, és nem akarta kockáztatni azok szavazatát.

Ekkor én az utolsó kampánynapon, május 18-án, pénteken, felolvastam a rádió magyar adásában egy nyilatkozatot, melyben arra kértem az RMDSZ szava-zóit, hogy ne adják voksukat Iliescunak, mert nem tartotta be adott szavát. Ez a nyilatkozat Iliescut nagyon meglepte. Másnap, szombaton, felhívta telefonon Salari Ferit, a kabinetfőnökömet s megkérdezte: igaz-e, amit a Rompress jelentett, hogy én a rádióban arra kértem a magyar szavazókat, hogy ne szavazzanak reá. Feri konfirmálta: igaz. Utóbb Mag Péter mesélte, hogy Iliescu elkérte a nyilatkozat szövegét és lefordíttatta románra. A dolog mellbe vágta, mert azt hitte, hogy ígéret nélkül is megkapja a szavazatainkat. Minden tőlem telhetőt megtettem tehát.

Sajnos az RMDSZ akkori elnökségének hivatalos nyilatkozata, állásfoglalása a kérdésben hiányzott. Azért mondom ezt, mert a választási kampány során érezhető volt bizonyos elhatárolódás az RMDSZ részéről a személyemet illetően. Május 4-én a *Romániai Magyar Szó* közölt egy nyilatkozatot, melyben az RMDSZ elnöksége leszögezi, hogy Király Károly állásfoglalásai nem a Szövetségéi s egyszersmind, nem kötelezik a szervezetet semmire. Különben is Király Károlynak nincs semmilyen tisztsége a szervezetben.

Mit mondjak? Egy RMDSZ-listán induló szenátorjelölttől, egy mégiscsak az RMDSZ-t, a magyarságot képviselő országos alelnöktől elhatárolni a szervezetet – legalábbis furcsa. Az első eset volt, de nem az utolsó.

Megtörténtek a választások. És a világ nagy meglepetésére az RMDSZ lett a második legnagyobb politikai erő! Május végén Sepsiszentgyörgyön összeült az újonnan megválasztott RMDSZ-szenátori képviselői gárda és az RMDSZ elnöksége, hogy megvitassa az ügyeket. Jó gondolat volt: megfogalmazni a stratégiánkat és a taktikánkat.

Csak hogy a magyar választók szavazáson tanúsított politikai érettségétől eltérően, az RMDSZ vezetése annyi fáradságot sem vett, hogy előkészítsen az összefövetelre egy valamiféle állásfoglalást, amit meg kell vitatni, elutasítani, átfogalmazni – szóval dolgozni rajta. Ezzel szemben (s első pillantásra úgy tűnik, hogy roppant demokratikus dolog) összegyűltünk, s mindenki tartott ötletszerűen egy hegyi beszédet, hogy a vége felé rádöbbenjünk: tulajdonképpen semmit sem határoztunk. Végzőként feltettem néhány kérdést: részt veszünk-e a kormányban, vagy sem? Attól függően, hogy felkérnek-e erre vagy nem kérnek – mert ezt még nem tudjuk. Vagy: kikkel kötünk a parlamentben szövetséget? A válasz inkább meggondolatlan volt, mint rossz: „Nem veszünk részt a kormányban.” Azt mondtam: „Uraim, ne így mondjuk. Mert hátha egy olyan programot terjesztenek elő, amiben érdekeltek vagyunk. Hátha létrehoznak egy nemzetiségi minisztériumot, amit mi már annyi ideje kérünk. Akkor sem?” A válasz: „Még akkor sem.” Ekkor zártam a kérdéseimet: „Kisebbségi sorban vagyunk. Ha arra várunk, míg olyan párt kerül hatalomra, amelyik nekünk mindenben megfelel, lehet, hogy húsz évig kell várnunk. Márpedig húsz évig a dolgainkat nem halogathatjuk...”

Az volt az álláspontom, hogy ha lehetőség adódik, részt kell venni a kormányban. Nem várhatunk nemzetiségi gondjaink megoldásával addig, amíg egy nekünk minden szempontból tetsző kormány jut hatalomra. Számomra lesújtó volt az az értetlenkedő ellenállás, ahogy érvelésemet fogadták. S a másik általam felvetett kérdésben is: ha a kormánypárttal nem, akkor kivel, melyik párttal kötünk majd szövetséget, a válasz ez volt: „Senkivel.” – „Kedves uraim – mondtam –, egy parlamentben a szövetségek elengedhetetlenek, még akkor is, ha csak ideig-óráig köttenek. Mit gondoltok, ott Bukarestben mindenik egy-egy üvegbura alatt ül majd és a szomszédjával nem vált a szünetben egypár szót? A székeken még a könyöklőt is meg kell osztani a másikkal. Majd meglátjátok, hogy szünetben, a folyosón több egyezséget lehet kötni, mint a teremben, a plénumon.”

Ma már inkább tapasztalatlanságnak tudom be ezt a dolgot. Akkor viszont elfogadtam, mert el kellett fogadnom – többségi álláspont volt. Meg kell jegyeznem, hogy nem csak én láttam így a dolgot, még voltak egypáran, köztük egy brassói szenátor, Fazakas Miklós vagy Demény Lajos is. De amikor szavazásra került a sor, még ők sem álltak mellém. Egyedül maradtam a véleményemmel. S ez nem elég,

a fiatal és könnyebben manipulálható gárda, Márton Árpád képviselővel az élen – akkor ő az ifjúság képviseletében politizált – a szó szoros értelmében ki is röhögött a végén. Számomra ma ez csupán kellemetlen, rossz emlék. És nem azért elsősorban, mert Márton Árpádék kiröhögtek, hanem mert Domokos Géza meg Szócs Géza, azaz az akkori elnökség nem készítette elő ezt a megbeszélést.

Hogy az akkori álláspont mennyire megváltozott később, jelzi, hogy 1992-ben, egy évvel később tehát, ami után a Roman-kormányzatot megbuktatták a bányászok, az RMDSZ „élcsapata” már egyetértett abban, hogy részt vegyen a következő kormányban, amiről különben semmit nem tudtunk: sem a programot, sem hogy ki lesz a kormányfő. A felismerés, hogy a kormányban részt kell venni, roppant pozitív dolog. Az viszont már kevésbé, hogy ugyancsak nagy volt az igyekezet egyesek részéről a miniszteri tárcák elnyeréséért, sőt a miniszterelnök-helyettesi tárcá elnyeréséért! Hisz volt egy ilyen elképzelés, hogy az új kormányban részt vennének a liberálisok, az RMDSZ (a Parasztpárt nem), de amelyik párt részt vesz, annak vezetői miniszterelnök-helyettesi pozícióba jutnak, sőt egyesek azt is kiszámították, hogy miniszteri tárcá járna nekünk.

Én ekkor is ezzel ellentétes állásponton voltam: azt mondtam, hogy a kormányzásban hasznos, ha részt veszünk, de ebbe a kormányba most ne lépünk be, még ha felajánlják, akkor sem. Már akkor tudni lehetett, hogy ez a kormány rövid életű lesz. Átmeneti. Feladata a választások előkészítése. Nemzetiségi téren sokat tenni tehát már nem lehet, viszont egy kompromittált párttal kormánysszövetséget kötni (a Front a bányászjárások s egyebek miatt ekkor már súlyosan kompromittálva volt) bizalomvesztést, politikai csődöt jelent. Így jártak Radu Câmpeanuék: belementek a táncba, aztán az új választásokon kikerültek még a parlamentből is.

Mit mondhatnék? Ezt az álláspontomat sem fogadták kisebb ellenszennvel, mint a korábbi, 1990-ben. Nem az ellentmondás vágya vezérelt sem akkor, sem most, hanem érvényt akartam szerezni a tapasztalatnak. Politikai tapasztalatomnak.

Visszatérve a májusi választásokra, felvetődik a kérdés: használt-e a romániai magyarság ügyének az, hogy az RMDSZ egy ideig a legerősebb ellenzéki párt volt? A válasz egyértelműen igen. Egyrészt igazolta a magyarság ilyen nagy létszámú jelenlétét az országban. Tudjuk, hogy a régi hatalom s aztán az új is kezdett „kisebbitgetni”, lebecsülni bennünket – a választások után igazolták országnak-világnak, hogy masszívan létezik ez az etnikai közösség. És hogy ez számottevő erő.

Másrészt mindjárt tudatában kellett lenni annak is, hogy ez a helyzet tulajdonképpen a romániai pártok gyengeségének, népszerűtlenségének a bizonyítéka egyzersmind. A mi jelenlétünk ugyanis nem zárta volna ki, hogy a liberálisok vagy mások ne kaphattak volna négy vagy ötmillió szavazatot. De nem kaptak. Mert

az egyetlen erő, amelyik profi módon cselekedett, az a Front volt. Azért, mert képes volt bizonyos elgondolások keresztülvitelére. A Szenátusban az Egységpártnak ak-kor mindössze két szenátora volt: Adrian Moțiu meg Radu Ceontea. De a Front számított arra, hogy az Egységpárt nem kap elég szavazatot, és bevitte a saját listáin Dumitrașcut és Romulus Vulpescut is. Vagy: bevitt a saját listáin „függetleneket”, Sergiu Nicolaescut, Antonie Iorgovan és másokat is. Én Iorgovannal először a választások előtt, Iliescu irodájában találkoztam. Aztán megtörténtek a választások, s felvetődött a kérdés, ki dolgozza ki az alkotmányt? Hát Iorgovan, mert ő független... Más senki, sem a liberálisok, sem az RMDSZ nem volt képes ilyesmire.

A választások után az új parlament megalakulásának volt néhány sajátossága, melyről talán nem árt pár szót ejteni. Június 11-re, a választások után húsz napra, összehívták a két házat. Azzal kezdtük, hogy mindenki leadta a választókörikeretéből hozott, a megválasztását igazoló iratot, és első formaként elkészítették mindannyiunknak a fényképes igazolványát. A következő nap kellett volna összeülnünk először. De nem ültünk össze, mert másnap – június 13-án – volt a „bányászlátogatás”. Az események torlódtak, így aztán csak a hónap végén ült össze először a törvényhozás.

A választási törvényen kívül nem volt semmilyen törvényes előírása, nem voltak hagyományai a parlamenti demokrácia létrehozásának. Technikai részletei során mindenki csak tapogatózott. Egy folyamat kezdődött el ekkor, valahogy úgy, hogy ma már nem lehet tudni, mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás. A parlamentet ugyebár a köztársasági elnök hívja össze. De az elnököt is ugyanakkor választották, és tisztségében őt előbb a parlament kell konfirmálja. Végül az elnök, aki még nem volt elnök, összehívta a parlamentet és az őt konfirmálta stb.

A többségi párt megbízottja, Bîrladeanu akadémikus kezdeményezte a konzultációkat annak érdekében, hogy beinduljon a parlamenti gépezet. Bîrladeanu tanácskozott velem, majd bevontuk Câmpeanut s a Parasztpárt képviselőjét, és rendszerint jelen volt még valaki a többségi párt részéről. Mi öten tárgyaltunk, egyeztetünk. Megegyeztünk abban is – s ebben mindenki egyetértett –, hogy bármilyen nehéz vagy kényes kérdés merülne fel, azt előbb mi beszéljük meg, s csak azután bocsátjuk a plénum, a nyilvánosság elé. Nincs ebben semmi különös, ez a parlamenti munka sajátosságához tartozik. Ezt be is tartottuk vagy három hónapig. Ezek voltak a legjobb idők. Aztán mintha valaki megelégette volna a demokrácia biztató alakulását, mert bevágódtak a szélsőségesek, és sikerült is megmérgezniük maguk körül a légkört.

A tisztségek elosztásánál az RMDSZ (a Szenátusban) kapott egy alelnöki helyet, egy titkárit, két állandó bizottsági elnöki tiszte, két állandó bizottsági

alelnöki és egy titkári tiszte. Tisztségek tekintetében az RMDSZ valóban a kormánypárt után a második legfontosabb politikai tényezőnek kijáró helyet foglalta el. A harmadik volt a Liberális Párt, de a parasztpártiaknak, sőt az ökológusoknak is jutott tisztség – parlamenti súlyukhoz mérten, igazságosan. Akik állandóan elégedetlenkedtek, azok a vatrások voltak, azaz az Egységpárt szenátorai, mind a ketten: Radu Ceantea és Adrian Moşiu. Ők ketten külön frakciót akartak alkotni – holott a normák szerint nem lehetett. Hogy nekik mégis... Ugyanígy a tisztségeknél. Gyakran engedett a többség a „családi béke” kedvéért. De ezeket kielégíteni nem lehetett, mert maguknak mindig kiváltságokat akartak, nem a normális rendet.

A képviselőházban a légkört nemcsak a szélsőségesek fertőzték meg, hanem már kezdetben a politikai tapasztalatlanság is. Baklövésnek minősítettem akkor is, annak minősítem ma is az RMDSZ-nek azt a lépését, hogy saját házelnök jelöltet állított, még hozzá nem a saját pártjából, hanem a kormánypárt, a Front soraiból egy ellenjelöltet, Adrian Severint. Egy olyan csoportnak a képviselőjét, mely nem mert nyíltan előállni. A kormánypárt vezető köreiből visszatetszést keltett, hogy az RMDSZ egy ilyen ügyet vállalt. Vissza is ütöttek. Ennek tudható be, hogy az RMDSZ-nek a képviselőházban nem jutott alelnöki hely, be kellett érnie egy titkári és egyetlen állandó bizottsági elnöki hellyel. Pedig az RMDSZ ott is a második legerősebb frakció volt.

Az első nyilatkozat, amit az új parlamentnek – a kormánypárt javaslatára – el kellett volna fogadnia, az lett volna, hogy köszönetet mondunk a bányászoknak a demokrácia megmentésére tett fáradozásaikért és a bukaresti demokráciaellenes erők leveréséért. El kell mondanom, hogy ez a nyilatkozat nem került még megvitatásra sem a plénum elé. Én, amikor a szöveget megláttam, a leghatározottabban elhatároltam magam tőle. És ugyanezt tette Câmpeanu is, meg a Parasztpárt képviselője is. Birladeanu elment Iliescu elnökhöz, majd visszajöve erősködött, de Câmpeanuék kijelentették, hogy ha a dolog megvitatásra kerül, ők nem lesznek hajlandók a továbbiakban együttműködni. Patthelyzet alakult ki. Az egyik már nem vonhatta vissza, a másik hallani sem akart róla.

Akkor azt javasoltam, vegyük a többi kérdést, tárgyaljuk meg azokat, erre majd még visszatérünk. Nem tértünk vissza. És mindenki hálás volt, hogy egy kis politikai tapasztalattal sikerült a pillanatnyi holtponton túljutni.

És most beszéljek egy kicsit magunkról, azaz az RMDSZ-ről is. Egyesek közülünk nem nézték jó szemmel, hogy Birladeanuval meg Câmpeanuval tárgyalunk, intézzük a dolgokat. Egy ízben a szobába, ahol tárgyaltunk – meg kell mondanom, ekkor még nem volt a Szenátusnak választott vezetősége, ez még azelőtt volt –, bejön Szócs Géza. Pontosabban beküldték. Felállok az asztaltól, s elébe megyek: „Mi

van, Géza?” Azt mondja: „Engem megbíztak, hogy én is legyek itt a tárgyalásokon az RMDSZ részéről.”

Tehát felmerült némi bizalmatlanság: vajon nem az RMDSZ-érdekek ellen cselekszem-e? Nem vagyok kicsinyes, odaszóltam hát Bîrladeanunak: „Itt van az RMDSZ részéről még egy szenátor. Fiatal ember, hadd okuljon.” Ő meg rám nézett: „Hát, Király uram, ha maga mondja...” Géza leült közénk, s meggyőződhetett a további vitában, hogy semmiféle nemzet- vagy pártárusítást nem követtem el. Láttam aztán, hogy egy kicsit bele is pirult; ő, a kívülről jött ember nem ismerhette azokat a kérdéseket, amelyeket mi tárgyaltunk s amiket én belülről ismertem.

A frakció megalakulásáról: megszavazzuk a plenárison, hogy legalább nyolc ember kell egy frakcióhoz. Szünetet rendelünk, minden párt félrevonul, hogy megválassza a frakció vezetőségét. Utána a választás eredményét ismertetjük; s gyűljenek össze azután a pártok képviselői, azaz a frakcióvezetők a további egyeztetésekre. Félrevonultunk mi is egy terembe, s megválasztanak titkos szavazáson egyhangúlag frakcióvezetőnek. Megírják a jegyzőkönyvet, s elmegyek, hogy legépeltessem. Mire visszatérek, a párttűtés megtörtént: előáll Verestóy Attila, hogy hát „Károly bátyám, meg kell ismételnünk a szavazást, mert az RMDSZ elnöksége úgy döntött, hogy a két frakcióvezető a két Géza legyen.” (Domokos Géza a képviselőház, Szócs Géza a szenátus RMDSZ-frakciójának vezetője.) Újraszavaztunk, Szócs Géza lett. Így voltam én nem egészen egy órát frakcióvezető is. Ezt nem panaszként, csupán érdekességképp említem, hisz az RMDSZ-frakció javaslatára megválasztottak aztán a szenátus alelnökévé.

A választások után megkezdődött a tényleges törvényhozói munka. Meg is jegyeztem a kollégáknak egy idő után, hogy hál' istennek, ha ilyen jó légkörben, jó szellemben dolgozik a román szenátus, akkor a román demokrácia nagy jövő elé néz. Másnap aztán derült égből villámcsapás: kiállt Adrian Moșiu, és megvádolt engem Magyarország javára végzett kémkedéssel. Mert amikor engem 1990 januárjában Budapesten megműtöttek, mindennap fogadtam Marosvásárhelyről a futárokat. Akkoriban ő a kormány tagja volt, és ezt biztos forrásból tudja. S amikor hazajöttem, a Daciám meg volt rakva: ki tudja, mivel.

Ez volt a parlamentben az első aljas vádaskodás. Nem reagálhattam, csak keményen kértem, állítsák azonnal fegyelmi bizottság elé, igazolja vádjait. Ez volt az első kivonulás is: otthagytam a termet. Egy órai tárgyalás után aztán a szenátus elfogadta, hogy Moșiuat állítsák fegyelmi bizottság elé, mely javasoljon szankciókat a súlyos, alaptalan vádakért. Politikai győzelemnek lenne nevezhető a döntés, hisz a többség szavazta meg. Csakhogy... az „úriember” mégsem került soha fegyelmi bizottság elé.

Nem érdektelen megemlíteni a 31-es törvénnyel, a kereskedelmi társaságokról rendelkező szabályozással kapcsolatos vitát sem. A kormány által előterjesztett és a jogi bizottságban a többségi párt által jóváhagyott szövegbe becsúsztott egy nagyon diszkriminatív, nacionalista előírás. Éspedig, hogy ezeknek a társaságoknak – akár állami, akár magántársaságok – a vezetői csak román nemzetiségűek lehetnek. Nem román állampolgárok, hanem román nemzetiségűek. Diszkriminatív cikkely nemcsak a magyarok, hanem minden kisebbségi számára. Hisz bármilyen kereskedelmi társaság alakult volna, keresni kellett volna egy románt igazgatónak, mellette aztán létezhetek volna a többiek is. Mi ezt az RMDSZ-frakcióban megtárgyaltuk és tiltakoztunk ellene. El kell mondanom – most első ízben –, hogy Nicolae Cajal akadémikus, aki a Front-listán jutott be függetlenként (különben a zsidó hitközösség egyik vezető egyénisége volt), ha nem is nyíltan, de egyetértett velünk. Akkoriban még a frakcióban sem mondtam el senkinek, hogy Cajallal megbeszéltem és támogattam bennünket. Hosszas vita után a tiltakozásunk szövegébe bekerült az, hogy az Antonescu idején hozott zsidótörvényekben vannak még hasonló diszkriminatív előírások. Ez aztán óriási vihart kavart.

Végül kiment Verestóy Attila a szónoki emelvényre, hogy visszavonjuk ezt az állítást. Mire kimentem én is, hogy nem vonunk vissza semmit: azt, hogy fasiszta és diszkriminatív, mi az akkori zsidótörvényekre értettük, nem a mostani hatalomra. Kivonultunk. Egy napig óriási nyomás nehezedett ránk. Próbáltak meggyőzni: ezt úgy kell érteni, hogy „román állampolgár”, nem pedig román nemzetiségű – de a szövegen nem voltak hajlandók változtatni semmit.

Miután a liberálisok is a mi pártunkra álltak, és jöttek, hogy egyeztessük az álláspontokat, jött a Front is, hogy egyezkedjünk. Verestóy Attila ment tárgyalni velük, amiután meghatároztuk, hogy mit, meddig engedhet. Jön egy idő után Văcaru szenátor meg egy társa, s hoznak egy szöveget, lényegileg ugyanolyat, mint a másik, csak másképp, más sorrendben fogalmazva. Mondom: „Ti tényleg ennyire baleknek néztek bennünket?” Mire Văcaru társa, egy Piatra Neamți-i szenátor őszintén csodálkozva: „De hát, alelnök úr, ezt a szöveget Verestóy úr hozta.” Verestóy is ott volt, nem tagadhatta.

S ha már Verestóy szenátornál tartunk... Volt vele még egy incidens később, az agyagfalvi cirkusz alkalmával. A hátsó bejáraton léptem be éppen, s látom, amint Verestóy átad Văcarunak, a Front-frakció vezetőjének egy szöveget. Kérdem, mi az? „A beszédem.” Mondom: „Mielőtt elmondod a beszéded a szenátusban, előbb jóváhagyatod?” – „Nem, csak konzultálunk.” Nagyon szép az érdekegyeztetés, csak ez nem a mi javunkra szolgált. Az a beszéd volt – el is mondta –, melyben kéri, hogy azokat, akik autonómia pártiak, ki kell zárni az RMDSZ-ből. Ez nem vádas-

kodás, hanem tények felsorolása, melyeknek az erdélyi magyar civil társadalom kialakulása szempontjából a jövőre nézve megvan a jelentőségük.

Engem az alkotmány megszavazásán való részvétel megtagadása miatt kizártak a parlamentből. Az ezt előíró rendelkezésnek nem az volt a célja, hogy bárkit is kizárjanak, hanem meg akarták akadályozni szavazáskor a nagyfokú hiányzást. A kizárás ilyen esetben törvénytelen, a szenátus jogi bizottsága meg is tagadta az ilyen értelmű határozattervezet megfogalmazását. Végül, hosszas rábeszélésre, megszövegezték azzal, hogy úgymint részleges választásokat szerveznek, azon egyedül indulok, megválasztanak, és visszakerülök a törvényhozásba.

Birtokomban van a határozattervezet szövege. Február 15-re írták volna ki ezeket a részleges választásokat. Csakhogy az történt, hogy a szenátus bíróságán, ahol ezt a kérdést tárgyalták, RMDSZ-résről történetesen csak Verestőy Attila volt jelen. Amikor ez a kérdés került sorra, ő megjegyezte: „Elnök úr, mi értelme van a részleges választásoknak, hisz úgymint két hónap múlva rendes választások lesznek.” (Akkor még úgy volt, hogy a tavasszal parlamenti választásokat tartanak; erre végül is hosszas halasztás után csak szeptemberben került sor.) Bírladeánuék összenéztek: a megjegyzésből látták, hogy az RMDSZ részéről nem lesz probléma azért, hogy kizártak, sőt. Egyesek nem is bánják. S akkor ők erőltessék a visszaválasztást? Minek? Nem is erőltették. Ez szintén csupán tény és nem vádaskodás: olyannyira, hogy én ezt a tényt utóbb megtárgyaltam Verestőy Attilával, aki azt mondta, hogy erre jegyzőkönyvi bizonyítékot hozzak. Én erre azt mondtam: „Attila, te jól tudod, hogy a szenátus bíróságairól gyorsírási jegyzőkönyv nem készül, csak a döntéseket foglalják utólag jegyzőkönyvbe, tehát a te közbeszólásodnak írásos nyoma nincs, viszont te éppolyan jól tudod, hogy nekem az információim halálpontosak.”

Nekem a szenátusban ellenfeleim ugyan voltak, de azért én ott köztisztviselőnek örvendtem. Ezek csak rosszízű epizódok. De el kell mondanom feltétlen azt is, hogy az RMDSZ akkori parlamenti csoportjának munkáját pozitívnak értékelem: nagyon felkészült, a közösségük sorsát vállalni akaró emberek kerültek oda – nagy többségükben. És most is többségükben felkészült, felelős politikusok vannak ott. De később más lett már a probléma, amelyre majd visszatérek.

Egy biztos, politikai tapasztalataim arra késztettek, hogy figyelmeztessem a képviselő-újoncokat: Bukarestben nem fognak majd üvegbúra alatt politizálni, akarva-akaratlan, nap mint nap kapcsolatba kerülnek más pártállású kollegáikkal. A politikai ellenfelekkel is igyekeztem emberi kapcsolatokat teremteni. Nagyon kevés emberrel nem volt kapcsolat. Beszéltem pl. arról, hogy Adrian Moşiu mennyire megsértett. De én vele is szóba álltam. Vagy Ceanteával. Vulpescuval is volt egy nagy csatám, de a folyosón, ha találkoztunk, ha nem is szívélyesen, de

köszöntem neki. Vagy 1991-ben, mikor a Liberális Párt úgy döntött, hogy belép a kormányba, a folyosón beszélgettem velük: „Butaság volt egy kompromittált párttal most szövetségre lépni” – mondtam. Emil Tocaci felelt: „Lehet, de hát megértgáltuk, s így döntöttünk...” Ezzel csak a hangnemet akartam illusztrálni.

Vagy még a legelején szövetkeztünk Bîrladeanuval – „szövetkeztünk”, vagyis emberileg megegyeztünk –, hogy megpróbáljuk Petre Roman miniszterelnöki ki-nevezését megakadályozni. Nem sikerült. Iliescu mégis őt nevezte ki. De megtudta Petre Roman, hogy „nem szimpatikus” Bîrladeanunak, és aztán többször megpróbálta – mint a Front elnöke – a szenátusban lévő Front-frakciót az elnöke, azaz Bîrladeanu ellen fordítani. Nem sikerült, mert Bîrladeanunak a frakcióban is voltak jó kapcsolatai.

Ennek a küzdelemnek egyik epizódja 1991 nyarán az amerikai nagykövet egyik fogadásán történt. Nagy fogadás volt, vagy kétezer meghívottal, zenekarral a kertben. Beszélgettünk. Egy adott pillanatban odajön Marcian Bleahu szenátor a környezetvédőktől és félrehív. Üzenetet hoz Petre Romantól. Azt kérdezteti, mi volna az ára annak, hogy az RMDSZ-frakció csatlakozzon hozzájuk, és a szenátusban megszavazzuk Bîrladeanu elmozdítását? Nem akartam belekeveredni a dologba, ezért azt mondtam: „Egyszerű. Csupán a Nemzetiségi Minisztérium létrehozása.” Bleahu újonc volt, még meg is örvendezett: „Tényleg csak ennyi?” De én tudtam, hogy Petre Roman ilyesmibe nem mehet bele, mert maga ellen fordítja hű szövet-ségeit, a szélsőséges nacionalistákat.

Még egy, a feltett kérdéshez kapcsolódó epizód. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nem veszek részt az alkotmány megszavazásán, aki hozzám jött és kért, gondoljam meg a dolgot, az Dumitraşcu szenátor volt, a frontos-vatrás magyarfaló. Mondtam, nem tehetem, mert nem értek egyet a nemzetállam megfogalmazással. S ekkor Dumitraşcu azt mondta: „Király úr, ne tegye! Ezek nem értik, nem ismerik magát. Hát nem látja, micsoda társaság ez?”

Az RMDSZ-nek a Nemzeti Ligától való elhatárolódása (a részleteket lásd a *Dokumentumok* fejezetben) egyúttal a tölem való elhatárolódás kiemelt formája volt. A politikában az elhatárolódási nyilatkozatoknak különös jelentőségük van. Olyan borotvapenge, ami két álláspontot, két magatartásformát különít el: az elhatárolódási nyilatkozattal a kiadó fél a szakadást jelzi a számára kellemetlen, kedvezőtlen állásponttal, közösséggel vagy személlyel szemben. Köztem és az RMDSZ bizonyos vezető személyiségei között nem jött létre szakadás, megelégedtek a ki-közösítéssel, a szavahihetőség megkérdőjelezésével.

Az én esetemben megelégedtek azzal, hogy az én malmomból áttereljék a vizet a saját gyengén zakatoló malmukra.

Az évek folyamán még volt részem a megkérdőjelezésben és megbélyegzésben. 1989 előtt számtalanszor ért alaptalan vád, orvtámadás és lejáratási kampány. A lejáratás, a megfélemlítés, a kiközösítés a járomba törés, a befogás eszköze. Azok az erők használják az ilyen módszert, akik nem az érvekkel való politizálást választják. Nem mernek szemtől szemben megméretkezni a partnerrel, az ellenféllel, mert nem bíznak érveikben, vagy egyszerűen azért, mert kényelmesebb a hátbatámadás, a félrevezetés, a mellébeszélés.

ISMÉT LEFELE A POLITIKAI PÁLYÁN

1991 tavaszán egy RMDSZ-küldöttségben vettem részt Magyarországon az SZDSZ meghívására.

A küldöttségben részt vettek még Kolumbán Gábor, az RMDSZ országos alelnöke; Márton Árpád képviselő, az RMDSZ Háromszéki Szervezetének elnöke; Kusztos Tibor református esperes, az RMDSZ Háromszéki Választmányának tagja.

Tárgyalásokat folytattunk az SZDSZ országos vezetésével, az SZDSZ parlamenti frakciójával. Fogadott Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke; Szabad György, a parlament elnöke és mások.

A programban szerepelt egy látogatás is az Országházban. A meghatározott időben elfoglaltuk helyünket a kijelölt páholyban. Szabad György bejelentette részvételünket. Ez így hangzott: „Szeretettel köszöntöm az RMDSZ küldöttségét, amely magyarországi körútján az Országházba is ellátogatott. Az RMDSZ küldöttségét Király Károly, a román szenátus alelnöke vezeti.” Az országgyűlés képviselői felállva, tapsal köszöntöttek bennünket.

Másnap Kolumbán Gábor és Márton Árpád nyilatkozatai láttak napvilágot a magyar sajtóban, hogy ez a küldöttség nem RMDSZ-küldöttség. Bukarestben pedig az országos elnökség nevében olyan közleményt tettek közzé, hogy Király Károly nem az RMDSZ-t képviseli. Aztán a román szenátus is egy nyilatkozatot tett közzé, amiből kiderült, hogy Király Károly nem a román szenátust képviseli Budapesten. Birladeanu bevallotta, az RMDSZ berkeiből sürgették a nyilatkozatot.

Hazatérve, a román szenátus alelnökeként számoltam be a szenátusnak a Budapesten tett látogatásról, és az ezt megelőzően a Friburgban (Svájc) lezajlott háromnapos nemzetiségi kollokviumról, amelyen Lalumiere asszony is részt vett, és végezetül kijelentettem, hogy én, Király Károly RMDSZ-szenátor, a román sze-

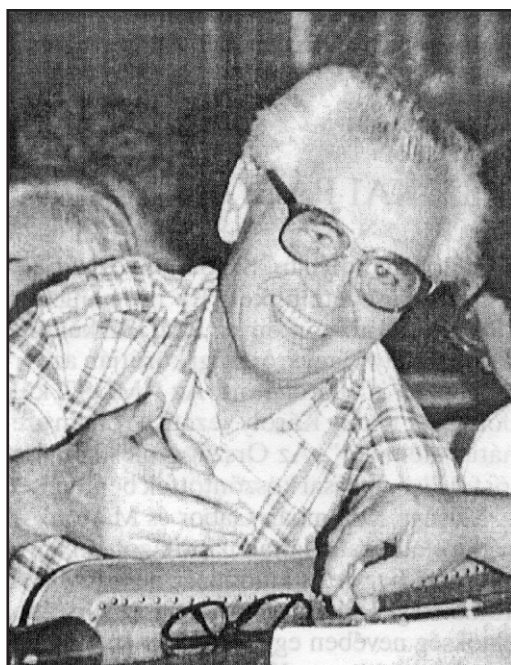
nátus alelnöke önmagamat képviseltem Svájcban és Magyarországon. Olyan gazdag tevékenységet fejtettem ki, hogy sem az RMDSZ, sem a román parlament nem vállalt közösséget velem. A honatyák jóízűen nevettek a viccen.

A hálaária azonban nem ért véget azzal sem, hogy 1991 szeptemberében, amikor nem voltam hajlandó megszavazni az új román alkotmányt, kizártak a román parlamentből.

1992 augusztusában a Magyarok Világszövetségében Dávid Gyula, Sylvester Lajos úgy érveltek a bevásztásom ellen, hogy Király Károly nem alkalmas tisztségviselésre, mert nincs jóban a román hatalommal. Sajnos elég sokan bekerültek a Magyarok Világszövetségébe, akik jóban voltak az elnemzetlenítő román hatalommal. A meglepő számomra az, hogy Kincses Elődön kívül akkor senki sem háborodott fel egy ilyen kijelentésen. Volt szerencsém tapasztalni ehhez hasonló szemléletet bizonyos magyar kormánykörökben is. Ugyanaz az ideológia, ugyanaz a gyakorlat és ugyanazok a módszerek és beidegződések.

1992-ben Budapesten megtartotta gyűlését az Erdélyi Magyar Kongresszus. A román hatalom félreverte a harangot. Az RMDSZ vezetői, elnöksége, tiszteletbeli elnöke elhatárolódási nyilatkozatokat tettek közzé, és a magyar kormány – régi szokások szerint – mindent megtett, hogy megakadályozza az Erdélyi Magyar Kongresszus megtartását. Zolcsák Istvánt kellett volna – mint magyar irredentát – kiközösíteni, az imperialista hatalmak eszközét. Mindenkit sikerült lebeszélni: Katona Ádámot, Borbély Imrét, a nagyváradi református és katolikus püspököt, a magyar országgyűlés képviselőjét.

Zolcsák István mellett az Erdélyi Magyar Kongresszus megszervezésében ott maradtam én, Barki Éva Mária, Halász György és Atzél Ferenc, Kincses Előd, Jakabffy Attila, Borsos Géza és több mint 200 más erdélyi és több száz határokon kívüli magyar, akik részt vettünk a szervezésben, és a kongresszus alatt tanújelét adtuk a magyar–magyar összefogásnak, figyelmeztetve arra, hogy változtatni

Király Károly a parlamentben (1991)

kell azon a politikán, amelynek célja a magyarok egymásnak ugrasztása, szembeállítása. Entz Géza kétszer is felkeresett a kongresszust megelőzően, és megpróbált lebeszélni az Erdélyi Magyar Kongresszuson való részvételről. Sikertelenül.

Ezt megelőzően 1991-ben a román alkotmány vitájában a magyar diplomácia a Domokos Géza, Borbély László, Verestóy Attila megalkuvó, lemondó álláspontját támogatta, és írásban határozta el magát a Király Károly által képviselt állásponttól. Hála a Fennvalónak, hogy a magyar diplomácia, Jeszenszky Géza már azóta ki-nőtték ezt a kommunista gyermekbetegséget, de okulásra, tisztánlátásra a magyar–magyar összefogásban, a határon kívül rekedt magyarok magyarságának megtartásában még sok mindenben változtatásra van szükség.

És hogyha mindezeket most leírom, nem vádaskodási szándék vezérel, sem a magam érényeinek hangsúlyozása. Hanem az a szándék, hogy változtatni kell a beidegződött, hagyományos politikán, és okuljunk a múltból, hibáinkból, legyünk következetesebbek a céljaink megvalósításában és rugalmasabbak a napi tennivalókban.

Király Károly, Zolcsák István, báró Atzél Ferencz, Barki Éva Mária és Kreczinger István
Erdélyi Magyar Kongresszus, Budapest, 1992. aug. 21.

EGY S MÁS A NAPLÓMBÓL

1993. szeptember 9.

Gazda István kovásznai tanár, az RMDSZ Háromszéki Szervezetének elnöke keresett meg. Melegen üdvözlöttük egymást, több mint egy hónapja nem találkoztunk. István azzal a céllal jött, hogy megtárgyaljuk az RMDSZ-ben zajló belső vitákat. S rögtön meg is kérdezte, mi a véleményem a Tőkés László által a sajtóban szóvá tett, a Borbély László, Tokay György és Frunda György külön tárgyalásairól a román kormánnyal és az RMDSZ által összeállított és Strassburgba eljuttatott memorandumról. Erre én:

– István, én szívesebben meghallgatom a te véleményedet, mert valószínű te újat is tudsz mondani, én viszont erről csak a sajtóból informálódtam.

István szívesen elfogadta az ajánlatot:

– Jó, Károly bátyám, akkor kezdem én. Mi volna a te véleményed, hogyha Borbély Lászlókat a soron levő SZKT-n megfosztanánk az RMDSZ-ben betöltött tisztségüktől és a képviselői, szenátori mandátumaiktól?

– Ez kialakult álláspont vagy magánvélemény? – kérdem.

– Igen – mondja –, ez sokunk véleménye.

– És más újság?

– Tőkés Lászlóról olyasmit terjesztenek RMDSZ-berkekben, hogy le akar mondani a püspökségről, Markó Béla helyére pályázik – mondja István.

– Te hiszed ezt?

– Nem tudom, hiszem vagy nem, azért kérem a tanácsodat. És végül a memorandum. Láttad a tévében az este a Konvenció és az RMDSZ lojalitás címmel zajlott vitáját?

– Igen, láttam – mondom. Kezdeném a memorandummal. Véleményem az, hogy ez a memorandum a több mint hetvenévi kisebbségi létünk legjelentősebb dokumentuma. Tisztán megfogalmazza azokat a sérelmeket, amelyek az erdélyi magyarságot sújtják a mindenkori elnemzetlenítő román politika részéről. A memorandum színvallásra kényszeríti a Konvencióba tömörült pártokat, feltételekhez köti az RMDSZ részvételét a Konvencióban. Véget vet annak a gyakorlatnak, miszerint a magyarság képviselői feltétel nélkül kötelezik el magukat a román politikai irányzatok, pártok egyike vagy másika mellett. A memorandum lehetővé teszi, hogy partneri viszony alakuljon ki a román állam politikusai és a magyarság képviselői között. A román egységes nemzeti állam megkérdőjelezése roppant fontos kitétele a memorandumnak. Végre érvekkel, ésszerűen, racionálisan politizálunk.

Takács Csaba, Frunda György kiállása és magatartása a tévé-vitában méltóságteljes, bátor kiállítás volt, amiért gratulálok nekik. A memorandum megfogalmazása és előterjesztése önálló politizálást jelez az RMDSZ részéről, az RMDSZ nagykorúsításával egyenlő, érett politikai aktus. Ami a neptuni tárgyalást illeti, szerintem nincs benne semmi tragikus. Tőkés László jól tette, hogy nyilvánosságra hozta és vita tárgyává tette a témát. Az ilyen gyakorlatoknak véget kell vetni, mert az ilyen külön tárgyalás a hatalom részéről nem más, mint csapda, amely a magyarság megosztását célozza. Kétségtelen, hogy az RMDSZ politikusai között vannak karrieristák, kollaboránsok és megalkuvók, akik készek feladni a magyarság alapvető érdekeit. Ennek ellenére nem vagyok híve a megbélyegzésnek, a kizárásnak. Parlamenti mandátumuktól megfosztani nem lehet. Erre csak egy mód van, ha önként lemondanak. Én erre nem kérném fel őket. Az egész ügyet egy tisztázási folyamatnak kell tekinteni. Nem bűnbakokat kell keresni, hanem okulni és erőt gyűjteni a további küzdelemre. Még hátra van a neheze, az autonómia, az önrendelkezés kivívása. Ami Tőkés László püspökségről való lemondását illeti, szerintem ez csúsztatás és Tőkés László lejáratását célozza.

Véleményemmel Gazda István egyetértett és miután egy csomag (40 darab) *Erdélyi Magyarság* folyóiratot adtam neki, eltávozott. A kapuból még visszaszólt:

– Most, ha lefényképeznek, láthatják, hogy nem üres kézzel távozom tőled.

1993. szeptember 10.

Nemes Antal, a sepsiszentgyörgyi városi RMDSZ elnöke keresett fel. Arról érdeklődött, hogy megtartjuk-e a szeptember 12-re tervezett Erdélyi Kezdeményezés Platform soron lévő gyűlését. A megegyezés alapján meg kellene tartuk.

– Te vállaltad a házigazda szerepét, Anti, miért engem kérdezel?

– Azért, mert nem találok Borsos Gézát, sem Katona Ádámot. Telefonon kerestem őket, egyik sem jelentkezik. Kolozsvárról, Szovátáról, Vásárhelyről érdeklődnek az összejövetel iránt, és nem tudom, mit válaszoljak.

– Anti, ha ez így van, le kell fűjni a gyűlést és új időpontban kell megállapodni, de nem a vezérek nélkül.

– Milyen vezérekre gondolsz? Mert te is benne vagy a vezérkarban, Gazda István is. Ti kell döntsetek.

– Az az igazság, te Anti, hogy én pontosan nem is tudom, benne vagyok-e, vagy nem; van-e elnöke, vagy nincs a mi társaságunknak. Én rég kértem a dolog tisztázását, pontos választ viszont nem kaptam.

– Én úgy tudom, hogy elnök nincs, Katona Ádám meg szóvivő. Nem tudom, miért húzódozik Katona meg Borsos Géza is a vezetőségválasztástól. Tán Ádám attól tart, hogy kiesik a vezetésből. Tehát akkor elhalasztjuk – mondja Anti.

– El, egyelőre.

1993. szeptember 11., szombat

Dél előtt 10 órakor Czegő Zoltán keresett fel, a *Magyar Nemzet* részére interjút kért tőlem. Zoltán elmesélte, hogy Marosvásárhelyről jön, ahol két napot tartózkodott, s igen pesszimista, lehangoló, reményt vesztett hangulatot tapasztalt. Az RMDSZ-ben zajló belső hatalmi pozícióharcoktól megcsömörlött a vásárhelyi közvélemény. De nemcsak ott tapasztalta ezt, a tegnapi nap folyamán Sepsiszentgyörgyön is. Mi a véleményem erről? Ez volt az interjú első kérdése és fő témája.

Részletesen kifejtettem, hogy 1989 decembere után az RMDSZ memorandum olyan cselekedet, amely bizakodásra, optimizmusra ad okot, a politikai cselekvés, akaraterő, felelősségtudat felülkerekedéséről tanúskodik. A kilátástalanság, a félelem gyötrelmeitől megszabadulva, harci rendbe állította az RMDSZ a politikai alakulatait és bátran szembenéz a valósággal, elismerve ezáltal, hogy gyáva népnek nincs hazája, és azt, hogy egyetlen út, amely a magyarságunk megmentéséhez vezet, az a politikai cselekvés, küzdelem, a magyarság sorsának vállalása lehet. Én ilyen RMDSZ-t akarok és ezt teljes erőmmel támogatom.

Czegő Zoltán jókedvűen, felvillanyozva ment el tőlem.

De jóformán el sem távozott, csengettek a kapun. A politikai csoportosulásnak három tagja érkezett Bartha doktorral az élen. Miután az RMDSZ-nél Gazda Istvánnal találkoztak, és megtudták, hogy elmarad a platformgyűlés, hozzám igyekeztek, hogy elbeszélgessünk az említett tévé-vitáról, a „hármak bandájának” cselekedetéről és a fejleményekről meg az RMDSZ memorandumról.

Egyetértettünk abban, hogy az RMDSZ-ben folyó viták pluralizmusra vallanak, a belső demokratizálódás jelei, hogy a memorandumnak óriási jelentősége van, mert jelzi, hogy az RMDSZ-ben az a felelős irányzat kerekedett felül, amely az erdélyi magyarság sorsát vállalta a jogegyenlőségért vívott küzdelemben. Felkértek, hogy fogalmazzak meg a platform nevében egy nyilatkozatot, amiben értékeljük azt a pozitív folyamatot, ami az RMDSZ keretében végbement az utóbbi időben.

Még mielőtt eltávoztak volna, újabb két vendég érkezett. Ingrid, a lányom engedte be őket, a feleségem társaságában a nappaliban foglaltak helyet, amíg én a szobáim vendégeimet kikísértem. Miután elbúcsúztam, a frissen érkezett vendégekhez igyekeztem. Nem ismertem őket, de udvariasan érdeklődtem, mi járatban

vannak. A választól szinte megnémultam. Valahogy úgy jártam, mint az egyszeri székely, aki a sötét erdőn át igyekezett hazafelé. Gondolatait egyszer csak egy zsuppanás szakítja meg. Ment, mendegélt tovább, megint csak hallja, hogy zsupsz. Lép kettőt, hármat, ismét hallja, hogy zsupsz. Erre megfordult, visszanézett, és akkor látja, hogy őt ütik.

Két székely atyafival álltam szemben a saját házamban, jobban mondva az államtól bérelt lakásomban, Sepsiszentgyörgyön, a Bánki Donát utca 40. szám alatt. Mielőtt hozzám jöttek volna, alaposan felönthettek a garatra, másképp nem vetemedtek volna arra, ami történt. Megfenyegettek, sőt meg is lökdöstek, hogy a lakásból kitesznek, mint jogtalan bitorlót, aki kifelé, a *Szabad Európa Rádió* felé azt állítom magamról, hogy magyar vagyok.

És most egy kis szó szerinti ízelítő:

– Maga magyar? Aljas kommunista! Majd megmutatjuk mi magának a Vatrával!

Közbeszól a sógor:

– Mi, maga lehallgat minket? – Feláll, a kanapé mögé néz. – Szekuritáté – folytatja –, tudom én, raktam én lehallgatókat...

És folytatták a gyalázkodást, a fenyegetőzést, miért költöztem ebbe a házba, mikor ők Olosz meg Dumitrescu uraknak adták a házat és nem nekem. Vagy kiköltözöm szép szóval, vagy ha nem, majd kiköltöztetnek ők.

Szóhoz sem jutottam. Egyfolytában kiabáltak, hadonásztak. Annyit mégis megértettem, hogy a volt háztulajdonosnak valami rokonai, és visszaigénylik a házat. Hogyha civilizáltan beszélnek, meghallgatnak, tisztázhattuk volna, hogy a tulajdonjogot nem velem, hanem az állammal kell rendezniük. Hogy elkerüljem a további botrányt, kimentem a házból a kertbe. A feleségem velük maradt, s neki elmondták, tudják, hogy nem vettem meg a házat; hogy az állam tulajdona, de valami kártérítést, ha már benne lakom, adhatnék nekik. Persze márkában kéne, mert egyikük nyugatnémet állampolgár, aki 1985-ben távozott végleg az országból. A másik meg, a sógora, azt fejtegette, hogy ha nem fizetünk kártérítést, akkor hagyjuk el a lakást, hogy olyanok adják, aki hajlandó fizetni érte.

A marosvásárhelyi lakásomat 1990 októberében a vatrás polgármesteri hivatal foglalta le – jobban mondva feltörték –, a benne levő javakat a garázsba rakták, és az új szekuritáté (SRI) megyei helyettes főnökének, a sepsiszentgyörgyi származású volt ügyésznek, Neagoénak utalták ki. A kérdés, mit keresek itt, miért lakom én Sepsiszentgyörgyön? Miért hagytam ott Marosvásárhelyt?

A válasz egyszerű: az 1990. májusi választások alkalmával három RMDSZ-szervezet, a Maros megyei, a Hargitai és a Kovásznai kértek fel, hogy vállaljam el

a szenátori jelölésem a román parlamentben. A választásom Kovászna megyéére esett. 1968–1972 között itt voltam első titkár és a megyei néptanács elnöke, és mint arról már beszámoltam, ezer szál kötött a megye népéhez és őket hozzám. Élt még emlékükből az a Király Károly, aki kialakította az új megye intézményrendszerét, és segítette gazdasági és szellemi fellendülését. Kötelességtudatból jöttem Sepsiszentgyörgyre. És miután Marosvásárhelyen a házamat lefoglalták, most kényszerből tartózkodom Sepsiszentgyörgyön. Mondhatni politikai kényszer-lakhelyem lett Sepsiszentgyörgy.

Délután [szeptember 11-én] Tőkés András volt a vendégem, aki Tőkés László megbízásából kérte ki a véleményem aktuális politikai kérdésekben. Az egyik az igen sokat vitatott Neptun-ügy volt. András arról érdeklődött, hogy mi az én véleményem a magántárgyalásoknak titulált három RMDSZ-parlamberter magatartásáról. Ebben a kérdésben én világosan kifejtettem, hogy közönséges diverzió. A román hatalom nagy tapasztalattal rendelkezik diverziók keltésében. Jól bevált módszere a román államhatalomnak, amit 75 éven át sikeresen alkalmazott az erdélyi magyarsággal szemben.

Egy közösséget nehéz megbontani kollaboránsok nélkül. Sajnos az erdélyi magyar értelmiségek között sikerült mindig megtalálni azokat az elemeket, akik készek voltak a mindenkorai román hatalommal együttműködni. Ebben a csoportban két kategóriát különböztetek meg: az egyik azoknak a csoportja, akik feladják magyarságukat és nyíltan azok táborába szegődnek, akik az erdélyi magyarság megsemmisítését követelik. Más kategóriába tartoznak azok, akiket félrevezetnek, jóhiszeműen bedőlnek a politikai blöfföknek, vagy a megfélemlítettek, akik gyáva-ságból lesznek a hatalom szekértolói.

Tőkés László magatartásával, politikai hozzáállásával a fent említett üggyel kapcsolatosan egyetértek. Az ügy nyilvános vitája kellemetlen, de hasznos kimenettelű, egy fontos politikai tisztázódási folyamatnak a része. A diktatúra éveiben sok magyar értelmiségi lett opportunistá, nagyobb részük kényszerből. Éppen ezért az erkölcsi megvilágítás fontos politikai feladat. Ezt a munkát elsősorban azoknak a soraiban kell elvégezni, akik politikai szerepet vállaltak az erdélyi magyarság érdekvédelmi szervezeteiben, különösen a profi politikusok között. A tisztázási folyamat hosszan tartó, de erkölcsi megújulást hozhat a romániai magyar társadalom egésze számára. Nem kell feltétlen rosszindulatot látni a hármak magatartásában, lehet, hogy csak naivak, vagy „túltaktikázták” magukat.

András megkérdezte, miért nem nyilatkozom a sajtónak, miért vonultam vissza? Mi a véleményem az RMDSZ memorandumáról? Kifejtettem neki, hogy szó sincs visszavonulásról. Kisebbségi létben a politikáról való lemondás, a vissza-

vonulás egyenlő a lemondással. Én a megmaradás híve vagyok, ezért továbbra is politizálok. Más kérdés a tisztségviselés és a tisztségvállalás. Ezen a téren szomorú tapasztalataim vannak 1989 után.

Ami a sajtót illeti, érdekes jelenség. Szerintem a romániai magyar sajtó pártosságról tanúskodik. Az újságírók zöme a Ceaușescu-rendszer volt kiszolgálói közül kerül ki. 1989. december 22-én délután váltottak színt és egyből demokraták lettek. A kollaborálók, besúgók, dicshimnuszokat zengők lettek a legdemokratábbak, ezek a legkérelhetetlenebbek, leggyakrabban használják a kommunista bélyegzőt másokkal szemben, lekicsinylően beszélnek, vagy egyáltalán nem szólnak azokról, akik a diktatúrával szembeszálltak, és vállalták a megpróbáltatásokat. Nem szívesen beszélnek a bebörtönzöttekről és azokról, akik az életükkel fizettek magyarságukért. Néha az az érzésem, hogy ezek tudatosan gyalázzák azokat, akik a múltban és a jelenben is férfiasan vállalják a küzdelmet a magyarságtudat megőrzéséért.

Az az érzésem, hogy a szekuritáté (SRI) újra mozgásba hozta a besúgók és együttműködők hadát, és sikeresen használja fel őket a magyarságtudat züllesztésében, az erkölcsi bomlasztásban. Nem rajtam múlik a hallgatás. Az elszigetelésemre irányuló törekvés és lejáratási kampány hatalmi érdekekhez fűződik. Egyes RMDSZ-tisztségviselők előszeretettel végzik, részesei a román államhatalom ez irányú politikai törekvéseinek. Nem véletlen, hogy az én memorandumaim, amelyek a magyarság nevében és érdekében 1977–1990 között születtek, a mai napig nem láttak nyomdafestéket a romániai magyar sajtóban. Virgil Trofinnak, Ion Gheorghe Maurernek írt leveleim egyáltalán nem láttak napvilágot Nyugaton sem, mert annak idején nem juttattam ki őket. Nem is beszélve sok-sok olyan levélről, amit erdélyi magyar értelmiségiek a szekuritáté sugallatára írtak nekem azzal a céllal, hogy megtörjék akaratomat, megfélemlítsenek és megalkuvásra bírjanak.

1993. szeptember 16.

Sepsiszentgyörgyön Katona Ádám kérésére ülést tartott az Erdélyi Magyar Kezdeményezés nevű RMDSZ-platform. Az összejövetelen kevesen vettek részt, tizenketten a több mint 35 pártoló tagból. A kezdeményezéstől már rég elpártolt Krizbai Imre, Fábián Ernő, Kusztos Tibor, Sántha Pál Vilmos és sokan mások. Az elhidegülés a platform működésében keresendő, különösen Katona Ádám modortalansága adott okot az ülésekről való távolmaradásra. Ez az összejövetel sem volt mentes nézeteltérésektől és további elszállingózáshoz vezetett. A gyűlés befejezése előtt magam távoztam az összejövetelről (talán végleg). Katona Ádámmal alapvető kérdésekben különböztünk össze. Megtagadtam, hogy elfogadjuk Katona

Ádámnak a *Magyar Nemzetben* tett nyilatkozatát, mint az Erdélyi Magyar Kezdeményezés álláspontját. Nem értettem és nem érthettem egyet a kizárólagosság szellemében tett nyilatkozatával, Markó Béla, az RMDSZ elnöke elítélésével és az RMDSZ memorandum helytelenítésével. Távozásom után a jelenlevők, köztük Boros Géza, Nemes Antal nyilatkozatban fejezték ki egyetértésüket Katona Adám álláspontjával. Miről is volt szó?

Adám előterjesztett egy elítélő határozati javaslatot az RMDSZ memorandumával kapcsolatosan. Miután kifejtettem, hogy a memorandumot nem szabad elítélni, értékelni kell mint pozitív politikai lépést, amiért Markó Bélát, Takács Csabát elismerés illeti. A memorandum minden fogyatékosága ellenére politikánk nagykorúságának egyik jele. Katona Adám sértő kijelentéseket tett rám, amire felálltam és otthagytam őket.

Ádám ellenzett mindenféle tisztázást és pontosítást az Erdélyi Kezdeményezés vezetésével kapcsolatosan. Attól tart tén, hogy kikerül a vezetésből és elveszíti a szószerket, és így nem beszélhet a hívek nevében? Kílátszik a lóláb! Szerinte az Erdélyi Magyar Kezdeményezés vezetésében a legfontosabb szerep a szóvivőé. Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés szóvivője nem más, mint Katona Adám. Ki is ő? Szándékában és törekvéseiben a magyarság ügyét szolgálja. Sokat tett a magyar politikai bebörtönzöttek érdekében, sok a kezdeményezőkérség benne. Két dolog az, ami lehetetlenné teszi a vele való együttműködést: egyik a modortalanság, amely agresszivitással párosul, a másik a nagyfokú szereplési vágy.

1993. október 16–17.

Gyergyócsomafalván részt vettem az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezetének elnökségi és a tanácsadó testülete együttes gyűlésén. Jelen volt Kreczinger István és Czire Dénes alelnök, Boros Géza a tanácsadó testület elnöke. Borbély Ernő, Búzás László, Mihály József, a Kisgazdapárt elnöke. Összesen tizenhat tag.

A gyűlés befejezése előtti szünetben, vasárnap délután, Czire Dénes jött hozzám, hogy a helyzetről beszélgessünk. Czire Dénes filozófiatanár, a marosvásárhelyi orvosi egyetem marxista tanszékén tanított az 1960-as évek közepétől 1990-ig. 1992-ben Magyarországra ment szólóban, a családja később követte. Budapesten hamar „befutott ember” lett.

1993 februárjában Dunakeszin az évi közgyűlés Kreczinger javaslatára Czire Dénest alelnökké választotta. Nagy volt a meglepetésem. István nem konzultált

velem előzőleg, így nem tehettem semmit, hogy megakadályozzam Czire Dénes megválasztását.

Czire Dénes egyike azoknak a levélíróknak, akik a szekuritáté sugallatára elítélő, becsmérítő levelet küldtek nekem Karánsebesre, a kényszerlakhelyemre, 1978-ban. Dénes nem egyedüli szerzője a levélnek, a marxista katedra magyar nemzetiségű tanárai – összesen öten – írták alá, hogy nagyobb hangsúlyt szerezzenek mondanivalójuknak.

Tisztában voltam azzal, hogy a szekuritáté kezdeményezésére írták és küldték nekem a levelet, így jogosan támasztottam igényt arra, hogy – amennyiben kényszerből, meggyőződésük ellenére fogtak tollat, és hűséget és egyetértést nyilvánítottak a párt elnemzetlenítő politikája iránt azzal, hogy elítélték tevékenységem, amely szembeszegült az RKP elnemzetlenítő politikájával – alkalomadtán elnézést kérnek cselekedetükért. Sajnos ez nem történt meg. Lelkiismeret-furdalás hiányában Czire Dénes úgy viselkedett velem, mint aki jól végezte dolgát és nincs semmi, amit magának felróhatna politikai karrierjében és erkölcsi magatartásában.

Kreczingernek még aznap tudomására hoztam az esetet azzal a szándékkal, hogy ő szóvá teszi, eszébe juttatva Dénesnek, hogy politikailag és erkölcsileg tisztázandó egy s más, hogy zavartalanul együttműködhessünk az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezetében.

Annak ellenére, hogy Dénessel többször találkoztam, a megválasztása után ez volt az első eset, amikor szóvá tette a dolgot. Az is igaz, hogy az, amit szóvá tett, inkább elégedetlensége volt, enyhe felelősségre vonás, nem bűnbánat és restelkedés. Ez arra készítetett, hogy a szünet után szót emeljek a kérdésben, és kértem, hogy Czire Dénes nyilatkozzon. Dénes beismerte, hogy aláírója a szóban forgó elítélő levélnek. Makkai ezredes kérésére és unszolására írta alá. Dénes szavaiból kitűnt, hogy Makkai ezredes azt ígérte, hogy ha a marxista katedra magyar tanárai aláírnak egy ilyen levelet, akkor nem szüntetik meg a magyar nyelvű oktatást a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen. Továbbá Dénes kiemelte saját tevékenységét, eltúlozva érde-meit két orvos- és gyógyszerészgeneráció nevelésében. Az önelemzésnek, bűnbánatnak Czire Dénes szavában nyoma sem volt.

Egyik meglepetés a másik után ért. Dénes után a jelenlevők sorra mind megszólaltak. Nem elítélően, hanem elismerően Czire Dénesről. Milyen nagyszerű ember, milyen okos, milyen jól tud fogalmazni, hány könyve jelent meg stb., stb. Kreczinger István kerek perec, mint utolsó hozzászóló, kijelentette, hogy a dolog kettőnkre tartozik, rám meg Dénesre, és hogy intézzük el ezt a kérdést ketten, mert ez magánügy. Aki mellém állt ebben a kényes kérdésben, egyedül Búzás László volt. Borbély Ernő nem volt jelen a vitán.

Értetlenséggel fogadtam ezt a magatartást, és elutasítottam azt az álláspontot, hogy ez magánügy. Én ugyan magánemberként, de közügyben szoltam a diktatúra éveiben a magyarság érdekében. Végezetül felfüggesztettem tevékenységem mint tiszteletbeli elnök az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezetében.

Ezután Erdélyben még két gyűlést tartott az elnökség és a tanácsadó testület, és kétszer küldtek hozzám küldöttséget a dolog tisztázása végett. Novemberben Okos Márton és Kerekes Károly kerestek meg Sepsiszentgyörgyön, december elején Búzás László és Borbély Ernő látogattak meg. Az álláspontom a következő: Czire Dénes a sajtóban tegyen közzé egy beismerő vallomást, ha nem, akkor lemondok a tiszteletbeli elnökségről. Lehetetlen számomra jó kedvvel és tiszta lelkiismerettel együttműködni Czire Dénessel egy politikai szervezetben.

* * *

Aztán kaptam Kreczinger Istvántól, az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezete elnökétől egy levelet, ami meggondolkoztatott és válasza serkentett. Mivel több mint magánügy a két levél tartalma, szükségesnek tartom közzétenni őket. Szerves tartozékai a naplójegyzeteknek.

Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezete

1085 Budapest, VIII. Kőfaragó u.

Telefon: 118-7677 – Postacím: 1461 Budapest Postafiók: 307

Király Károly úr részére

EVMSZ tiszteletbeli elnöke

Tisztelt Király Úr! Drága Károly Bácsi!

Az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezetének elnöksége 1994. február 20-án kibővített elnökségi ülést tartott. Tekintettel arra, hogy közted és Czire Dénes között keletkezett feszültség hosszú ideje bénítólag befolyásolta szervezetünk működését, amelynek tiszteletbeli elnöki tisztségét voltál kedves vállalni, figyelemmel Búzás László és Borbély Ernő urak útján tudomásomra juttatott álláspontodra is, úgy ítélt meg, hogy elkerülhetetlen a kérdést megvitatás és állásfoglalás végett az elnökség elé vinni.

Mivel nem voltál jelen, tisztességtelennek tartottuk újabb vitát nyitni a tényekről. Ezért kizárólag azt bocsátottuk szavazásra, hogy Czire Dénes ügyvezető alelnöki minőségben élvezi-e tovább az elnökség bizalmát, vagy sem. A szavazás eredménye nagyon szoros volt, de az elnökség bizalmat szavazott Czire Dénesnek.

Álláspontodat ismerem, megértem és tiszteletben tartom. Az irántad érzett tiszteletem, elismerésem és nagyrabecsülésem (amelyet osztja elnökségünk minden egyes tagja) arra készítet, hogy ismételten megkérjelek, módosíts álláspontodon, vállald továbbra is a tiszteletbeli elnöki tisztséget.

Tudod jól, nem vagyunk abban a helyzetben, hogy hozzád mérhető kaliberű, hozzád hasonló ismeretanyaggal, tapasztalattal, elkötelezettséggel rendelkező személyiséget nélkülözhesünk. Ne adjuk meg az elégtételt politikai ellenfeleinknek, hogy magunkat bomlasszuk, számoljuk fel, saját munkánkat tesszük lehetetlenné. Vannak mások, akik ezen módszeresen dolgoznak, akiknek ez az elsődleges feladatuk. Az erdélyi magyarságnak minden értékes emberre szüksége van. Kizárólag akkor van esélyünk hatékony, eredményes fáradozásra, ha felülemelkedünk minden bomlasztó körülményen. Nem kívánok leckét adni magyarságtudatból, elkötelezettségből stb., hisz amikor ezekkel Te már találkoztál, én még, lehet, a világon sem voltam. De engedd éltetnem a reményt, hogy közösen megtaláljuk a módját a további eredményes munkának egy olyan ügy érdekében, amely mindkettőnk számára szent, mindennél előbbre való.

Budapest, 1994. február 21.

Tisztelettel:

dr. Kreczinger István
EVMSZ-elnök

Király Károly
4000 Sepsiszentgyörgy, Bánki Donát út 40.

Dr. Kreczinger István elnök úr részére
Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezete
1461 Budapest, Postafiók: 307

Tisztelt Elnök Úr! Kedves István!

Március 11-én megkaptam az 1994. február 21-én keltezett leveledet, amelyben tudomásomra hozod a február 20-án tartott kibővített elnökségi ülés álláspontját. Mindenekelőtt pontosítani szeretnék a fogalmazáson. Idézek a leveledből: „Tekintettel arra, hogy közted és Czire Dénes között keletkezett feszültség hosszú ideje bénítólag befolyásolta szervezetünk működését, amelynek tiszteletbeli elnöke...” Nagyon szép, köszönöm. Köszönöm a bizalmat, uraim, de nem kérek belőle...

Én és Dénes bénítottunk??? Újból le szeretném szögezni azt, amit Csomafalván a fenyves erdők aljában leszögeztem. Köztem és Czire Dénes között nem két magánszemély közti feszültségről van szó, hanem két magatartásról, két táborról, két különböző oldalon folytatott küzdelemről: a lenni vagy nem lenni, magyarnak megmaradni Romániában a Ceaușescu-féle elnemzetlenítő, homogenizáló, kisebbségellenes rendszerben.

Én 1972 után nyíltan szembeszálltam a Ceaușescu-féle elnemzetlenítő politikával. A román hatalom mindent elkövetett annak érdekében, hogy elhallgattasson és neutralizálja erkölcsi, politikai befolyásom, hogy reménytelenségben és kilátástalanságban, félelemben tartsa az erdélyi magyarságot, hogy megtörje akarátát, küzdőképességét a megmaradásért folytatott harcban. Czire Dénes egyike volt azoknak a magyar értelmiségieknek, aki a román hatalom, a szekuritáté szolgálatába állt – elfogadta az együttműködést, szembefordult a magyarság érdekeivel, részt vett abban a politikai, erkölcsi hadjáratban, amelynek célja a román homogenizáló, erőszakos, elnemzetlenítő politika.

Tisztelt Elnök Úr! A feszültséget nem az én magatartásom okozta, nem miattam keletkezett. Czire Dénes alelnökké való megválasztása okozta a feszültséget. Ez a körülmény tette lehetetlenné számomra a további együttműködést a Világszövetséggel.

Kedves Barátaim! Itt tulajdonképpen nem is rólam és Czire Dénesről van szó, hanem elvi kérdésről, egy tisztázási folyamatról, amelynek beindulása elkerülhetet-

len. Az erdélyi magyarság 75 éves tragikus kisebbségi történetében – a magyarnak megmaradni nagy küzdelemben – nem mindenki vállalta a megpróbáltatásokat, különösen a magyar értelmiségiek egy bizonyos hányada feladta a küzdelmet, összejátszott a mindenkori román hatalommal. A hatalommal való együttműködés, kollaboráció óriási előnyökkel járt. Kiváltságot élvezett az, aki a hatalom szolgálatába szegődött. A szekuritáté pénzelte az ügynököket. Jól fizetett. Oltalmat nyújtott, megvédte, bármilyen kihágást is követett el, biztosította a szakmai előmenetelét, utazhatott külföldre stb., stb., más szóval kivételes előjogokat élvezett a többi állampolgárral szemben. Addig, amíg azok, akik vállalták a magyarságtudat megőrzéséért folytatott küzdelmet, börtönbe kerültek, üldözöttek voltak, sokan az életükkel fizettek magyarságukért, addig a Czire Dénesek pöffeszkedtek, viszonylagos jólétet élveztek.

Az érvelést nem folytatom. Ebből következik a nyilvánvaló megállapítás, hogy a két magatartás között lényeges különbség van. A kettő között húzódik meg az a határ, ami összeegyeztetlenné teszi a békés, elvtársi, de mindenekelőtt erkölcsi és politikai együttműködést. Én nem a jogi, fegyelmi eljárás híve vagyok, de annál inkább ragaszkodom a politikai, erkölcsi tisztázáshoz. Én és az erdélyi magyarság nagy többsége, aki szenvedő alanya volt a román elnemzetlenítő politikának, meg tudok bocsátani, de együttműködni vidáman, jó kedvvel, mintha mi sem történt volna, azt már nem.

Kedves Barátaim! Elég sok kollaboránssal volt dolgom. 1978 tavaszán legalább 50 Dénes írt nekem, akik fenyegettek, védték a pártot, és szidták, megalázták a magyar nemzetet. Sokan a pokolba kívántak engem, egyesek fel is rótták a Román Kommunista Pártnak, hogy miért nem vetettek börtönbe. Lehorthyztak, leszálaszítottak, CIA-ügynöknek neveztek, rendbontónak, elégedetlenkedőnek és uszítónak.

A Román Kommunista Párt vezetése, a szekuritáté tudta, hogy esetleg csak úgy tudja megtörni akaraterőmet, moráloamat, hogyha a levélírók, a párt védelmébe szegődők, a magyargyalázók felfedik kilétüket, és szembevigyorognak velem, vállallják a nyílt tanúskodást a román elnemzetlenítő hatalom mellett.

Ismerősi és baráti körömből aránylag kevés vállalkozó akadt. Lehet, hogy névtelen levélfeladó több lett volna. Háromszék megyéből kettő akadt, Hargita megyéből szintén kettő, Maros megyéből tíz, ebből egy román értelmiségi. Más-különben az 50 levélíróból egy román és egy névtelen német, aki német nyelven írt a feleségemnek, s arra ösztönözte, hogy váljon el tőlem, mert egy hazaáruló gaz vagyok.

A marosvásárhelyi tíz közül öt a Czire Dénes csapatához tartozik, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem marxista katedrája öt magyar nem-

zetiségű professzora, Szilágyi Margit tanszékvezetővel az élen. Csomafalván Czire Dénes úgy motiválta a levél aláírását, hogy tette ezt Makkai és Ágoston, a Szekuritáté ezredeseinek kérésére, akik azt ígérték Déneséknek, hogy nem oszlatják fel a marxista katedrát, és megmarad a magyar oktatás az egyetemen. Ígértek, ígérettek, és Dénesék írtak, írogattak, lemondtak és tanúskodtak, megmaradtak, bántódás nem érte őket. Sokan áttelepedtek Magyarországra, a Magyar Demokrata Fórum alkalmazta őket, úgyszintén a magyar akadémia, főiskolai katedrát kaptak, írnak, magyarkodnak, tisztséget vállalnak, paroláznak, verik a mellüket, lakást, állást, mindent rendelkezésükre bocsátottak, gondtalanul élnek. Rádolgoztak, megérdemlik.

Szikszay Jenő, Visky Árpád és sokan, sokan, sokan a szembeállók közül alulról szagolják az ibolyát, mert nem alkudtak meg. A Király Károlyok, a Borbély Ernők, Búzás Lászlók, Szőcs Gézák és sokan, sokan, nagyon sokan otthon élnek Romániában, vállalják továbbra is a küzdelmet, kiközösítve élnek a román hatalom neokommunista, neonacionalista jóvoltából és a kollaboráns magyarok közreműködésével.

Énnekem személyesen nem ajánlottak sem lakást, sem állást Budapesten, megbélyegezve, kriptokommunista jelzővel élek Sepsiszentgyörgyön, mert a marosvásárhelyi, ismert Sibiu utcai 18. szám alatti lakásomat 1990 őszén a vatrás, szekurista vásárhelyi hatalom lefoglalta. Így kényszerből lakom Sepsiszentgyörgyön.

Nem panaszkodom, köztiszteletnek örvendek, a székely-magyarok és románok nagy többségével jó viszonyban. De sok keserűséget okoznak, sok mocskot, alaptalan és képtelen állítást, vádat terjesztenek rólam azok a tollforgatók, szájhősök, akik a múlt rendszer haszonélvezői, zsoldosai és a mostani átmentett hatalom kollaboránsai. De itt a kollaboránsok, a haszonélvezők aktivizálódtak, aktivizálták őket. Legtöbbjük előléptetve, kiváltságban él itt is. Gyaláznak engem, Tőkés Lászlót, Sütő Andrást, Kányádi Sándort, Kincses Elődöt, Búzás Lászlót, Borbély Ernőt, Szőcs Gézát és azokat, akik felvállalják a magyarság sorsát, és küzdenek alapvető érdekeinek kivívásáért.

Nincs és nem is lehet megmaradás addig, ameddig el nem válik a konkoly a búzától; addig, ameddig nemzeti érdekeinket a zavartkeltők képviselik; addig, ameddig a hatalmasságok felpártolják a megalkuvókat, lemondókat, karrieristákat. Addig, amíg az elkötelezettek hátrányba szorulnak, nem lesz béke az olajfák alatt.

Tisztelt Elnök úr! A hozzám írt leveledből megtudtam, hogy bizalmat szavaztatok Czire Dénesnek, és jótálltok érte. Más szóval bizalmatlansági szavazatot kaptam. Meg is indokoljátok, mert bénító állapotot teremtettem az ügy nyilvánosságra hozatalával. Ezt tudomásul kellett vennem nekem Csomafalván, ahol olyan szépen

megvédtétek Dénest és oltalmatokba vették legtöbben. Kivételt képezett Búzás László álláspontja, magatartása. Elmondtátok, hogy milyen okos fiú, milyen jól tud írni, elismerésben részesítetted, hogy milyen jól dolgozik és milyen nagy szervezőkészséggel rendelkezik. Hát igen, uraim, a szekuritáté nem a tökfilkókat válogatta ki magának.

Tisztelt Elnökség! Mivel nem akarom továbbra is zavarni a Világszövetség tiszta és csendes vizeit, megbénítani Czire Dénes és pártolóinak nemes és hasznos tevékenységét, ezennel lemondok az Erdélyi Világszövetség Magyarországi Szervezetének tiszteletbeli elnökségéről.

Sepsiszentgyörgy, 1994. március 21.

Öszinteséggel: *Király Károly*

FURCSASÁGOK AZ RMDSZ-NÉL

Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés platform 1994. január végén, Baróton, rend-kívüli gyűlést tartott tízenvalamennyi résztvevővel, ahol egy politikai nyilatkozatot fogadtak el. Február 8-án egy újabb összejövetelre került sor Kovásznán. Jelen volt Sántha Pál Vilmos, Kusztos Tibor, Fábián Ernő, Gazda József, Gazda István, Katona Ádám és mások. A kovásznai összejövetelen elhatározták Gazda István jelölését az országos szövetségi tanács titkári tisztére, Borsos Géza helyébe, aki lemondott a múlt év végén, ez által tiltakozva a szövetségi tanácsban végbemenő politikai manipulációk ellen. Katona Ádámot jelölték a platform részéről a szövetségi tanácsba tagként. A két vezetőnek – Ádámnak meg Istvánnak – a tisztség-halmozási ambíciója teljesült.

Gazda István Kovászna város RMDSZ-elnöke, Kovászna megye területi szervezetének elnöke és az országos szövetségi tanács titkára. Megtartotta félnormás tanári állását Kovásznán; félnormás fizetést kap a megyei elnökségért és egynormás fizetést az országos titkárságért. A háromszéki területi RMDSZ-nél egy ügyintéző titkárnőt alkalmaztak, rajta kívül hetekig senkit nem lehet megtalálni. Nemes Antal, a városi elnök a mindenes.

A helyi községi RMDSZ-ek tevékenységével senki sem törődik, nincs tagdíj-fizető, nincs tevékenység. A háromszéki RMDSZ tevékenysége politikai állásfoglalásokban, deklarációkban fejeződik ki és ünnepségek szervezésében, amit ki-

mondottan a városi RMDSZ-elnök, Nemes Antal végez. Az RMDSZ tekintélye egyre süllyed, Gazda Istvánt kikezdték. Kovásznán két lakást bérel, egy garzont és egy hámoszobás lakást. Nőtlen. Nincs családja. Gazda István egyúttal városi tanácsos is RMDSZ-színekben. Rendőrségi kivizsgálás folyik ellene. Azzal vádolják, hogy több értékpapírt (tulajdonjegyet) vett át, külföldre távozó és elhalálozottak tulajdonjegyeit.

Újból igazolódik az is, hogy a területi szervezetek tisztségviselői közül sokan kiélik politikai ambícióikat a szereplésben, a sajtónyilvánosságban, tévészereplésekben. A szereplés és ismét a szereplés a lényeg a közösség nevében, és nemegyszer a rovására. Nemrég nagy sajtócsatározások, politikai nyilatkozatok hangzottak el az RMDSZ részéről a kormány, a prefektúra diszkriminációs politikájával szemben, hogy kirekesztették a magyarokat az állami alappal működő részvénytársaságokból, Kovászna megye hatvanvalahány állami megbízottjából, részvénytársaságok gazdasági, pénzügyi felügyelőiből kevesebb, mint 10%-a magyar ajkú. Tiltakozások, parlamenti interpellációk részeredményekkel. A tiltakozások megszűntek, mihelyt szenátoraink és képviselőink elnyertek egy-egy felügyelői posztot. Így Kozsokár Gábor társult Caşunean Adrian prefektussal: a szépmezői állami gazdaságban ketten osztoznak a jövedelemből, mint a kormány megbízottjai. Magyarai Lajos költő-szenátor a megyei könyvterjesztési vállalat kormány megbízottja. Szabady Rudolf szenátor irodavezető, két vállalatnak a kormányfelügyelője. A kormánybiztosok nemzetiégi összetétele kb. 20%-ot tesz ki. Így aztán csend lett, a fegyverropogás megszűnt a politikai csataterén. 75%-kal szemben megelégedtünk 20%-kal. A konc a lényeg, uraim!

A háromszéki RMDSZ-nél és sok más területi szervezetnél tisztázatlan anyagi és pénzügyi dolgok várnak kivizsgálásra, tisztázásra, elszámoltatásra. Az RMDSZ Háromszéki Szervezetének éléről kevesebb mint 6 hónap el-teltével távoztam. Az egyik igen fontos indítéka távozásomnak éppen az ilyen és ehhez hasonló pénzügyi, anyagi visszaélések sorozata.

Pálffy Teréz több mint egymillió lejmel nem számolt el a moldvai csángó árvízkárosultak alapjából. Még írásbeli jelentést, tájékoztatót sem hajlandó összeállítani. Egy másik millió lejmel – az árvízkárosultaknak összegyűjtött összegből – a felduzzasztott RMDSZ-alkalmazottak fizetését fedezték jogtalanul és erkölcszerűen. Váncsa Árpád nem tud elszámolni az 1990–91–92-ben kapott adományokkal. Nincs pontos nyilvántartás, átvétel és további elszámolás több rakomány segély- és ajándék adományról. 1992 őszén 10 ezer márka készpénzt kapott a háromszéki RMDSZ az én közbenjárásomra. A márka elment... az elszámolás? 1993 februárjában újabb 2 millió lej készpénzt szereztem, amiről szintén...

Megpróbáltam tisztázni a dolgokat, kérdőre vonni, számon kérni pénzügyi normák alapján, eredménytelenül. Az „érdekelt” felek összefogtak, elmarasztaltak, megvádoltak, diktatórikus maffiavezérnek tituláltak. Úton, útfélen képtelen vádakat terjesztettek, hogy pazaralom az RMDSZ pénzt, egyszóval a legalpáríbb módon sértegettek. Abba kellett hagynom a kivizsgálást, számonkérést. Idő előtt távoznom kellett. Márton Árpád, Gazda Zoltán képtelen vádakat, mocskolódásokat tartalmazó írásbeli feljelentést nyújtottak be az etikai bizottsághoz. Az etikai bizottság a mai napig nem tárgyalta meg a beadványokat. Gazda Istvánt többször felkértem, sürgettem a kivizsgálások elvégzésére... A hatásukat a vádak megtették: ha már távoztam, a szembesítés tárgytalan!

Fizetés nélkül dolgoztam az RMDSZ-nél és a saját autót használtam nem-egyszer a közért. Mégis a vád úgy hangzik: Király Károly az RMDSZ pénzén utazott, jöllehet, az RMDSZ utazgatott az én pénzemen, helyesebben az általam szerzett pénzen.

Magánbeszélgetésben az országos elnökség tagjainak felhívtam a figyelmét, hogy az ilyen állapotokat fel kell számolni, meg kell szüntetni, egy valós tisztújítást kell elvégezni a területi szervezeteknél, félre kell állítani a karrierista, szarkázó, lumpen elemeket; azokat, akik csak a szereplésre és a haszonélvezetre vállalkoznak, máskülönben az RMDSZ tekintélye, tömegkapcsolata, tömegalapja elsorvad. Már el is uralkodott a demagógia, a céltalan politikai szófecsérlés. Ha nem vigyázunk, olyan szervezetté alakul az RMDSZ, mint a Vatra. Az RMDSZ élére komoly, megbízható embereket kell állítani, akik népszerűségnek örvidenek, vállalják a magyarság gazdasági gondjait, elősegítik az erdélyi magyar társadalom önszerveződését. Olyan struktúrát kell kiépíteni, amely egyszerű, közérthető és megközelíthető erkölcsi alapot teremt a megbecsüléshez, bizalmat és hitet sugároz.

A szemét feltárásához nem a vádaskodási szándék vezérelt. Önigazolásra sincs szükségem. A tények felsorolása az orvoslási szándék felébredését igyekszik elérni, és a jelenlegi helyzet tarthatatlanságára hívja fel a figyelmet. Ideje, hogy az RMDSZ országos vezetése foglalkozzon önmagával is. Hogyha ez az elnökség hosszú távon is ad magára, akkor az erkölcsi tisztázási folyamat elindítása elengedhetetlenül szükséges.

MIÉRT LÉPTEM VISSZA AZ 1992. SZEPTEMBERI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOKON A SZENÁTORI JELÖLÉSEMTŐL?

1992 tavaszán és nyarán kétszer is összeült az Erdélyi Magyar Kezdeményezés RMDSZ-platformja azzal a szándékkal, hogy rávegyenek: ne vonuljak vissza a politikai életből, vállaljak tisztséget. Sok rábeszélés után sem adtam határozott választ arra a kérdésre, hogy jelöltetem-e magam újból RMDSZ-listán az őszi parlamenti választásokon. A meggyőző munka tovább folyt. Az én barátaim minden alkalmat kihasználtak a rábeszélésre. Ismételten felkerestek otthonomban. A híveim között voltak: Sántha Pál Vilmos, Borsos Géza, Katona Ádám, Krizbai Imre baróti református lelkész, Orbán Árpád, Gazda István, Fábíán Ernő, Nemes Antal, Váncsa Árpád, Kuszto Tibor és sokan mások. Meg voltam csömörölve egyfelől a gátlástalan román nacionalista, modortalan, etikátlan, agresszív parlamenti életben felülkerekedett irányzat miatt, másfelől az RMDSZ országos vezetésében és parlamenti képviseletében elburjánzott megalkuvó, lemondó, kollaboráns nézetektől.

1990. augusztus végén megtartott rendkívüli parlamenti ülésen az RMDSZ parlamenti képviselete és országos vezetése elfogadta azt a törvénytervezetet, amit a román parlament tett közzé, és amiben az is szerepelt, hogy Románia területén nem ismernek el nemzetiségi enklávét. Ez a kitétel a későbbiekben politikai, erkölcsi és részben jogi alapot szolgáltatott a román nemzeti állam meghirdetésének az új román alkotmányban.

Úgyszintén politikai háttérrel biztosított Hargita, Kovászna alaptalan támadásainak, azaz a támadásoknak Románia legnagyobb tömbben élő magyarsága ellen, mint ami veszélyezteti a román állam létét, nemzeti aspirációit, fejlődését, a román elem létezését és megmaradását ezen a vidéken. Diszkreditálni próbálták a románság előtt és a nemzetközi közvélemény előtt a székelymagyarokat, megtörni ezen keresztül akarataikat, magyarságtudatukat, alapot teremtvé ezáltal egy egész sor magyarelles intézkedéshez.

Olyan erkölcsi, politikai légkört alakítottak ki, ami lehetővé tette, hogy az új román alkotmányban szentesítsék hosszú időre az antidemokratikus, kisebbségellenes, diszkriminációs passzusokat. Ezek szerint az egyedül használatos nyelv Románia területén a román. A kisebbségek, etnikai népcsoportok nyelve, így a több mint 2 milliós magyarság anyanyelve is kiszorult nem csak a közéletből,

hivatalokból, de még a civil társadalomban sem használható. Még a megtűrt státust sem nyerte el. Az új román alkotmány nem oldotta fel azokat a megszorításokat, amelyek korlátozzák az anyanyelvi oktatást, szűkítik az iskolahálózatot. A Ceaușescu-féle elnemetlenítő, homogenizáló politika alapeszközei tovább működhetnek az ún. demokráciában.

Az új hatalom a régi politikának biztosított jogfolytonosságot, minimálisra csökkentve az „idegen” elem, etnikai és nemzetiségi kisebbségi közösségek alapjainak az újratermelését, korlátozva a lehetőséget már az óvodai és az általános iskolai oktatás terén, az anyanyelvi pedagógusképzésről nem is beszélve. El lehet képzelni a következményeket, különösen a szórványban élő magyarságra nézve.

A megfélemlítő, magyarellenos, általában kisebbségellenes, nacionalista, antiszemita és rasszista választási kampányok a kilátástalanságot hivatottak táplálni, a pesszimista hangulat eluralkodását szolgálják, hátrányos gazdasági helyzetet teremtve a nem román elem számára, akadályozzák az esélyegyenlőség megteremtését. Azt a célt követik, hogy gyengítsék a közösséghez kapcsolódó szálakat, elidegenítsék, rombolják a közösségi szellemet, a nemzeti hovatartozási tudatot.

A hatalommal kacérkodók, a karrieristák – sajnos – vezető szerepet kaptak az RMDSZ-ben és a parlamenti frakcióban (Domokos Géza, Borbély László, Verestóy Attila). Megakadályoztak minden olyan radikális kísérletet, amely jobb belátásra bírta volna a román politikai erőket. Szent meggyőződésem, hogy ha az RMDSZ parlamenti képviselője, a román parlamenti hatalom második helyezettje határozottan lép fel a román alkotmány kidolgozása során, a tézisek elfogadása után felmondja az együttműködést és kivonul az alkotmányozó parlamentből, pozitívan befolyásolta volna, demokratikusabb román alkotmány születik, ami nem sújtja ilyen hosszú távon a több mint 6 millió kisebbségi sorban élő román állampolgárt.

Miután nem sikerült erről érvekkel meggyőznöm az RMDSZ parlamenti frakcióvezetését, sok-sok vita után kénytelen voltam magam példát mutatni, és 1991 szeptemberében, mikor a román parlament elutasította mind a 8 módosító indítványomat, kivonultam az alkotmányozó parlamentből. Egyedül az RMDSZ 41 parlamentere közül. Tettem ezt szólóban. Nem azért, minthogyha nem lettek volna követőim, sőt a parlamenti frakció nagy része osztotta az én véleményemet.

Egy frakcióülésen a 32 jelenlévőből 26 szavazta meg az én álláspontomat. Nem követtek engem, mert Domokos Géza kijelentette, hogy ezt a határozatot nem tartja magára nézve érvényesnek. Maradtak azért is, mert féltek attól a vádtól, hogy megbontják az RMDSZ egységét. Az utolsó pillanatban, a szavazás előtt egy nappal, 1991 novemberében, amikor bejelentettem, hogy nem veszek részt a szava-

záson, a többiek maradtak, elfogadva azt az érvet, hogy a nemleges szavazás egyenlő a szavazáson való részvétel megtagadásával. Megtette hatását az a döntés, amit többséggel elfogadott a román parlament, az RMDSZ sem emelt kifogást ellene, miszerint elveszíti a képviselői szenátori mandátumát az a парлаnтер, aki nem megy el és nem vesz részt, vagy legalább írásban nem szavaz az alkotmányra. Több mint 500 képviselőből egyedül voltam, aki mandátumom elvesztése árán sem szavaztam meg azt az alkotmányt, amely a jogfosztásunkat szentesítette. Több mint 90-en ellene szavaztak.

1991 decemberében a román szenátus többsége megfosztott szenátori mandátumomtól.

1992. január közepén a szenátus büroájában megvitatták a jogi bizottság törvényerejű rendelet-tervezetét, amelynek értelmében márciusra a megüresedett Kovászna megyei 15-ös szavazó körzetben részleges választásokat írnak ki. Senkinek nem volt kifogása ellene. Verestóy Attila a szenátus büroájának tagja, titkári minőségében félvállról odavetette Bírladeanu elnöknek: mi értelme van márciusban részleges választást kiírni, amikor a nyár közepén vagy ősszel újabb parlamenti választásokra kerül sor. És a vezetés elfogadta és nagyra értékelte az RMDSZ szenátusi frakciójának hozzájárulását a kényes kérdés megoldásához. Az igazság az, hogy az volt a számításom, hogy benevezek a részleges választásokon, és így kerülök vissza a román parlamentbe.

Hát ez volt az oka annak, hogy miért nem szándékoztam újra jelöltetni magam. Közvetlenül a jelölések előtt az RMDSZ háromszéki szervezete a sajtón keresztül hajtóvadászatot indított ellenem. Több egy- és kétértelmű újságcikk jelent meg a *Háromszékben*. Nómenklaturistának, kriptokommunistának tituláltak.

Ezt a sajtókampányt koronázta meg Farkas Árpád vezércikke: „Kikkel pendülünk majd egy húron?” címmel, amely 1992. augusztus 7-én jelent meg a *Háromszékben*. Kommentár helyett hadd álljon itt a rám vonatkozó rész: „Király Károlyt, volt megyei első titkári érdemeit eltúlozva, megszépítő messzeségbe merítette, és valós ellenállói, már-már hősi magatartását a *Szabad Európa Rádióból* ismerve becsülik és tisztelik választói. Az általános emberi jogi és nemzetiségi harcost, egek omolhatnak, változatlanul, már-már alázattal tisztelni fogom én is. De azokat, kik elrajzolt képet, torz imázst, már-már bohócsipkását komponálnak belőle, hogy közelségéből uborkafára kapaszkodhassanak, kevésbé. Nekik köszönhető, hogy Király Károly s így választói is rég elfelejtették: nem valamely elszánt politikai-ideológiai meggondolásból mondott ő le hajdanán első titkári tisztségéről, hanem egyszerű, személyes családi okokból, mely aktust később ellegendásították; nem volt ő szövegező fogalmazója azoknak a beadványoknak, melyek bejárták a világot,

csupán szellemiségével és aláírásával kockázatvállalója, ami kétségtelenül férfiasabb szerepvállalás lenne, ha a továbbiakban nem feledkezett volna meg róla, és nem kezd saját szakállára fogalmazni, amit, valljuk be: sajna, nem tud. Ettől én még jó szívvel szavaznék őrá, elvégre olyan emberek koslatnak a parlament folyosóin, akik végiguralkodták vagy reszkették szótlanul a diktatúra éveit, s igazán elkelne köztük egy egyenes hátgerinc.

Bajom véle új idők jötte óta van. Amikortól a vásárhelyi nehéz napok elől Bukarestbe lábolt, majd fekete március jöttén rádión keresztül tegeződve üzengetett a népnek, miként Kossuth Lajos Turinból. Amikor előbb Iliescura, aztán Cîmpăneanura kérte nyájától a voksot, amikor még a román tévénező is örömmel láthatta, hogy képtelen parlamenti csapatmunkára. Mert lehetnek társaiddal késhegyre menő vitáid, de a magányos ki-, be-, félrevonulás nem politikai aktus, csak egy ország közvéleményét szórakoztatja. És kezdődött aztán a sárral dobálás, a rágalom-hadjárat, két-három személyes autonómiakeresés, képviselőtársak hitelrontása.”

Ez a vezércikk pont azon a napon látott napvilágot, amikor a jelöléssel kapcsolatos nyilvános vitát szervezték. Elutasítottam a jelölést.

Az elutasításhoz tartozik még egy mozzanat. Két héttel korábban egy este illumináltan beállított hozzám Magyar Lajos, a *Háromszék* főszerkesztője és szeptemberben megválasztott szenátor. Magyar Lajost az érdekelte, hogy jelöltem-e magam az őszi parlamenti választásokon. Nem adtam neki egyértelmű választ. De ő minduntalan azt hajtogatta, hogy jelöltessem magam, mert ott a helyem.

Az már nem játszott egyáltalán szerepet, hogy elmenetele előtt a feleségemet lehülyesvábozta – bevezető és utóindoklás nélkül. Ez annál is furcsább volt, mert eddig személyesen nem ismerte. Egy részeg ember sértegetése nem szentségtörés, amennyiben később nem derül ki, hogy a sértés szándékos volt. A főszerkesztő költő – szenátor akart lenni és lett.

Az RMDSZ által gyakorolt lejárató módszerek közismertek, felveszik a versenyt a Vatráéval. A közelmúltban gyakran alkalmazták őket, ha ilyen és ehhez hasonló módszereket kölcsönöztek, tanultak, alkalmaznak önvédelemből és fegyverhasználati paritásból – az még talán elfogadható lenne. De a belső harcokban egymás ellen az ilyen és ehhez hasonló ocsmány módszerek elfogadhatatlanok. Nemcsak értékhamisítók, tényferdítők, hanem hitrombolók is. Zavart keltenek a magyarság tudatában és becsületérzetében. Minden nemzeti közösségnek megvannak az eszményképei és cselekedetének kifejezői, személyiségei. Az eszményrombolók nemcsak politikailag végeznek kétes munkát, hanem erkölcsileg okoznak súlyos károkat. Ilyen kampány folyik Sütő András, Kányádi Sándor, Tőkés László, Kincses Előd, Jakabffy Attila és más erdélyi magyar közismert és elismert, meg-

becsült személyiség ellen. Ilyen nemzetromboló, hitet rontó tevékenységet a szekurista, neokommunista, nacionalista hatalom előszeretettel táplál és megfelelően méltányol.

Szorosan ehhez a témához tartozik az RMDSZ 1992. november 7-i tisztújító küldöttgyűlése, amelyen megválasztottak az RMDSZ háromszéki szervezete elnökének. Egy évre vállaltam a tiszteletet. A küldöttgyűlés befejezése után Márton Árpád képviselőtől átvettem a „munkát”. Ez két kulcsból állott. A bejárat és fent egy iroda ajtajának a kulcsa volt. Egyéb dokumentumnak, aktának, íróasztalnak, fióknak, irodának Márton Árpád nem volt a tulajdonosa. Ám egy hét múlva egy vádló, kioktató, sértegető beadvánnyal jelentkezett. Azzal gyanúsított, hogy jogtalanul bitorlom az elnöki tisztséget. Hogy megválasztásom antidemokratikus volt. Ehhez csak annyi fűznék hozzá, hogy a tisztújítási konferenciát Márton Árpád készítette elő, ő is vezette le. Akkor meg...?

December elején egy Sepsiszentgyörgy városi RMDSZ gyűlésen 30-40 ember jelenlétében Márton Árpád keményen bírálta az általam ki nem fejtett tevékenységet. Őt követően Gazda Zoltán színész kollegája maffiavezérnek titulált és mindenféle általam el nem követett bűnökkel vádolt. Őt támogatta Bitay Ödön. Később Márton Árpád egy újabb képtelen vádat tartalmazó beadványt nyújtott be ellenem.

1993. március 19-én, amikor én Amerikában tartózkodtam, Gazda Zoltán egy ötoldalas, gépelt vádiratot nyújtott be ellenem az etikai bizottságnak.

Íme, a „mű”!

Mélyen tisztelt Etikai Bizottság!

Az Önök (jogos) kérésére írom ezt a jelentést, amelyben az elkövetkezőkben megpróbálok érvelni, hogy egy városi RMDSZ-gyűlésen miért neveztem KIRÁLY KÁROLY háromszéki RMDSZ-elnököt maffiavezérnek. Előzetesként még csak annyit, hogy tudatában vagyok, tehát ismerem kijelentésem súlyosságát és hosszú, kínos-keserves belső vergődés után döntöttem úgy, hogy a tudomásomra jutott alapszabályzat sértéseket kötelességem a szűkebb környezetem tudomására is hozni. Mivel az önök ideje is drága, ezért megpróbálok minél rövidebben és célratörőbben fogalmazni, s ezáltal nélkülözni a politikában használt előzetes és lezáró, mérsékelő körmondatokat.

1. Király Károlyt demokratikus választáson választották meg jelenlegi tisztségébe, viszont az RMDSZ alapszabályzata szerint nem a küldöttgyűlés, hanem

a megválasztott megyei választmány dönt az elnök kilétéről. Ez azért lényeges, mivel a küldöttgyűlésre rengeteg jóhiszemű falusi, városi RMDSZ-aktivista jön el, akik bíznak az exponált személyben, viszont teljesen tájékozatlanok az RMDSZ ügyeiben, a megyei választmány viszont politizáló személyekből áll. A megválasztásával kapcsolatban még annyi szóvátennivalóm van, hogy a volt RMDSZ-vezetés nem teremtette meg a lehetőséget, hogy tisztességes választási kampány folyjon Háromszéken. Király Károly rendelkezésére állt az RMDSZ autója, a kortes-hadjáratra a szervezet szabad utat biztosított számára, viszont nem tette meg, illetve nem biztosított hasonló lehetőséget az egyetlen (szerintem falból megjelölt) egyáltalán nem vetélytársnak számító ellenfélnek.

2. Megválasztása után első dolga az volt, hogy saját irodája legyen, ahová átvitte a telefont és a faxot, s ezáltal az alelnökök munkája számára patthelyzetet teremtett, no meg megszakadt a kapcsolat az operatív vezetőség (fizetett alelnökök) meg a választmány között. Ezáltal a személyes érdekek egyre inkább ellenőrizhetetlenebbekké váltak, egyre inkább zöld utat kapott a „maffiaszellem”.

3. Olyan titkárnőt kért fel és fizetett meg az RMDSZ pénzéből, aki csak úgy mellékesen a kommunista párt és személyesen Rab elvtárs titkárnője volt.

4. Az RMDSZ nehéz anyagi helyzetét ismerve mégis gépkocsivezetőt alkalmazott (mivel egy elnök, egy vezér nem vezethet autót), aki nyomban össze is törte a szervezet személygépkocsiját.

5. A számára kellemetlen vezetőtársakat figyelembe sem veszi.

6. Háromszor gyanús tárgyalást folytat a FSN-val, egy alkalommal vitt magával két alelnököt is, s akkor sem arról számolt be a választmánynak, amiről szó volt a megbeszélésen. Ezáltal (jogosan) megkérdőjelezem a másik két tárgyalásának az indíttatását is.

7. Magatartásával a tagságot elidegeníti a szervezettől. Egyre többen bírálják az RMDSZ-t és annak vezetőségét pusztán csak azért, hogy egy Király Károlyt megtűr, illetve elfogad vezetőnek. Felső-Háromszéket a szakadás határáig sodorta, mivel ott egykor, 1990-ben az FSN-ért és annak vezetőjéért, Ion Iliescuért korteskedett és ezért kövekkel dobálták, űzték ki onnan.

8. A saját kijelentéseit sem veszi figyelembe sorozatosan, s ezáltal a nem megbízható partnerek sorába kényszeríti magát, azaz sorozatosan kijelenti, hogy nem vállal tisztséget és mégis megteszi, lemond és mégsem mond le, neki nem személyes érdeke a vezetői státusz és mégis az stb.

9. Folyamatosan megsérti az alapszabályzatot:

a) Alapszabályzat-módosítást akar véghezvinni sikertelenül, mivel a választmány ezt nem engedélyezi, mert erről csak a küldöttgyűlés dönthet.

b) A KOT-ra [Küldöttek Országos Tanácsa] önkényesen a „saját emberei” közül jelöli ki a háromszéki küldötteket, mikor erről is csupán a küldöttgyűlés dönthet.

c) A kongresszusi küldöttek névsorának összeállításában is egészen áttetsző a manipuláció. A legjelentősebb központ, a megyeszékhely, Sepsiszentgyörgy meg nem szervezett közgyűlését a megyei elnök, Király Károly vezeti, s ezáltal erőteljesen próbálja manipulálni a többnyire idős, jóhiszeműen naiv résztvevőket. Ugyanakkor, bár kötelessége lenne, de szóvá sem teszi, hogy a sepsiszentgyörgyi RMDSZ-nek az őszi megyei választások óta, amióta Vánca Árpád, egykori városi RMDSZ-elnök előlépett a megye politikai alelnökének, nincs legitim vezetője, és személyes érdekek miatt nem is cél a választások kijelölése.

d) A sofőr, meg az egyéb fejtelten költekezések miatt az RMDSZ pénztárát teljesen kiüríti. Közgazdásznak, jó gazdasági szakembernek jelentette be magát, aki „gatyába rázza a szervezetet”, de vezetése alatt az RMDSZ teljes anyagi csődbe jutott. A Tulipán Kft. ügyeit folyamatosan és ismételtelen elhanyagolta, s ezáltal a szervezetet millió lejes adósságba rántotta.

e) Mivel érdemeit – melyek a múltban kétségtelenül megvoltak, és soha senki sem kérdőjelezte meg őket – folyamatosan hangoztatja, és ellenérvként ezt hozza fel, ezáltal megrontja a választmányban, amely tulajdonképpen alig működik, a munkahangulatot. Olyan kijelentéseket tesz, hogy: „ki itt a politikus, én vagyok a politikus”, melyekkel szabályszerűen terrorizálja a többi jelenlévőt, és mesterségesen kicsinyíti érdemeiket, pedig a megválasztása után elért eredményei alapján ezek a kijelentések teljességében alaptalannak tűnnek.

f) A prefektuscserre kapcsán bármilyen stratégia kidolgozását fékezte, sőt egyszerűen megtiltotta. Ezért a szervezet politikusai saját elképzelésük szerint nyilatkoztak összevissza és próbáltak intézkedni. Nem biztosított zöld utat az RMDSZ-küldöttségnek, amely a választmány többségének elképzelése szerint a miniszterelnöknél kellett volna egységes álláspontot leszögezzen a prefektus kiléte felől. Ez arra enged következtetni, hogy az általam megnevezett maffiaszellem értelmében Király Károlynak is személyes ambíciói vannak ilyen irányban is.

g) Az alapszabályzat szerint a választmánynak hetente kell gyűléseznie. Ő alig hívott össze választmányi gyűlést, és ha ezt ritkán meg is tette, nem hívta meg a számára kellemetlen választmányi tagokat, mint például engem.

h) Vezető tisztségét kihasználja külföldi utak lebonyolítására. Talán beiktatása óta fele időt külföldön töltött, s amikor itthon volt is, csak időnként nézett be, hogy a felvállalt szervezetet vezesse, irányítsa, tehát végezze elnöki teendőit. Magyarországon például kétszer volt, de sohasem számolt be a választmánynak

Király Károly a Sao Paolo-ban az egyetemen professzoraival

arról, hogy mit csinált ott szolgálati ügyben, ha már szervezeti pénzen utazott. Most kéthónapos, magánjellegű amerikai útján tömegfelháborodást keltő nyilatkozatot tesz közzé a *Szabad Európa Rádió* román nyelvű műsorában, melyet átvesz a BBC, a *Bukarest 1* rádió és a marosvásárhelyi adó is. Nyilatkozatában kijelenti, hogy „Romániában a magyarság és a kisebbségek nincsenek hátrányosabb helyzetben, mint a többségi nemzet, mivel a gazdasági problémák egyformán sújtanak mindenkit”. Nyilatkozatainak megbízhatatlansága már ismert számunkra, mivel 1990-ben már nyilatkozott úgy Magyarországon, hogy Romániában tökéletesen meg vannak oldva a nemzetiségi problémák, no meg támogatta Ion Iliescut, akit nem is próbálok jellemezni. Ezzel is a kormánypártban való részvételét igazolja, amely jogosan enged a maffia voltára is következtetni.

i) Az alapszabályzat durva megsértésével külön operatív vezetőséget alakít ki, s ezzel a választmánytól elzárja a döntés és a véleménynyilvánítás jogát, de még ezzel a „különítménnyel” sem konzultál.

Tisztelt Etikai Bizottság! Sajnos, úgy tűnik, hogy a felsorolást nem lehet lezárni, naponta gyarapodhat ez a lajstrom. Kijelentem, hogy nincsenek személyes érdekeim a szervezet vezetésében, már írásban is jeleztem, hogy nem vállalom el

az elnöki tisztségre való jelölésemet. Én kizárólag a háromszéki magyarság érdekében tettem meg ezt a meglehetősen népszerűtlen lépést. Ezért megkérem Önöket, hogy a lehető legtárgyalagosabban, a megfelelő józansággal és indulatmentességgel ítélkezzenek felőle.

Sepsiszentgyörgy, 1993. március 19.

Tisztelettel és nagyrabecsüléssel

Gazda Zoltán

a sepsiszentgyörgyi MADISZ elnöke,
választmányi tag

Egyetlenegy pontot emelek ki a vádak közül: a hatost, amelyik így szál: „Háromszor gyanús tárgyalást folytatott az FSN-vel...” Ezt is csak azért teszem, mert az úgy igaz, hogy tárgyalásokat folytattunk az FSN-vel, de nemcsak velük, hanem a Kovászna megyében létező összes politikai pártokkal, beleértve a PUNR-t is. Jegyzőkönyvet is aláírtunk, amelyikben konzultálási igényünket jeleztük a kormánynak a kinevezések aktusában. A tárgyalásokat a FSN, az Alianța Civica kezdeményezték, és elsősorban Adrian Cașunean prefektusi kinevezésének híre készítette rá, meg akarván előzni Cașunean prefektusi kinevezését. Ezzel kapcsolatosan tisztáznom kell egy-két politikai állásfoglalást.

Stolojan kormányfő és az RMDSZ közötti tárgyalásokon létrejött egy olyan megállapodás, hogy Hargita és Kovászna megyékben ideiglenesen két-két kormány megbízott tevékenykedik, egy-egy román, egy-egy magyar. Ez olyan pozitív kompromisszum volt, amely az etnikai feszültségek elkerülését célozta. Az új kormánykoalíció meg akarta szüntetni ezt az állapotot, vissza akarta állítani az egyedüli román prefektusi státust. Az RMDSZ egyetértett a státus megszüntetésével, de magyar prefektust igényelt.

Gazda István, Pálffy Teréz, Sylvester Lajos, Pál Ferenc és mások szüntelenül szorgalmazták az erélyes fellépést a kormánynál, hogy szüntesse meg a két kormány megbízott rendszerét, és nevezzen ki magyar prefektusokat. Én figyelmeztettem őket, ne bolygassuk a kérdést, mert a kormány nem fog magyar prefektust kinevezni a két megye élére. Üljünk veszteg, egyelőre ne szorgalmazzuk az egyensúly megbontását.

És aztán eljött az idő, amikor a koalíciós kormány felszámolta a kettősséget, és anélkül, hogy valakivel is konzultált volna a helyi politikai erőkből, Adrian

Cașuneant nevezte ki. Még a kinevezés napján tiltakozó nyilatkozatot tettünk közzé. A Székelyföld négy területi szervezete közös megbeszélésre gyűlt össze Sepsiszentgyörgyön, ahol egy újabb közös tiltakozó nyilatkozatot fogalmaztunk meg, és elfogadtunk egy akcióprogramot, amelyben kilátásba helyeztük, beütemeztük egy hónap távlatában a folyamatos, ütemes tiltakozó megmozdulásokat. Ennek alapján a Székelyföld minden községében, városában április havában tiltakozó népgyűléseket szervezünk. A községi és városi tömegmegmozdulást a megyeszékhelyen tartandó nagy tiltakozó gyűlés zárja le. Április 6-án a kultúrházban az RMDSZ-listán megválasztott polgármesterek és tanácsosok konferenciáját hívtuk össze. A konferencia egyöntetűen elfogadta Kozsokár Gábor szenátor indítványát, miszerint a megye összes magyar nemzetiségű polgármesterei és tanácsosai kilátásba helyezik lemondásukat április végén, amennyiben a kormány nem változtat döntésén, és nem nevez ki magyar nemzetiségű prefektust. Május 1-je után kitűzzük a sárga csillagot, mint a diszkrimináció szimbólumát.

Ez így mind szép és jó, de lehetetlen volt végrehajtani. Beleszólt a hatalom a rendelkezésre álló eszközökkel. Az aláaknázó munka sikerrel járt. Gazda István, Kovászna város RMDSZ-elnöke és a kézdivásárhelyi RMDSZ megtagadták a tiltakozó gyűlés megtartását. Az ő kérésükre Sylvester Lajos hozzájárulásával Váncsa Árpád, Pálffy Teréz rávették Nemes Antalt, hogy hozzák előbbre a megyeszékhelyen szervezendő tömegtüntetést anélkül, hogy ezt a tudomásomra hozták volna. Ezzel felborították az egész intézkedési tervben foglalt tiltakozás sorozatot. A visszalépést támogatta az országos RMDSZ-vezetés, az ügyvezető elnökség tagjai irigylésre méltó szorgalommal dolgoztak, segédkeztek a visszalépésben. A sárga csillagot nem tűztük ki, mert állítólag sértené a székely-magyar emberek önérzetét. A sárga csillag hordását a nácik kényszerítették a zsidókra.

Április 30-án újból összehívták a tanácsosok és polgármesterek értekezletét, és lebeszéltek a lemondásról a magyar polgármestereket és tanácsosokat arra való hivatkozással, hogy ez a lépés antidemokratikus, nem szolgálja a magyar civil társadalom érdekeit, rontaná a viszonyt a hatalommal, állítólag az Európa Tanács nem nézné ezt jó szemmel, óriási veszélyt rejt magában egy ilyen intézkedés, Jugoszláviához hasonló polgárháború veszélyét hordozza magában.

Az értekezleten részt vett Takács Csaba, az RMDSZ ügyvezető elnöke, Magyarai Nándor alelnök. Ez alkalommal újból Kozsokár Gábor szenátor próbált érvelni, de nem sok meggyőződéssel. Márton Árpád képviselő egy határozati javaslatot terjesztett elő a lemondás elnapolását illetően meg nem határozott időre. Teljes erőbedobással munkálkodtunk a kormány javára. Keserű nemcsak a szám, hanem a lelkem is, amikor eszembe jut, hogy mit jelent a politikai dilettantizmus,

a politikai tisztánlátás, az önálló politikai gondolkodás hiánya, amikor a lemondás lesz úrrá, a képtelenség saját érdekeink követésében. Nemhiába a mondás, hogy a pokol felé vezető út jó szándékkal van kikövezve. Én sem a jó szándékot vonom kétségbe, hanem a magyarság létét Erdélyben a neokommunista Románia határain belül.

New York, 1993
Bihari Mária házigazda, Király Károly,
Szántó Anikó unitárius és Szegedi László református lelkész

ISMÉT A NAPLÓMBÓL

1993. december 23.

Dél előtt 10 óra körül vendégek érkeztek: Borsos Géza, Sántha Pál Vilmos, Jakabffy Attila és Búzás László. Jövetelük célja egy beszélgetés az Erdélyi Magyar Kezdeményezés platform tevékenységéről. A platform tevékenységében ugyanis a működésképtelenség jelei mutatkoztak, a szervezetlenség, a kapkodás, a duzzogás jelei elszaporodtak, az alapító tagok közül nagyon sokan kiléptek a szervezetből. Ennek az állapotnak a fő oka Katona Ádám modorában keresendő. Kisajátította a platform vezetését, nem hajlandó figyelembe venni mások érveit, véleményét. Az eszmecsere oda konkludált, hogy Katona Ádámnak nincs is szüksége működőképes platformra. Neki az Erdélyi Magyar Kezdeményezés csoportosulás csak hivatkozási alap ahhoz, hogy valakiknek a nevében beszél és azokat képviseli.

Borsos Géza azt javasolta, hogy a platformot át kell szervezni, ennek érdekében január közepén összehívna Gyergyószentmiklóson a platform közgyűlését, elkészítenénk addig a szervezeti szabályzatot. Új vezetést kell választani Katona Ádám mellőzéseivel. Sántha Pali nem hajlandó Katona Ádámmal együttműködni. Búzás László ugyanazon a véleményen van. A magam részéről nem értettem egyet a megoldással. Ádám mindenkit megvádolna és szervezne magának egy újabb csoportosulást. Olyan szembenállás alakulna ki tehát, amely csak vizsályt szülne.

Felvetődött egy újabb párt alakítása, amelynek célkitűzése a Székelyföldön élő tömbmagyarság érdekképviselésének a vállalása. Döntés nem született. Három és fél óra múlva elváltunk, de abban megegyeztünk, hogy január 8-án Csíkszeredában újból találkozunk, és meghívjuk a találkozóra Csapó József szenátort, Patrubány Miklóst, Kusztoz Tibor kovásznai református esperest.

1994. január 8. – Csíkszereda

Sántha Pál Vilmos, Csík vármegye tanácselnöke, a házigazdánk. 10 órakor mindenki megjelent: Csapó József, Patrubány Miklós, Kusztoz Tibor, Borsos Géza, Jakabffy Attila és Király Károly. Jakabffy Attila meghívására Gáspár Sándor újságíró is eljött Marosvásárhelyről. Gáspár Sándor részvételét elleneztem. Ellenvetésemet két dologgal indokoltam: *a)* a tanácskozásnak szigorúan bizalmas jellege van; *b)* Gáspár Sándort megbízhatatlannak tartom.

Egy órás vita keletkezett. Végül is Gáspár Sándort felkértem, hogy távozzon. A társaságnak meg kellett indokolnom egyet nem értésem. Kétkedem Gáspár

Sándor politikai megbízhatóságában. 1989 decemberében Marosvásárhelyen létrejött a helyi TV-stúdió. Magam, mint a megyei Front tanácsának elnöke hagytam jóvá egy 22 személyből álló TV-stúdiót. 1990 májusában a vásárhelyi TV-stúdió megszűnt – Gáspár Sándor közbenjárására és írásbeli kérésére. 1991 februárjában ő maga kérte a vásárhelyi tévé stúdiójának újraindítását, és amikor közbenjárásomra Răzvan Theodorescu egyetértett az újraindítással, Gáspár Sándor meghíúsította. Egy újabb levelet juttatott el Răzvan Theodorescuhoz, amelyben elállt a javaslatról és fölöslegesnek, értelmetlennek látta egy marosvásárhelyi TV-stúdió létezését.

Az az érzésem, hogy valakik Gáspár Sándort befolyásolják, eszköznek használják. A csíki találkozó sem vezetett konkrét és azonnali eredményre. Elvi döntés született az EMK platform megreformálásáról. Indítványoztam, hogy osszuk el a feladatokat. Sok, nagyon sok fölösleges vita révén, ismét csak igazolódott a gyanúm, hogy nagyobb készséggel rendelkezünk akkor, amikor beszélni kell, és lankad a lelkesedésünk akkor, amikor dolgozni kell.

Gyönyörűen felvázoltuk, hogy mit, hogyan kell csinálni. De amikor azt kértem Csapó Jósikától, vállalja el az elnöki teendőket, arra való hivatkozással, hogy nagy az elfoglaltsága, elutasította. Patrubby Miklós, Borsos Géza szintén. Végül is Sántha Pál Vilmos vállalta magára az elnöki szerepet, Borsos Géza a főtitkárit és a többiek egy-egy alelnöki szerepkör betöltését. Rám a tiszteletbeli tanácsadói szerep jutott. Megmaradtam ama elhatározásom mellett, hogy a temesvári 8-as pontot magamra nézve érvényesnek tartom, aktív tisztségviselést nem válllok. A tisztségviselésben akadályoz a hallásom romlása is. A csíkszeredai összejövetel inkább elvi jelentőségű, mint gyakorlati.

1994. január 12.

Délután 5 órakor előzetes bejelentés nélkül beállított hozzám Katona Ádám és Bardócz Csaba. Hosszú, sokszor értelmetlen, fölösleges magyarázatokkal telezsított beszélgetés zajlott este 9 óráig. Ádám január 15-re összehívta az Erdélyi Magyar Kezdeményezés évi közgyűlését. Ezzel a lépésével megelőzte Borsos Gézát, és meg is hiúsította Borsos Géza platform megújítási szándékát. Tudtomra adta, hogy tudomása van a Borsos Géza, Jakabffy Attila és Sántha Pál Vilmos szálról. (A nevek felsorolása tőle származik.) A sok vitából kiderült, hogy Ádámban nincs hajlandóság az EMK tevékenységének megújításához. Meghívott és ragaszkodott ahhoz, hogy vegyek részt január 15-én a székelyudvarhelyi platform gyűlésen. Nem tárgított mindaddig, amíg meg nem ígértem, hogy jelen leszek. Nem mentem el. Nem láttam értelmét.

1994. január 13.

Nemes Tóni látogatott meg otthonomban. Tóni arról tájékoztatott, hogy az RMDSZ megyei szervezetének tevékenysége nulla. Gazda István hetekig az RMDSZ felé sem néz. Pálffy Teréz ügyvezető elnök elszegődött Csernátonba, a megyei RMDSZ bankszámláján egyetlen picula sincs. A telefont, a faxot, a fűtést a városi RMDSZ fizeti. A novemberi, decemberi járandóságot a titkárnőnek, Pálffy Teréznek, egy 500 000 lejes kölcsönből fizették ki. A megyei RMDSZ tevékenysége egy-egy összejövetel megrendezésében, sajtónyilatkozatban merül ki.

1994. január 18.

Újból megkeresett Nemes Tóni és arról tájékoztatott, hogy az udvarhelyi EMK közgyűlése veszekedésbe, vádaskodásba fulladt. Katona Ádám megvádolta Borsos Gézát puccskísérlettel. Javaslatára egy 3 tagú, új vezetést választottak, amelynek tagjai Katona Ádám, Gazda István és Kolumbán Tihamér.

1994. január 20.

Bardócz Csaba hívott fel telefonon. Bardócz eredményesnek tüntette fel az udvarhelyi közgyűlést. Kifejtette, hogy nagyon hasznos volt a nálam folytatott eszmecsere január 12-én. Osztja a véleményemet, ami az Ádám munkamódszereit illeti. Bardócz Csaba tájékoztatott, hogy Udvarhelyszék több RMDSZ-községi szervezete kérte találkozó szervezését velem. Csaba megkérdezte, hogy elfogadom-e a meghívást? A válaszom, igen. A pontos hely és idő meghatározása későbbre maradt.

AZ RMDSZ III. KONGRESSZUSA ELŐTT

1992. december végén beállított a háromszéki RMDSZ elnöki irodájába Zsigmond László képviselő úr. Jövetele célja egy üzenet, de inkább egy beszélgetés velem a múltamról, a brassói kongresszus előkészületeiről, és megtudakolni véleményem az előkészületekről. Zsigmond László figyelmeztetéssel kezdte a beszélgetést. Közölte, hogy pontos értesülései vannak, miszerint Tőkés László nem nyeri el a szükséges szavazatot a brassói kongresszuson. Ezt követően engem fognak

javasolni az RMDSZ országos elnöki tisztére, s ő, Zsigmond László, arra int engem, hogy ne fogadjam el a jelölést, hisz úgysem fogom megkapni a szükséges szavazatszámot, fölöslegesen ne kompromittáljam magam. Érdekes figyelmeztetés, intelem, hisz én eleitől fogva elzárkóztam mindenféle elnöki vagy alelnöki tisztségvállalástól, és most sem szándékoztam jelöltetni magam, vagy elfogadni a jelölést. Megkérdeztem, honnan rendelkezik ilyen információkkal, ki végezte el a felmérést, amely feljogosítaná olyan következtetések levonására, hogy Tőkés László jelölése a szavazatokon bukna el. Meg az is érdekelt, hogy engem kik jelölnének, és miért mondana csődöt a jelölésem? László nem rejtette véka alá, hogy a parlamenti frakció bizonyos köreinek az álláspontját képviseli. Bizonyos befolyásos területi RMDSZ-vezetők tanácskozásaiból és visszajelzéseiből következtetnek így.

Zsigmond Lászlónak megköszöntem a tájékoztatását, és még odaadóbb figyelemmel követtem eszmefuttatását. Arra a kérdésemre, hogy személyesen neki milyen kifogása van jelölésem ellen, teketória nélkül kijelentette, hogy az én múltam az RMDSZ-re nézve kompromittáló. Szerényen meg is jegyezte, hogy az én helyemben ő visszahúzódna a politikai életből, hogy ne érhesse az RMDSZ háza táját olyan vád, hogy a régi rendszer emberei irányítják.

Megköszöntem az őszinteségét, és megkérdeztem, hány éves. Harmincvalamennyi? „Te, László, az én múltamból csak a kommunista tevékenységet ismered? Az ellene folytatott küzdelmet nem? Azt értéktelen, elhanyagolható, figyelmen kívül hagyható cselekedetnek tekinted?” László vallomásából kitűnt, hogy ő ugyan hallott valamit, de nem ismeri ez irányú tevékenységem, és továbbra is kételyét fejezte ki azzal kapcsolatosan, hogy én valóban ellenálló disszidens lettem volna, hiszen gyárigazgató voltam, az igazgatók mind kivételezett és nómenklatúrás egyének. Olyan fizetési besorolásuk volt, amely kizárta a száműzetést és az ellenálló tevékenységet.

Nem vitatkoztam Zsigmond véleményével. Nem lett volna értelme. „Új nép, másfajta raj...” Mit érthet egy mai harmincéves fiatal abból a „fekete-fehér” múltból, amit apáik nemzedéke élt át? A Zsigmond Lászlótól szerzett vélemények rólam, múltamról nem voltak új keletűek, volt szerencsém tudomást szerezni róluk más forrásokból is. 1990. március 4-én Gyulafehérváron a vatrás vezérek az akasztófára kívántak, de ők a múlt rendszer ellen és az erdélyi magyarság érdekében kifejtett tevékenységem miatt. Hatalmi körökből, politikai érdekszférákból minduntalan számon kérnek tőlem valamit, sokszor magam sem értettem pontosan, hogy mit. Domokos Géza még 1990-ben a *Zig-Zag-nak* (bukaresti román napilap) azt nyilatkozta, hogy ő nem volt nómenklaturista, a Központi Bizottság póttagja volt csupán, és nem járt vadászni Ceaușescuval. Király Károly viszont az volt, mert vadászni járt

Ceauşescuval. Valószínű, hogy Kozsokár Gábor azért nem nómenklaturista, mert a Kovászna megyei pártbizottság speciális kérdésekkel foglalkozó instruktora volt csupán. Csak a Szekuritáté, a bíróság, az ügyészség, a hadsereg és a rendőrség felügyeletét végezte és irányította.

95%-a az RMDSZ-szenátoroknak és képviselőknek csak párttagok, pártalap-szervezeti titkárok, a pártlapoknál dolgozó újságírók voltak és így tovább. Egyesek vadásztak is, de mivel nem jártak Ceauşescuval vadászni, ők forradalmárok. Nagy részük már 1989. december 22-én azzá vált.

Ide kívánczik – betétként – az érdekesség s tán „anekdotázva” a teljesség kedvéért Domokos Géza nyílt levele a *Brassói Lapok* főszerkesztőjéhez 1994 márciusából, amit a lap előző számaiban közölt emlékirataim egy részéhez kommentárként fűzött. (A levélben emlegetett eseményekről könyvem előző fejezeteiben már írtam.) Íme, a levél.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Megkérem Önt, közölje lapjában alább következő soraimat. Nem hivatkozom, mint ilyenkor szokás, a replikához való jogra, két okból. Király Károly *Nyílt kártyákkal* cím alatt közölt visszaemlékezéseinek rám vonatkozó állításaiban nem látok olyan jellegű támadást, amelyre a törvényre hivatkozva kellene válaszolnom. Másodsor, K. K. – élve természetes jogával – oly régóta s olyan kitartóan minősíti, jórészt negatívan, az 1989 vége és 1993 eleje között kifejtett közéleti tevékenységemet, RMDSZ-elnöki munkámat, hogy az nem lehet egyszerű sajtóvita tárgya.

A közöttünk feszülő igazi vagy látszatellentétnek számos politikai, kulturális és lélektani magyarázata van. Feldolgozásukhoz időre, a vonatkozó dokumentumok figyelmes áttanulmányozására és nem utolsósorban nyugodt kedélyre, önkontrollra, tárgyilagosságra van szükség. Hinni szeretném, hogy közeleg a több mint egy éve érlelődő, formálódó kísérletem közzétételének a napja, abban sor kerül kettőnk közel negyven esztendőös kapcsolatának a megvizsgálására is. Eddig a bevezető.

A *Brassói Lapok* idei 4. számában Király Károly a Nemzeti Megmentési Front *Nyilatkozat a romániai nemzeti kisebbségek jogairól* (1990. január 5.) című dokumentuma megszületésének körülményeit idézi fel. Gondolom, pusztán emlékezetből vagy meglódult fantáziából, innen az anekdotikus előadásmód, időponti eltérések, a nyilatkozat szövegének véglegesítésekor lezajlott viták ismertetésének sajátos, személyemet hátrányos megvilágításba helyező eljárása, a körülöttem évek óta burjánzó előítélet és politikai pletykabozót szorgos táplálása. Sajnálom, de ki kell igazítanom Királyt.

A nyilatkozat elfogadásának a gondolata nem Ion Iliescué volt, mint állítja. („Ez akkor az ő pozitív hozzáállását jellemezte.”) A Front tanácsának a tagjaként én javasoltam egy ilyen dokumentum kidolgozását és elfogadását, amivel Iliescu egyetértett, és megbízott – erről K. K. is említést tesz – a szöveg kidolgozásával és a soros tanácsülés elé terjesztésével. A tervezet alapszövegét Demény Lajossal, Lőrincz Lászlóval és Horváth Andorral közösen írtuk a lakásomon; feleségem a gyermekszobában gépelte az elkészült oldalakat. Mindössze egy nap állt rendelkezésünkre, mert a tanács összehívása már előzőleg megtörtént.

Az előterjesztett szöveg ellen, amelyet – az ilyen esetekben szokás – írott indoklással vezettem be, senki sem emelt kifogást. Nem hangzott el sem kérdés, sem támogató vagy különvéleményt bejelentő hozzászólás. Mély, nem tudom pontosan, miért, de nekem fenyegetőnek tűnő csend ereszkedett a teremre. S ebben az egyhangú szavazatot is követő csendben megszólalt az elnöklő Ion Iliescu: „Tekintsük hát a Domokos Géza által előterjesztett dokumentumot elfogadottnak. Ha még itt-ott szövegprobléma adódik, egy utolsó olvasattal megoldja a Végrehajtó Büro.” Világos volt előttem: a régi jó szokás szerint a nyilatkozatot, bár a tanács jóváhagyta, Iliescu nem tekinti véglegesnek. A tánc ezután kezdődik. Úgy is történt.

Másnap sürgetésekre és bizonyára Király noszogatására is, összeültek a Végrehajtó Büro tagjai: Iliescu, Mazilu, Brucan, Petre Roman, Măgureanu, Aurel Dragoș Munteanu (a TV frissen kinevezett elnöke) és a később érkezett Király Károly. Én mint meghívott vettem részt. Menet közben a jelenlevők közül többen is távoztak hosszabb-rövidebb időre; felelős beosztásuk megkövetelte, hogy időnként visszavisszatérjenek irodáikba.

Megkezdődött a – korántsem szövegstilizálás, mint Király Károly naivul gondolta, hanem – az Iliescu által előre bejelentett „utolsó olvasat”, vagyis a nyilatkozat aprólékos megvizsgálása. Mindenki előtt egy gépelt példány feküdt. Iliescu, kezében töltőtollal, hangosan olvasta a szöveget. Volt mondat, amelyet – időnként egyik-másik résztvevő kérésére – kétszer, háromszor is fölolvastott. Helyénvaló, stílári megjegyzések hangzottak el, s mint várható volt, kibontakozott, forrósodott a vita. Már mindjárt az első mondattal kapcsolatban. „A romániai forradalom – hangzott a szöveg – a román nemzet és a romániai kisebbségek, az ország egész népének történelmi tette.” Kell-e ennyire részletezni, kérdezte Petre Roman. A vak is láthatta: a nemzeti kisebbségek külön kiemelése zavarja. Maradt az eredeti szöveg. Iliescu kérésére, amelyet támogattott Silviu Brucan és Virgil Măgureanu, bekerült, 6. bekezdésként, egy új szövegrész: „A nemzeti kisebbségek irányában folytatott politikájában a Nemzeti Megmentési Front abból az elvből indul ki, hogy a demo-

krácia egy és oszthatatlan. Elképzelhetetlen külön románokra, külön a magyarokra vagy bármely más nemzetiségre szabott demokrácia.”

A leghatározottabb véleménykülönbség a dokumentum 2. bekezdése körül bontakozott ki. Annyira kemény volt, hogy egy idő után Mazilu javasolta: ugorjuk át a bekezdést, haladjunk tovább, s a végén térjünk vissza a vitatott szövegre. Az általam előterjesztett szövegben – itt meg kell jegyezni, hogy a tervezet írása során Demény Lajos kitartó érvelésére állapodtunk meg ennél a fogalmazásnál, én meg voltam győződve, hogy így nem megy át a szűrőn – „valamennyi kisebbségnek az önrendelkezés elveire alapozott” önmegvalósításáról volt szó. Más-más megközelítésben, egymástól különböző elméleti színvonalon és a politikai fogantatású érzelmi töltés változó fokozatain, minden jelenlevő, Király Károly kivételével, elvetette, „legalábbis a mai körülmények között”, az önrendelkezés statuálását.

Akkor és azóta is hányszor, uram, teremtőm, soroltam Királlyal együtt a jogi, történelmi és erkölcsi érveket az eredeti szöveg mellett – mindhiába. Hosszas, fárasztó szópárbaj után Iliescu finom Parker tollával áthúzta az inkriminált önrendelkezés szót, és a Végrehajtó Büro tagjainak egyöntetű döntése alapján – kivételt képezett Király Károly –, behelyettesítette a helyi autonómia fogalommal.

Máig vallom, hogy a reális, hamisítatlan helyi autonómia feltétele a nemzeti önmegvalósításnak, önmegvalósításnak, magában hordozza a nemzeti önmegvalósításnak és jogszabályozásnak ezt a magasabb rendű rendszerét is. Következésképpen elfogadtam a többségi döntést, egy feltétellel. A módosításra való tekintettel kértem a 9. bekezdésben foglalt elvek részletezését.

Elég hosszú eszmecsere után – Aurel Dragoș Munteanu volt a legkitartóbb támogatóm – a következő szövegben állapodtunk meg: „Biztosítani kívánjuk a nemzeti kisebbségek jogát, hogy politikai, társadalmi és szellemi életük problémáit saját demokratikus szervezeteik, az államhatalom, a közigazgatás, valamint a civil társadalom szerveibe a maguk soraiból jelölt, illetve választott képviselők útján oldják meg.” Úgy érzetem, ezzel a résszel, valamint egy előbbi, a gyulafehérvári pontokra való közvetlen utalással a helyzet kiegyenlítőddött. Kezdetnek nem rossz, gondoltam, miközben letisztáztam az új fogalmazást, hogy Iliescu kabinetfőnöke gépelni adhassa. Elvégre nem egy RMDSZ-dokumentumról van szó, hanem Romániában a törvényhozói és végrehajtó hatalmat gyakorló Front hivatalos okmányáról. Igen, kezdetnek, mert hittem – csak tizenhárom nap telt el a decemberi fordulat óta – hittem, hogy ezt a nyilatkozatot, ha nehezen is, követik ennél „európaiabban” határozatok és döntések. Precízióm nem vált be. Tévedtem. Az kövezzon meg tévedésemért, aki ezen a napon, 1990. január 4-én nálamnál tisztábban látott. Ismerek ilyen embereket; Király Károly nem tartozik közéjük.

Amikor Ion Iliescu újraolvasta a dokumentum végleges, oly elővigyázattal, akkora éberséggel átfésült szövegét, különösen megnyugtatónak találtam a következő, a 3. bekezdésben található passzust: „A Nemzeti Megmentési Front határozottan elítéli az előző diktatórikus rendszernek a nemzeti kisebbségekkel szemben folytatott politikáját és ünnepélyesen kinyilvánítja: valóra váltja és garantálja az egyéni és kollektív nemzeti jogokat és szabadságjogokat.”

Hogy mindössze pár hónap múltán Petre Roman azt állította: nincs tudomása egy, a kisebbségi jogokról szóló nyilatkozatról, hogy Ion Iliescu nem tagadta ugyan a létezését, de előttem jelentette ki: „elsiettük a dolgot”, az én értelmezésemben nem csak azt jelentette: lám, az ország két legfőbb tisztségviselője szószerző. Jelen-tette elsősorban azt, hogy a demokrácia, az európai gondolkodásmód, a zsarnoki rendszer megdöntésének akarata ellen hatalmas erők lendültek támadásba. Akkoriban „sötét erők”-nek neveztük őket. A háttérből befolyásolták, majd egyre inkább irányították az eseményeket. Ma nacionálkommunista pártokba szerveződtek, a parlamentben, miniszteri bársonyszékekben pöffeszkednek. Mások, a feltételezhetően igazán hatalmasok, az olasz maffia titokzatos agytrösztjéhez s Coppolához hasonlóan, milliárdos vagyonok fedezékéből osztják a kártyát. A kisebbségi jogokról szóló nyilatkozat óvatos, kelletlen elfogadói rájöttek – nem egy közülük szívesen tette –, nincs választásuk, engedniük kell a restaurációs, nacionalista nyomásnak, ha színpadon akarnak maradni. A Nemzeti Megmentési Front nyilatkozatának utólagos megtagadása a decemberi forradalom elárulásának legkönnyebben bizonyítható vádpontja.

Tisztelt Főszerkesztő Úr! Levelem végéhez értem. Még csak azt kell megindokolnom, miért Ön és miért nem Király Károly a címzett. Azért, mert hasznosabbnak véltem, ha személyes vita helyett közlöm Önnek és a lap olvasóival – a tévedés lehetőségével is számolva – az általam átélt élményeket, megőrzött adatokat, végiggyötrődött gondolatokat.

A sorsdöntően fontos politikai vitákat az öntelt, olcsó anekdota szintjére kicsinyítő, a vitapartnert vagy egyenesen ellenfelet – Király Károly szemében nem először és valószínűleg nem is utoljára, én az vagyok – nevetség tárgyává tevő kan-csal szándékról, mint az elején jeleztem: máskor, másként és másutt.

Sepsiszentgyörgy, 1994. március 29.

Tisztelő híve

Domokos Géza

Van egy-két kivétel is, mint Borbély László, Zsigmond László képviselő urak, akik december 30-a után lettek forradalmárok, kivárták a politikai meteorológiai jelentéseket: honnan és merre fúj a szél. Vagy ez a dolgok rendje? Nem jó azoknak, akik előre jelzik a vihart.

Sylvester Lajos két ízben is szemrehányást tett. Először 1990 elején, hogy miért álltam Stanca Constantin, a volt háromszéki propaganda titkár, később Szatmár megyei párttitkár mellé. 1990. február közepén Stanca Constantin Szatmárnémetiből telefonon hívott, és kétségbeesetten kért kihallgatást. Másnap reggel nálam volt a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsánál, és elpanaszolta, hogy a szatmárnémeti RMDSZ közbenjárására felfüggesztették egy községi iskolában a tanári állásából. Mitévő legyen, miből éljen meg, a felesége fizetéséből nem tud, és nem érti, miért nem dolgozhat pedagógusként végzettsége és szakmai képzése szerint. Stanca nagyon zaklatott állapotban volt, sírógörcsrel küszködött, a félelem a teljes reménytelenség lett úrrá rajta. Mit tettem én? Hatalmi pozícióból ugyan, de tudni kell, hogy a hatalmi pozícióból nemcsak ütni és korlátokat emelni lehet, hanem segíteni is. Stanca nem hitt a fülének, amikor azt kérdeztem: „Te, Costi, akarsz itt dolgozni mellettem az alelnökségen?” Rám nézett, gúnyolódva, de látva arckifejezésem, igennel válaszolt. Felhívta a feleségét, Dórát, megkönnyebbülten újságolta az örömhírt, hogy megélhetésük van. Később telefonon hívott Dóra, és nagyon hálás volt pártfogásomért, aztán a lányát adta, Puşát, aki keresztlányom.

Igen, két román keresztlányom van, az egyik Stanca Puşa a másik Roşca Maria. Nem szégyellem, büszke vagyok rájuk. Násznagy is voltam. Egy román és egy magyar fiatal házaspárnak, akiknek annak idején KISZ-esküvőt szerveztem. Ez nem jelentette azt, hogy nem esküdtek a papnál is. Az egyik Frînceanu Constantin KISZ-aktivista volt, árván nevelkedett és egy árva lányt vett feleségül. A szülői szerepet is betöltöttem. A másik pár Sepsiszentgyörgyön él: Flóra Gábor újságíró, a neje Nagy Ibolya KISZ-aktivista volt. Kérésüknek tettem eleget, amikor elvállaltam a szülői, násznagyi szerepet tartományi KISZ-titkárként. Flóra Gábor valószínű restelli, én nem, azért kerüli a velem való találkozást.

Valószínű, hogy Sylvester Lajos, Farkas Árpád és más újságírók ugyanígy restellik, hogy annak idején pártfogoltam őket, tetszés szerint 3-4 szobás lakást biztosítottam a számukra, hozzájárultam amerikai, jugoszláviai utazásukhoz, megvédtem őket egyes túlbuzgó sajtóellenőrök és pártaktivistákkal szemben. Igen, hatalmi pozícióból, de a „hatalom” ellen. Beke György a *Háromszékben* megjelent „Főispánok Háromszéken” című sorozatában egy érdekmet ismer el első titkári múltamból: hagytam dolgozni a fent említett neves kultúraktivistákat, újságíró-költőket és írókat, és ők elvégezték helyettem a munkát.

Igazából kiderül: tökfilkó voltam, nem tudtam túljárni az eszükön. Ők meg szobrokat állígtattak, írták a helységneveket magyarul, ápolták a kultúrát, művelték a magyar nyelvet. Jóézésű, de roppant korlátolt ember voltam, szinte írástudatlan, de összeszedtem a kulturált fiatalokat, munkahelyet, letelepedést és lakást biztosítottam számukra. Ez pedig nem kicsi érdem, még Beke Gyuri szerint sem. Egyszóval: ha nem becsmérelnék éppen, pozitív bábként kezelnek.

Na, de egy kicsit elkalandoztam. Térjek vissza hát Stanca Constantinhoz, aki, mellékesen jegyzem meg itt, Háromszéken propaganda titkári minőségében becsületesen fenntartotta azokat a törekvéseket, amelyekből Benedek Elek-emlékház lett, Körösi Csoma Sándornak, Gábor Áronnak szobor, Gyárfás Jenőnek emlékház.

Stanca Constantin két nap múlva belátta, hogy nem dolgozhat mellettem Bukarestben anélkül, hogy bizonyos kérlelhetetlen, antikommunista RMDSZ-vezetők haragját magamra vonnám. Papírt adtam hát Stanca kezébe, amelyből ki-tűnt, hogy felelősséget vállaltam érte, és visszahelyeztem a tanári állásába.

Mellékesen mondom, az egyedüli eset, amelyről tudomásom van, hogy magyarok üldöztek románokat 1990 elején. Sylvester Lajos kitámadott, hogy azt a gazember Stancát vettem pártfogás alá. Egy mocskos pártaktivistát! Ekkor lecsillapítottam, mondván: „Te, Laji, én úgy tudtam, hogy ti nagyon jól összedolgoztatok.” Lajos tiltakozott, hogy nem igaz.

Másodszor 1991 nyarán panaszolta el szemrehányóan Sylvester Lajos, háromszéki RMDSZ-elnök, országos elnökségi tag, hogy mennyi szemrehányást kap miattam Sepsiszentgyörgyön, Háromszéken. Én megkérdeztem: „Miért, Laji? Tudomásom szerint nem követtem el semmi gyalázatos bűntényt.” – „Azt vetik szememre – mondja Sylvester Lajos –, hogy most is azokban a vizekben, patakokban halászol, mint első titkár karodban.” Meglepetésemben elnevettem magam, és azt kérdeztem: „Hát, Laji, vannak új patakok is? Azok a patakok vannak, azok voltak akkor is és most is. Akkor is engedéllyel, napijeggyel, törvényesen halásztam. Az orvhalászokat, akikkel én találkoztam, nem engedtem megbüntetni, és senkinek sem korlátoztam jogát ott halászni, azokban a vizekben, ahol én halásztam.”

Arra a kérdésemre, hogy miért és kit bánt, a válasz nem hagyott kételyt. „Azért vannak ellened, mert te pártaktivista voltál” – mondja ő. – „Ez igaz, és te mi voltál?” – „Én, én nem voltam soha – tiltakozott Sylvester. – „Az voltál bizony, Laji, mégpedig a javából, az ideológiai fronton, kultúraaktivista, színházigazgató, a párt lapjánál rovatvezető, mint a nómenklatúra és a pártpolitika szószólója és a pártpolitika helyességének igazolója.”

Persze az más kérdés, hogy a nómenklatúrában, nagyban vagy kicsiben, ki hogyan igyekezett, buzgólkodott a feladatok teljesítésében, összehangolni a párt-

politikát a kisebbségi, közösségi érdekekkel, rést verni, kaput nyitni, érvényt szerezni. Sokan nem tudják, mások pedig akarattal figyelmen kívül hagyják a pártnomenklatúra szó szoros értelmezését.

A pártnomenklatúra egy és oszthatatlan volt. Romániában minden felelős tisztséget betöltő személy kötelezően párttag kellett hogy legyen, a kollektívgazdaság brigádosától a gyárban a csoportvezetőig, a mesterig, az iskolában az osztályfőnök, az igazgató, a politikai hierarchia minden tisztségviselője az alapszervezeti bürotagtól a Központi Bizottság titkáráig, a tanügyi osztály inspektorától a tanügyi miniszterig, a törvényszéki bíró, az ügyész és a főpincér mind nomenklatúrában, pártnyilvántartásban szereplő személy volt, és csak pártengedéllyel tölthette be a felelős beosztást. Ki-ki a maga szerepét a párt által meghatározott normáknak megfelelően kellett hogy végezze. A pártnomenklatúra képezte a Román Kommunista Párt csont- és érrendszerét, izomzatát és biztosította működését, a pártpolitika végrehajtását. Kibújni, tagadni, nem vállalni a múltat felelőtlenség és etikátlan.

BUDAPESTI LÁTOGATÁSOM

1994. február 7–10.

Látogatásomnak egyetlen célja volt: megkísérelni a Székely Faluért Alapítvány kiszélesítésére irányuló törekvésekhez támogatást szerezni, és tenni valamit az erdélyi magyarság saját pénzügyi rendszerének kiépítésében.

Egy erdélyi magyar érdekeltségű bank létesítése nem új keletű gondolat. 1990 őszén elindult egy mozgalom Marosvásárhelyen Kazatsay Ödön, Szalkay József és Mórész András kezdeményezésére, akiknek kérésére elvállaltam a kezdeményező bizottság elnöki szerepét. A szervezési munka eredményeképpen újabb szervezőkkel és szakemberekkel bővült a bizottság Kovászna és Hargita megyékből. Kovászna megyéből: Czikó Árpád nyugalmazott bankigazgató, Orsi Imre pénzügyi szakember, Brendus Imre főkönyvelő-közzgazdász, Orbán Árpád Kovászna megye önkormányzati tanácsának elnöke, Kusztos Tibor és Krizsbai Imre református lelkészek jelentkeztek; Hargita megyéből Sántha Pál Vilmos, a megyei önkormányzati tanács elnöke, Borsos Géza parlamenti képviselő, Kolumbán Gábor mérnök, az RMDSZ országos alelnöke, Búzás László közzgazdász, pénzügyi gazdasági szakember.

A bank alapító tagjai között szerepelt: Sütő András író, Kányádi Sándor költő, Tőkés László református püspök, Salati Ferenc mérnök, Szócs Géza költő,

az RMDSZ politikai alelnöke, Fábián Ernő filozófus és sok más közéleti személyiség. Kidolgoztunk egy szándéknyilatkozatot, egy felhívást, egy munkatervet és hozzáláttunk a szervezéshez.

Legalább három megbeszélést tartottunk, sajtónyilvánosságot is adtunk céljainknak. A fogadtatás pozitív és biztató volt. Megfogalmaztunk egy részvény-előjegyzési nyilatkozatot, 3000 példányban saját költségemen kinyomtattam. Hat hónap alatt 45 millió lej értékben jegyezték részvényt Erdély minden régiójából. A munka jól indult, de azután elakadt.

Az elakadást részben az okozta, hogy a nagy érdeklődés ellenére pénzürtékben az előjegyzések az alap megteremtéséhez kevésnek bizonyultak, lassú ütemben folyt a munka, 700 millió lej alaptőke megteremtéséhez a 45 millió lejes előjegyzés csepp volt a tengerben. Ez késztetett arra, hogy támogatást keressünk céljaink megvalósításához külföldön, így Magyarországon is, hogy közös bankot alakítsunk román, magyar és nyugati partnerekkel. Valószínű, hogy ha bankszámlát nyitunk a bankalapításra, több jelentkező akadt volna, hisz sokan igényelték, hogy ne csak szándéknyilatkozattal, hanem a pénz letétbe helyezésével is nyugtázzák a bank alapítását. Bankszámlanyitáshoz azonban egy kft.-t kellett volna létrehozni. A bankalapítás támogatására megnyertem Antall József kormányfő, Kupa Mihály pénzügyminiszter, Jeszzenszky Géza külügyminiszter, Entz Géza, a Határon Túli Magyarok Hivatalának vezetője, Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetségének elnöke támogatását.

Ebből következően a magyar kormány 320 millió forintot különített el két bank alapításának céljaira, a pénz pedig az Illyés Alapítványhoz került letétbe. Az egyik bank, a Páter alakítását a Budapest Bank vállalta marosvásárhelyi székhellyel. Beindult a munka. Az akták elkészültek, és még 1992 szeptemberében előterjesztettük őket Bukarestben, a Román Nemzeti Bankhoz, jóváhagyás végett. Mindenféle kiegészítést elvégeztünk, eleget tettünk a törvényes formaságoknak.

1993 szeptemberében a román törvények által előírt, maximális jóváhagyási – egyéves – határidő lejárt. A jóváhagyás késik, politikai megítélések játszanak szerepet, és késleltetik a Páter bank beindítását. A Román Nemzeti Bank vezetősége a kormány hatáskörébe utalta át a jóváhagyást. A kormány viszont a füle botját sem mozditja, húzza-halogatja a döntést. Elutasítani nem meri, de beleegyezni sincs szándékában, holott mindez hozzávetőleg 3 millió dollár beáramlását jelentené a román gazdaságba.

A Páter bank alakításából kiiktattak engem és az erdélyi magyarság fentebb felsorolt közéleti személyiségeit. Téves álláspontot képviselt ugyanis Keszthelyi Gyula kormánytanácsos, a Határon Túli Magyarok Hivatalának munkatársa, és-

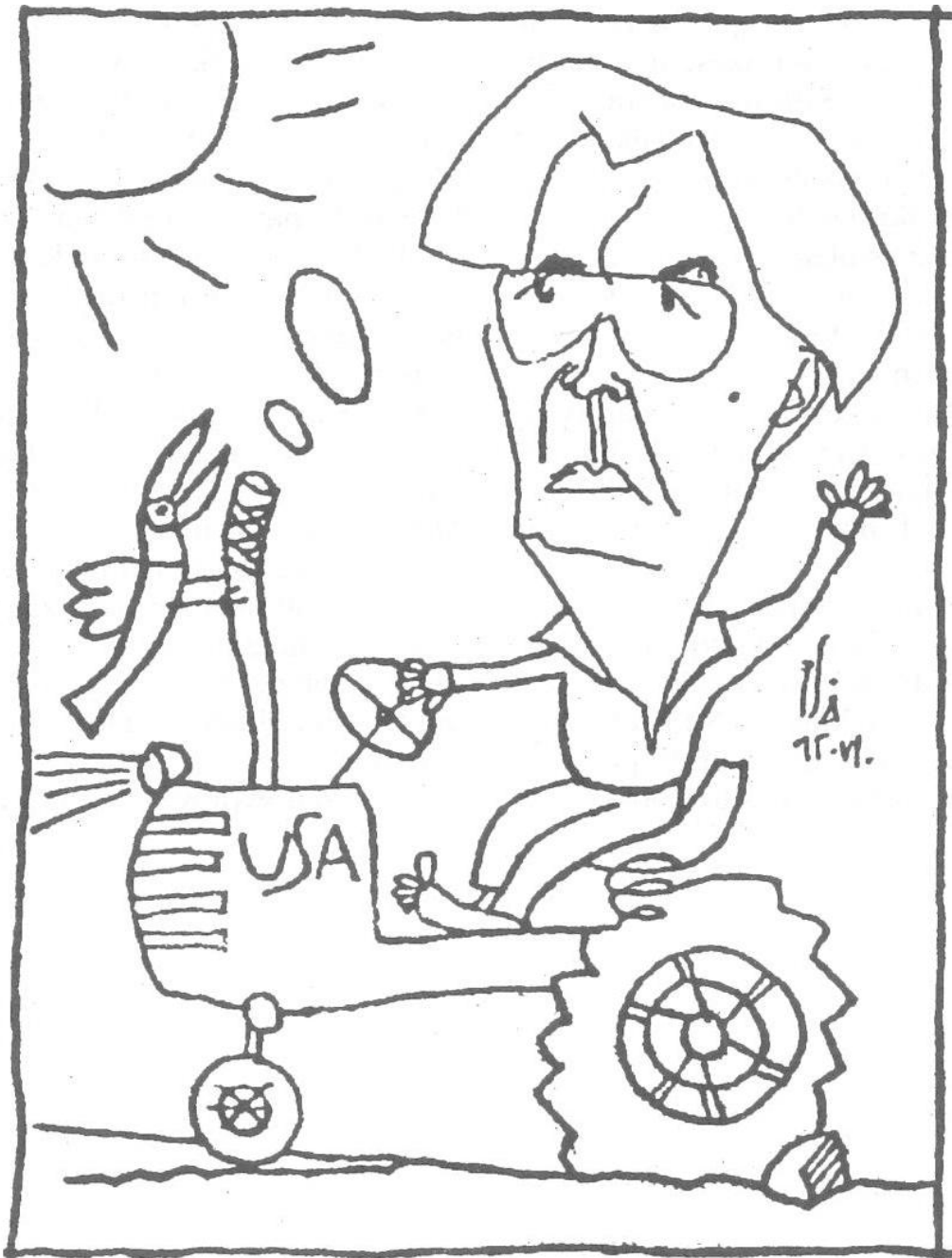
pedig, hogy könnyebben megszerezik a román kormány beleegyezését egy Magyarország által támogatott erdélyi bank létesítésére, ha a szervezésben nem vesznek részt erdélyi magyar politikusok, különösen olyanok nem, mint Király Károly, aki nincs jó viszonyban a román hatalmi elittel.

Az eredmény önmagáért beszél. Azóta sincs bankunk. A Dacia Felix Bank viszont beindult, amely nyíltan meghirdette szándékát a román elem érdekeinek támogatásában, hogy megkaparintsa a gazdasági bázist mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. Az RMDSZ, mely állandóan arra hivatkozik, hogy az egyedüli legitim érdekvédelmi és közképviselői szervezete a romániai magyarságnak, a gazdasági gondokat nem vállalja fel. Kiéli magát a politikai csatározásokban, túlbecsülve a politikai küzdelmet, és alábecsüli a gazdasági gondokat. Márpedig így lassan-lassan erodálódik a tömegbázisa.

Sajnos az RMDSZ nemcsak, hogy nem támogatta a pénzügyi rendszer, a bankok szervezését, hanem bizonyos tartózkodást mutatott és ellenszenvvel viseltetett azokkal szemben, akik ilyen célok megvalósításán fáradoztak.

De ilyen fogadtatásban részesül a Székely Faluért Alapítvány is. Nem csak, hogy nem támogatják az RMDSZ bizonyos vezető személyiségei, hanem igyekeznek lejáratni, félremagyarázni célkitűzéseit. (Sajnos nagy mértékben sikerült is a magyar kormányzatnál és a Határon Túli Magyarok Hivatalánál.) Magyarországi látogatásom alkalmával ezekről igyekeztem meggyőzni beszélgető társaimat, Jeszenszky Gézát, Lezsák Sándort, Bod Péter Ákost, Szekeres Imrét, Csoóri Sándort és másokat. Merem remélni, hogy némi sikerrel, mert megértést tanúsítottak irányunkban. Remélem, sikerült megértetni, hogy Románia több mint 2 milliós magyarságának ügyintézését és az anyanemzet támogatását, szülőföldön megmaradásának és fejlődésének gondjait egy párt képtelen megoldani még akkor is, hogyha a szövetség nevet viseli és egyedüli legitimitást vívott ki magának a közvéleményben. Be kell látnia, hogy a kizárólagosság képtelenné teszi ellátni ezeket a feladatokat.

Számomra sértő az olyan magatartás is, mint amit a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium politikai államtitkára, Medgyaszay úr tanúsított, amikor a Székely Faluért Alapítvány célkitűzéseire támogatását kértem. Az államtitkár úr kijelentette, hogy a magyar kormányzat csak az RMDSZ törekvéseit támogatja. Főlöszleges volt megmagyaráznom Medgyaszay úrnak, hogy a Székely Faluért Alapítvány nem az RMDSZ ellen irányul, hogy célkitűzéseinek valóra váltásával én, Király Károly, a romániai magyarság egyik legégetőbb és jelen pillanatban legfontosabb ügyét szolgálom, a gazdasági gondokon próbálok enyhíteni, amit sajnos az RMDSZ vezető testületei lebecsülnek.

Király Károly
Plugor Sándor albumából
(*Háromszék*, 1995. június 20.)

Szándékomról nem mondok le. Továbbra is kitartok és küzdök az erdélyi magyarság gazdasági emancipálódásáért is. Ezt a célt szolgálja a Székely Faluért Alapítvány igazgatótanácsának nyilatkozata és felhívása, arra számítva, hogy több megértést és támogatást, több biztatást talál támogatói részéről.

Sok konkrétumot ezeken a tárgyalásokon nem értem el. A választási kampány a figyelmet más irányba terelte. Ennek ellenére Bod Péter Ákos, a Magyar Nemzeti Bank elnöke felajánlotta támogatását pénzügyi szakemberek képzésében és továbbképzésében. Jeszenszky Géza is diplomáciai támogatást ígért. A pártok képviselői, vezetői támogatásukat a választások utánra ajánlották fel.

A megbeszéléseken végig velem volt Jakabffy Attila, a Székely Faluért Alapítvány kuratóriumának tagja. Elősegítette a találkozók megszervezését Atzél Ferenc, az Erdélyi Magyarságért Alapítvány főtitkára, a Székely Faluért Alapítvány kuratóriumának tagja. Megbeszélést folytattam Kincses Előd jogással, a kuratórium tagjával, aki a jövőben nagyobb részt kíván vállalni az alapítvány munkájából. Sára Sándor, a *Duna Televízió* elnök-vezérigazgatója dokumentumfilmmel kívánja támogatni ügyünket. Ez a film tükrözné Marosszék, Udvarhelyszék, Gyergyó, Csík és Háromszék székely falvainak életét.

* * *

Bár életutam még nem zárult le – legalábbis remélem –, harcom tovább folytatom, és abban bízom, hogy lesznek követőim, társaim ebben a „Don Quijote-i” küzdelemben.

Sepsiszentgyörgy, 1995. március 15.

III. rész

Dokumentumok

Beadványok, feliratok, levelek, újságcikkek

Király Károlytól és Király Károlyról

Ha az emlékirat visszapillantás elmúlt eseményekre, önvizsgálat és számvetés az emlékezet olykor szépítő, olykor torzító tükrén keresztül, egy-egy dokumentum értékű irat, fénykép stb. villanófény lehet, mely egyszerre megvilágít az emberi lét szellemi-érzelmi pillanataiból el-eltűnő részleteket.

Az „iratanyag” darabjait is villanófényeknek tekintem. Ezért lehet objektivitása ellenére szubjektív és nem teljes. Csupán azt tartottam fontosnak közölni, ami közéleti munkásságom homlokterében állt: szolgálni népemet és az emberiséget, a jogot és az igazságosságot. Hogy ez mennyire sikerült, eldönti az olvasó.

KIRÁLY KÁROLY LEVELE ILIE VERDEȚHEZ

Tisztelt Ilie Verdeț Elvtárs!

Önhöz fordulok, mert Ön foglalkozik a pártvezetőség részéről a hazánkban élő különböző nemzetiségek dolgozói tanácsainak irányításával. A kérdéskör, amit meg szeretnék közelíteni, ezeknek a tanácsoknak a tevékenységére vonatkozik, különös tekintettel a magyar nemzetiségűekre.

Ennek a tanácsnak a megalakulása óta alelnöke vagyok, és részt veszek tevékenységében, így átfogó, valós képem van róla. Hasonlóképpen, két éve a Maros megyei tanácsnak is tagja vagyok, tanúja lévén annak, miként tevékenykedik a megyei szervezet. Eszerint módomban áll néhány dolgot megállapítani.

Az utóbbi években a tanács tevékenysége véletlenszerűvé vált, erőteljesen formalizálódott, csökkent hatékonysága és kapcsolata a dolgozókkal. Az országos tanácsnak és a megyei tanácsok nagy többségének nincs székhelye, és nem tartanak fogadóórákat. Az országos és megyei szintű tanácsok büroái ritkán üléseznek, egy-két évenként. A tanácsülések napirendjén csak általános kérdések szerepelnek, tartalmatlan előterjesztéseket és leginkább a nemzetközi helyzetre vonatkozó beszámolókat tartanak. Azon ritka esetekben, amikor aktuális kérdéseket elemeztek,

úgy mint az anyanyelvű oktatást, a művelődési és nevelőtevékenységet stb., a kérdések megoldatlanok maradtak. Az utóbbi három évben a gyűléseken elhangzott felszólalásokat előre elkészítették és láttamozták a megyék és a Központi Bizottság elvtársai, ami nagymértékben hozzájárult a résztvevők érdektelenségéhez és tartózkodó magatartásához, ezáltal a valós megbeszéléseket a formalizmus váltotta fel.

Jellemző tény, hogy a megyei vagy országos szintű tanácsuléseken az anyagokat román nyelven terjesztik elő és megvitatásuk is románul történik. Ilyen körülmények között a tanácsok tekintélye a tömegek előtt a nullára csökkent, nincs bizalmuk irántuk. Ilyenformán, úgy hiszem, nem szolgálja a Román Kommunista Párt érdekeit, pedig ezért hozták létre őket.

Figyelembe véve a fenti néhány megállapítást, szükséges a legnagyobb figyelemmel elemezni e tanácsok munkáját és hatékonyságát, figyelembe véve az alábbiakat. Véleményem szerint a tanácsok tevékenységi programját felül kell vizsgálni, mert az már nem felel meg a mai követelményeknek, túl szűk körű, nem biztosítja az együtt élő nemzetiségekhez tartozó dolgozó néptömegek sorában végzendő élénk tevékenységet.

Az új tevékenységi terv szabályzatának elő kell írnia a népi, tömegszervezet jellegét, melyhez a tagok tagsági könyv és tagdíjfizetés mellett csatlakozhatnak.

1. Szervezési szempontból a demokratikus centralizmus képezze alapját, alapsejtekkel a falvakban, községekben, városokban és municípiumokban, lentről felfele választott végrehajtó bizottságok és büroók vezetése alatt.

2. Minden vezető szerv választható legyen.

3. A végrehajtó bizottságok gyűléseit havonta tartsák, a tanácsuléseket meg negyedévenként. A tanácsokat négy-öt év után válasszák újra. Ötévenként tartsanak országos konferenciát. A megvitatandó kérdéseket mindegyik tanács külön döntse el a valós problémák függvényében, a negyedéves munkatervek alapján.

4. Legyen egy közös működési szabályzat (statútum), melyet az országos konferencia fogad el. A tevékenységek alapját a Román Kommunista Párt irányítása képezze.

5. Legyenek állandó tevékenységű székhelyei.

6. Rendelkezzék saját sajtóorgánumokkal és kiadványokkal.

7. Tarthasson nyilvános rendezvényeket, művelődési és sporteseményeket.

8. Az RKP végső céljait figyelembe véve, valamint a szocialista és kommunista társadalom megvalósításának célkitűzéseit követve, az országos, megyei és helyi tanácsok kötelesek legyenek mozgósítani az együtt élő nemzetiségekhez tartozó dolgozókat a társadalmi-gazdasági, kulturális és sport célkitűzések megvalósításához. A párt megbízása alapján fel kell ügynie a nemzetiségi politika megvalósítását

a művelődés terén, az anyanyelvhasználatot az állami adminisztrációban és közintézményekben. Az anyanyelvű oktatás fejlesztése, a képzés minden szintjén járuljon hozzá minden eszközzel az együtt élő nemzetiség szellemi életének fejlődéséhez.

9. Járuljon hozzá a megfelelő káderek kiválasztásához és előléptetéséhez a társadalmi és politikai élet minden területén.

10. Saját jelöltekkel vegyen részt a törvényhozói, a nagy nemzetgyűlési és a néptanácsi választásokon. A képviselők közül alakuljanak törvényeket és rendeleteket indítványozó joggal felruházott csoportok.

11. Szükséges a nemzetiségek státútumának kidolgozása (ami 1948-ig létezett).

12. Véleményem szerint szükséges és időszerű, hogy az országos tanács nemzetközi kapcsolatokat tartson fenn, hasonlóképpen más, a Szocialista Egységfronthoz tartozó társadalmi és tömegszervezetekhez.

E tanácsok megalakulása óta eltelt közel tíz évben az ország életében mélyreható társadalmi és politikai változások történtek, melyek maguk után vonták az összes párt- és állami alapidokumentum módosulását. Megváltozott a párt státútuma, kiigazították az alkotmány egyes cikkelyeit. Egyes törvényeket módosítottak vagy visszavontak, teljesen újakat léptettek életbe. A Szocialista Egységfront működési szabályzatát is helyesbítették, létrehozván a községi tanácsokat.

Éppen ezért teljesen érthetetlen, hogy a nemzetiségek tanácsainak programját és szervezeti szabályzatát miért nem tökéletesítették. Meggyőződésem, hogy ez elsősorban a nevezett tanácsok működésképtelenségére vezethető vissza, tevékenységük a közélet által megkívánt szint alatt maradt, nem tartott lépést az utóbbi évtizedben az anyagi és szellemi élet területén végbement nagyméretű átalakulásokkal. Ezért nem volt képes hatásosan szolgálni a román nép és a különböző nemzetiségekhez tartozó dolgozók közötti egység és testvériség kibontakozását.

Természetesen sok más probléma is megoldásra vár, de a fenti kérdések elsődleges megoldása megteremtené egy élénk, alkotó tevékenység szervezeti kereteit, hozzájárulna ezeknek a szervezeteknek a közmegbecsüléséhez, az RKP-ba vetett bizalom elmélyüléséhez, nemzeti politikájának elfogadásához, a nemzeti kisebbségek részéről egy megnyugtató légkör kialakulásához, pártunk marxista-leninista politikájának valóságba ültetéséhez, hazánk összes dolgozója közötti egység és testvériség megerősítéséhez és fejlesztéséhez, nemzetiségi különbségek nélkül.

Sajnos, az utóbbi időben, mind gyakrabban találjuk szembe magunkat olyan jelenségekkel, hogy a különböző nemzetiségekhez tartozó dolgozók bizalmatlanul fogadják a nemzetiségi kérdés hazai megoldására vonatkozó elvi kijelentéseket. Gyakorlati intézkedésekre várnak az anyagi és főleg a szellemi élet folyamatos fej-

lesztése érdekében, amely megfelelné a román nép körében végbement változásoknak, szocialista társadalmi rendünk fejlődésének.

A társadalmi és politikai gyakorlatban számos ellenérzés születik, sok esetben kétségbe vonják egyes párt- és állami aktivista öszintességét amiatt, ahogy a nemzetségek sajátos problémáit kezeli, különös tekintettel az oktatás és művelődés területére, valamint az anyanyelvhasználat lehetőségére politikai intézményekben, összejöveteleken, pártgyűléseken, a társadalmi és tömegszervezetek ülésein.

Sajnos, az együtt élő nemzetségek soraiból kikerült néhány állami és pártkader hozzájárult ennek az egészségtelen helyzetnek az életben tartásához. Nem szolgálja az egységet és a testvériséget, ha sokan közülük megtagadják a kényes kérdések megoldását, vagy megkerülik az e dolgozókat érdeklő és érintő kérdésköröket.

Egyes esetekben a főtitkárok és első alelnökök, a megyék, municípiumok, városok titkárai, valamint a néptanácsok alelnökei, akik az együtt élő nemzetségek soraiból kerültek ki, a nemzetségi dolgozókkal való személyes kapcsolat során kizárólag a román nyelvet használják, nem beszélnek velük anyanyelvükön, ezáltal éreztetve, mintha valakik megtiltották volna anyanyelvük használatát, így is rossz szolgálatot téve a pártnak, a különböző nemzetségekhez tartozó dolgozók egységének és testvériségének. Az emberek joggal vádolják őket karrierizmussal, az öszintesség hiányával, gyávasággal, felelőtlenséggel, és bizalmatlanok irántuk.

Én, személy szerint, kételkedem abban, hogy ha valaki nem élvezi annak a nemzeti közösségnek a bizalmát, ahonnan származik, eredményes aktivista lehetne párt és állami vonalon. Megengedhetetlen, hogy a nemzetségekből származó egyes aktivisták ne ismerjék anyanyelvüket és annak a közösségnek a kultúráját, a honnan származnak.

Egyetlen nemzetség sem fogadja el, hogy olyan valaki képviselje, aki magáról azt állítja, hogy hozzájuk tartozik, de nem beszéli anyanyelvét, vagy mert nem tudja, vagy mert nem akarja. Következésképp nem érezhet, gondolkodhat hozzájuk hasonlóan, nem lévén közös a szellemi életük. Sajnos a felső párt- és államvezetés káderei esetében is akadnak olyanok, akiket, ha leküldenek a színmagyar településekre, hogy a párt és az állam politikájának különböző aspektusait megmagyarázzák, nem képesek ezt hatásosan és hozzáértéssel véghezvinni.

Úgy hiszem, hogy ezt a jelenséget komolyan kell elemezni. Az élet bővelkedik megvalósításokban, de megoldandó problémákban is. Tévedés lenne azt hinni, hogy minden problémát egyszer s mindenkorra megoldottunk. Ez nem lenne logikus. Amint a gazdasági és politikai-társadalmi élet sok más területén, a nemzeti kérdés megoldásának kérdésében is abból kell kiindulnunk, hogy ezt a tevékenységet is lehet tökéletesíteni, még sok a mulasztás, van helye a jobbnak s a még jobbnak,

ezek megoldásához messzemenő érzékenység, tapintat, politikai hozzáértés és jóindulat szükséges.

A nemzeti érzés nagyon kényes kérdés, melyet messzemenő figyelemmel kell kezelni, megoldását nem lehet százalékokban mérni, mint a gazdasági eredményeket. A nemzeti érzés egyformán erős és mély töltetű minden nemzetnél, függetlenül attól, hogy nagy vagy kicsi, ha egyszer kialakult az öntudata.

Én azzal a meggyőződéssel fordulok Önhöz, hogy tökéletes megértésre találok, annál is inkább, mert ezek valós problémák, több százezer embert érintenek. Tudva azt, hogy a romániai magyar nemzetiség a legnagyobb létszámú nemzeti kisebbség hazánkban és Európában, úgy hiszem, e szerint kellene kezelni, az őt megillető gondossággal, hogy itthon érezhesse magát. Ragaszkodnunk kell a Nicolae Ceaușescu elvtárs 19-i beszédének megállapításaihoz, melyeket a magyar és német dolgozók tanácsának közös ülésén tett, és amely széles körű visszhangra lelt, mély meglepedést és bizalmat váltott ki. Sajnos manapság mintha elfelejtették volna. Ellenben állandóan azt szajkózzák, hogy hazánkban a nemzeti kérdés egyszer s mindenkorra véglegesen megoldódott. Ez a kijelentés gyakorlatilag nem igaz, elméletileg meg tudománytalan és antidialektikus. E hamis megállapítás alátámasztására állandóan az iparosításra, a nemzeti megkülönböztetés nélkül mindenki számára biztosított munkalehetőségre meg ilyesmikre hivatkoznak. Ezekkel teljes mértékben egyetértek ugyan, de ez nem elég, mert a nemzeti kérdés egyben szellemiségi probléma is, nem csupán anyagi.

Az elsődleges kérdés, az anyagi jólét, nem pótolhatja a szellemi szükségleteket, hanem csak kiegészítheti, gazdagíthatja azokat. Amennyiben az anyagi jólét teljesebb és általánosabb lesz, annyiban a társadalmi tudat is fejlődni fog és virágzásnak indul. Ez érvényes a Romániában együtt élő nemzetiségek nemzeti tudatára is.

Mindezekért szorgalmazom e kérdéskör mélyreható és figyelmes elemzését, felelősségteljes módon, hogy megtalálhassuk a legmegfelelőbb utat mindezek megoldására, amely – véleményem szerint – nem lehet más, mint az őszinte, gyanakvásmentes, nyílt hozzáállás, amennyiben nem szeretnénk később komoly gondokkal küszködni.

Ezt a néhány problémát a Párt és Államvezetés iránti teljes bizalom jegyében írtam le Önnek, bízva abban, hogy megoldódnak, anélkül, hogy felvetőjének emiatt nemkívánatos következményekkel kellene szembenéznie.

1977. június 2.

Tisztelettel

Király Károly

KIRÁLY KÁROLY LEVELE FAZEKAS JÁNOSHOZ

Kedves Fazekas Elvtárs!

Mellékelek egy példányt az Ilie Verdet elvtársnak küldött levelemből, melyben néhány észrevételt fogalmaztam meg a nemzeti kérdés megoldásáról országunkban, valamint javaslatokat a nemzetiségi dolgozók tanácsai tevékenységének tökéletesítéséről.

Amint az ismeretes, ezeket a tanácsokat az RKP főtitkárának, Nicolae Ceaușescu elvtársnak a kezdeményezésére hozták létre azzal a céllal, hogy a különböző nemzetiségű dolgozók egységét és testvériségét szolgálják, és hozzájáruljanak hazánkban a szocializmus építéséhez.

Sajnálatos módon, az utóbbi időben ezeknek a tanácsoknak a tevékenysége nullára csökkent. A nemzeti kérdés megoldásának gyakorlatában sok hibát követnek el.

a) Ebben az évben is állandóan csökken a nemzeti kisebbségek soraiból kikerülő dolgozók gyerekeinek az anyanyelven való tanulási lehetősége, amely nyugtalanságot és mély elégedetlenséget okoz.

b) A káderkérdésekben a „valachus numericus” elvet alkalmazzák, sőt mi több, egynémely vállalatnál is korlátozzák az együtt élő nemzetiségekhez tartozó dolgozók alkalmazási lehetőségeit.

c) Némely esetben megengedhetetlen megfélemlítési eszközökhöz folyamodnak azokkal szemben, akik fölemelik szavukat a törvények és az Alkotmány alkalmazásáért a nemzeti kérdést illetően.

Amint azt tudja, bántalmazták a brassói Szikszai érdemes tanárt, akit öngyilkosságba kergettek, hihetetlen, hogy az 1968-as RKP KB plenáris ülése után, amikor is elítélték a Szekuritáté tisztjeinek Pătrășcanu és mások ellen elkövetett atrocitásait – sajnos még lehetséges egyes hasonló, negatív jelenségek megismétlődése, míg a bűnösök szabadon sétálhatnak anélkül, hogy felelősségre vonnák őket.

Nem akarom elhinni, hogy mindez a párt vezetőségének tudtával történt. Mélységes sajnálattal kell megállapítanom, hogy temérdek olyan eset, tény és akció történik, melyeknek semmi köze a marxizmus-leninizmushoz, az RKP programjához. Ami a legjobban aggaszt, az a helyi párt és állami szerveknek azon törekvése, hogy eltusolják a dolgokat, a hasonló égető nemzeti kérdések iránt teljes az értetlenség, az együtt élő nemzetiségek érzéseinek meg nem értése.

Éppen ezért Önhöz fordulok, mert Ön tagja a Legfelsőbb Párt-és Állami vezetésnek, azzal a kéréssel, hogy hozza mindezeket a Politikai Végrehajtó Bizottság tudomására.

1977. július

Tisztelettel

Király Károly

KIRÁLY KÁROLY LEVELE VINCZE JÁNOSHOZ

Vincze János elvtársnak,
a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága tagjának
Bukarest

Kedves Barátom!

Mély aggodalommal írom ezeket a sorokat, látván, miképpen kezelik az utóbbi időben hazánkban a nemzetiségi kérdést, hogyan dolgozik a Nemzetiségi Dolgozók Demokratikus Tanácsa mind országos, mind megyei szinteken.

Ennek a kérdésnek különböző vetületeiről több mint három hónapja írtam Verdet elvtársnak, s amint tudja, felvetettem őket utolsó büroülésünkön is, valamint ez év tavaszán a Maros Megyei Tanács ülésén is. Egyébként megjegyzések, bírálatok, javaslatok tanácsunk több tagja és a megyeiek részéről is elhangzott. Ugyancsak több mint egy éve kihallgatást kértem a pártvezetőségtől, hogy ezeket a kérdéseket megbeszéljük. Végtelenül kiábrándít, hogy a kihallgatás nem történt meg, sőt a levelemre sem kaptam semmilyen választ. Ezzel kapcsolatban engedje meg, hogy néhány gondolatomat megosszam Önnel.

Az első és legfontosabb ezeknek a tanácsoknak a munkája, az a közismert mód, ahogyan ezek a munkájukat végzik. A most tíz éve életbe lépett párthatározatot az együtt élő nemzetiségek milliói üdvözlötték, mint olyan felelősségteljes és átgondolt tervet, mely szervezett keretekben biztosítja a nemzetiségek identitását, és e szervezetben hallathatják hangjukat, gondjaikat, amely hozzájárul társadalmi, anyagi és szellemi tevékenységünk kiteljesítéséhez.

Jóllehet a tanácsok szervezeti felépítése és működési szabályzata már a kezdet kezdetén elégtelennek, szűknek bizonyult, mégis eleinte néhány biztató vonás jel-

lemezte működésüket. A gyűléseken szabadon beszélhettek, sok javaslat elhangzott, és néhányat figyelembe is vettek; nagygyűléseket szerveztek, amelyeken részt vettek Ceaușescu és Maurer elvtársak stb. Nagy meglepéssel fogadták Ceaușescu elvtárs felszólalását 1971-ben a tanácsok plenáris gyűlésén. Kár, hogy sem az elégedettség, sem a remények nem voltak hosszú életűek. Sajnos az is beigazolódott, hogy a szép szavak, amelyek sok igaz állítást tartalmaztak, nem nekünk szóltak, hanem a propagandának, a külföldnek.

Köztudott, hogy az igazság a tartósságán múlik: a szavak a tettekben nyilvánulnak meg. Meg kell állapítanunk, hogy az elvek és a gyakorlat között mély a szakadék, valójában egyet mondunk és homlokegyenest mást csinálunk.

Megígérték a nemzetiségi szakoktatást alsó, közép-, és felső szinten, a valószínűleg évről évre sorvadnak. A gyermekek nem tanulhatnak anyanyelvükön, a kötelező román nyelvi oktatást vezették be az óvodákban is. 1976-ban megszüntették a magyar nyelvű felsőoktatási intézményeket. A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem felszámolását követte a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyászati Egyetem, majd ezt követte a Szentgyörgyi István Színiakadémián a legfelsőbb határozat szerint a román tagozat megalakítása, így tehát a felsőfokú anyanyelvi oktatás utolsó szigete is az árba merült. És hogy ne legyen kétség efelől, az említett évben a 6 végzett növendék közül csupán egyetlen egy került magyar színházhoz, a többi akarva-akaratlan román színházakhoz szerződött.

Egyébként nem titok az sem, hogy a marosvásárhelyi magyar színháznak román az igazgatója, aki nem tud magyarul. Úgyszintén nem újság az sem, hogy bizonyos városokban, mint Nagyvárad, Marosvásárhely, Szováta stb., melynek lakói többségükben magyarok, olyan román polgármestert neveztek ki, aki nem tud magyarul.

Ami az anyanyelv használatát illeti, a különböző párt-, ifjúsági, szakszervezeti rendezvényeken, sőt a különböző Nemzetiségi Dolgozók Tanácsában tilos megszólalni anyanyelven. A helység- és intézménynevek anyanyelvi használata végképp eltűnt. Kovászna megyében, amikor 1969-ben én voltam az első titkár, a Megyei Néptanács határozata révén a magyar–román vegyes lakosságú városokban és falvakban kétnyelvű feliratokat helyeztünk el, ez azonban kérészerű volt. 1975-ben már egyetlen magyar nyelvű felirat sem akadt – egyszerűen eltávolították őket. Ami az állami intézményekben az anyanyelv használatát illeti, egyenlő a nullával, a köztisztviselők többsége román, akik nem beszélnek az illető nyelven, vagy mert nem tudnak, vagy mert nem akarnak.

Ami a káderek kérdését illeti: hallatlan következetességgel zajlik (már ott ahol még vannak) lecserélésük román nemzetiségűekkel. Sem a politikai szervezetekben,

sem a közigazgatásban, de az olyan gazdasági szervezetekben, mint pl. az „Augustus 23” marosvásárhelyi IPL vagy a Vegyi Kombinát – hogy csak e kettőt említsem –, nem akad egyetlen magyar igazgató vagy aligazgató, sőt a munkavállalók „nemzetiségi összetételének javítása érdekében” többségben vannak, nem beszélve az olyan városokról, mint Nagyvárad stb., a hol egyetlen magyar ajkú párttitkár sem akad.

Sajnos, nagyon sok adat szól az Alkotmány, a Párt szervezeti szabályzata, a párt dokumentumok tartalmazta elvi-gyakorlati előírásai ellenében. Ami a gyakorlatban végbe megy, nem egyezik ezekkel, sőt szöges ellentétben állnak velük, semmi közülük a marxizmus-leninizmushoz, sem az alapvető emberi jogokhoz, az etikához és a méltányossághoz, amelyről az összes propagandaeszközök annyit harsonáznak.

Sok kérdés tevődik fel, melyekre nem nehéz válaszolni, de igen nehéz megérteni: kinek használ mindez. Vajon ezek a lépések hazánk dolgozóinak egységéhez és testvériségéhez vezetnek? Vajon nem nemzetiségpusztító politika-e?

A válasz csak egy lehet: ez semmiképpen nem használ a román népnek, az együtt élő népekről nem is beszélve. Túl gyorsan elfelejtődött az a történelmi tanulság, hogy „nem lehet szabad az a nép, mely elnyom másokat”. A gyakorlat, a történelem megtanított arra, hogy a kényszerintézkedések nem alkalmasak a problémák megoldására. Olykor nem sok kétséggel lehet olvasni a sajtóban az erőszakos nemzetiségi asszimilációról Romániában, ami végleg kétségbe vonja a nemzetiségi politika realitását, de nemcsak azért, hanem kétséget ébreszt az általános politikai rendszer őszintesége iránt, sőt megrendíti millióknak a szocialista rendszerbe vetett hitét is.

Ami engem leginkább foglalkoztat, az a nemtörődömség, amellyel pártszervezeteink – lentől fel – úgy tesznek, mintha semmit sem tudnának minderről, minden kísérletem, és másoké is, sikertelen maradt, a folyamat azzal jár, hogy aláássa a párt, sőt a rendszer hitelességét. A legőszintébb felelősséggel írom e tényeket; egyike vagyok azoknak a kommunistáknak, akik kora ifjúságuk óta harcoltak meggyőződésük igazáért, és talán az egyetlen, aki a legfelsőbb párt- és állami vezetés tagja voltam.

A nemzetiségi kérdés a demokrácia próbaköve, alapja rendszerünknek; a nemzetiségi kérdés igazságos és nem verbális megoldása nélkül nincs demokrácia, sem az új rend, a szocializmus felépítése. Legfelsőbb vezetőségünknek igen alaposan kell elemeznie e kérdéseket ahhoz, hogy választ találjon pártunk és rendszerünk demokratizmusát illetően.

Nem a rendszer rossz, nem a szocialista berendezkedés a bűnös, hanem a vezetési módszerek, azok a hibák, amelyek a marxizmus-leninizmus gyakorlati átültetésében, pártunk elvi-gyakorlati tevékenységében fellelhetők. Le kell számolni

a személyi kultusszal és a demagógiával; meg a szájunk íze szerinti marxizmussal. Így lehet csak megbízható, igazságos és demokratikus megoldásokat találni az élet és a szocialista társadalom felvetette összes kérdésre.

Kedves Vincze elvtárs, kérem, hogy az Ilie Verdeţnek, a legfelsőbb pártvezetőség tagjának címzett levelem másolatait ossza ki tanácsunk tagjai között, hogy megismerjék tartalmát; jó lenne megtanácskozni az alapszervezetekben, hátha ezáltal legfelsőbb vezetőségünk rádöbben a valóságra, és magáévá tenné.

Személy szerint nekem számtalan román barátom, rokonom van, román a vőm, szeretem őt, akárcsak a többi rokont és barátot; váll-vállvetve küzdöttünk az új rendszerért, szeretném, ha fejlődne, virágozna rendszerünk, ezért is írok ilyen őszintén, bátran, mert közös hazánk jóléte mindannyiunktól függ, a kritikai megközelítéstől a negatív jelenségek iránt, és nem a negatív társadalmi jelenségek délibábos megjelenítésében, legyen szó akár gazdasági, társadalmi vagy különböző nemzetiségi problémákról. Kár összedőlni hagyni mindazt, amit közös erőfeszítéssel felépítettünk, mi, románok és a többi nemzetiség a felszabadulást követő évtizedekben, hiszen közös a hazánk, és szeretjük, mint szülőanyánkat. Mindent el kell követnünk, hogy ne legyen mostohánk nemzetiségünktől függetlenül.

Marosvásárhely, 1977. szeptember 10.

Kiváló tisztelettel

Király Károly

A „BIZOTTSÁG AZ EMBERI JOGOK VÉDELMEÉRE ROMÁNIÁBAN” SZERVEZET JELENTÉSE

Postafiók „J” Gracie Station
New York, New York 10028
(212) 289-5488
1978. január 19.

Király, aki maga is pártfunkcionárius, a Romániában élő magyarokkal való rossz bánásmód ellen tiltakozó levelet küldött a román legfelső vezetőkhez. Tiltakozás, amelyet a volt román miniszterelnök és 7 prominens magyar személyiség támogat.

Király Károly, a Román Kommunista Párt magyar funkcionáriusa, aki 1975-ig a Politikai Bizottság póttagja volt, központi személyisége lett annak a növekvő tiltakozó mozgalomnak Romániában, amely az ország két és félmilliónyi magyar kisebbsége nemzeti jellegétől való megfosztását és erőszakos beolvasztását célzó kormányzati erőfeszítések ellen irányul.

E tiltakozás főbb elemeit összegzi az a nemrég New Yorkban is megérkezett három levél, amelyet Király 1977 nyarán és őszén írt magas rangú pártfunkcionáriusokhoz. A tiltakozást támogatja Gheorghe Maurer, Románia volt miniszterelnöke, valamint a román pártban, tudományos, orvosi és kulturális intézményekben vezető tisztségeket betöltő hét magyar személyiség.

A levelek kézzelfogható bizonyítékait jelentik a román elnök, Nicolae Ceaușescu merev és elnyomó nemzetiségi politikája ellen irányuló első nyílt bírálatnak az utóbbi időkben. Bírálva a kormánynak „a Romániában élő nemzetiségek erőszakos beolvasztásának” irányvonalát, Király egy sereg diszkriminatív és elnyomó intézkedést sorol fel: a nemzeti kisebbségeknek a kormányzásba képviseleti úton való beleszólása visszautasítását, „megszorító kvóták” rendszeresítését, amelyek alapján megtagadják a kisebbséghez tartozó dolgozóktól a munkalehetőségeket, a kisebbségi nyelven oktató iskolákat és osztályokat erőszakos megszüntetését (beleértve a főiskolai szinten az ilyen lehetőségeket nyújtó „utolsó sziget” megszüntetését 1976-ban), erőszakolják a „magyarul nem beszélő román polgármesterek” kinevezését az „elsősorban magyarok által lakott” városokba, a kisebbségi nyelvek használatának megtiltását a közintézményekben és a közigazgatási hivatalokban és számos megszorítást a kisebbségi kultúra megnyilvánulása terén.

Egyik levelében Király bírálja a kisebbséghez tartozó lakosság ellen alkalmazott „erőszakot és kínzást”, és emlékeztet arra, hogy „Szikszait [Jenő], a neves brassói professzort a zaklatás öngyilkosságba kergette”. A professzor halála múlt év tavaszán egy magyarellenes terror új hulláma alatti letartóztatások, kínzások következménye.

Király jelenleg a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának alelnöke. A múltban különböző tisztségeket viselt mint a párt Kovászna megyei első titkára és az ottani néptanács elnöke, tagja volt a párt Központi Bizottságának és póttagja a Politikai Bizottságnak, tagja a Nagy Nemzetgyűlésnek (parlament) és az Államtanácsnak, a romániai államhatalom névleges legfőbb testületének. Pályafutása egyik csúcspontján, 1970-ben tagja volt annak a delegációnak, amely elkísérte Ceaușescu elnököt Moszkvába a Lenin-centenárium ünnepségére.

Jelenlegi funkciója a magyar lakosság legfőbb politikai szerve élén kitűnő helyzetet biztosít számára, hogy felmérje a kisebbség elnyomásának mértékét és

saját szervezete szemfényvesztő helyzetét, azon szervezetét, amelynek képviselnie kellene a magyar kisebbség érdekeit.

Tavaly június 2-án Király levelet írt Ilie Verdeţnek, a Politikai Bizottság ideológiai kérdésekben és egyebek közt a kisebbségi politika kérdéseiben is illetékes tagjának. Levelében körvonalazta szervezete tevékenységének hatástalanságát, azzal vádolta a kormányt, hogy hivatalos nyilatkozatai képmutatóak, amikor kijelenti, hogy „a nemzeti kérdést megoldották”, és előterjesztette saját 12 pontos ajánlásait. Hónapokon keresztül nem kapván választ levelére, Király levelet intézett további két legfelső vezetőhöz, akik mindketten magyar származásúak. Az elsőt augusztusban küldte Fazekas Jánosnak, a Politikai Bizottság tagjának, a másodikat szeptember 10-én Vincze Jánosnak, a Központi Bizottság tagjának. E levelek hangja keserűbb és az abban foglalt vádak már nem korlátozódnak a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának nem kielégítő helyzetére, hanem felölelik a kormánynak a nemzeti kisebbséggel kapcsolatos egész politikáját.

Október elején Királyt végül Bukarestbe hívták, hogy Ilie Verdeţcel megtárgyalja levelét. A találkozás egy részénél Vincze János és Petre Lupu, a Központi Bizottság fegyelmi testületének vezetője is jelen volt. A levél tartalmának megvitatása helyett Királyra nyomást gyakoroltak, hogy felfedje, kik voltak „munkatársai” a dokumentum megfogalmazásában.

Király, aki nem volt felkészülve e kérdésre, azt válaszolta, hogy egyedül írta a levelet, de sokan egyetértének tartalmával. Egyetértésük nélkül azonban nem adja ki neveiket. E pontnál Verdeţ hazaküldte Királyt azzal az utasítással, hogy akkor térjen vissza, amikor kész e neveket felfedni.

Király ekkor felkereste Ion Gheorghe Maurert, a kisebbségi kérdésekben elfoglalt liberális nézeteiről jól ismert volt miniszterelnököt. Maurer, aki továbbra is tagja a párt Központi Bizottságának, felajánlotta, hogy listavezetője lesz azoknak, akik egyetértének Király nézeteivel. Egy feltételezhetően biztonságos telefonkészülékről Király azután felhívta a magyar közösség több tagját, akik korábban kifejezték a levéllel való egyetértésüket, és heten beleegyeztek abba, hogy neveiket a listán Maurer után feltüntesse. E hét személy a következő:

Domokos Géza, Bukarest, a Kriterion nevű nemzetiségi kiadó igazgatója

dr. Puskás György, Marosvásárhely, egyetemi tanár

Sylvester Lajos, Sepsiszentgyörgy, színházigazgató

dr. Benedek Géza, Kovászna, főorvos

Huszár Sándor, Bukarest, a *Hét* című magyar hetilap főszerkesztője

Takács Lajos, Kolozsvár, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának tagja

Balogh Edgár, Kolozsvár, író, újságíró, egyetemi tanár

Ugyanezen a napon Király Károly visszament Ilie Verdeț hivatalába, és átadta a hét nevet tartalmazó listát. Körülbelül egy héttel Marosvásárhelyre való visszatérése után Verdeț újból Bukarestbe hívta. Ez alkalommal a tárgyalás nyolc órán át tartott és rendőrségi kihallgatás formáját öltötte. Királyt a kommunista párt vezető szerepében való hitéről faggatták, és arról, vajon készített-e részletes programot ajánlásai végrehajtására. A találkozó nem járt semmiféle kézzelfogható eredménnyel, és e kiterjedt vizsgálat után Királyt elbocsátották.

Marosvásárhelyre való visszatérése után Király erőteljes rendőrségi zaklatásnak volt kitéve. Megtudta, hogy a titkos rendőrség „a II. világháború óta folytatott legveszélyesebb nacionalista összeesküvésnéként” jelölték meg az ügyet, Király ismételt beidézték a helyi titkosrendőrséghez és letartóztatását küszöbön állónak vélik. Hamisan vádolták különböző vétségekkel, például azzal, hogy „visszaélt a hatalommal” azokban az években, amikor a párt Kovászna megyei első titkára volt, és hogy a románok rovására segítette a magyarokat. Ilyen körülmények között egyezett bele Király leveleinek Nyugaton való közzétételébe, amihez nem adta beleegyezését addig, míg abban reménykedett, hogy szabályos pártcsatornák útján orvosolható a helyzet.

A KP EGYIK VOLT VEZETŐJE TILTAKOZIK A MAGYAR KISEBBSÉGET SÚJTÓ DISZKRIMINÁCIÓ ELLEN

Kelet-európai tudósítónktól, Bécs

– Király Károly, a Román Kommunista Párt egyik volt vezetője nemrég nyílt levélben leleplezte a Romániában élő magyar származású kisebbséget sújtó diszkriminációt. Azzal vádolja hazája hatóságait, hogy az emberi jogok marxista és humanista elveivel ellentétesen járnak el. A hivatalos román statisztikai adatok szerint mintegy 1 700 000 magyar él Erdélyben.

Király, aki maga is magyar származású, tagja volt a román KP Központi Bizottságának és póttagja a Politikai Bizottságnak. Most is Romániában él. 1972 áprilisában kérte, hogy személyes okokból mentsék fel összes tisztsége alól. A párt vezetőségéhez két hónappal ezelőtt írt levele következtében fegyelmi eljárás indítottak ellene.

Király a Bukarest által folytatott foglalkoztatási és oktatási politikát bírálja. Más konkrét tények mellett helyteleníti a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem

már korábban (1959) történt bekebelezését a kolozsvári román egyetembe, valamint a marosvásárhelyi orvosi intézet bezárását. „Az a makacsság aggaszt engem – írja a marxista meggyőződését hangoztató Király –, amellyel a pártfunkcionáriusok, a legalsóbb szinttől a legmagasabbig, elutasítják e problémák megvitatását.”

Budapest és Bukarest között rendszeresen újra fellángol az erdélyi magyarok körüli vita, amely azonban főként a magyar párt első titkára, a Kádár által tanúsított mérsékletnek köszönhetően nem ölt valóban drámai jelleget. Kevésbé volt ismeretes eddig, de Király levele látványosan feltárta, hogy a megnyugtató elvi deklarációk ellenére ez a kérdés még a román párt soraiban is viszályt szül a különböző nemzetiségek képviselői között. Íme, ez új megvilágításba helyezi azokat az okokat, amelyek 1972 áprilisában arra indították Királyt, hogy visszavonuljon a közéletből. Ez az esemény ugyanakkor talán új értelmezési lehetőséget ad azoknak a széles körű személyi változásoknak az elemzésére, amelyekre ugyanakkor a pártapparátusban, nevezetesen az erősen magyarlakta marosvásárhelyi régióban sor került.

Király tettére mindenesetre olyan időszakban került sor, amikor a magyar közvélemény egyre inkább ingerültnek tűnik Bukarestnek a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos magatartása miatt. E rossz hangulat jut kifejezésre nevezetesen Illyés Gyula író két cikkének a Budapesten megjelenő *Magyar Nemzet* december 31-i és január 1-jei számában történt közzétételében. Románia említése nélkül a szerző mindenki által érthető módon vádolja a szomszédot, ahol a jelentős kisebbséget „megfosztják egyetemétől és ahol nemsokára saját nyelvét sem fogják tanítani”. A *Magyar Nemzet* e két számának terjesztését Romániában betiltották.

Az Erdélyhez, ehhez az annakidején a Habsburg Birodalomba bekebelezett és a legutóbbi háború alatt részben Budapest által kormányzott tartományhoz való szoros kötődést a határ mindkét oldalán fennálló nagyszámú családi kapcsolatokon kívül széles magyar körökben továbbra is táplálják a történelmi, irodalmi, néprajzi emlékek. Románia, anélkül hogy a magyarokat beolvasztaná, az évek folyamán érezhetően felhagyott a közigazgatás és az oktatás terén 1947 után alkalmazott liberalizmussal. A foglalkoztatás terén a magyar lakosságnak az ország egész területén való szétszóródásának körmönfont politikáját folytatja. A soványka engedmények, amelyeket a román fél Kádár és Ceaușescu találkozása alkalmával az emberek közötti kapcsolatok megkönnyítését célzó tárgyalások során az elmúlt nyár folyamán tett, növelte a magyarok elégedetlenségét. A kishatármenti személyforgalom zónáját csak 5 kilométerrel növelték – 15 kilométerről 20 kilométerre – és a régió nagyvárosai közül hármat (Nagyvárad, Arad, Marosvásárhely) ebből kizártak.

Manuel Lucbert

KIRÁLY KÁROLY LEVELE TAKÁCS LAJOS PROFESSZORNAK KOLOZSVÁRRA

Kedves Lajos Bácsi!

Megígértem, hogy egy héten belül tolmácsolom észrevételeimet azzal a beadvánnyal kapcsolatosan, amit az RKP Országos Konferenciájának szántál. Először is meg kell mondanom, hogy nagyra becsülöm kitartó és fáradtságos munkádat, hiszen az ilyen dolgozat nemcsak felelősséggel jár, hanem az adatgyűjtés és annak feldolgozása különös jelentőséggel bír akkor, amikor a nemzetiségi kérdést több mint 30 év távlatából próbálsz megvilágítani, és főképpen akkor, amikor nálunk a kérdés elméleti, elvi és gyakorlati összeférhetetlenségét tapasztaljuk nap mint nap a társadalmi élet minden területén, ami a nemzetiségi kérdés lenini és pártunk programjában foglalt elvek gyakorlati megvalósítását illeti.

Tehát ami az anyagot illeti, teljes egyetértésemet fejezem ki ezúton is. Sokoldalúan számot vet az anyag a nemzetiségi kérdés reális helyzetéről és alakulásáról. Kár, hogy nem készült el úgy, ahogy tervezted, hamarabb — amint ezt ezelőtt egy évvel kifejtetted —, hogy ez az „öreges petíciója” lenne a pártvezetőséghez. Az aláírók közül nem hiányozna a Takács Lajos, Kacsó Sándor, Balogh Edgár neve mellől ma Nagy István és Kós Károly aláírása sem. Ez azonban nem csökkenti az anyag értékét, esetleg csak a súlyát.

Tisztelt Lajos bátyám! Engedd meg, hogy egypár gondolatot fűzzek hozzá, nem annyira az anyaghoz, mint a tények és gondolatok szabadabb, nyíltabb felsorakoztatása érdekében. Mindezt összehangolom azokkal a tapasztalatokkal és ismeretekkel, amiket én fogalmaztam meg abban a három levélben, amit Ilie Verdetnek, Fazekas Jánosnak és Vincze Jánosnak címeztem (több mint 6 hónappal ezelőtt az első és azután a másik kettőt). Tartalmukat ismered, itt nem térek ki rájuk. Tudod, hogy ugyanazt a célt szolgálják. Annak is tudatában vagy, hogy miképpen és milyen eredménnyel zárult a több mint tíz órás audienciám és tárgyalásaim Ilie Verdet, Petre Lupu és Vincze János társaságában. Ezekről az év első napjaiban beszámoltam részletesen Kolozsváron Neked, mivel akkor kifejtetted, hogy kiegészíteni szándékozol ezt, hogy jobban szolgálja a nemzetiségi monográfia szerepét. Ehhez szeretnék egypár gondolatot fűzni.

Ami a bevezetőt, az első fejezetet illeti — először is hiányolom, hogy figyelmen kívül hagyod a többi nemzetiségek, különösen a németek helyzetét. Érdemes volna megvilágítani, miért csappant olyan nagyon meg a zsidók száma. 1940-ben kb.

félmillió nyilvántartottból 25-30 ezerre csökkent a számuk 1977-re. Úgyszintén a német nemzetiségűek kb. 800 ezerrel az 1940-es években kb. 400 ezerre – jelen pillanatban. Természetes, hogy ebben a csökkenésben nagy szerepet játszott a második világháború, de nem utolsósorban a kivándorlás, bármennyire is próbálnánk magyarázni a kivándorlás okát anyagi javak szerzésével és családegyesítési szándékkal, a háború által teremtett különleges helyzetekkel.

Ezek mind igazak, csak nem elégségesek, hiszen ezek a nemzetiségek is több száz éves múltra tekintenek vissza az együttélés, az egyetértés terén. Igaz, hogy a gazdasági-politikai viszontagságok a történelem folyamán többször okoztak nehéz és rendbontó helyzetet. Mindig voltak nézeteltérések és olyanok, akik jöttek, vagy eltávoztak erről a tájról. A történelem viszont nem ismer más, ilyen nagyarányú elvándorlást, mint ez. Így joggal felvetődik a kérdés, hogy mi okozta, ki a hibás és egyáltalán a sok magyarizkodás mellett mi a valóság?

Meggyőződésem szerint ludas ebben a párt és állam helytelen nemzetiségi politikája és különösen a gyakorlata. Egyáltalán a rossz közérzet Romániában, amit rákényszerítettek a nemzetiségekre, a következetes jogfosztás, a szellemi élet állandó korlátozása, az anyanyelv elsajátításában felmerülő akadályok, a nemzetiségek érvényesülése elé gördített még nagyobb akadályok, olyan körülmények között, amikor a kádereképzés és előléptetés politikájában egyre nagyobb teret hódít a „valachus numericus” a nemzetiségek rovására. Természetes, hogy ezek a problémák érvényesek a magyar nemzetiségekre is.

Itt kell megemlítenem egy másik igen súlyos kérdést, ami az elnemzetlenítési, erőszakos és türelmetlen asszimilációs román politika bizonyítéka. Erre a kérdésre Te is kitérsz mellesleg. Különböző nem ismeretlen kérdésekről van szó, hanem több mint két évtizede a román állam folyamatos elnemzetlenítési gyakorlatáról, amelynek megnyilvánulási formája a nemzetiség mint közösség megbontása. Ez sokkal súlyosabb, mint az egyénre való ráhatás.

Nagyváradra, Kolozsvárra, Nagyszebenbe, Marosvásárhelyre – iparosítási politika ürügyén – sok tízezer olténiait, moldvait telepítettek be, s ez ürügyet szolgáltatott a fent említett városok szellemi, kulturális életének megváltoztatására, a nemzetiségi iskolahálózat csökkentésére, az anyanyelv használatának nagyméretű korlátozására. Ez a „helyes nemzetiségi politika” most van folyamatban a Székelyföldön: Csíkszeredában, Gyergyószentmiklóson, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és más helységeken. Ha ezt sikerült véghezvinni, akkor joggal dicsekedhetik a RKP, a román állam azzal, ami kevés államnak sikerült ilyen rövid idő alatt: megszüntetni olyan gazdag és régi etnikai közösségeket, mint a szász, székely stb.,

amelyek átvészelték évszázadokon keresztül a pusztítást, tatárjárást, török uralmat, Habsburg-önkényt.

Ebben az értelemben nagyra értékelem az általad szolgáltatott adatokat az oktatás fejlődését, illetve visszafejlődését illetően. Mint említetted, a korlátozást tükrözi az a tény is, hogy 1976–77-es iskolai évben 33 155 magyar anyanyelvű tanuló kénytelen a közép- vagy szakiskolai tanulmányait román nyelven folytatni. A magyar nyelvű középiskolák (34 738) több mint felében (15 591) a szaktantárgyak oktatása csak román nyelven folyik. Ez azt jelenti, hogy a most lezárult iskolai évben csak 19 147 magyar tanuló részesült teljes anyanyelvű oktatásban.

Ezt természetesen nem a román iskolák felé történő orientálódásuk ténye magyarázza, ahogyan ezt a hivatalos román politika igyekszik magyarázni, hanem az iskolahálózat hiánya és a nem megfelelő káderpolitika. Ebből adódik az is, hogy ezek a fiatalok az egyre nehezebb körülmények következtében nem jutnak be a főiskolákra, a román anyanyelvűek mögött maradnak. Míg 1945-ben a felső-oktatás magyar nyelven folyt Kolozsvárott, Marosvásárhelyen: a Bolyai Egyetem, a Mezőgazdasági Főiskola, a Művészeti Főiskola, a Konzervatórium, az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem és a Színművészeti Főiskola, mint ahogy ezt nagyon helyesen feltüntetted a leveledben, 1958/59-ben a kémiai fakultáson 45 román és 36 magyar kádert találunk, míg 1976/77-ben a román káderek száma 63 és csak 14 magyar. Az eltelt 20 év alatt 37 fiatal román és csak egy magyar kádert vettek fel erre a fakultásra.

A jogi fakultáson az 1958/59. évben a 18 román káder mellett 15 magyar szerepelt. Ez a szám az 1977/78-as évben 23 románra és 4 magyarra változott. Ebben az időszakban a fakultás kapott 8 új román és 1 magyar kádert. A politikai gazdaságtani fakultáson az összevonásnál 23 román és 11 magyar tanügyi kádert találunk, míg napjainkban 95 káder közül csak 19 a magyar. Az egyesítés óta egyetlen új magyar kádert sem neveztek ki erre a fakultásra. A matematikai fakultáson 1959-ben a tanügyi káderek száma 50, amiből 19 a Bolyai Egyetemről került ki. Ma 63 kádert találunk itt, s ebből mindössze 14 a magyar. Az összevonásnál a 33 fiatal káderből csak 3 magyar.

A fizikai fakultáson ma a 111 káderből 19 a magyar anyanyelvű. A biológiai fakultáson ma a 136 káderből 24 magyar anyanyelvű. A történelem-filozófiai fakultáson a történelem szakon az összevonásnál a 43 káderből 114 a Bolyai Egyetem végzettje – jelenleg a 27 tanügyi káderből 7 magyar anyanyelvű maradt, és az egyesítéstől nem vettek fel magyar anyanyelvűt egyetlenegy sem. A 7 magyar anyanyelvű káderből egynek sincs jogában doktorálni, míg az idősebbek közül

egyet sem neveztek ki főiskolai tanárnak, egyetlenegyet sem tüntettek ki érdemrenddel. A filozófia szakon ma 69 káderből 118 magyar.

A Dr. Petru Groza Mezőgazdasági Főiskolán a helyzet még rosszabb. Itt az egyesítésnél a magyar nyelvű oktatás egészében elmaradt. Ma a 205 káderből 16 magyar, akik megmaradtak még a régi egyetemről. Húsz év óta egyetlen magyar anyanyelvű oktatót nem neveztek ki ide.

A fenti negatívumok mutatják, hogy az egyetemek egyesítése óta eltelt 20 év alatt milyen arányban csökkent azoknak a magyar fiataloknak a száma, akik felsőbb fokú oktatásban részesülhetnek.

Úgy, ahogy az általad készített kimutatásból kitűnik, az 1957/58-as iskolai évben román felsőfokú tanintézetekben 4062-en tanultak magyar nyelven és 1000-1500 magyar diák román fakultásokon folytatta tanulmányait. Tehát ezelőtt 20 évvel kb. 5500-re tehető azon magyar diákok száma, akik főiskolákon tanultak, akkor, amikor az összegyetemisták száma Romániában 51 940 volt, 1974/75-ben azonban a felsőfokú tanintézetekben 6163 magyar ajkú diák tanult, míg az összdiákok száma 108 750 volt. Ezekből az adatokból kiderül, hogy míg a magyar diákság száma 20 év alatt csupán 10%-kal növekedett, addig az összdiákság száma megduplázódott. Tehát a magyar diákság száma, amely az összdiákság 10%-át tette ki annak idején, ma kevesebb mint 6%-ot tesz ki. Mindezekhez nagyon jó lenne, hogyha hozzáadnád, amit szóban elmondtál 1975-ben a Magyar Nemzetiségi Tanács Országos Végrehajtó Bizottság büroiján, vagyis azt a módot, ahogy megszüntették a Bolyai Egyetemet. A közted, mint a Bolyai Egyetem akkori rektora, Daicovici professzor, a Babeş Egyetem rektora, valamint Gheorghiu Dej és Leonte Rauţu közt lefolyt akkori vitát jó volna újra felemlíteni. Gondolok itt elsősorban is arra az ígéretre, amivel Téged „meggyőzték”, hogy lényegében az egyesítés nem szolgál mást, mint a diákok közti egyetértés, testvériség és barátság elmélyítését, valamint az anyagi alapok és kádertartalékok jobb kihasználását. Arról volt szó, hogy az egyesített Babeş–Bolyai Egyetem keretében külön szekcióként működnek a magyar és román nyelvű fakultások.

Nagyra értékelem az akkori bátor kiállásod, hiszen a négy résztvevő közül csak ketten tanúskodhattatok, Te meg Leonte Rauţu. Hogy mennyire fontos és szükséges az iskolapolitika felvázolása és buktatóinak alapos elemzése, a jelenlegi állapotok és viszonyok megjavítása érdekében, mi sem igazolja jobban, mint a magyar és nemcsak magyar szülők, diákok, érdekelt személyek aggodalmai, sokszor kétségbeesése, hogy évről évre szűkül az anyanyelven való továbbtanulás lehetősége.

A nyár folyamán engem meg Sütő Andrást a szülők százai ostromoltak, mikor megtudták, hogy újabb anyanyelvű osztályok szűnnek meg. Megemlítem a sok közül példának okáért a nagysármási líceumot (több ezer magyar lakja ezt a községet), ahol nincs egyetlen magyar osztály sem. Az ilyen és ehhez hasonló példákat sorolni lehetne a végtelenségig. Senkit sem kell – gondolom – külön meggyőzni arról, hogy mit jelent ez egy nemzetiség fennmaradásában és egyáltalán létezésében.

Idézni szeretném Vasile Goldis: *A nemzetiségi kérdés tárgyköréhez* című munkájának (Bukarest, 1976, Politikai Kiadó) Andrei Otetea akadémikus bevezetésében írt állításait: „A dualista impérium idején a nemzeti kérdésnek volt néhány sarokpontja. Elvi síkon az asszimiláns magyar ideológusok a francia forradalom eszmei fegyvertárából átvették a politikai nemzet fogalmát, melyet átalakítva a nemzeti elnyomás szolgálatába állítottak. Eszerint a magyar nemzet »egy és oszthatatlan«, és beletartozik Magyarország minden állampolgára nemzetiségi különbség nélkül. A dualista Magyarország tagadta a más nemzetek és nemzetiségek jelenlétét a magyarságon kívül.” Majd kimutatja, hogy Rákosi Jenő megfogalmazása szerint „...az akkori Magyarország 2-3 évtized leforgása alatt etnikailag egységes lehet az ország elnyomott nemzeteinek és nemzetiségeinek asszimilálása révén.” Azt hiszem, szükségtelen feltenni a kérdést, hogy mi a különbség a vázolt helyzet és a mai között.

Ugyanezen az oldalon (9.) Otetea a következőket írja: „Az egész tanügyi rendszer az óvodáktól a felsőoktatásig ennek a politikának a szolgálatában állt.” Továbbá a 10. oldalon ez áll: „A nemzeti asszimilációs elv és gyakorlat magát a nemzetiséget tagadja, és igyekszik megakadályozni az elnyomott nemzetek és nemzetiségek ön kifejeződését, elutasítja a nemzeti alapon történő szervezkedést, hangsúlyozza ugyan, hogy minden állampolgár egyenlő jogokat élvez, de elutasítja a kollektív nemzetiségi kérdés megoldásának hiányát, mely a kortársak szerint próbaköve a valódi demokráciának, felfedi, hogy az igazi haladásról aligha lehet beszélni.” (Az idézetek a román nyelvű kiadvány magyar megfelelői. — K. K.)

Ilyen értelemben tanulságosak, elgondolkoztatóak és különösen időszerűek Kosztolányi Dezső: *Gondolatok a nyelvről* írt művének a *Kis Mezzofantika* cikkében kifejezett gondolatai: „A természet csak egyetlen édesanyát adott nekünk, csak egyetlen édes anyanyelvet”. Goethe írja, hogy aki nem ismer idegen nyelveket, az az anyanyelvét sem ismeri. Csak az igaz tükörben pillanthatjuk meg tulajdon arcunkat, s akkor tudjuk meg, kik vagyunk, ha látjuk miben különbözünk másoktól. De aki már az anyanyelvét sem ismeri, az már ember sem lehet. Nemzetközi ember nincsen. Az politikai fogalom és annak is ábrándos, korcs. A nemzetközi gyermek pedig olyan hóbort, amely csak ebben a felemás korszakban születhetett

meg. Ha valaki hottentottának akarja nevelni gyermekét, az nevelje hottentottának. De nem kapkodhat jobbra és balra, mert akkor a fiából még hottentotta sem lesz, nemhogy világpolgár. Az ősi rendet nem lehet kijátszani – írja Kosztolányi.

A román nép és az együttlakó nemzetiségek testvérisége és egysége, szocialista rendszerünk e nagyszerű vívmánya – természetes és logikus eredménye annak a politikának, amely az ország összes állampolgára számára társadalmi és nemzeti egyenjogúságot hivatott biztosítani. Szorosan összefügg ezzel a gondolattal N. Ceaușescu államelnök megállapítása: „Vajon mit érezhetne egy nép, amely nem ismerné múltját, nem ismerné történelmét, nem becsülné és nem értékelné ezt a történelmet? Vajon nem lenne olyan, mint az a gyermek, aki nem ismeri szüleit és idegenül áll a világban?”

A román nép, a magyar, német és más nemzetiségek az együttélés, a testvéri együttműködés számos tanújelét adták a történelem folyamán. Vitathatatlan, hogy az utóbbi 33 évben a román, magyar, német lakosság életében számos pozitív eredményről beszélhetünk a gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális élet minden területén, és ebben döntő szerepet játszott a RKP politikája a szocializmus felépítésében. Nem szeretnék semmit sem lebecsülni, vita tárgyává tenni mindazokból a pozitív, nagyszerű vívmányokból, amit a munkásosztály, a parasztság, a haladó értelmiség – románok és más nemzetiségűek együttesen, közös erőfeszítéssel megvalósítottak a népi demokratikus rendszer éveiben. A néphatalom első éveiben kétségtelenül a RKP vezetése alatt a nemzetiségi kérdés megoldásában számos pozitívumot könyvelhetünk el, különösen az oktatás, a szellemi élet különböző területein, amint az a dolgozatodból is kitűnik. A nemzetiségi iskolahálózat minden fokozatán erőteljes fellendülés volt tapasztalható.

A helyes nemzetiségi politika egyik bizonyítéka volt a Magyar Autonóm Tartomány létrehozása. Ide sorolhatjuk a nemzetiségi könyvkiadás, a tömegkommunikációs eszközök – rádió, sajtó – anyanyelvi fejlődését. Úgyszintén figyelemre méltó eredménynek tekinthetjük a nemzetiségek lakta területek ipari fellendítését. Úgy, ahogy a pártdokumentumok is megállapítják, a szocializmus éveiben elért minden vívmány, megvalósítás együttes munkánk, közös erő feszítés gyümölcse.

Sajnálattal kell megállapítanunk azonban, hogy az utóbbi két évtizedben számos olyan jelenségnek vagyunk szemtanúi, amelyek árnyékot vetnek a párt nemzetiségi politikájára. Ennek megnyilvánulási formája képezi tárgyát a mostani eszmecserének, vívódásunknak. Ez a kérdés egyúttal azonban a tömegek százazreit is mélyen foglalkoztatja. Felvetődik a kérdés, hogy ilyen életbevágóan fontos problémában miért kell nekünk suttogva leveleznünk? Suttogva tárgyalnunk? Éppen ez az egyik kérdés, amit meg szeretnénk világítani. A kölcsönös tisztelet és bizalom

kérdése, jobban mondva a bizalom és őszinteség hiánya. Ami engem foglalkoztat: mivel szolgáltunk rá mi, magyar és nem magyar nemzetiségiek, erre a bizalmatlanságra és semmibe vevésre? A bizalmatlanság és lebecsülés figyelemre méltó megnyilvánulása az a tény, hogy nem hajlandók meghallgatni sérelmeinket. Nem engednek szóhoz jutni semmiféle fórumon, pártszervezetekben, tömeg- és állami szervezetekben, mi több még a megyei vagy országos nemzetiségi tanácsokban sem. Amint te is jól tudod, hiszen mindketten a Magyar Nemzetiségi Dolgozók Országos Tanácsa alelnökei vagyunk.

Az utóbbi két évben a végrehajtó büro ülését sem hívták össze. Tehát nem tehattük szóvá szervezeten sem románul, sem magyarul azokat a kérdéseket, amelyek minket, nemzetiségieket foglalkoztatnak. Éppen ezért azt javasolom, hogy ne várd ki a következő büroülést, ahol elő szeretnéd terjeszteni a szóban forgó dolgokat, tényeket, hiszen úgyis tudnak a dolgokról (jelezve van az államvédelemnek is), hanem küld el az anyagot a legfelsőbb pártvezetőségnek. Meggyőződhetél már te magad is a Szikszay, Zsufa, Erős Péter, Kovács doktor, Hasszman Pali bácsi és a többiek esetében. Bár több mint hat hónapja beadtad ezzel kapcsolatos tiltakozó okmányodat, még a mai napig sem érdekesítették arra, hogy szóba álljanak veled, vagy legalább valamilyen úton-módon értesítsenek álláspontjukról.

Szemrehányást is tettem Ilie Verdetnek ezzel kapcsolatosan az október 4-i megbeszélésünkön. Ez csak egy láncszeme azonban annak a beadványsorozatnak, amelyet a párt legfelsőbb vezetőségéhez küldtek nemzetiségi vonatkozásban. Ebben a helyzetben van Sütő András is, aki az oktatás kérdésében írott beadványára több mint három hónapja várja a választ.

Énvelem is csak úgy álltak szóba, hogy az első beadványomat egy másik, keményebb hangú követte. Sértő, hogy a megbeszélések után tett hivatalos ígéreteket nemcsak hogy nem tartják be, hanem pontosan az ellenkezője tapasztalható. Például annak ellenére, hogy a káderekérdésben ígéretet kaptam, elismerve aényt, hogy sok visszaélés történt egy egész sor intézkedésben a magyar káderek érvényesülését illetően, az utóbbi napokban vettem kézbe az új rendelkezést, amely a következőket tartalmazza a munkástanácsok nemzetiségi összetételét illetően: 1. Ha legalább 80%-a a munkásközösségnek román, akkor a vezetőtanácsokban 100%-ában románokat kell választani. Ez a kitétel érvényes a végrehajtó, operatív vezetőségre is. 2. Ha a dolgozók arányszáma 80%-ig terjedően nem román (tehát 1%-tól 80%-ig), a vezetőtanácsok legalább 50%-a román kell legyen, illetve 50-től 90-ig terjedhet. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha országos szinten ezeket az arányokat alkalmazzák – lévén, hogy a nemzetiségek összlétszáma hivatalos adatok szerint

20%-on alul van – várhatóan semmiféle képviselést az országos állami és pártszervekben a jövőben nem kapunk.

Egy harmadik szempont: kiegészíteni szeretném a leveled, az utolsó részt, ami a javaslatokat tartalmazza. Mind a 17 ponttal egyetértek. Álláspontom indoklásául a következőket szeretném kifejteni. Tulajdonképpen mit is akarunk mi, Romániában élő nemzetiségek és annak felhatalmazott képviselői?

a) Nem akarunk országhatár-módosítást. Nem is akarunk eltávozni ebből az országból. Itt születünk, itt élünk, halnunk kell, együtt a román néppel.

b) Nem kérünk jugoszláviai módra vagy svájci módra föderációt, illetve konföderációt.

c) Nem akarunk kiváltságokat, csak az ország törvényeiben foglalt jogok tiszteletben tartását ebben a kérdésben is, amit a 86. sz. törvényben világosan leszögezett (1945. II. 6.), a Nemzetiségi Statútumot azzal a kibővítéssel, amit ezelőtt több mint 10 évvel a Takács Lajos által vezetett kollektíva dolgozott ki.

d) Ugyanakkor határozottan tiltakozunk az ellen a diszkriminációs politika ellen, amit a nemzetiségekkel szemben alkalmaznak az élet minden területén. Lényegében semmi többet nem akarunk, mint emberséges bánásmódot, emberi, humánus jogokat, úgy, ahogy ezt egy évszázaddal ezelőtt Mocsári Lajos az Osztrák–Magyar Monarchia nemzetiségeinek ismert képviselője megfogalmazta. Idézek a Testamentum sorozatban megjelent (Bukarest, 1972, Politikai Könyvkiadó) Kemény G. Gábor – Mocsári Lajos *A népek barátságáért* című munkájából: „Nem lehet szabad az a nép, az a társadalom, amely más népeket hátrányos helyzetbe sodor, alapvető jogaitól megfoszt és elnyom”. Világos okfejtéssel vallotta: „Nem lehet nagy forradalmi hagyományokra hivatkozva olyan »függetlenségi politikát« folytatni, amely ellentétben áll a szabadságjogok legelemibb követelményeivel: a nemzeti és nemzetiségi egyenjogúsággal.”

e) Tiszteljük és kellőképpen becsüljük a román nép történelmi múltját, érenyeit, kultúráját és nemzeti törekvéseit, csak ennyit kívánunk magunknak is. Idézek Illyés Gyula 1976 decemberében közölt *Szellem és erőszak* című cikkéből, amellyel egyébként teljesen egyetértek: „Miképpen kell úgy viselkednünk nekünk humanistáknak a tömegelnyomás olyan barbár erőivel szemben, mint származási és nemzeti, az anyanyelvi és nemzetiségi jogfosztás, hogy személyes magatartásunk közhasznú legyen. Dörömbölni kell azonnal és szüntelenül... A dörömbölést kell felelős közcselekvéssé tenni, oly fegyvermezett együttes mozgalommá, hogy végül ne csak döngjön, de törjön is be az ajtó”.

Igen, dörömbölni kell, és dörömbölünk. Megpróbáltuk ezt, és továbbra is próbáljuk bent, évek óta a párt- és állami vezetőségben, az adott törvényes, szer-

vezett keretek és lehetőségek között. Úgy látszik, mindhiába, süket fülekre találunk minduntalan – egyszerűen semmibe vesznek. Ezért kénytelenek vagyunk a világ közvéleményéhez fordulni, elsősorban az ENSZ-hez, a helsinki okmányokat aláíró tagállamokhoz, az emberi jogok tiszteletben tartásáért küzdő önkéntes nemzetközi szervezetekhez.

Hiszem azt, hogy így szolgáljuk legjobban az együttélés és a testvériség ügyét a RSZK-ban. Ez elsősorban a román nép érdekeit szolgálja, amint a Vincze János-hoz írt levelemben kifejtettem – nem a rendszerben, a marxi-lenini elvekben keresendő a hiba, hanem a kivitelezésben, az elvek gyakorlati alkalmazásában. Összhangba kell hozni a gyakorlatot az elmélettel, a RKP programjában megfogalmazott nemzetiségi politikával. Le kell mondani a személyi kultusz praxisáról, a demagógiáról. Meg kell valósítani a belpolitikában is azt, amit a külpolitikában deklarálunk: a népek közti kölcsönös tiszteletet és megbecsülés elvét, a sovén diszkriminációs gyakorlat megszüntetését.

Befejezésül ismét Illyés Gyulát idézem: „Itt tulajdonképpen nem is nemzeti összetartásról van szó, bár az is nemes és igen fontos emberi tulajdonság, hanem egy szociális igazság kivívásáról, az emberiség legelemibb jogainak a védelméről... Minden népnek követelem azt a jogot, amit a magyar népnek követelek. Az emberiség árulója volnék tehát, ha nem követelném a magyarok számára is.” Méltányos lenne, ha az ENSZ keretében megalakulna egy nemzetiségi problémákkal foglalkozó különbizottság, amely többek között foglalkozna a nemzetiségek kulturális-szellemi életével, a káderpolitikával (képzés, előléptetés, érvényesülés). Ez kellene ellenőrizze, hogyan tartja tiszteletben minden ország kormánya nemzetiségi vonatkozású saját törvényeit. Foglалjon állást az asszimilációs-beolvasztási politika ellen. Ellenőrizze, hogy népszámlálások alkalmával hogyan mutatják ki a nemzetiségek létszámának alakulását.

Tisztelt Lajos bácsi! Ne haragudj, hogy egy kicsit késve és ilyen kerülő úton kapod meg észrevételeimet. Bocsásd meg ezt nekem, hisz jól tudod, hogy a mi információs eszközeink útján sohasem jutottak volna hozzád ezek a sorok.

Marosvásárhely, 1978. január 20.

Öszinte tisztelettel

Király Károly

(Ez az írás azután készült, miután elolvastam a több mint 60 oldalas memorandumot, amit a kolozsvári magyar értelmiség elitje alkotott azzal a gondolattal, hogy 60 aláírással, mintegy közös álláspontot terjesztik fel a RKP és az állam veze-

téséhez. Sajnos, erre nem került sor, mert a 60 közül mindig akadt valaki, aki akadékoskodott, vagy nem tartotta időszerűnek a felterjesztését. Kárba vészett volna, ha én nem küldöm el az amerikai Kongresszusnak. De így az én Ilie Verdeţnek írt második levellemmel együtt Schultze szenátor előterjesztésében helyet kapott az amerikai Kongresszus jegyzőkönyvében mint hivatalos dokumentum. Kolozsvárra Marosvásárhelyről az én írásomat Takács Lajosnak Czikeli és Kakucs Ági színész házaspár szállította.)

KIRÁLY KÁROLY LEVELE BUŞUI NICOLAE ÉS CRISTESCU FLORIN ELVTÁRSAKNAK

Buşui Nicolae elvtársnak, Krassó-Szörény megye első titkárának
Cristescu Florin elvtárnak, a CPL–Bukarest vezérigazgatójának

Mivel április 8-a óta tömegével érkeznek levelek az ország minden sarkából, amelyekben különböző állampolgárok követelik közjogi és adminisztratív felelősségre vonásomat, igazgatói kinevezésem visszavonását, pártból való kizárásomat, ezennel kérem elbocsátásomat.

Köztudott, hogy bizalom nélkül lehetetlen megfelelően ellátni azokat a teendőket, amelyekkel e felelős munkakör jár. Ez az ellenem indult lejáratási kampány azt bizonyítja, hogy megrendült a bizalom irántam. Egy „hazaárulónak, aki a nemzetközi reakció szolgálatába szegődött, egy erkölcsi hullának, a rendszer és a párt esküdt ellenségének, titkos összeesküvőnek stb.” – ahogy e levélírók minősítenek – nincs mit keresnie a dolgozó emberek közösségében.

Személy szerint én természetesen nem osztom ezeket a véleményeket (ha még egyáltalán számít a véleményem). Ezek a Szekuritáté szerveinek a pressziójára, fenyegetőzéseire íródtak, persze nem a párt tudta nélkül.

Én becsületes, épeszű embernek tartom magam, kora ifjúságom óta minden erőmmel a kommunista párt eszményeiért harcoltam, és munkámmal hozzájárultam hazánk felvirágoztatásához; nemcsak szavakban, hanem tettekkel álltam és állok a dolgozók egysége és testvérisége mellett, függetlenül azok nemzetiségétől.

Én is elmondhatom a zseniális tudós Bolyai Farkassal egyetértve: „senki sem szereti a román népet jobban, mint én.” Egész tevékenységem egyébként ezt

bizonyítja. Ez indokolja azt is, amiért a felsőbb pártszervekhez fordultam beadványaimmal. Merő rágalomnak minősítem azt a vádat, hogy „erkölcsi hullá” lennék. Egész életemben szerény, kiegyensúlyozott és emberhez méltó életet éltem.

Azzal vádolnak, hogy meghamisítom a tényeket, elferdítem a valóságot, hogy merő légből kapott kitaláció mindaz, amit a pártvezetőknek címzett levelekben megfogalmaztam. Ez sem felel meg az igazságnak. Mindazt, amit a pártvezetőségnek a tudtára adtam, konkrét adatokkal támasztottam alá. Az élet felvetette kérdésekről volt szó, nem a kisujjamból szoptam őket. A legfelsőbb pártvezetéssel folytatott öt beszélgetés alkalmával az elvtársak elfogadták érveimet, és biztosítottak afelől, hogy a hiányosságokat igyekeznek kijavítani.

A karánsebesi állásomba a felső pártvezetés irányított. Szerintem minden emberileg lehetségest megtettem annak érdekében, hogy a követelményeknek megfeleljek. Hogy sikerült-e, avagy sem, az más kérdés, és mások hivatottak ezt eldönteni. A levélírók az elégedetlenség jogát is megvonják tőlem. A levélkampány „spontánnak” akar mutatkozni. Ezt azonban cáfолоm. „Tudományos” szervezés része, akárcsak telefonjaim lehallgatása, kiszállásaim ellenőrzése, lakásom megfigyelése stb. Mindezt figyelembe véve, a továbbiakban képtelen vagyok az igazgatói teendőket – itt vagy másutt – ellátni.

Ami a párttagságomat illeti, az Önök, az RKP cselekvési szabadságára bízom, amint azt a levélírók, akik a pártból való kizárásomat kérik azoknak a dolgozóknak a nevében, akiket képviselnek. Ami pedig a szabadlábonélést és testi épségemet illeti, olyan kérdés, mely nem tőlem, hanem a párt- és állami szervektől függ, akiket a tiltakozók kötelességmulasztással vádolnak, felelőtlen engedékenységgel, hogy nem hajítottak rögtön „személtládába”, mivel Paul Gomával együtt áruló vagyok, az árulók pedig nem érdemlik meg az életet.

Ennek ellenére mégis abban bízom, hogy sem az én, sem a családom élete nem forog veszélyben.

Karánsebes, 1978. április 24.

P. S. Levelemet letétbe helyeztem Kellner Ernő elvtársnál, a karánsebesi Dolgozók Tanácsánál, a Karánsebesi Faipari Kombinát pártbizottságának titkáránál. Egy példányt a felmentési kérelemmel együtt Virgil Trofinnak is elküldtem.

Király Károly

KIRÁLY KÁROLY LEVELE VIRGIL TROFIN ELVTÁRSNAK

Virgil Trofin miniszter elvtársnak,
a Román Kommunista Párt KB Végrehajtó Bizottsága tagjának

A CPL-Bukarest 499. számú végzéséhez, mely 1978. szeptember 11-én kelt, a következőket fűzöm:

a) Munkaszerződésemet törvénytelenül bontották föl, amely ennek a végzésnek az indoklásából kiderül.

Nem felel meg a valóságnak az, hogy nem jelentettem a központnak betegállományba vételemet. 1978. augusztus 15-én a Sepsiszentgyörgyi Faipari Kombináttól telefonon értesítettem a vállalatot, hogy a kovásznai Kardiológiai Kórház ápolója vagyok. Szeptember 9-én személyesen telefonon értesítettem a központ vezérigazgatóját, Cristescu Florint, hogy szeptemberben egész hónapra betegszabadságon vagyok szív- és érrendszeri bántalmak miatt. A telefonbeszélgetést Karánsebesen folytattam le Zimmermann Heinrich főmérnök, Paul Nicolae igazgató és Kellner Ernő, a szakszervezet elnöke és a pártbizottság titkára jelenlétében.

b) A másik oka a szerződésbontásnak, hogy családi és magán okokra hivatkozom (ez áll a végzésben), ez pedig egyenlő a vállalat elhagyásával, amely súlyos fegyelmi vétség, és amely maga után vonja az 1/1972-es törvény 13. szakasza *e)* pontjának és a Munka Kódex 100. 1. *f)* bekezdésének alkalmazását. Tudva azt, hogy a szerződésbontás az Ön és az RKP KB tudtával történt, néhány észrevételt, pontosítást kívánok tenni azzal a fenntartással, hogy nem óhajtok visszatérni Karánsebesre.

Amint azt Ön is tudja, nem önszántamból kerültem Karánsebesre. Ott-tartózkodásom kényszerlakhely kijelölésének a következménye volt; feltétele annak, hogy amennyiben nem fogadom el, végeznek velem. Mindezt kertelés nélkül adta tudtomra folyó év február 4-én a pártközpontban I. Verdet elvtárs P. Lupu, Teodor Coman és Vincze János jelenlétében. Később Szász József elvtárs a RKP KB osztályvezető-helyettese Marosvásárhelyen mindezt megismételte a megyei párt-bizottság titkára előtt (mint a legfelsőbb pártvezetés megbízottja). Azt is felhozták érvként, hogy néhány hónapos gyermekemnek a felneveléséhez apára is szükség van!!! Érdekes módon, mindezt annak a változatnak a tükrében, hogy önszántamból, kényszer nélkül hagytam el Marosvásárhelyt. Sőt meglepetésemre, a szeptemberi két megbeszélésen a Központi Bizottságnál azt is a szememre vetették, hogy Karán-

sebesről való távozásom indokolatlan, mivel az én kifejezett kérésemre kerültem oda. (Szégyentelen állítás!)

Miniszter elvtárs! Szeretném, ha kérésem ebben az értelemben nyerne igazolást. Gondolom, fölösleges bizonygatnom, hogy a Központ, vagyis a miniszter csupán eszköz volt és maradt, amit a pártvezetőség arra használt fel, hogy eltávolítson városomból, és megakadályozza visszatérésemet. Annak ellenére, hogy erős nyomást gyakoroltak rám, lakásomat nem adtam fel, sem a berendezését nem költöztettem Karánsebesre. Következésképpen a lakhely- és a munkahely-változtatásnak politikai jellege van, és ez nem más, mint pusztá erőszak egy állampolgár ellen.

A 7 (hét) központi bizottsági eszmecsere, meg a megyeiek arra szolgáltak, hogy meggyőzzenek a párt és állam ellen elkövetett „hét bűnről”, és ha nem ment „szép szóval”, a megfélemlítés, a lejáratás, a lelki tortúrák módszeréhez folyamodtak és a legaljasabbhoz, hogy kiverjék a kenyeret az ember kezéből, munkanélkülivé alázva őt. Ezért végső soron a kérdések kérdése nem az, hogy felbontották Karánsebesen a munkaszerződésemet, hanem az, hogy nem engednek dolgozni Marosvásárhelyen. Ahogy szeptember 25-i beszélgetésünkör mondták: dolgozhatok, ha beismerem hibáimat. Nem gyakoroltam önkritikát, így állást sem kaptam.

Trofin elvtárs! Úgy érzem, hogy messzire kerültünk a „széles demokráciától”, hogy e helyett a „cél szentesíti az eszközt” elvét érvényesítjük. Nyíltan el kell mondanom, hogy erőteljesen ellenzem ezt a gyakorlatot, és nagyon komolyan hívom fel a figyelmet arra, hogy ezek a módszerek gyakorlatilag nem használnak sem a pártnak, sem a hazának, és alkalmazóik óriási károkat okoznak a romániai szocializmus ügyének.

Jól ismerjük egymást, sok évig együtt dolgoztunk. Hibák, hiányosságok mindig voltak, de a mai helyzet elviselhetetlen és megengedhetetlen. Megengedhetetlen, hogy félelem nélkül nem mondható el az ember véleménye legalább párton belül. Országszerte az önkényeskedés, a törvénysértés uralkodik, a törvényeket lábbal tiporják, a bürokrácia és a demagógia polgárjogot nyert, a hazugság, a hízélgés szinte kötelező, nemcsak elfogadott, az igazság és az emberi méltóság helyett.

Úgy tűnik, senkit, a vezetőket sem érdekli a tömegek véleménye, gondolatvilága. Csak arra figyelünk, ami a gyűléseken, a mikrofonok vagy a kamerák előtt elhangzik, és gondosan vigyázunk arra, hogy csak a hivatalos verziót mondják, amíg mi az elnöki és vezetői bársonyszékekben ülünk. Holott végzetes eltévelyedés azt várni 20 millió embertől, hogy csakis úgy gondolkozzék, ahogy megengedi, elvárja tőle az ország vezető rétege. Ha ez valósággá válna, eltűnne maga a társadalom, az emberek élettelen bábokká vedlenének, akiknek nincsenek vágyaik, gondolataik; robotok, akik vakon hajtják végre a központ utasításait.

Minden emberi viszony szépsége abban rejlik, hogy beszélhetünk egymással, véleményt cserélhetünk. A haladás, az igazság kibontása mindig nézetek ütközéséből született, élénk viták előzték meg, feltételezések és kutatások. De mindez csak a kölcsönös bizalom légkörében lehetséges, gyanakvás és bizalmatlanság nélkül a civil élet iránt.

Nem azért hozakodtam elő ezekkel a gondolatokkal, hogy kioktassam Önt, hogy büntársammá tegyem, hogy frakciózásra serkentsem – mert azt is bűnömül rótták fel, hogy beszélek leveleim tartalmáról (kivéve, ha nem párttagok és pártonkívüliek szervezetein belül) –, hanem azért, mert éveken át tartó közös munkánk során a közös események mellett voltak eltérő véleményeink, vitáink, de ezekből nem lett harag, vagy legalábbis csak múltó neheztelés, ami természetes.

Ami minálunk az utóbbi években történt, természetellenes, vagyis sok munka- és harcostárs számára érthetetlen, így váltak „ellenségekké”. Csak zsonglörködünk a jelzőkkel, a szuperlatívuszokkal, felduzzasztjuk a bürokratikus apparátust – ellenőrző, biztonsági és információs szervnek titulálván őket –, ahelyett hogy a pártban és a tömegszervezetekben megteremténénk azokat a feltételeket, hogy az emberek nyíltan merjenek beszélni, ne reszkessenek attól, hogy ha igazat szólnak, kiátkozzák őket, vagy elvesztik az állásukat, mindennapi kenyerüket. Mindnyájan nyerhetnének ezáltal, elsősorban a párt, az ország.

Visszatérek személyes ügyemre. A kitérő pedig szabályos volt, nem kivételes. 33 éve, mióta a kommunista mozgalomban dolgozom, sok munkahelyem volt, gyakran helyeztek ide-oda, összesen hússzor. Ezek közül 19 esetben zokszó nélkül követtem a párt hívását. Egyetlen alkalommal, a 20. esetben utasítottam vissza a munkát, azt, hogy Karánsebesen maradjak, és lám, mit eredményezett.

Amellett, hogy munkanélküli lettem, kikiáltottak a párt ellenségének, árulónak, frakciózónak, a CIA-ügynöknek, nacionalistának stb. De hisz ismeri ezeket előző levelem nyomán, azt a rágalomkampányt, amelyet a nekem, sőt idegen személyiségeknek címzett levelek jelentettek, amelyek hemzsegek az aljas hazugságoktól, hogy megbízhatatlan, iszákos, szoknyabolond, könnyelmű fráter stb. vagyok. A fenyegetőzések odáig fajultak, hogy merényletet is kíséreltek meg ellenem. S mindez azért, mert bizonyos dolgokat bírálni merészelttem, amelyeket szemtől-szembe nem tudtak megcáfolni, sőt el is ismerték őket. Azt mondják, semmi sem történt volna, ha a „pártszerű” módszereket választom, azaz kussolok és vakon engedelmeskedem. Íme, ezért ütötték ki a kenyeret a kezemből, több mint 30 éves ifúsági és pártmunka fizetségeképpen.

Felvetődik természetesen a kérdés, mi a teendőm ezek után? Nem marad más, mint hogy kijelentsem, ha így állnak a dolgok, ez a párt nem az én pártom, nincs

benne helyem, kérem a kivándorlásom, hogy munkát találjak, hogy felneveljem a gyermekem. Abban a reményben, hogy ezért nem végeznek ki, ahogy ez év április 24-i levelemben írtam Önnek, amikor a fröcsögő, rágalmazó és fenyegető írások nyomán kértem a karánsebesi Faipari Kombínát igazgatói posztjáról a leváltásomat.

Meggyőződése, hogy ehhez jogom van a hazai törvények és a nemzetközi emberjogi törvények értelmében.

Marosvásárhely, 1978. október 4.

Király Károly

KIRÁLY KÁROLY LEVELE ILIE VERDEȚHEZ

Ilie Verdeț elvtárnak,
a RSZK miniszterelnökének
Bukarest

Két év telt el utolsó megbeszélésünk óta, amin részt vettek még Petre Lupu, Teodor Coman, Vincze János. Időközben sok minden történt hazánkban. Lezajlott a RKP XII. kongresszusa, megtartotta kongresszusát a Nemzetiségek Dolgozóinak Tanácsa.

Ám fontos mozzanata volt az eseményeknek az 1977. október 4-én lezajlott párbeszédünk. Akkor az Ön kifejezett kérésére összeállítottunk egy emlékeztetőt (melyből két példány Önhöz került) a többrendbeli vita lefolyásáról, eredményeiről. Lényegében az volt a megállapodásunk, hogy lemondok arról a szándékomról, hogy önálló szervezetet kezdeményezzek az együtt élő nemzetiségek számára alkotmányos jogaik védelmére. Idézek a fent említett emlékeztetőből: „Az alkotmányos jogok tiszteletben tartásának valamennyi módozatát rögzíteni kell, valamint más törvények ide vonatkozó cikkelyeit a hatalom gyakorlásában és mindenek felett ezeknek a leggondosabb alkalmazását az élet minden területén – a közoktatás, a kultúra és az anyanyelv használatában mindenfajta megkülönböztetés nélkül, anélkül hogy felelősségre vonják a »vétkest« a közigazgatás vagy a Szekuritáté emberei.” Ugyanakkor lemondtam arról a szándékomról, hogy új nemzetiségi státútumot dolgozzunk ki, de azzal a feltétellel, hogy a párt és a kormány gyakorlati intézkedéseket léptet életbe az RSZK alkotmánya és az ország törvényeinek legteljesebb tiszteletben tartására. Megint csak idézek: „A nemzetiségi státútummal

kapcsolatban úgy vélekedem, hogy abban a pillanatban, mihelyt garantálni lehet gyakorlatilag az Alkotmány és a törvények előírásait, amelyek külön jogokat biztosítanak a nemzetiségeknek, vagyis nem tartalmaznak semminemű korlátozást, a nemzetiségi státútum értelmét veszíti, és mint ilyenről, le kell mondanom.”

Ezt ismétlem meg előző, Önhöz írott levelemben is: „Nem győzőm ismételni, hogy határozottan véget kell vetni a visszaéléseknek, bármilyen formában és bárhol ütötték is fel a fejüket. Csakis így érezhetik magukat otthon a nemzetiségek, ha az RSZK olyan, mint az édesanya, aki egyként szereti minden gyermekét nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül.”

Megbeszélésünk alkalmával türelmet kért tőlem, mert a párt – úgymond – helyrehozza a hibákat. Elégedetten nyugtáztam előterjesztését, hogy mi mindent tesznek majd az általam és más nemzetiségű szószólók által észlelt jelenségek átfogó és aprólékos elemzése nyomán. S bár nem hittem fenntartás nélkül az ígéretekben, mégis reménykedtem, és türelmetlenül vártam a tetteket.

Sajnos, az élet azt igazolta, hogy vajmi kevés történt a nemzetiségi sérelmek jóvátétele, megoldása terén. Mivel az ígélet üres szó maradt, kénytelen vagyok ismét előhozakodni a kérdéssel. Mert ami történt, nem a köszönöm, hanem a nem kérek belőle kategóriájába tartozik.

I. A közoktatás terén még inkább korlátozták a tanulólétszámot az anyanyelvi oktatási intézményekben. Bizonyos anyanyelvi líceumi osztályokat szüntettek meg, hogy helyükbe vegyes – román–magyar, román–német stb. – osztályokat létesítsenek. Nem vonták vissza a 258-as törvényt, amely mélységesen diszkriminatív. Sem a Bánátban, sem a Mezőségen nincs egy falu vagy város, ahol bár egyetlen magyar nyelvű osztály, általános iskola vagy szakiskola lenne. Moldovában, a színtiszta csángó településeken, egyetlen anyanyelvi oktatási intézmény sincs. A felsőfokú oktatásban sem mutatkozik javulás, a helyzet egyre romlik. Példaként felhoznám az 1978/79-es tanévben tanuló magyar gyerekek hivatalos adatok révén ismert létszámát az RSZK egész területére kiterjedően: az óvodától a líceumokig bezáróan 319 611 nemzetiségi gyerek tanul anyanyelvi iskolában, 153 174 gyerek román iskolában. 68 498 gyerek magyar óvodába jár, 26 488 románba. Az I–VIII. osztályokban 215 131 tanuló részesül anyanyelvi oktatásban, 76 957 gyerek kötelezően románul tanul a következő megoszlásban: I–IV. osztály 39 299, V–VIII. osztály 361 676, vagyis egyharmada a tanulónak. A líceumi osztályokban 35 845 tanulót oktatnak anyanyelvén, 38 184-et románul, tehát a gyerekek több mint fele nem tanulhat az anyanyelvén.

A szakiskolákban: 12 527 tanuló román nyelvű oktatásban részesül, és csupán 137 gyerek az anyanyelvén, ami egyszerűen minősíthetetlen. A főiskolákon és

egyetemen 11 414 nemzetiségi diák tanul, ami a hivatalos statisztikai adatok szerint is kevesebb, mint az RSZK összes egyetemi hallgatójának a 10%-a. Arról nem is beszélve, hogy valójában anyanyelvi felsőoktatási intézmény már nem létezik. Ezért beszél a pártpropaganda csakis a diákok és a létező intézmények számáról, és nem arról a nagyszámú diáktömegről, amely kénytelen románul végezni tanulmányait.

II. A nemzetiségek anyanyelvhasználatára terén sem javult a helyzet egy jótányit sem. Az igazságszolgáltatásban, a közhivatalokban stb. az egyetlen engedélyezett nyelv a román. A feliratok, a helységnevek csakis román nyelvűek. Párt-, szakszervezeti, ifjúsági gyűléseken, az ipari és mezőgazdasági munkások nagygyűlésein csakis román nyelvű anyagokat ismertetnek, akkor is, ha a résztvevők más nemzetiségűek. Tovább folytatódik az a gyakorlat, hogy a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának ülései is román nyelven zajlanak. Talán az egyetlen olyan hely, ahol korlátozás nélkül használható az anyanyelv – a templom, kivéve a moldovai csángó falvak és községek templomait. Jóllehet e települések lakói kivétel nélkül magyarok és római katolikusok – papjaik románok, istentiszteleteik pedig román nyelvűek. A legutóbbi népszámláláskor elutasított magyar nemzetiségük elismerése, hivatalból mindannyian románoknak minősültek. Ilyesmit a múltban a legreakciósabb rezsim sem engedett meg magának.

III. Ami a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának működését illeti, egyszerűen kézi vezérlésű. Ezek a tanácsok nem a nemzetiségi érdekeket képviselik. A tanácsokhoz tartozó embereknek semmi beleszólásuk, semmi közük vezetőik tevékenységéhez. De nem is ők választották meg vezető testületeiket. A megyei és a központi pártszervek jelölték ki őket. A párt pedig arra használja fel őket, hogy diszkriminatív nemzetiségi politikáját rajtuk keresztül gyakorolja. E tanácsok vezetőinek kiválasztása az a lábbi kritériumok alapján történik: 1. legyen arc nélküli, 2. tudjon tapsolni, 3. csak akkor, ott és azt mondja, amit a párt előír (persze megírt és jóváhagyott fel szólalás formájában).

IV. Rendkívül akut kérdés a Romániai Kisebbségi Jogok Chartájának hiánya, mivel a kisebbségek sokan vannak, legyen szó akár magyarokról, németekről vagy a kisebb létszámú szerb, orosz, török, bolgár stb. közösségekről. Egyikük sem rendelkezik kollektív jogokkal, ami azzal jár együtt, hogy megfosztatnak etnikai státuszuktól, és alkalmassá válnak az erőszakos asszimilációra. Miután megszabadultunk a zsidóktól, úton vagyunk afelé, hogy a szászok és a svábok is itthagyanak bennünket, s így egyenes út vezet a kis közösségek bekebelezéséhez, mint amilyen a török, tatár, örmény stb. Egyetlen probléma maradt: a magyaroké, mert sokkal kényesebb, nehezen megoldható. Ebben a vonatkozásban külön stratégia és taktika

született, amely – természetesen burkoltan – fellelhető az RKP X. kongresszusának téziseiben. A kongresszusi vita folyamán a KB részéről felvetődött a kérdés, milyen utat válasszon a párt „a nemzetiségi kérdés megoldására”. Három válasz adódott a megoldásra, mégpedig: beolvasztás, egyneműsítés, bekebelezés. A pártvezetőség által jóváhagyott tézisekben kimondatik, hogy a kommunizmusban csakis egyetlen nemzet létezik. Ez a nemzet Romániában a román, mely a szocialista társadalom könyörtelen egyneműsítése révén jön létre, magától értetődően a mindenáron és bármilyen eszközzel végrehajtott asszimilációt, mert ugye a cél szentesíti az eszközt. A Paul Niculescu-Mizil vezette csapat arra az eredményre jutott, hogy a régi módszerek és fogalmak elavultak. Új fogalom bevezetését javasolták: az egységes szocialista nemzet fogalmát. Ez a szocialista mezbe öltöztetett formula nem található sem a XI., sem a XII. kongresszus tézisei között, de fű alatt ez értendő:

- a) beszéljünk szocializmusul,
- b) beszéljünk a technika nyelvén.

Tehát a nemzetiségek számára Romániában az anyanyelv helyett a politikai nyelv ajánlatos, más szóval elő kell kaparni a múlt század nacionalista nyelvhasználatából a „politikai nemzet” fogalmát. Következésképpen célul tűzték ki a nemzeti kisebbségek erőszakos beolvasztását:

- a) megszüntették az összes nemzetiségi civil szervezetet;
- b) megszüntették a nemzetiségi felügyelet és védelem minisztériumát;
- c) szemet szűrő módon felejtették el a nemzetiségi státútumot (25 éve nem hozták újból nyilvánosságra);
- d) megszüntették a Magyar Autonóm Tartományt;
- e) 1955-től megkezdődött az anyanyelvi oktatás korlátozása, kezdetben összevonás útján, majd megszüntetés révén, természetesen minden esetben erősen hangsúlyozandó volt, hogy ezek az intézkedések a román és az együtt élő népek barátságát erősítik, hogy ezekben fejeződik ki a legerőteljesebben a marxista-leninista nemzetiségi kérdés egyetlen igazságos megoldása stb.

Gondolom, nem kell ehhez az RKP által jóváhagyott nemzeti politikához még egyebet hozzátennem. Ezen alapszik Erdély nagylelkű túliparosítása, különös tekintettel a magyarlakta vidékekre, amelyről annyi szó esik, és csupán a hálát igénylik érte az együtt lakó nemzetiségektől. Az etnikai vidékekre pedig – munkaerőhiányra hivatkozva – újabb és újabb moldovaiakat, regátiakat telepítenek, és már nemcsak a városokba, hanem a falvakba is.

De ha mindez a nemzetiségekről való gondoskodást jelenti, miért korlátozzák a tanulási lehetőségeket és az anyanyelv használatát? Miért igénylik a szocializmus nyelvhasználatát és technikáját az anyanyelvi műveltség helyett?

V. A pártpropaganda az összes rendelkezésre álló eszköz segítségével arra törekszik, hogy elültesse a románság gondolatvilágában a bosszú eszméjét: hogy a magyaroknak és a németeknek lakolniuk kell a Hitler- és a Horthy-rezsim alatt elkövetett kegyetlenkedésekért.

Tény és való, hogy a fasizmus sok, az erdélyi románság terhére elkövetett bűnért kárhoztatható, de ezeket nemcsak a románság szenvedte el, sokkal, de sokkal több bűntett terheli a fasiszta rendszert azért, amit a magyarországi haladó erők ellen vétett. A világ összes fasiszta rendszere felelős az emberiség ellen elkövetett bűnökért. Ez alól nem menthető fel sem Antonescu fasiszta rendszere, sem a Maniu-gárdák 1944–45-ös garázdálkodása. Nem kevés gonosztettet követtek el a románok ellen, ahogy a zsidók, magyarok, németek ellen sem. Ne tegyünk hát különbséget a fasizmusok közt. Nem volt egyik sem jobb attól, hogy nemzeti színekben ágált. Egyként gyűlöletes volt mindahány. Tetteikért nem vonható felelősségre az a nemzetiség, amelyet ugyancsak elnyomtak.

Tehát eleve nem tartok bűnösnek egyetlen népet sem, legyen szó akár németről, olaszról, spanyolról, magyarról, románról. Az ilyenfajta pszichózis fenntartása a magyarság ellen merő rosszakarat, mely csakis alantas politikai célokat szolgál. (Lásd a Scînteia 1978-as évf. egyik májusi számában megjelent cikket: „Szent Bertalan éjszakája” címen és a többi hasonlót.) Ezeknek a praktikáknak az volt a fő céljuk, hogy megtévesszék az illető nemzetiségű tömegeket, hogy téveszmékkel züllesszék soraikat, védtelenné téve őket az erőszakos asszimiláló politikával szemben.

Végezetül még valami: Romániában csakis magyar vagy más kisebbségi nacionalisták vannak. Nem idézik pártbizottság elé, nem teszik ki a Szekuritáté kínzásainak azt, aki teli torokból harsog, hogy „beszélj románul”, vagy hazátlan bitangnak nevezi és átkozza azt, aki kisebbségi az anyanyelvén szólal meg. Sok fiataalt megverték a hadseregben vagy az iskolában, amiért anyanyelvén beszélt. És ez – egyesek szerint – normálisnak tekinthető. Sem a rádióban, sem a TV-ben vagy az írott sajtóban nem hangzott el egyetlen szó sem, mely a román nacionalisták megregulázását célozta volna, vagy legalább utalt volna az ország alkotmánya és törvényei által előírt szabályokra. Cserében viszont „nagytóval” kutatják a kisebbségi nacionalistákat. Bárki, aki elégedetlenségét fejezi ki, vagy az igazságért emel szót, azonnal megbélyegzik és megfenyegetik, holott csak az ország törvényeire apellál.

Külügyi vonatkozásban: ha valaki a nemzetiségi elnyomás ellen tiltakozik, azonnal és végérvényesen megkapja a választ: Románia belügyeibe való beavatkozás. Itt az ideje, hogy sutba dobjuk ezeket a reakciós elméleteket és gyakorlatot, amelyek

meglehetősen rossz fényt vetnek a sokoldalúan fejlett társadalom építésére. Ahhoz, hogy a nemzetiségi kérdés terén ezeket a súlyos hibákat és visszaéléseket megszüntessük, ahhoz, hogy tartós és egészséges alapokra helyezzük a romániai román és más nemzetiségűek barátságát és testvériségét, az alábbi megoldásokat tartom szükségeseknek:

a) Az RSZK-ban három nyelvet ismerjenek el hivatalosnak és egyenrangúnak, a román, a magyar és a németet.

b) Dolgozzanak ki törvényeket, nemzetiségi statútumot, amely a mai követelményeket rögzíti.

c) Olyan választott testületeket kell létrehozni a nemzetiségiak számára, amelyek előtérbe helyezik és védik az illető közösségek reális érdekeit, és fenntartják a barátságot és a testvéri együttműködést a nemzeti kisebbségek és a többségek között.

d) Azokon a vidékeken, ahol többségben élnek nemzetiségiak, magyarok, németek, szerbek stb., külön közigazgatási egységeket – megyéket – kell szervezni azon elv alapján, hogy a többségében román lakosságú országban vannak települések, pl. Erdélyben és a Bánátban, ahol egységes tömbben élnek nemzetiségek, és így ott ők a többségek.

e) A rádió és TV-programok háromnyelvűek legyenek: román, magyar és német nyelvűek.

f) Az erdélyi iskolákban három nyelven oktassanak, de egyik se legyen a kötelező, vagy mindhárom az legyen.

Javaslataim mellett azért állok ki, mert az egyenlőségi elv csakis párhuzamosan és nem alárendelt viszonyban működik. Mindaz, ami alárendelt, nem egyenlő, nem az főképp a nemzet–nemzetiség viszonyában. Igazságos társadalom csakis ott jöhet létre és ott életképes, ahol nemcsak szóban, hanem tettekben is megnyilvánul a társadalmi-gazdasági-politikai egyenlőség. Csakis az a társadalom lehet szabad és engedheti meg magának, hogy szocialistának, demokratikusnak nevezzék, amely merészen, a legnagyobb nyíltsággal és jóindulattal kezeli a felmerülő problémákat.

Ilyen lépésekkel az RSZK minden körülmények között számíthat összes állampolgárára, legyen szó akár a szuverenitásról vagy a határok sérthetetlenségéről; csakis így illeszkedhetik be a fejlődő, civilizált országok közösségébe. Csakis ebben a formában lehet megvalósítani a teljes egységet és a tartós testvériséget az ország állampolgárai között, tekintet nélkül nemzetiségükre.

A nemzeti kisebbségi sérelmek orvoslása nem rövidíti meg a románságot, nem ellenkezik a román nép érdekeivel és törekvéseivel. Az együtt élő nemzetiségeknek ma nem azért van kevesebb joguk, mert a románoknak túl sok van.

Ellenkezőleg: egyesek joghiánya mindannyiuk hátránya, fékezi a kölcsönös megértést.

A felsőbbrendű nemzet fogalma egyeseket a román múlt, jelen és jövő káprázatával töltheti el, és ahhoz vezet, hogy alábecsülje az ország más nemzetiségű állampolgárát, akinek ugyanaz a törvény szab utat. Az együtt élő nemzetiségek ilyenfajta megítélésétől egyenes út vezet a fasizmushoz, annak eredendő szörnyűségeihez.

Itt az idő és az alkalom, Verdet elvtárs, hogy szembenézzünk a valósággal, ne ringassuk magunkat illúziókba, ne kísérletezzünk azzal, hogy akár szép szavakkal, akár uszítással valakiket is megteveszthetünk. E táj emberei történelmük folyamán megtanulták, hogy ne a szavaknak, hanem a tetteknek higgyenek. A közmondás szerint: sok beszéd – szegénység. Soha és sehol nem beszéltek annyit demokráciáról és egyenlőségről, a nemzeti kérdés igazságos megoldásáról, mint éppen nálunk az utóbbi évtizedben.

Marosvásárhely, 1979. január 20.

A jövőben bízva:

Király Károly

Melléklet a levélhez

Az Önhez címzett levélben említett kérdésekhez mellékelem néhány dokumentum, emlékirat és az utóbbi években a legfelsőbb pártvezetéshez és más közéleti személyiséghez írott levél szerzői listáját. Ezek az emberek egytől egyig szót emelnek a törvénytelenések és olyan alkotmányellenes, illegális tevékenységek ellen, amelyeket az RSZK-ban élő nemzeti kisebbségek szenvedtek el.

A lista – mely korántsem teljes – híven és töményen tükrözi a romániai nemzeti kisebbségek gondjait és gondolkodásmódját. Jó szándékkal és bizalommal mellékelem a listát, mint olyan dokumentációs anyagot, amely – ha valóban létezik őszinte óhaj a nemzetiségi kérdés igazságos és méltányos rendezésére – a felhalmozott nemzetközi tapasztalatok, az ENSZ emberjogi chartája és a helsinki emberjogi egyezmény előírásainak szellemében született.

1. Hajdú Győző: Jelentés az Egyesült Államok-beli küldetésről, amelyet az RKP KB titkárságának címzett 1977-ben.

2. Takács Lajos kolozsvári egyetemi tanár: két db felirat a párt legfelsőbb vezetőségéhez, 1977.

3. Izsák László temesvári író: Felirat a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának, 1976.

4. Sütő András marosvásárhelyi író: Felirat az RKP KB-hoz.

5. Zolcsák Sándor marosvásárhelyi festő: Lőrincz László miniszterhez, a Nevelési és Köznevelési Minisztérium államtitkárához címzett levele, melyet elküldött Gere Mihálynak is, 1979.

6. 62 romániai magyar értelmiségi levele román értelmiségiekhez, amelyet az RKP KB-hoz tettek letétbe, 1978.

7. Két szemtanú levele, amelyek a csángókkal való bánásmódról és az irántuk érdeklődők sorsáról számol be.

8. Király Károly

a) levél Vincze Jánoshoz,

b) levél Ilie Verdethez,

c) levél Virgil Trofin elvtársnak, majd Fazekas Jánosnak,

d) levél Fazekas Jánoshoz,

e) levél Buşui Nicolae elvtársnak, Krassó-Szörény vármegye pártbizottsága első titkárának,

f) levél Takács Lajosnak (a pártvezetőséghez a Szekuritáté útján jutott el),

g) jegyzőkönyv, melyet 1977. október 4-én állítottak össze az Ilie Verdet vezette RKP KB-n lezajlott beszélgetésünk nyomán,

h) levél I. Gh. Maurer elvtárshoz, 1978,

i) Szabó Györgyhez írott levél (az RKP KB-hoz, mely a Hargita megyei főorvos, Jeszenszky Ferenc révén jutott el a RKP KB-hoz).

9. Balogh Edgár kolozsvári író levele, melyben a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Nemzeti Tanácsából való leváltását kéri tiltakozásképpen az RSZK-ban élő nemzetiségek diszkriminációja miatt.

10. Gálfalvi Zsolt író-újságíró: Felirat a magyar anyanyelvű közoktatás és művelődés ügyében.

11. Bodor Pál író: Felirat a magyar iskolák és kultúra néhány kérdésében.

12. Méliusz József író: Felirat a nemzetiségi anyanyelvi oktatás kérdésében.

13. Bandi Dezső marosvásárhelyi néprajzkutató: Felirat a nemzeti kisebbségi folklórkutatás diszkriminációja ügyében.

14. Zsufa Zoltán kovásznai tanár: Fazekas Jánoshoz és Nagy Ferdinándhoz írott levele.

15. Fazekas János, az RKP KB Végrehajtó Bizottság tagja, a Minisztertanács alelnöke: felirat a belügyminiszterhez annak a levélözönnek és beadványnak az alapján, amelyeket a nemzeti kisebbségi jogok mellőzése és megsértése örvén kapott.

JEGYZŐKÖNYV

melyben az 1980. április 24-én, a marosvásárhelyi konzervgyár székhelyén Király Károly igazgató 3 amerikai kongresszusi képviselő és az USA bukaresti nagykövetségi képviselője között lefolyt beszélgetést rögzítettük.

Résztevők:

kongresszusi képviselők az USA-ból, két férfi és egy hölgy
Răceanu úr, Románia Külügyminisztériumának képviselője
Hosszu Cornel úr, a megyei pártbizottság aktivistája
Dungaciu Vilareta asszony, a marosvásárhelyi konzervgyár műszaki igazgatója
Király Károly igazgató

A vendégek két 1300-as Dacia kocsival érkeztek. A küldöttséget fogadás után az igazgató irodájába vezették, ahol az alábbi beszélgetés hangzott el.

Kongresszusi képviselő: *Ön közismert hazánkban levelei, nézetei publicitása óta. Miképp látja, van-e haladás vagy nincs a nemzeti kisebbség ügyében, főleg N. Ceaușescu 1970-es beszéde fényében?*

K. K.: Ezek szerint ismerik írásaimat és számon tartják őket, s ez roppant hízogó rám nézve. Ismerik tehát a román valóságot, a fejlődést és eredményeinket. Úgy értesültem, hogy Önök kívánták ezt a találkozást. Jártak már nálunk?

K. képviselő: *Igen. Én háromszor, kollégám és kolléganőm egyetlenegyszer.*

K. K.: A nemzetiségi kérdés nem specifikusan román probléma. Egyébként is közismert, hogy több mint egymilliárd ember él a földön kisebbségi sorban. A mai nemzetiségi kérdést általánosságban balkáni kérdésként kezelik, mint történelmileg kialakult kategóriát, holott léteznek kisebbségi kérdések másutt is, többek között az Államokban, csak nem nevezik nevén a gyermeket.

Nos, a történelmi viszonyokat tekintve, létezik Romániában „nemzetiségi” kérdés. Népek és hatások keresztútján élünk. De hogy pontosan fogalmazzak: Romániában négy szakaszát ismerjük.

I. 1920-ig, amikor is Erdély, a Bánát és a Partium az Osztrák–Magyar Monarchia tagja volt.

II. 1920–1940 között szomorú bekebelezési folyamat vette kezdetét. Az addigi uralkodó nemzet, a magyar került kisebbségi sorba. A szerepek felcserélődtek. Annak idején Goldiș követelt egyenlő jogokat a magyarokkal, most a fordítottja következett be.

III. 1940–1945. A második bécsi döntés két részre osztja Erdélyt.

IV. 1945. II. 6. Megszületik a Nemzetiségi Statútum, amelyet Petru Groza neve fémjelez. Iskolák alakulnak, egyetemek: a Bolyai Tudományegyetem Kolozsvárott, agráregyetem, zeneakadémia ugyancsak Kolozsvárt, orvosi és gyógyszerészeti egyetem Marosvásárhelyen. Felgyorsul Erdély iparosítása, szembetűnő a kulturális, művészeti fejlődés, a nemzetiségi kérdés terén szintűgy haladás tapasztalható. A fejlődés ellentmondásaira jóakarattal, megértéssel, gondoskodással, a köl-csönös bizalom erősítésével lehet megoldást találni, akár saját tapasztalataink, akár más európai példák nyomán: Svájc, Finnország, Jugoszlávia vagy a SZU és Csehszlovákia.

Az olyanfajta okoskodások, hogy a magyarok ketté akarják szakítani Erdélyt, légből kapottak. Romániában a kisebbségek otthon akarják érezni magukat, szeretnék elérni, hogy a többségi nemzet több megértést tanúsítson a nemzetiségi gondok iránt, legyen toleránsabb, mert a kisebbségi sors sebezhetővé és gyanakvóvá teszi az embert. Az állam tegyen intézkedéseket a kisebbségek gyámolítása érdekében, hogy ne legyenek sebzettek, ne érezzék magukat jogfosztottaknak a törvény előtti egyenlőség dolgában.

Semmiképpen sem erősíti a román nép és a kisebbség, főként a magyarság közötti bizalmat az olyan minősítés, mint amit a Scînteia egyik 1978-as májusi számában „Szent Bertalan éjszakája” című cikkében olvastunk: „a kisebbségek vendégek nálunk, jöttek idegenek” stb.

1960-tól megkezdődött azoknak a jogoknak a csorbítása, amiket a II. világháborút lezáró békeszerződésben rögzítettek, és addig be is tartottak. Így a kezdet kezdetén egyesítették a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet a Babeş-sal, hogy később a Babeş bekebelezze a Bolyait. 1955-ben a Bolyai Tudományegyetemen hozzátetve 3000 volt a hallgatók száma, 1979-ben alig van 500 diák, aki magyarul tanul.

Ez lett a sorsa a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemnek, de ugyanez a helyi Pedagógiai Főiskolának. Végképp megszűnt a magyar anyanyelvű oktatás a kolozsvári Agronómián, a Zeneakadémián. Nem minden kisebbségi gyerek jár anyanyelvi óvodába vagy általános iskolába. Kb. 30%-uk román tananyelvű iskolában tanul.

A magyar gimnazisták 40%-a tanterem hiányában románul tanulja a tananyagot. A szakiskolákban végképp felszámolták a magyar tananyelvű osztályokat.

1974-ben elnöki dekrétum jelent meg, amely falvakban és tanyasi településeken engedélyezi a román osztályok felállítását minimum 6 jelentkező esetében. Ugyanez a rendelet a nemzeti kisebbségek számára 16 gyerek jelenlétét írja elő. Mi ez, ha nem diszkrimináció?

A Moldovában élő magyarok – a „csángók” – földjén teljesen felszámolták a magyar iskolarendszert. Ezek a gyerekek a vallásukat sem gyakorolhatják anyanyelvükön, mert a templomokban is államilag tiltották meg a magyar nyelvű istentiszteleteket – pápai áldással.

K. képviselő: *A Vatikán szentesítette a román nyelvű istentiszteletet?*

K. K.: Sajnos, igen.

K. képviselő: *Meg tudná mondani, Király úr, hogy 1977 óta, amióta tiltakozó levelet küld a román állami és pártvezetőknek, és ezek Nyugaton is napvilágot láttak, megszorodtak-e a nemzetiségi jogok?*

K. K.: Sajnos nem, de mintha tiltakozásaim nyomán, amelyek a világ közvéleménye elé kerültek, kissé szelídült volna a korlátozó intézkedések heve.

K. képviselő: *Mi szükséges ahhoz, hogy Romániában a kisebbségi jogok terén haladás legyen tapasztalható?*

K. K.: Ahhoz, hogy előrehaladás legyen ezen a téren, az szükséges, hogy a román állam több jogot biztosítson a nemzeti kisebbségeknek; az szükséges, hogy az RKP és az állam változtasson bevett gyakorlatán. Elsősorban biztosítani kellene a nemzetiségek számára a kollektív jogokat, tiszteletben tartani az Emberi Jogok Chartáját, meg kellene engedni a nemzetiségeknek, hogy külön szervezeteik legyenek, amelyek védik érdekeiket, öröködnék a nemzetközi gyakorlat szellemében született jogok felett, azaz elő kellene segíteni, hogy a gyakorlatba ültessék át azokat a téziseket, amelyek az RKP főtítkárnak 1971. júniusi beszédében megfogalmazódtak.

Az Önök marosvásárhelyi látogatása is előrelépés a Romániában élő nemzeti kisebbségek jogegyenlőségének megteremtésében, a román kormány figyelmének felkeltésében, hogy gondosabb és érzékenyebb legyen a magyar nemzetiségű dolgozók sérelmei és szenvedései iránt.

K. képviselő: *Mielőtt Önhöz jöttünk volna, a megyei pártbizottságnál jártunk. A megyei vezetőség kimerítő beszámolót készített elő, ahol tényekkel, statisztikai adatokkal demonstrálták, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak ugyanolyan a jogállása, mint a románoknak, semmi különbség, hátrányos megkülönböztetés nincs közöttük a magyarok rovására. A gyárba jövet, a kocsiból kinézve viszont azt tapasztaltam, hogy egyetlen cégtábla, egyetlen közúti jelzés nem látható magyar nyelven, sőt itt a gyárban, Önnél, ahol egymást érik a feliratok, nem akad egyetlen magyar nyelvű sem. Önnek erről mi a véleménye? Lehetséges, hogy csak mi láttuk rosszul?*

K. K.: Észleléseik helyesek. A Magyar Autonóm Tartomány felszámolása után, 1960-tól, az összes magyar nyelvű feliratot románra cserélték, a gyárban sincsenek magyar feliratok, hiszen a marosvásárhelyi konzervgyárban is a párt dirigál, nem az igazgató.

K. képviselő: *Milyen nyelvet használnak a gyárban?*

K. K.: Magánbeszélgetésekben mindkettőt, a gyűléseken, összejövetelek alkalmával – jöllehet a dolgozók több mint 65%-a magyar –, csak a hivatalos, azaz a román nyelvet. Nem tiltották meg a magyar nyelv használatát, de kötelezővé tették a gyűlések román nyelvű levezetését. Egyébként a magyar nyelv használatát adminisztratív és politikai intézkedésekkel korlátozták a közigazgatásban, a politikai, kulturális életben, sőt az igazságszolgáltatásban is.

K. képviselő: *Romániában van-e módjuk a magyar szakembereknek, hogy továbbképezék magukat, van-e lehetőségük, hogy a románokéhoz hasonló beosztásba kerüljenek? Mi a helyzet a felsőoktatásban diplomázottak kinevezése terén?*

K. K.: A törvény előtti jogegyenlőséget úgy kell értelmezni, hogy ez az egyenlőség mindig alárendeltje a politikai érdekeknek és bizonyos diszkriminatív mesterkedéseknek; elvben mindnyájan egyenlőek vagyunk, a gyakorlatban azonban a románok egyenlőbbek. Vagyis az összes felsőoktatási intézmény végzettjei kötelesek egy 3-5 éves gyakorlatra szóló kinevezést elfogadni. A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógy-szerészeti Egyetem magyar végzettjeinek 70%-át Moldovába helyezik. Nagyon kevés diplomásnak van lehetősége, hogy szülőföldje közelében kapjon munka-lehetőséget. A kisebbségi szakemberek munkavállalását különféle politikai és adminisztratív eszközökkel nehezítik abból a célból, hogy a vezető állásokba románok kerüljenek.

K. képviselő: *A művelődés és a művészetek terén mi a helyzet?*

K. K.: A kultúra és a művészetek terén a legsiralmasabb a helyzet. Miután felszámolták a magyar nyelvű főiskolai oktatást, beszűkültek a lehetőségei annak, hogy magas képzettségű értelmiség nevelődjék ki, csökkent az esélye a tudós- és művészképzésnek. Nincs zeneakadémiánk, nincs aki feldolgozza, művelje a népzene-t, aki betanítaná és vezetné az anyanyelvi kórusokat, együtteseket. Lassan-lassan az elnemzetlenítő, erőszakos asszimilációs politika nemcsak a közösség tag-jait fojtogatja, hanem magát a közösséget fojtja meg. A romániai nemzeti kisebbségek szellemi élete egyre alacsonyabb szintre süllyed, a román szellemiség szintje alá. Hosszabb távon ez a sors vár kétfélmillió emberre, ami végzetes veszteség.

K. képviselő: *Tud-e valamit mondani az anyanyelvi történelemoktatásról? A romániai iskolákban tanítják-e a nemzeti kisebbségek történetét, pl. Erdély történetét?*

K. K.: Romániában nem tanítják az együtt élő kisebbségek történetét, így Erdély történetét sem, pedig érdemes lenne megismerkedni vele, mert egészen különleges a maga nemében. 1526-ig mint a királyság szerves része, Magyarországhoz tartozott. A mohácsi csata után Magyarország három részre szakadt: egyik része török fen-nhatóság alá került, a másik a magyar korona alá tartozott, míg Erdély, a harmadik

rész, önálló fejedelemség lett, és kétszáz éven át őrizte függetlenségét. Aztán 1688–1867-ig osztrák császári tartományként egzisztált, mígnem 1867-től 1918-ig ismét Magyarországhoz tartozott. 1920-ban a trianoni béke értelmében Romániához csatolták. Ezeréves fennállása alatt magyar főnemesek közül kerültek ki vezetői.

K. képviselő: *Mi a helyzet a hadseregben? Van-e esélyük a magyaroknak magasabb rendfokozatot elérni?*

K. K.: A második világháborút követően a magyar ifjoknak lehetőségük nyílt, hogy a román hadseregben érvényesüljenek. Az 1956-os magyar forradalom után megváltozott a helyzet. A katonai szolgálatra behívott magyar fiatalok hátrányos helyzetbe kerültek. Legtöbbjük nem kap katonai kiképzést, mivel munkaszázadokba osztják be őket. A sorkatonai szolgálatot bányákban, építőtelepeken és az agrár-gazdaságokban töltik. A nacionalizmus térhódítása következtében a magyar sorkatonák helyzete gyászosan megromlott, tilos egymás közt magyarul beszélniük, tilos magyar újságokra, folyóiratokra előfizetniük, állandó a zaklatásuk, megalázásuk, sőt a verés sem ritka.

K. képviselő: *Mi a helyzet azokkal a magyarokkal, akik nem tudnak jól románul? Hogy boldogulnak az igazságszolgáltatás berkeiben?*

K. K.: Roppant nehezen. Az idősebbek, főleg Kovászna, Hargita megyékben, még ha értenek is románul, nem ismerik a román jogi kifejezéseket, sokszor még a feltett kérdéseket sem értik. A magyar vagy a német nyelv használata az igazságügyi fórumokon általában nem megengedett.

K. képviselő: *Király úr, ma a romániai magyarok jobban érzik-e magukat, mint a múltban?*

K. K.: A válasz nem lehet egyszerűen igen, vagy nem, mivel az elmúlt 60 év során, amióta Erdély román tartomány lett, tehát Trianon óta, a magyarság sokkos állapotba került sok éven át, nem tudtak kibékülni a gondolattal, hogy 1000 év után többségi státuszból kisebbségi sorba jutottak. Lassan-lassan azonban alkalmazkodtak az új körülményekhez, hozzászoktak a gondolathoz, hogy román fennhatóság alatt kell élniük. Ha Románia bölcsen politizál a kisebbségekkel, akik 1930-ban Nagy-Románia összlakosságának csaknem 30%-át tették ki, akkor ma szinte semmi gondja. Sajnálatos módon azonban 1980-ig minden román kormány és rendszer agresszíven lépett föl ellenük, a lealázás és leszámolás szellemében, ki-rekesztő magatartást tanúsítva az etnikai közösségek tagjaival szemben. Következétesen harcot folytattak kultúrájuk megsemmisítéséért, gazdasági és jogi kisemmizésükért, másodrendű állampolgárként kezelve őket, akiknek két választás állt rendelkezésükre: vagy az erőszakos elnemzetlenítő beolvasás, vagy a kivándorlás. Ez a politika be is vált kezdetben, s mint „eredményestől”, vérszemet kaptak

az összes kormányok. A kisebb etnikai közösségek, mint a bolgár, örmény, görög és török-tatár be is olvadt, a német és zsidó etnikum tagjai kivándoroltak anyaállamuk váltságdíjának jóvoltából. Így pl. a romániai zsidó népközösség, melynek a második világháború előtt több mint 800 000 tagja volt, mára kevesebb mint 50 000 maradt belőlük. A csaknem 900 000 tagot számláló németek 200 000-re apadtak. Így hát a román állam homogenizáló politikája eredményes volt, és nem is akar lemondani erről.

K. képviselő: *Köszönjük válaszait, és biztosítjuk Önt, hogy tájékoztatjuk az amerikai kongresszust és a kormányt az Önnel folytatott beszélgetésről és a magunk észleleteiről.*

K. K.: Hölgyem és uraim, hálás vagyok Önöknek türelmükért és azért az erőfeszítésért, hogy eljöttek Romániába, ide Marosvásárhelyre is. Nagyra becsülöm az amerikai kormányt és az amerikai népet azért az erkölcsi támogatásért, amelyet a Romániában élő belső disszidensek és demokraták iránt tanúsít, azok iránt, akik a szabadságért, a demokráciáért és az emberi jogokért szállnak síkra.

Végezetül arra kérem Önöket, közvetítsék véleményem a kongresszusnak és a kormánynak, hogy egyetértek azzal, ha továbbra is fenntartják Románia számára a legnagyobb kedvezmény elvét. Bízom abban, hogy ez mind a román, mind a nemzeti kisebbségek javát fogja szolgálni.

Marosvásárhely, 1980. április 25.

Jegyzőkönyvvezetők: Hosszu Cornel, Dungaciu Vilareta

Hitelesítette: Király Károly

LEVÉL A NEMZETKÖZI AMNESZTIA SZERVEZETNEK LONDONBA

Alulírott Király Károly közgazdász, a Romániai Társadalom- és Politikatudományi Akadémia levelező tagja, Marosvásárhely, Sibiu utca 18. szám alatti lakos azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy hozzanak létre egy szakértői bizottságot az Önök ellenőrzése alatt abban az esetben, ha a román hatóságoknak sikerülne kivitelezni a személyem és családom kiirtására vonatkozó tervüket, legyen az mérgezés, besugárzás vagy más módszer, hogy ez a bizottság állítsa a nemzetközi bíróság elé e büntett elkövetőit.

Az ok, mely erre a lépésre kényszerített, nevezetesen, hogy Önökhöz forduljak, a következő. Miután tiltakozó leveleket, beadványokat írtam az RKP vezetőségének a román államnak a nemzetiségek beolvasztására való erőszakpraktikái ellen, sorozatos – szerencsére sikertelen – kísérletek történtek a megsemmisítesemre.

Mélyen tisztetem az Önök szervezetét, amely az emberi jogok, a szabad emberhez méltó élet felett őrködik az írott és íratlan erkölcsi törvények szellemében.

Kérem, fogadják legmélyebb tiszteletem és nagyrabecsülésem.

Marosvásárhely, 1980. április 25.

Király Károly

HANGOK ÉS VÉSZHANGOK ERDÉLYBŐL

Magyar vagyok. Erdélyi magyar. S szeretném megőrizni magyarságom ezután is, itt, Erdélyben. Megőrizni magyarságunkat, amely elválaszthatatlan európaiságunktól, az európai magyar, román, szláv, szlovák nemzeti és kultúreszménytől, a József Attila-i dunaiságtól – lehetséges-e ma, Erdélyben? Lehet-e Erdélyben magyar a magyar? Megőrizheti-e nyelvét, kultúráját, etnikai hovatartozását, nemzeti önértékét, kollektív jogait a kisebbség a fellángoló román sovinizmus légkörében?

Hogy mi lett a zsidó és német kisebbség sorsa Romániában, közismert. A zsidóságot megvásárolta Izrael. S ugyanezt teszi a „hontalanoknak” nyilvánított romániai németekkel a nyugatnémet kormány is. Jó üzlet ez a román államnak. 6000 márka fejenként, plusz az itt hagyott ingatlanok.

S ki bélyegzi meg ezt az „emberkereskedelmet”?

Milyen hihetetlen és szomorú mindez a XX. század végén „az emberi jogok” égisze alatt. No, de ki veszi meg a magyarságot? Pedig eladó több mint 2 millió belőlük! A pénz beszél – a magyar hallgat.

A világot megmozgató óriási ellentmondások között, ki bánja, ha elvész egy nemzetiség? Palesztin kérdés, kurd kérdés, baszk kérdés... Van magyar kérdés is? Van, Romániában. Az orosz érdekszférák nagyobbak, mint az erdélyi magyarság sorsa. Ceaușescuék hallgatnak a besszarábiai románok elruszifikálódásáról. Kéz kezét mos alapon az oroszokat sem érdekli a romániai kisebbségek sorsa.

Amerika hálás Romániának oroszellenes politikájáért. Ki jár jól? Aki két kecskét fej meg egyszerre. Ceaușescu. Igaz, hogy Romániában tejben-vajban fürödni csak a „dinasztiának” jut ki. A népnek nem. Ki bánja, ha elpusztul ez a kis, népétől elszakított, pár milliós népcsoport? Megmenthető-e a magyarság az elporladástól, a felmorzsolódástól? Lehet-e bármit is tenni az elvadult nacionalista, sovinszta önteltség ellen? Lehet-e eredményes a harc az egész apparátussal, maffia rendszerrel szemben, amelynek egyetlen célja délibábos múltjának bizonyítása mellett asszimilálni, elnyelni minden nem román etnikai közösséget?

Vajon olyan nemtörődöm, érzéketlen az emberiség, a világközvélemény, hogy ne látná az erdélyi magyarság malomkövek közti őrlődését, pusztulását, ezt a modern népiertást? Sikerülni fog-e az, amit a román hivatalos politika oly szégyentelenül hirdet: „meg kell valósítani az egységes román nemzetet”, nagyon rövid történelmi időszakban, lehetőleg 1990 vagy 2000-ig?!

A kisebbségek céltudatos beolvasztása megindult már 1918 után. A folyamat felgyorsítására felhasználtak minden eszközt, erkölcsi-lelki terrort, fizikai megfélemlítést és bántalmazást, s nem egy esetben az álcázott gyilkosságot is. Rendelkezésükre áll az államhatalom, a diktatúra minden elképzelhető eszköze és módszere „a cél szentesíti az eszközt” jelszó alatt.

Lássuk csak a tényállást egy pár beszédes példán keresztül.

A kisebbségek soraiból kikerülő katonaköteles fiatalok lépten-nyomon a nemzeti diszkrimináció számtalan formájába ütköznek: nem használhatják egymás közt sem anyanyelvüket, nem hallgathatják vagy nézhetik a rádió vagy televízió magyar nyelvű adásait. (Megtörtént, hogy egy bukaresti katonai alakulatnál emiatt vertek meg és szállítottak kórházba egy magyar nemzetiségű katonát.) Nem írhatnak magyarul levelet haza, mondván, hogy ilyen nyelv nincs Romániában, a magát magyarnak valló ifjút lebozgorozzák (bozgor = hazátlan), és különleges kiképzésnek vetik alá; az Erdélyből származó katonaköteles ifjakat új, teljesen román közegbe szállítják: Buzău, Galați, Constanța, Piatra Neamț stb., míg az erdélyi kaszárnyákat megtöltik messziről hozott román ifjakkal.

Az Erdélyből Moldvába, Olténiába, románlakta vidékekre látogató, utazó kirándulók, vagy az oda kihelyezett végzős orvosok, mérnökök, tanárok, értelmiségiek egyhamar saját bőrükön észlelhetik a nemzeti uszítás, elvakultság „jótékony” hatását: kigúnyolják, nemzeti önérzetükben megsértik, sőt volt rá eset, hogy magyarul beszélő középiskolás diákokat megdobáltak, megvertek nyári iskolai táborokban.

Helyszűke miatt román tannyelvű osztályokba kényszerített magyar tanulók egymás közt sem használhatják anyanyelvüket, szünetekben sem társaloghatnak

magyarul. Mindig akad egy-egy elvakult román „hazafi” (pl. Tîrnăveanu tanárnő a marosvásárhelyi Papiu Ilarian Líceumban), aki tudomásukra hozza, hogy Nagy-Romániában élnek, s kötelesek az állam nyelvét beszélni minden körülmények között. Szinte nap mint nap s minden intézményben ismétlődnek hasonló esetek.

Medgyesen a városi pártbizottság titkára üzemlátogatás alkalmával, két munkást hall magyarul egymás közt beszélni. A figyelmeztetés nem késik: ha még előfordul, állás nélkül maradnak.

Nagyváradon egy üzemben az újonnan kinevezett román igazgató (aki a magyar helyébe került) megfenyegeti a káderest rossz káderpolitikája miatt: még ha a város nemzeti összetétele úgy kívánja is, az üzemben akkor sem lehet több magyar nemzetiségű munkás, mint román. Sürgősen hozatni kell Moldvából vagy Olténiából, Vrancea megyéből stb. Az utóbbi 25 évben Nagyváradra kb. 25 ezer román telepítettek be. Ugyanez történt Marosvásárhelyen is. Ezért kapta Iosif Banc „az erdélyi városok elrománosításának lovagja” címet. Igazán rádolgozott.

Csíkszeredában idős nő áll a pultnál, de hiába kéri, nem szolgálják ki. Végül az elárusító rászól: „Vorbești romînește!” – „Nem tudok, lelkem” – mondja a néni –, „nálunk a faluban egy román sincs, s jól van ez nekem már így is.”

Kerelőszentpálon, a buszmegállóban várakozó idős nő magyarul szólít meg két román hölgyet. Nem késik a replika: „Ă nu vorbești romînește, dute la Buda-peșta!”

Magyar városokban (Kolozsvár, Marosvásárhely, Arad, Nagyvárad újabban Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda) bombázással se lehetne nagyobb pusztítást, rombolást végezni, mint amit a hivatalos állampolitika tesz. Egész utcákat, főtereket, természetesen régi magyarlakta negyedeket bontanak le, egészséges, nagy magánlakásokat, hogy helyettük „betonkaszárnyákat”, tömbházakat húzzanak fel, ahová ezrével lehet betelepíteni más vidékről a románokat. El kell tüntetni minél hamarabb a városok magyar arculatát, mint ahogy a levéltárakból, múzeumokból, régi iskolákból eltüntetik a régi magyar okiratokat, emlékeket, ereklyéket. Elvakult fanatikus vandalizmus! A sötét középkor könyvégetéséhez hasonlít, erősen nacionalista beütésekkel, de ugyanolyan barbár eszközökkel.

Az 1977-es népszámláláskor a kérdőívek mindegyike el volt látva kódszámmal, kivéve a nemzetiiségi hovatartozás rubrikáját. Úgy tűnik, hogy ennek semmi jelentősége nincs. Oda a recenzorok azt a nemzetiiséget írják be, aminek minden egyén vallja magát. Igen, de... Moldvában a csángók hiába vallották magukat magyarnak. A recenzorok románoknak írták be őket. Magyarokat! Moldvában nem lehet magyarnak írni senkit, ez felsőbb utasítás. Nyilván, kb. 100 ezer csángó magyart fosztottak meg ezáltal nemzetiiségétől.

Vegyes házasságok esetén nem írták magyarnak a családtagokat, hivatalból mindenkit románnak nyilvánítottak, minden ellenkezés ellenére.

Ez érvényes más nemzetiségekre is: német, szerb, bolgár, török stb. Romániában kb. 2 millióra tehető a cigányság száma. Csak Bukarestben 350 ezer cigány van. A 2 millióból 260 ezret ismertek el cigánynak. A többit románnak nyilvánították. A magyarok száma 2,5 millió, a németeké 600 ezer, a zsidóké 50 ezer. A népszámlálás szerint 1,7 millió magyar, 380 ezer német, 26 ezer zsidó létezik. Az elírás már a népszámlálás előtt megtörtént, Bukarestből diktálták a városok, községek nemzetiségi összetételét.

A népszámlálási ívek összesítését Bukarestben végezték el komputerekkel, természetesen a kódszámok alapján, kb. 160 rubrikát. Mi történt a nemzetiségi rubrikával, aminek nem volt kódszáma? Elhihető-e, hogy 22 millió kérdőívet számítógép segítségével kézi erővel megszámoztak, és összesítették nemzetiségi hovatartozás szerint a városok, községek, falvak lakosságát? Az összesítési felosztás csak akkor lett volna lehetséges, ha azt utcák, városok, falvak szerint helyben elvégezték volna. Nem így történt. 24 órával a népszámlálás befejezése után minden kérdőívet Bukarestbe kértek, és az adatokat onnan közölték a helyi szervekkel.

Íme, egy példa. Nagysármás községben (Maros megye) hivatalosan 1200 magyart tartanak nyilván. A református egyház nyilvántartásában 2300 magyar szerepel, család, utca, házsám pontos bevezetésével. Önkényesen tehát 1100 magyart fosztottak meg nemzetiségétől. Ez durva példa, ha nem is jellemző az egész romániai magyarság besorolására, de beszédesen illusztrálja a szórványban élő magyarság helyzetét. Eredmény: Sármás egyetlen falujában sincsen anyanyelvű oktatás. Hasonló a helyzet Marosludason, Szamosújváron, Besztercén, Aranyosgyéresen, Radnóton, Kőhalmon, Hátszegen és mindenütt, ahol vegyes a lakosság és kisebbségben van a magyarság.

Az elnemzetlenítés legveszélyesebb módja az anyanyelvi iskolák megszüntetése. 1980-ban az összmagyar tanulóifjúság 50%-a volt kénytelen román nyelven folytatni tanulmányait. 1970-ben szak- és elméleti líceumokban 80% tanult anyanyelvén, 20% román nyelven. Ma már a líceumi tanulók 30%-a tanulhat csak anyanyelvén, noha például Marosvásárhelyen a lakosság 70%-a magyar. Még ha a tanulók elérik az átmenő médiát a IX-ik osztályba való felvételi vizsgán, helyszűke miatt román tannyelvű osztályokba kényszerítik őket. Így történhetik meg, hogy román osztályok 30-35%-át a magyar anyanyelvűek teszik ki. A marosvásárhelyi Bolyai Líceumban az 1980/81-es tanévben kb. 70 magyar, IX.-ik osztályba felvételizett tanulót tettek automatikusan át román szekcióra, mondván, hogy nem lehet

több 2 magyar matematika-fizika osztálynál, noha 4 osztályra való tanuló érte el a felvételi médiát.

A betelepítési politika nyilvánvaló célja: megbontani a kompakt magyar lakosságot az „iparosítás”, építkezések ürügyén. Ez történt az utóbbi évtizedekben olyan patinás magyar városokban, mint Kolozsvár, Nagyvárad, Arad, Temesvár, Nagybánya, Szatmár, Marosvásárhely, sőt már a székely székekben is: Gyergyó, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda, Székelyudvarhely. Brassóba pl. több mint 50 ezer moldvai román telepítettek be. A II. világháború óta Erdélybe 1,5 millió román hoztak be. Csíkszeredába az utóbbi 10 évben több mint 8 ezret. Erdély magyar városaiban a nagyarányú lakásépítést nem a helyi lakosság, hanem főleg a román vidékekről származó egyének élvezik, akik kalandot, lakást, pénzt, érvényesülést, állást kapnak – érdemen felül. Az ún. zárt városokba is 5/1 arányban kaphatnak letelepedési engedélyt magyarok. Csak Kolozsvárra az utóbbi évben 10 ezer román telepedett le. Hogy mi a politikai háttere mindennek, mindenki látja, tapasztalja, tudja. Kivéve a kormányt, az ENSZ-t, a nemzetközi kompetens fórumokat.

Sajnos nem elég kombattív az erdélyi magyarság sem. Nem követeli elég egysegesen jogait, hagyja magát félrevezetni, megalkuvó lett az értelmiség egy része is. Egyesek túlzottan optimisták, remélik, hogy külföldi hatásra a román kormány változtatni fog elnemzetlenítési politikáján. A pesszimisták megalkuvóak, nem bíznak senkiben, magukban sem, önként mondanak le nemzetiségükről, román osztályba íratják gyermekeiket. Késő lesz, midőn ráébrednek, hogy minden magyart ellenségnek, jöttmentnek tekintenek. „Vesszen, aki nem közénk való” – mondja az egyesülés jelszava. Csak így valósulhat meg Nagy-Románia évszázados álma.

Hogy ne is beszéljük a gyávákról, akik többet is megtesznek, mint amit tőlük elvárnak. Hogy a becsületes román is utálkozva fordul el jellemtelen hízelgésüktől. Ki ne háborodna fel, hogy az *Igaz Szó* főszerkesztőjének, aki a magyarság „képviselőjének” a képében tetszeleg, kétszer jelenik meg a neve a telefonkönyvben, úgymint: Hajdú Győző és mint Victor Haidu, lakcím, telefonszám ugyanaz. Lehet-e valakinek egyazon időben két nemzetisége? Aki nem akar, ne legyen magyar is, de semmiképpen sem lehet ugyanakkor román is.

Hogy ne beszéljünk a magyarság „képviselőjéről”, mint Gere Mihai, Fazekas Ludovic, a Kovászna megyei első titkár, Nagy Ferdinand, a Hargita megyei Szász Iosif, Cseresznyés Béla, Korodi Ernő, Coppándi Sándor, Fejes Juliu, Furó Gyula, Hegedűs Béla, magas tisztségeket betöltő funkcionáriusokról, akik közül egyesek még magyarul sem beszélnek, de mind karrierista nemzetárulók, egyetlen céljuk az egyéni érvényesülés, de semmit se tesznek a népért, amit képviselni hivatottak.

Meg a városi, megyei vezetők, titkárok, elnökök egy része, akik versengenek, hogy minél olcsóbban adják fel magyarságukat.

És van a többség, a milliós tömeg, ami reálisan gondolkodik, és szemben áll, felvállalva mindent ez idegölő szélmalomharcban; aminek a magyarság fennmaradása becsületbeli kérdés. Ezért az ügyért, a nemzeti lét megtartásáért vállalnak sokan meghurcoltatást, lelki tortúrát, feláldozva nyugalmaikat, anyagi biztonságot és életüket is. (Lásd Szikszai egyetemi tanár, Zsuffa Kálmán sepsiszentgyörgyi tanár, Jenei Tamás bákói református lelkész és még sok más esetét...)

Nincsenek robbanószereink, nem hajtunk végre terrorcselekményeket, mint a baszkok, kurdok, írek, nem tüntetünk, mint a flamandok, nemzeti létünk megőrzéséért. De ideje már összefognunk!

Még soha ilyen élesen nem tevődött fel a kérdés: lenni, vagy nem lenni? Meg tudjuk-e őrizni anyanyelvünket, szokásainkat, hagyományainkat, vallásunkat, etnikai hovatartozásunkat, vagy mint a barmok tűrjük, hogy hontalanokká tegyenek? Úgy kell cselekednünk, mint ahogyan megmentettük a kolozsvári katolikus gimnáziumot a felszámolástól: tiltakozással és összefogással. Úgy, ahogyan kiharcoltunk egy-egy magyar tannyelvű osztályt gyermekeink számára: céltudatossággal, kiállással. Takács Lajos és Nagy Géza professzorok, Kovács Zoltán festőművész, Gáll Ernő szerkesztő, Balogh Edgár, Kacsó Sándor, Benkő Samu, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Bálint Tibor írók a Központi Bizottsághoz címzett tiltakozó táviratokkal elérték, hogy a kolozsvári piarista, 400 éves múltra visszatekintő kollégiumot ne számolják fel egészen! Ugye, milyen nagylelkű a párt a kisebbségekkel szemben, ha muszáj?

Remélhetőleg összefog végre az erdélyi magyarság, felébred és cselekedni fog, nem várva a sült galambot se Keletről, se Nyugatról. Mi, magyarok, magyarok akarunk maradni, és semmi közünk a dák mítoszokhoz, hazugságokhoz! Ezek politikai célokba való állítása, Daicoviciu megfogalmazásában is „bűn”. Magas szintű, testvéri, baráti légkörben lezajló román–magyar tárgyalások – szemfényvesztés. Hídépítés két oldalról, egyik oldalon több mint 2 millió magyar, másik oldalon 25 ezer román – humbug.

Ideje talpra állni, magyar, s kihúzni a gerincet, s lerázni a hosszú időn keresztül belénk oltott bűnös tudatot. Ébredj, s hallasd szavad úgy, mint Király Károly, Sütő András író, Zolcsák Sándor festőművész, Jenei Tamás bákói református lelkész, Domokos Géza, Bodor Pál írók, Demény Lajos, Király István történészek, Fábián Ernő publicista, Gáll Ernő szerkesztő, Szabó T. Attila professzor és még sokan mások, munkások, földművesek, értelmiségiek, ki-ki a maga helyén.

Igaz, hogy Romániában nem könnyű kiállni. Itt az ideje, hogy mindenki vállaljon valamit a harcból, ha van becsületünk és önérzetünk. Vagy megvédjük, megőrizzük nemzeti létünk és túléljük a Ceaușescu-diktatúrát, vagy elfogadjuk, hogy a szocialista Románia teljesen és sokoldalúan asszimiláljon.

A nemzetközi rádióadók sem foglalkoznak kielégítő módon az erdélyi magyarság kérdésével. A *Szabad Európa Rádió* magyar nyelven sugárzott adása csak szórványosan. A román nyelvű adás mindennel foglalkozik, csak a kisebbségek problémájával nem. Úgy néz ki a dolog, mintha ők is Ceaușescu nemzetiségi politikáját folytatnák. Minden vonatkozásában leleplezik Ceaușescu antiszociális intézkedéseit: gazdasági, kulturális, vallási kérdésekben reálisan, a helyzetnek megfelelően tárgyalják a problémákat. A nemzetiségi kérdésben részrehajlóan, bizonyos fókig nacionalista eszményeket szolgálva. Úgy tűnik, Ceaușescunak ott is befolyása van, érvényesítve „az először románok vagyunk, s csak azután kommunisták, vaskárdisták, disszidensek” elvet. Úgy látszik, a román kormány szubvencionálja az emigrációt is, amennyiben kiállnak nemzetiségi politikája mellett. Ceaușescu hintapolitikáját elfogadja mind a Kelet, mind a Nyugat, sőt Kína és Izrael is. A Szovjetunió azért hagyja érvényesülni, mert szocialista ország. Amerika azért, mert „független” külpolitikát folytat. Mindez hamis, de a szemfényvesztés sikerül.

A magyar politikában nincs elég rugalmasság. Ideje lenne már észhez térni, hogy saját magunkat is képviseljük a nemzetközi fórumokon. Ideje, hogy ne saját kárunkra dolgozzunk. Íme, hogy látjuk helyzetünket és sorsunk alakulását mi, erdélyi magyarok. A zsidók, németek nagyrészt kivándoroltak. Akik még itt vannak, beolvadtak a román kohóba. Mi magyarok, hova menjünk?

Ehhez a földhöz, területhez kötődünk. Itt kell maradnunk, és meg kell vív-nunk a fennmaradás nagy csatáját. Áldozatot követelő, nehéz harc ez, de nincs más. Hisszük és reméljük, hogy a magyar kormány magához tér, hogy a Nyugat erőteljesebb figyelmet fordít erre a kérdésre. S hogy minden erdélyi világosan, reálisan ítéli meg helyzetünk, és ennek ismeretében vállalja az ellenállást, nem passzív, beletörődő, hanem bátrabb, tudatosabb kiállással, összefogással hallatva szavát minden körülmények között, minden szinten. A következményektől sem félve, hisz ősrégi igazság: egységben az erő. Összefogás nélkül szemérmetlenül felszippantanak, s majd azt is tagadni fogják, hogy valaha is magyarok éltek ezen a földön.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a gazdasági helyzetet, a valóságot sem, amelyben Románia van. Hónapok óta üresek az élelmiszerüzletek. A legelemibb közszükségleti élelmiszercikkekért is hosszú sorokat kell állni, miközben véget nem érő beszédekben biztosítanak az „életszínvonal szüntelen emelkedéséről”, s hogy Románia népe világviszonylatban élvonalban áll a javak fogyasztását illetően. Még

csak a sorban állás egészségi szempontjáról kell meggyőzzenek, mert azt biztosan tudjuk, hogy a „túltápláltság” veszélye nem áll fenn, erről gondoskodnak.

Ennek ismeretében nem meglepő az a „tárgyilagosság” sem, amellyel a párt, Ceaușescu a nemzeti kérdéssel foglalkozik. Nemegyszer különböző külföldi sajtóorgánumoknak fejtette ki, hogy „boldog lenne, ha a világon mindenhol úgy meg lenne oldva a nemzetiségi kérdés, mint Romániában”. Igen. Csak őt és megbízottait kell kérdezni. De nehogy a kisebbségek felügyelet nélkül próbáljanak nyilatkozni erről a kérdésről, mert kenyér nélkül maradnak s meghurcoltatnak. Lásd Király Károly esetét, aki hónapokon keresztül állás nélkül volt, mert ott merte hagyni száműzetési helyét. Vagy Jenei Tamás, bákói református lelkész esetét, akit kitoloncoltak Moldvából, tisztségéből felfüggesztették és tíz hónapi kényszermunkára ítélték, mert hallatta szavát a csángó magyarok érdekében.

A csángókérdés a párt és a kormány különös figyelmének örvend. Nem riad vissza semmilyen megalapozatlan, tudománytalan, nacionalista célzatú állítástól sem, hogy a csángók a legősibb románok, hogy sem nyelvileg, sem öltözködésekben, szokásokban, sem vallásilag semmi közük a magyarokhoz, s hogy a „csángó” kifejezés, mint elnevezés, nem is létezik. Ez a sajátos lakossága Moldvának nem más, mint „elmagyarosított románság”.

Már azon sem csodálkozunk, hogy a bukaresti rádió szerint az erdélyi szászok is annak köszönhetik magas kultúrájukat, hogy „eltanulták az Erdélyben élő őslakó dákoktól mesterségüket, civilizációjukat”. Ezek után az a kijelentés sem meglepő, hogy Romániában magyar kisebbség nincs is, „csak elmagyarosított románok”, mint ahogy erdélyi magyar író sincs, csak „magyar dialektusban író román írók” vannak. Azt hiszem, ehhez még kommentár sem szükséges.

A nemzeti fanatizmus egyik eklatáns példája, hogy Fazekas Jánost, a minisztertanács alelnökét megrovásban részesítették, mert Márton Áron püspök temetésére virágkoszorút küldött. A Politikai Végrehajtó Bizottság e tette miatt nacionalista, misztikus elemnek bélyegezte meg.

Mi a teendő, hogy megőrizhessük magyarságunk, emberségünk, védelmezhessük igazságunk?

Harcolni kell szívósan, kitartóan, itt és mindenhol, minden szinten. Nem távozzunk, nem adjuk el magunk. Itt születünk, itt élünk, itt akarjuk emberekhez méltó módon felnevelni gyermekeinket. Ki kell harcolnunk a szervezkedéshez való jogot. Újra meg kell szerveznünk a Magyar Népi Szövetséget minden intézményben, vállalatban, minden faluban és városban. Ne várjuk a hatóság beleegyezését, mert jószántukból úgy sem adják meg. Hallatnunk kell szavunkat a nagyvilág előtt, nemzetközi fórumokon, az ENSZ-ben. Rá kell kényszerítenünk a román kormányt,

hogy minden helyi és országos fórumon biztosítsa saját képviselőtünkét, amit mi, a magyarság választunk.

Fontolóra kell venni, hogy a magyarságnak van-e mit keresnie a Román Kommunista Pártban, lévén az az elnyomás pártja, a nemzeti diszkriminációt támogató párt. Ha másképp nem tudjuk alkotmányos jogainkat kivívni, tömegesen ki kell lépni az RKP-ból. Nemzetáruló, aki ezt nem teszi.

Testvéri jobbot nyújtottunk a román népnek, évtizedeken keresztül, de a román kormányzat sován politikája következtében félreállítás, semmibebevétel, megálázás, nemzeti önérzetünk lábbal tiprása volt a válasz. Ezt tovább tőrni bűn. Önmagunk ellen elkövetett bűn.

Minden magyarnak támogatnia kell az egyházat anyagilag és erkölcsileg, függetlenül attól, hogy hívó vagy hitetlen, lévén az egyetlen intézmény, ahol megőrizhetjük magyarságunkat. A papoknak többet kell vállalniuk, nagyobb ügyszereket tanúsítaniuk a magyarság ügyében.

Az értelmiségnek nagyobb mértékben kell hozzájárulnia a széles néptömegek nemzeti öntudatának fenntartásához, a könyvterjesztéshez, az anyanyelvű kulturális rendezvényekhez, a magyar nyelven megjelenő folyóiratok, újságok terjesztéséhez. A tömegeknek kötelességük előfizetéssel támogatni a magyar sajtótermékek fennmaradását. Tudott dolog, hogy a hivatalos sajtópolitika mindent megtesz, hogy mind kevesebb példányszámban forgalmazza a *Korunkat*, *Utunkat*, a *Hetet* és a helyi lapokat. A Magyarországról származó könyveket, folyóiratokat, akár szépirodalmi, tudományos vagy technikai jellegűek, elkobozzák és megakadályozzák bejutásukat.

Foglalkozni kell az anyanyelv elsajátításával, tisztaságának megőrzésével, művelésével. Különösen élesen tevődik fel ez a kérdés a vegyes lakosságú vidékeken, de mindenhol, ahol magyar ajkú gyermekeket román tananyelvű osztályba kényszerítenek. Szülők, egyházi emberek, tanügyi káderek, értelmiségiek szerepe felmérhetetlen és létfontosságú ebben a kérdésben. Közös frontot kell kialakítani, szorosabbra kell fűzni a kapcsolatot a többi kisebbséggel.

A magyarságnak ki kell harcolnia alkotmányos jogainak tiszteletben tartását. A vadnacionalizmussal szemben csak összefogással lehet harcolni. Véget kell vetni a naivságnak, jóhiszeműségnek! Ne engedjük félrevezetni magunkat. A szólamok, szép szavak, már hitelüket veszítették. Csak a magyarok ellen hozzák fel a nacionalizmus vádját. A kisebbség ellen, mely jogait védi, nem a többség ellen, mely gyakorolja a nemzeti elnyomást. A Nagy-Románia álma, Erdély megtartása mézesmadzag a román elégedetlenkedők előtt. A Ceaușescu-dinasztia nem riad vissza semmiféle

módszertől, kijátssza a többség nacionalizmusát a kisebbség ellen, hogy fenntarthassa magát.

A magyarság legveszélyesebb ellenségei azok a karrierista, áruló pribékek, akik a román titkosrendőrség szolgálatában állnak, és – kényszerből vagy anyagi megfontolásból –, tevékenységükkel közegünkben óriási romboló munkát végeznek. Az államvédelem egész besúgó, spicligárdát tart fenn minden vállalatnál, intézményben, közösségben, sőt iskolákban, a tanulók soraiban is. Le kell leplezni és ki kell közöszíteni akár államvédelmi alkalmazott, akár bedolgozó álcázott besúgó.

Idete szembenéznünk helyzetünkkel, felmérni kilátásaink. Hagytuk magunk félrevezetni, megalkudtunk, mert jobb belátást reméltünk, s most arra ébredünk, hogy csúfot üztek belőlünk, s félrevezettek minket s a világot. Meddig tűrjük még mindezt? Minden magyarnak fel kell tennie saját magának ezt a kérdést, s meg kell találnunk rá a választ. Felmérni helyzetünket a legjobb út arra, hogy megtaláljuk a megoldást.

Nem magyarkodni akarunk. Európaiságunk, erdélyiségünk tudatában, amely a dunai népek igazi, testvéri egyenjogúságát, összefogását propagálja, kell vállalnunk a harcot, az egyetemes humánus jegyében, nemzeti létünk megvédése érdekében.

Mi lesz a jövő generáció sorsa Romániában? Egyrészt az elvakult, öntelt nacionalista göggel telepumpált román ifjak; másrészt az anyanyelvétől, etnikai hovatartozásának tudatától, nemzeti történelmi múltjától megfosztott, talajtalan, szándékosan kisebbségi érzésben tartott magyar fiatalok. A nagyvilág jó szándékú, becsületes emberei elítélik a különböző terror-megnyilvánulásokat, merényleteket, robbantásokat, emberrablást.

Az erőszakos elnemzetlenítés, a lelki terrorizmus, az anyanyelv használatának betiltása, az egyéni és kollektív jogfosztás, az érvényesülés elzárása, a kisebbségi tudat fenntartása, a gazdasági elnyomás, etnikai közösség erőszakos felbontása, keverése, a véleménynyilvánítás lehetetlensége; a magyarság mint közösség képviseleti fórumának hiánya – nem szégyenletes, elítélendő, álcázott terror?! Mi erről a nemzetközi közvélemény, az ENSZ, a Magyarok Világszövetségének és a magyar kormánynak a véleménye?

Marosvásárhely, 1981. március 21.

A romániai magyarság nevében:

Erdélyi Kálmán
(alias Király Károly)

KIRÁLY KÁROLY LEVELE ION GHEORGHE MAURERHEZ

Tisztelt Ion Gheorghe Maurer Elvtárs!

Szép kerek nyolcvanadik évfordulója alkalmából engedje meg, hogy hálás szívvel és örömmel köszöntsem, a legjobbakat kívánva Önnek! Jó egészséget, boldogságot Önnek és családjának! Isten éltesse erőben, egészségben!

Kedves Maurer elvtárs! Kívánom, hogy levelem jó egészségben találja kedveseivel egyetemben. Hiszem, hogy unokaiban sok örömet, elégtételt talál. Remélem, Elena Maurer asszony is jól van, egészséges. Meggyőződésem, hogy Jean mint fizikus is kinőtte magát a középiskolai praktizálás után. Mindannyiuknak sok egészséget, boldogságot kívánok!

Ami engem illet, egészséges vagyok, agyonzsúfolva munkával és az ezzel járó nehézségekkel. Minden erőmmel arra törekszem, hogy a magam szerény módján hozzájáruljak társadalmunk fejlődéséhez, néha sikeresen, máskor kevésbé – nem is annyira a szándékaim, hanem az élet nehézségei miatt. Meggyőződésem, hogy mehetnének jobban is a dolgok még ebben a világgazdasági válságban is. Ha jobban felmérnénk a realitásokat, többször meggondolva, míg egyet lépünk. Ehhez azonban szükséges lenne higgadtan és mélyrehatóan, felelősségteljesen feltárni az ország helyzetét az egész társadalom részvételével.

A gazdasági életben a gazdaság objektív törvényeinek kellene uralkodniuk és nem a politikai megfontolásoknak. A kínálat és a kereslet a kétoldalú anyagi érdekelttség, a gazdasági tervezés és irányítás szétválasztása, a nagyzási hóbortról való lemondás stb., stb.

A mezőgazdaság olyan, amilyen, és ez azért van így, mert nem a szakemberek, nem a parasztok csinálják, hanem mások – az előbbieket hozzáértése és akarata ellenére. S mi az eredmény? Alig van élelmiszer a lakosság részére, és egyre kevesebb jut arra, hogy fizessük belőle adósságainkat.

Ami pedig a szociális kérdéseket illeti, hát itt sem bizonyítottuk, hogy eléggé érzékenyek és gondoskodók lettünk volna az emberek sokoldalú anyagi és szellemi igényei iránt. Sőt, még dicsekszünk is, hogy minden szép és jó – jóllehet a valóság rácáfol minderre. Azt állítják, hogy mindenünk van, csak a nép pazarló, nem táplálkozik „tudományosan”, luxuscikkekre vágyik: gépkocsit, színes televíziót, kávé, pipereszappant, WC-papírt és ki tudja, még mit nem akar. Micsoda badarság!

A parasztok kenyeret akarnak. Azt beszélik, hogy készül egy rendelet, mely megtiltaná Coşbuc versét – *Kenyeret akarunk* – és a Miatyánknak azt a passzusát,

hogy „a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”. Szóbeszéd tárgya az is, hogy olyan magas az életszínvonal, hogy nem lehet felérni, a demokrácia pedig annyira kiszélesedett, hogy már csak az elnök lépheti át...

A nemzetiségi kérdés pedig szintén „megoldott” – a *Megéneklünk, Románia* szerint. Testvéri az együttélés a dolgozók között, függetlenül nemzetiségüktől, a statisztikák, beszédek szocialista nyelvhasználatában, a proletár nemzetköziség szellemében... Mint ahogy azt Ion Lăncrăjan elvtárs is kifejtette az *Egy szó Erdélyről* c. könyvében. De hát már ilyen a román: „a face haz de necaz” [jó képet vágunk bajainkhoz, hogy múljon a keserűség].

Az enyéim jól vannak, kislányom ötéves lett, és három nyelven beszél: németül, magyarul és románul. Feleségem egészséges és dolgozik.

Kedves Maurer elvtárs! Még egyszer hosszú életet és jó egészséget kívánok!

Marosvásárhely, 1982. IX. 20.

Az Ön Király Károlya

KIRÁLY KÁROLY LEVELE UNGUR IOAN PÁRTTITKÁRNAK

Marosvásárhelyen 1984. október 18-án Király Károlyt egy erdélyi származású ENSZ-tisztviselő az utcán megszólította, és másfél órán keresztül elbeszélgetett vele. Miután Romániában szigorú rendelet kényszeríti az állampolgárokat, hogy külföldiekkel való beszélgetésről jelentést tegyenek a rendőrségnek, Király írásban az illetékes Ungur Joan titkárhoz fordult.

Jelentésének magyar, német és román változatát eljuttatták hozzánk. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* február 8-i száma közli a levél német szövegét, s így a nyugati közvélemény is tájékoztatást kap arról az embertelen kiszolgáltatottságról, melyben a közel 3 millió erdélyi magyar élni kényszerül. Nyomon tudjuk követni a sztálini időkhöz hasonló brutális rendőrségi kihallgatást, melyet Királlyal és társaival szemben foganatosítottak. Íme, a jelentés második része.

„A kérdéssel kapcsolatban, hogy miért nem adtam be haladéktalanul a jelentéstéti lapot arról a beszélgetésről, amelyet egy külföldi állampolgárral folytattam, a következőket kívánok kijelenteni:

1. Ebben az ügyben folytatott kivizsgálás eredményére vártam, amely kapcsolódik a Sütő András író azonos nevű fia, valamint Péter Károly barátom esetéhez.

2. Mindkettőjük elleni kivizsgálással kapcsolatban tiltakozásomat és felháborodásomat fejezem ki a következő okokból kifolyólag. Péter Károlyt két titkosrendőr elvitte otthonából este 6 óra körül, és éjfél után 3-ig tartotta a titkosrendőrségen. A következő napon (október 19.) reggel 8-tól délután 2-ig volt ugyanott tartva. Ugyanezt a módszert alkalmazták az író fiával is.

A szokásos módszer az ún. politikai kivizsgálásoknál a titkosrendőrségen mindig a megszokott sablon szerint történik. Kezdődik egy általános beszélgetéssel a családról, egészségről, munkahelyről stb. – ami után hirtelen a témára térnek –, és ha a kivizsgált nem nyilatkozza a tőle elvárt dolgokat, következik a megfélemlítés, különböző törvények felsorolása, miszerint a szóban forgó esetre súlyos büntetésekkel kell számolni, mint az állam biztonsága ellen elkövetett bűntényért, aztán újra megpróbálják szépen az áldozatot meglágyítani cigarettával, néha éppenséggel nyugati cigarettával, kávéval, barátságos szavakkal. Aztán újból durván, néha pofozással... Új kihallgató tisztek jelennek meg, váratlanul tesznek fel egyszerre 2-3 keresztkérdést, hogy a szerencsétlen ember agyát megkavarják és halálra félemlítsé. Ekkor megjelenik Bătagă ezredes két gorilla kíséretében. Egyik a szerencsétlen háta mögé ül, a másik a főnök háta mögött foglal állást – készenlétben, hogy emennek a segítségére ugorjon, ha netalán a páciens ellenség P. K. támadásra adná magát. És ekkor az ezredes elvtárs az anyjaistenit leszedi az égből stb. Az utolsó, aki belép a helyiségbe és magyarul beszél, a gyűlöletes magyarral, Ágoston ezredes, a rendőrkapitányság főnöke.

Túlzás nélkül megállapítható: ez nem egyéb bolondokházánál, a legelemibb jóérzéstől és emberiséstől messze, a szerencsétlen védtelenül ki van szolgáltatva annak a veszélynek, hogy szívinfarktust, agyrázkódást vagy egyéb súlyos következményt elszenvedjen, azonos módon a filmekben látott Gestapo módszereihez, amint azt az állambiztonság kezéből megszabadultak elmondják (titokban), miszerint nem tudhatja meg senki, sem azt, hogy a titkosrendőrségre voltak hívatva, sem azt, hogy ott milyen kezelésben részesültek.

Első titkár elvtárs! Szégyenletes az a módszer és bánásmód, amelyet ez a szerv az emberekkel alkalmaz. Kérem, hogy az itt leírtakról a Román Kommunista Párt Központi Bizottságát és személyesen a párt főtitkárát tudassák, hogy intézkedéseket foganatosítsanak az ilyen gyakorlat megszüntetésére.

Most pedig visszatérek a személyemet közvetlenül érintő témára. Egy dolog nagyon furcsa. Én folytatok beszélgetést egy idegen állampolgárral és olyan embereket vesznek kivizsgálás alá, akik nem vettek részt a beszélgetésben, anélkül hogy tőlem bármilyen jelentéstételt kézhez kaphattak volna, vagy alulírottól bármilyen erre vonatkozó részletet kértek volna. Az a bánásmód, ahogyan a két személyt ki-

vizsgálás alá vették – mindketten párttagok, az egyik orvos, Sütő, a másik technikus, a konzervgyár elektromos műhelyének főnöke, mindkettő becsületes és büntetlen előéletű ember – felháborító. Az 53 éves Péter Károllyal szemben Bătagă ezredes hisztérikus kirohanásokkal és brutális tettelegességgel jeleskedett: a szakállánál fogva haját, fülét húzva és olyan pofont vágott le neki, hogy szemüvege leröpült az orráról, s a beteg lábára taposott. Lába eltört, és több mint 3 hónapig betegszabadságra kényszerült, és még mindig nincs teljesen felgyógyulva. Ugyanakkor sértő szavakkal káromolta: „Pizok disznó, a börtönben fogsz elrothadni, hazug bandita, el akarjátok venni Erdélyt a gazember Királlyal együtt!”

Ugyanígy viselkedett Sütővel szemben is, megfenyegetve őt azzal, hogy mint orvost, a messzi Moldvába helyezteti, hogyha nem tesz vallomást az állambiztonsági szervek kívánsága szerint. Ugyancsak megfenyegette őt azzal, hogy próbáljon észre térni, ha nem akarja, hogy véletlenül elüsse őt egy kocsi; ha nem akarja, hogy valami baleset érje...

Sajnálatosan fájdalmas, hogy ugyanoda jutottunk újra, ahonnan kiindultunk: újjászületnek a gonosz szellemek, új ellenségeket találnak ki a régiek helyett, és az olyan egyének, mint Bătagă ezredes, új rémeket keltenek életre. Számos kivizsgált állampolgár, párttag vagy nem párttag, nyilatkozatából tudom, ők: Zolcsák Sándor festő; Balázs Imre, a marosvásárhelyi Maros vendéglő felelőse; Árus Jenő, a marosvásárhelyi konzervgyár titkára; Bíró Sándor mérnök; Lokodi Ernő Szovátáról; Mátyás Zoltán, a vásárhelyi televíziós egység főnöke; Zsufa Zoltán tanár; Szabó György tanár és még sokan mások, egynéhány találmányra kiemelt név, akik mellé még feltétlenül Visky Árpád művész és a csíkszeredai Borbély tanár nevét kell megemlíteni. Továbbá a két 15 év alatti Szabó nevű marosvásárhelyi gyermeket, akiket 8 napig terrorban tartottak a titkosrendőrségen, mielőtt 5 évre elítélték őket, mert a magyar zászlót kitűzték a megyei pártbizottság székházára. És a 65 éves dr. Hadnagy Csabát, leleplezett állítólagos nemzetgyűlölőt, mert Magyarországról származó folyóiratokat olvas stb.

Mind tehetetlenek vagyunk, a titkos állambiztonság szervezete mindenütt jelen van és korlátlan hatalommal van felruházva, s úgy néz ki, hogy maguk a párt-szervek is teljesen tehetetlenek e teljhatalommal szemben.”

Király Károly

Megjelent a *Nemzetőr* 1985. március 15-i számában is.

FÖLJEGYZÉS

MAROSVÁSÁRHELY MINICÍPIUMI VÁROS

NÉPESSÉGI ÖSSZETÉTELÉRE VONATKOZÓAN

Az 1977-es népszámláláskor Marosvásárhely lakossága 130 051 lelket számolt. Ebből 46 558 román (35,8%), 81 151 magyar (62,4%), 1342 más nemzetiségű (1,8%).

1985. január 1-jén Marosvásárhely lakosainak száma 157 901. Ebből 66 420 román (42,9%), 85 176 magyar (55,9%), 3308 más nemzetiségű (1,2%).

Ahhoz, hogy Marosvásárhely román lakossága elérje, sőt meghaladja a népesség 50%-át a következő két évben, az szükséges, hogy ebben az időszakban a város szocialista egységeibe legalább 7600 román nemzetiségű személyt telepítsünk; ez – családonként 3 személyt számolva, azaz mintegy 22 800 főt – azt jelenti, hogy a következő 5 éves terv végén a város román lakossága a népesség 58-60%-át teszi majd ki.

Marosvásárhely, 1985. november 1. (archív anyag)

KIRÁLY KÁROLY LEVELE NICOLAE CEAUȘESCUHOZ

Augusztus 23-a küszöbén írok Önnek. Csupán egy hét választ el ettől a történelmi naptól, és ebből az alkalomból meleg üdvözetem küldöm, jó egészséget, boldogságot és hosszú életet kívánva Önnek.

Sok éve már, hogy megszakadtak közvetlen munka- és magánkapcsolataink; 15 esztendő telt el azóta, hogy beadtam lemondásomat a végrehajtó bizottsági tagságról és első titkári beosztásomról; 12 azóta, hogy nem vagyok tagja sem az RKP KB-nak, sem az RSZK Államtanácsának; azóta nem is találkoztunk.

Szó volt ugyan egy külön találkozóról 1978-ban az Önnek írt levelek kapcsán, melyekben a személyi kultusz és a nemzetiségi kérdés témájával foglalkoztam, a találkozó azonban elmaradt. (Nem rajtam múlt.)

A PB végrehajtó bizottsági munkámhoz sok kellemes és tartós emlék kötődik, utalnék itt a baróti, hargitai és bodoki vadászatokra és a neptuni nyaralásokra. Visszagondolok a négyszemközti beszélgetésekre, melyekre olykor sort kerített, és egy-két órán át kötetlenül, őszintén elbeszélgettünk, vitatkoztunk sok-sok fon-

tos és aktuális gazdasági, politikai kérdésről, azok pozitív kihatásairól. Az eszmecseréket Ön kezdeményezte.

Jól emlékszem az első négyszemközti beszélgetésre 1969-ből. A PB egyik ülése után így szólt hozzám: „Király, gyere velem!” Én követtem Önt. Nem ült az íróasztalához, hanem föl-alá járkáltunk az irodában.

„Mi újság, Király?” – fordult hozzám. Miután sejtelmem sem volt, mire kíváncsi, így feleltem: „Semmi különös, Ceaușescu elvtárs. A munka normális mederben folyik, persze nehézségek mindig akadnak, ami természetes. Ha egy kérdés megoldódik, sarkára hág a másik.” Azt kérdezte, micsoda. „Hát itt van az állattenyésztés kérdése.” – „Mi van vele?” – állított meg hirtelen. – „Nagy nehézségek mutatkoznak ezen a téren – feleltem. – A szarvasmarha-állomány állandóan csökken, főleg a magánszektorban.” (A magánszférabeli és a szövetkezeti állomány aránya csaknem azonos volt.) – „És miért csökken?” – kérdezte. – „A gazdák nem érdekeltek az állattartásban – feleltem. – Rengeteg erő pocsékolódik el ezzel az ellenérdekeltséggel, istállók, takarmány, munkaerő (gyerekek és öregek gondjait szaporítják). A szocialista szférában milliókat kell beruházni a nagyüzembe, víz- és villanyellátottságukra, állatgondozók és adminisztratív személyzet alkalmazására. Kár lemondani a parasztgazdaságok felszereléséről, hogy méregdrága beruházásokat támogassunk. Ön nagy érdeklődéssel hallgatott engem, és csak annyit mondott: igen.

Legnagyobb örömömre a következő VB-ülésen elhangzott egy törvénytervezet, amely jelentős ösztönzőket irányzott elő az állattartók részére: borjúnként prémiumot, a hatósági tejfelvásárlási összeg emelését, silózott takarmány-kiutalást a szerződött szarvasmarhák száma és a szerződéses tejbeadás szerint. Örömet csak tetézte, hogy olyan törvény készült, amely – áthidalva az állami szektorban jelentkező merevségeket – véget vethet a magángazdaságokban tapasztalt állatállomány pusztulásának.

Csupán emlékeztetőül idéztem föl ezt a találkozást és a beszélgetés tartalmát, anélkül hogy mindenre kitérnék, bár nem volna érdektelen megemlíteni más irányú eszmecseréinket sem, pl. pártügyeket, tekintettel olyan párthatározatok módosítására, amely a szervezeti szabályzatban a kizárások kérdését érinti. Ezek szerint csakis akkor állítható bíróság elé a kizárt párttag, ha az ország alkotmányos jogának megsértése vonta maga után a pártból való kizárást, és ezt a megyei bizottságok megerősítették.

Beszédtemáink egyike – többek közt – a nemzetiségi kérdés volt. Egyszóval eszmecseréink lényeges problémákat érintettek, amelyekben jó látnoknak bizonyultam szociális kérdéseink megoldását tekintve. Mindezt azért idézem emlékezetébe, mert legközvetlenebb környezetében, a párt- és államapparátus funkcionáriusainak

soraiban kezd elterjedni az a felfogás, hogy az egyre szorongatóbb aktuális kérdések megoldása végett jó volna meghallgatni a VB tagjait, az első titkárokat, mert megvan a bátorságuk és felelősségérzetük, hogy bátran, félelem nélkül nézzenek szembe a gazdasági-politikai-társadalmi kérdésekkel. Erre hatalmazza fel őket betöltött posztjuk.

Azokban az említett 1970-es években láthatóan, érezhetően jelen voltak a legfelsőbb vezetésben a gerinces emberek, akik tehetségüknél fogva felelősséggel tudtak érvelve véleményt nyilvánítani, tudtak ellenérveket felsorakoztatni akár a főtitkárral szemben is. Olyanok, mint Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnaraş, Ion Iliescu, Virgil Trofin, Fazekas János, Paul Niculescu-Mizil, Vasile Lupu. Sajnos – mai ismereteim szerint – felelős beosztású ember saját véleményével az Ön környezetében édeskevés van, vagy nem is létezik.

Ceauşescu Elvtárs! Csak így egyszerűen, mint hajdan, amikor még munkatársak voltunk. Két dolog határozta meg, hogy levelet írjak Önnek. Egy hét alatt két fon-tos esemény is történt: egyik a kellemes, mivel elnyertük a szakma versenyzáslaját és oklevelét 1987. augusztus 12-én. Dolgozóink nagygyűlésen vehették át az 1986-os év negyedik helyét jelentő kitüntetést. Nagy öröm számomra és a marosvásárhelyi konzervgyár dolgozói számára a munkaközösségerőfeszítéseinek ez az elismerése, munkánknak, amellyel kötelezettségeinket a nemzetgazdaság egységes tervmutatói szerint ránk hárultakat teljesítettük. Üzemünk az 1986-os évben mind gazdasági, mind pénzügyi téren jelentős eredményeket ért el, létezése óta a legtöbbet termelte a zöldség- és gyümölcskonzervekből.

A másik esemény 1987. augusztus 15-hez kötődik, amikor is felrendeltek a megyei pártbizottsághoz, ahol az RKP KB bizottsága fogadott Marghidean elvtárs vezetésével. Jelen voltak még Matei és Enache elvtársak, valamint Almaşan elvtárs a megyei pártbizottság osztályvezető-helyettese, s a gyár részéről – rajtam kívül – Oltean Amalia.

De mielőtt részletezném a történeteket, el kell mondanom az előzményeket. Augusztus 15-én beállított a lakásomra a gyárhoz tartozó Mezőbánd területén lévő zöldségtermelő gazdaság vezetője, Creţu Petru mérnök, és az alábbiakat mesélte: „Igazgató elvtárs, nagy baj van.” – „Mi a baj, Petrica?” – kérdeztem. – „Ott járt egy elvtárs a KB-tól és megfenyegetett, hogy kiteszi a szűrőmet, de önnek is kilátásba helyezte ezt.” – „Mégis miért?” – faggattam. Elmesélte, hogy nagy botrányt rendezett azért, amiért azt a négy tonna búzát, amit két hektáron termesztettünk, kiosztottuk a dolgozók között. „Ej, Creţu, talán csak nem hágtad át a törvényeket? Talán többet adtál, mint kellett volna. Vagy osztottál tán kívülállóknak is? Mi történt?” – „Igazgató elvtárs, csak a törvényes előírások szerint jártam el. Azoknak

osztottam ki fejenként 120 kg búzát, akiknek nincs háztájiuk se tőlünk, se más gazdaságtól, de nálunk dolgoznak, és azoknak, akik családi pótlékra jogosultak. Itt vannak a listák, rajtuk minden aláírás, pecsét: községi kollektív gazdaságtól, községi előjáráságtól, valamint az állami gazdaságtól, vagyis a törvény követelte három aláírás, három pecsét.” – „Akkor meg mi a baj?” – „Az, hogy miért termesztünk búzát terven felül, de ha már termesztünk, miért osztottuk szét az emberek között, miért nem szolgáltattuk be az állami alapba.”

Ceaușescu Elvtárs! Csak mellékesen jegyzem meg, hogy ezek a bizottságok olyan búzát keresnek, ami nincs. Maros megyében a hektáronkénti átlagtermés valójában 2100-2300 kg. A Mezőgazdasági Minisztérium szerint hektáronként 4000 kg feletti eredményt kellett jelenteni, és ezekről Emil Bobu, Pacoste és Bărbuleșu is tud. Tudomásomra jutott, hogy más megyékben sem jobb a helyzet. (Vaslui megyében pl. a 200 kg-os átlagtermést 600 kg-ra duzzasztották, Galați megyében az 1000 kg-ból 3000 kg lett.)

De térjek csak vissza, mi is történt a megyei pártbizottságon augusztus 15-én. Lényegében megismétlődött az, ami Cretu Petruval esett meg. Kérdőre vontak, miért termesztünk búzát, és miért osztjuk ki az embereknek. Ez az alak a KB-tól, ez a Marghidean, a következő szavakkal tolt le: „Ki kell számítani a hektáronkénti búza- és zöldségtermés közti árkülönbséget, ha jól számolok 127 000 lejmel terhelendő meg az igazgató és a kombinát. Össze kell állítani az iratokat. Igazgató elvtárs, ki lesz rúgva, sőt seggbe rúgva.”

Nem kívánom részletezni, mit feleltem ennek a faragatlan bunkónak, akiből a civilizált viselkedés szikrája is hiányzik. Felháborított ez a mentalitás, bár nem lepott meg, mivel ismerem a mezőgazdaság vezetőit, a gazdaságok, gépállomások igazgatóit, akik között szinte divattá vált a hasonló otromba, a hajdani botosispánokra és urasági béresgazdákra jellemző viselkedés, és akiket egyes magas beosztású állami és párttisztviselők szabadítottak az emberiségre.

Díszpéldánya ezeknek Ion Dincă polgár, a Párt VB-tagja, a minisztertanács első elnökhelyettese, aki az ellenőrzése alá tartozó helyeken bilincessel és pisztollyal jelenik meg és ad parancsot az azonnali őrizetbe vételre. A pökhendi és alpári stílusról már nem is beszélve, amellyel felelős beosztású embereket aláznak porig. Az egyik gazdasági igazgató fejéhez – talán Giurgiu megyében – egy kukoricacsövet vágott. A közmondás szerint: kicsi kutya nagytól tanul ugatni.

De nem is a tettek és a sértegetés, az igazságtalan bánásmód a legfájdalmasabb, hanem a hatalommal való visszaélés, egyes felelős beosztású tisztségviselők magatartása, akik basáskodóbb hajlamúak, mint a régi földesurak a jobbágyaikkal szemben. Az ember semmibe vevése, személyiségének lebecsülése lerombolja az emberi

méltóságérzést, lábbal tiporja az erkölcsi, magatartásbeli, civilizációs normákat, szétzilálja a törvényes rendet és felrúgja a pártstatútumot.

Ceaușescu Elvtárs! Hogyan jutottunk idáig, miképpen lehetséges ennyi brutális megnyilvánulás az emberi nem ellen? Nekünk, kommunistáknak, eszményeink vannak, nagy hangon hirdetjük, hogy új rendet építünk, igazságosat, és mindazt, amit teszünk, az ember szolgálatában, hasznára tesszük, és hogy az ember a legértékesebb tőke. Mondom mindezt, aki bátorkodott máskor is elmondani Önnek az igazságot, és Ön azt figyelembe is vette – hogy a levelem elején írtakra utaljak vissza. Azért még ma is tisztellem, mert megéreztem, hogy igényli a tények ismeretét, a kendőzetlen igazságot. Ha nem így lett volna, nem hívott volna magához másodszor, sőt harmadszor is. Mivel én nem hízelegtem, ahogyan akkoriban a kollégáink közül sokan tették, ide jutottunk: hagyjuk a dolgokat a maguk menetére, jóllehet a gazdasági helyzet siralmas, a politikai légkör fullasztó, a hazugság és megtévesztés állami rangra emelkedett.

Mindez azért eshetett meg, mert körülvetette magát karrieristákkal, kalandorokkal, akikben szemernyi felelősségérzet, kötelességtudás sincs, megszedítették a talpnyalók, istenítik Önt, hazudnak Önnek, s míg körülhízelgik, becsapják Önt, az ország pedig siralmas helyzetbe jutott.

Ezekről a kérdésekről beszélgetve I. Gh. Maurer elvtárssal, kifejtettem, hogy kihallgatást kérek Öntől, és őszintén, kertelés nélkül, bizalommal elmondom mindezeket a dolgokat attól a vágytól vezérelve, hogy mentjük, ami még megmenthető az ország és népe becsületéből. Ő erre a következőket mondta: „Próbáld meg, Király, talán vannak esélyeid. Ceaușescu kedvelt téged, s ha jól tudom, ma is kedvel. Te tudod jól, azért mondtam le a miniszterelnökségről, mert már rám sem hallgatott. Meguntam az állandó vitát. Hajdan sikerült jó irányba terelnem sok mindent, az utóbbi időben azonban nem volt szerencsém. Így hát, ha akarod, próbáld meg.” Azzal érveltem, hogy talán nem ismeri a tényeket, a valódiakat, nem elég tájékozott, mire Maurer megjegyezte: „Lehetséges. De ha nem ismeri ki magát, nem elég tájékozott, az is az ő hibája, mert minden feltétel adott, hogy megismerje őket, csak azt kell kérnie, hogy pontosan tájékoztassák, meg hogy járja az országot meglepetés-szerűen, ne csinnadrattával, különleges készültséggel. Akkor majd megismeri a valóságot.”

Ceaușescu Elvtárs! Nincs szándékomban, hogy kioktassam, de ma már arról sem vagyok meggyőződve, hogy a nyers és kíméletlen valóságfeltárás helyettesíthetné a dicshimnuszokat, amelyekhez annyira hozzászólt, hogy hisz is bennük. Inkább afelé hajlok, hogy a hízelgés és a taps úgy kell Önnek, mint a víz és a levegő. A lidércnyomás, bármilyen hosszan tartó is, szétfoszlik, és szörnyű lesz az ébredés,

a kijózanító reggel, amely hosszú évek óta a nép sajátja a gyenge keresetek, a krónikus élelmiszerhiány miatt, mert itt az utolsó falat kenyér is, amit a nép szájától vonnak meg, eladásra kerül; minden eladó, eladható – áron alul, nem számolva azok szükségleteivel, akik mindezt megtermelik, akik utolsó csepp verejtékükig dolgoznak mindeztért. Emlékezzék csak M. Kogălniceanu szavaira, aki I. Cuza beiktatásakor ezeket mondta: légy jó uralkodó, hallgass népedre, enyhítsd nyomorúságát. Nem idéztem szó szerint, csak a lényegét, mivel a figyelmeztetés ma is aktuális és jó odafigyelni rá.

Ceaușescu Elvtárs! Még egyetlen kérdésre kívánom felhívni a figyelmét. Hogy ne szaporítsam a szót, egy levélre, amelyet ez év július végén postáztak. Aláíratlan, de nem névtelen. A levélírókat ismerem is. Miről is van szó? Egy olyan levélről, amely az Ön politikáját és a pártét taglalja a nemzetiségi kérdésben. Ebben a levélben, ha figyelmesen elolvassuk, többek közt hamis csúsztatás lelhető föl, ami erős sován jelleget kölcsönöz elemzésének: azzal vádol bennünket, romániai magyarokat és a határon túl élőket, hogy mi ültettük át Romániába a kommunizmust, hogy nem harcoltunk elszántan a bolsevizmus ellen a II. világháborúban, hogy csak a saját helyzetünk foglalkoztat bennünket, és nem érdekel minket a szocialista Moldávia románjainak a sorsa. Ez utóbbi kérdésben a levélírónak (jobban mondva: íróknak) elvben igazuk van. Valóban foglalkoznunk kell nekünk is velük, szolidarizálnunk a nacionalizmus, az erőszakos beolvasztás ellen, a kulturális jogokért, az anyanyelvi oktatásért vívott küzdelmükkel! Mi valóban nem tettük ezt, de tennünk kell.

Ám Ön, az RKP vezetősége tett-e valamit ez irányban? Tudtommal semmit, de lehet, hogy tévedek. Igaz, minden olyan lépésnek, magatartásnak, amely azt kéri másoktól, hogy ők lépjenek, kell hogy legyen erkölcsi alapja. Azt kérni jelen esetben Gorbacsovtól, hogy a szovjet kormány több szabadságot biztosítson, több türelmet tanúsítson irányunkba, tartsa tiszteltben az emberi jogokat, a nemzeti kisebbségi jogokat, a szabad vallásgyakorlást, a kultúra és az anyanyelvhasználat szabad érvényesülését, nos, mindehhez az szükséges, hogy előbb a saját házunk előtt söpörjünk. Nem lehet azt követelni, hogy ne asszimiláljanak erőszakosan, míg nálunk tűzzel-vassal ezt üzik ország-világ előtt, jóllehet nem számíthat arra senki, hogy van megbocsájtás erre a politikára, mely primitív és értelmetlen, és mind a jelen, mind a jövő számára csak újabb problémákat szül. Ha a román kormány nyíltan kiáll a szovjet moldáviai nemzeti, etnikai gubancok megoldásának a kérdésében, tétovázás nélkül csatlakozom hozzá.

Ceaușescu Elvtárs! Végezetül arra kérném, hogy a felvázolt kérdések fölött töprengjen el, annál is inkább, mert nem én vagyok az első és nem is az utolsó, aki

ezt kéri. Rajtam és I. Gh. Maureren kívül számtalan jóérzésű román, magyar és más nemzetiségű ember akad, aki kész kockáztatni és felelősséget vállalni azért, hogy közös erővel véget vessünk a mai helyzetnek, bármilyen nehézséggel járna is. Az Önre háruló és elsősorban az Öntől függő radikális lépések azt követelik, hogy ne a kritikus és problémafelvető ember legyen az, akit felelősségre vannak, hanem támasszák fel a vitaszellemet és ösztönözzék a párbeszédet, amely az egyetlen járható út a valóság feltárásához.

Ha az újjászületést, az ország gazdasági és politikai megújulását Ön kezdeményezi, a fentről végrehajtott átszervezés sokkal könnyebbnek ígérkezik és kevésbé fájdalmasnak, mint addig késlekedni, míg alulról érvényesül a tömeg elégedetlensége.

Az említett levélről még annyit: bár sok olyan mozzanatot tartalmaz, mely megszívlelendő, objektív elemzést kíván, egészében azonban el kell vetni; nem szabad nacionalizmust és sovinizmust gerjeszteni, amely megmérgezi az elméket, aláássa az állampolgári együttműködést, függetlenül a nemzetiségi hovatartozástól. Le kell mondani a kétértelmű politizálásról, a bizalmatlanság újjáélesztéséről, a bűnbakkeresésről, mely minden rossznak a forrása: hol a nyugati hatalmakban, hol az oszmán birodalomban, hol a cárizmusban, hol az Osztrák–Magyar Monarchia nemzetiségellenes politikájában jelölve meg a sátánt, de elsősorban a magyarságban.

A levél üzenete: a zsidóktól megszabadultunk, okosak és fürgék voltak, hogy idejében szedjék a sátorfájukat; a németeket – mint hajdanán a rabszolgákat – eladjuk; a magyarok számára pedig nem kínálkozik más lehetőség, mint hogy Kádárhoz menjenek, akkor pedig nekünk, románoknak, aranyéletünk lesz. Ezt nem én mondom. Abban a levélben olvashatók, a melyet a Szekuritáté „szerkesztett”.

Remélem, nem bántottam meg, csupán nevén neveztem a dolgokat; alig néhány kérdést próbáltam vázolni. Még azt sem állíthatom, hogy az említett kérdésekben bizonyos dolgok pontosan úgy estek meg, mint ahogyan leírtam, de bízom az Ön bölcsességében, hogy megteszi a szükséges lépéseket; nem éppen az említett személyek ellen, hanem általában, hogy hallgat rám, mint akinek elsőrendű felelőssége és elvi kötelezettsége van a hibák kijavítása terén.

Marosvásárhely, 1987. augusztus 16.

Tisztelettel és bizalommal gondol Önre

Király Károly

A TESTVÉRISÉG HONPOLGÁRI FÓRUM FELHÍVÁSA

Marosvásárhely municípium és Maros megye állampolgárai!

Munkások, mezőgazdasági dolgozók, értelmiségiek!

Románok, magyarok, németek, más nemzetiségűi állampolgárok!

Országunk valamennyi jóhiszemű emberével összefogásban kivívtuk a régen várt győzelmet egy abszurd, véres diktatúrával szemben, amely mindannyiunkat lealacsonyított, mert gyakorlatilag a HAZUGSÁG uralmát jelentette azzal a nevetséges ürüggyel, hogy a népet szolgálja, a néppel, a népért cselekszik. Kényszerítettek a jól ismert eszközökkel, hogy mi és gyerekeink elszenvedjük a zaklatást, az éhezést és alultápláltságot, tehetetlenül segédkezzünk az esztelen faraonikus építkezések megalomániájában!

Minden egyéni vagy kollektív ellenállást kegyetlenül megtoroltak!

A nagy nap érkezett!

Mostantól szabad, egyenlő jogokkal rendelkező embereknek érezhetjük magunkat, testvérek vagyunk, teljes emberi méltósággal, szabad sajtóval, minden jóhiszemű vélemény kinyilvánításának szabadságával!

Nem célunk most politikai programot hirdetni! Felhívunk azonban a valódi demokrácia megteremtésére, hogy életünk normális mederbe jusson. A demokrácia mégsem tanulható meg oly könnyen, mint hajlamosak lehetünk hinni! Megannyi áldozattal vívhattuk csak ki a szabadságot, tudnunk kell értékelni, tudnunk kell megvédeni!

Egyesek megkísérelhetik, hogy hasznot húzzanak, tönkretéve a közösség és az állampolgárok javait, megkísérelnek a zavarosban halászni!

Mindenkinek a lelkiismeretéhez szólunk! A rend és a nyugalom nélkülözhetetlen az igazságosabb társadalom megteremtésében! Ne engedjétek, hogy bárki is zavart és széthúzást keltsen! Működjetek együtt a hadsereggel és a közrendfenntartó egységekkel!

Nyomatékosan kérünk mindenkit, hogy jelenjen meg munkahelyén a gazdasági káosz elkerülése érdekében! A népnek szüksége van mindarra, amit mi valamennyien munkánkkal teremtünk! Tegyetek tanúbizonyságot honpolgári méltóságról, igazi hazafiságról, legyetek bizalommal és minden erőttökkel vegyétek ki részeteket az élet normalizálásából, a valódi demokrácia megteremtéséből!

A gyűlöletnek, erőszaknak és bosszúállásnak nincs helye közöttünk! Élesszük fel azokat az erkölcsi értékeket, amelyekre annyi ideje áhítoztunk! Bízunk szilárdan

a jövőnkben, közös hazánk jövőjében! Kísérjétek figyelemmel a rádió- és televízióadásokat, kövessétek a fővárosban alakult új hatóságok felhívásait és útmutatásait!

A NEMZETI MEGMENTÉSI FRONT MEGYEI TANÁCSA FELHÍVÁSA

Különféle hírek kószálnak, egyesek kisebb, mások nagyobb jelentőséggel, ami a milícia szervek, különösképpen a biztonsági szervek tevékenységét illeti. A Tanács ezzel kapcsolatosan arról tájékoztatja a lakosságot, hogy a biztonsági szervek teljes állományukkal a katonaság ellenőrzése alatt állnak, ennek vannak alárendelve; minden ténykedésük, legyen az kisebb vagy nagyobb jelentőségű, szigorú ellenőrzés alatt áll. A lakosságnak tehát nincs oka az aggodalomra, s a Tanács kéri, továbbra is támogassa a Nemzeti Megmentési Front megyei, municípiumi, városi és községi tanácsainak újonnan megalakított szerveit, melyek az új államhatalom egyedüli szervei, és melyek hivatottak biztosítani a gazdasági egységekben, a vállalatokban, a mezőgazdasági szektorban, a kereskedelmi, szociális, egészségügyi egységekben a rend fenntartását, a lakosság társadalmi életének jó kibontakozását megyénk összes egységeiben és helységeiben.

A közvagyon sérthetetlenségének, a dolgozók személyi biztonságának a védelmében teljességében részt vesz a katonaság, mely lelkesen csatlakozott a nép történelmi sorsdöntő cselekményéhez; alárendeltségében cselekszik a milícia és bizonyos helyzetekben a biztonságiak is, a hazafias alakulatok, az újonnan alakult honpolgári alakulatok a vállalatokból, falvakról és községekből, melyeket a helyi tanácsok alapítottak meg. A Megyei Nemzetvédelmi Tanács felhívja a lakosságot: őrizze meg továbbra is nyugalmát, tanúsítson szolidaritást, kölcsönös segítségnyújtást a rend fenntartásáért, a személyi és társadalmi tulajdon védelméért.

December 26-tól újramezkezdődik a termelő tevékenység az összes vállalatokban és mezőgazdasági egységekben. Felkérjük megyénk összes honpolgárát, vegyen részt teljes odaadással a termelő tevékenységben; új társadalmunknak nagyobb mértékben kell kielégítenie az emberek szükségleteit, és ehhez anyagi javakra van szükség. Hasonlóképpen felhívjuk figyelmét, öröködjön és vegyen aktívan részt a közvagyon védelmezésében.

Marosvásárhelyi *Népújság*, 1989. december 23.

KÖZLEMÉNY

*Pontosítások a Nemzeti Megmentési Front
megyei, municípiumi, községi és egységenkénti megalakításáról*

Mivel a honpolgárok részéről ellenvetések merültek fel a bizottságok összetételét illetően, pontosítjuk: a Nemzeti Megmentési Front helyi szervezetei ideiglenes jellegűek, a mostani tagok a közösség határozata alapján visszahívhatók. A megyei, municípiumi, városi és községenkénti tanácsok bizonyos tagjaival kapcsolatban ellenvetések merültek fel, mivel nem örvendenek azon közösség bizalmának, amelybe tartoznak, ezért helyzetük megvitatásra kerül azokban a munkaközösségekben, amelyekbe tartoznak. Ezekre a megbeszélésekre a szóban forgó személy jelenlétében kerül majd sor és közösen döntenek arról, hogy maradjon-e a tanácsban, vagy visszahívják. Abban az esetben, ha a visszahívásukról határoznak, mást fognak javasolni. Megválasztásukhoz a dolgozók, a falu, a negyed lakóinak legalább felének a szavazattöbbségére van szükség.

Mindazok, akik elnyerték a szavazatok többségét, teljes jogú képviselői lesznek az illető közösségnek a tanácsban. Azoknak a felmentésére, akikkel szemben ellenvetések merültek fel, 1990. január 1-jéig kerül sor.

A megyei tanács összetételét illetően gyűléseket tartanak, hogy újratárgyalják a megválasztott tagok helyzetét. A megválasztottak névsorát 1990. január 3-ig közölni fogjuk.

Király Károly
a Megyei Tanács elnöke

Marosvásárhelyi *Népújság*, 1989. december 24.

A NEMZETI MEGMENTÉSI FRONT NYILATKOZATA A ROMÁNIAI NEMZETI KISEBBSÉGEK JOGAIRÓL

A romániai forradalom – a román nemzet és a nemzeti kisebbségek, az ország egész népének történelmi tette – a haza összes állampolgára közötti egységes összetartás, a szabadság és az igazi demokrácia iránti vágyunk tanúbizonysága. A közösen kiontott vér megmutatta, az erőszakos asszimiláció sovén gyakorlatára alapozott nemzeti uszítás politikája, a szomszédos Magyarország és a romániai magyarság

elleni rágalomhadjárat sorozatos kísérlete nem tudta megtörni a román nemzet és a nemzeti kisebbségek közötti bizalmat, barátságot és egységet.

A Nemzeti Megmentési Front megleléedéssel veszi tudomásul a Romániai Magyar Demokrata Szövetség 1989. december 25-i kiáltványának ama kitételét, miszerint a szervezet Románia területi egységének és nemzeti szuverenitásának elvi alapján áll, és valamennyi kisebbségnek a helyi autonómia elveire alapozott önmegvalósítását a román néppel való szoros együttműködésben, az oszthatatlan román állam keretei között tűzi ki céljául.

A Nemzeti Megmentési Front határozottan elítéli az előző diktatórikus rendszernek a nemzeti kisebbségekkel szemben folytatott politikáját és ünnepélyesen kinyilvánítja: valóra váltja és garantálja az egyéni és kollektív nemzeti jogokat és szabadságjogokat.

A Nemzeti Megmentési Front a megvívott forradalom demokratikus jellegével összeférhetetlennek minősíti a nacionalizmus és sovinizmus, a fajgyűlölő uszítás, a nemzeti kisebbségekkel szembeni elnyomó politika bármely megnyilvánulását.

Mindenemű nemzeti vagy faji kizárólagosságra, illetőleg elkülönülésre irányuló megnyilvánulás egyformán ellenkezik mind a román nemzet, mind a nemzeti kisebbségek létérdekeivel. A harmonikus együttélésnek és a kölcsönös bizalomnak magától értetődő feltétele a sajátos kisebbségi érdekek és a többségi nemzet érdekeinek egyeztetése. A valóságos és teljes egyenjogúság ugyanakkor az ország törvényeiből következő és a több évszázados közös sors legjobb hagyományaiban gyökerező morális kötelességek együttes vállalását is jelenti.

A nemzeti kisebbségek irányában folytatott politikájában a Nemzeti Megmentési Front abból az elvből indul ki, hogy a demokrácia egy és oszthatatlan. Elképzelhetetlen külön a románokra, külön a magyarokra vagy bármely más nemzetiségre szabott demokrácia.

Amikor megoldásokat keresünk a nemzeti viszonyok új alapokra való helyezésére hazánkban, azzal az elhatározással merítünk a humanista gondolkodás kincses-tárából, az európai demokrácia tapasztalataiból – elsősorban saját hagyományainkból, az 1918. december 1-jei gyulafehérvári nemzetgyűlés nyilatkozatából –, hogy magasabb szintre emeljük valamennyi etnikai közösség harmonikus együttélését.

Tekintettel a diktatórikus rendszer átkos örökségére, a fentebb kifejtett elvekből kiindulva a Nemzeti Megmentési Front szükségesnek véli az egyéni és kollektív nemzeti jogok és szabadságjogok alkotmányos garanciáinak kidolgozását.

Biztosítani kívánjuk a nemzeti kisebbségek jogát, hogy politikai, társadalmi és szellemi életük problémáit saját demokratikus szervezeteik, az államhatalom,

a közigazgatás, valamint a civil társadalom szerveibe a maguk soraiból jelölt, illetve választott képviselő útján oldják meg.

A pluralizmus és a demokrácia megvalósításának programja a nemzeti kisebbségek számára lehetővé teszi azt, hogy minden korlátozás nélkül valóra váltsák valamennyi törekvésüket sajátos érdekeik szervezeti képviselését és érvényesítését illetően. Következésképpen a Nemzeti Megmentési Front szükségesnek véli:

1. Az ország új alkotmánya ismerje el és garantálja a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogait és szabadságjogait.

2. Ki kell dolgozni és meg kell szavazni az alkotmány előírásait konkrét formában kifejtő nemzeti kisebbségi törvényt. E törvények a parlament által való elfogadása történjék meg az új alkotmány életbe lépésétől számított hat hónapon belül.

3. A törvényes előírásoknak megfelelően biztosítani kell a kisebbségek alapvető jogainak gyakorlásához szükséges intézményrendszer létrehozását, s ezáltal az anyanyelv szabad használatát, a nemzeti kultúra ápolását, a nemzeti identitás megőrzését. E célból Nemzetiségügyi Minisztérium létrehozandó.

A Nemzeti Megmentési Front lehetségesnek és jogosnak ítéli meg, hogy a romániai nemzeti kisebbségek fenntartsák és folytassák kapcsolataikat azon nemzetekkel, amelyekhez a közös nyelv, valamint a kulturális és történelmi hagyomány szála fűzi őket. A környező államokkal való jószomszédi viszony körülményei között ezek a természetszerű kapcsolatok nem érinthetik a nemzeti kisebbségek lojalitását hazájuk, a demokratikus Románia iránt. Ellenkezőleg, hozzájárulnak a közös haza iránti hűség érzésének elmélyüléséhez.

A Nemzeti Megmentési Front kifejezi meggyőződését, hogy a romániai etnikai viszonyok új alapokra helyezése megeremti a bizalom és a kölcsönös megbecsülés légkörét, előmozdítja a román nemzet és a nemzeti kisebbségek közötti barátság megszilárdulását, az ország valamennyi állampolgára közötti egységet, amely egyik alapvető tényezője Románia haladásának és fölemelkedésének.

Romániai Magyar Szó, 1989. december 24.)

TÁJÉKOZTATÓ

Az 1989. december 22-i forradalom történelmi sarokkő a nép életében: románokéban, magyarokéban és más nemzetiségűekében. A demokrácia kapuit nyitotta meg a társadalmi és állami élet minden területén hazánkban, beleértve a nemzetiségi viszonyokat is.

A Nemzeti Megmentési Front nyilatkozatát a nemzeti kisebbségekről a legmélyebb elégedettséggel nyugtázták mind a román demokrata erők, mind a nemzeti kisebbségek mint olyan megnyilvánulást, amely teljes mértékben megegyezik a legális igényekkel a hosszas ceusista diktatúra elkövette hibák és visszaélések mihamarabbi kiküszöbölésére.

A konkrét és azonnali feladatok sorjázása az NMF fent említett nyilatkozatában, valamint az RMDSZ szándéknyilatkozatában – melyet a Front is üdvözölt – olyan távlatot nyit, mely végső soron stratégiailag elvezet a romániai kisebbségek nemzeti identitásának a megőrzéséhez.

A forradalmi és demokratikus erők iránti bizalom, a hit, hogy a ceusista diktatúrában eltiport jogok újjáéledhetnek, öntevékeny lépésekre sarkallta a nemzetiségi tömegeket bizonyos vidékeken a demokratizálódás irányába, anélkül hogy „fentről” várták volna az utasításokat. Polgári szervezetek alakultak, helyi lapok és folyóiratok jelentek meg a kisebbségek nyelvén. Számos településen beindult a magyar anyanyelvű iskolák újrászervezése a szülők, a tantestület, magyarok és románok egyetértésével, hogy helyileg oldják meg a kérdést – nem politikailag, hanem technikailag. Sok településen békésen, vita és összeütközés nélkül zajlott le az iskolák átadása, az osztályok elkülönítése és a tanulóknak a kívánt anyanyelvi osztályokba való besorolása.

Ez a folyamat, mely ez idáig az érdekeltek belső kérdése maradt, az együttműködés és a kölcsönös tisztelet szellemében zajlott. Ezt a békés folyamatot zavarták meg utólag külső erők – sajtó, különböző színezetű politikai pártok, kétes „személyiségek”, ki-ki arra törekedve, hogy politikai tőkét kovácsoljon magának bizonyos tényekből, látva az újjáéledő ceusista propaganda erősödő nacionalista beállítottságát.

Marosvásárhelyen pl. bizonyos köröknek – amelyekbe beletartozok a sajtótól kezdve (*Cuvîntul Liber*) a volt szekurista tisztekig, a bármikor zsarolható ügynökhálózattal egyetemben, bizonyos katonatiszteken át különböző politikai tömörülések a legszélsőségesebb nacionalistákig – rövid idő alatt sikerült megmérgezniük

a politikai légkört, és robbanásveszélyes helyzetet kialakítaniuk románok és magyarok között. Ilyen módon egy sereg sajnálatos eseményre került sor.

Szülőkből, román és magyar pedagógusokból, egyetemi hallgatókból alakult küldöttségek szállták meg az NMF központjait és kerületi egységeit, valamint a tanfelügyelőségeket stb. A diákok sztrájkot hirdettek és elfoglalták a líceumokat, ami lehetetlenné tette az oktatás folytatását, illetve újrakezdését (marosvásárhelyi Bolyai Líceum).

A tanügyben kialakult helyzetet súlyosbították a Köznevelési Minisztérium tétovázása és ellentmondásos, zavaros közleményei az épületek, tantermek oktatási nyelv szerinti elkülönülése vonatkozásában. Ezt a helyzetet koronázta meg Pálfalvy úr menesztése a miniszterhelyettesi posztról.

Ez a tanintézeteket fenyegető konfrontációs hullám végül kiterjedt az összes oktatási intézményre, beleértve a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetemet, valamint a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyyszerészeti Egyetemet is.

Az iskolák körüli vita éles és általánosító jelleget öltött a helyi és részben országos sajtótevékenység részvételével. Ez a részvétel helyenként jól szervezett, ügyesen vezényelt kampánnyá szélesedett, helyet kapva benne bizonyos személyek (Pálfalvy Attila, Smaranda Enache stb.) befeketítésétől a rágalomhadjáratig minden.

Sajnos, nem csak a konfrontáció formái „színesedtek”, de tematikájuk is kibővült, általánosító jelleget öltött. A marosvásárhelyi *Cuvîntul Liber* c. napilap ilyen címekkel tálalta cikkeit: *Egy ügyvéd és egy mérnök határozza meg az egészségügy sorsát?* (1990. január 30.); *Nyílt levél* (1990. január 23.); *Mit kell megértenünk?* (1990. február 3.). A cikk Smaranda Enachét támadta.

De az országos lapokban, pl. az *Adevărulban* is jelentek meg uszító hangvételű cikkek: *Hová siet, Pálfalvy úr?*

Számos felelőtlen nyilatkozat hangzott el, amelyek csak fokozták az indulatokat. Ioan Judea ezredes Marosvásárhelyen kijelentette, hogy Smaranda Enache ki kell végezni, amiért elárulta a románságot. (Smaranda Enache interjút adott a televíziónak, ahol azt kérte, hogy igyekezzenek békésen rendezni a tanügyben felmerült problémákat, nevezetesen: állítsák vissza a Bolyai Líceumban a magyar tannyelvű oktatást, és általában helyre kell állítani a román nép és a nemzeti kisebbségek között a bizalmat.)

Smaranda Enache máris több tucat fenyegető levelet, telefont kapott, veszélyben az élete. Egy ismeretlen telefonáló ezeket mondta az édesanyjának: „Milyen román anya vagy, hogy egy magyarnak adtál életet?”

Román röplapok jelentek meg, amelyek a magyar kisebbségiek, úgymond irredenták ellen buzdítanak általános harcra (1. és 2. mellékletet). Egyes kiáltványok,

plakátok uszító hangja – pl. *Egy haza, egy nyelv! – Veszélyben Erdély! – Mi vagyunk a nép, ti meg a trágya!* – teljesen megegyezik a legionárius idők politikai mocskolódásainak szlogenjeivel. Ezekhez járulnak hozzá a kisebbségeket (főleg a magyarokat) sértő, fenyegető feliratok és falfirkák akasztófákkal és megfelelő szövegekkel spékelve (3. mellékletet).

A Magyarország által felajánlott segélyt „veszélyként” állítják be, amelynek felforgató a jellege.

Kolozsvárt nagy vonalakban ugyanez a helyzet. Arról volt szó, hogy két nagy hagyományú líceumban visszaállítják a magyar tannyelvű oktatást. A két épületben működő 64 román tannyelvű osztályt áthelyezik a volt Avram Iancu Pedagógiai Főiskola (az 1960-as években az RKP megyei szintű pártiskola céljaira sajátította ki) jól felszerelt, modern épületébe. Kezdetben a szülők és a tantestületi tagok, románok és magyarok, megállapodtak a 64 osztály átköltözésének fokozatos technikai lebonyolításában, hogy aztán itt is közbelépjen a sajtó, megjelentetve egy csomó cikket ilyen címekkel: *Hogyan dobták ki az utcára a román gyerekeket Romániában?* és hozzá a megfelelő körítés.

A megyei főtanfelügyelő, aki egyébként egyetértett a tervezett változásokkal, nem valósíthatta meg az elképzeléseket a kívülről jövő fenyegetések és támadások miatt; a Szekuritáté egyes képviselői és különböző pártszínekben ágáló kétes személyek közbeavatkozása miatt, akik arra használták föl a Pálfalvy-ügyet, hogy felszítsák a nacionalista indulatokat. Következésképpen itt is rágalmazó, magyarellenes közlemények láttak napvilágot. A mesterségesen gerjesztett magyarellenes hangulatra jellemző, hogy február 3-án a Marosvásárhely–Bukarest útvonalon közlekedő vonaton felharsant a dal: *De la Nistru pîn la Tisa / ungurii luați valiza!* (A Dnyesztertől a Tiszáig, szedjétek magyarok a sátorfátokat!) A televízió képernyőjén február 4-én láthatták a nézők ezt a tüntetést, amelyet maga a vonatvezető vezényelt le.

A nemzetiségi jogok visszakövetelését – ha csak részlegesen is –, amelyeket a ceausista diktatúra számolt fel, a reakciós és sovén román körök úgy állították be, mint nemzetellenes támadást a románság ellen. Lényegében ezek a sovíniszták a kisebbségi jogsérelmek vámszedői: így jutnak iskolaigazgatói, tanfelügyelői posztokhoz és más közalkalmazotti vezető állásokhoz a nemzeti kisebbségi közalkalmazottak kiűzetésével.

Ilyen zavaros politikai körülmények között, amikor gombamód szaporodnak a politikai pártok és általuk egyre nő a feszültség nemzetiségi vonatkozásban is, az NMF pusztá nyilatkozata nemzetiségi kérdésben korántsem járult hozzá az indulatok megfékezéséhez, mert a nyilatkozat elvi követelményeit nem követték a konkrét, legális intézkedések.

A forradalom óta eltelt másfél hónap nem győzte meg a nemzeti kisebbségekhez tartozó tömegeket a román demokrácia hitelességéről, és nem keltett bizalmat az iránt, hogy gyümölcsözőek lesznek az ígéretek. Akkor, amikor a közvélemény konkrét tetteket vár a ceausista diktatúrában elvesztett jogok orvoslására, és már az első kísérletek a román reakció dühödt támadását váltották ki, tettekre van szükség. A bizalomhiány különböző formákat öltött: tiltakozó tömeggyűlések Csík-szeredában és Székelyudvarhelyen; tovább folytatódik a németiség aggasztó méretű kivándorlása. Segesváron a helyi németiség egyik gyűlésén a jelenlévők 68%-a jelentette be távozási szándékát. Az ok nyílt megvallása: nem bíznak abban, hogy megtarthatják nemzeti identitásukat.

A fent vázolt helyzet megoldására a következőket tartom szükségesnek.

Az NMF-nek mint politikai pártnak határozott fellépését a nemzeti kisebbségek jogállását illetően Romániában a nacionalista-soviniszta megnyilvánulások ellen.

Ösztönözni kell a művelődés, a tudomány, a művészet, a közélet tekintélyes képviselőit, hogy a sajtóban, rádióban, televízióban nyíltan foglaljanak állást hazánk összes állampolgárai barátsága, testvérisége mellett, elítélve a szélsőséges megnyilvánulásokat, azokat a hazug állításokat, amelyek kétségbe vonják a demokrácia eredményeit, a nemzetiségi jogok helyreállításának szükségességét mind itthon, mind szomszédságainkban.

A mass-médián keresztül népszerűsítsék azokat az erkölcsi, politikai, jogi normákat és mindazokat, amelyek az európai tapasztalatokra épülnek (lásd Finnország, Svédország, Svájc, a balti államok, a Moldáviai Köztársaság stb.), és amelyek az együttélés az egyazon vagy szomszédos területeken élő etnikai közösségek együttműködésére vonatkoznak.

Nemzetiségi Minisztérium létrehozása.

Az ország új alkotmányában elismerni és garantálni kell a kisebbségek egyéni és kollektív jogait.

Ki kell dolgozni és törvénybe iktatni a Nemzeti Kisebbségi Statútumot, amely az alkotmány előírásait a gyakorlatban szabályozza törvényileg.

Május 20-ig dolgozza ki az Oktatásügyi Minisztérium azt a programot, mely szabályozza a nemzeti kisebbségi anyanyelvi oktatás rendszerét az óvodától a felsőoktatásig az összes járulékos feltétellel (anyagi alapok, dotáció, tanszemélyzet, tankönyvek stb.).

Az utóbbi időben tömeges méreteket öltött német emigráció sürgős intézkedéseket tesz szükségessé (esetleg az NSZK hivatalaival együttműködve), amelyek ellensúlyozzák a reménytelenséget és pánikhangulatot a népesség körében. Mély-

reható tanulmányozás révén összetett politikai, gazdasági, tanügyi, kulturális intézkedéseket kell foganatosítani, hogy kedvező körülményeket teremtsünk a még helyben maradó németiség számára, mely egyelőre nem bízik a jelenlegi politikai vezetésben, aggodalommal néz jövője elébe, látván nemzeti közösségük ellen a negatív megnyilvánulásokat.

Törvényerejű rendeletet kell kibocsájtani, mely súlyos büntettnek minősítene minden olyan cselekményt – bármilyen formában nyilvánuljon is meg –, amely a román (magyar, bolgár, szerb, török stb.) és más nemzetiségű, illetve fajú egyén, közösség barátságának és testvériségének a meg-bontására irányul.

Törvényileg kell megtiltani és büntetni mindenfajta nacionalista, sovinszta, revizionista vagy faji uszítást, illetve a személyi, etnikai, faji érzelmeket és méltóságot sértő megnyilvánulást.

Nem rendelkezünk konkrét adatokkal a magyar nemzetiségű román állampolgárok számáról, akik kivándorlási szándékukat nyilvánították. A hosszas megpróbáltatások és a politikai zűrzavar viszont felgyorsíthatja a romániai magyarok emigrációs mozgását, amely beláthatatlan politikai, gazdasági és társadalmi következményekkel járhat.

Következésképpen felhívjuk a figyelmet, hogy olyan helyzet alakult ki, amelyben még a múltban elveszített jogok helyreállítása is ellehetetlenült, még kevésbé lehetséges hosszú távon biztosítani a stratégiai célt – a nemzetiségek önazonosságának a fenntartását.

Ilyen körülmények közt, melyek nemcsak kedvezőtlenek, de kimondottan veszélyesek hazánk demokratizálását, jövőendő nemzetközi kapcsolatait illetően, sürgős, halaszthatatlan lépéseket javasolok ezen a téren.

1990. február 5.

Király Károly
az NMF alelnöke,
a Nemzeti Kisebbségi Bizottság alelnöke

NYILATKOZAT

Az 1989. december 22-i népi forradalom megdöntötte a ceausisza diktatúrát, az így kialakult politikai új feltételei közepette pedig a forradalmi hatalomként létrejött Nemzeti Megmentési Front kiemelkedő szerepet kapott a politikai és gazdasági helyzet stabilizálásában, megakadályozta, hogy az ország az általános káosz felé sodródjék.

Az új hatalom jogalkotási, gazdasági és társadalmi tevékenysége, a társadalmi és a gazdasági élet viszonylagos stabilitásának megteremtése feltárta egy pluralista politikai rendszer bevezetésének perspektíváját az ország összes egészséges, demokratikus politikai erőinek szabad kibontakozása útján.

A Nemzeti Megmentési Front nyilatkozatát a nemzeti kisebbségek jogairól a román demokratikus közvélemény, az összes nemzeti kisebbségek megaláztatással fogadták, mint az új román demokratikus hatalom képviselőinek határozott és elvi elhatárolódását a forradalom előtt folytatott nemzetellenes, az összes nemzeti kisebbségek durva elnemzetietlenítésére irányuló bűnös politikától.

Mindannyian egyetértettünk azzal, hogy Romániában egyetlen igazi demokráciának kell lennie mindenki számára és nem kettőnek: egy demokráciának a románok és egy másiknak a kisebbségek számára a közös hazában, a demokratikus Romániában.

Feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy ebben a történelmi pillanatban, amikor az összes politikai alakulatok és pártok részvételével megalakul a hatalom új szerve, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa, nyilatkozatot fogadjanak el a nemzeti kisebbségek jogairól, vagy tegyék magukévá a Nemzeti Megmentési Front nyilatkozatát ebben a kérdésben. Ilyen nyilatkozatot elfogadni annál szükségesebb, mivel az ország egyes övezeteiben erősen aktivizálódtak a nacionalista, sovén erők, amelyek közvetlen konfrontációkra szólítanak: személyes kirohanások kezdődtek, röpcédulákat nyomtatnak ki, sértegető rajzokat terjesztenek, különböző tevékenységekre bujtogatnak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és csoportok ellen.

Kérjük a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogainak érvényesítését, összhangban a nemzetközi okmányokkal, közöttük az állami, polgári és politikai jogokra vonatkozó nemzetközi paktummal, a helsinki európai biztonsági és együttműködési konferencia záróokmányával, a bécsi összejövetel záródokumentumával; az európai demokráciák humanista és demokratikus tapasztalatával és gyakorlatával;

a román tapasztalattal, beleértve az Erdély Romániával való egyesülésére vonatkozó gyulafehérvári határozatot is.

Abban a szilárd elhatározásban kívánunk hozzájárulni a politikai és nemzeti viszonyok stabilizálásához, hogy cselekvően részt vállalunk az annyira várt igazi hazai demokrácia megteremtéséből.

E célból javasoljuk törvényrendelet kibocsátását, amely bűncselekménynek nyilvánít bármely, a románok és a többi nemzeti, etnikai vagy faji kisebbséghez tartozó állampolgárok közötti egység, barátság és testvériség ellen irányuló cselekedetet.

Kívánjuk egy ilyen szabályozó rendelkezés kibocsátását, de határozott alkalmazását is:

a Köznevelési Minisztérium f. év április 15-ig alakítsa ki a nemzeti kisebbségek nyelvén folytatandó oktatás országos iskolahálózatát a jövő tanévre, elkerülve elsietett, hiányos vagy részleges helyi megoldások elfogadását;

a Nemzeti Kisebbségi Minisztérium mielőbbi felállítását;

a leendő alkotmány alapján nemzeti kisebbségi törvény kibocsátását, amely konkretizálná az alkotmányos rendelkezések alkalmazását.

Megjegyezzük, hogy a jelen nyilatkozatot 11 nemzeti kisebbség közmegegyezéssel fogadta el, és az megkapta a Republikánus Párt hozzájárulását.

Romániai Magyar Szó, 1990. február 19.

POLGÁRHÁBORÚ FENYEGET?

Bukarest Tienanmen terén, ahol múlt év december 21-én véresen mészárolták le a diktatúrát ellenző fiatalok tömegét, hatodik napja tart egyre népesebb részvétellel az egykori nomenklatura hatalmi pozíciói elleni tüntetés, amely máris megosztotta a román társadalmat. Tegyük hozzá nemcsak két, hanem több táborra is. Vannak, akik egyetértenek, vannak, akik nem a tüntetés céljaival, és sokan árnyaltabban fogalmaznak, de egyelőre rengetegen semlegesek maradtak. Az alábbiakban *Király Károlyt*, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának alelnökét faggatjuk a tüntetéssel kapcsolatosan, tehát egyikét azoknak, akik ellenzik „az utcai hatalmi harcot”, de aki túl tudja tenni magát azon, hogy egykor (annak közel két évtizede) a nomenklatura tagja volt.

Gyarmath János: *Alelnök úr, hosszabb külföldi útról tért vissza, s egyenesen belesöpött az események sűrűjébe, amelyek megzavarták még a békésnek ígérkező miniparlamenti ülészakot is. Mi a véleménye a lényegében önt személy szerint is érintő tüntetésről, annak céljairól?*

K. K.: Álláspontomon a történetek mit sem változtattak. Ha emlékszük, legutóbbi beszélgetésünk alkalmával határozottan kijelentettem, hogy egyetértek a Temesvári Kiáltvány 8. pontjának lényegével, tehát azzal, hogy az egykori kommunista vezetők tartózkodjanak a hatalomért vívott harctól. Persze az ügy sokkal bonyolultabb annál, hogy egyetlen tollvonással meg lehetne oldani. A kommunista nomenklátúra a maga során ugyanis nem egyszínű, a Ceaușescu-rezsim fenntartásában nem mindenki vállalt szerepet, mi több, sokan elleneztek azt... Ugyanakkor ebben a társadalmi csoportosulásban sok az értékes ember, akinek tudását és tapasztalatát nem nélkülözheti az ország. Egyetértek tehát az RMDSZ kongresszusának a határozatával, amely elveti a kollektív felelősség elvét, amiből azt értem ki, hogy esetenként kell döntenie arról: vállalhat-e szerepet valaki az új társadalomban, vagy sem.

Gy. J.: *Az elv és a gyakorlat között azonban szakadék keletkezett. Már januárban kifogásolták a tömegek, az újságok, pártok és szervezetek számos egykori kommunista vezető „rehabilitálását”, felelős posztba állítását. S mintha ez a folyamat az utóbbi időben felgyorsult volna. Aztán ott vannak a perek is, amelyek nem akarnak kimozdulni a holtpontról, arról nem is beszélve, hogy sem Bukarestben, sem máshol ma sem tudni, kik lőttek a tüntető tömegekre. Számos szervezet, az ifjúság egy része joggal érezheti tehát úgy, hogy rászedték, csak a Ceaușescu-klán ment, a második vonal azonban maradt!*

K. K.: Mindez így igaz. A társadalmon bizalmatlanság vett erőt, ami érthető, mert a Front megkésett számos lépéssel, illetve lefékezett számtalan folyamatot. Sajnos, a Front és szövetségesei a választási kampányban manipulálnak, túlon túl sokat adnak a tömegek pillanatnyi hangulatára. Így igyekeztek választási tőkét kovácsolni az etnikai feszültségekből, konfliktusokból, de nem csak azokból. Az emberek pedig előbb-utóbb átlátnak a szitán. Ráadásul a kormány, amelyet ugyebár a Front nevezett ki, nem foglalkozik eleget és érdemben a gazdasági helyzettel, nem hozta meg a megfelelő intézkedéseket a társadalmi termelékenység növelésére, közvetve a kellő árualap megteremtésére; ami pedig az ellátást illeti, annak nem százalékokban kifejezve, hanem radikálisan kellett volna javulnia.

A konfliktushelyzetért azonban nem lehet csak a Frontot hibáztatni, hiszen nem csak rajta áll a vásár. Nem különbek a Deákné vásznánál az ellenzéki pártok, főleg a történelmieken. Nem bíznak ugyanis abban, hogy megfelelő pozíciót szerezhetnek a majdani parlamentben, s bedobnak minden eszközt helyzetük erő-

sítéséért. Módszereik azonban elavultak, korszerűtlenek, nem egy esetben antidemokratikusak. Ez alól a baloldal sem kivétel. Ennek az a baja, hogy még mindig nem tudott megszabadulni a kommunista eljárásoktól. A politikai erők tehát nem érik fel ésszel, hogy az ország kivezetése a válságos helyzetből lehetetlen a hagyományos gondolkodásmóddal. Emiatt aztán a tömegek jó része távol marad a választási kampánytól, azt mondhatnám, hogy ki vannak ábrándulva. Nem lát alternatívát, lényegében nem ért egyet sem az egyik, sem a másik féllel. Ebben a helyzetben, ha hagyja, hogy megbukjon a jelenlegi vezetés, amely kétségtelen hibákat követett és követ el, az polgárháborúhoz vezethet. Azzal, hogy kijelentik, nem kell Iliescu, még nem tettek semmit, csak tagadtak. Most viszont arra lenne szükség, az ország helyzete azt követeli meg, hogy tudjuk, mit és kit akarunk. Ha nem Iliescut, akkor kit? Mert elutasítják ugyanúgy Câmpeanut, de el Rațiut is. És akkor kit?

Gy. J.: *Ez azt jelentené, hogy zsákutcába került a román társadalom? Hogy nincs kiút ebből a helyzetből?*

K. K.: Minden helyzetből, a legnehezebből is, van kiút. Véleményem szerint ez a párbeszéd útja. Megint csak azt kell mondanom, hogy sajnós, ami most az utcán történik, az magába foglalja a román társadalom összes ellentéteit, tükrözi a politikai zűrzavart, tehát mindazt, ami felfedezhető a kormányon, a pártokon és a miniparlamenten belül is. Mert ne legyünk naivak. Az NSZIT-ben folyamatosan érvényre jutó konfliktust valakik, valamilyen erők vitték ki az utcára, s azok tartják fenn napokon át. Mint ahogy az is igaz, hogy az ideiglenes hatalom nem ismerte fel a veszélyt, nem tudott már a kezdetek kezdetén megfelelő választ adni, felvenni a párbeszéd fonalát. Pedig jelen pillanatban a hatalomért harcolni az utcán képtelenség, hiszen nem egészen egy hónap múltán már az urnák elé járulunk. Márpedig most az érveknek, a politikai platformoknak kellene összezsapniuk. Azt követően pedig döntsön a választó, ne pedig az utca, amelyet manipulálni lehet. Pláne, ha nincs alternatívája.

Gy. J.: *Értsem azt, hogy elítéli a tüntetőket?*

K. K.: A tüntetőket nem, a tüntetést igen. Számos követelésük jogos. Csak a tiltakozás formája ellen vagyok, mert az ország sorsára nézve nagy veszélyt rejt magában, megfékezhetetlen összezsapásokhoz vezethet. S erre most semmi szükségünk. Arról nem is beszélve, hogy a konfliktus kimenetelét még csak sejteni sem lehet. Éppen ezért ismét csak azt mondom: a párbeszéd elengedhetetlen.

Romániai Magyar Szó, 1990. február

KÖTETLEN BESZÉLGETÉS KIRÁLY KÁROLY ÚRRAL, A NEMZETI SZÖVETSÉG IDEIGLENES TANÁCSA ALELNÖKÉVEL

Gyarmath János: *Közel két és fél hónap telt el a forradalom óta, körülbelül ugyanannyi maradt hátra a május 20-ra beütemezett választásokig. A mögöttünk maradt hetekben az ország számos válsághelyzetet élt meg, volt eset, amikor maga a demokrácia került veszélybe, destabilizáló erők jelentek meg a politikai színtéren, de olyan problémák is, amelyek felszínre törésére számítottunk ugyan, de talán nem ilyen hamar, és nem ilyen éles formában. Ezek közül is kiemelkedik a nemzetiségi kérdés, amelynek megoldása, illetve megoldatlansága több városunkban, egész vidékeken elmérgesítette a helyzetet. Már-már azt merném mondani, hogy „frontok” alakultak ki, mind a két érdekelt fél között, mind pedig a románságort belül. Hogyan látja ön: mere tartunk? A megbékélés, vagy éppen fordítva, a konfliktus éleződése felé?*

K. K.: Kezdeném a jelenlegi állapotok rögzítésével. Mindenki előtt világos, hogy a mai helyzet a nemzetiségi kérdésben eléggé bonyolult. De az is, hogy nem lehet jobb, mint a rendszer demokratizmusáé. Mint említette, valamivel több, mint két hónap telt el azóta, hogy megdőlt a régi diktatórikus rendszer, azóta, hogy azt mondhatjuk, demokráciában élünk. De milyen demokráciában? Mindenki ajkán ott ez a szó, mindenki használja, de kevesen tudják, hogy mi is az. Mindenki a maga módján értelmezi, és azt hiszi, hogy neki azt szabad csinálni, amit jónak lát.

Holott a demokrácia nem egyéb, mint társadalmi normák összessége, amelyeket a társadalom szögez le, s amelyek mindenikét a társadalom minden tagjának be kell tartania, ha tetszik, ha nem. Olyan normák tehát, amelyeket az egész társadalomnak egyféleképpen kell értelmeznie, egyféle mércével kell megítélnie, ugyanakkor mindenkinek egyazon mércével juttat mindenből, persze társadalmi, törvényes jogokból is. A demokrácia ugyanakkor és mindennek felett emberi respectust, méltóságot, kölcsönös megbecsülést feltételez. Hiszen kölcsönös megbecsülés és tisztelet nélkül nem létezhet demokrácia. Ezeket a gondolataimat nyilván nem tudományosan fogalmaztam meg, inkább úgy, ahogy a mindennapi életben lennie kellene.

Gy. J.: *Visszatérve a kérdéshez, a nemzetiségi kérdés megoldása csakis ebben a keretben képzelhető el. Tehát a demokratikus normák felállításával, elfogadásával és érvényesítésével, a kölcsönös tisztelet és megbecsülés alapján. Ingatag, gyenge lábon álló demokráciánk erre még képtelen. Így alakulhatott ki konfliktushelyzet. Pontosabban tολakodott ismét előtérbe, hiszen a konfliktus maga létezett, de azt a diktatúra elfojtotta, elfedte. Az ellentétek tehát léteztek, most csak felszínre kerültek, kirobbantak. S úgy*

robbantak ki, ahogyan azt a felek a maguk módján érezték, értelmezték. Volt azonban egy pillanat, amikor abban az illúzióban élünk, hogy ezek a konfliktusok egyik napról a másikra eltűntek. Amikor együtt folyt a vér, tényleg testvérnek éreztük magunkat. Ez csak illúzió volt?

K. K.: Nem volt illúzió. Tulajdonképpen az történt, hogy akkor, amikor az emberek egymásra vannak utalva, amikor közös cél fűti őket, amikor a közös érdek jobban hat, mint a saját, akkor az egyén képes fölemelkedni erkölcsileg egy olyan szintre, amely a mindennapokban elképzelhetetlen. Ez történt a forradalom idején is. Mindenki félretett mindent és önfeláldozóan vetette magát harcba – lényegében nemcsak önmagáért, hanem embertársaiért. Akkor nem volt érdekes, hogy valaki román vagy magyar. Talán ez a legigazibb, legvegytisztább demokrácia. Nem nézte senki, hogy ki milyen nyelven beszél, imádkozik vagy kiált. Mindenki egyetlen célt követett: megdönteni a gyűlöletes diktatúrát, a régi rendet, hogy helyébe újat teremtsen. Az emberek, a tömeg mindezt oly égetően óhajtotta, oly határozottan akarta és tett érte, hogy eszébe sem jutott azon gondolkozni, miként és az újjal melyek további szándékai.

Mindez így igaz, de csak egy bizonyos pontig. Mert már akkor, azokban a pillanatokban voltak olyanok is, akik igyekeztek kihasználni a helyzetet, s ez, ha figyelmes voltál, meglátszott rögtön. Én például, aki aktívan részt vettem a marosvásárhelyi eseményekben, ezt a jelenséget mindjárt észleltem, hiszen azonnal jelentkeztek a nacionalisták, a sovinszták, a mindenféle „isták”, de olyanok is, akik át akarták magukat menteni a régi rendszerből az újba. Ezek nem törődtek semmivel, csak saját magukkal, saját sorsukkal. Éles szemükkel azonnal felmérték a helyzetet, s rájöttek, hogy itt lehet valamit keresni.

Ugyanakkor azonnal szeretném leszögezni, hogy ez nem volt tömegjelenség, s a nacionalizmus, a sovinizmus feléledése ma sem az. A nemzeti kérdés sajnos manipuláció eszközévé vált, a manipulátorok pedig csakis a saját érdekeiket tartják szem előtt. Ők azok, akik hol erősebb, hol gyengébb hullámokat kavarnak. Ez pedig nagyon veszélyes játék, hiszen a nacionalizmus olyan, mint a járványos betegség: gyorsan terjed, hiszen illúziókat kelthet az emberekben, nyilván hamisakat, de többek között a veszély érzetét sugallja. Ezt a történelem során már számos esetben igazolta az élet.

Csodálkozni tehát azon, hogy a nacionalizmus és a sovinizmus felütötte a fejét, nincs mit. Persze, azt sem lehet mondani, hogy örvendünk megjelenésének. De higgadtan meg kell állapítanunk, a jelenség létezik, föl kell mérnünk a helyzetet, hogy szembenézhessünk veszélyeivel, mi több szembe is szálljunk – keményen, és mindenhol, ahol szükséges. És mozgósítani kell ellene az erőket, főleg a másik fél

higgadt, racionális, becsületes, józan eszű, kulturált elemeit, hogy vegyék fel a harcot a saját bajkeverőikkel, nacionalistáikkal. Mert máskülönben az a veszély fenyeget, hogy elfajul a dolog, amint az sajnos megtörtént máshol, a Szovjetben például, ahol nagyon nehéz gátat vetni a jelenségnek.

Gy. J.: *Véleménye szerint tehát a másik fél józan erőiben kell bízunk, attól kell várnunk a megoldást, a konfliktus kioltását?*

K. K.: Attól is. Az azzal való együttműködéstől is. De nem csak. A leghatásosabb eszköz ilyenkor ugyanis az, hogy az államhatalom, a kormány vegye fel a harcot, mindenekelőtt a törvény erejével, olyan törvényekkel, amelyek az általános emberi jogok normáin nyugszanak, azokat tartalmazzák és azoknak szereznek érvényt.

Éppen ezért küzdelmünket az utcáról át kell helyeznünk a törvényhozó szervek működési területére. A magam során én az államvezetőségben éppen ezt tartom kiemelt feladatomnak. Igyekszem mozgósítani mindazokat az erőket, románokat és nem románokat, kisebb-nagyobb tisztségeket, állásokat betöltő személyiségeket, hogy felhívjuk a figyelmet a ránk leselkedő veszély méreteire és következményeire, arra hogy nem szabad engedni a nacionalista nyomásnak, mert az olyan károkat okozhat, amely évtizedekig, hosszú távon hat, megfertőzi az emberek lelkét. S mindennek nemcsak a kisebbségek látnák kárát, hanem az egész ország, hiszen békéje lenne feldúlva.

Elégtételek az, hogy ezzel a véleménnyel ma már nem állok egyedül, sikerült mozgósítanom az ideiglenes tanács végrehajtó bürojának tekintélyes részét, s így az az elkövetkező napokban érdemben foglalkozik majd a kérdéssel, az egész jelenséggel, hiszen napirendjére tűzte a vitát, s hamarosan – remélem – eljutunk a döntésekhez is. Ez jó és öröndetes.

Ebben a helyzetben még az is jó, hogy az erőviszonyok is kedvezően alakulnak. Így meg vagyok arról győződve, hogy a vita gyümölcsöző lesz. Az is bátorít, hogy az utóbbi napokban a sajtóban, a román nyelvű sajtóban is hangváltás történt, egyre több azoknak a neves szerzőknek a száma, akik európai módon és szellemben közelítik meg a kérdést, keresik a lehetséges megoldást.

Látszik, érezhető, hogy a szélsőségesen nacionalista, sovén szemlélettel, amelyet a Vatra Românească, a Nemzeti Parasztpárt, de annak inkább csak az egyik szárnya képvisel, sok értelmiségi, józan fejű politikus szembeszáll, hol keményebben, hol kevésbé keményen, de most nem is ez az érdekes. Tehát optimista vagyok. Optimista, s hiszem azt, hogy nem kell megbékélnie ennek a két népnek, hiszen nem is volt összeesve. Sem a román a magyarral, de a többi nemzetiséggel sem, akivel baja-gondja volt ennek vagy annak, egykor vagy újabban.

Az is üdvözölni való tény, hogy abban csaknem mindenki egyetért: a Ceaușescu-rendszer mindenkinek rossz volt, mindenkit elnyomott. Ezen nem is vitatkozunk... egy bizonyos pontig. Mert egy bizonyos pontnál ugyanis mi eltérünk, s azt mondjuk, hogy az elnyomás minket jobban sújtott, hiszen megsértette nemzeti érzelmeinket és törekvéseinket, meg akart fosztani identitásunktól, elvette jogainkat, iskoláinkat, elrabolta tőlünk jövőnket. Hát ezt a románok, még a józanok sem, nem érzik mindig így. Sokan hangoztatják, hogy az elnyomás egyaránt kifosztott valamennyiünket. Persze, ez így nem igaz. Éppen ezért nekünk jobban kell inzisztálnunk, talán hangosabban kell követeléseinket megfogalmaznunk, azt kell mindenekelőtt az új rendszertől követelnünk, legalább azt adja vissza, amit a régi elvett, vagy egyáltalán nem adott meg. Hiszem azt, hogy ezt el lehet érni és meg lehet kapni.

Gy. J.: *Sokan ezzel kapcsolatosan felteszik a kérdést: miért fontos ez éppen most? Sokat hangoztatott vád az, hogy a magyarok, a nemzetiségek türelmetlenek, sietnek; hogy erőszakosak. Még a józan hangvételű nyilatkozatokban, cikkekben is jelen van ez a gondolat.*

K. K.: Ez így igaz. Mint ahogy az is, hogy sietünk, türelmetlenek vagyunk. Ez viszont természetes. Elvégre nem maradtunk el a harcban sem, ott voltunk az első sorokban.

A népfelkelés lángját a Tőkés László lelkéssel szolidarizáló tömeg – immár román, magyar, szerb és német emberekből álló élő lánc – lobbantotta fel. Tehát, kérdem én, miért maradnánk le akkor, amikor az egykor mindenkinek tiltott gyümölcsből mi is részesedni akarunk? A társadalmi és politikai élet különben ma oly gyors léptekkel halad, hogy ha mi éveket várunk, akkor bizony lemaradunk, s jogainkkal akár évek múltán sem élhetünk.

De nem csak erről van szó. Hanem arról is, hogy választásokra készülünk, amelyeknek kimenetelét senki sem veheti biztosra, de ha még biztosra is venné, arra már nem tehetne esküt, hogy a győztes formáció tevékenységét velünk, a nemzetiségi kérdés megoldásával kezdi. S nem is fogja kezdeni, hiszen ott tornyosulnak majd feje felett a gazdaság ügyei, de neki kell látnia az Alkotmány kidolgozásának, ami eltarthat akár egy évet is; de ki kell alakítania az államhatalom és a közigazgatás rendszerét is. S ha mindezen túl lesz, csak akkor foghat hozzá a nemzetiségi törvény felvázolásához, megfogalmazásához, ami, meglehet, újabb esztendő múltán ér rá.

Mindezt kívárni pedig egyszerűen lehetetlen, mi több, nem szabad. Nekünk ugyanis garanciát kell kapnunk arra, hogy problémáink megoldódnak, hogy elvett jogainkat visszakapjuk, hogy ezeket a jogokat nemzetközi mércével mérve fogal-

mazzák meg és léptetik életbe. Ráadásul számos jel mutat arra, hogy máris nagy az ellenállás e téren, sokan még azt a keveset is megtagadnák – mint említettem –, ami van, vagy ami formálisan, tartalmától kiürítve papíron létezett.

Beszélgetésünk első fele azzal a megállapítással szakadt meg, hogy a románság a nemzetiségeket sietséggel, türelmetlenséggel vádolja, amire csak azt lehet mondani, hogy azok nem maradtak le a harcban sem, nem akarnak lemaradni tehát a jogok megszerzésében sem.

Gy. J.: *Király úr, a türelmetlenség nemcsak a nemzetiségi kérdés terén nyilvánul meg, hanem a gazdasági, a társadalmi és politikai élet mondhatni minden területén. A sztrájkok, a tüntetések egymást érik, bár sokszor ezeknek igazán lehetne vitatni jogosságukat és céljaik realiztikus voltát. A kormány mégis sorra enged a követelményeknek, bár tudatában van annak, hogy minden fizetés kiigazítás csak az életszínvonal illúzióját kelti. A nemzetiségi kérdés területén viszont sokkal hajthatatlanabbnak bizonyul, nem nagyon akar engedni, illetve a bajokat orvosolni. Maga a kormányfő párizsi útja során nemcsak sietséggel jellemezte a kisebbségek törekvéseit, hanem úgy fogalmazott, mintha kötelessége volna követeléseiknek ellenállni.*

K. K.: Ha pontosak az értesüléseink, s mivel nem cáfolták meg, azoknak kell lenniük, akkor Roman miniszterelnök nyilatkozatából valami ilyesféle derül ki. Véleményem szerint ez együtt azzal a ténnyel, hogy nem válaszol a kormány beadványainkra, jelzi, hogy Petre Roman nem gondolta át kellőképpen azt, amit mondott, s nem bizonyult jó diplomátának sem. Mert egy jól képzett politikus, ha csak egy kicsit is odafigyel, gondolkodik, nem enged a szélsőséges vélemények befolyásának. Függetlenül azonban attól, hogy befolyásolták, vagy sem, egy ilyen kijelentés megbocsáthatatlan hiba, hiszen egy kormányfőnek lényegében semmilyen kérdésben sem szabad véleményt nyilvánítania a valós helyzet kellő ismerete, megfelelő információk nélkül. Tudomásom szerint ma már sajnálja a történeteket, belátja, hogy hibázott, mi több, vonalvezetésén is változtatott. Hogy milyen mértékben? Az csak ezután derül ki, amikor a nemzetiségi kérdés vitára kerül, amikor a meghozandó döntéseket gyakorlatba kell ültetni...

Sajnos, ezzel kapcsolatosan is ellentétesek információink. Mert állítólag ugyancsak tőle származik az az utasítás is, hogy egyelőre nem lehet a településeket jelző táblákat, az utcaneveket, a cégtáblákat, reklámokat a nemzetiségek nyelvén jegyezni, mert arra nincs külön törvény. Úgy vélem, segíteni kell neki, hogy megértse: egy kormánynak ilyen dolgokban elvi álláspontra kell helyezkednie, nem pedig egyik vagy másik csoportosulásnak a kedvében járnia, arra hajlania, amerre a szél fúj, vagy pedig a népszerűséget hajhásznia. Még akkor sem, ha esetleg megpályázni készül az államfői tisztséget. Különben az sem vall különösebb politikai

érettségre, hogy Ion Iliescu a javaslatára írta alá egy államminiszter kinevezését, akinek a szerepe ma sem tisztázott a kormányban.

Mindez azt jelzi, hogy nem érzékeli a társadalmi fejlődés, kibontakozás irányát. Sajnos, ki kell mondanom ezeket az igazságokat, mert mi nem taktikázhatunk, nem vehetjük figyelembe, hogy valaki megsértődik; mi nem várhatunk senkinek a kegyeire. Már csak azért sem, mert a kisebbségi jogok nem kegyek, nem ajándékok, azokat nemzetközi normák szögezik le, a demokrácia eredője. Mi több, számos országban már gyakorlattá vált tények. S mindezek alapján az ember felteheti a kérdést: minderről nem tudnak a kormány szintjén, a kormánytisztviselők minderről nem hallottak? Pláne, ha tanulmányaikat külföldön végezték, ott magas doktori címet is szereztek.

Gy. J.: *Ha már ilyen szépen kiosztottuk a kormányt, gondolja, bennünk nincs semmi hiba? Például bennünk, magyarokban?*

K. K.: Dehogyan gondolom! Meg vagyok győződve arról, hogy mindenki van, s mi sem vagyunk kivételek. Emberfia ugyanis még nem született, akiben csak jó lakoznék, s olyan sem, akiben csak rossz. Persze, hogy van! Mert nézzünk csak egy kicsit magunkba, elemezzük eddigi tetteinket. Őszintén és körültekintően. Ha ezt tesszük, s kell tennünk, akkor el kell ismernünk, hogy az oktatás menetét nem lett volna szabad megzavarnunk az első évharmad végén, a vakációban. Kétségtelenül sok helyen, ahol nem volt meg a kellő megértés, ez rossz vért szült. Aztán megvannak a mi nacionalistáink is... Ezek azonban most az államra, a közmegegyezésre nem jelentenek veszélyt, nem jelenthetnek veszélyt, ugyanis nem hangadók.

A helyzet stabilitására most sokkal veszélyesebbek az államalapító, az uralkodó nemzet nacionalista, sovén elemei, megnyilatkozásai, hiszen magatartásukkal megkérdőjeleznek egy egész folyamatot. Veszélyes az például, ha a *Rompres* lehoz feleltlenül egy közleményt, vagy felhoznak a hatalom csúcsaira egy államminisztert, aki ismert nacionalista nézeteiről. S az nem véletlen, hogy a sajtó az ilyen miniszterekkel, igazgatókkal és másokkal veszi fel a kapcsolatot, terjeszti nézeteit – nem egyszer a korrekt, pártatlan tájékoztatás leple alatt.

Teszem fel a kérdést: ebben a helyzetben milyen veszélyt jelentene, tegyük fel, ha megjelenne egy szélsőséges nézeteket tartalmazó magyar cikk is? Esetleg egy pár ember tudatában foganna meg, de társadalmi veszélyt nem képezne. Legfeljebb tápot adna azoknak az elcsépett elméleteknek, hogy az ország területi épsége veszélyben van. Ezeknek viszont már foganatjuk van, nagy tömegeket mozgósítanak. Sajnos, még mindig. Bár ez a diverzió rég lejáratta magát. Együtt Ceaușescuval, aki az utolsó pillanatban is pontosan ezzel próbált éket verni a román nép és a nem-

zetiségek közé. S ha ez a technika visszatér, ha az értelmiségiek is terjesztik, akkor az már veszély. Az országra, annak békéjére.

Mert tudni kell, hogy egy olyan nép, egy olyan ország, amely nem tud megtisztulni az efféle teóriáktól, nem tud helyet szorítani magának az új Európában sem. Ez pedig egyszerűen azt jelenti, hogy a diktátor ment ugyan, de valahol a szelleme mégis itt maradt, beleférközött egyes emberek tudatába. Nyilván leányálom volna azt hinni, hogy egy-két hónap alatt le lehet számolni ezzel a szomorú hagyatékkal. Hiszen az a társadalmi réteg, amely fenntartotta, amely éltette őt és rendszerét, tovább él. Mi több, úgy látszik, hogy annak idején többen hitték azt, amit csináltak, mint ahogy azt mi hittük. Mert azt hittük, hogy azok, akik csinálják, nem hiszik, kényszerből állnak mellette. Tévedtünk. Mindezek nemcsak ott folytatják, ahol a diktátor abbahagyta, hanem továbbmennek, kétségbe vonják Groza Pétert, akit azzal vádolnak, hogy sokat adott a kisebbségeknek, Gyulafehérvárt pedig egyenesen tévedésnek tekintik.

Ezt akkor láttam, vettem észre igazán, amikor a feliratok kérdését tárgyaltuk az NSZIT Végrehajtó Büroájában. Meglepetésemre, akik pattogtak, azok nem a pártok képviselői voltak, hanem a Front emberei. Szerencsére a Büroában már kialakult egy egyensúlyféle, s olyan emberek álltak mellém, mint Radu Câmpeanu, Toma George Maiorescu, Ion Minzatu, akik azonnal elismerték a javaslat megvalósításának szükségességét. S objektív volt a kérdésben Ion Iliescu is. Így aztán az olyanoknak, mint Ion Cărmătru és Radu Nicu vagy Nicolae Radu el kellett hallgatniuk...

Na, de eltértünk egy kicsit a tárgytól, a kérdéstől. Hogy nekünk vannak-e hibáink? Vannak, mint mondtam. De ez ránk tartozik. Nekünk kell felvenni azokkal a harcot. Emlékszem, e téren született egy egyezés. Még akkor, amikor műtét után visszatértem Magyarországról. Akkor történt az a sajnálatos eset, hogy Iliescu a szeparatizmust emlegette... Domokos Géza és Tőkés László azzal fogadtak, hogy lépünk ki a Frontból. Türelemre intettem őket, s felhívtam Iliescut és Romant telefonon. Akkor abban egyeztünk meg, hogy mindkét fél seperni fog a háza tája előtt, harcol a saját nacionalistáival. Ezt az egyezséget mi mindmáig betartottuk, szélsőséges megnyilatkozásra magyar részről nem került sor...

Gy. J.: *Néhány nehéz napnak nézünk elébe. Sok minden akár ma már eldőlhet.*

K. K.: Igen eldőlhet, és el is kell, hogy dőljön, még hozzá számunkra pozitív vonatkozásban. Mert, mint már említettem, megérett a helyzet arra, hogy megszülessen a Nemzetiségi Minisztérium. Az ezzel kapcsolatos törvénytervezetet és a megfelelő dokumentációt letettük. A miniszterelnök sem emelt kifogást. Az ügyet támogatja

Iliescu elnök, a Végrehajtó Büro csaknem valamennyi tagja, mondjuk úgy, hogy a többség.

A következő lépés az iskolaügy lenne, amelyről a szakminisztériumnak április közepéig adtunk haladékokat. Ha nem vinnék dűlőre, akkor a parlament elé kell vinni igényünket. S mivel a harmadik kérdéssel, a nemzetiségi törvény kibocsátásával várunk kell, célul azt tűztük ki, hogy az Ideiglenes Tanács nyilatkozatot fogadjon el alapvető egyéni és kollektív jogainkról, amelynek jogi alapját az 1918. december 1-jei gyulafehérvári dokumentum képezné. Mindezt a Nemzeti Megmentési Front már megfogalmazta, de szeretnénk, ha az előállt helyzetben ezt most megerősítenék és kiegészítenék.

Hogy miért van erre szükség? Azért, mert sajnos a demokráciát egyesek igen-csak szelektíven értelmezik, s úgy is akarják alkalmazni. Azaz valahogy úgy, hogy a többségnek nagyobb demokrácia, a kisebbségnek kisebb. Azon belül a magyarnak valamivel több, a németnek már valamivel kevesebb, hogy aztán az olyannak, mint a görög, az örmény – már semmi se jusson. Erről pedig szó sem lehet, mert demokrácia csak egy van, s az egy és oszthatatlan. Csak így találhatunk egymásra, csak így léphet ez az ország felemelt fővel abba a bizonyos közös európai házba.

Gy. J.: *Reméljük tehát a legjobbakat. Talán már ma este jó hírekkel érkezik.*

K. K.: Úgy legyen!

Romániai Magyar Szó, 1990. március

A NEMZETI EGYSÉG IDEIGLENES TANÁCSÁNAK A NEMZETI EGYSÉG IDEIGLENES MAROS MEGYEI ÉS MAROSVÁSÁRHELYI MUNICIPIUMI TANÁCSÁTÓL

Tekintettel az 1990. március 16-án és 17-én Marosvásárhelyen lezajlott eseményekre, valamint a megyében kialakult rendkívül feszült helyzetre, az RMDSZ Maros megyei vezetősége az illetékes helyi és központi szervek, valamint szervezetek tudomására hozza határozott állásfoglalását.

E hó 8-án a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem magyar diákjai üлősztrájkba kezdtek jogos követeléseik eléréséért, a magyar nyelvű oktatás visszaállításáért, a magyar hallgatók beiskolázási számának arányos növeléséért és

az egyetemi vezetésben való megfelelő képviselésért. Ez az ülősztrájk teljesen békés, példamutató módon zajlott le.

A Vatra Româneascănak és a marosvásárhelyi Diákok Ligájának képviselői provokációk sorozatával próbálták a helyzetet elmérgesíteni és az önálló magyar oktatás visszaállításáért szervezett kulturális célú megmozdulást politikai síkra terelni. Ennek következtében, valamint a helyi és országos román nyelvű sajtó és tömegkommunikáció szándékosan félrevezető közleményei hatására március 16-án a marosvásárhelyi Tudor negyedben ittas egyének kifogásolva egy gyógyszerár kétnyelvű feliratát, zavargásokat kezdeményeztek: két lakásba is behatoltak, a be rendezést tönkretették, a lakókat bántalmazták, gépkocsikat rongáltak meg, lincshangulatot teremtettek, és többek között a helyszínen tartózkodó tévéoperatőröket is megverték. A helyi magyar sajtó két munkatársát és a helyi rádió igazgatóját alig sikerült a tömegharagtól megmenteni. Soviniszta jelszavakat kiabálva a felvonuló román tömeg körülvette a diákbentlakásokat és a zavargások egész éjszaka folytatódtak, letépték a magyar nyelvű plakátokat, letépték és elégették a polgármesteri hivatal magyar nyelvű feliratát.

Március 17-én 11 és 14 óra között a Liga Studenților [Diákok Ligája] által szervezett felvonuláson és nagygyűlésen szintén atrocitásokra került sor magyar nemzetiségű személyek ellen. Ugyanakkor a hívők nagy megdöbbenésére a menet behatolt a református egyház felsővárosi hivatalába, az ott tartózkodó személyeket bántalmazta, és egyházi javakat tett tönkre. Reális veszélyét látjuk annak, hogy a szándékosan keltett pogromhangulat több megyére is ki terjedhet, ezt bizonyítják a március 15-i szatmári események. Véleményünk szerint az események hátterében a Vatra Românească szervezet egyes tagjainak az összejöveteleken elhangzott nacionalista, soviniszta uszítása áll. Megengedhetetlennek tartjuk, hogy sem a municípiumi, sem a megyei Nemzeti Egységtanács, sem a bukaresti politikai vezetés, illetve a kormány semmilyen intézkedéssel nem vette elejét a beláthatatlan következményekkel fenyegető helyzet kialakulásának. Ez a passzivitás hozzájárul a jóhiszemű román tömegek félrevezetéséhez.

A zavargásokban sem a rendőrség, sem más karhatalmi szervek nem avatkoztak be többszöri sürgetésünkre sem, sőt képviselőinket kiutasították a rendőrség területéről. A helyi vezetés egyes tagjainak magatartása az utóbbi hetekben kimondottan hozzájárult a soviniszta indulatok felszabadulásához. A leghatározottabban követeljük a nemzeti kisebbségek létbiztonságának, valamint intézményeink biztonságának szavatolását, olyan kormányintézkedések meghozatalát, amelyek a példátlan uszításnak véget vetnek, és egyben a gyakorlatban garantálják egyéni és kollektív

jogainkat. Úgy véljük, hogy ellenkező esetben fennáll annak a veszélye, hogy ellenőrizhetetlen megmozdulásokra kerül sor.

A magyar kisebbséget képviselő RMDSZ határozottan tiltakozik az ellen, hogy a békés és civilizált formában előterjesztett, minden európai mérce szerint jogos igényekre válaszul egyesek a nyers erőszak eszközeit vonultatják fel, különös tekintettel arra, hogy ezek a jogos igények összhangban állnak az 1918. december 1-jei gyulafehérvári határozatokkal, illetve a Románia által aláírt nemzetközi szerződésekkel.

Marosvásárhely, 1990. március 17.

Sütő András
elnök,
RMDSZ Megyei és Muncípiumi
Intéző Bizottsága

Romániai Magyar Szó, 1990. március 18.

A TERROR NAPJA MAROSVÁSÁRHELYEN SÜTŐ ANDRÁS IS SÚLYOSAN MEGSEBESÜLT MÁRCIUS 19.

Hogy milyen légkörben élhette át Nagyenyed, Zalatna és Abrudbánya magyarsága 1848–49 vésznapjait, azt most hétfőn, március 19-én, megkóstolhatta Marosvásárhely is.

Az elszabadult tömegterror, pogrom, a lincselés óráit élte át az egész város. A tudósítás szövegéből, amennyire lehet, kihagyom a jelzőket, az indulatokat. Éppen elég felsorolni a puszta eseményeket, a tényeket.

Mi mindent kellene elmondani az előzményekről, a szélsőségesek félelmetes péntekéről és szombatjáról, a kiégett Trabantról, a Tudor negyedi patika főíratáról, amelyet a *Rompres* megdöbbentő módon, ezúttal is valótlannal közölt, hiszen annyi történt, hogy magyarul is kiírták azt a „felháborító” és „sértő” szót, hogy *gyógyszertár*. Az előzményekhez tartozik az összevert tévéoperatőrök kálváriája, a letépett és elégetett koszorúk története.

Minderre már utalt az RMDSZ Maros megyei elnöke, Sütő András rövid tájékoztató levele, amely a *Romániai Magyar Szó* tegnapi számában már olvasható volt.

És következett ez a gyászos hétfői nap. A délelőtti eseményeket sem részletezem sokat, a diákok általános figyelmeztető sztrájkját – a diákok különben a templomokban húzódtak vissza – az Orvosi Egyetemen, a parlamenti tájékoztató küldöttség „lerohanását”. Az egyre erősödő tömegnyomásra a megyei székház előtt összegyűlt négy- vagy ötezer tüntető tomboló követelésére a Nemzeti Szövetség Maros Megyei Tanácsának Bűrója rövid úton, teljesen antidemokratikusan lemondásra kényszerítette Kincses Előd alelnököt. Minderről egyszer majd részletezőbben számot kell adni.

Hanem az előre megírt forgatókönyv szerint a déli órákban nagyot változott a helyzet. Egy óra tájban 13 zsúfolt autóbusz hozta az erősítést a Görgény-völgyéből, Libánfalváról, Hodákról és Dédabisztráról. A délután folyamán még további autókönvojokon, nyitott teherkocsikon érkeztek a falusiak. „A venit Hodacul!” [Itt van Hodák!] – hangzott fel az artikulátlan üvöltés az utcákon.

A tömeg módszeresen átfésülte a belvárost, elpusztított mindent, ami bűnös magyar nyom volt, feliratféle, utcanév, például az ilyen táblát is, hogy strada Bolyai, letörtek, letéptek, leszaggattak mindent. Tömegméretet öltött a brutális provokáció, pofozás, verés. A helyi rádió ostromát csak a román szerkesztők tudták kivédeni, a tüntetők követelték, szűnjön meg mindenféle magyar adás, egyetlen megengedett nyelv a román.

Jókora feliratokat helyeztek el a régi városházára, a székházra: „Transilvania vatra Românească!” [Erdély román tűzhely!] – „Vrem unitate, nu dialog!” [Egységet, nem párbeszédet!] A többi skandált uszító, ultra jelszót nem írom le, valóban nem bírják el a nyomdafestéket. Megrohanták a színház épületét is, de oda végül is nem törtek be.

Délután 4 óra előtt vette kezdetét az RMDSZ székházának ostroma. A volt Királyi Táblát, az egykori Kendeffy-palotát középkori módszerekkel ostromolták meg a hodákiak: fejszével, szekercével, kétágú villával, hosszú nyelű villával, husánggal, doronggal, lánccal támadtak. Mintegy háromszázan lehettek kezdetben a székház védői, de amikor a felső kocsibejárónál betörtek az udvarra, akkor 75 ember vette be magát az épületbe.

A régi faajtók a súlyos fejszeceapások alatt megnyíltak, a védők felszorultak az emeletre, ahol megpróbálták elbarikádozni magukat, de a fejszés roham győzött, az RMDSZ vészhelyzetben tanácskozó egész vezetősége és a védők, mintegy hetvenöt ember, felmenekültek a padlásra.

Megpróbálták őket tűzzel kifüstölni, de ez már nem sikerült. Három és fél órán keresztül maradtak ott, bezárkózva az épület körül őrzőgő, egyre félelmetesebb ostrom közepette.

Hol volt mindeközben a karhatalom, a rendőrség és a hadsereg? Erről adjanak számot majd ők egy későbbi alkotmányos kivizsgálás során, mert annyit el kell mondani már most, hogy a hatóságok nem védték meg a székházat, nem védték meg a várost, nem védték meg a város magyar lakóit. Olyan erőket vonultatott fel a karhatalom, amely talán egy kirakodó vásár esetében elegendőnek mondható, de itt és ma felelőtlennek és nevetségesnek tűnt. A hatóságok szerepére az egész nyilvánosság választ vár az ország kormányától, az ország felelős vezetőitől!

Este 9 óra előtt 10 perccel jöttek le az első emberek a padlásról, miután egyes katonai vezetők szabad elvonulást garantáltak. Hanem a padlásról lejövő embereket embertelen, vad roham fogadta és kíméletlenül összeverték mindenkit. A láncok, kövek, levágott gumicsövek kegyetlen csattogását messzire lehetett hallani. Katonai csapatszállító kocsikkal vitték el rendre a hetven embert, de hogyan zajlott le ez: a kilépőket leverték lábukról, összerugdalták, a kocsik ponyváit letépték, dorongokkal, husángokkal ütötték, csépték a kocsiszekrénybe szorultakat. A kocsikat csak katonai fedezettel lehetett kivezetni a dühöngő tömegből. A katonaság és a rendőrség mindaddig jóformán csak szemlélte a véres eseményeket.

Ugyanez volt a sorsa Sütő Andrásnak is, most írjam úgy, hogy *Sütő Andrásnak, a legjelentősebb élő magyar írónak*. Súlyos sérüléseket szenvedett. Kisgyei tájon erős ütést kapott, felszakadt a fejbőre, szerencsére koponyacsont sérülése nem súlyos, de rögtön elvesztette eszméletét, elájult, elbukott, mártírtársai dobták fel a kocsira.

Sütőnek összeverték az arcát, mindkét szeme bevérzett, bal szeme nagyon súlyosan sérült, azzal egyáltalán nem lát, esetleg végleg meg is vakulhatott. Eltört több bordája, bal karja súlyosan összezúzódott.

A klinikák sürgősségi osztályain harmincnál több sebesültet láttak el, közülük több sérültet be kellett fektetni. De hogy hány embert vertek össze az utcákon, hányan sérültek meg tulajdonképpen, azt egyelőre hozzávetőleg sem lehet megmondani, hiszen sokan nem jelentkeztek még orvosnál. És esetleg nem is fognak.

Néhány román sebesültje is van az eseményeknek, pár románt azért vertek meg, mert azt hitték, hogy magyar.

Hát igen, legyünk őszinték, győztek az ultrák, diadalmaskodtak a szélsőségesek! Vért kívántak, megadatott nekik! Vasvilla, dorong, szekerce, fejsze, husáng – mindez nem tartozik a demokrácia kellék tárához.

Tragikus tény, hogy néhány román értelmiségi is jelen volt a székház ostrománál, sőt bent voltak az udvaron is, legalábbis mint szemlélők vagy megfigyelők. Hogy mit tettek tönkre a lelkekben hétfőn Marosvásárhelyen, az felmérhetetlen.

A történetek következtében a *Romániai Magyar Szó* csak ezen a héten közölheti Sütő András *Naplóját*, a napló nálunk lévő, kiszedett része, november végével záródik. A decemberi napok történetét még nem gépelte át a szerző, és felgyógyulása előtt erre már nem is kerülhet sor. A naplót tehát ilyen módon is írja és diktálja az élet.

Hogy még mi vár Marosvásárhely és Erdély magyar népére ezek után, az a hétfőről keddre virradó éjszaka, mikor ezeket a sorokat írom, nem tudható.

Marosi Barna

Romániai Magyar Szó, 1990. március 20.

KÖTETLEN BESZÉLGETÉS KIRÁLY KÁROLLYAL, A NEMZETI SZÖVETSÉG IDEIGLENES TANÁCSA ALELNÖKÉVEL

Az NSZIT székházaként szolgáló Parlament épületében Király Károlynak, az Ideiglenes Tanács alelnökének irodájában hirtelenjében négy telefont számoltunk össze. Hol egyszerre, hol felváltva esengenek, többnyire Marosvásárhely jelentkezik, de Csíkszereda, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy is beszél. Helyzetjelentéseket jegyeznek, óráról órára fejleményeket, amelyek kedd estére ismét tragikus színezetűre váltanak.

Nehéz megnyugtani a székelységet, amely érthetően félti Maros-parti sorsársait. Az RMDSZ helyi vezetőinek sikerül azonban féken tartani és lokalizálni az indulatokat.

Közben egy szinttel lennebb, az alagsorban elhelyezett tanácsteremben az NSZIT Végrehajtó Bűrója ülészik. Egyetlen napirendi pont: a marosvásárhelyi helyzet, ezzel összefüggésben pedig a kisebbségi kérdés. Valamivel a tévé-híradó kezdete előtt ér véget a tanácskozás, toppan be irodájába Király Károly, aki előbb a *France Presse* hírügynökség munkatársát tájékoztatja, majd fáradtan roskad le, és arcára aggodalom jelei ülnek ki.

Nehéz napja volt. Fel kellett készülnie az ülésre, utasításokat, tanácsokat kellett osztogatnia, nyilván a helyzet alapos ismeretében, kellően dokumentáltan. Délelőtt Ion Iliescuval együtt felkereste a Központi Katonai Kórházba szállított Sütő Andrást is, akit délután Budapestre szállítottak. Közben a telefonok csengenek, a tévé-híradóra is oda kell figyelni.

Együtt hallgatjuk a közleményt, amely hosszas vita, véleménycsere után született meg, s amely bizottságot jelöl ki az események kivizsgálására. El sem hangzik a közlemény, a képernyőn nem Marosvásárhely, amint azt vártuk, hanem Iași jelenik meg, vasárnapi tüntetésről sugároz riportot, a tüntetők többek között ilyen feliratokat tartanak a magasba: „A betegek tanuljanak meg magyarul?” Hiába, jegyzi meg valaki, a régi struktúrák a tévénél jól működnek. Az NSZIT Végrehajtó Büroja több tagjának tiltakozására a telediverziónak vége, korrekt tájékoztatásról azonban a továbbiakban sincs szó.

Zaklatott, nyomott hangulatban ülünk le beszélgetni. Az események gyors pergése lehetetlenné teszi a felépített, megszerkesztett interjút, hiszen a Marosvásárhelyről érkező hírek egyre tragikusabbak. Olvasóink nevében is köszönjük Király Károlynak, hogy ilyen körülmények között is szóba állt, elbeszélgetett munkatársainkkal, *Gyarmath Jánossal és Kiss Zsuzsával.*

ELSZALASZTOTT ÉJSZAKA

Romániai Magyar Szó: *Alelnök úr, legutóbbi beszélgetésünk óta nagyot fordult a világ. Akkor azt hangsúlyozta, hogy a konfliktusok megoldásának terét át kell helyezni az utcáról a tárgyalóasztal mellé. A jelek szerint ez nem történt meg. Meglepte-e önt az események ilyen alakulása?*

K. K.: Tényleg nagyot fordult a világ, mégpedig nagyon gyorsan, hamarabb, mint hittem, és sajnos, rossz irányba. Személyesen engem az bosszant, hogy erre én nem csak számítottam, de fel is hívtam a figyelmet. Lehet ismétlésekbe bocsátkozom, de hangsúlyoznom kell. A nacionalista, sovinszta elemek, a Ceaușescu-rendszer átmentőinek hada már az első napokban bejelentkezett, s már akkor a diverzió eszközeihez nyúltak. Kemény és tanulságos lecke volt ez. Tudatosodott bennem, hogy ez még sok bajt fog okozni a rendszernek. Akkor, amikor öt nap múlva Iliescu azzal hívott fel, hogy az akkori Front vezetősége úgy véli, a helyem közöttük van, én azonnal figyelmeztettem erre a veszélyre, s vállaltam, hogy végigjárom a Székelyföldet. Felkerestem Sepsiszentgyörgyöt, Csíkszeredát, majd visszatértem Vásárhelyre. Mindenütt észlelhető volt a nacionalista elemek szerveződése.

Marosvásárhelyen hívott fel telefonon Iliescu, s azt mondta, hogy hírei vannak, miszerint a Székelyföldön nacionalista, sovinszta, szeparatista megnyilvánulások vannak. Erre én azt válaszoltam, hogy igen, találkoztam nacionalistákkal, sovinsztákkal, de szeparatistákkal nem, s meg kell mondanom neked, hogy azok nem magyarok, hanem románok voltak, akik elvesztett pozícióikért szálltak harcba. Kértem, ígérje meg, hogy leülünk tárgyalni, tudom, nappal nincs idő, de rászánunk egy éjszakát...

RMSZ: *És rászántak?*

K. K.: Nem. Pedig tisztáznunk kellett volna azt, ki mit ért egyenjogúságon, miként akarja a többség a kisebbségnek az egyenlő jogokat biztosítani. Hangsúlyoztam, nekem a megfogalmazás tetszik, de lássuk pontosan, mit takar. Tehát egy higgadt, nyugodt beszélgetésre, amelyre oly nagy szükség lett volna, mindmáig nem került sor. Később, amikor pesti műtétemről visszatértem, röviden szót váltottam Petre Romannal is, akivel megegyeztem, hogy mindkét fél szembeszáll a saját nacionalistáival, ártalmatlanná teszi azokat. Ezzel egyet is értett mind Iliescu, mind Roman.

RMSZ: *Véleménye szerint miért nem került sor a mindent tisztázó megbeszélésre?*

K. K.: Magyarázatot lehet erre találni, ha éppen akarunk. Hiszen úgy általában felgyorsult itt az élet, váratlan történések tarkították mindennapjainkat, maga a rendszer is gyenge, ingatag, más kérdésekben sem sikerült lépnie.

Mindezt meg lehet érteni, de azt már nem, hogy ilyen emberek nem értik meg, mekkora veszély rejlik a megoldatlan nemzetiségi kérdésben, hiszen a nemzeti érzés itt és máshol, most is mindig igen könnyen manipulálható volt, sokan használták és használják fel rejtett politikai célokra. A környező országokban történtek is figyelmeztetnek erre.

Olyasmire azonban még nemigen akadt példa, hogy a kisebbséget vádolják azzal: igen sokat akar, s közben annak nem adnak semmit, vagy majdnem semmit. Pedig nálunk ez történik. Elkeserítő az, hogy az elveket csak megfogalmazzák, szép szavak köntösébe öltöztetik, de gyakorlati lépéseket, még a tragédia előszelére sem tesznek. Többször és sokan egyetértettek a nemzeti kérdés megoldásának szükségességével, annak fontosságával, de tárgyalni már nem tárgyaltak, törvényeket nem fogadtak el. Éppen ezért volt idő, amikor nagyon elcsüggedtem, amikor azt mondtam, ezt így nem lehet, nem érdemes csinálni. De rögtön felmerült bennem a kérdés: akkor mit csináljak? S az is, hogy milliók sorsáról van szó, s úgy történt, hogy itt és most éppen én képviselem ezeknek a millióknak az érdekeit. Nem csak a magyarokét, hiszen hasonló helyzetben van az ukrán, a német, a szerb, a bolgár és minden nemzetiségi. Erre Ion Cărmănitru is figyelmeztetett az alig zárult bírói ülésen, mert ha későn is, most már kezdik megérteni a kérdés lényegét.

Különben több mint hete minden bürotag kezében ott az a vaskos dosszié, amit összeállítottunk, de amelynek megvitatására nem került idő. Arról volt szó, hogy szerdán ülünk le, az események azonban előrefutottak, tehát ma, kedden gyűltünk egybe, de már... rendkívüli módon, vitára került sor, de, nyilván, nem a távlatokról. Azt kell mondanom, hogy így is jó, mert bizonyos elégtételt szolgáltatott az, hogy a Büro nagy többsége sokkal nagyobb megértéssel, tisztánlátással és határozottsággal viszonyult a kérdéshez, foglalt állást.

Különben, engedjék meg, hogy most bevalljam, már elkészítettem azt a nyilatkozatot, amely lemondásomat tartalmazza, s ha a Büroban a vita másként alakult volna, meg is teszem. És azt kértem volna, hogy minden nemzetiségi vonuljon ki a tanácsból, a megyei tanácsokból. Mert akkor, amikor vállalni kell a felelősséget ezért a tragédiáért, akkor már vállalják azok, akik ezt előidézték, vagy mert nem értik, vagy mert naivak, vagy mert rosszindulatúak. S meg se próbálják a felelősséget velünk megosztani, velünk, akik idejében figyelmeztettünk a veszélyekre.

Azt is el kell mondanom, hogy továbbra is elvárjuk: az állam garantálja törvényekkel és azok erejével a kisebbségek egyéni és kollektív jogait, testi épségét. Úgy érezzük ugyanis, hogy pillanatnyilag még ez sem biztosított, s erre a legbeszédebb példa Sütő András esete, aki fél szemét veszítette, súlyosan bántalmazták.

Tragédia ez a javából, nemzeti tragédia. Ilyen helyzetben nincs más kiút, mint az, hogy küzdjünk az emberekért, a népünkért, a fajunkért. Remélem, sikerrel.

„NEMZETISÉGI LÉTÜNK LEGTRAGIKUSABB PILLANATAIT ÉLJÜK ÁT”

RMSZ: A mai ülésen esett szó a március 15-i eseményekről, elhangzottak vélemények?

K. K.: Volt vádaskodás, voltak, akik az eseményeket megpróbálták ide visszavezetni, ezzel magyarázni, sőt, még mélyebbre visszanyúltak a történelemben. Ez a vádaskodás azonban alaptalan, ünnepünkkel nem csorbítottuk senki jogait, érdekeit. Ezzel kapcsolatosan Iliescu úr is elmondotta, hogy sajnós a tömegtájékoztatási eszközök rosszindulatúak, csúsztatnak.

RMSZ: Ezt tehát be- és elismerte?

K. K.: Igen, és kifejezte reményét, hogy a tévé is korrekten fogja kezelni a kérdést. Különben Iliescu is tett kétértelmű megjegyzéseket, következetesnek sem volt mondható. Meg kell azonban mindenkinek értenie, hogy ha nem lesznek következetesek, ha kétértelműen kezelik a kérdést, nekünk nem marad más eszközünk, csak az, hogy bojkottáljuk a választásokat. Nem veszünk részt tehát a választásokon, visszavonulunk. Nem akarunk továbbra is másodrendű állampolgárok, kisemmizett

állampolgárok lenni, alamizsnát kérni, miközben mások élvezik a „demokrácia” gyümölcsseit. Nekünk csak a harc, az élet neheze jusson? Semmi egyéb? Azt is meg kell végre érteni, hogy a játék veszélyes, polgárháborúhoz vezethet, hiszen, ha egyszer kiszabadítottad a rossz szellemet a palackból, azt az sem tudja uralni, irányítani, aki ezt felelőtlenül megtette.

RMSZ: Említette, hogy elvi megegyezés született, miszerint mindkét fél harcol saját nacionalistái ellen. Minden jel arra mutat, hogy ez nem így történik. Megjelent a Vatra Românească, de egyetlen hivatalos személy sem emelte fel ellene a hangját, bár programja világos volt, tettei sok mindent elárultak céljairól. A Végrehajtó Bizottság esett erről szó?

K. K.: Böven. S örömdetes tény az, hogy a többség elvetette a Vatra magatartását. Persze, nem mindenki. Érdekes szerepcsere is történt. Míg legutóbb Radu Câmpănu állt az oldalunkra, s Cărmănu velünk szemben, most fordítva játszódtak le az események. A liberálisok elnöke külföldi ügynökökre, külföldi szervezkedésre hivatkozott, jelek szerint bedőlt a Vatra propagandájának, az amerikai magyar emigrációra hivatkozott. Erre azt válaszoltam, forduljon Bush elnökhöz, neki több köze van állampolgáraihoz, mint nekünk, akiknek semmi. Ezzel szemben Cărmănu kolléga, sőt Petre Roman miniszterelnök is, reményen felül lépett fel, határozott intézkedéseket követelt, a nemzetiségi kérdés gyors rendezését.

Volt itt más csúsztatás is. Az egyik bizottság ismét előhozakodott a december 22-i udvarhelyi eseménnyel, ahol szerinte ölték a románokat. Ez azonban már olyan nevetséges vád, amely említést is alig érdemel. Felhozták azt is, hogy Marosvásárhelyen a békésen tüntető román tömegbe belerohant egy Trabant, amelyet magyar vezetett. Csak azt nem mondták, hogy a vezető részeg volt, hogy mellette ott ült a román felesége, meg a szintén román, de szintén tökrészeg sógora! Hát így szervezkedtek, provokáltak a magyarok... Pontosabban ilyen féligazságok hangoztatásával akarják a maguk oldalára állítani a közvéleményt egyesek.

Sokkal fontosabb az, hogy Dumitru úr, aki ott volt Marosvásárhelyen, elfogulatlanul, az igazságnak megfelelően tárta elénk a helyzetet. S ezt a hangot ütötték meg Cazimir és Iliescu urak is és még sokan mások. Nyilván ez alkalommal nem lehetett mindent el- és kimondani. Nem volt helye az ilyesminek, hiszen a gyűlés célja a marosvásárhelyi események után kialakult helyzet elemzése és a gyors intézkedések meghozatala volt.

Azonban azt ismét hangsúlyoztam, hogy nem akarjuk Erdélyt elszakítani, autonómiát sem követelünk úgy, ahogy azt beállítják. Hogy ennek híresztelése nem egyéb manipulációnál, a tömegek megtévesztésénél. Annyi azonban biztos, hogy nemzetiségi létünk legtragikusabb pillanatait éljük át, hiszen alaptalan vádas-

kodások után, fegyverrel a kézben rohantak ránk a jelszóval, hogy doronggal és kaszával, fejszével és láncsal demokráciát teremtsenek. Ilyen körülmények közepette a magyarság önvédelemre kényszerült, nem tehetett másként, hiszen napokon át támadták, bántalmazták... a hatalom szeme láttára. Dialógusról, amelyre vártuk őket, s amelyet elutasítottak, szó sem lehetett.

Tragédia az is, hogy mi, magyarok, mindig azt hisszük, hogy ha igazunk van, az az igazság győzni fog... magától. Továbbra sem szabad válaszolni a provokációra, nem szabad provokálni sem, de védekezni kell, hiszen életéről van szó. Sajnos, mindaz, ami történt, ahogy kieroszakolták ezt a konfliktust, nagyon is emlékeztet a Vasgárda módszereire, arra, ahogyan zsidók százazreit gyilkolták le, ahogy megszervezték pogromjaikat.

A HATALOM HOSSZAS CINKOSSÁGA

RMSZ: *Mélyponton tehát a román–magyar viszony. Merre tovább?*

K. K.: Józanság kell. Kedden felhívással fordultam román és magyar nyelven a vásárhelyiekhez, hogy térjenek meg otthonaikba. Ha mindenki ezt teszi, talán mérsékelni lehetett volna a halottak és sebesültek számát. A hatalom sem élt erejével, mi több, hosszú időn át cinkosa volt az elvadult tömegnek. Judea ezredes például Sütőnek megígérte, hogy katonai gépkocsin hazaviszik, bántódása nem esik. Szavát, mint jól tudjuk, nem tartotta be. Most röhög a markába. Szégyen az, hogy egy ilyen ember katonaruhát visel.

Követelnünk kell a vétkesek, a tettesek kiderítését, s most elsősorban nem a megtévesztett, sok esetben leitatott egyszerű emberekre gondolok, hanem azokra, akik az egészet az árnyékból mozgatták, irányították. Ezeket le kell tartóztatni, el kell ítélni. S remélem, hogy a román népben lesz annyi önérzet, tartás, hogy elhatárolja magát ezektől, kilökje soraiból ezeket az elemeket, akik nemcsak a magyarságnak, hanem az egész országnak ártottak és ártanak felelőtlen tetteikkel.

Romániai Magyar Szó, 1990. március 20.

NEM CSAK A ROMÁN–MAGYAR VISZONYRÓL VAN SZÓ...

Az etnikai konfrontációkra a mai román társadalom politikai és társadalmi ellentmondásai alapján kerül sor, ezeket csak tetézi az a körülmény, hogy alapvető követelmények egyike sem nyert megoldást, emelkedő tendenciával fokozódik az általános elégedetlenség. A megoldatlan és elégedetlenséget, társadalmi feszültséget szülő főbb problémák a következők:

bár a forradalom óta három hónap telt el, a diktatúrától átvett gazdasági struktúrák merevek;

a mezőgazdaságban részleges intézkedéseket léptettek hatályba, de nem történt világos állásfoglalás a követendő utak és a hosszú távú perspektíva tekintetében;

az iparban csökken a termelés, gyengül a fegyelem, szakavatott gazdasági vezetőket anarchista módon váltanak le, a gazdaság jelenlegi vezetői félnek, ami lehetetlenné teszi a rend és a fegyelem megteremtését, márpedig ezek hiányában az ipar nem működhet normálisan;

az állami struktúrák a rögtönzés és a bizonytalanság feltételei között nem működhetnek a jelenlegi követelmények szerinti teljesítménnyel.

A fennálló ellentmondások súlyosbodnak. A munkanélküliség terjed (beleértve a volt pártstruktúrák egykori személyzetének tízezreit), infláció, az élelmiszer és a közfogyasztási cikkek krónikus hiánya tapasztalható, ami szintén elégedetlenségeket szül.

A szabad sajtó és rádió-televízió még nem mentes a negatív befolyásoktól, maradi nézetektől, a csoportérdekektől és a szubjektívizmustól.

Súlyos a helyzet politikai téren is. A politikai pártoknak nem sikerült megszilárdulniuk, még nincs világos, átgondolt programjuk, vezetőségük rögtönzött és elég gyakran folyamodik olcsó választási fogásokhoz, a még tapasztalatlan tömegek manipulálásához a volt diktatúrától kölcsönzött eszmék részleges befolyásolása alatt. Ez a helyzet elősegítette úgynevezett hazafias, formálisan egyetlen párthoz sem kapcsolódó szervezetek jelentkezését.

Tulajdonképpen jobboldali orientációjú politikai rohamosztagokról van szó, amelyek szervezeti-politikai szempontból formálisak lévén, kényelmes keretet kínálnak jobboldali elemek és mozgalmak, zavarkeltő, nacionalista elemek egyesüléséhez „hazafias” alakulatba, függetlenül attól, hogy pártok vagy politikai mozgalmak tagjairól van szó, a hadsereg tagjairól vagy diákokról stb. Ilyen alakulatok égisze alatt „abszolút spontán módon” könnyen szervezhetők utcai tüntetések,

összejövetelek, fegyveres támadások intézmények, magánlakások vagy politikai és kulturális személyiségek ellen.

E szervezési formának az előnye az, hogy e szervezetek számára a felelőtlen cselekedeteikhez senkinek sem kell felhatalmazást adnia, senki nem felel közvetlenül értük. Ezek a tevékenységek olyan benyomást keltenek, hogy körültekintően kidolgozott, általánosabb jellegű terv megvalósításáról van szó, amelynek célja a Bukarestben igénybe vetteknel egyszerűbb utakon destabilizálni a helyzetet.

Az utóbbi időben átfogó akciók folynak vidéken, „hazafias” szervezetek megyei hálózatát építik ki. Nem nehéz észrevenni, hogy már meg is van egy ilyen hálózat, hogy egyetlen kezdeményező központ vezetése alatt állt össze, aztán a többi megye „szolidarizál” vele. Nem lehet eltekinteni e szervezetek tevékenysége gyakoriságának és intenzitásának növekedésétől.

Már naponta rendeznek tüntetéseket a lakosság különböző rétegeinek bevonásával. A legsúlyosabb az, hogy az említett erők szövetsége felölel erőszakos elemeket is, néha a hadsereg szintjét meghaladóan, sőt, a megyék politikai vezetőségéből is. A jobboldal e politikai-szervezeti szóródása feladja a politikai felelősséget, és lehetővé teszi fasiszta és legionárius elemek és csoportok újjáéledését, aktivizálódását. Ha ez a „szent szövetség” megszilárdul, félreállíthatja a jelenlegi államvezetőséget, ha másként nem, katonai diktatúra bevezetésével – megszüntetendő az „anarchiát”, avagy a „jelenlegi kommunista struktúrákat”.

A társadalmi ellentmondások hangsúlyozódásának folyamatában különlegesen súlyosbodtak a nemzeti viszonyok. Nem csupán a román–magyar viszonyról van szó, hanem a románok és a többi kisebbség – ukránok és románok – közötti viszonyról is, bár jelenleg a román–magyar kapcsolatokra került a hangsúly. A helyzet súlyosbodásának három fő oka a következő:

1. senki sem kapott büntetést – bár e célból megfelelő jogi szabályok állnak rendelkezésre – azok közül, akik a román nép és a nemzeti kisebbségek közötti megértés, barátság és egység ellen, a demokrácia ellen tevékenykednek;

2. nem nyertek semminemű elintézészt az államvezetőséghez, a kormányhoz intézett javaslatok a szélsőséges nacionalista elemek tevékenységének megelőzése és utólagos büntetése ügyében; a kormány nem válaszolt a parlamenti interpellációra, ami antidemokratikus és nem parlamentáris módszer, még akkor sem, ha küldött-parlamentről van szó;

3. nem emelték törvényerőre és nem állították helyre a nemzeti kisebbségekről a ceausizta diktatúra által önkényesen megvont egyetlen jogot sem.

A legfelsőbb állami szervek passzivitása, valamint egyes hivatalos nyilatkozatok bátorították a nemzeti viszonyok destabilizálására irányuló megnyilatkozásokat.

A demokrácia olyan értelmezése, miszerint bármi megengedhető, beleértve a szélsőséges antidemokratikus felek általi tömegmanipulációt is, ebben az esetben szintén életképtelennek bizonyult.

Így alakult ki az a helyzet, hogy a massmedia jórészt a bujtogató, a román–magyar viszony demokratikus rendezésével szemben ellenséges elemek rendelkezésére állt. Torzított, hamisított hírek, primitív és durva hazugságok, a legtöbb esetben minden visszavágás nélkül, elfogadhatóvá vált és elfogadásra került a sajtóban, a televízióban, a rádióban a magyarellenese hangulat keltéséhez.

Nyilvánvaló, hogy a jobboldali erőknél e széles körű, a legionáriusokig terjedő összeesküvése a hatalmat célozza meg, a mondvacsínált román–magyar konfliktus csak rés egy nem kellőképpen vigyázott és a kormány által felkínált helyen. Az általános bizonytalanság kedvező kereteket teremt a destabilizációs, felelőtlen politikai tevékenység fokozásához.

Ilyen körülmények között nem folytatható „semlegességi”, „egyensúlypolitika”. A tények birtokában és nem a benyomások, a provokációk hatása alatt kell cselekedni „igazságot” osztogatva, és nem haragítva meg senkit. Nem csupán a leendő választásokkal kell számolni, hanem a demokrácia érdekeinek összességével is.

Véleményünk szerint szükségállapot jött létre, amely különleges határozatok elfogadására kötelez bennünket. A romániai nemzeti kisebbségek a kegyetlen diktatúra általi elnyomás 25 esztendeje után, az elszenvedett anyagi és szellemi károsodások után, amelyeket senki sem tagadhat, nem nézhetik el, hogy a decemberi demokratikus forradalmat követő időszakban, Közép- és Kelet-Európa demokratizálódásának, az Európai Szövetség megszületésének időszakában továbbra is megálázzák őket, továbbra is megfosszák jogaiktól és szabadságjogaiktól, amelyeket a román demokráciának biztosítani kellene számukra.

1990. március 23.

Király Károly
az NSZIT alelnöke

Romániai Magyar Szó, 1990. március 26.

A NEMZETI SZÖVETSÉG IDEIGLENES TANÁCSÁNAK NYILATKOZATA

Az 1990. március 21-i kormánynyilatkozat mélységes felháborodást keltett a nemzeti kisebbségek köreiben.

Azon a napon, amikor az NSZIT és a kormány kinevezte bizottság megkezdte tevékenységét, e bizottságtól és ennek tényfeltáró következtetéseitől függetlenül a kormány sietett tájékoztatni a közvéleményt az Erdély egyes településein ki-robbant tragikus nemzetiségi összecsapások okairól.

Az NSZIT Végrehajtó Bürojában a fenti probléma tárgyalásának szellemével szöges ellentétben – különösen a marosvásárhelyi események kapcsán – a kormány egy az egyben kizárólag Magyarországot vádolja az eseményekért. Ez pedig azt jelenti, hogy a kormány – tökéletesen félreértelmezve az államhatalmi szervek közötti munkamegosztást – a demokratikus gyakorlattól eltérően nyilatkozik anélkül, hogy a hatalom legfelsőbb szervével egyeztetne, még ha ez ideiglenes is, ahogyan egyébként a kormány is az.

Igazság szerint itt most az a kérdés, vajon a hatalomnak két véleménye van-e? Egy – házi használatra, a másik a külföld felé, vagy minden hatalmi ágazatnak megvan a maga véleménye és ellenvéleménye.

A minden indoklást nélkülözö kormánynyilatkozat nemcsak alaptalan, hanem sértö az ország nemzeti kisebbségeire nézve. Feltételezi például, hogy a magyar kisebbség olyan szervezetlen tömeg, amely manipulálható bármilyen bel- vagy külföldi ösztönzésre. A magyar kisebbséget azzal vádolja közvetve, hogy illojális a demokratikus Románia iránt, hogy az revizionista célokat követne a jelenlegi határok megváltoztatására. Hazug állítás az ország szétdarabolásának veszélye, amely idegen hatalmaknak Erdély Romániától való elszakítását célozza az erdélyi magyarság cinkossága révén. Ez kedvelt lözungja azoknak a nacionalista és sovén köröknek, akik a véres nemzetiségi összecsapásokat ki-robbantották és nagyfokú feszültséget, általános bizalmatlanságot és gyanakvást keltenek a román lakosság körében – ez az a módszer, amelyet a régi rendszer utolsó óráiban is alkalmazott a volt diktátor által, hogy eltiporja a forradalmat és fenntartsa gyűlölt hatalmát.

Kategorikusan tiltakozunk e rágalmak ellen, és kijelentjük, hogy a romániai magyarság tudatában van kisebbségi létének és jogállásának, s öntudatosan vállalja a kisebbséghez való tartozását. Szülőhelyéhez és évszázados hagyományaihoz mélyen kötödvé, és ahhoz az országhoz, ahol él, nemegyszer adta tanújelét e magatartásnak éppen azért, hogy túlnyomó többsége nem azonosította az országot,

ahol él és élni kíván az egymást követő diktatúrákkal ezen a földön, mint ahogy az 1989-es decemberi forradalomban is áldozatokat hozott érte románokkal és más nemzetiségűekkel egyetemben.

A romániai magyar kisebbség nem tárgya sem a hazai demokráciaellenes, sem a külföldi manipulációknak; tudatos alakítója önsorsának, mely azonos a román nép és a kisebbségi nemzetek sorsával, akik ezt az országot lakják. Kivéve természetesen bizonyos felelőtlen elemeket és csoportokat.

Halaszthatatlan teendő hát a megfelelő, törvény szabta megfékezése a nacionalista-sovinizta uszításnak, az erőszakos módszerek alkalmazásának egyik vagy másik nemzetiség vagy ezek tagjai ellen. Törvény elé kell állítani mindenkit, aki bármilyen eszközzel közvetlenül vagy közvetve erőszakot alkalmaz, mely a nemzeti gyűlöletet gerjeszti, mert az bűncselekményt követ el a nemzeti kisebbségi jogok, az alapvető emberi jogok ellen.

A kormánynak felelősséget kell vállalnia lépéseieért, és határozott intézkedéseket kell tennie a román társadalom felforgatása ellen. Ellenkező esetben a gyűlölet, a hazugságokra és valótlanságokra alapozott erőszak kivétel nélkül mindannyiunkat fenyeget, végső soron azokat is, akik a bűncselekmények hátterében állnak. A tragikus események felelőssége a kormányt is terheli, amely elodázta az időben javasolt hathatós intézkedéseket.

Ma a kormány, elhárítva magától a felelősséget, a bűnöst egy szomszédos országban leli fel, külső erőkből, mely kedvelt módszere volt a ceausizta diktatúrának.

Jelenleg várjuk annak a bizottságnak a végkövetkeztetéseit, amely az események okait kutatja. Bizodalmunk arra alapozódik, hogy ez a bizottság nemcsak kormányzati, hanem egyben az NSZIT Végrehajtó Bürojaé is. A hazai és nemzetközi téren is végzetesnek mondható kormánynyilatkozatért a felelősség kizárólag a kidolgozóit illeti.

1990. március 22.

Király Károly
alelnök

KIRÁLY KÁROLY A KORMÁNYNYILATKOZATRÓL

Miközben az NSZIT Végrehajtó Büroja – amint az a lapunkban közzéadott hírből is kiderül – többek között a marosvásárhelyi eseményekről tárgyalt, a kormány megbízásából a *Rompres* közleményt tett közzé, amely egyértelműen a magyarokat vádolja a történekekért, mi több, külföldi beavatkozást emleget.

A közlemény tartalmától némileg eltérően nyilatkozott sajtóértekezletén Petre Roman miniszterelnök, de számos kérdést nyitva, megválaszolatlanul hagyott.

Munkatársaink, mintegy folytatva a tegnapi lapszámunkban közzétett kötetlen beszélgetés fonalát, felkérték Király Károlyt, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának alelnökét, fejtse ki véleményét a kormány nyilatkozatával kapcsolatban. Gondolatát két pontban foglalta össze.

„1. A nyilatkozatot egy évvel korábbi dátummal kellett volna ellátni. Semmiben sem különbözik tartalma a tavaly kiadottakétól!

2. Az NSZIT Végrehajtó Bürojában megejtett elemzés egész más következtetésekre jutott, mint a kormány. Minden jel arra mutat, s ezt nem először hangsúlyozom, hogy Ceaușescutól sokkal nehezebb gondolatvilágunkat megtisztítani.”

Romániai Magyar Szó, 199 . március 21.

LEVÉL CHIRA KÁROLY ÚRNAK

Chira Károly Úr!

Nem akarjuk az idejét rabolni, de az erdélyi tragikus események kapcsán, amelyekhez Ön is hozzájárult, szeretnék egyet-mást megkérdezni.

Ha román vagy cigány lenne, hogyan reagálna azokra a szörnyűségekre és kegyetlenkedésekre, amelyeket a magyarok követnek el?

Miképpen lehetséges, hogy az orvostanhallgatók azt kérjék, hogy magyarul tanulhassanak? Itt élnek nálunk, az országban, és ne tudnának románul?

Ha egy románt találna az utcán feküdni, nem segítene neki? Vagy bottal, bal-tával támadna rá, vagy hogy könnyebb legyen, tüzet gyújtania mellette egy benzines palackkal?

Ha gyermekeinek betörték volna a fejét, ahogy a románoknak Marosvásárhelyen, mit szólna hozzá?

A cigányok sokkal többen vannak Romániában, mint a magyarok. Mi lenne, ha ők is anyanyelvi oktatást követelnének? Detroitban nagyon sok román él. Hallott-e arról, hogy román fakultást követeltek volna?

És ha annyira utál bennünket, miért nem megy Magyarországra?

Gondolom, ismeri az 1940-es eseményeket, amikor az erdélyi magyarok elevenen temették el a lekaszabolt románokat és oltott mésszel öntötték le őket.

Azt hiszem, nincs még egy olyan türelmes és barátságos nép, mint a miénk. De ne feledje, mindennek van határa. Jók vagyunk, de nem tűrhetünk a végtelességig. Az ország vezetése nemeslelkűségről tett tanúbizonyságot, amikor megengedte, hogy gyászkoszorúkkal adózzunk hőseinknek, de a magyarok lerombolták az emlékoszlopokat és hazánkat akarják elfoglalni.

Miért uszítanak az emberek közt? Olvassák el a Tízparancsolatot, hogy megtérjenek és tartsák magukat a Szent Könyvek írásaihoz!

Miképp lehetséges azt követelni, hogy mindenütt román és magyar feliratok legyenek? Ebből az következik, hogy amikor a tengerpartra utazik valaki vagy hivatalos delegáció, mindenki mellett tolmács álljon?

Sokszor voltam kiszálláson Marosvásárhelyen, és azokban az üzletekben, ahol magyar eladók voltak, hátat fordítottak nekem és nem szolgáltak ki. Kértem Öntől, a románok ugyanígy viselkednek?

Mi a véleménye arról, hogy a románok kivonultak az utcára és megvédték Tőkés Lászlót, aki ma ellenünk szól és valutáért nyilatkozik?

Nagy szűgyen, hogy a magyarok így viselkednek. Annak a bizonyítéka, hogy rossz emberek.

Kérjük Önt, vizsgálja felül nézeteit, mert nincs mit a románok szemére hányni, nagyon is engedelkenek és túlságosan jók.

Szabó Irina

(A fordításban igyekeztem megőrizni mindazt, ami jellemző az ilyen levélírók lelki-alkatára. K. K.)

BESZÉLGETÉS KIRÁLY KÁROLLYAL, AZ NSZIT ALELNÖKÉVEL

Mintegy két hete rajtolt hivatalosan is a választási kampány, de a pártok zöme – sportkifejezéssel élve – bent ragadt a rajtban, amin nem is lehet csodálkozni, hiszen a romániai közvélemény figyelmét a marosvásárhelyi tragikus események polarizálták, feszültségeket nem a pártok csatározásai okoztak, hanem az évtizedek óta lényegében békességben együtt és jó megértésben élő románok és magyarok közötti viszony példátlan megromlása okozott.

Sajnos, a lakosság félretájékoztatása miatt egy adott pillanatban úgy nézett ki, az eseményekért egyértelműen a magyarok tehetők felelőssé, s bár időközben a józanság felülkerekedett, mind nagyobb erők próbálják helyrehozni a már-már helyrehozhatatlant, a közhangulat továbbra sem kedvező, a párbeszéd a felek között most is akadozó, mi több, az ujjal mutogatás is folytatódik...

Nem mindenki békélt meg azzal a gondolattal, amelyet különben a magyarság felelős tényezői első pillanatoktól hangoztattak, hogy a konfliktus megoldását, feloldását csakis a demokrácia elveinek elfogadásával, s azok alapján lehet elérni.

Merre tovább? – ez tehát ma az a kérdés, amely a magyarságot, de a józanul gondolkodó, demokráciát kiépíteni akaró románokat is foglalkoztatja, hiszen az világos, hogy a további konfrontáció útja nem járható, nem csak nem vezet eredményre, de kárára van az egész országnak, Románia nemzetközi tekintélyének.

Lényegében ezzel a kérdéssel kerestük fel Király Károlyt, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának alelnökét, akivel legutóbb éppen a legnehezebb pillanatokban, március 22-én este beszélgettünk el, s akinek az állásfoglalását, szerepét az eseményekben, de annak előtte is, sokan megkérdőjelezték.

Gyarmath János: Alelnök úr, a marosvásárhelyi tragikus eseményekkel új helyzet állt elő. Egy bizonyos pillanatban úgy nézett ki, hogy fejünk fölött, a romániai magyarság feje fölött összecsapnak a hullámok, hiszen már-már egyértelműen minket tettek felelőssé a konfliktus kirobbanásáért, elemi jogainkat kérdőjelezték meg. Igaz, elhangzottak józanabb hangok is, többek között az államelnöké, aki összetettebben látta a kérdést, de nem ez volt a jellemző; mi több, Iliescu úr szavait is sokan kétségbe vonták.

K: K.: Úgy vélem, hogy a magyarelles kampány kezdetben sikeres volt, sikeres, mert az ország lakosságának zömét nem tájékoztatták korrekten sem a kisebbségek jogos követeléseinek mibenlétéről, sem pedig a Marosvásárhelyen történtek kronológiájáról, azokról a továbbiakban is a háttérben rejtőzködő erőkről, amelyek fel-

szították az ellentéteket, amelyek kirobbantották az eseményeket. Meg kell érteni azonban, hogy hosszú távon egy ilyen taktika, amely a félretájékoztatásra épít, nem vezethet eredményre, hogy előbb-utóbb fölülkerekedik a józan ész. Mindez, ha az igazi és teljes megnyugváshoz még nem is vezetett el, jórészt már megtörtént. A kinevezett kormánybizottság minden tekintetben jó munkát végzett, hasonlóképpen az odavezényelt rendőrségi szervek.

Bár nehéz elismertetni a megtévesztett tömegekkel az igazat, az már felszínre került, s bízom abban, hogy az említett bizottság készülő jelentése, amely az NSZIT elé kerül, már felfedi a részleteket is, megállapítja a felelőségeket is, méghozzá a valóságnak megfelelően. Különben a kivizsgálásban egyre több párt vesz részt, ami végül is megelőzheti azt, hogy a kérdést a választási kampány középpontjába állítsák, a nemzetiségi kérdés megoldását pedig pártok közötti alkudozások tárgyává tegyék. Így éppen most kapcsolódik be a bizottság munkálataiba Boda József, a Munkáspárt és Serghei Mesaros, a Nemzeti Demokrata Párt részéről.

Gy. J.: *Ennek ellenére úgy vélem, elkerülhetetlen az, hogy a kisebbségek sorsa, a nemzetiségi kérdés megoldásának mikéntje ne váljon a választási kampány egyik fő témájává.*
K. K.: A kisebbségi kérdés mindenképpen vita tárgyát képezte volna, legfeljebb kevésbé szenvedélyeset, mint amilyenre most, Marosvásárhely után számíthatunk. Ha ugyanis elismerjük azt, hogy fiatal és alakuló demokráciánk egyik sarkköve a nemzetiségi kérdés, akkor megoldási módozatai mellett egyetlen párt sem mehetett volna el szó nélkül. Azt kell mondanom, hogy éppen ez a kérdés és a rá adandó válasz az, amelyen le lehet majd mérni, hogy egyik vagy másik párt hogyan képzei el a demokráciát...

A demokrácia ugyanis nem kinyilatkoztatás kérdése, s azzal távolról sem valósul meg, ha azt mondom, hogy íme, megszületett a demokrácia. Ez hosszas folyamat, aminek minden téren, a gazdasági, társadalmi, politikai, művelődési életben és más területeken is, ki kell épülnie. Hosszas folyamat az is, amíg megtanuljuk egymást meghallgatni, egymással, egymás véleményével szemben türelmesen viselkedni; amíg elismerjük azt, hogy valaki vagy valakik másként is gondolkozhatnak, mást is akarhatnak. Mindenekelőtt le kell mondani – s ez a diktatúra annyi esztendeje után nagyon nehéz (!) – az erőszakról, s most nem csak a fizikaira gondolok, hanem az elképzelések, gondolatok másokra való ráerőszakolására is.

Gy. J.: *Ha vérezen is kezdődött, ha némileg meg is torpant a választási kampány, nekünk, magyaroknak, messzemenően figyelembe kell vennünk a történeteket, fel kell kutatnunk a demokrácia felé vezető utakat, méghozzá az adott körülmények között, tehát okos politikával, megfelelő diplomáciai lépésekkel, kellő rugalmassággal. Azt sem*

szabad felednünk, hogy az RMDSZ, a többi magyar párt aránylag későn kapcsolódhat be a választási kampányba, hiszen energiáit lekötötték a történetek. Ugyanakkor meg kell harcolnia azzal a mesterségesen megeremtett magyarságképpel is, amelyet a tömeg-tájékoztatási eszközök egy része rólunk beállított.

K. K.: A pártok zöme, így a Front, a történelmi pártok jóval a rajt előtt már úgy politizáltak, hogy szavazatokat nyerjenek, illetve legalább ne veszítsenek. Lényegében minden megmozdulásuk, minden nyilatkozatuk azt szolgálta, hogy erősítsék pozícióikat. Véleményem szerint a magyarság sem maradt le ebben, hisz az RMDSZ szerveződése, szervezeti kiépítése, a jogainkért megindított küzdelme – közvetve ugyan, de – ezt a célt is szolgálta.

Marosvásárhely bizonyos törést jelentett ebben a folyamatban, főleg a szórványvidékeken, ahol a terrorhangulat talán megfélemlített egyeseket. Éppen ezért mindenáron el kell kerülnünk az újabb konfrontációkat, nem szabad válaszolnunk a provokációkra, ehhez pedig nagyon jól kell ismernünk helyzetünket, lehetőségeinket. A történelmi tapasztalat, a jelenlegi, a még ki nem oltott feszültségek arra figyelmeztetnek, hogy vegyük figyelembe lehetőségeinket. Ez távolról sem jelentené azt, hogy akár egyetlenegy jogos követelésünkről lemondjunk, mert az nagyon nagy hiba lenne; hanem azt, hogy minden lépésünket, minden döntésünket mérlegeljünk, azok esetleg azonnali kihatásait is számításba vegyük.

Személy szerint például nem tartom helyesnek, hogy most az RMDSZ kongresszusát Nagyváradon tartsák, ahol esetleges külső zavaró tényezők beleszólhatnak munkálataiba. Az RMDSZ-nek most nyugodt munkaléggörre van szüksége, hogy meghozza döntéseit. Kérdéses azonban, hogy Nagyvárad tudja-e ezt biztosítani. Érdemes lenne elgondolkozni azokon a javaslatokon, amelyek Csíkszeredát, Székelyudvarhelyt vagy akár Bukarestet ajánlják a kongresszus megtartásának színhelyül. Személy szerint én, aki tagja vagyok az RMDSZ tanácsadó testületének, Csíkszeredát képnél el ideális helynek. Ott létrejöhetnek, biztosíthatók olyan feltételek, amelyekre szükség van, hogy sikeresen lebonyolítsák a munkálatokat, az érdemi vitára helyezték a hangsúlyt, kizárjanak minden zavaró körülményt.

Gy. J.: *Ha már a kongresszus előkészítéséről esett szó, megemlíteném, hogy lapunk is közzétette az RMDSZ alapszabályzatot és a programtervezetet, amelyek nyilvános vita tárgyát képezik. Bárkinek joga van tehát ezekkel kapcsolatosan véleményt mondani, nyilván önnek is.*

K. K.: Úgy vélem, mind az alapszabályzat, mind pedig a programtervezet jó. Egyik-másik pontján persze lehet vitatkozni. Én mindenekelőtt arra hívnám fel a figyelmet, ebbe a vitába ne engedjük, hogy beleszóljanak a közelmúlt eseményei. Ezek senkit se késztesse arra, hogy engedményeket tegyünk, már ami a kivívandó

jogokat illeti. A jogok, a jogvédelem kapja meg ezekben a dokumentumokban a kellő hangsúlyt még akkor is, ha időben azokat nem tudjuk elhelyezni, elnyerésüket időben nem tudjuk elképzelni. Ezek a dokumentumok nem mára és nem holnapra szögeznek le tennivalóinkat, céljainkat, hanem hosszú távra...

S ezzel kapcsolatosan tudni kell azt is, hogy a ki nem mondott, a nem kért-követelt jog nem juthat soha érvényre. Mindkét dokumentum különben módosulhat, de ne módosítsuk ott, ahol a távlatokról esik szó. Szerintem a márciusi események fő tanulsága az, hogy nem lemondani kell a jogokról, hanem kérésünket jobban megalapozni, a másik félnek kellően megmagyarázni, a félreértéseket elkerülni. Így aztán elkerülhetőek a politikai manőverek, kifogható a szél azok vitorlájából, akik hamis érvekkel gátat akarnak azoknak szabni.

Talán éppen ezen álláspontom miatt próbáltak engem a szélsőséges jelzővel megbélyegezni, mint hallom, egy olyan RMDSZ-tanácskozáson is, amelyre, ha már rólam szó esett, nekem is részt kellett volna vennem. Sütőt, Tőkést, Domokost vagy akár Királyt szélsőségesnek nevezni szerintem nemcsak felelőtlenység, de a régi, sztalinista módszerek felelevenítése is.

Tudomásom szerint én semmiféle szélsőséges nézetet nem képviseltem, nem hangoztattam, mint ahogy más sem, csak egyéni és kollektív jogaink érvényre juttatásáért szálltam síkra, mégpedig az RMDSZ kiadott dokumentumaiban foglaltak szellemében, mondhatni szóról szóra.

Mert mi van abban szélsőséges, ha a nyelvhasználat jogát hangoztatom? Ilyesmiről nem lehet és nem szabad lemondani. Hogy nem mindenben értek egyet? Az is igaz. De ez már más kérdés. Néhány pontban véleményem nem egyezik a másokéval. Így például én azt vallom, hogy a romániai magyarságtól sem tagadhatjuk meg a pluralizmus lehetőségét, tehát a több párt létét. A magyarságnak is lehet több pártja, több szervezete, amelyek a lakosság bizonyos rétegeinek – ifjúság, falusiak, hívők stb. – érdekeit képviselik. Ez távolról sem jelenti az erők szétforgácsolását, sőt, a másság alapján építik az egységet. Egyetlen szervezet ugyanis aligha vállalhatja fel a magyarság minden érdekének védelmét, minden célja kivívásáért a harcot. Ezt a maga területén elvégezheti a Kisgazdapárt, a Kereszténydemokrata Párt, a Független Magyar Párt, az ifjúsági szervezetek és így tovább.

Arra viszont törekedni kell, hogy akkor, amikor a magyarság egyéni és kollektív jogainak védelméről, érvényesítéséről van szó, mindezek a pártok és szervezetek közös nevezőre jussanak, egymást támogassák, egymás jelöltjeire adják szavazataikat. Baj viszont az, ha véleményünket, valaki is a véleményét rá akarja erőszakolni másra, másokra, más csoportosulásra. Legyünk tehát nyitottabbak.

Gy. J.: *Mindebben immár a kongresszusnak kell kimondania a szót.*

K. K.: Nyilván, s nem csak ebben. Hanem abban is, hogyan és kik vezessék a szervezetet. Vigyázni kell ugyanis arra, hogy senki se monopolizálhassa ezt a szervezetet, hogy ne legyen egy vezér, aki diktál. Olyan vezetésre van szükségünk, amely meg- és átszűri a döntéseket, amely érvényre juttatja a kollektív bölcsességet, s amely mindenekelőtt az egész romániai magyarság érdekeit szolgálja, nem pedig annak egy részéét.

Én szívesen látnék az RMDSZ élén egy tiszteletbeli elnökökből álló testületet, Tőkés László mellett Sütő Andrást, Kányádi Sándort, esetleg másokat is. Olyan embereket tehát, akikben mindenki megbízik, s akik egyesítik magukban a tapasztalatot, a bölcsességet, a felelősséget.

Nagyobb szerepet szánnék a tanácsadó testületnek is, melyet ne kinevezzenek, hanem megválasszanak, tehát amely intézményesített lenne, s amely olyan személyiségeket foglalna magába, akik tapasztaltak, politikai érettségről tettek tanúbizonyságot, akik megfelelő tanácsokkal tudnák ellátni az ügyvezető elnökséget, s akikkel az konzultálni köteles lenne.

Ilyen körülmények között az ügyvezető elnökség inkább egyeztetné a tevékenységet, mert a több mint kétmillió magyar sorsában a döntéseket senki sem vállalhatja fel – egymagában. Az elnökségben különben ott látnám, éppen az akcióegység érdekében, a társszervezetek, a megyei szervezetek vezetőit is, s nyilván az ügyvezető elnököket.

És ezzel kapcsolatosan még egy dolgot szeretnék elmondani. Azt, hogy a szervezet vezetői közé ne kerüljenek be az egykori KB-tagok, tisztségviselők, hisz személyük ellen bármikor támadás indulhat, még akkor is, ha szembeszálltak a régi rezsimmel. Forduljunk nagyobb bizalommal a fiatalok, az ötven éven aluliak felé, azok felé, akik az utóbbi hónapokban bizonyítottak tettekretevésekből, bölcsességből, taktikai érzékből, hazaszeretetből, egyáltalán: érettségből. S hogy oda nem való ember ne kerülhessen a vezetőségbe, ajánlanám, hogy a kongresszus első napján válasszuk meg a jelölő bizottságot, amely tegye közzé a sajtóban a jelöltek névsorát. Így bárki ellen óvást lehet benyújtani, rátermettségét vagy annak hiányát meg lehet vitatni. Óvakodnunk kell ugyanis a karrieristáktól, a fecsegő, felelőtlen elemektől, mindazoktól, akik lejárathatják ügyünket.

Gy. J.: *Térjünk vissza a választási kampányhoz, amelybe, lám már a kongresszus munkálatainak elhalasztásával is, csak hónapos késéssel kapcsolódhatunk be, elvège a jelöltállításokról is csak azt követően dönthetünk.*

K. K.: A jelöltek kilétének megállapítása nagyon fontos. Csakis olyan jól ismert, megbecsült embereket állíthatunk jelölteknek, akik méltóan képviselik ügyünket. E téren az RMDSZ-nek messzemenően együtt kell működnie a kisebbségi pártok-

kal. Ez, azt hiszem, logikus, magától értetődő követelmény. Másrészt azon a véleményen vagyok, hogy a magyarságnak, együtt a többi kisebbséggel, elnökjelöltet is kell állítania. Na, persze nem azzal a reménnyel, hogy Románia elnöke nemzetiségi lesz, hanem taktikai megfontolásból. Visszalépésével ugyanis beleszólhatunk az elnökválasztási harcba, még hozzá a javunkra, hiszen a továbbiakban azt a jelöltet támogathatnánk, aki a tényleges demokrácia híve.

Gy. J.: *Korai ugyan a kérdést feltenni, de hogyan látja az elnökválasztás kimenetelét? Kinek milyen esélye van?*

K. K.: Bár közvetlenül a forradalom után Ion Iliescu magasán vezetett a politikusok között, az utóbbi időben Radu Câmpeanu felzárkózott. De szó sincs a csak kettenük versenyzéséről, hiszen több politikai csoportosulás még nem lépett színre.

Nekünk mindenekelőtt arra kell figyelniünk, hogy ki milyen programmal indul, s főleg arra, az mennyire megvalósítható, mennyire alkalmazható most és itt. Nem minden ígéretnek van ugyanis reális alapja, nem minden esetleges változtatást bír meg az ország gazdasága, társadalmi élete.

Legyünk tehát realisták. Ne csak az ígérek alapján ítéljük meg a jelölteket. Ne feledjük, nincsenek tapasztalataink a szabad választások, a választási kampány lebonyolítása terén, s nem is mindig ismerjük azt, aki egy vagy más programmal előáll. A szó könnyen elszáll.

Gy. J.: *Maradjunk tehát abban, hogy a kérdést nyitva hagyjuk, egy későbbi alkalommal ismét feltesszük. És köszönjük – olvasóink nevében – az újabb beszélgetést.*

Romániai Magyar Szó, 1990. április 5.

A NEMZETI KÉRDÉS ROMÁNIÁBAN

*Király Károlynak, Románia Szenátusa alelnökének beszéde
az European Movement fórumán*

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség parlamenti csoportját rendkívül nehéz helyzetbe hozták, olyannyira, hogy már-már úgy döntött, kivonul az Alkotmányozó Gyűlésből.

Parlamenti csoportunk már az Alkotmányozó Gyűlés első plenumain, a lengyelek, cigányok, csehek, oroszok, ukránok, szerbek, örmények, törökök, zsidók fórumával, valamint az ellenzéki politikai alakulatok más képviselőivel

együtt építő jellegű javaslatokat és módosító indítványokat terjesztett elő a Románia alkotmánytervezetének megszövegezését megalapozó irányelvhez. A módosító indítványok a leendő alkotmány demokratikus jellegének kihangsúlyozására vonatkoztak, ide értve a nemzeti kisebbségeket védelmező alkotmányos garanciákat is, úgy, amiként azok az emberi jogokra vonatkozó nemzetközi szerződésekből és megállapodásokból fakadnak, amelyekhez Románia is csatlakozott.

Tapasztaljuk, hogy egyes körök és erők fokozzák a múlt év márciusi tragikus események megismétlését célzó erőfeszítéseiket, feszültséget és etnikumközi összetűzéseket szítanak. Az effajta izgatások visszhangja az alkotmányozó testületben is jelentkezett az új alkotmány irányelveinek vitája során anélkül, hogy a többség a tolerancia és kiegyezés álláspontjáról visszavágott volna. A túlhajszolt nacionalizmus és sovinizmus a nemzetiségi jogoknak még azokat a morzsáit is fel akarja számolni, amelyeket a totalitárius ceausisza rendszernek nem sikerült teljesen megsemmisítenie.

E politika végső célja ugyanaz, amire Ceaușescu a román nemzeti egység jel-szavát követve törekedett, vagyis egy nemzeti szempontból egységes, egyetlen nemzeti közösséggel bíró Románia megteremtése, melyben a nemzeti kisebbségeknek felkínálják az „esélyt” az asszimilálódásra vagy Románia végleges elhagyására. Elegendő végiggondolnunk, milyen sorsra jutott a totalitarizmus éveiben, és milyen helyzetben van ma a zsidó és a német nemzeti kisebbség. A háború után mintegy 450 ezer zsidó élt Romániában; több mint 95%-uk elhagyta az országot. Összesen mintegy 20 ezer zsidó maradt Romániában, túlnyomó többségükben öregek.

Hasonló a helyzet a német kisebbség tekintetében is, amelynek létszáma közvetlenül a háború előtt 850 ezer volt, jelenleg a német etnikumhoz tartozó lakosság létszáma alig haladja meg a 100 ezret, a többi, több mint 700 ezer ember, elhagyta Romániát. Hajdan virágzó erdélyi szász és sváb falvak és helységek tönkrementek, vagy éppenséggel elnéptelenedtek.

Megemlítendő még, hogy erősen csökkent az olyan kisebb létszámú nemzeti kisebbségek számaránya, mint a görög, az örmény, a lengyel vagy éppen a szerb, az orosz, az ukrán és a török kisebbség. A háború utáni Románia kisebbségi lakossága részarányának érezhető csökkenése az exodusnak és a többé-kevésbé leplezett asszimilációnak tulajdonítható, a természetellenes apadás abból fakad, hogy hiányzanak a reális garanciák a nemzeti önazonosság megőrzésére, híjával vagyunk a nemzeti kisebbségeket oltalmazó politikának.

Nem téveszthetjük szem elől azt sem, hogy a totalitarista Romániát a román kisebbségének a társadalom peremére való szorítása jellemezte. Egy több mint kétmillió nemzeti kisebbségről van szó, az anyanyelvi iskolákat és anyanyelvi nevelést

nélkülöző nemzeti kisebbségről. Miközben az utóbbi évtizedekben más európai országokban, köztük a volt szocialista tömb egyes országaiban is, társadalmi integrációs, nevelési és kulturalizáló programokat fogadtak el, Romániában elhallgatták a súlyos problémákat, aminek következtében tovább súlyosbodott a román marginalizációja, s velük szemben ma is fennáll az elutasító magatartás, melyet még ösztönöznek is.

A fő célon kívül, melyet be is vallottak, a nemzeti szempontból homogén, egységes nemzeti állam formulájának hirdetésével, illetve azzal a régebbi vagy újabb keletű állítással, hogy a román népnek vagy román nemzetnek részei az összes nemzeti kisebbségek, ami implicite tagadása a kisebbségeknek, mint különálló nemzeti entitásoknak, a kisebbségellenes politika a totalitárius diktatúra idején diverzió volt, amely belenyúlik jelenlegi politikai életünkbe. A súlyos gazdasági, társadalmi és erkölcsi válsághelyzetben léteznek olyan politikai csoportok és politikai erők, amelyek ma is politikai diverzióra használják a nacionalista uszítást azzal a céllal, hogy eltereljék a figyelmet a mindennapi élet nehézségeiről. Azt terjesztik, hogy a nemzeti kisebbségek veszélyt jelentenek a többségi román nemzetre, hogy a románokra törve veszélyeztetik létüket és biztonságukat.

Nacionalista és sovén propagandájukban a szélsőséges erők a *Veszélyben Erdély!* jelszóba foglalt diverziót használják előszeretettel. A külső ellenség, a fenyegető veszély sztálini típusú diverzióját hintik el a tudatokban. Egyes – egyébként társadalmi alapként eléggé elszigetelt – megnyilvánulásokat felmagasztalnak, jelentéktelen állásfoglalásokat úgy tüntetnek fel, mintha azok általános románellenes hangulatot tükröznének. Él a gyanakvás szelleme, nagyítóval keresik az ellenséget ott, ahol voltaképpen nem is létezik.

A nacionalista és sovén politikai erők és politikai körök által gyakorta használt másik diverzió egyetlen szóba sűrítődik: szeparatizmus. Ezt a nemzeti kisebbségek elleni vádat a proletár internacionalizmusra alapozott megbonthatatlan egység hamis elméletének fegyvertárából szedték elő és újra felröppentették most, amikor 1989 decemberének eseményei után a magyar és a német kisebbség vissza akarta állítani régi, önálló oktatási intézményeit.

A vád hamis, hiszen e saját intézmények mögött a valóságban négy, sőt öt évszázados múlt állott Erdélyben, ahol kiváltképpen a városokban nagynevű és nagy hagyományú német, magyar, román és szerb iskolák és gimnáziumok működtek önálló felekezeti vagy világi intézményekként. Az iskola nem csupán bizonyos ismeretek és információk átadásának és elsajátításának helye és nem is lehet csupán az, hanem mindenekelőtt a kultúrához elválaszthatatlanul kapcsolódó nevelési intézmény. Hagyománya és tekintélye mindenkor a haladás tényezője volt és maradt.

A kulturális és nevelési pluralizmus felszámolása egyike volt a kommunista totalitarizmus céljainak Romániában, akárcsak más olyan országokban, ahol a kommunista pártok váltak egyedül uralkodóvá a gazdasági, társadalmi, politikai és szellemi életben.

Erdélyben az egyetem előtti oktatás legerősebb intézményei az egyházak és vallásfelekezetek által fenntartott iskolák voltak. Márpedig Erdélyben a reformációtól kezdődően, aztán a Rómával való egyesülés pillanatától a vallási paletta igen változatos volt: katolikus egyház, román ortodox egyház, lutheránus, kálvinista, unitárius és román görög katolikus egyház. A kommunista rendszer e téren is megpróbálkozott az uniformizálással: 1948-ban erőszakkal felszámolta a görög katolikus egyházat, ami ártalmaknál egyebet nem okozott a román szellemi életben. Megsértették a különböző egyházak természetes autonómiáját, jótékony hatású hagyományos autonómiáját.

Erdélyben századokon át léteztek szász, magyar, román helyi autonómiák, olyan területek, amelyeken valamelyik etnikai-nemzeti és nyelvi közösség kompakt lakosságot alkotott, melyek minden téren való sajátos fejlődése reális haladási tényező volt.

A nemzeti, vallási és kulturális sajátosságok nyomán különböző formákban kialakult pluralizmus és területi autonómiák szinte az egész totalitarizmustól mentes Európában léteznek, megtestesítői a demokratikus jogok működésének, az anyanyelv, az anyanyelvi oktatás és a nemzeti kultúra ápolásának. A demokratikus rendszerű, civilizált országokban a helyi autonómiák létét nem tekintik a szeparatizmus veszélyes formájának. Elegendő megemlítenünk itt Spanyolország, Svájc, Németország és Olaszország példáját, hogy az e tekintetben évszázados angolszász hagyományokról ne is beszéljünk.

A pluralizmus és a specifikum elismerése a nemzeti nyelv, a kultúra és a történelmi hagyomány terén következésképpen elsődleges feltétele a nemzetek és nemzeti kisebbségek, általában az etnikai-nemzeti és nyelvi közösségek fennmaradásának és fejlődésének. Egy modern társadalomban a demokratikus jogokat nem lehet nemzeti kritériumok szerint megosztani. A demokratikus jogok lényegükénél fogva nem nemzeti jogok, hanem általános emberi jogok, beletartoznak az emberi, a honpolgári jogok fogalmába. Az RMDSZ parlamenti csoportja nem mondhat le a következő vezérelvekről.

1. Jogállam megteremtése Romániában és ennek keretében a nemzeti kisebbségek Ceaușescu által oly hevesen tagadott kollektív jogainak biztosítása és az új alkotmányban való szavatolása.

2. Az anyanyelv szabad használata az államigazgatásban és a jogszolgáltatásban ott, ahol nemzeti kisebbségek is élnek.

3. Anyanyelvi oktatás és a nemzeti kisebbségek oktatási hálózatának helyreállítása az óvodától az egyetemig.

4. A nemzeti kisebbségek részvétele az államélet három szférájában: a törvényhozó testületben, a végrehajtó hatalomban és a bírói karban, valamint a gazdasági és társadalmi intézményekben – Romániában való számarányuknak megfelelően. A saját kulturális, művészeti és tudományos intézmények fenntartása és működtetése, ami járuljon hozzá a nemzeti kisebbségek nemzeti önazonosságának megóvásához és szabad fejlesztéséhez.

Következésképpen azt akarjuk, hogy az új alkotmány tartalmazzon világos és egyértelmű garanciákat e tekintetben. Kérjük, hogy

a nemzeti kisebbségek nyelvét ismerjék el a román mellett hivatalos nyelvnek minden olyan területi-közigazgatási egységben (faluban, községben, városban, municípiumban és megyében), ahol a kisebbségi lakosság részaránya a lakosságnak legalább 20 százalékát teszi ki;

hozzák létre a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumát;

dolgozzanak ki olyan statútumot vagy törvényt, amely szabályozza a romániai nemzeti kapcsolatokat, és biztosítsa minden nemzeti kisebbség demokratikus jogait;

biztosítsák a nemzeti kisebbségek jogát az önálló politikai és kulturális szervezkedéshez;

állítsák helyre vagy teremtsék újra a nemzeti kisebbségek önálló iskolahálózatát, szabadon kifejezett szükségleteik és igényeik szerint.

A szükségletektől függően kérjük, hogy azoknak a nemzeti kisebbségeknek a számára, amelyek nem rendelkezhetnek Romániában felsőfokú oktatással, biztosítsák a felsőfokú képzést annak az országnak a felsőfokú tanintézeiteiben, ahol az illető kisebbségi anyanyelve él.

Kérjük, létesítsenek egy olyan rádió- és televízióállomást vagy külön televízió csatornát, amely napi adásokat közvetítsen saját programokkal a nemzeti kisebbségek nyelvén.

Romániai Magyar Szó, 1990. április 26.

RMDSZ-KÖZLEMÉNY

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Országos Intéző Bizottságának elnökségéhez az elmúlt három nap során az ország különböző vidékeiről egész sor bíráló észrevétel futott be azokkal a nyilatkozatokkal kapcsolatban, amelyeket Király Károly úr, az NSZIT alelnöke tett az államelnökjelöltek megválasztásával, illetve a bukaresti Egyetem téren zajló tüntetés jellegével és céljaival összefüggésben.

Mivel Király Károly úr nyilatkozatait a közvélemény általában a romániai magyar kisebbség szervezete, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség állásfoglalásával azonosítja, az RMDSZ Elnöksége szükségesnek véli nyilvánosan leszögezni: Király Károly úr a Szövetség keretében választott funkciót nem visel és nincs megbízatása arra, hogy a Szövetség nevében nyilatkozzon. Így hát nyilatkozatai személyes vélemények, amelyeket a romániai és a nemzetközi közvélemény ilyenképpen kell hogy értelmezzen.

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség véleményeit és állásfoglalásait a Szövetség vezetőségének jóváhagyásával kiadott dokumentumai tartalmazzák, a megbízatással nem rendelkező személyek véleményeiért és nyilatkozataiért tehát Szövetségünk semmilyen felelősséget nem vállal.

Arról a kérdésről, hogy az RMDSZ tagsága, illetve szimpatizánsai az elnökválasztás során kire adják szavazatukat, a Szövetség elnöksége az elnökjelöltekkel kezdeményezett megbeszélések eredményei alapján fog határozni és döntését idejekorán a választópolgárok tudomására hozza.

Bukarest, 1990. május 4.

az RMDSZ Elnöksége

A LIGA NYILATKOZATA

1990. július 28-án a Román Televízió, valamint más tömegtájékoztatási eszköz is bejelentette a Romániai Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Ligájának megalakulását, az aláírók között megemlítvén az RMDSZ-t is.

Másnap, azaz f. év július 29-én az RMDSZ vezetősége megcáfolta a Ligához való kapcsolatának tényét. Ezzel a kijelentéssel kapcsolatban a közvélemény tudomására hozzuk a következőket.

1. A f. év július 28-i ülés előtt megtartottuk f. év május 11-én alakuló ülésünket, melynek során már hat szervezet írta alá alakulási dokumentumunkat – ezek között az RMDSZ is – Domokos Géza aláírásával (lásd a mellékletben a megfelelő aláírást);

2. Az RMDSZ f. év május 29–30-i ülésén, melyet Sepsiszentgyörgyön tartottak és amelyen részt vettek az RMDSZ újonnan megválasztott képviselői és szenátorai is, kiket azon év május 20-án választottak meg, elfogadták a szervezetnek a Romániai Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Ligájához való csatlakozását.

Bukarest, 1990. július 29.

Király Károly
a Liga elnöke

Melléklet

Mi, a romániai nemzeti kisebbségek szervezetei (uniói, szövetségei, pártjai stb.) ezennel megalakítjuk a Romániai Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Szervezeteinek Ligáját, mint olyan tanácskozási testületet, amely a nemzeti és etnikai kisebbségek egyéni és kollektív jogainak védelmét kívánja biztosítani. E célkitűzésünket a következő eszközökkel kívánjuk megvalósítani.

Együttműködés szükség szerint általános és sajátos célkitűzések megvalósítása érdekében;

közös érdekképviselő az állami szervekkel, politikai pártokkal és társadalmi szervezetekkel minden olyan esetben, amikor ez időszerű és szükséges;

tanácsadás (véleményezés) kérésre politikai és szervezési kérdésekben;

az aláíróknak és azok tagszervezeteinek jogi képviselete a központi állami szervek előtt (reklamációk megoldása stb.), különös tekintettel a vidéken működő pártokra és szervezetekre;

a hasonló külföldi szervezetekkel, valamint az ENSZ szakosított szervezeteivel való kapcsolatok kiépítése.

Az aláíró szervezetek megőrzik teljes szervezeti szabadságukat az összes tevékenységi területen. Mindegyikük, önértékéből és a Liga keretein belül, közösen szándékoznak hozzájárulni hazánk valós és állandó demokratikus struktúráinak föl-építésében és e keretek közt a minden állampolgárt megillető politikai és jog-egyenlőség megvalósításában. Alapvető célkitűzésünk a békés egymás mellett élés és együttélés elmélyítése a román nép és az együtt élő nemzetiségek közti közös tisztelet és megbecsülés előmozdítása.

A Liga ideiglenes vezetősége:

Elnök: Király Carol   Alelnökök: az aláíró szervezetek egy-egy kijelölt vezetője
Titkárok: Lőrincz Ladislau, Blumenfeld Theodor, Tcaciuc Stefan

Romániai Magyarak Demokratikus Szövetsége – aláírva 1990. május 11-én

Romániai Ukránok Szövetsége – aláírva 1990. május 11-én

Romániai Csehek és Szlovákok Demokratikus Szövetsége

Romániai Szerbek Demokrata Szövetsége – aláírva 1990. május 11-én

Romániai Hellén Szövetség

Bolgár Demokrata Szövetség – (aláírás olvashatatlan)

Bolgár Kulturális Egylet – aláírva 1990. május 11-én

Romániai Török–Muzulmán Demokratikus Szövetség

Romániai Örmény Szövetség

Romániai Mózes-hitű (Zsidó) Szervezetek Szövetsége

Romániai Lipovánok Közössége

Dom Polski Szövetség

Romániai Cigányok Demokratikus Szövetsége – (aláírás: olvashatatlan)

Romániai Magyar Független Párt – (aláírja:) Lőrincz L.

Romániai Magyar Kisgazda Párt – (aláírja:) Király K.

A Romániai Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Szervezeteinek Ligája nyitott minden olyan szervezet számára, mely a jövőben csatlakozni kíván hozzá.

A SCRIECIU-PER

Ion Iliescu úrnak,
Románia elnökének

Van szerencsém továbbítani Önnek Sütő András úr Önhöz szóló levelét.

1990. X. 20-án Sütő András úr Bécsből telefonált, és megkért, hogy az Önhöz intézett levelében foglaltakon kívül közöljem Önnel a következőket: az író-társadalom felháborodással értesült a „Scrieciu-per” megrendezéséről; a londoni székhelyű Pen Club az Ön válaszát várja a mellékelt levélre, és e választól függően szervezi meg szolidaritási akcióit Sütő András író méltóságának és becsületének védelmében.

Az én javaslatom az lenne, hogy a Legfőbb Ügyészség tegyen közzé nyilatkozatot, melyben tárgyaltannak nyilvánítja az illető pert. Úgyszintén okvetlenül szükségesnek tartom parlamenti bizottság létrehozását, amely kivizsgálja a márciusban lezajlott tragikus marosvásárhelyi eseményeket, és megállapítja a velük kapcsolatos felelősségeket, továbbá, hogy a volt NSZIT Végrehajtó Irodájának határozata szellemében dolgozzanak ki intézkedéseket a nacionalizmus és sovinizmus, az antiszemita és faji uszítás megfékezésére, az ország minden állampolgára jogegyenlőségének biztosítására, függetlenül nemzetiségétől vagy etnikai hovatartozásától.

Elnök Úr! Úgy vélem, itt az ideje, hogy a kormány vállalja a nemzeti kisebbségek védelmének, az ország lakossága több mint egynegyedét kitevő 18 kisebbség kollektív és egyéni jogai biztosításának felelősségét.

Véleményem szerint az ország érdekei szempontjából mélységesen károsnak bizonyult az a tény, hogy a kormány a kulturálisnak nevezett politikai szervezetre, a Vatra Româneascăra ruházta a nemzeti kérdés és az etnikumközi kapcsolatok ügyének Romániában való „megoldását”. Ha valóban demokratikus Romániát, virágzó, civilizált jogállamot akarunk teremteni, a világ szintű igényekkel és a legfejlettebb gyakorlattal összhangban álló törvényekért kell síkraszállnunk és ilyen törvényeket elfogadnunk, határozottan véget kell vetnünk az uszítás és megosztás, az intolerancia, az állampolgári jogok politikai kritériumok szerinti szelektív megadása ceausista gyakorlatának.

Nem jutok szóhoz a tartalékos vezérőrnagy úr által indított perrel kapcsolatban; ez a per bizonyítéka a mérhetetlen képmutatásnak, amire egy felelőtlen, lelkiismeretlen ember képes. Az etnikumközi kapcsolatok kérdéseiben és a márciusi szatmári és marosvásárhelyi események ügyében tanúsított magatartásomat és álláspontomat a kormányhoz és személyesen Önhöz intézett, az NSZIT levéltárában

megtalálható dokumentumok tanúsítják. Elnök Úr, és úgy hiszem, senki más nem lehet hívebb tanúm, mint Ön, abban az engem is érintő perben, amelyet Ion Scrieciuc indított.

Úgy vélem, mindenekelőtt politikai s aztán büntetőjogi pert kellene indítani azok ellen, akik kitalálták az „Erdély-diverziót”, amit Ceaușescu is használt 1989. december 21–22-én is, és amelyre a Vatra Românească szervezet politikája épül, azoké, akik politikai célzattal manipulálják egymás ellen a tömegeket. Irányítottan és tudatosan terelik el a tömegek figyelmét az ország valós problémáiról.

Meggyőződésem, Elnök Úr, hogy figyelemmel fogja elemezni Sütő András úr levelét, valamint az én megjegyzéseimet, és meghozza a szükséges intézkedéseket a szélsőségek és a társadalmi igazságtalanság felszámolására, a törvénytelenések visszaszorítására, a törvényesség helyreállítására Romániában.

Bukarest, 1990. október 23.

Kiváló tisztelettel: *Király Károly*

Ui. Nagyon hálás lennék, ha a lehető legrövidebb időn belül közölné válaszát Sütő András író levelére.

SÜTŐ ANDRÁS LEVELE ION ILIESCUNAK

Ion Iliescu úrnak,
Románia elnökének

Tisztelt Elnök Úr!

Sajnálom, hogy egészségi okok miatt (elvesztettem bal szemem látását és újabb műtét előtt állok jobb szememmel) csak most mondhatok köszönetet látogatásáért, amellyel ez év március 20-án a bukaresti Központi Katonai Kórházban megtisztelt. Súlyos állapotomban csupán egy pillanatra rögződött emlékezetemben az Ön jelenléte. Utólag tudtam meg feleségemtől, hogy Ön biztosított a személyem elleni gyilkossági kísérlettel vádolható személyek felelősségre vonásáról.

Sajnálattal és csalódottan tájékoztatom Önt, hogy Marosvásárhelyen, sajnos, semmi nem történt e tekintetben. A marosvásárhelyi véres események kivizsgálása még mindig nem derítette ki az igazi szervezők és felbujtók véttségét, így azok

a háttérben maradva mind a mai napig tovább folytatják a békés együttélést aláaknázó gonosz munkájukat. A *Cuvîntul Liber* című megyei lap csakúgy, mint bukaresti bálványa, a Romînia Mare, naponta közöl hazug, rágalmazó szövegeket, amelyek etnikumközi konfliktusra uszítanak. Mellékelten elküldöm Önnek e felháborító szövegek egyikét, a Maros megyei NSZIT volt elnöke, Ion Scrieciu tartalékos vezérőrnagy aláírását viselő, a Legfőbb Ügyészséghez intézett úgynevezett beadványt.

Elnök Úr! Mindenkor meg voltam győződve arról, hogy az abszurd fogalma elsősorban az önmagát abszurdként meghatározó irodalomban valósul meg, de látom, tévedtem: az abszurdítás most az áldozat (alulírott) elleni „bűnvádi panasz” műfajában jelentkezik egy olyan valaki részéről, aki az én személyes tragédiámban is vétkes. A szöveget, amely első szavától az utolsóig képtelen és cinikus hazugság, az a személy írta alá, aki március 19-én törbe csalt, midőn testi épséget ígért a gyilkosokkal szemben, kiknek szervezői, helyszínre szállítói és felfegyverzői a mai napig sem nyerték el büntetésüket.

Scrieciu az állítja ebben a szövegben, hogy nem ismeri a körülményeket, amelyek közepette engem „megütöttek” (Megütöttek? – ez lenne vajon a találó kifejezés? Ön látta ennek az „ütésnek” a következményeit...), megfeledkezve arról, hogy Judea ezredessel és a rendőrfőnökkel együtt 3 méterre állt attól a helytől, ahol brutálisan rám támadtak, súlyosan megsebesítettek és eszméletvesztésig vertek, mígnem abba az állapotba kerültem, melyben Ön is látott, miután éjnek idején, március 20-án hajnalban, a bukaresti kórházba szállítottak.

Az „ártatlan” tábornok azt színleli, hogy nem ismeri a körülményeket, jöllehet tüzetesen tárgyalta azokat a nemzetközi sajtó, a televízióállomások még az USA-ban és Japánban is. Hogyan engedheti meg magának Ion Scrieciu, hogy azt állítsa: március 19-én felfegyverzett és fanatizált közönség előtt románellenes bujtogató felhívásokat stb. tettem volna, holott ennek éppen az ellenkezője történt.

Mint a Maros megyei RMDSZ tiszteletbeli elnöke, azzal a feltett szándékkal mentem a szervezet székházába, hogy az ott egybegyűlt személyeknek – és általuk a város egész magyar lakosságának – tolmácsoljam azt a határozott javaslatomat és kérésemet, hogy ne szervezzenek ellentüntetést a Vatra Românească szervezet által irányított román csoportok akcióira; ezek felháborító erőszakcselekményeikkel és vandalizmusukkal abban az időpontban már terror alatt tartották a várost. (Tanúk százai bizonyíthatják azokban a nehéz órákban elhangzott szavaimat!) Rövid beszédemért lehurrogtak azok, akik szükségesnek tartották volna a város magyar lakossága önvédelmének megszervezését, de végül is elértük a magam s az egész RMDSZ-vezetőség célját: március 19-én a magyar lakosság nem vonult ki az utcára.

De nemcsak ezt! Több székely helység telefonhívására, ahonnan csoportokat akartak küldeni védelmemre, feleségem határozott NEM-mel válaszolt, ne jöjjenek, mondta, mert hihetetlen, hogy a Görgény völgyéből behozott parasztok megöljenek egy olyan író, aki egész életében a román–magyar testvériség szellemében írt. Így estem tehát a lefizetett, leitatott és kábítószerezett agresszorok áldozatául.

Nem kívánok részletekbe bocsátkozni. Nem kívánom bizonyítani, hogy a város magyar lakosságához intézett egyetlen segélykérő szavunk elegendő lett volna arra, hogy megvédjenek. Én azonban kifejtettem az RMDSZ megyei tanácsa előtt, hogy inkább szenvedünk mi, semhogy magunkra vállaljuk az erkölcsi felelősséget a súlyos következményekért, amelyekkel a magyar tömegek utcára vonulása elkerülhetetlenül járt volna.

Elnök Úr! Az említett összefüggésben tájékoztatni kívánom Önt, hogy az ilyen természetű szövegek és adások az etnikumközi összetűzések valós veszélyét hordozzák magukban. Bűnvádi panasz, e gyalázatos szöveg, e durva hazugsággyűjtemény közreadásával Scrieciú egyfelől félretájékoztatja a román lakosság békés többségét, másfelől megsérti és felháborítja az ország magyar nemzetiségét.

Azt hiszem, fölösleges hangsúlyoznom, hogy ez a személyem elleni szennyes rágalom ismét veszélybe sodorja életem, s az országunkra nézve negatív kommentárok hullámát indítja el a nemzetközi sajtó és az emberi jogok védelmében érdekelt sok nemzetközi szervezet részéről.

Ami engem illet, úgy vélem, a tisztsége betöltésére alkalmatlannak bizonyult Ion Scrieciú az első számú vétke azért, hogy azokban a napokban Marosvásárhelyen nem tartották fenn a rendet és a biztonságot. Valószínűleg elejét akarja venni felelősségre vonásának, ezért koholta ellenem e rágalmozó szöveget, amelyért – ha a Vatra bérencei addig meg nem ölnék – beperelem.

Remélem, Önnek megvan a lehetősége arra, hogy ismét közbelépjen és odahasson, hogy a marosvásárhelyi események kivizsgálása vezessen a valós tényeken alapuló, tárgyilagos konklúziókra, elhárítván a felháborító hazugságokat és szándékos provokációkat, amelyek újabb véres konfliktusokat robbanthatnak ki.

1990. október 6.

Tisztelettel
Sütő András

SCRIECIU BEADVÁNYA SÜTŐ ANDRÁS ELLEN

Ion Scrieciu tartalékos vezérőrnagy kérésére a Cuvîntul Liber szerkesztői közössége úgy határozott, közzéteszi a beadványt, melyet őurasága 1990. június 15-én intézett a Legfőbb Ügyészséghez és Marosvásárhely helyi ügyészségéhez, s amelyre mind a mai napig semmi választ nem kapott. A beadvány szövegét teljes egészében közöljük.

A Legfőbb Ügyészségnek

Bukarest

Robu legfőbb ügyész úrnak

Alulírott *Scrieciu Ion* tartalékos vezérőrnagy, Marosvásárhely, Maros megye, B-dul 1 Mai 37. sz. alatti lakos, sértett fél, törvényes képviselőm útján tisztelettel benyújtom a jelen *bűnvádi panaszomat Sütő András úr* Marosvásárhely Mărășești utca 36. sz. alatti lakos, valamint azon személyek csoportja ellen, akiknek részük volt a Marosvásárhelyen 1990. március 15–20-án lezajlott eseményekben.

A fent említett csoporthoz tartoznak a következők:

1. Király Károly – Marosvásárhelyről;
  2. Kincses Előd – Marosvásárhelyről;
  3. Jakabffy Attila – Marosvásárhelyről;
  4. Tőkés László;
  5. Tőkés András;
  6. Veres Eszter – a Marosvásárhelyi Kesztyűgyárból;
  7. egy körülbelül 200 emberből álló csoport Sófalva és Szováta községekből
- Bíró Imre, a Marosvásárhelyi Electromureș Gyár mérnöke vezetésével;
8. a volt RMDSZ-vezetőség;
  9. a Marosvásárhelyi Kenyérgyár, a Vágóhíd és a Cukorgyár vezetősége;
  10. botokkal, vasvillával, késsel, láncokkal, golyókkal a közeli helységekből (Marosszentgyörgyről, Nagy Ödön ottani lakostól) gépkocsin szállított, gyújtópalackokkal felfegyverkezett más személyek.

Kérjük, hogy a bizonyítékok kivizsgálása után ez ügyben rendeljék el a fent említett személyek bíróság elé állítását a következő bűncselekmények elkövetéséért:

1. rágalmazó feljelentés bűncselekménye – Btk. 259. szakasz –, melyet egyedül a vádlott, Sütő András követett el;
2. nyilvános felbujtás bűncselekménye és a bűncselekmények dicsőítése – Btk. 324. szakasz (a magyar lakosság felbujtása a román lakosság ellen);
3. emlékműgyalázás bűncselekménye – Btk. 319. szakasz (Avram Iancu, N. Bălcescu, jobbágyfalvi templom);
4. hatósági közeg elleni erőszak bűncselekménye – Btk. 239. szakasz (a konfliktus megfékezésében részt vett tisztek ütlegetése és megsebesítése);
5. tömeggyilkosságra való felbujtás bűncselekménye – Btk. 357. szakasz 1. bek. *a)* és *b)* pontja (4 halott, 245 sebesült);
6. megsemmisítés bűncselekménye – Btk. 217. szakasz 4. bek. (4 szovétai román család);
7. a társadalmi vagyont károsító megsemmisítés különösen súlyos következményekkel járó bűncselekménye – Btk. 231. szakasz 3. bek. (néhány millió lejes kár, Grand hotel, felgyújtott autók, más intézmények);
8. szolgálati visszaélés bűncselekménye egyes jogok korlátozása révén – Btk. 247. szakasz (románok elűzése intézményekből, román gyermekek az iskolákból, rendfenntartó közegek elűzése);
9. „diverziós cselekmények” elnevezésű bűncselekmény – Btk. 163. szakasz (szállítóeszközök felgyújtása);
10. szabotázs bűncselekménye – Btk. 164. szakasz (a kenyérgyár, a vágóhíd és a cukorgyár elfoglalása);
11. fegyver- és lőszerlopás bűncselekménye, illetve a fegyverek és lőszerek rendjének megszegése – Btk. 208. szakasz 1. bek. 224. és 279. szakasz;
12. az államhatalom aláaknázásának bűncselekménye – Btk. 162. szakasz 2. bek. (az NSZIT Maros megyei székházának és a rendőrség Hargita megyei székházának erőszakos elfoglalása);
13. szabadságtól való törvényellenes megfosztás bűncselekménye – Btk. 189. szakasz (alulírott fogva tartása az NSZIT székházában 16 órán át);
14. egy engedély nélküli nagygyűlés megtartásának bűncselekménye.

Magánjogi igényemet a kellő időben megfogalmazom.

Indoklás

Jelen bünvádi panaszomat azon súlyos, rágalmazó vádak nyomán nyújtom be, melyeket Sütő András úr ellenem felhoz.

Eleve leszögezem, hogy panaszom nem a romániai magyar lakosság ellen irányul, és célja bíróság elé állítani a szélsőséges magyarok csoportját, akik az 1989. december 22. és 1990. március 21. közötti időszakban erőteljes külső támogatással sok rosszat tettek mind a románoknak, mind az erdélyi magyaroknak, erősen ártottak a román államnak és fiatal demokráciáinknak.

Az említett időszakban a Maros megyei NMFT-ben, majd az NSZIT-ben az első alelnöki tisztséget töltöttem be, attól fogva pedig, hogy Király Károlyt bevonták a központi szervbe, a Maros megyei NSZIT elnöke voltam.

Ebben a tisztségben a tanács tagjaival és az NSZIT bíróttagjaival együtt, kivételes erőfeszítéseket tettünk azért, hogy fenntartsuk a magyar lakosság képviselőivel való jó megértés és együttműködés légkörét, és állíthatom, hogy a tanács magyar származású tagjainak jó részénél békülékenységi szellemre, toleranciára, türelemre és bölcsességre találtunk.

Nevezettek, Sütő András, Király Károly, Kincses Előd, Jakabffy Attila, Tőkés András és a volt RMDSZ-vezetőség más tagjai, akik vezető tisztséget viseltek és viselnek ma is az RMDSZ-ben vagy állami szervezetekben, nem tanúsítottak hasonló megértést.

Így történt, hogy nevezett Sütő András, aki az RMDSZ elnöki tisztséget töltötte be, a legjelentősebb szerepet játszotta a magyar lakoságnak a román állam elleni felbujtásában azt állítva, hogy „a magyar nemzetiség jogaiért” harcol, az említett csoport a fentebb felsorolt bűncselekmények elkövetésére bűjtatta a marosvásárhelyi magyar kisebbség szélsőséges csoportjait.

Az alkoholtól felhevült, botokkal, dorongokkal stb. felfegyverkezett résztvevők akcióik során olyan jelszavakat kiabáltak, mint „Halál a románokra!” – „Le az Avram Iancu-szoborral!” – „Románok, távozzatok Marosvásárhelyről, Gyergyóból, Csíkszeredából, másként életetekkel fizettek!” stb.

Az akciókra jóval 1989. december 22. előtt készültek, 1989. december 22. után pedig gyakorlatba ültették a tervet, teljes mivoltukban bontakoztatták ki akcióikat. 1989 decemberében az Amerikai Egyesült Államok egyik rádióállomása közvetítette az USA-beli magyar emigráció üzenetét, ebből idézek: „Erdélyt vissza kell venni – tárgyalások útján; föderalizálással; fegyveres erővel”.

1990. február 1. körül Király Károly az NSZIT-ben amennyire provokatív, éppoly lázító és fenyegető nyilatkozatot tett: „...Marosvásárhelyen a helyzet robbanékony. Fegyveres harccá fajulhat; a magyarok sztrájkolnak a Bolyaiban; a magyarok soraiban volt aktivisták és szekusok izgatnak”. Ezt követően Király Károlyt kórházba „utalták” Budapestre, ahonnan az erdélyi csoportok akcióit

irányította. Hetente háromszor fordultak a futárok, akik híreket vittek Budapestre és utasításokat hoztak onnan a harci csoportok számára.

Az RMDSZ tanácskozásán nem véletlenül állította Verestóy Attila úr, hogy „a magyar kisebbségeken múltott, hogy a marosvásárhelyi etnikai súrlódások nem fajultak polgárháborúvá”. Szócs Géza úr pedig ugyanezen az RMDSZ-tanácskozáson azt az igényt támasztotta, hogy „a marosvásárhelyi eseményekben ne vereséget, hanem győzelmet, ne véget, hanem kezdetet lássunk”.

Ezek a fenyegető kijelentések erőteljesen kihatottak a román lakosság hangulatára. Miután értesült a magyar szélsőségesek Hargita és Kovászna megyében elkövetett barbár akcióiról is, sok román pánikba esett. Olyan kérdéseket tettek fel, hogy képes-e a román állam megvédeni őket a terroristákkal szemben. Sok család fejezte ki szándékát, hogy elhagyja a megyét.

1990. március 15-én tüntetőleg „megünnepelték” az 1848-as forradalom évfordulóját Marosvásárhelyen, Fehéregyházán, Szovátán; az ünnepeken tízezrek vettek részt. A három helységben magyarországi személyek százainak jelenlétére figyeltek fel. Az akció sértette a románok nemzeti érzelmeit, köztudott lévén, hogy 1848 a románoknak 42 000 halottat és több mint 200 elpusztított falut jelentett.

Március 19-én az RMDSZ engedély nélkül nagygyűlést tartott az RMDSZ-székház előtt, ahol Sütő András beszélt. Beszédében románellenes, lázító felhívásokat intézett a magyar lakossághoz. Ugyanazon a napon egy román tüntető csoport, amikor elhaladt az RMDSZ székháza előtt, az emeletről palackokkal, téglákkal és más kemény tárgyakkal támadták, hurrogás és sértegetések kíséretében.

Válaszként a románok csoportja megtámadta a székházat, ahol „munkaülést tartó” 72 személyt lepett meg, élen Sütő Andrással. A „munkaülésen” jelen levő 72 személy azoknak a harci csoportoknak volt a vezetője, amelyek 1990. március 20-án készültek akcióba lépni.

Az épületben tartózkodók valamennyien a padlásra menekültek. A közbelépő rendőrség és katonaság feloldotta az épület körüli blokádot, a padláson tartózkodó személyeket pedig rendőrségi és katonai védelem alatt eltávolították az épületből. Nem ismerem a körülményeket, amelyek közepette Sütő András urat megütötték. A 72 személy névjegyzéke a rendőrségen található.

Március 20-án – 10.00 óra körül – 12 000-15 000 magyar tüntető érkezett a megyeház előtti térre. Jogokat követeltek és azt kérték, jelenjék meg előttük Iliescu úr. Azt ajánlottam, küldjenek delegációt a székházba. A küldöttség megérkezése után a bírótagok egy részével együtt megkezdjük a tárgyalásokat. Időközben az útkereszteződéseknél román tüntető csoportok jelentek meg, és 12.00

óra körül megkezdődtek az első összetűzések. A rendfenntartó erők – mintegy 100 rendőr –, akik eredetileg a tüntetők között helyezkedtek el, most visszavonultak.

Kijelentem: nem tudom, hogy ki hívta a román tüntetőket. A székház erkélyéről ismételt felhívásokat intéztem a román tüntetőkhöz, hogy vonuljanak vissza, azt követően pedig vonuljanak vissza a magyar tüntetők is.

14.00 órakor botokkal felfegyverkezett magyar csoportok megrohamozták és elfoglalták az NSZIT-székházat. Kincses Előd és Jakabffy Attila vezette őket. A székházból az egész személyzet elmenekült. Jómagam helyben maradtam, állandó összeköttetésben az elnökkel, a honvédelmi miniszterrel és a marosvásárhelyi helyőrség parancsnokával. A székház erkélyéről Kincses, Jakabffy, Veres ilyen felhívásokat intézett a tömeghez: „Itt és most!” – „Most, vagy soha!” – „Mocskos hodáki és vátrás cigányok!” – „Magyarok, ne menjetek, jönnek a székek!”

Engem irodámban néhány fejszés férfi őrzött, és három nő, akik közül az egyiket Veresnek hívják (a kesztyűgyárban dolgozik). Azt mondták, nem távozhatok, mert ha ők meghalnak, meghalok én is. Hívjam gyorsan a katonaságot. A hadsereg első alegységei március 20-án 18.00 órakor foglalták el állásaikat azzal a céllal, hogy különválassák az egymás ellen harcolókat. A HM által küldött póterők március 21-én 2.00 órakor érkeztek meg, a székház védelmére március 21-én 6.00 órakor helyezkedtek hadrendbe. Miközben én telefonon beszéltem, az egyik nő lehallgatta a beszélgetéseket (lásd a videokazettát).

Ez idő alatt az épületbe hatolók kezdték elbarikádozni a bejáratokat és a folyosókra nyíló ajtókat. A kintiek barikádot kezdtek emelni a székház körül. 18.00 óra tájt megpróbált behatolni az épületbe Rădulescu ezredes az NSZIT-től és Chelaru alezredes a Honvédelmi Minisztériumtól. Mindkét katonatisztet zaklatták, megütötték, mindketten súlyos fej- és testi sérüléseket szenvedtek, aminek következtében kórházba szállították őket.

Március 21-én 10.00 órakor egy szélsőséges magyar megkéselte Solovăstru Oliviu őrnagyot.

21.15 órakor, március 20-án, Sófalváról és Szovátáról 4 autóbusz és 6 személygépkocsi érkezett, leparkoltak a Papiu Ilarian Líceum mögött, s kiszállt belőlük mintegy 200 botokkal és dorongokkal felfegyverkezett férfi. Harci csoportokba szerveződtek és elindultak a városközpont felé. Bíró Imre, az Electromureș gyár mérnöke és annak nagybátyja vezette őket.

Március 21-én 4.00 óráig a várost járták, ekkor visszavonultak. Bíró mérnök kijelentette: „Legyőztük a románokat.”

Az autóbuszok egyikét megállította az Oprea alezredes vezette katonai járőr. Akcióiban ez a csoport és más csoportok megölték 4 embert és megsebesítettek

245-öt. Úgyszintén néhány millió lejes kárt okoztak a közvagyonban a Grand hotelnél és más intézményeknél.

A marosvásárhelyi eseményeket megelőzték a Kovászna és Hargita megyei román lakosság ellen elkövetett halott és sebesült áldozatokkal járó terrorcselekmények, román lakosok házainak felgyújtása Szovátán, románok elűzése vállalatokból és intézményekből, valamint román gyermekek elűzése a vegyes iskolákból. A Marosvásárhely környéki helységekből őrséget állítottak a falvak be- és kijáratához, hogy ne engedjék meg a románok bejutását a városba; Marosszentgyörgyön az őrség gépkocsikat tartóztatott fel, és bántalmazta az embereket. A város sok vállalatában és közeli helységekből kézi gyártmányú fegyvereket állítottak elő, egyes intézmények padlásán és pincékben gyújtópalackokat tároltak.

A fentebb említett bűncselekmények elkövetését bizonyító más adatok megtalálhatók a Maros megyei rendőrségi szervek, a Maros megyei ügyészségi szervek és a katonai ügyészség által összeállított aktacsomókban. A Maros megyei rendőrségnek úgyszintén a birtokában van egy videokazetta, melynek felvételein felismerhetők a bűncselekmények elkövetésében közvetlenül részt vett más személyek is.

Külön kérelem

Tekintettel arra, hogy a marosvásárhelyi román nemzetiségű törvénybírákat és ügyészeket állandó közvetlen vagy közvetett fenyegetések érik a magyar szélsőséges csoportok részéről, a kivizsgálásra, kérem, rendeljenek ki más megyékből ügyészeket.

Tisztelettel
Ion Scrieciu
tartalékos vezérőrnagy

Romániai Magyar Szó, 1990. november 2.

(*Cuvîntul Liber* c. újságban közölt román szöveg fordítása)

KÁR VOLT A BENZINÉRT

Király Károlyt kerestem a Szenátusban, de már kiadták az irodáját.

– Sepsiszentgyörgyön megtalálja – igazított útba az irodában levő személy – ez többé nem az övé.

A többé egy kicsit elgondolkoztatott. Már csak azért is, mert immár karnyújtásnyira vannak a választások, nem egy szenátor, képviselő csomagolni fog, s hogy helyükbe kik jönnek, az még titok. Lehet, hogy éppen a most kilakoltatott Király Károly.

Egyelőre annyi bizonyos, hogy a Szenátus alelnökét megfosztották tisztségétől. Csak azért, mert nem vett részt az alkotmány megszavazásán. Nem volt jelen, mert már korábban – még annak a határozatnak a megszavazása előtt, amely kimondja, hogy a vokson hiányzó mandátumát a Parlament visszavonhatja – a használt módszerek elleni tiltakozásul kivonult az Alkotmányozó Gyűlésből. Tehát a végső szavazaton sem lehetett jelen. De a hiányzás miatti „kiűzetése” a szenátusi ex-alelnöknek akkor sem törvényes, ha netán nem jóval a szavazás előtt hagyja el a termet, hiszen e mandátumot a szavazópolgárok adták neki, ezt pedig semmiféle alsóbb szintű szerv, még ha Parlament is az, nem veheti el.

De elvette. Jobban mondvá Bârlădeanu úr felkérte Predescu szenátort, tegye meg az erre vonatkozó javaslatokat. A szenátusi szobát azonban már kiürítették. Nem így az Antonie Iorgovanét. Az alkotmányszövegező bizottság elnöke igencsak euforikus hangulatban járt-kelt az utóbbi napokban – nemcsak a szobájában –, és nyilatkozott jobbra, nyilatkozott balra nagy meggondolatlanul. Többek között egyik napilapunknak mondott néhány olyan szót, amit az ellenzék nem tett a kirokatba. Elhozta inkább a Szenátusba és tiltakozott az ilyenén megnyilatkozások ellen.

Persze az alkotmány fő szövegezője nagy művét megkoronázandó azt szeretné, hogy a bukaresti egyetemen ő taníthassa a fiatalokat az alkotmányos jogra. Professzori kinevezésre is gondolt, de az egyetem szenátusa másképp vélekedett mindenről. Felajánlását leszavazták. Maradt tehát az egyetemi tanári titulus.

S hogy ezt megtárgyalták, a Szenátusban hozzákezdtek a fogyatékosok támogatásáról szóló törvénytervezet további tárgyalásához. Be is fejezték, úgyhogy az érvénybe lépéstől számított három hónapon belül – ennyi idő kell, amíg a jövedelmek 1,5 százalékának ilyen alapokra való összegyűjtéséből megfelelő összeg jön be – megkezdik a jogszabályban megállapítottak kifizetését. Mois szenátor örömkeltő táviratot olvasott ezek után fel – mi azt hittük lemondásra készül –, melyben Romániát meghívják az Európai Kulturális Konvenció következő ülésére.

S hogy ne teljék az idő hiába, a délutáni órákban a föld bérbe adásáról szóló törvénytervezet vitájába kezdtek a honatyák. Mintegy 9 millió hektár mezőgazdasági terület kerül magánkézbe, s ennek nem kis részét a tulajdonosok – a 6 236 000 kérvényezőnek mintegy harminc százaléka városi, nagy hányaduk dolgozni alig tudó idős ember – nem tudják megművelni. Meg kell tehát teremteni a jogi kereteket ahhoz, hogy bérbe tudják adni. A nyugat-európai országok közül Belgiumban az összterület 68, Franciaországban 63, Angliában 38, Németországban pedig 34 százalékat művelik bérlők. Minálunk is szükség van arra, hogy a határrész megművelését másod- vagy harmadkéz is elvégezhesse. Itt azonban következett az első bökkenő.

Gheorghe Dumitrașcu nem értett egyet Fazakas Miklóssal abban, hogy albérlő is művelhesse a földet. Pedig az RMDSZ-szenátor világosan kifejtette: külföldön is ismert úzus ez. A lényeg, hogy teremjen a föld, a többit pedig, például a létrehozott javak elosztását illetően, megegyezés szabályozza. Fazakas úr nehezményezte – és igaza van –, hogy csak négy évre bérelhető a parcella, még akkor is, ha valaki csak egy esztendőre vagy kettőre akarja bérbe adni vagy venni.

Csiha Tamás szerint ez az új törvény nem tesz mást, mint az agrármérnökökből, egyéb mezőgazdasági szakemberekből nagy területtel rendelkező földesurat csinál. Annál is inkább, mert a jogszabály tervezet egyik még meg nem szavazott kitétele szerint az első vásárló e területekre éppen a bérlő kell hogy legyen.

Alighogy belelendültek a szenátorok a vitába, máris fel kellett hogy álljanak és autóbusszal, kiskocsikkal felrobogtak a Parlament épületéhez. Ott tudták meg, hogy sorshúzásra kerül sor. Az alkotmány elfogadásának országos népszavazására központi választóbizottságot kellett létrehozni, amelyben hét bíró is részt vesz. Azért tartották az együttes ülést, hogy a huszonegy jelöltből kisorsoljanak hetet. Hogy miért nem lehetett eredetileg ezt a hét jogászt kinevezni, az talány. Cazimir Ionescu és Verestóy Attila szinte pillanatok alatt kihúzták az urnából a hét nevet, melyek a következők: Gheorghe Mircea-Lazăr, Bukarest; Viorica Lungeanu, Bukarest; Paul Manoliu, Suceava; Mircea Pod, Bukarest; Liana Stancu, Bukarest; Gheorghe Uglean, Legfelsőbb Törvényszék, Bukarest; Rodica Zaharia, Bukarest. Hogy az ország más vidékéről csak mutatónak került be egy bíró, az hiába zavart többeket is, a voks az voks, maradt a lista. A szenátorok és a képviselők pedig vehették a nagykabátjukat. Kár volt az elpocsékolat benzinért, amivel őket a Parlamentig szállították.

De ha csak ennyi kárral maradnánk...

Romániai Magyar Szó, 1990. november 28.

KIRÁLY KÁROLY FELIRATA A KORMÁNYHOZ

Erdély egyes vidékein vészhelyzet alakult ki bizonyos körök nemzeti érzelmekkel manipuláló tevékenysége folytán, felélesztve a ceausisza diktatúrától örökölt reakciós eszméket az együtt élő nemzetiségek erőszakos beolvasztására, egyéni és kollektív jogaik lábbal tiprására. A nemzeti érzelmeket retrográd pártok, mozgalmak, bizonyos elemek manipulációs célokra kezdik felhasználni.

Ezt a helyzetet az NMF-nek, a kormánynak minél hamarabb meg kell szüntetnie. De hogy ez a megoldás mélyen humánus, demokratikus legyen, a következőket kell szem előtt tartani:

1. a nemzetközi megállapodások előírásait, a fejlett demokráciák – mint Svájc, Svédország, Finnország, Jugoszlávia, Szovjetunió – tapasztalatait;

2. hazánknak e téren elért sikereit és tapasztalatait, amilyenek pl. az 1918-as Gyulafehérvári Határozat; az 1946-os Nemzetiségi Statútum; az NMF nyilatkozata a nemzetiségi jogokról.

Sürgős elvi tanácskozásra van szükség országos, kormányzati szinten, hogy kiderüljön, ki mit ért a nemzeti kisebbségeknek a románokéval azonos jogegyenlőségén. A tisztázást követően haladéktalanul meg kell alakítani a Nemzetiségi Minisztériumot, amely szavatolja az állam nemzetiségi politikájának az érvényesülését.

Ami a nemzetiségi közösségek együttélését illeti ebben az 1989. december 16–22. között lezajlott forradalmi helyzetben, az egységes román nemzeti államnak – a maga európai kultúrájával, orientációjával, hogy megfeleljen az eljövendő években a civilizált emberi együttélés normáinak – elsőrendű kötelessége a nemzetiségi törvény megalkotása, mely felválthatná az 1946-os Nemzetiségi Statútumot. Ez – bár sosem ültették át a gyakorlatba – túlhaladott, és nem felel meg az országunk viszonyainak, a lezajlott változásoknak.

A nemzeti együttélés jogi formuláját az igazságosság szellemében kell megalkotni; abból kell kiindulni, hogy ezt a kérdést nem szabad a rosszhiszeműség és ártó szándék játszóterének átengedni, hogy politikai célokat szolgáljon; abból az elvből kell fakadnia, hogy a demokrácia egy és oszthatatlan, az igazi demokrácia az, amely egyenlő jogokat biztosít minden állampolgárnak, minden etnikai közösségnek. Abban a pillanatban, mihelyt a jogokat bizonyos szempontok szerint selektíve alkalmazzák, nem beszélhetünk demokráciáról, csak álszent szemfogatásról.

Jelenleg a nemzeti együttélés normái mélyen megsérültek – a Ceaușescu-diktatúrához képest is –, amikor az a paradox helyzet állt elő, hogy hazánk nemzetiségei támadnak egymásra, és ez sokkal tragikusabb, mint amikor a ceausisza

diktatórikus erőszakkal szegültek szembe. Pillanatnyilag – legalábbis szerintem – nem az a lényeges, hogy megállapítsuk, melyik fél sértette meg jobban az együttélés szabályait, melyik fél plakátozott ki több nacionalista, sovén jelszót stb.

A helyzet azt követeli, hogy elvi szilárdsággal, részrehajlás nélkül vessünk véget a vádaskodásoknak, gyanúsítgatásoknak, bizalmatlanságnak, a kérdésben kialakult zűrzavarnak, hangoskodásnak. Ha nem a törvények hatalmával és elvi súlyával tesszük mindezt, folytatódnak a törvénytelen kilengések, és beláthatatlan károkat okoznak nemcsak az együttélés terén, hanem hazánknak mint európai kultúrájú és civilizációjú országnak nemzetközi megítélését illetően is.

Nem közbelépni és határozottan cselekedni bűn és meggyalázása annak a közös áldozatnak, amit együttes harcunkban szenvedtünk el a gyűlöletes diktatúra ellen, amely egyformán elnyomta az egész népet, nemzetiségre való tekintet nélkül, azzal a meg-szorítással, hogy a nemzetiségeket elementáris jogaitól is megfosztotta, s így kettős teherrel nehezedett rá.

Tájékoztatom Önöket, hogy változatlanul özönlenek címünkre levelek, röpcédulák, fényképek, telefonhívások stb., mint bűnjelei egy jól szervezett nacionalista kampánynak, amelynek célja, hogy akadályozza a demokratizálódás normális kibontakozását, megbontsa a forradalmi harcban egységbe kovácsolódott románság és nemzetiségek egyetértését, egyszóval megmérgezze az ország politikai légkörét.

Marosvásárhelyen, azaz Maros megyében az utóbbi időben kritikussá vált a helyzet. Az RMDSZ Szászrégeni Ideiglenes Tanácsának levele arról számol be, hogy január 26-án mintegy 500-600 ember részvételével, akiket autóbuszok szállítottak oda a szomszédos községekből, magyarellenes tüntetésre került sor a városháza előtt. Ilyen jelszavak hangzottak el: „Magyar vért akarunk inni!” – „Nem tágitunk, míg agyon nem vertük a magyarokat!” (lásd 1. sz. melléklet). Marosvásárhelyen ledöntötték a kétnyelvű helységnévtábla tartóoszlopát, az intézmények, így a városi NMF kétnyelvű feliratait összezúzták. Ugyancsak Marosvásárhelyen, február 8-án sor került egy, a Vatra Românească kulturális fórum égisze alatt kb. 500 főt számláló tüntetésre, ahol ilyen jelszavakat skandáltak: „Le Király Károly!” – „Tőkés László a forradalom maszkurája!” Február 9-én egy másik tüntetésen, amin mintegy 2000 ember vett részt, ezeket kiabálták: „Sora, Sora nem osztasz meg!” (utalás a Papiu és Bolyai Líceumok szétválasztására). „Bolyai mindenkié, a románoké is!” Az NMF magyar vezetőségi tagjait halállal fenyegették.

Meg kell még említenem, hogy Farkas Istvánt, a TV marosvásárhelyi stúdiójának munkatársát, aki felvételeket készített a TV számára a tüntetésről, megtámadták és véresre verték. Marosvásárhelyen továbbra is terjesztik a magyarellenes röplapokat (lásd 2. és 3. sz. melléklet). A nacionalista hullám megfékezése céljából

első lépésként a mellékelt törvényjavaslat megszavazását indítványozom (lásd 4. sz. melléklet).

Király Károly
alelnök

Melléklet: *törvénytervezet*

Tekintettel arra, hogy hazánk egyes vidékein a nemzeti közösségek közötti viták nyílt nacionalista manifesztációkká alakultak át bizonyos elemek politikai szándékai folytán, akik így akarnak tömegbázist szerezni, a nemzeti érzelmeket úgy manipulálják, hogy féltő, a viták csakhamar erőszakos cselekményekbe torkollanak. A rend és a törvényesség helyreállítása, a nemzeti érzelmek és nemzeti intézmények kölcsönös tiszteletben tartása végett elrendeljük:

1. Szigorúan tilos mindenféle nacionalista, sovinszta megnyilvánulás, gyűlés, tüntetés, jelszó stb., amelyek vitatják vagy megsértik az alapvető emberi jogokat, korlátozzák a nemzeti kisebbségek jogait, sértik a nemzeti önérzetet, vagyis ellentmondanak az erkölcsi szabályoknak, a jóérzésnek, és feszültségeket keltenek az etnikai közösségek közt.

2. Szigorúan tilos nacionalista, nemzetgyűlölő feliratok, jelszavak, rölapok nyomtatása. A sajtónak, rádiónak, televízióknak messzemenően kell örködniük anyagaik, szövegeik tisztasága felett, hogy elkerüljék a nacionalista uszítást vagy a nemzeti érzelmek megsértését.

3. A nacionalista uszítást, gyűlölködést 3 évig terjedő börtönbüntetéssel sújtja a törvény. Ugyancsak börtönbüntetés jár az etnikai indíttatású sérelem, fizikai bántalmazás vagy fenyegetés büntetéseért.

4. Tilos az iskolai programnak felfüggesztése tanév közben.

5. A vitatott iskolákban, líceumokban a február 10-én fennálló állapotok tartósítandók a törvényi szabályozásig. A közoktatásügyi miniszter április 15-ig az NSZIT elé terjeszti a nemzeti kisebbségi oktatás törvényi szabályozását minden iskolatípusra vonatkozóan.

KIRÁLY KÁROLY NYÍLT LEVELE PETRE ROMAN MINISZTERELNÖKNEK

Engedje meg, hogy ily módon forduljak Önhöz, mint az Önre ruházott tisztség viselőjéhez, mégpedig Románia összes állampolgára miniszterelnökéhez. Emlékeztetni óhajtom Önt a Románia kormánya által a 912/23. 03. 1990. sz. közleményben kijelentettekre, melyet Ön írt alá saját kezűleg az említett napon, 12 órakor; igaz, akkor Ön ideiglenes miniszterelnök volt, de később kinevezték e magas tisztségbe, anélkül azonban, hogy az említett közleményt törölték volna.

Éppúgy a valósághoz tartozik, hogy egyetlenegy kitétele sem nyert alkalmazást, sőt egyáltalán nem tartották tiszteletben. Egyszerűen nem létezőnek tekintették – amint azt az azóta eltelt idő is igazolja. Tudom, azt válaszolja erre: „siettünk”. Hisz ugyanezt a választ adta a hajdani Nemzeti Megmentési Front Tanácsa 1990. január 7-i nyilatkozatában a nemzeti kisebbségek jogainak tiszteletben tartására vonatkozókkal kapcsolatos kérdésre is. Véleményem szerint Ön politikai gerinctelenségről ad tanúbizonyságot. Sejttem, hogy hagyta magát – kölcsönösségi alapon – befolyásolni olyan apolitikus elemektől, melyeknek semmi közük a modern európai gondolkodásmódhoz. Kár! Nagy kár! Az ország összes állampolgára veszít ezzel, akiknek Ön a miniszterelnöke.

Engedje meg, hogy emlékezete felfrissítésére idézzek a fent említett két dokumentumból. A 912/23. 03. 1990. sz. közleményből: „A telekonferencia és a miniszterelnöknek a Kovászna megyei vezetőség képviselőivel, valamint Hargita megye küldötteivel lezajlott találkozója nyomán... Románia kormánya kijelenti az alábbiakat:

a kormány elhatárolja magát a tömegkommunikációs eszközök útján a Kovászna és Hargita megyei magyar nemzetiségű lakossággal szemben szeparatista, nacionalista és a Románia területi épségének csorbítására irányuló tendenciára vonatkozó vádaktól, melyeket alaptalanoknak tekint. Ugyanakkor cáfolja a hírt, miszerint Kovászna és Hargita megyékben magyarországi állampolgárok provokációs és erőszakra uszító cselekedeteket hajtottak volna végre;

a kormány intézkedik a rágalmozó híreket vagy értékeléseket terjesztő, s ezáltal az etnikai közösségek közötti gyűlöletet és erőszakot szító személyek felelősségre vonása érdekében;

az 1990–1991-es tanév előkészítéseként az Oktatásügyi Minisztérium azonnal intézkedik szabályozó rendelkezések kiadásáról, a minden fokú magyar oktatási nyelvű tanintézetek megszervezése irányában;

a Posta- és Távközlésügyi Minisztérium biztosítja a műszaki feltételeket a Szabad Román Televízió II. műsora és a Magyar Televízió programja vételéhez Hargita és Kovászna megyékben is.”

Ezzel szemben, ami zavaró, és az Ön által vezetett kormány sok akcióját megkérdőjelezi, többek között az is, hogy a meglévő magyar és német nyelvű műsor 25 százalékkal csökken, azok számára pedig, akik ezt láthatják is, csupán az adás 50 százaléka marad meg, ugyanis a II. műsort a két etnikum tagjai nem foghatják.

A fent idézett közlemény be nem tartása, a magyar és német nyelvű adások csökkentése nem csupán az Ön szavahihetőségét és vállalt kötelezettsége erkölcsi és politikai tartását kérdőjelezi meg itthon és külföldön egyaránt, hanem az Ön által vezetett kormányzati többség (NMF) hozzáállását is, ami egyébként abban is tükröződik, hogy az országot az „aranykorszak” jegyében és elvei szerint kormányozzák.

A másik példa a Nemzeti Megmentési Frontnak a romániai nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos 1990. I. 7-i nyilatkozata lenne: „A közösen kiontott vér bebizonyította, hogy a sovinszta alapon folytatott nemzeti uszító, erőszakos asszimilációs politika, valamint a szomszédos Magyarország és a romániai magyarok lejáratására következetesen tett próbálkozások nem voltak képesek legyőzni a román nemzet és a nemzeti kisebbségek egymás iránti bizalmát, barátságát és egységét.

A Nemzeti Megmentési Front... ünnepélyesen kijelenti, hogy az összes nemzeti kisebbség egyéni és kollektív jogait megvalósítja és szavatolja. A megoldások felkutatásában... a humanista eszmékből, a demokratikus európai tapasztalatból fogunk ihletődni; elsősorban saját hagyományainkból, az 1918. december 1-jei gyulafehérvári nemzetgyűlés nyilatkozatából...

A Nemzeti Megmentési Front szükségesnek tartja alkotmányos garanciák kidolgozását a nemzeti kisebbségek jogairól és szabadságáról. Következésképpen a Nemzeti Megmentési Front kijelenti:

1. az ország új Alkotmánya révén elismeri és szavatolja a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogait és szabadságjogait;

2. kidolgozza és elfogadja a nemzeti kisebbségek törvényét, mely az Alkotmány előírásait konkretizálja. A törvényt a parlament az új Alkotmány érvénybe lépését követő legtöbb 6 hónapon belül fogja elfogadni;

3. törvényben előírt intézkedéseket fogyanatosít a kisebbségek alapvető jogai gyakorlásához szükséges intézményes keret szavatolása érdekében, úgymint az anyanyelv használata, a nemzeti kultúra fejlesztése és etnikai önazonosságuk védelme. E célból létrehozza a nemzeti kisebbségek minisztériumát is.

A Nemzeti Megmentési Front lehetségesnek és igazoltnak látja a romániai nemzeti kisebbségek kapcsolatainak létét és normális lebonyolítását azokkal a nem-

zetekkel, melyekhez őket nyelvi közösség, kulturális és történelmi hagyományaik fűzik. E természetes viszony nem befolyásolhatja a nemzeti kisebbségek lojalitását hazájukkal, a demokratikus Romániával szemben, sőt e kapcsolatok hozzájárulnak a közös haza iránti hűség érzésének elmélyítéséhez.

A Nemzeti Megmentési Front kifejezi meggyőződését, hogy a romániai etnikumközi viszonyok új alapokra helyezése a kölcsönös bizalom és nagyrabecsülés légkörét hozza létre, hozzájárul a román nemzet és a nemzeti kisebbségek barátságának megszilárdításához az ország összes állampolgárai közötti szolidaritáshoz, ami lényeges tényezője Románia haladásának és felvirágzásának.”

E lényeges tényezőt Ön és a kormánypárt (NMF), melynek Ön a vezetője, teljes mértékben szem elől téveszti. Azzal a meggyőzéssel szeretném zárni soraimat, hogy eljön az idő, amikor Romániában is diadalmaskodni fog az emberi méltóság, feljön a napja az igazán demokratikus társadalomnak, létrejön a demokratikus jogállam, melyben az ország minden állampolgára a törvény előtt egyenlő lesz.

Ez az óhaj akkor valósulhat meg, ha csatlakozunk a modern európai gondolkodásmódhoz, elméletben és gyakorlatban is lemondva a kommunista kormányzási módszerekről, a tömegek politikai célú manipulálásáról; ha majd megértjük, hogy a politika nemes eszköz, melyet maximális felelősséggel lehet és kell kihasználni az ország összes állampolgára hasznára és javára.

Amikor az ember kormányfő és a kormánypárt vezetője, megengedhetetlen, hogy semmibe vegye a civil társadalom egy részét, hogy egy jogállamban rokonszenv és ellenszenv alapján kormányozzon. Bármely kormány, politikai színezetétől függetlenül, arra hivatott, hogy tiszteletben tartsa nyilatkozatokban és közleményekben adott szavát, hogy meghonosítsa a bizalom, a polgárok iránti tisztelet légkörét, hogy érvényesítse az emberiség erkölcsi értékeit, a kormány és kormányzottak közötti méltóság és bizalom eszményeit, hogyha szavahihetőségre és arra törekszik, hogy az ország valamennyi állampolgára tisztelje.

Miniszterelnök Úr, kérem, hozza nyilvánosságra álláspontját e nyílt levélről, melyet azért írtam Önnek, mert széles érdeklődésre számot tartó politikai és etnikai kérdés, semmiképpen sem magánügy. Válaszát több mint 6 millió honfitársam is várja, akik mind Románia állampolgárai, és akiknek Ön a miniszterelnöke.

Bukarest, 1991. február 6.

Király Károly

Marosvásárhelyi *Népújság*, 1991. február 13.

PETRE ROMAN LEVELE KIRÁLY KÁROLY SZENÁTOR ÚRNAK

Meglepődve olvastam „nyílt levelét”, amelyet f. év február 6-án intézett hozzám. Meglepődésemet egyfelől a minden alapot nélkülöző kijelentések sokasága, másfelől az a minden elemi mértéket nélkülöző hang okozta, amellyel azon ország miniszterelnökéhez fordul, mely – sajnálattal vagyok kénytelen felemlegetni – az ön országa is.

Levelében ön „de piano” tagad minden előrelépést a romániai nemzeti kisebbségek jogait illetően, és megkérdőjelezi a Nemzeti Megmentési Front és a Kormány nyilatkozatainak őszinteségét e téren.

Határozottan állítom, és ezt maguk a magyar nemzetiségű román állampolgárok is beláthatják, hogy a Nemzeti Megmentési Frontnak és a Kormánynak a nemzeti kisebbségekre, valamint a gazdasági, társadalmi és politikai élet egyéb területeire vonatkozó ígéretei jóhiszeműen teljesülnek. A Front és a Kormány álláspontja mit sem változott. Sőt a nemzeti kisebbségek iránt, más területekkel ellentétben, még jobban is bizonyítottuk, hogy betartjuk az ígéreteinket.

Azok a tennivalók, amelyek az ország bármely polgára nemzetiségétől függetlenül jogos törekvéseinek kielégítését illetik, csak az egész román társadalomnak a demokrácia és a jólét útján való előrehaladása mértékében teljesíthetők.

Amit most ön tesz, az a dolgok újabb kikényszerítését jelenti, a „most mindent” elvnek megfelelően, beleértve egyes szélsőséges, elfogadhatatlan követeléseket, anélkül hogy tekintettel lenne a társadalom egészére, az ország politikai fejlődésének összefüggéseire. Vagy talán éppen demokráciánk fiatalságát, demokratikus és önvédelmi struktúráinak törekenységét tartja szem előtt.

Mostanig, a Forradalomtól eltelt időszakban, rá kellett volna ébrednie, mily terméketlenek és ártalmasak az ilyen praktikák a kisebbség érdekeinek érvényesítésében, amelynek a nevében szót emel, és amelynek tényleges érdekeit védenie kellene.

Ön szemrebbenés nélkül, erőltetett természetességgel kijelenti, hogy „több mint hatmillió honfitársa, Románia állampolgárai nevében” beszél. Hagyja a becsületes statisztikát és a demokráciát, amit a régi rendszerben soha sem gyakorolt, hogy magukért beszéljenek, s úgy tudjuk meg, hány honfitársa van, s hagyja ugyancsak demokratikusan, hogy döntsön az ország, az ön „honfitársai”, ki volt és ki jelenleg a „politikailag gerinctelen”.

Erkölcsei tekintélyt nem a negativista magatartás és a román állam törvényes képviselői iránti megvetés nyújt. Az ön valóságos próbálkozása ellenére, hogy jel-

zöket kényszerítsen ki belőlem, és szóba hozza az úgynevezett „kulturális egyenlőtlenség” és a „demokráciára való alkalmatlanság” gondolatát, kijelentem önnek: e Kormány élén maradok elszánt híve a Románia honpolgárai közötti teljes egyenlőségnek, a nemzeti kisebbségek méltó, európai státusának.

Petre Roman

Marosvásárhelyi *Népújság*, 1991. február 19.

KIRÁLY KÁROLY PETRE ROMAN MINISZTERELNÖKNEK

Petre Romannak,
Románia miniszterelnökének

Mottó:
Ceașescu meghalt,
a ceausizmus él és virágzik!

Ma, 1991. február 13-án, Sepsiszentgyörgyön megkaptam válaszát az 1991. február 6-án önhöz intézett nyílt levelemre. Tudomásom van arról, hogy a választ még 1991. február 9-én aláírta, február 11-én pedig külön futárral bukaresti szenátusi alelnöki irodámba küldte. Ezért a gyorsaságért köszönetet kell mondanom.

Miniszterelnök Úr! Mint az NMF párt vezetőjének is, jó lett volna, ha köszönetet mondhattam volna azért a fogékonyságért, gondoskodásért és megértésért, amellyel a nyílt levelemben felvetett problémák iránt viseltetik.

Nagyon sajnálom, hogy ez esetben sem nyújtott rá alkalmat, tekintve, hogy válasza általánosságokat s olyan kijelentéseket tartalmaz, melyeknek nincs konkrét, szorosan a tárgyhoz tartozó alapjuk, és valós tényeket utasít el sértő szavakkal és vádlón, ugyanakkor azt állítja, hogy rendkívüli eredményeket értek el – ahogyan az válaszelevele harmadik bekezdéséből kiviláglik: „Határozottan állítom, és ezt maguk a magyar nemzetiségű román állampolgárok is beláthatják, hogy a Nemzeti Megmentési Frontnak és a Kormánynak a nemzeti kisebbségekre, valamint a gazdasági, társadalmi és politikai élet egyéb területeire vonatkozó ígéretei jóhiszeműen teljesülnek. A Front és a Kormány álláspontja mit sem változott. Sőt a nemzeti kisebbségek iránt, más területekkel ellentétben, még jobban is bizonyítottuk, hogy betartjuk az ígéreteinket.”

Őszintén szólva válaszát elhamarkodottnak ítélem. Remélem azonban, hogy a Kormány gyakorlatában újra fellelik a nemzeti kisebbségek státusának – mint egyenlő, bármiféle megkülönböztetéstől mentes állampolgár problémájával szembeni építő magatartást.

Sepsiszentgyörgy, 1991. február 13-án

Király Károly

Marosvásárhelyi *Népújság*, 1991. február 19.

AZ ILO LEVELE KIRÁLY KÁROLYNAK

Hiv. NMSZ: ACD 14-16-1-104

Tisztelt Szenátor Úr!

Örömmel küldöm meg Önnek a romániai foglalkoztatási és szakmai megkülönböztetésre vonatkozó egyezmény végrehajtását ellenőrző vizsgálóbizottság jelentését. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Igazgatótanácsa elé terjesztették a jelentést; az Igazgatótanács többek között azt kérte, hogy az ajánlásokat fordítsák le románra és széles körben terjesszék Romániában. Ez a következő hónapok során vélhetőleg megvalósul.

A vezetőség szerint a lehető legnagyobb nyilvánosság biztosítása – mind Romániában, mind az országon kívül – a legbiztosabb módja, hogy a román kormányt rávegyük az ajánlások végrehajtására. Amennyiben kívánja, hogy ezt a jelentést elküldjük kutatóintézeteknek, folyóiratoknak vagy magánszemélyeknek, hálás lennék, ha a lehető legrovidebb határidőn belül tudatná velünk a címüket (a jelentés létezik angol és spanyol fordításban is).

Tisztelettel

L. Picard

Nemzetközi Munkaügyi Szabályok

Főosztálya

KÖZLEMÉNY

AZ RMDSZ SZÉKELYFÖLDI POLITIKAI CSOPORTJÁNAK EGYEZTETŐ TANÁCSKOZÁSÁRÓL

Az 1991. szeptember 2-án Sepsiszentgyörgyön megtartott tanácskozáson az RMDSZ székelyföldi területi választmányainak képviselőiben jelen voltak:

Beder Tibor, Papp Kincses Emese, Sántha Pál Vilmos (Csíkszereda),
Szabó A. Pál (Marosvásárhely),
Katona Ádám, Thamó Csaba (Székelyudvarhely),
Madarász Győző (Gyergyóújfalu),
Nagy István, Márton Attila (Gyergyószentmiklós),
Gazda József, Gazda István (Kovászna),
Bakk László, Bencze Melinda (Kézdivásárhely),
Benkő Levente (Barót), Szabaday Rudolf, Nagy Gábor, Pálffy Teréz, Elekes Károly,
Váncsa Árpád (Sepsiszentgyörgy),
valamint Balázs Sándor a kolozsvári Bolyai Társaság,
Tóth István, Mihály József a Kisgazda Párt Maros megyei szervezete,
Székely István a MISZSZ és
Borbély Levente a SZIF képviselőiben.

1. A tanácskozás résztvevői megvizsgálták a moldvai árvízkárosultak megsegítésének eddigi eredményeit, és megegyeztek az ezzel kapcsolatos tevékenység további összehangolásának módozatairól.

2. Egyetértettek abban, hogy a kelet-európai térségben általánossá váló önrendelkezési törekvések elengedhetetlenné teszik azt, hogy Románia Alkotmányába bekerüljön Király Károly szenátornak az alkotmánytervezet I. cikkelyével kapcsolatos módosító javaslata és Szócs Géza Nemzetiségi Törvénytervezete, mint kiegészítő javaslat.

A tanácskozáson elhangzottak alapján javasoljuk: az RMDSZ szenátorai és képviselői támogassák mindkét módosítást; amennyiben a Parlament az említett két módosítást nem szavazná meg, szenátoraink és képviselőink egységesen vonuljanak ki az Alkotmányozó Gyűlés további munkálatairól.

3. A Háromszék megyei RMDSZ a helyhatósági választásokkal és a közigazgatási törvénytervezettel kapcsolatban már korábban egy sor módosító javaslatot terjesztett az Országos Elnökség és Titkárság, valamint az RMDSZ parlamenti

csoportja elé. A jelen tanácskozás résztvevői megvitatták, és egyetértettek ezen módosító javaslatokkal, de szükségesnek látták még két további javaslat csatolását.

4. Az Európa keleti felében végbemenő változások következtében a térségben gyökeresen új helyzet állt elő, amely szükségessé teszi, hogy megvizsgáljuk elképzeléseink helyességét az önrendelkezésről. Szándékunk az, hogy az RMDSZ II. kongresszusán kialakított és elfogadott keretek között tartsunk eszmecserét a minket közvetlenül érintő kérdésekről.

Ezért a tanácskozás résztvevői elhatározták, hogy 1991. szeptember 14-én Csíkszeredában megbeszélést tartanak, ahol az *autonómia és önrendelkezés* témakörével kapcsolatos kérdéseket vitatják meg.

Sepsiszentgyörgy, 1991. szeptember 2.

SOVINISZTA USZÍTÁS A HATALOM RENDEZÉSÉBEN

A hatalom riadót fúj a rádión keresztül. Az állítólagos hajsza „áldozatait”, akiket a Hargita–Kovászna megyei jelentés említ, meghívják a Parlamentbe október 24-ére, ahol a hallgatóság leszámolhat a magyarsággal.

Megemlítendő, hogy az „áldozatok” közt név szerint szerepel (a 13/a jelzésű jelentés mellékletében) Aurel Costea, az RKP megyei első titkára, aki 1989. december 22-én elmenekült; Nicolae Neagoe, megyei szekuritáté főnök és mások ugyaneből a gyurmából.

Vajon meddig merészkednek el a Parlamentben? Sor kerül-e vajon a magyarellenes „népi” megmozdulásokra? A szélsőség lesz a rendszer elitje?

Itt az idő, hogy megértsük végre: a hatalom támogatta sovinizmus az ország kárára van. Mind belföldi, mind külföldi megítélése terén.

Dreptatea (Igazság), 1991. október 24.

KIRÁLY KÁROLY LEVELE A SZENÁTUS ÉS A KÉPVISELŐHÁZ ELNÖKÉNEK

Elnök Urak!

Alexandru Bârlădeanu Akadémikus!

Dan Marțian Professzor!

Alulírott Király Károly, Kovászna megyei szenátor és Románia Szenátusának alelnöke, közlöm önökkel azokat az okokat, melyek miatt nem vettem részt az Alkotmány elfogadása végetti szavazáson.

Először is eljárási okokból. Szeptember hónapban kivonultam az Alkotmányozó Gyűlésről – kijelentvén ezt az ülés színe előtt – tiltakozásul a szabályzat megsértése ellen, mivel nem adtak szót, hogy érvelhessek az alkotmánytézisekhez tett javaslataim mellett. Egyben tiltakoztam a mód ellen, ahogy az alkotmánytéziseket szerkesztő bizottság mindvégig megpróbálta rám erőszakolni saját elképzelését, odáig menően, hogy egyes esetekben módosítson a képviselők javaslatain. Ez történt alulírott egyik javaslatával is.

A szabályzat legutóbbi kiegészítése az 1991. II. 3/3. sz. határozattal, amelynek 2. szakasza kimondja, hogy azok a szenátorok és képviselők, akik nem jelennek meg a szavazáson, kizárják magukat, mélységesen antidemokratikus és alkotmányellenes, s célja a politikai és anyagi nyomást gyakorolni. Ezt elfogadhatatlannak tartom erkölcsi tartásom és személyes méltóságom szempontjából.

Másodsorban úgy vélem, a jelenlegi Alkotmány távol áll attól, hogy demokratikus legyen, és nem segíti egy jogállam megteremtését. Olyan Alkotmány, mely Románia állampolgárai egy része – a magyar nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok – számára a másodrangú állampolgári státust írja elő.

Harmadsorban mind a viták, mind az Alkotmány szerkesztése során a frontos többség nyomást gyakorolt a parlamenti demokrata ellenzék és nemzeti kisebbségi képviselők megfélemlítésére, elhallgattatására a parlamentben képviselt szélsőséges csoportok által.

Az Alkotmány végső szövege kevesebb jogot tartalmaz a nemzeti kisebbségekhez tartozó milliók számára, mint maguk a tézisek. Így elvették az anyanyelv használatát minden területen, még olyan helységekből is, amelyek etnikailag egy-neműek.

Jelen Alkotmány utat nyithat egy új totalitárius – jobb- vagy baloldali – hatalomnak, kedvez a szélsőségeseknek, nacionalizmusra és türelmetlenségre buzdít.

Jelen Alkotmány a legantidemokratikusabb Románia történelmében, ember- és kisebbségjogi szempontból szigorúbb, mint az, aminek éppen a helyébe lép.

Emberök milliói számára ez az Alkotmány: csalódás.

Íme, az okok, melyek miatt tartózkodom az Alkotmány megszavazásától, akár egy ellenszavazat formájában is, vállalva minden következményt, amelyek e személyes döntésemből erednek.

Bukarest, 1991. november 21.

Tisztelettel

Király Károly

Románia Szenátusának alelnöke

Romániai Magyar Szó, 1991. november 22.

„KIRÁLYDRÁMA” VÉGSZÓ NÉLKÜL

Beszélgetés egy exszenátorral

Egyszerű ház Sepsiszentgyörgyön, a város piacától néhány lépésnyire. Itt él Király Károly exszenátor. Hírül jött, hogy megüresedett helyére kerületében szavazást írnak ki. Ez alkalmából kerestük fel, és beszélgettünk az ismert politikussal.

Román Győző: *A Szenátus elnöke nem hívta fel Király urat, vagy nem írt olyan levelet, amiben tudatja, hogy megvonták a szenátori titulust?*

K. K.: Nem hívott, nem írt senki. Sem a Szenátus elnöke, sem más. Pedig, amikor a tévéből értesültem e döntésről, levelet küldtem Bârlădeanu elnöknek, amelyben megírtam, hogy nem értek egyet a Szenátus határozatával, mert az alkotmányellenes és antidemokratikus. Meg aztán úgy vélem, hogy a szenátori tisztségből való menesztésemkor illet volna engem is meghívni a szélnek eresztésemre rendezett ülésre, még akkor is, ha nem tartottak számot a véleményemre.

R. Gy.: *Megüresedett egy szenátori szék, amelyre pótválasztásokat akarnak kiírni. Király Károly e helyre pályázik-e?*

K. K.: Nem vagyok meggyőződve arról, hogy e választásokat megtartják. Beszéltem a megyefőnökkel, ő nem tud még semmiről, csak Kozsokár Gábor szenátortól értesült, hogy pótválasztás lesz. Ez azonban nem hivatalos értesítés.

R. Gy.: *Megválasztása esetén bebizonyosodna, hogy a Parlament a választók akaratával ellentétes döntést hozott.*

K. K.: A háromszéki RMDSZ-választmány is azt kifogásolta, hogy a Parlament a döntés előtt nem kérdezte meg a választópolgárokat, mert hátha más a véleményük a cselekedetéről, mint az Alkotmányozó Gyűlésnek... Persze itt, Háromszéken, is volt, aki helytelenítette távolmaradásomat.

Csernátorban például egy fiatal tanító – az idősebbek megdöbbenésére – azt kérdezte: ki hatalmazott fel arra, hogy ne vegyek részt a szavazáson? Nem tudom, miért ijedtek meg egyesek, mert ez tényleg helyénvaló és logikus kérdés volt. Elmondottam a válaszban, hogy előzetes beszélgetések alkalmával úgy láttam, a választópolgárok egyetértének a döntéssel. Persze mindenkivel nem konzultálhattam, ez lehetetlen volt. A későbbi beszélgetésekkor azonban kiderült, hogy a fiatalember nem a saját véleményét hangoztatta, s a kérdésének lényege: miért nem zárkóztam fel a többi RMDSZ-es mellé. Hát, kérem, ezt már két éve mind hallom. Bitay Ödön volt az atya annak a jelszónak, hogy „Egységben a siker!”

R. Gy.: *Térjünk vissza a pótválasztásra, ahol talán független jelöltként indulna?*

K. K.: Kérem, vagy független valaki, vagy tart egy politikai csoportosulással. Én inkább vállalnám az RMDSZ-listán való indulást, mert e szervezetet a magyarság fontos tényezőjének tartom. Persze olyan szervezetnek szeretném, amelyben helye van a gondolatok különbözőségének. Nemhogy baj lenne, hanem szerencse az, ha a különböző álláspontok ütköznek és ezek közül a legéletrevalóbb változatot fogadhatják el, ültethetik a gyakorlatba. Szerintem ma már akad az RMDSZ-ben olyan erő, amely a pluralizmuson keresztül létrehozza az egységet.

R. Gy.: *Az állandó támadások óhatatlanul egységbe tömörítették a magyarságot. Mi gátolta azonban a szervezeten belül a sokat emlegetett ernyőszervezet kialakítását?*

K. K.: Ha jobban megnézzük a dolgot, nem is színekről, hanem módszerkülönbségről beszélhetünk. Itt voltak és vannak az RMDSZ-en belüli nézetkülönbségek. Jó néhány, főleg központi vezető, presztízs kérdést csinált abból, hogy az ő gondolata érvényesüljön, s mögé sorakozzanak fel a többiek. Egységesen. Ez pedig nem jó, nem segíti a demokrácia létrejöttét, de lehetetlen is manapság.

Itt van példának a Hargita és Kovászna megyében történeteket vizsgáló bizottság. Az volt a véleményem, hogy amikor a rágalom a fő cél és nem az alapos vizsgálat utáni tanulságok leszűrése, akkor nem lett volna szabad leülni ezzel a bizottsággal egy asztalhoz. Ez nem az igazságot kereste, hanem bennünket akart elítélni.

R. Gy.: *Az RMDSZ képviselők és szenátorok azonban bátran kiálltak az erdélyi magyarság igaza mellett.*

K. K.: Persze, de azért a hiba hiba maradt. Az azonban bizonyos, hogy az RMDSZ felnőtté vált, ez a legpozitívabb dolog, ami az elmúlt hónapokban történt.

A kemény küzdelem, az elvtelen vádak elleni harc kádereket nevelt. Nagyon sok parlamenti tag vérbeli politikussá nőtt ki magát. Bebizonyították, hogy ki tudnak állni a magyarság érdekeiért. Köztiszttelet és bizalom övezi őket és a bátorságuk sem hiányzik. A probléma most csak az, hogy értékrendjük szerint foglalják el helyüket a szervezetben, belső torzsalkodásokkal, pozícióharcokkal ne riasszák el őket, s ne veszítsük el ezeket az embereket.

R. Gy.: *Az ilyesfajta elriasztást a saját bőrén is érezte?*

K. K.: Bennem is megfordult a gondolat, hagyjam a fenébe az egészet, mert tulajdonképpen tettem egynémely dolgot akkor, amikor másoknak – fogalmazzak enyhén – „nem volt lehetősége cselekedni”. Az érdekes, hogy éppen ők kérdőjeleznek meg mindegyre.

A fő vád az, hogy nómenklaturista voltam. Ez tény. Nem is tagadom. Az voltam. De ha a két neokommunista évet is beleszámítom, akkor éppen húsz esztendeje annak, hogy minden tisztségemről magam mondtam le, és Ceaușescu ellen felléptem. Nem akarok ezzel dicsekedni, de ez a valóság.

Persze ez jó néhány embert, köztük RMDSZ-vezetőt zavar, hogy nekik nincs épp ilyen múltjuk. Veszíthetnek azzal az értékemből, hogy úton-útfélen mind azt hangoztatják: „na, nézd a miénket is, az öreg kommunistát, az öreg begyepesedett”, de ezzel az ő értékük nem nő.

R. Gy.: *Nem az zavar egyeseket, hogy nagyon sok kérdésben a többségtől eltérő álláspontra helyezkedett?*

K. K.: Meglehet. Egyelőre azonban annyi bizonyos, hogy a jelenlétem zavaró.

Igaz azonban, hogy már a választások utáni első RMDSZ-találkozón akadt különvéleményem. Azt mondtam, vegyünk részt a kormányban. Akkor még szó volt egy nemzetiségi minisztérium létrehozásáról, ott a mi emberünknek kellett volna az élre állnia. Meg aztán, ha láttuk volna, hogy a kormány programja és a mi érdekeink ellentétesek, még mindig kiléphettünk volna, a részvétel nem jelent elkötelezettséget. Mivel én javasoltam ezt, volt, aki ellene szólt. A személyi ellentétek ekképpen homályosítják el a józan ész.

R. Gy.: *Még a tavalyelőtt szó volt egy nemzetiségi liga létrehozásáról, amelyből aztán semmi nem lett. Miért nem hozódott ez össze?*

K. K.: Azért, mert egyes RMDSZ-vezetők szerint, amit Király cselekszik, az nem jó, ő csak a hatalmat akarja.

Nagyjából összejött már a liga, a nemzetiségek többségével ebben megegyeztünk. A megbeszéléseken jelen volt Domokos Géza, Verestóy Attila. Vagy, ha ép-

pen ők hiányoztak, akkor valamelyik más RMDSZ-vezető. A megalakulási jegyzőkönyvön is ott állt Domokos Géza aláírása.

És megint ahhoz a szubjektív dologhoz értünk, hogy ha engem választanak vezetőnek, akkor ő távozik. De ezt akkor sem mondta szemtől szembe meg, hanem sunyi módon tette.

Amikor szó volt arról, hogy az ideiglenes választásokig ki legyen a liga elnöke, akkor több nemzetiségi vezető azt mondta: legyen domnu Király. Ezzel az RMDSZ ott helyben egyet is értett. Ekkor javasoltam, hogy minden szervezet elnöke legyen a liga alelnöke.

Domokos Géza presztízsének ez, úgy látszik, nagy csapás lett volna, mert a megalakulási nyilatkozat után tizenkét órával bejelentette: az RMDSZ nem tagja a ligának, elhatárolta magát tőle, hazugnak nyilvánított és kijelentette: az RMDSZ-t én vittem be teljesen törvénytelenül, mert velük nem konzultáltam. Mennyivel egyszerűbb és jobb lett volna azt mondani: nem akarjuk elnöknek Király Károlyt, javasoljanak oda mást!

Így aztán az akkori tizenhárom nemzetiségi szervezet – most már tizennyolcan vannak – nem tömörült ligába. Pedig az Alkotmány megszavazása is bizonyította, hogy jó lett volna. Sőt a nemzetiségi liga létrejött az elkövetkezendő időszakban is nagyon fontos lenne. Már akkor kértem Domokos Gézát, tegyenek elnöknek mást, olyasvalakit, akit mindenki elfogad, mert én lemondok, de a ligát hozzák létre.

Sajnos, ekkorra már a nemzetiségi szervezetek meggondolták magukat. A későbbiekben bebizonyosodott, hogy politikailag mennyire hibás lépés volt az, hogy az RMDSZ megtorpedózta a megalakulást.

A nemzetiségiiek mindannyian az Alkotmány mellett szavaztak, tehát ebből az derült ki, hogy ez csak nekünk, magyaroknak nem jó. Ez persze politikai diverzió volt, a jól ismert fegyvertárból vették elő, használták fel ellenünk. Csakhogy ez alkalommal a mi hibánk is, hogy sikerült szembeállítani a magyarság képviselőit a nemzetiségiikkel. Ahelyett, hogy közelednének felénk, távolodnak tőlünk.

R. Gy.: *Király úr, beszéljünk nyíltan. Domokos Gézával ez az állandó szóváltása nem valami hatalmi harc volt?*

K. K.: Konceptióbeli különbség van közöttünk. Én nem kapni akarok jogokat, hanem élni szeretnék a jogaimmal. Ez lényeges különbség. Meg aztán az is baj lehet, hogy nagyobb a tapasztalatom, meglátásaim, jóslásaim sorra bejöttek. És őszintén mondom, nem örvendek annak, hogy az esetek többségében nekem lett igazam. Ez azt jelenti, hogy e társadalomban a múlthoz képest nem sok változott, ugyanazokat az eszközöket használják most is, mint akkor. Szóltam ama bizonyos egyiségről is, amelyet tagadtam és továbbra is tagadok. Nekünk csak egy dologban kell

egységeseknek lennünk, abban, hogy a magyarság jogait kivívjuk. Ehhez pedig stratégiára és taktikára van szükség, mert – és ezt végre értsük meg – senki nem ad semmit, mindent ki kell harcolnunk. Ezért nem voltam megelégedve az Alkotmány téziseiben lévő megfogalmazásokkal sem. Az RMDSZ elnökségének az volt a véleménye, hogy a tézisekben megfogalmazott és a Parlament által akkor elfogadott nemzetiségi jogok elégségesek. Ezzel nem értettem egyet, hiszen ekképpen akceptáltuk azt, hogy – akár a régi rendszerben – atyáskodnak felettünk.

RMSZ: Tehát jogokat adnak, s nem a jogainkat ismerik el?

K. K.: Pontosan. Gondoskodnak rólunk, s tulajdonképpen nekünk mást sem kell tennünk, mint a hatalom árnyékában meghúzódni, és e gondoskodásra olykor-olykor figyelmeztetnünk őket. Persze ezért a gondoskodásért – miként tették ezt eddig, azt nem kell külön hangsúlyoznom – azt várják el tőlünk, hogy a román államhoz való lojalitásunkat bizonygassuk. Nem egyszer, kétszer vagy sokadszor, hanem állandóan.

Pont úgy, amiként jó pár esztendővel ezelőtt is tenni kellett, amikor még Illyés Gyulát is elítéltették a helybeli magyarokkal! Ez a dolog, sajnos, most is folyik, ha valaki valahol mást nyilatkozik, mint amit elvárnak tőle, mindjárt kéri a magyarság képviselőitől a cáfolatot: miért mondta azt Tőkés László, amit mondott? Egyetértünk-e Sütő András nyilatkozatával? Ítéljük el Kincses Elődöt! Nevezük ki irredentának Szócs Gézát... Sorolhatnám, de minek.

Sajnos, Romániának az utóbbi ötven esztendőben nemigen volt olyan vezetője, aki ténylegesen a nép érdekeit képviselte volna, s ez hatalomcentrikussá tette ebben az országban a gondolkodást. A magyarságét is. A nemzetiségi jogok követelésénél a probléma az, hogy ezek nincsenek együtt meghatározva egy nemzetközileg elfogadott dokumentumban. De benne van, megtalálható több, Románia által is elfogadott megegyezésben, okiratban. És a romániai magyarságnak a múltban voltak bizonyos jogai, amelyeket szép sorjában elvettek tőlünk. Lemondani azonban nem szabad róluk.

Az alkotmánymódosító javaslataim miatt – Hajdú Gábor szenátor az elmondhatója – nagy ellenszenvre tettem szert a román képviselők, szenátorok körében. Egyszerűen, mert jogokat merem követelni. Mert azt kértem, hogy hivatalos helyen is használhassuk az anyanyelvünket. Hát kérdelem én, meg lehet-e maradni egy nemzetiségnek, egy nemzetrésznek, ha nem használhatja anyanyelvét? És megmaradhatunk kellő számú és szintű iskolák nélkül? Mert nem akarom, hogy a kétmillió lélekszámú magyarság elsorvadjon, hát ezért vagyok szélsőséges.

R. Gy.: Egy sokat vitatott exszenátor hogyan látja a jelent?

K. K.: Egyszerűen úgy, hogy neokommunizmus van. Közéjük sorolom magam, vagy nem; tetszik ez nekem, vagy nem tetszik, de az a helyzet, hogy a kisebb-nagyobb nómenklaturisták taszigálják egymást el a hatalmi pozícióktól, túrják ki egymást a helyükből.

A volt kommunisták egymás között küzdenek az úgynevezett demokratikus pozíciókért. Levették régi ruhájukat, és minden színben parádézna. Hagyjuk azonban a példákat, ne személyeskedjünk.

A lényeg szerintem az, hogy beigazolódott: *a kommunizmus és fasizmus között csak színekben és módszerekben van bizonyos különbség, de mindkettő totalitarista rendszert szül.* Ezt kell megérteni, ezért kell a kommunista pártot betiltani.

Ami meg a magam helyzetét illeti, állítom: körülöttem szinte semmi nem változott. Éppúgy lehallgatják a telefonbeszélgetéseimet, mint régen, és ha nagyon keresném, talán a „poloskát” is meglelném, ahogyan arra 1987-ben rábukkantam.

Úgy látszik, ez a rendszer is fél tőlem. Egyszerűen azért fél, mert kiállok a nemzetiségem jogaiért, az ország demokratizálódásáért. Ezért szálltam szembe Ceaușescuval, de Petre Romannal és Iliescuval, s ha kell Domokos Gézával is. Nekem emberileg ezekkel az úriemberekkel semmiféle osztanivalóm nem volt, és nincs, nekem az elvekkal van bajom, amiket ők képviselnek.

R. Gy.: *Király úr, hogy e beszélgetésünk végére értünk, újól megkérdem: indul-e a választásokon, vagy nem?*

K. K.: Függetlenül bármikor indulhatnék, s talán nem is esélytelenül. De mivel bizonyítani szeretném, hogy a magyarság érdekeit akarom képviselni a hatalommal szemben, hát csak akkor indulok, ha az RMDSZ erre felkér.

Romániai Magyar Szó, 1992. január 11., 12.

A NACIONALIZMUS AZ ELNYOMÁS ESZKÖZE

Király Károly nyilatkozik a Népszabadságnak

Király Károly, a romániai magyarság alighanem legkiemelkedőbb politikusa kitart meggyőződése mellett: a kisebbségi jogok nem a románság ellen irányulnak. Ellenkezőleg, ezek demokratikus kiteljesedése csak elősegítheti a megbékélést.

A politikust néhány hónapja szorították ki a szenátus alelnökének tisztéből. A napokban, magyarországi gyógykezelése idején, a román belpolitikai helyzetről beszélgetett vele munkatársunk. A politikus felidézte a két évvel ezelőtti marosvásárhelyi tragédia hátterét is.

Füzes Oszkár: *A helyhatósági választásokon a kormánypart veszített, az ellenzék előre-tört, ám csak annyira, hogy patthelyzet legyen. Mi lesz ezután?*

K. K.: A legnagyobb veszély az, ha az ellenzék hagyja a választások elhalasztását. Ez kizárólag a jelenlegi hatalom malmára hajtaná a vizet. Hiszen Romániában még távolról sincs meggyökeresedett demokrácia. Sőt: maga a demokratizálódás folyamata is alig-alig indult meg. Lényegében itt többpártrendszerbe burkolva, de fennmaradt a diktatúra. Nem a Ceaușescu-féle persze, azt nem lehet fenntartani, de a mostani rendszer sokat átvett annak szándékaiból és módszereiből. Ezért minősíthető neokommunizmusnak. Kacérkodik a jobb- és baloldali szélsőségekkel. Csak annyi jött és jön létre a demokráciából, amennyit a tényleges helyzet és az ellenzék a szó szoros értelmében kikényszerít a Nemzeti Megmentési Fronttól és a köztársasági elnöktől.

F. O.: *Az utóbbi, Ion Iliescut, 1989 decemberében a demokrácia elkötelezettjeként üdvözölte a magyar közvélemény is. Önnek az elnök régi ismerőse. Megváltozott volna?*

K. K.: Valóban, nagyon régóta ismerem őt, és úgy, mint egy nagyon emberséges és korrekt politikust. Sok-sok esetet tudok – szemtanúként, nem hallomásból –, amikor Ion Iliescu a diktatúra kereteit feszegető, a humánus szellemében cselekvő politikusként járt el. Sokat persze nem tehetett a diktatúra ellenében, ám amit és ahol tudott, megtette. Amikor Iliescu temesvári vezető volt, a kisebbségek bízta benne. Ceaușescuval szemben is bátran viselkedett. Közvetlenül Ceaușescu bukása után, az Ideiglenes Nemzeti Egységtanács idején Iliescu maga is szólt arról, hogy a kisebbségeket durva elnyomás és jogfosztás érte. Utóbb, amikor erre emlékeztettem Iliescut – no meg arra, hogy az egységtanács 1990. januári kiáltványa megígérte a kisebbségi jogok biztosítását –, az elnök kelletlenül válaszolt: „Amikor a kiáltvány készült, kapkodni kellett.” A két évvel ezelőtti marosvásárhelyi magyarellenés

pogrom előtt, alatt és után kellett rádöbennem: Iliescu megváltozott, már fontosabb neki a hatalom, mint bármi más.

F. O.: *Miért éppen akkor?*

K. K.: Hetekkel a tragédia előtt sokszor figyelmeztettem Iliescut: megalakult a Vatra Românească, uszít, baj lesz. Iliescu – négy szemközt persze – megjegyezte: „Tudod, ti [a romániai magyarok] egymillió szavazatot adtok. A Vatrától kaphatok négy millió voksot.” Megdöbbsentem: ez egy más Iliescu!

F. O.: *Őn, amikor megtudta, hogy jönnek a feltüzelt hodáki parasztok, kérte: állítsa meg őket a hadsereg. A kolozsvári lövészezred mégis kilenc óra alatt tette meg a száz kilométert, és csak akkor lépett közbe, amikor már folyt a vér.*

K. K.: Igen, kértem Iliescut, szóljon Petre Roman kormányfőnek, utasítsa a hadsereget. Le is ültünk Stănculescu hadügyminiszter, Roman és én. Mondom, a hadsereg még mindig nem kapott parancsot a békefenntartásra. Roman azt mondta, hogy az ő tudomása szerint nem olyan veszélyesek a dolgok Marosvásárhelyen...

A pogromért Roman a fő felelős. És felháborító, hogy mindmáig azokat ítélik el, akik védekeztek: magyarokat, cigányokat. Viszont: akik felheccelték, a városba vitték és leittatták a hodáki parasztokat, ők bizony előléptetésben részesültek!

F. O.: *Ott voltam: láttam, sok román szégyellte magát.*

K. K.: Erről van szó. Erdélyben nem ez a hagyománya a nemzetiségek együttélésének. Nem az erőszak, hanem az együttélés a hagyomány, akkor is, ha gyakran voltak kisebb-nagyobb konfliktusok. Románok, szerbek, szászok, ukránok építettek ki iskolahálózatot, templomokat, ipart és mezőgazdaságot a magyar uralom alatt, létszámban és lélekben gyarapodva.

Az erőszakot, a nacionalista indulatokat szítják Erdélyben. Tudatosan szítják, önös hatalmi érdekből. Nem lenne etnikai konfliktus, ha ezt nem szerveznék a múlt rendszer sötét erői: szekusok, levitézlett politikusok és – sajnos – a román hadsereg egyes vezetői is. Főleg azok, akik 1989. december 22-e előtt belelövettek a Ceaușescu ellen tüntető tömegbe. Például Cojocaru tábornokról ezt biztosan tudom, az ügyészségi vizsgálat is ezt igazolta. Az ilyen emberek „mentik Erdélyt”. S ezt pontosan tudja Iliescu is, Roman is.

F. O.: *Iliescu és Roman mostanra szembefordult egymással. Miért?*

K. K.: Már régebben elmondtam a Népszabadságnak: sokszor szóltam Iliescunak, vigyázzon Petre Romannal. Az ellene tör. Iliescu annyit válaszolt, hogy nem hiszi – nos, mostanra talán elhiszi. De – éppen azért, mert Iliescut ma már csak az elnöki szék megtartása érdekli – elképzelhető, hogy valamiképpen kiegyezik mostani riválisával.

F. O.: *Politikai színjáték lenne heves és nyilvános vitájuk?*

K. K.: Nem színjáték, ám adott esetben mégiscsak fölülkerekedhet bennük a közös érdek. Félretehetik elvi, helyesebben elvtelenségi nézeteltéréseiket, ha mindkettőjüket egyszerre fenyegeti a hatalomvesztés veszélye. Ezért is veszélyes az ellenzék megosztottsága.

Még valami. Senkit ne tévesszen meg, hogy néhány vaskárdista előkerült és előkerült néhány szélsőjobboldali jelszó is. Valójában a korábbi szélsőbal oldal operál tovább a szélsőségesen nacionalista és szociális demagógiával. No meg magyarellenes propagandával, a magyar „fenyegetés” hangoztatásával. Az egyik céljuk a kisantant feltámasztása – vannak is e téren bizonyos sikereik. Szerbia és Szlovákia nacionalistáival együtt vetik el a kisebbségi jogokat, az autonómiát. A magyaroktól megtagadják mindazokat a jogokat, amelyeket ugyanakkor követelnek például az ukrainai románok számára. Ehhez persze „kell” a magyar fenyegetés mítosza.

F. O.: *Mi marad hát: csak a remény?*

K. K.: Tragikus, hogy a demokratizálódó Kelet-Közép-Európában ilyen komoly erők akadnak arra, hogy bűnbaknak kiáltsák ki a kisebbségeket. Nekünk ebbe nem szabad beszállnunk! De nem szabad megijednünk sem: hiszen az említett erőknek pont az a célja, hogy megfélemlítsen bennünket. S az, hogy elhitesse a többséggel, hogy a kisebbség jogai ártanak neki. Nem szabad lemondanunk természetes és nyilvánvaló jogainkról. Nem engedhetjük meg, hogy a többség továbbra se tartsa be sokszor vállalt kisebbségvédelmi kötelezettségeit. Nagyon fontos szerepet játszhat a külvilág, az európai integráció.

F. O.: *Mégis: konkrétan mit lehet, vagy mit kellene tenni?*

K. K.: Mindenekelőtt maguknak a kisebbségeknek meg kell fogalmazniuk, mit is akarnak. Konkrétan, pontosan, következetesen. Nem fogadhatunk el semmi olyat, ami megtagadja egyéni és közösségi jogainkat, ami másodrangú állampolgárrá, „minőségünkben” is kisebbséggé süllyesztene bennünket.

Lojálisak vagyunk Romániával szemben, de miért kell a mindenkori hatalmon lévőkkel szemben is automatikusan lojálisnak lennünk?

Nem fenyegetjük egyetlen más nemzet semmilyen jogát sem azzal, ha saját intézményeket, azokban önkormányzatot akarunk. Nem hivatásunk nekünk, hogy határkérdésekkel foglalkozzunk. Mi tiszteletben tartjuk az erre vonatkozó nemzetközi és államközi egyezményeket. Nem kérünk határmódosítást, mi természetes jogainkat kérjük.

F. O.: *Van olyan román vélemény, hogy románosadjanak el, és akkor pont annyi joguk lesz, mint a románoknak. Hisz Amerikában is mindenki amerikai...*

K. K.: Említettem: a legtöbb államnak kettős mércéje van. Saját külföldi kisebbségei számára követeli azokat a jogokat, amiket otthon más kisebbségeknek nem ad meg. Ez érvényes Romániára, a szovjet és jugoszláv utódállamokra, Szlovákiára – és bizonyos fokig – Magyarországra is. Mióta húzódik a magyarországi kisebbségekről szóló törvény elfogadása?... Mintha húzódoznának a közösségi és önrendelkezési jogok következetes megadásától. És a demokratikus Európa is elzárkózik a kisebbségek kollektív jogainak elismerésétől. Nekem mégis meggyőződésem, hogy az ezredfordulóra e kérdéseknek meg kell oldódniuk. Lehet, hogy ez még sok áldozatot követel, de e nélkül sosem lesz igazi béke.

Népszabadság, 1992.

TILTAKOZÁS

Az RMDSZ háromszéki szervezete határozottan tiltakozik Cășuneanu Vlad Adrian Kovászna megyei prefektusi kinevezése ellen. Văcăroiu kormányfő eme intézkedése figyelmen kívül hagyta a Demokratikus Konvencióba tömörül pártok kérését, hogy a prefektus kinevezését megelőzően folytasson eszmecserét és tanácskozzon a prefektus személyét illetően.

1992 decemberében ilyen értelemben az összes pártok – kivéve a FDSN képviselőit – aláírtak egy megegyezést, és eljuttatták ezt Văcăroiu kormányfőnek.

Cășuneanu Vlad Adrian kinevezése körül hónapok óta sok szóbeszéd kering, mivel Cășuneanu úr – az önjelölt prefektus – mindenütt és már rég kinyilatkoztatta, hogy prefektusi kinevezése „a zsebében van”. Hivatalos beiktatása 1993. március 25-én a déli órákban meg is történt.

1993. március 23-án az RMDSZ küldöttsége, valamint Hargita és Kovászna megye szenátorai tárgyalást folytattak Bukarestben a kormánnyal – eredménytelenül. A kormány megbízott megértést tanúsított az RMDSZ álláspontjával, hogy e két megyében (Hargita és Kovászna) magyar prefektus legyen. Ugyanakkor szabadkozott, hogy a kormány döntési lehetősége korlátozott, mivel figyelembe kell vennie a szélsőséges pártok nyomását, amelyek támogatják a kormányt és elvetették a bizalmatlansági indítványt. Azt javasolták az RMDSZ-küldötteknek, hogy folytassanak tárgyalást a FDSN-párt vezetésével ebben az ügyben és amennyiben a FDSN elfogadja az RMDSZ álláspontját, akkor magyar nemzetiségű prefektust neveznek ki.

Sajnos a kormány időt erre már nem hagyott. Két nap múlva beiktatta a PUNR–FDSN képviselőjét. E döntésével a kormány megszegte azt az egyezséget, hogy a megyében fenntartja a kettős prefektus gyakorlatát. Az RMDSZ háromszéki választmánya jogsértőnek és diszkriminatívnak tekinti a kormány eme döntését, azt, hogy román prefektust nevezett ki. Továbbra is ragaszkodunk és követeljük, hogy a kormány magyar nemzetiségű, az RMDSZ-t képviselő prefektust nevezzen ki, figyelembe véve, hogy megyénk lakosságának 76%-a magyar.

Az RMDSZ a kormány intézkedése elleni tiltakozásul felhívja a polgármestereinket és tanácsosainkat, hogy bojkottálják a Prefektúrát, élve a polgári engedetlenség jogával. Amennyiben a kormány nem veszi figyelembe jogos követelésünket, tiltakozásul a diszkriminatív intézkedés ellen, felhívjuk megyénk lakosságát a sárga csillag viselésére május 1-jei kezdettel.

Az RMDSZ megyei választmánya nevében
Király Károly
megyei RMDSZ-elnök

„LÁTJÁTOK FELEIM...”

A Nagy-Románia Párt megoldotta dilemmánkat: azt a Mihailă Cofariut, akit már-már mi akartunk magunkhoz ölelni mint megtévesztett embertársunkat, ezt az apró termetű embert magához ölelte egy nagy párt a román nép nevében. Kinyilatkoztatott: ő, a kis ember: Horia, Cloșca és Crișan, továbbá Avram Iancu, de Tudor is.

Kérdezhetjük, jogosan: mit szól ehhez a román nép? Mit szólnak a román történészek? Lehet-e nagy hős ez a kicsi ember, aki nagy?

Ha ő olyan nagy, mint a fentebb felsoroltak, akkor gyanakodhatunk, hogy a többiek is Mihailăhoz hasonlóan viselkedtek? Csak úgy rugdostatták magukat? Vagy létezik egy olyan videoszalag, amelyen hősünk nem fekszik még, de főleg az élesre fent fejszéjét suhogtatja? Ha igaz, kiket vágott le?

Volt pogrom Marosvásárhelyen! – nem csak mi mondtuk ki.

Tény tehát, hogy bárki, aki magyar vér kiontásával vitézkedett (természetesen nem csatában, csak úgy „parizer vásárlás” ürügyén, „véletlenül” Marosvásárhelyre

érkező), hős lehet. Ez lenne a jövő útja is? (Most, amikor a két nemzet, a román és a magyar alapszerződést kíván kötni.)

Tőkés László – püspök urunk és tiszteletbeli vezetőnk az RMDSZ élén – nyilatkozatában súrolta az igazságot, mert a nemzetiségek ellen nemcsak etnikai tisztogatás folyik, hanem Marosvásárhelyen 1990 márciusában pogrom volt.

Március 19–20-a „csak” abban hasonlít a boszniai vérengzéshez, amennyiben két évvel megelőzte azt.

A hírhedt márciusi események időszakában az RMDSZ marosvásárhelyi városi bizottságának az elnöke voltam. Nagyon sok román testvérünkkel együtt megpróbáltuk elkerülni a vérengzést, de azt felsőbb erők működtették, és nem Marosvásárhelyről. Tényként állítom, hogy nem a marosvásárhelyi románok és magyarok közötti etnikai gyűlölet robbantotta ki az eseményeket. Jól szervezett, vidéki románságot szállították be Marosvásárhelyre. A hatalom saját céljainak megfelelően alakította az egészet etnikai színezetűvé. Ezt ismerte el nyilvánosan is C. V. Tudor, a Nagy-Románia Párt elnöke. Bátor ember!

Ki vállalja magára, hogy megnevezze az ismeretlen katonákat, akik a vérengzéseket megszervezték?

Az RMDSZ-vezetés lelkén szárad, hogy sem az események után, de azóta sem állt munkába az a szakértőkből álló csoport, amely az eredeti videofelvétel alapján és az áldozatok tanúvallomásai nyomán kialakítaná az RMDSZ álláspontját a kérdésben. A vezetés mind a mai napig megelégedett olyan RMDSZ-vezetők vélekedésével, akik nem is voltak jelen az eseményeken, de az országban sem tartózkodtak a tragikus időszakban. Amikor a legtöbb politikai pártnak, a rendőrségnek és az SRI-nek (a román titkosszolgálatnak) van kialakított változata az eseményekről, akkor az RMDSZ-nek nincs!

Hogyan lehetséges: három éven át magára hagyni az elítélteket, akik egytől egyig magyarok?

Ellenvetésem van azzal kapcsolatban is, hogy a köztudatba sulykolták: a le-tartóztatottak többsége cigány nemzetiségű. Nagyon jó kapcsolatom van a cigányokkal, azok vezetőivel; ők maguk is rendkívül sérelmesnek tartják az RMDSZ-nek a márciusi események következményeit illető magatartását.

Ráadásul a marosszentgyörgyiek maguk vallják: ők magyarok (és RMDSZ-tagok). Miért vannak cigánylistán? A bőrük színe miatt?

A vezetőinkkel kapcsolatban: nagyon szomorú emlékeim vannak még az „ánti-világból”. Amikor Király Károly elküldte beadványait a Román Kommunista Párt vezetőségének címére, a hatalom elkülönítette; minden téren lejáratási

kampányt szervezett ellene. Volt barátai bezárkóztak, „elhatárolták magukat” Király Károly személyétől, gondolataitól egyaránt.

Ugyanez a kampány folyik most Tőkés László vezetőnk ellen is. Elszigetelni, nyilatkozatait elszólásnak tekinteni. A hatalom őt izolálni kívánja, üldözött vaddá tenni. Ebben hős magyarjaink is statisztálnak, egyesek (tudom) örömmel.

Király Károly szavait kölcsönvéve: „Nálunk az legyen vezető, aki látott farkast!” Vele mindig egyetértettem.

Vásárhely fő terén farkas áll.

Zolcsák Sándor festőművész
az RMDSZ marosvásárhelyi bizottságának
volt (lemondott) elnöke

Világszövetség, 1993. április 13.

KIRÁLY KÁROLY LEVELE CSOÓRI SÁNDORNAK

Kedves Sándor!

Jelen soraimmal kereslek fel, és kérlek, hogy a lehetőség szerint az alább ismertetett kérdésben légy segítségünkre.

A múlt év végén egy kolozsvári és marosvásárhelyi kezdeményezés indult be, amelynek célja egy Erdélyt, Bánátot és a Partiumot átfogó magyar hitelintézet volt. A szervezők felkértek, hogy vállaljam el az elnöki tisztséget, és tekintettel a cél fontosságára, jelentőségére, el is fogadtam.

Ilyen körülmények között jött létre a Pater Hitelbank Rt. szervező bizottsága, amely megkezdte működését. A bank célkitűzése a privatizálási folyamattal párhuzamosan a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi kisvállalkozások hitelezése a magyarlakta területeken. A kezdeti időszakban a Romániai Magyar Demokrata Szövetség parlamenti csoportjának nagy többsége támogatásáról biztosított, ami később nagymértékben elmaradt.

A jelenlegi rendelkezések értelmében, egy magántőkével rendelkező bank alapításához 700 millió lej szükséges, aminek felét a bejegyzéskor le kell tenni. Ez az összeg még az inflációs időszakban is igen tekintélyes, így ennek az alaptőkének

az 50 ezer lejes részvények jegyzésén keresztül való megvalósítása igen bonyolult és nehéz.

Az előbb ismertetett kérdés, gondolom, nemcsak minket érdekel, hanem a Szövetség egyik törekvését is képezi, ezért a következőkre kérlek:

1. A magyar kormány, egy vagy több bank útján, milyen segítséget tudna biztosítani az alaptőke létrehozásához? E kérdésben Entz Géza államtitkárt, kérem, konzultáld.

2. Szeretném, ha Miklós (Németh) véleményét is kikérné ebben a kérdésben, akinek általános rálátása van a bankok területén.

3. Milyen segítséget tudnánk kapni a bank felszerelése, értem ez alatt a fejlett banktechnika bevezetése terén? Úgyszintén a bank személyi állományának kiképzése, milyen lehetőséget tud adni valamelyik magyar bank?

Levelem átadója Orsi Imre, aki a szervezők egyike, és így a bizalmunkat élvezi. Üzenetedet általa közvetítsed.

Rövidesen személyesen is találkozunk, addig is baráti üdvözléssel

Király Károly

BESZÉLGETÉS KIRÁLY KÁROLLYAL, A SZÉKELY FALUÉRT ALAPÍTVÁNY ELNÖKÉVEL

A Székely Faluért Alapítványt 1993. május 17-én jegyezték be jogi személyként a sepsiszentgyörgyi bíróságon.

Alapító tagok száma: 37.

Elnök: Király Károly.

Az Alapítvány célja: a falvak gazdasági, társadalmi, kulturális színvonalának emelése, a mezőgazdasági területek ésszerű kihasználása, a gazdaközösségek együttműködésének támogatása.

Balázs János: *Elnök úr, az önök tájékoztatója szerint Kovászna megyében egy földműves család átlag háromhektárnyi birtokon gazdálkodik. Nyugaton egy kisbirtok – amelyből még meg lehet élni – ötven hektár körül van; hasonlóképp ott egy „tejtermelő” legalább*

húsz-harminc tehenet tart. Hogyan képzelik el önök a székelyföldi mezőgazdaság hasonló intenzifikálását? Egyáltalán: lehetséges ez?

K. K.: Az első kérdéssel máris a probléma közepén vagyunk. Az Alapítvány megalkotását én magam kezdeményeztem. A székely falu megsegítése egzisztenciális probléma. 1918 után a nagyvárosokban betelepítéssel sikerült a magyarságból mint többségből kisebbséget csinálni. Az elnemzetlenítő politika egyik nagy problémája a Székelyföld. Az utóbbi időben itt is sikerült a parasztságot gyökerétől elszakítani: sokan városra vándoroltak, a falvak elnéptelenedtek, kiöregedtek. Most megindult egy visszavándorlás, visszatérés a múlthoz. És jönnek a furfangosok: a Dacia Felix Bank például a megélhetési nehézségeket, a pénzhiányt, géphiányt kihasználva ajánlja, hogy jó pénzért a földet felvásárolja... A cél a faluközösség megtörése.

B. J.: *Erre van már példa, vagy csupán feltételezhető a szándék?*

K. K.: Van példa. Közvetlen veszély még nincs, mert a földet – hivatalosan legalábbis – még nem lehet eladni, de próbálkozások vannak, és a jelenséggel számolni kell. Egzisztenciális probléma, mert a Székelyföldön a föld kevés, és nem tudja biztosítani a megélhetést a falu népének. Új munkahelyek egyelőre nem lesznek, megnő a falu eltartó szerepe.

Ötvözni kell a hagyományt a modern mezőgazdasági technológiával: munkai igényes és értékes növényeket kell termesztetni. A Regátban föld van, de recesszió ott is van, marad a Nyugat; de ezután vajon ott hogyan fogadnak? Nagyon alapos felmérésekre, gazdasági tanulmányokra van szükség, hogy ezt a kérdést, nem csak hozzávetőlegesen, kezelni próbáljuk. A probléma sokkal mélyebb, mint hogy veszünk száz vagy kétszáz traktort és kiosztjuk.

B. J.: *S akkor konkrétan: hogyan segítenek?*

K. K.: Segítünk megszervezni az önszegélyezést. Akinek van lova-szekere, segítse ki az öregeket, s az, ahogy tudja, terményben, miben, megtéríti a munkát. Vagy: lefordítjuk, népszerűsítjük a virágzó nyugati farmerszövetségek szabályzatát, struktúráját. Gazdakörök nálunk is vannak, s többnyire életképesnek tekintjük őket, holott a legtöbbjük nincs is bejegyezve mint jogi személy. Élnek, mint politikai érdekvédelmi szerv: gyűlésezünk, beszélgetünk, bosszankodunk, vagy várunk, de amikor tenni kell, nem lehet, mert az alapszabályunkban ez nem szerepel.

Nyugaton az érdekvédelem elsősorban gazdasági. Szövetkeznek a termelésben, segítik egymást gépekkel, ha nem elég, közösen bérelnek gépet, együtt értékesítik a termést a szövetség által egyeztetett árakon. A farmer előre tudja, mit termel, és mennyiért fogja eladni. És megnyilvánul az érdekvédelem abban is, hogy a szövetség

a szerződéseket – a bankkal, a gépállomással – *garantálja*; hogy a tagtárs nem csapja be a másikat.

Ez nálunk mind nincs meg. Nemrég a sajtóban is hirdettem: van három traktor, a három székely megyében nem kaptam három gazdakört, amelyiknek odaadhattam volna.

B. J.: *Amelyik gazdasági tevékenységgel is foglalkozott volna?*

K. K.: Igen. Nem kaptam ilyen helyi tanácsot sem. Sok ügyes polgármestert ismerek, de egyik helyi tanácsnak sincs önálló kft-je. Kérdik: hát lehet? Miért ne lehetne? Városon van, mert így örökölték. De ha van egy községi legelő, van egy apaállat, mit tudom én, miért ne lehetne ennek a kihasználására egy kft-t létrehozni, melynek jövedelme aztán a községé?

Az RMDSZ brassói kongresszusán is mondtam: ezekkel a kérdésekkel *konkrétan* kell foglalkozni. Mert mindenki beszél, még verseng is, hogy jobban tudja a másíknál, mit kell csinálni, de amikor arra kerül a sor, *ki* csinálja, *ki* vállalja a felelősséget, *kit* teszünk oda, hát *nincs senki*. Jó dolog a társadalom önszerveződése, de ez nemcsak spontán kell, hogy legyen.

Nézze: beszélünk arról, hogy nem jó a földtörvény. De hol van egy tanulmány, amelyből kiderül konkrétan, hogy a Székelyföldön, ahol kevés a föld, hány ezer hektárt foglalnak el az állami gazdaságok még mindig? Itt az állami gazdaságokat nem nagybirtokon alapították, olyanok itt nem voltak, hanem a középgazdák földecskéin. Ezek az emberek még mindig nem kapták vissza a földjeiket. Vagy az erdőket. A Székelyföldön mindig is a földművelés és állattenyésztés mellett az ipar volt a jövedelemkiegészítő. Favágás, eladás, fafaragás...

B. J.: *Visszatérve: ön tehát mindezek dacára lát kiutat?*

K. K.: Mindenből van kiút. Fel kell ismerni a problémákat, tanulmányozni, elemezni kell, aztán a megoldáshoz támogatást kérni. Idehaza, külföldön. Nemrég jártam az Egyesült Államokban és Franciaországban, vannak támogatók, máris kiterjedt levelezést folytatok. A cél a közösségeket megsegíteni, mert a pár ezer rá-szoruló családot egyenként nem lehet.

B. J.: *Az Alapítvány kuratóriumában Sütő András, Kányádi Sándor neve mellett ott van a bécsi Barki Éva Mária, a braziliai Zolcsák István, sőt Habsburg Otto is...*

K. K.: Ott van. Felkértem őt, és elfogadta.

B. J.: *Nem tartozik beszélgetésünk témájához, de kihasználok az alkalmat és megkérdem: ön, aki egész életében politizált, hogyan látja a napokban gyűrűző RMDSZ-polémiát? Nevezetesen, hogy Tőkés László püspök úr azzal vádolja az RMDSZ egyes politikusait, hogy titkos tárgyalásokba bocsátkoztak – saját szakállukra – a hatalom képviselőivel? Hogy megállapodásra jutottak...*

K. K.: A legnagyobb eredmény a megállapodásból – az a háromszáz hely a kolozsvári egyetemen – a román felet jogilag sem kötelezi semmire. Most megvan, jövőre, ki tudja...

Itt elvekről van szó. Elvekről nem szabad lemondani semmiféle taktikai előnyökért. Szépen fogalmazva, és hogy ne sértsünk senkit, ami történt legalábbis ifjúkori politikai gyermekbetegség, amit vagy ki kell nőni, vagy ha valaki nem akarja kinőni, akkor mást kell küldeni helyette tárgyalni. A vezetésnek a lényegét kell tisztáznia maga előtt, aztán mind lehet tárgyalni, taktikázni. Akármilyen politikai gárda lesz a magyarság élén, előbb át kell vegye alaposan a hetven év történetét. Mert ilyesmik még voltak. Én annak idején végig tárgyaltam; és nekem elmondta Takács Lajos, hogy mi történt, mert mire megöregedett, ő is rájött, hogy őt végig átverték, de volt annyi bátorsága, hogy egy KB-ülésen ki teregetett. Ezért becsültem őt a végén. De még eddig mindenkit átverték. Mindenkit.

Brassói Lapok, 1993. augusztus 20., 26.

A SZÉKELY FALUÉRT ALAPÍTVÁNY FELHÍVÁSA

Székelly Faluért Alapítvány

Foundatuon for Sekler Towns

4000 Sepsiszentgyörgy, Bánki Donáth 40, Románia

Tel/fax: 067–311325

A *Székelly Faluért Alapítványt* abból az elgondolásból hoztuk létre, hogy elősegítse a romániai magyar társadalom anyagi gondjainak megoldását, mindenekelőtt a magántulajdon gyarapodását, a privatizációt és a piacgazdaságon alapuló reformokat. Ezek a célkitűzések összhangban vannak a *Székelly Faluért Alapítvány* működési alapszabályzatával, amiből idézünk:

„Az Alapítvány létesítésének célja a mezőgazdasági területek ésszerű kihasználása, a falvak gazdasági, társadalmi és kulturális színvonalának emelése. Az Alapítvány működési területén közösségek közötti együttműködés, kölcsönös segélynyújtás és szolidaritás elősegítése, valamint ezen közösségek és különböző bel- és külföldi személyiségek és szervezetek közti kapcsolatok kiépítése. Az egyéni gazdák, gazda-

ságok, farmok és magánjellegű szövetségek megsegítése megfelelő mezőgazdasági gépekkel és felszerelésekkel, magas biológiai értékű vetőmagokkal és növényvédőszerrel, tenyész- és fajállatok, szállítási eszközök és mezőgazdasági termékek feldolgozására szükséges gépek és felszerelések beszerzésével. A modern növénytermesztési és állattenyésztési technológiára vonatkozó információs adatszerzés és dokumentáció biztosítása és ezeknek a termelők rendelkezésére bocsátása, a magánjellegű termelés anyagi alapjának megteremtése.”

Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósításáért a *Székely Faluért Alapítvány kalákkát* hirdet a romániai magyar társadalom anyagi gondjainak megoldását célzó pénzügyi intézet kiépítéséhez szükséges pénzalap előteremtéséhez. A *kaláka* meghirdetése a romániai magyar társadalom összefogását, szolidaritását és önszerveződését jelöli meg – mint a legfontosabb módozatait anyagi gondjaink megoldásában, a falusi társadalom megszilárdításában. Ha teherbírásunk hittel és összefogással gyarapodik, ha magunkban keressük anyagi és szellemi gondjaink orvoslását, akkor reménykedhetünk a nyugati világ és az anyaország, valamint a román kormány támogatásában.

Segíts magadon, magyar, az Isten is megsegít!

A működési alapszabályzat III. fejezete a következőket foglalja magába:

„Az alapítvány célkitűzésének és működésének megvalósításához szükséges anyagi és pénzügyi alap megteremtése a következőképpen képződik:

kül- és belföldi jogi és fizikai személyek pénzben és javakban folyósított segélyeinek elfogadása;

kormányzati és kormányzaton kívüli szervezetek anyagi támogatásával;

magánszemélyek végrendeleti hagyatékának elfogadása;

az alapítványi tagok és szimpatizánsai által kifejtett tevékenység utáni anyagi és pénzügyi juttatások.”

Sürgősen hozzá kell látnunk saját pénzügyi intézetrendszerünk kiépítéséhez, létre kell hozni azokat a gazdasági, pénzügyi intézeteket, amelyek hivatottak megalapozni és elősegíteni a magángazdálkodást. Legfontosabb teendőink közé tartozik egy magánbank létesítése, amely a falusi nép érdekeit szolgálja. Egy bank alapításához a román törvények értelmében 3 millió USA-dollár szükséges. Pénz nélkül bankot szervezni nem lehet. Ha ez az összeg egy év alatt összejön, két év múlva indulhat a *Kaláka Bank*.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a hazai magyar társadalomnak óriási megterhelést jelent szűkös pénzügyi, anyagi körülmények között. Számítunk külföldi támogatásra is, magyar–magyar összefogásra, de nem csak.

Meg vagyunk győződve, hogy az összefogás, a szolidaritás vállalása önmagunkkal olyan anyagi és erkölcsi erő, amelynek gyümölcse meg fog mutatkozni a falvaink gazdasági megerősödésében.

A *Székely Faluért Alapítvány* elnöke, igazgatótanácsa jogi felelősséget vállal a vagyonkezelésért, pontos és hiteles számvitelt (könyvelést) vezet a pénzügyi normák szigorú betartásával.

Felajánlásokat pénzben, vagy pénzre váltható anyagiakban mindenkitől elfogadunk, fizikai és jogi személyektől.

A *Székely Faluért Alapítvány* igazgatótanácsa hangot ad annak a meggyőződésének, hogy e kezdeményezés megértésre és támogatásra talál a romániai magyarság politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi intézményrendszerében; hogy e kezdeményezést felkarolják az önkormányzatok és egyházaink. Szívesen vesszük az R. M. G. E., a gazdakörök és alapítványok közreműködését.

Köszönjük a megértést és fáradságát.

A Székely Faluért Alapítvány igazgatótanácsa

Király Károly
President / elnök

Veress László
Vice President / alelnök

Antal Mihály
Legal Advisor / jogtanácsos

Benedek Levente
Secretary / titkár

Bagoly Tiberiu
Financial Officer / pénzügyi felelős

Magyarországi bankszámla: MBH (Magyar Hitelbank), Budapest
forintszámla – 222-214897021; *devizaszámla* – 218160-1351

EZER TRAKTOR A SZÉKELYFÖLDNEK!

Megalakult a Székely Faluért Alapítvány

Erdélyből jelentik, hogy megalakult a *Székely Faluért Alapítvány*, politika-mentes, független szervezet, amelynek székhelye: Románia, Kovászna megye, Sepsiszentgyörgy, Bánki Donát utca 40.

A Kuratórium, amelynek elnöke Király Károly, 1993. május 18-án tartotta meg alakuló ülését, amelyen jelen volt többek közt: Király Károly, Sütő András, Kányádi Sándor, Szegedi László, Harrington Szántó Anikó és Benedek Levente.

Távollétükben alapító tagok: Csoóri Sándor, Kincses Előd, Zolcsák István és mások.

Az Alapítvány tervezője Király Károly, aki már húsz évvel ezelőtt elsőnek szállt szembe Ceaușescuval az erdélyi magyarság érdekében. A diktátor teljesen elszigetelte, de olyan népszerű volt, hogy nem tudták eltüntetni – és az emberi jogok bátor védője segítségére sietett a szabad európai sajtó, elsősorban svéd újságírók, akik titokban felkeresték.

A nyugat-európai sajtó többször írt azokban az években Király Károly küzdelméről, és külföldi magyar újságírók méltatták bátorságát világszerte, latin-amerikai, indiai, sőt afrikai lapokban is.

Király Károly most ezt írta New York-i barátainak: „Az én álmom ezer traktor a székely népnek, hogy át tudja vészelní a nehéz átmeneti időszakot. A székely-magyar paraszt újból földhöz jut, először a honfoglalás óta, de mint akkor, a földet pusztán, munkaeszközök nélkül kapja. Segítségre nagy szükség van, mert a helyzet tragikus: Csík és Háromszék földjeinek egyharmada tavaly parlagon maradt.” – „Az én tervem nyugati – hollandi – mintára szövetkezetekbe tömöríteni a falu népét, újjá kell ébreszteni a segítőkész szellemet és akaraterőt, ami évszázados hagyomány a Székelyföldön.” – „A falu volt ezer éven keresztül a magyar nemzet éltetője, ő szolgáltatta a hazának a kenyeret, a katonát, a kitartáshoz a morált. A falu volt mindig a hagyomány és a nyelv ápolója, ő szülte a nemzet nagyjait: Apáczai Csere Jánost, Kőrösi Csoma Sándort, Gábor Áront, Dózsa Györgyöt, Benkő Józsefet, Orbán Balázst, Bölöni Farkast stb.”

Megemlítette Király Károly, hogy a püspökség bejelentette 22 új templom építését – és a 23. Szegedi László temploma. A templomépítés az erdélyi magyarság életeterejének tanúja. Persze nagy szükség van a külföldi magyarok segítségére. Király Károly, Szántó Anikó és Szegedi László amerikai körútja során New Yorkban és Chicagóban kb. ezer dollárt gyűjtöttek, ezenkívül Szabó Gyula (Los Angelesből)

500 és Zolcsák István 600 dollárt adományozott, amiből faxot vettek, száma: (40) 92–311325.

Akik külföldön segíteni tudnak, forduljanak Bihary Lászlóhoz, New York, Fax: (212) 744-0614.

(–f–)

Amerikai Magyar Hírlap, 1993. június 11.

BESZÉLGETÉS KIRÁLY KÁROLYAL SEPSISZENTGYÖRGYI OTTHONÁBAN

Szondy Zoltán (Csíkszereda): *Ön néhány héttel ezelőtt lemondott az RMDSZ-ben vállalt tisztségéről, és döntését e szervezetnek a Hargita és Kovászna megyei prefektusok ügyével kapcsolatos visszás álláspontjával okolta. Múltbeli szerepéből adódóan Király Károly eddig inkább az RMDSZ mérsékeltjei, a Domokos Géza-féle szárny tagjai közé látszott tartozni, a prefektusok ügyében tanúsított állásfoglalása viszont azt tükrözi, hogy ön radikálisabb a radikálisaknál...*

K. K.: Ez a kérdés bennem nagyon régen megérett, már abban az időben, amikor ellenzéki lettem a Ceaușescu-rendszerben. Akkor nagyon sokat kellett foglalkoznom helyzetem tisztázásával, s azon kellett gondolkoznom, milyen módszerekkel küzdhetek a rendszer, a pártállam ellen, ugyanakkor hogyan képviselhetem a magyarság ügyét.

Akkor jutottam arra a meggyőződésre, hogy – kisebbségi helyzetben különösen – mindig elvi álláspontra kell helyezkedni, és csak azután lehet engedni a gyakorlatnak. S az pedig elvi kérdés, hogy Romániában a kisebbségek ügyét mindig alárendeltnek, másodrangúnak tekintette a hatalom.

Céljuk Erdélyben az volt, hogy a magyarokat számbeli kisebbségbe szorítsák. Nekünk viszont az együvé tartozás a legfontosabb, ehhez viszont a kisebbségi helyzethez mért helyes politizálás szükséges, nem pedig a kis taktikázások, a mindennapi bajok előtérbe hozása.

A prefektuskérdés is egy láncszeme elvi problémáinknak, az RMDSZ elnöksége viszont taktikai ügyként kezeli. Tehát feladta elveinket, hiszen jogfosztásunk újabb példájáról van szó!

1989 után ugyan helyreállt egyfajta egyensúly, a magyarság akkor névlegesen kivívott magának néhány dolgot. Működik a magyar nyelvű tévé, a sajtó, de nekünk magyar prefektus is kell.

Megmagyarázom, miért olyan fontos kérdés ez.

1990 márciusában jött a marosvásárhelyi pogrom, bebizonyítva a magyaroknak, hogy a kisebbségek terén marad a régi rend. Nos, ha erről van szó, akkor meg kell értenünk: nem támogatni egy olyan döntést, amit tanácsosok és polgármesterek tiltakozásul hoztak, nem lehet. Pedig ha az RMDSZ áldását adja, és lemondanak az RMDSZ-polgármesterek és tanácsosok, a román politikai párthatalomnak vissza kellett volna lépnie. Kineveztek volna két magyar prefektust! Jeleztük volna, hogy igenis van bennünk politikai akarat és cselekvőkészség, s nem engedünk többet: ennyi elég a jogfosztásból.

Ez új helyzetet teremtett volna: a kormány kénytelen lett volna intézkedni, s ez számára egyfajta vereséget jelentett volna, számunkra viszont erkölcsi-politikai győzelmet. De mi mindig csak alkalmazkodunk a román hatalom érdekeihez, ezért elleneztem a prefektuskérdésben az RMDSZ visszavonulását.

Sz. Z.: *Sikertelenül, hiszen az RMDSZ visszavonulót fűjt.*

K. K.: Sajnos, így történt. Nemrég Kovászna megyében járt Meleşcanu külügyminiszter, aki egy külföldi küldöttséget kísért. Ő is szót ejtett a prefektusokról, és megkérdezte: mi volna a véleményünk, ha más megyékbe nevezne ki a kormány magyar prefektusokat. Ezen az abszurd felvetésen az RMDSZ vezetősége komolyan elgondolkodott, pedig a felvetés nagyon emlékeztet a Ceauşescu-korszak stratégiájára, amikor nemcsak mondták ezt, hanem csinálták is, s magyar párttitkárokat neveztek ki valahová a Baragánba. A román politika nem enged merev álláspontjából, s az ő szempontjából igaza van: ez hozta eddig is az eredményeket. De itt vagyunk mi, az elnemzetlenítés „alanyai”. Mit csinálunk mi? Tűrünk, tűrünk és alkalmazkodunk. S én ezt ellenzem az RMDSZ-nél és részben a magyar kormány magatartásában is.

De ezzel már kezdünk átcúsítani egy más problémakörbe, s a határkérdést is lehetne firtatni.

Sz. Z.: *Ha már szó esett a határokról, Ön egy időben a román politika „boszorkánykonyhájába” is bekukkanthatott. Mi a véleménye: az esetben, ha a magyar kormány aláírná a román fél által annyira óhajtott kitételt a határok sérthetetlenségéről, ez negatívan befolyásolná az erdélyi kisebbség sorsát?*

K. K.: Igen, határozottan. De a román államnak ez más okból is fontos. Szerintem szabaddá akarják tenni magukat, hogy nyugodtan terjesszék elő saját területi igényüket másokkal szemben. Ha a „magyar ügy” megnyugtatóan rendeződne szá-

mukra, nagyobb merészséggel fordulnának a vitatott keleti területek felé. S úgy tűnik, ez be fog következni.

Félünk, nehogy mi idézzük elő az esetleges konfliktust, és nem vesszük észre, hogy ez a román hatalom, mely előidézte a marosvásárhelyi pogromot, akár polgárháborút is rendezhetett volna. Itt, a Székelyföldön, háromszorosa a rendőrök száma, mint máshol, az itt tevékenykedő ortodox papok dupla fizetést kapnak, tehát nemcsak diplomatikusan, titkosan, hanem nyílt intézkedésekkel törnek ellenünk. A felduzzasztott katonai egységek, Gheorghe Funar félrevezető akciói mind a megfélemlítésünket szolgálják... mert bebizonyosodott, hogy minket meg lehet félemlíteni.

Sz. Z.: Ön a szocializmus idején közéleti szerepet vállalt Romániában, majd kurtánfurcsán kilépett, hagyva karriert és – akkor legalábbis úgy tűnt – feláldozva a jövőt. Miképpen tudatosult önben, hogy ezt meg kell tenni, s a román kommunista vezetés minden frázis ellenére ártani akar az erdélyi magyarságnak?

K. K.: Vannak dolgok, amiket elnézhetünk, de van egy pont, ahonnan már nincs visszaút, mert saját jogfosztásunkat segítenénk elő. Ezért mondtam le Ceaușescu ideje alatt, s ezért mondtam le most a háromszéki RMDSZ-elnöki tisztségemről. Talán-talán érik a következő lemondásom is: ha így megy tovább, nem akarok RMDSZ-tag sem maradni.

Ha az RMDSZ nem szolgálja azt a szent ügyet, amit felvállalt, akkor nekem nincs ott mit keresnem. Nem azért politizálok, hogy tisztséget nyerjek, éppen ezért többször visszautasítottam például jelölésemet az RMDSZ országos elnöki tisztségére. Visszautasítottam mindenféle szerepet, mert nem értek egyet az RMDSZ politikájával, a lemondó, a megalkuvó, a kollaboratív politikával.

1972-ben is egyedül jelentkeztem a porondon, és az elmúlt évek alatt is inkább szólóban politizáltam. Egyedül, de nem a magam, hanem az erdélyi magyarság nevében. Ceaușescu idején, mielőtt elkezdtem volna nemzetközi fórumokon tiltakozni, rájöttem, hogy kollektív munkát nem lehet végezni. Ha már ketten vagyunk, az egyiket megtörik, és ott a baj. Ellenben ha egyedül vagyok, döntésem csak tőlem függ.

Előfordult, hogy csatlakoztak hozzám, aztán azt mondták: „Karcsi, ne haragudj, megfenyegetett a Szeku, bevallottam.” Amikor az ifjúkommunistákhoz kerültem, nem politikai érzelem vezetett, hanem a „lenni vagy nem lenni” problémája. 1945-öt írtunk, nem volt kenyér, és nekünk, erdélyi magyaroknak akkor az egyedüli bázisunk, az egyedüli olyan erő, mely elfogadhatóan viselkedett, a megszálló szovjet hadsereg volt. Bármilyen, a magyarokat érintő jogsértés ügyében,

a román bandák garázdaságai esetén bizalommal csak az orosz parancsnokságra mehettünk. Mondhatni, minden esetben kivizsgálták, orvosolták panaszainkat.

A másik dolog pedig: mi akkor nem választhattunk. Most szidhatjuk a kommunizmust, de akkor csak az volt. Aztán telt az idő, és bár a gazdasági fellendülés tartott, lassan látni kezdtem a rendszer korlátait. 1965-től kerültem pártmunkára, és ott dolgoztam 1972-ig. A hét év alatt voltam területi első titkár, Bukarestben két évig a központi apparátusban dolgoztam, négy évig Sepsiszentgyörgyön mint első titkár. Amíg az állam legmagasabb szervénél voltam, láthattam, hogy nem csak apró tévelygésekről van szó, rohadt belülről az egész építmény. Már 1970-től erőteljesen megkezdődött a magyarság jogfosztása.

Bennfentes voltam, szemem előtt történtek a dolgok. És akkor azt mondtam: itt tisztázni kell a helyzetet. Ha félre lettem volna vezetve, az más kérdés. De tudatosan magyarellenos politikát nem folytathattam. A végső lökést az adta, hogy ki akartak emelni, újra Bukarestbe akartak helyezni a Központi Bizottság titkárának vagy miniszterelnök-helyettesnek. Előrelépés helyett kiléptem.

Sz. Z.: *Ön párttagságát adta fel magyarságáért, vannak azonban olyan politikusok is, akik magyarságukat adták fel... Ilyen például Fűrő Gyula, a Nagy-Románia Párt szenátora.*

K. K.: Ez nem annyira politikai, inkább erkölcsi kérdés. Itt van Fűrő vagy Hajdú Győző esete. Az ilyen kategóriájú emberek minden közösségben fellelhetők, de önmagukat közösítik ki. Az igazi veszélyt szerintem a kollaboránsok jelentik, akik ezt nem vallják be, akik kiegyeznek a hatalommal a magyarság rovására, és úgy tüntetik mindezt fel, mintha a mi érdekeinket képviselnék.

Aztán van egy másik kategória. Az erdélyi magyar újságírók legalább ötven százalékának kényszerből együtt kellett működnie a Szekuritátéval, az állambiztonsággal. Ez a társaság ma is tovább működik. Nem akarok neveket mondani, de vannak cikkek, melyek burkoltan a román hatalom érdekeit képviselik. Amikor visszavonták a prefektuskérdésben hozott határozatot, összehangolt támadás indult ellenem, Sütő András és Tőkés László ellen, mert tudták, hogy mi kitartunk.

Nézze, aki nem tudja kiharcolni a magyarság érdekeit, arra nem haragszom. De aki a másik oldallal szövetkezik ellenünk, azt csak kollaboránsnak tudom nevezni. Amikor Sütő megvédte Tökést, őt is támadni kezdték, az én Sütőt megvédeni akaró levelemet viszont egy erdélyi magyar lap sem hozta le.

Sz. Z.: *Az eddig elmondottak alapján világos, hogy nem a legjobb a véleménye az RMDSZ-ről. Ön szerint hogyan eshetett meg az, hogy e szervezetből, mely felvállalta az erdélyi magyarság érdekvédelmét, röpké három év alatt olyan politikai párt lett, amely a román politika hibáinak jegyeit is magán viseli?*

K. K.: Nem lefokozom vagy becsmérlem az RMDSZ-t, hanem ellenzek bizonyos negatív dolgokat. A brassói kongresszus előtt egyike voltam azoknak, akik az RMDSZ széthullásával szemben léptek fel. Az objektív valóság kegyetlensége abban áll, hogy egy olyan szervezet alakult ki, amely világviszonylatban egyedülálló, mert mindent átfog és alárendel, de nem működtethető, így nem is lehet fenntartani. Éppen az teszi működésképtelenné, amiért annyit küzdött: a különböző összetett struktúrák létrehozása. A magyarságot nem strukturálisan, hanem elvek segítségével kell összetartani.

Sz. Z.: *Mi a véleménye az önrendelkezésről kiadott nyilatkozatról?*

K. K.: Az erdélyi magyarság a térség legszámtovább kisebbsége, s nincs még elfogadott önrendelkezési nyilatkozata. Az RMDSZ csak az elvet fogadta el, egyes vezetői azt is kényszerből tették, bizonyos nyomásra. Nem értem, miért önrendelkezést akar az RMDSZ, s miért nem területi autonómiát. A szövetségben a szép szónoklatok helyett inkább a lényeges kérdéseknek kellene végre előtérbe kerülniük. Itt van például a nyelvhasználat: magyarul beszélünk, de nincs törvény rá, lehet egy falu minden tanácsosa magyar, a jegyzőkönyvet mégis románul kell megírni. A most érvényben lévő előírások szerint a törvényszékre az erdélyi magyar úgy megy, mint egy idegen állampolgár. Ha a saját nyelvén akar beszélni, meg kell fizetnie a fordítót. Élni kellene a polgári engedetlenség jogával! Felelős vezetőinknek, Markó Bélának, Frunda Györgynek, Kozsokárnak és társaiknak inkább ezzel kellene foglalkozniuk, nem pedig azzal, milyen kijelentésekkel sérti Tőkés püspök a román hatalom érzékenységet.

Sz. Z.: *Borúlátónak tűnik a romániai magyarság helyzetét illetően...*

K. K.: A dolgokat egy folyamat részeként kell tekinteni. Az RMDSZ-ben egyelőre túlsúlyban van az a vonal, amely a lemondás, a megalkuvás és az elvtelen kiegyezés politikáját szorgalmazza. De van egy egészséges, magyar gondolkodású lakosság, mely tudatában van erejének, edzett az ellenállásban, és ez óriási értéke az erdélyi magyarságnak. Eddig sem a pártok mentették meg a magyarságot, hanem önmaga állta meg a helyét. Meggyőződésem tehát, hogy bizakodhatunk, mert az erdélyi magyarság politikailag érettebb az RMDSZ-nél.

Megjelent a *Pesti Hírlap* 1993. június 19-i számában *Az erdélyi magyarság érettebb az RMDSZ-nél* címmel.

AZ MSZP ALELNÖKÉNEK LEVELE KIRÁLY KÁROLYNAK

Hungarian Socialist Party
Király Károly úrnak
Sepsiszentgyörgy, Bánki Donát utca 40.

Budapest, 1993. október 22.

Igen tisztelt Király Úr!

Eljutott hozzánk az a felhívás, amelyet a *Székel Faluért Alapítvány* szervezőbizottságának nevében Ön írt alá. Szeretném tájékoztatni arról, hogy az erdélyi gazdakörök hagyományos tevékenységének újraélesztését jelentős kezdeményezésnek tartjuk, és annak sikeréhez szerény lehetőségeinkkel szívesen hozzájárulunk.

Elképzelhetőnek tartjuk szakembereink rendszeres kiküldését tanfolyamok, szakmai előadások tartására, tapasztalatcserék rendezésére, úgyszintén tájékoztató anyagok, szakkönyvek küldését, nem zárva ki más, e mozgalom számára hasznos támogatásokat sem.

A részünkről történő segítségnyújtás formáinak tisztázása érdekében fontosnak tartanánk, ha a közeljövőben találkozhatnánk Önnel vagy az Alapítvány szervezőbizottságának e kérdésekkel foglalkozó tagjával.

Szíves válaszát várva
őszinte tisztelettel és barátsággal köszöntöm

Szekeres Imre
az MSZP ügyvezető alelnöke

SIMON JUDIT BESZÉLGETÉSE KIRÁLY KÁROLLYAL

S. J.: *Volt-e önnek szerepe az 1989-es decemberi események előkészítésében?*

K. K.: Csak áttételes módon. Az utolsó Ceaușescu-ellenes levelet én 1987 szeptemberében juttattam ki. Szervezett előkészítésben, valamiféle konspirációban nem vettem részt.

S. J.: *Ön szerint mi történt 1989 december végén? Reform-kommunista hatalomátvétel, puccs vagy népfelkelés?*

K. K.: December 21-én kint voltam Marosvásárhely főterén a tüntetésen. 22-én reggel a tömeg felkért, és én átvettem a tüntetők vezetését. Délelőtt tíz órakor, azt hiszem, egyedül az országban, beszédet mondtam. Bekapcsoltak tehát az eseményekbe, rám bízta a felelősséget, nem én könyököltem. Meghirdettük a Testvériség Demokratikus Fórum létrejöttét. Mi ezzel indultunk, nem nemzetmentő fronttal.

S. J.: *Mi történt akkor valójában?*

K. K.: Nem vagyok hivatott erre válaszolni, mert nem vagyok olyan adatok, információk birtokában, hogy felhatalmazva érezzem magam a tisztázásra. Az más, hogy mi a benyomásom, és bizonyos dolgok mire vezettek, de köteles vagyok megfontoltan nyilatkozni.

Az eseményekben megszakításokkal vettem részt. Bukarestbe először december 28-án mentem fel, amikor részt vettem Horn Gyula látogatásán, utána visszatértem Kovászna, Hargita, Maros megyébe. Január 5-én ismét felmentem, de 9-én meg kellett szakítanom ott-tartózkodásomat: Pesten operáltak, csak január 25-én tértem vissza az országba, majd 28-án Bukarestbe. Nem vettem részt egy egész sor olyan mozzanatban, amelyekből többre tudnék következtetni. Azoktól, akik személyesen részt vettek az eseményeken – Dán Jóskától, Gelu Voicantól – sok mindent tudok, de ezek csak másodkézből vett információk. Élményekről tudok mesélni, de nem merek következtetni.

Szerintem lehetett valami külső terv, de nem az valósult meg, csak mellékesen. Bizonyos dolgok összefüggtek. A diktatórikus hatalom megtörése tulajdonképpen az elégedetlen tömegek spontán megnyilvánulása volt. Ezért is omlott össze olyan egyből az az állig felfegyverzett, minden eshetőségre kiképzett erőszakszervezet. Mindenre számítottak, minden előkészületet megtettek a tervek szerint... Hogy-hogy nem bújta el Ceaușescu az éppen ilyen alkalomra előkészített óvóhelyen, ahol élelem és minden volt, hanem a helikopterrel kellett fanyalodnia? Azért, mert őt is meglepte – és mindenkit meglepett, az államvédelmet is – a fegyvertelen, de hatalmas akaratú tömeg, amely lehetetlenné tett minden irányítást.

Még elmondok annyit, hogy Kostály tábornok – aki szerint Fazekas, Militaru, Iliescu és Măgureanu is benne volt valamiféle szervezkedésben – elmesélt dolgokat a Ceaușescu megdöntésére tett előkészületekről, amelyekben a szovjeteknek is volt szerepük. De aztán kitűnt, hogy az említetteknek inkább csak kapcsolatrendszerek voltak, és végül semmi szerepük a megmozdulásban, a rendszerváltozásban. Legalábbis ez tűnik ki abból, amit nekem ők elmondtak.

S. J.: *Ez a készülődő csoport kihasználta a népfelkelést, hogy átvegye a hatalmat?*

K. K.: Valami ilyesmi, de mégsem merek konkrétan fogalmazni, mert ehhez több bizonyíték kell. De valahogy így van. Kostály tábornok többször elmondta, hogy a fent nevezettek közül összeállt valami ellenálló szövetségféle, de nagyon kezdetleges és teljesen passzív volt. De valóban az történt, hogy amikor a tömegek megmozdultak, akkor ők átvették a hatalmat. S ezért meg a későbbiekért őket terheli a felelősség. De azt hiszem, hogy ez csak egy része a dolognak.

Iliescu bizonyos pozitív hírnévnek örvendett. Ezelőtt tíz évvel Iliescut jelölték meg a nyugati fejtegetések Ceaușescu utódjaként. Iliescuna nem lehet egyértelműen azt mondani, hogy törtető, őt feldobták az események, és utána megragadta az alkalmat. Aki folyamatosan tett valamit, az Silviu Brucan volt.

Tehát az események következtében ezek kerültek oda. Akik talán a leghamarabb felelősek a történelem által feldobottak közül, tudatosan politizáltak és nagy hatással voltak Iliescuna, az Petre Roman, Brucan és Dumitru Mazilu, aki akkor nagy szerepet játszott. Pár napos együttműködés után nekem, mint a Nemzeti Megmentési Front első alelnökének, Maziluról pozitív benyomásom alakult ki. Pontosan, jól és intelligensen dolgozott.

S. J.: *Ön nagyon közel volt az eseményeket mozgató erőkhez. Ezeket a napokat még mindig titok fedi. Hogyan konszolidálódhatott ez a hatalom?*

K. K.: Miután a tömegek elűzték Ceaușescut, ténylegesen a hadsereg vette át és uralta a hatalmat. A hadsereg tartott minket is, a Megmentési Frontot, elkezdve az élelemtől a biztonsági intézkedésekig. Teljesen ki voltunk szolgáltatva. Az én szolgálati lakásomat is a hadsereg őrizte, a munkahelyemen, az ajtóm előtt, a folyosókon katonák voltak.

A hatalomban a hadseregnek volt elsődleges szerepe. Innét már következtetéseket is le kell vonni: a hadsereg megkapta érte a maga részét, elégtételét. Ezért történhetett meg, hogy azokat a főtisztokat, akik Ceaușescu végnapjai idején vezették a tömegek elleni megtorlást, rájuk lövettek, még december folyamán és a következő hónapokban előléptették, és mind a mai napig fontos szerepet töltenek be. És nem nyúl senki hozzájuk. Ez a titka annak, amit most is vizsgálnak. Pedig a dolog

roppant egyszerű, mert pontosan tudják, ki volt itt, ki volt ott, aki vezényelt, aki lövetett. Egy dolog biztos: a tisztázást nem is merik elkezdni.

A Megmentési Front átmentési fronttá alakult, tehát átmentette a bűnösöket, a kommunista pártbéli felelősöket, a Szekuritátét. Szövetséges lett velük most a demokráciában. De csak feltételesen: ameddig őket megvédi azok, akik hatalmon vannak, addig ők is leplezik a hatalmon lévőket. Amikor nem, akkor a dolgok másképpen alakulnak.

S. J.: *Milyen irányba halad az ily módon megszilárdult hatalom?*

K. K.: Olyan irányba, amelyben elindult, mert kényszerpályán mozog. Egy erőltetett, áldemokrácia felé halad. Nem vagyok meggyőződve róla, hogy ha a tavalyi puccs sikerül az oroszoknál, nem vetnek volna nálunk is más irányt a dolgok.

Az okok ismertek: a rossz földreform, a mostani tulajdonviszonyok, az államhatalom nem segíti a magángazdálkodást – amit tesz, azt is kényszerből teszi –, de megtartja az állami gazdaságokat és megtartja a struktúrákat, mert ez beidegződött, és meg van győződve a szocializmus felsőbbrendűségéről. Örvend, ha elégedetlenek az emberek, és azt mondják, hogy jobb volt a múltban. Közben olyan rossz a gazdasági helyzet, hogy kénytelen Európa felé menni, mert különben gazdaságilag összeomlik az ország.

De ez a hatalom is engedni fog, engednie kell, ha kényszerből is. Amikor csak tudnak, kibabrálnak a néppel, de ha sarokba szorítják őket, visszakoznak. Itt a korrupció kérdése, hogy ne beszéljek a Szekuritáté átmentéséről. Ez az egész bizonyára strukturális kérdés is, de tartalmilag szintén ugyanazt csinálják, mint régen. Persze, nem oly tág lehetőségekkel. Ez vonatkozik mind a Szekuritátéra, mind az államszervezetre. Az utóbbit teljes egészében átmentették, úgy, ahogy volt. Megtartották a központosított intézményrendszert, a bürokráciát, amely akadályozza a privatizációt és a demokratizálódást. Ez nem más, mint totalitarizmusra hajlamos centralizmus, bármikor meg lehet fordítani. Mert, ha egy neokommunista hatalomnak megvan a melegágya, könnyűszerrel vissza lehet állítani a régit.

De ne túlozzunk, mert a tömegeknek lassan-lassan nő a politikai kultúrája, a politikai pártokkal együtt növekszik a szerepe, a pluralizmus a valóságban is gyökeret ver, erősödik, terebélyesedik, tehát ahogy az idő telik, mind kevesebb tere marad a restaurációnak, illetve azoknak az erőknek, amelyek ezt akarnák. Persze semmilyen eshetőség sem kizárt.

Az etnikai, vallási konfliktusok annál élesebbek, minél inkább a múlt ideológusai vannak hatalmon. Példa erre a jugoszláv válság. Ahol a rendszerváltás nagyobb mértékű – teljesen sehol sem lehetett kiküszöbölni a múlt erőit –, ott a dolgok elfogadhatóbbak. A döntő kérdés volt és marad az oroszországi átalakulás.

Én úgy értékelem, hogy Jelcin megerősödése egy bizonyos időre – még mindig nem végleg! – kizárja a restaurációt, de nem teljes egészében.

S. J.: *Köszönöm a beszélgetést.*

Erdélyi Napló, 1993. december 22.

ANYAGILAG KELLENE GYARAPODNI

KIRÁLY KÁROLY KONGRESSZUS UTÁNI MÉRLEGE

B. Kovács András: *Az RMDSZ III. kongresszusára utazó háromszéki küldöttségben, úgy tűnt, meglehetősen fölényben vannak az egyik platform képviselői. Teljesítették-e megbízatásukat ezek után, elégedettek-e a kongresszus határozataival – kérdeztük Király Károlytól, a megyei RMDSZ elnökétől.*

K. K.: A kérdésre egyszerre igennel és nemmel kell válaszolnom. Igennel azért, mert nem kaptunk olyan megbízatást, ami mellett ki kellett volna hogy tartsunk akkor is, ha igazunk van, akkor is, ha nincs. Mi inkább álláspontokat fogalmaztunk meg, amelyek a kompromisszum elve mellett szólnak: ha lehetséges, éadjuk el azt, aminek helyességéről mi meg vagyunk győződve.

Három fő kérdés volt. Mi úgy döntöttünk, hogy az autonómiára szavazunk. Ez benne is maradt, igaz, megcsonkítva, nem úgy, ahogy a tervezetben szerepelt, és nem úgy, ahogy mi elvártuk volna.

A másik: az elnökjelölt. Én egy interjúban kifejtettem, hogy más lehetséges elnökjelöltek is jelentkezhetnek. Az induló háromból mi választottunk. Indokaink: bizonyos emberi kvalitások és az edzettség, tehát, ahogy a megpróbáltatásokkal szembenézett, s a hozzá társuló politikai akarat és határozottság stb. Mindez nem jelenti viszont azt, hogy mi Markó Béla vagy Tőkés László ellen lettünk volna, vagy tagadtuk volna e két jelölt kvalitásait, de úgy véltük, a háromból ő az első.

B. K. A.: *Nos, Tőkés László saját akaratából visszalépett.*

K. K.: Itt van a probléma. A játékszabályokat nem mindig tartjuk be mi sem, ne mondja, hogy mások még annyira sem. Tőkés László tulajdonképpen a kongresszusig nem adta jelét annak, hogy ő vissza fog lépni. Illetve, lehet, jobb lett volna, ha jelzi, hogy nem egészen határozott a jelölés elfogadásában. Azt se deklarálta, hogy elfogadja, de az udvarhelyiek megkérdezték, és igent mondott. No, de ne

részletezzük a kérdést! A lényeges, és amit mi elvártunk Tőkés Lászlótól: az utóbbi idők politikai csatározásai körünkben és ellenünk is az autonómia kérdése körül folynak. Ami erről a határozatokba bekerült, mi ezt elégtelennek tekintjük. Lemondtunk a területi autonómiáról – lemondtunk a lényegről.

Persze itt valamit pontosítanunk kell. Sokszor összetévesztjük a célt vagy a stratégiát az eszközökkel. Ha mi kitartunk a területi autonómia szükségessége mellett, nem azt jelenti, hogy elvárjuk: azt nekünk már holnap meg is adják! A Székelyföldi Koalíció egy ülésén kifejtettem, hogy nekünk akkor lesz ilyen autonómiánk, amikor a környező országokban is meglesz, amikor a nemzetközi szervezetek ezt is támogatják majd, mint megoldást a nemzetiségi konfliktusokra. Egyesek persze közölünk is úgy értették: az autonómiát mondjad és adjad. Uramisten! Ilyen nincs! Ez egy folyamat, épp ezért az ígényről való lemondás szerintem nem volt szerencsés döntés a mi kongresszusunkon.

B. K. A.: *Remélem, ennek ellenére az együttműködésről az országos központtal nem mondanak le. Kérdezek mást: beiktatásakor, pár hónappal ezelőtt, említette terveit is, melyeket a háromszéki gazdasági élet fellendítésére készül kidolgozni. A bankalapítás ügyebár...*

K. K.: Biztosan lesz belőlük valami, ez is egy folyamat viszont. A bank bejegyzése, a jóváhagyás megszerzése legalább másfél évig tart. Fél év az anyagok előkészítése és egy év a határidő, amíg a hatóság elbírálja. Két bankról van szó, az egyik iratait leadtuk már pár hónapja, a másikat most állítjuk össze. Az elsőre a jóváhagyás tavaszig kijöhet. A másik pedig az év végére vagy a jövő év elejére jöhetne létre. Ezek feladata hozzájárulni a román átalakulás megsegítéséhez, ennek keretében a tájegység anyagi fellendítéséhez. Vegyes vállalkozásról van szó, román és nyugati közös bankról.

Más gazdasági objektumokkal is foglalkozom. Kiderült viszont, hogy nem csupán anyagiakról van szó, hanem meg kell találni azokat az embereket is, akik magukra vállalnák a gazdasági ügyvitelt és a kivitelezést. Én magam nem számítok mindent megcsinálni, én támogatnám elvileg és gyakorlatilag, és hozzájárulnék létrejöttükhöz. Itt RMGE és Hangya típusú szövetkezetekről van szó és nem utolsósorban bizonyos privatizációs folyamatokról is. Biztos vagyok benne, hogy ezeket országos szinten is előbb-utóbb megvalósítjuk, a kongresszuson láthattuk, hogy egyre jobban igényeljük a gazdasági megerősödést, nem csupán a politizálást.

B. K. A.: *Így igaz! Sepsiszentgyörgyön a vatrás érdekeltségű Dacia Felix Bank hamarosan megnyitja fiókját. Az Ön által említett két pénzintézet törzstőkéje meglenne már, le van az már valahová téve?*

K. K.: Mi erről egy időben beszéltünk, sőt cikkeztünk. Kiderült, hogy a bankélet belső morális szabályai és a román törvények tiltják ezekről részletesen beszélni addig, amíg a jóváhagyás nincs meg. Emiatt tartózkodom a válaszadástól. Egy dolog azonban biztos: ne feledjük, hogy a Dacia Felix, a hatalom által támogatott román bank esetében minden másként megy, mint nálunk. Annak ellenére, hogy az országnak nagyon előnyösek a nyugati valutával induló bankok (mi ezt szeretnénk) – mégis, a politika elsődleges ma is. Tehát bizonyos akadályoztatások is fönállnak. Erről sem szívesen beszélek most.

B. K. A.: *Ha más nem, az RMDSZ országos központja biztosan támogatni fogja Önöket a bankalapításban.*

Ui. A beszélgetést követő nyilvános gyűlésen K. K. szükségesnek látta hangsúlyozni, hogy a kongresszusi határozatokat magára és a megyei szervezetre nézve kötelezőnek ismeri el.

KIRÁLY KÁROLY, AZ RMDSZ ELSŐ, IDEIGLENES VEZETŐSÉGÉNEK TAGJA

NYILATKOZIK:

Megalakulása pillanatától az RMDSZ egy nehéz és hosszú érettségi folyamaton ment keresztül. Indulása pillanatában nem rendelkezett jól átgondolt programmal. Hiányzott egy kimunkált stratégia, világos taktikai elképzelései sem voltak. Ennek ellenére a romániai magyarság civil társadalma, nemzeti közössége önszerveződésének eredményeként kevesebb mint egy hónap alatt jött létre.

Az RMDSZ szervezését Bukarestben 1989 végén Domokos Géza, Demény Lajos, Horváth Andor, Gálfalvy Zsolt, Lőrincz László és mások kezdeményezték. Az ideiglenes vezetésben ott volt Sütő András, Kányádi Sándor és Király Károly. Az országos vezetés létrejöttével azonnal megindult a szervezkedés alulról, a falusi, városi és megyei területi szervezetek megalakításáért egy időben végezte a szervezési munkát az erdélyi megyékben a helyi magyar lakosság. Még 1989 decemberében Zonda Attila megszervezte a máramarosszigeti területi városi szervezetet. Székelyudvarhelyen Katona Adám végezte ezt a munkát és így tovább.

Az országos ideiglenes vezetés Bukarestben még december folyamán kidolgozta azt a nyilatkozatot, amit január 5-én a Megmentési Front Országos Tanácsa megvitatott és magáévá tett, és amit úgy ismerünk, mint a Megmentési Front 1990. januári program-nyilatkozata etnikai, kisebbségi kérdésekben. Ezzel a proklamációval a Megmentési Front megnyerte a nemzeti kisebbségek több mint 6 millió

román állampolgárát. Később erről kiderült, hogy az Iliescu–Roman által vezetett új román hatalom csak propagandaeszköznek szánta. Ma már rosszállóan fogadják, hogyha a benne foglaltakat felemlítjük, és azokra hivatkozunk.

Az RMDSZ a romániai magyarság teljes bizalmának örvendett. Ennek köszönhetően az 1990. május 20-i parlamenti választásokon 12 szenátorral és 29 képviselővel a román parlamentben a második politikai erő lett. A parlamenti választásokon és a helyhatósági választásokon elért eredmények a romániai magyarság politikai érettségéről tanúskodnak.

Jól körülhatárolt program hiányában, a hatalom által támogatott neonacionalista szélsőségek nyomása alatt az RMDSZ teherbíró képessége azonban megroppant, amit elősegített az egyetértés hiánya az RMDSZ vezetőségében. A parlamenti frakció tevékenységét is befolyásolták a hatalmi harcok és pártütések.

1991–1992-ben az alkotmányozó parlamentben az RMDSZ frakciója nem volt egységes, eluralkodott a megalkuvó, lemondó álláspont, és így az RMDSZ képtelen volt megakadályozni azt, hogy a román alkotmányban helyet kapjon a nemzeti állam eszméje. Ez a kizárólagos, másságtagadó fogalom zöld utat biztosít a neonacionalista koncepciónak, az idegengyűlöletnek és a nemzeti kizárólagosságnak. A Ion Iliescu által vezetett és a hatalmat gyakorló párt felkarolja a neonacionalista, fasiszta jellegű szélsőséges pártokat és az 1992. szeptemberi választások után szövetséget köt ezekkel a neokommunista hatalom gyakorlásáért. Ezt elősegítette az érdekegyeztetés hiánya a kisebbségi közösségek érdekvédelmi szervezeteivel.

Az RMDSZ visszalép a nemzetiségi ligából, megkönnyítve ezáltal a hatalmi politika befolyását a kisebbségi, etnikai közösségek képviselőire. A román hatalomnak sikerült még egyszer szembeállítania az RMDSZ-t a többi kisebbségi érdekvédelmi szervezettel, mindegyik önnön érdekével ellentétben, a hatalom hasznára. Az RMDSZ tekintélyén csorba esett, a magyarság bizalma megingott, sok magyar eltávolodott az RMDSZ-től. Az RMDSZ négyéves tevékenységében mélypontnak tartom még a Neptunfürdőn lezajlott tárgyalásokat.

Az RMDSZ-listán megválasztott parlamenti képviselőket, az RMDSZ testületében fontos tisztségviselőket nem lehet, nem szabad magánszemélyeknek tekinteni. Magánszemély csak az lehet, aki nincs elkötelezve egy párt, egy nép politikája mellett. Úgyszintén egy magánszemély megbízatás, felhatalmazás nélkül nem folytathat tárgyalásokat a közösség nevében. Mindenki tárgyalhat mindenkivel, kormányzattal is, hatalmi politikai erőkkkel is a maga nevében és saját érdekében.

Hargita és Kovászna prefektusainak kinevezésében az RMDSZ politikai felépése, állásfoglalása nem volt egyértelmű, demagógiamentes, lehetőséget

szolgáltatót a hatalomnak, hogy elképzeléseit valóra váltsa. A neonacionalista és neokommunista kormánynak sikerült az RMDSZ ingadozó, határozatlan politikai állásfoglalásával előbbre lépni és túlszárnyalni Ceaușescu nemzetgyalázó és kisebbségi jogfosztó politikáját.

Érett politikai cselekedetnek tartom az 1992 októberében Kolozsváron elfogadott önrendelkezési nyilatkozatot. Az RMDSZ-ben felülkerekedtek azok az erők, amelyek a küzdelmet vállalják a romániai magyarság jogegyenlőségének kivívásában, biztosítva a feltételeket a brassói III. kongresszus programjának kidolgozásához, az RMDSZ országos vezetésének a megújulását, többségben felelős emberek kerültek az RMDSZ országos vezető testületeibe, olyanok, akik tudatosan felvállalják a romániai magyarság alapvető érdekeit és küzdenek azok érvényesítéséért.

A Memorandumot, amit átnyújtottak az Európa Tanácsnak, a legkiemelkedőbb, érett, bátor politikai cselekedetnek tartom az RMDSZ négyéves tevékenységében. Kisebbségi létünk 75 évében először alkottunk egy olyan dokumentumot, amely átfogó, a magyarság alapvető érdekeinek megfelelően érveket szolgáltat az európai nemzetek közösségeinek, a világ közvéleményének jogfosztottságunkról, sérelmeinkről, ami önálló politizálásnak a tanújele, szembeállítja a tényeket, a tagadhatatlan érveket az érzelmi és hazug hatalmi politikával, amely kisajátította az érdekeink képviselőit a nemzetközi fórumokon, megbízás nélkül, saját nevünkben beszél. A Memorandum az első lépést jelenti egy partneri viszony kialakításában a romániai magyarság és a román hatalom között, az RMDSZ és a román társadalom politikai képviselői között.

Partneri viszony csak két független fizikai vagy jogi személy közt jöhet létre érdekegyeztetést és érdekezésszerűséget követve, kompromisszumokat kötve, és nem érdekek lemondásával vagy lemondatásával. Ha az RMDSZ a jövőben is ilyen elvekre építi stratégiáját és taktikáját, akkor ez megegyezik a romániai magyarság alapvető érdekeivel, a magyarok nemzettudatának megtartására irányuló küzdelemével.

Legfontosabb teendők közé sorolnám az önrendelkezés joggyakorlásának a kivívását, ami nem könnyű dolog. Hogy ezt meg tudjuk valósítani, a román állami politikának meg kell változtatnia magatartását, le kell mondania az erőszakos, rosszindulatú, homogenizáló politikáról. El kell fogadnia a partneri viszonyt, az azonos mércét használó politikát, be kell látnia, hogy Románia határain belül nem lehet demokratikus jogállamiságot kiépíteni, külön demokráciát alkotni a románoknak, akik kivételt élveznek, és külön demokráciát a magyaroknak, a nemzetiségi, etnikai közösségeknek. Egy ilyen elképzelés és gyakorlat nem a megbékéléshez, a jogegyenlőséghez, csak áldemokráciához vezethet.

Ha a jelenlegi RMDSZ-vezetés ezt az utat választja, még sokáig megmarad mint szövetség, tömörítve a romániai magyarság többi politikai-társadalmi szervezeteit, ami felhatalmazza arra, hogy egyedüli érdekvédelmi és képviseleti szervezetnek fogadja el a romániai magyarság.

Szövetség folyóirat, 1994. január

KIRÁLY KÁROLY HOZZÁSZÓLÁSA SALAT LEVENTE TANULMÁNYÁHOZ

Salat Levente vitaindító tanulmánya érdekes és hasznos, aktuális dolgokat vet fel, megállapításai meggondolkoztatóak, helyénvalóak és további meditációra ösztönöznek.

Kisebbségi sorsunk 75 éves múltjában sok a megválaszolatlan kérdés a mindenkorai román politikai hatalom és a nemzeti, etnikai kisebbségek viszonya, a többségi románság és a kisebbségi sorsba került erdélyi magyarság együttélésének alakulásában. Sok újat számunkra nem tartogatott eddig az 1989 decembere után uralomra került politikai akarat. Aggodalmaink, dilemmáink az utóbbi 4 évben nem változtak lényegesen, szorongásaink a jövőt illetően ugyanazok, mint 70, 50 vagy 25 évvel ezelőtt.

A kérdések kérdése számunkra továbbra is megválaszolatlan. Megmaradhatunk-e Románia államhatárain belül, szülőföldünkön, azoknak, amiknek születtünk, magyaroknak? Megőrizhetjük-e kultúránkat, hagyományainkat, vallásunkat, sajátos életmódunkat, anyanyelvünket és intézményrendszerünket?

Vagy pusztulásra vagyunk kárhoztatva, kiszolgáltatva; a román hatalom kénye-kedve szerint bánhat velünk, továbbra is folytathatja a rosszindulatú, becsstelen és gátlástalan, erőszakos asszimilációs, homogenizáló politikáját? Van, lesz-e más alternatívánk: 1. az elűzetésen vagy 2. a beolvasztáson kívül?

Nyugat- és Kelet-Európa házasságából kifejlődik-e egy olyan politikai család, aminek jellemzője a sokszínűség, a nyitottság és fogékonyság a más kultúrák iránt, a tolerancia, a kölcsönös tisztelet és megbecsülés érvényesül a többség és kisebbség közötti viszonyban? Vagy a bizánci, balkáni hagyományok, életvitel és társadalmi beidegződések kerülnek túlsúlyba: a másság tagadása, az agresszivitás, a manipuláció, a cél szentesíti az eszközt mindenekfölöttisége?

És bennünk, a romániai magyarságban, a magyar nemzetben egyáltalán van-e még erkölcsi erőtartalék, hit és akarat a megmaradáshoz, küzdőképesség, leleményesség, vitalitás és kitartás, vagy beletörődünk, lemondunk, beolvadunk, és elismerjük más nemzetek „felsőbbrendűségét”?

Ezen dilemmák, „lenni vagy nem lenni” kérdések feloldása bennünk rejlik mindenekelőtt, a nemzet közösségének minden tagjában, a nemzetben magában és végső soron a nemzet elitjében, értelmiségében, politikusaiban, érdekvédelmi és közképviselési szervezetei küzdőképességében és a nemzet iránti hűségben.

Ha a lemondás uralkodik el közöttünk, akkor elveszünk. Ha a küzdelmet választjuk, akkor megmaradunk.

A kiút az együttélés partneri viszonyának kialakítása a többség és a kisebbség között, a román állam és más népek Romániában élő közösségei között. A partneri viszony létrejöttének alapja egy demokratikus jogállam megteremtése, ahol az egymércecs politika meghatározó mind a többség, mind a kisebbség számára, az államhatalom egyformán, objektíven szolgálja minden népközösség érdekeit.

A jogállamiság kifejlődése azonban hosszú folyamat, így a partneri viszony kiépítéséhez, megalkotásához idő, türelem, akaraterő és hozzáértés szükséges. A partneri viszony kialakításának előfeltétele egy tisztázási folyamat a felek között, érdekezozonosítás és egyeztetés szükségeltetik. Ki kell hogy fejlődjék egy partneri készség, egy politikai akarat, a szándék pedig meghatározó. Románia otthona és édes hazája kell hogy legyen minden állampolgárának, el kell hogy ismerje a néptörödékek kollektív jogait, meg kell teremtenie számukra az esélyegyenlőséget a fejlődéshez, jogi alapot kell teremtenie a nemzeti kisebbségek és etnikai közösségek intézményrendszerének kiépítéséhez, jogi védettséget kultúrájuk, nyelvük, hagyományaik és vallásuk megőrzéséhez.

Erdélyben svájci mintára – a tradíciónak megfelelően – három nyelv egyenjogúságát kell biztosítani: a román, a magyar és a német nyelvét. Hivatalos nyelvnek el kell ismerni más népcsoportok nyelvét ott, ahol ezek számottevően meghatározóak, akár községi szinten is, mint a szerb, ukrán, lipován, török, tatár, örmény, bolgár stb. Ez azt jelenti, hogy le kell mondani a többségi nemzet szupremáciájáról, kiváltságairól a gazdasági-társadalmi élet és kultúra minden területén, az *egy ország, egy nemzet, egy nyelv, egy vallás, egy kultúra* rögeszméjéről.

Az RMDSZ szerepe. A romániai magyarság érdekvédelmi és közképviselési szervezetének – hogy megfeleljen ezeknek a követelményeknek, az erdélyi magyarság elvárásainak – alá kell vetnie magát a tisztázási folyamatnak. Fel kell számolni az RMDSZ vezető testületeiben a totalitárius koncepciókat és gyakorlatokat. Meg kell teremteni a lehetőséget, hogy az összetevői, a politikai formációk, pártok,

professzionális, kulturális és társadalmi szervezetek lélegzethez jussanak, megőriz-
zék cselekvéskészségüket és teljesíthessék társadalmi szerepüket.

Az RMDSZ jelenlegi felépítése, struktúrái nehézkesek, bénultságot idéznek
elő, és sok költséggel járnak. Helyébe egy mozgékony, döntőképes testületet kell
létrehozni, amelyben helyet kell kapniuk a romániai magyarság prominens szemé-
lyiségeinek.

Az RMDSZ-nek fel kell vállalnia a gazdasági gondokat.

Az én nézetem szerint az RMDSZ-nek meg kell maradnia érdekegyeztető
szövetségnek. Így az RMDSZ keretében is ki kell alakítani a partneri viszonyt.
Az RMDSZ vezető testületei és személyiségei az érdekképviselési összetevők meg-
bízásának és felhatalmazásának kell hogy érvényt szerezzenek. Csak így lehet
az RMDSZ a romániai magyarság egyedüli szószólója és érdekeinek képviselője.

A romániai magyar társadalom létfontosságú kérdéseiben a közösség bele-
egyeztetése, jóváhagyása szükséges, azaz népszavazás. Arra kell tehát törekedni, hogy
a partneri viszonyt szolid alapokra helyezzük, időtálló legyen, az őszinteségen,
a megbecsülésen és a kölcsönös tiszteleten alapuljon. Az RMDSZ-nek hozzá kell
látnia a Romániában élő nemzeti kisebbségek, népcsoportok érdekvédelmi szer-
vezeteivel való partneri viszony kiépítéséhez, figyelembe véve mindegyik közösség
sajátosságát, érdekazonosságát – a kölcsönös megbecsülésre és egyetértésre alapozva.

Végezetül még két megjegyzés.

1. Jelen pillanatban az RMDSZ vezető szervei tévesen azonosítják egymással
a szóránymagyarság érdekeit a tömbben élő magyarság érdekeivel. A kettőt külön
kell kezelni, sajátos problémái vannak a szóránymagyarságnak és a kisebb
vagy nagyobb tömbben élőknek. Külön elbírálásban kell részesíteni egyiket és
másikat.

2. Meg kell változtatni a parlamenti képviselő szerepét. A parlamenti kép-
viselőcsoport a hangadó az RMDSZ vezető testületeiben és területi szerveiben.
Az egész politikai akaratra és cselekvésre rányomja bélyegét, és meghatározó szere-
pet játszik a parlamenti frakció. Ez visszás és sokszor káros. A parlamenti frakció
álláspontja nincs mindig összhangban a romániai magyarság elvárásaival. Politikai
döntésekben a meghatározó szerep az RMDSZ-é, mint párt- és politikai akarat,
a parlamenti frakció alárendelt végrehajtó szerepet kell hogy kapjon. Más szóval,
nem a frakció érdekeit kell érvényesíteni a magyarság soraiban, ellenkezőleg,
a magyarság alapvető érdekeinek kifejezője és érvényszerzője kell hogy legyen
a parlamenti frakció. Szükséges, hogy a parlamenti és helyhatósági választások ide-
jén az RMDSZ koordináló szerepet vállaljon a különböző politikai formációk és
pártok képviselőjelöltjeinek az elosztásában.

Megítélésem szerint helyzetünk nem kilátástalan, van perspektívája küzdelmünknek és jövője nemzetünknek, ha szembenézünk a valósággal, vállaljuk a küzdelmet, nem adjuk fel a reményt.

Ha a csüggedést a hit váltja fel, akkor megmaradunk és tovább fejlődünk, és megteremtjük az együttélés alapjait is a szülőföldön.

Segíts magadon, magyar, az Isten is megsegít!

Korunk, 1994. március

KIRÁLY KÁROLY LEVELE TABAJDI CSABA CÍMZETES POLITIKAI ÁLLAMTITKÁRHOZ

Tisztelt Államtitkár Úr! Kedves Csaba!

Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány két jelentős folyóiratot szerkeszt és forgalmaz: az *Erdélyi Magyarság* és a *Magyarok Világlapja*. Mindkét folyóirat színvonalas, érdekes és hasznos tudnivalókat közöl. Többnyire történelmi, dokumentációs és politikai anyagok. A szerzők zöme erdélyi származású politikus és szakember, akik jól ismerik az erdélyi magyarság érdeklődési körét, szellemi igényeit és politikai, erkölcsi magatartását.

Az *Erdélyi Magyarság* folyóirat hiánypótló szerepet is betölt, az utóbbi évtizedek mulasztásait pótolja. A kétmillió erdélyi magyar közösség nem juthatott hiteles és megbízható információkhoz, távol tartották mindenféle, történelmi múltját igazoló adattártól, el volt zárva a külvilágtól, korlátozták kapcsolatait az anyaországgal.

A román állam és politikai akarat felhasznált minden rendelkezésére álló eszközt, hogy megtörje a kisebbségben élő erdélyi magyarság történelmi tudatát, nemzeti önérzetét, hagyományait, a szülőföldre való ragaszkodását és gyengítse küzdőképességét a megmaradásért folytatott élethalálharcban.

A román állampépezet és állampolitika mindent elkövetett annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségi közösségek tagjait megalázza, másodrangú állampolgári szintre süllyessze őket, rossz közérzetet teremtve számukra, állandó válaszút elé állítva. Egyetlenegy alternatívát kínál fel számukra: beolvadni a többségi nemzetbe,

vagy a vándorbotot. A zsidók és a németek a vándorbotot választották, a kisebb etnikai közösségek, mint a török-tatár, bolgár, görög, örmény a beolvadást választották. Az erdélyi magyarság nagy többsége a szülőföldön való megmaradásért folytatott küzdelmet választotta.

1989 után a neonacionalista román politikai akarat és áldemokratikus államgépezet a homogenizálási politika helyett az egységes nemzeti állam megteremtését hirdette meg, ami tagad mindenféle nemzetiségi etnikai másságot, korlátozza az együttélési lehetőségeket, alkotmányosan meghonosítja a többségi nemzet uralmát, hátrányos helyzetet teremt a nemzeti és etnikai kisebbségek számára, a diszkriminációs, hátrányos megkülönböztetést jogi alapokra helyezi. Ezzel a lépéssel a román politika új fejezetet nyit meg az etnikai tisztogató folyamatában.

Az Erdélyi Magyarság című folyóirat fontos szerepet tölt be az önismeret és a magyarságtudat táplálásában, a szülőföld iránti szeretet és ragaszkodás elmélyítésében, hitet és reménységet táplál a magyar nemzet jövője iránt.

Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány kiadványai pártérdektől semleges folyóiratok, ami nagyobb mozgásterületet biztosít számukra a kényes történelmi és politikai kérdések megközelítésében, tehermentesíti a magyar kormányzatot a számára kellemetlen politikai államközi kapcsolatok tárgykörétől.

Az Erdélyi Magyarság folyóirat megjelenése általános magyar érdek, nemzeti eszméket táplál, tekintélyt vívott ki magának Erdélyben, fontos szerepet tölt be a magyar elit soraiban.

Számomra érthetetlen Entz Géza és az Antall-kormány hűvössége és a pártfogás hiánya.

Kedves Tabajdi Csaba! Reménykedem, hogy a koalíciós kormány pártfogásolja és támogatja az Erdélyi Magyarságért Alapítvány törekvéseit, nem hagyja kimúlni, megszűnni az erdélyi magyarok két kedvelt lapját.

Sepsiszentgyörgy, 1994. szeptember 5.

Tisztelettel
Király Károly

LEVÉL KIRÁLY KÁROLYHOZ

Sepsiszentgyörgy, Bánki Donát u. 40.

Újságban olvastam hirdetését, melyben segítséget kér Magyarországról. Szeretném tájékoztatni, hogy a mi népünk is nagyon rossz helyzetben van, ránk is ráférne sok segítség, házaink, útjaink stb. rosszak, templomaink, középületeink az elmúlt 50 év alatt anyagiak miatt elhanyagolódtak.

Bosszantó, hogy az anyaországtól elszednék mindent. Nem tehetünk semmit, hogy Trianon volt, mi is sokat nélkülöztünk, szűkösen éltünk és élünk most is. Rosszabb a helyzetünk 1990 óta. Azóta a Tőkés Lászlók, Király Károlyok és még sokan szemérmetlenül kéregetnek „megható” módon, de ismétlem, itt sem jobb a helyzetünk. Milliók véleménye egyébként a fent írtak.

Sajnos, nagyon sokan átszivárogtak hozzánk, ami igazán nem kívánatos, mert itt is munkanélküliség, szűkös élet van. Elveszik tőlünk a lakásokat, munkahelyeket, pénzünket. Betolakodók mind, és a véleményünk, a nincstelenek jönnek, hogy kihasználjanak bennünket. Az otthoniak meg állandó adakozásra szólítanak mindenkit. Jó volt, míg zárt határok voltak, nem voltunk kitéve ennyi sok rossznak, mint 1990 óta vagyunk. Igényt tartanak az anyaország javaira, csak mi címen, hogy ők is magyarok, ez nem ok. El vagyunk keseredve a határontúliak szemérmetlen, kihasználó, mindent elszedő viselkedése miatt.

Tessék keményen dolgozni ki-ki a maga területén és akkor maguknak is lesz, és ne „vegyük el attól, akinek van” elv alapján viselkedjünk.

1994. november 22.

Széles Péter

Szégyellném magam és magunkat, ha nap mint nap ilyen és ehhez hasonló kéréssel fordulnék bárkihez. A mi országunkban nagyon nagy a szegénység, a drágaság és infláció, még hiányzott nekünk, hogy az 5 millió határontúli is a szegénységünket fokozza az örökös koldulással, erőszakos kiköveteléssel, mint Tőkés László is megjegyezte, nincs már olyan segítség, de az is nyomorító elég lenne az anyaország szegényeinek, rettenetes helyzet alakult ki magukkal, határontúliakkal. Hagyjanak fel a kéregetéssel, miért legyen nekünk rosszabb, mert most az van, hogy segítsünk erőnk felett. Hagyjanak fel a koldulással. Átjönnek a betegek, meg az AIDS-es is, itthon sincs gyógyszer, az a kevés kell nekünk, nem szeretnénk hátrányt, nélkülözést szenvedni az erdélyi magyarokért.

Tőkés Lászlónak küldje el e levelet, hogy lássa, mennyire kívánjuk látni, hallani agresszív beszédeit, képmását.

Széles Péter

KIRÁLY KÁROLY LEVELE SÜTŐ ANDRÁSHOZ

Kedves András!

A budapesti kiadó értesített, hogy a *Nyílt kártyákkal* című könyvem nyomda alá készítése befejeződött. Kérlek, írd meg az előszót, január közepére el kellene juttatni a kiadóhoz. Addig, remélem, megoldódik a szponzor kérdése is.

Kedves András! Marosvásárhelyen Bernády György szoboravatási ünnepségén nagy egyetértéssel hallgattam végig szónoki beszédedet együtt a sokezes résztvevő tömeggel, mint egyike azoknak. Senkinek nem jutott eszébe (a szervezők közül), hogy erre az ünnepségre engem meghívjon.

1994. december végén sok a mozgolódás az ezelőtt öt évvel történetekkel kapcsolatban, komemoratív ünnepek, megemlékezések stb., stb. Tele a sajtó, a rádió és a képernyő, üdvözlettel megemlékező elnöki, RMDSZ-, világszövetségi, parlamenti díszbeszéd a nagy forradalmi tettekről, ellenállókról, disszidensekről, politikai kezdeményezésekről, RMDSZ létrehozásáról s így tovább.

Érdeklődéssel, sokszor egyetértéssel olvasom, figyelem az eseményeket, a romániai magyar és román médiákat... önmagam, az én nevemet sehol nem tapasztalom, hacsak a sorok között, a Ceaușescut kiszolgáló, begyepesedett kriptók között, az etc.-nál nem jelentkezem. Az a véleményem, hogy az erdélyi magyar politikai elit magáévá tette Iliescu elnök megállapítását *A reform és forradalom* című, 1994 tavaszán megjelent „brosúrájából”.

A 45. oldalon a következőket írja az Országos Megmentési Front Ideiglenes Tanácsának megalakulásáról és résztvevőiről: „Ahhoz a névsorhoz hozzáadtam egyes közismert disszidensek nevét: Mircea Dinescu, Doina Cornea, Tőkés László, Ana Blandiana. Ezután egypár volt kommunista vezető személyiséget, akiknek volt bátorságuk aláírni egy nyílt levelet, elítélve Nicolae Ceaușescu diktatúráját: Silviu Brucan, Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Manescu; ugyanilyen elgondolásból Király Károly, a Központi Bizottság politikai irodájának Kovászna zónájának képviselőjét, többségében székelyek lakta vidékről.”

Hogy miért sorol ide Iliescu engem, aki 1972 tavaszán kiléptem az említett pártelitből, számomra érthető. Iliescu, a forradalmár, aki a XIV. kongresszusig volt tagja az inkriminált pártvezetésnek, jól megfontolt elgondolásból helyez engem a régi pártvezetésből származottnak, mint aki a végsőkéig kitartott Ceaușescu mellett. Valami utolsó mohikán szerepet oszt nekem Iliescu tudatosan. Ez érthető.

Érthetetlen számomra, hogy miért teszi ezt az RMDSZ, a romániai magyar sajtó, akik ellenállói tevékenységemről nem vesznek tudomást. Nemkülönb a Nagyváradon kiadott Magyarok Világszövetségének felhívásában a felsorolt diszsidensek között a nevem hiányzik. Miért? Ha nem Csoóri Sándor volna a Világszövetség elnöke, valaki más... nem is csodálkoznék, hiszen a Világszövetség 1991–1992-ben tartott két értekezletén az RMDSZ-képviselők részéről hangzott el olyan megállapítás, miszerint Király Károly a Világszövetség vezető testületében nem ajánlatos, mert nincs jó viszonyban a román politikai hatalommal. És ez így igaz. Szinte 23 esztendeje ez a viszony rossz. De miért bánt ez bizonyos erdélyi, romániai magyar politikai hatalmasságokat, ezt nem egészen értem.

Úgy látszik, amit én tettem, szembenállásom és ellenállásom, a körön kívüli van, nem létező, érdektelen és érték nélküli.

Ami meglep, hogy az 1989 decemberében betöltött szerepem Marosvásárhelyen ugyanilyen értékelésnek örvend. Nem is beszélve arról a szerepről, amit Bukarestben a Megmentési Front keretében töltöttem be a Nemzeti Kisebbségi Bizottság munkájának irányításában és istápolásában, a Nemzetiségi Liga létrehozásában, a határozott szembeszegülésem az egységes román nemzetállam fogalmával, amiért az érdemem szerinti jutalmat elnyertem: úgy kivágtak a román parlamentből, mintha ott sem lettem volna.

No, nem is beszélve a házam lefoglalásáról Marosvásárhelyen. És történt ez akkor, amikor más, becsben tartott magyar képviselők és szenátorok szűkös tömbházlakásból tágas magánházakba költöztek. Ki-ki érdeme szerint, attól függően, ki kinek a húrját pengeti.

Velem valami baj kell hogy legyen. Nagy és megalapozott. Forradalomban részt vett diplomám nincs. Az erdélyi magyar értelmiséget vérig sértettem (Farkas Erzsébet szavai), mert azt állítottam, hogy Domokos Géza központi bizottsági tag és a nemzetiségi ügyosztály aktivistája volt. Hát ilyen és ehhez hasonló vétkek nyomják az én lelkiismeretem. Nem is beszélve arról a dossziéről, amit Borbély Lászlóék Marosvásárhelyen nagy buzgalommal készítettek az én perbefogásomat követelve, mint aki a Maros megyei kollektivizálás ellenszegülői ellen rendőri és szekus büntető csapatokat vezettem, és amelynek áldozatául esett sok szerencsétlen Maros menti és Nyárád menti gazda.

Kedves András! Nehogy azt gondold, hogy feltűnési viszketegségből, sértettségéből teszek említést a fentiekben személyemet illető dolgokkal kapcsolatban. Kénytelen vagyok szóvá tenni, ha más helyettem ezt nem teszi. Elvártam volna, jogosnak is találtam volna, mert amit én műveltem, közügy. S akár erdélyi, Nagy, Kicsi, Balga Károlyról is lenne szó, én a magyarság közkincstárába sorolom. És fontosnak tartom elvégezni majd azt a leltárt, ahová sok más név is tartozik, része annak a küzdelemnek, amit az utóbbi 75 évben folytatott a magyarság nemzeti létének a megőrzéséért.

Nagyon sokan félnek az én visszaemlékezéseim megjelenésétől, egyes atyánkfiairól nem az általuk önmagukról festett imázst tükrözik az én írásaim. Durva tényeket, úgy, ahogy az életben jelentkeznek, és fájó igazságokat tartalmaznak. De ha pénz híján könyvem nem lát napvilágot, az erkölcsi tisztázás és értékrendek helyreigazítását nem lehet sokáig halogatni. Egy ésszerűbb és sikeres magyar politika folytatásához az erkölcsi tisztázás elengedhetetlen követelmény.

Kedves András! Kívánom, hogy a közelgő karácsonyi és újévi ünnepek tartogassanak számunkra több örömet, optimizmust és hitet, erőt a küzdelemhez, bort a jókedvhez és sikert a nemzet megújulásához.

Bort, bűzát, békességet! Boldog karácsonyi ünnepeket!

Kézcsókom küldöm Évának.

Sepsiszentgyörgy, 1994. december 21.

Öllelek szeretettel
Király Károly

KIRÁLY KÁROLY LEVELE KÁNYÁDI SÁNDORHOZ

Kedves Sándor!

Üzenetet kaptam Keresztesi Évától. A kéziratot leadta a kiadónak, nyomáshoz készen. Éva kér, hogy minderről értesítselek, és kérjelek meg az előszó megírására. Január 15-ig el kellene juttatni Évához. A szponzor ügyében egyelőre előrehaladás nincs. De reménykedünk. Remény nélkül élni, írni nem lehet. Majd csak akad, aki érdemesnek tart nyomdafestékre és kiadásra egy ilyen jellegű írást is. Eljön az idő,

amikor a napi politika nagy hullámai elülnek és az értékrendben az én élettapasztalataim és küzdelmeim helyet kapnak a megmaradásért vívott csatatéren.

Az én küzdelmem nem örvend nagy figyelemnek, a hazai médiák nem tartják érdemesnek a méltatásra. Forradalmár nem vagyok, diplomával, titulával bizonyítani nem tudom, nem vagyok tulajdonosa. A felsorolt, elismert ceausizta diktatúra ellen küzdök, disszidensek felsorolásából a nevem hiányzik. Sem a románok, sem a magyarok nem tartják említésre méltónak. Ennek komoly oka van. Hogy melyek azok... majd egyszer kiderül.

Sokan érdekeltek az én múltam és az általam képviselt magatartásforma ködösítésében. A régi és új forradalmárok, politikai hatalmasságok nem szeretik a konkurenciát, pedig a piacgazdaságot hirdetik. Mit tehetek, nekem nem volt Kriterionom. De volt és van becsületem. Ha nem is a politikusok, a hatalmasságok előtt, a nevem megbecsülésnek örvend a névtelen, számottevő és tartó erdélyi magyar előtt (így tudom én legalább). Én bízom az újjászületésben, a megmaradásban és az erkölcsi tisztulásban.

A közelgő ünnepek alkalmából bort, búzát, békességet és erőt, egészséget kíván az új esztendőben tisztelő barátod szeretettel:

Sepsiszentgyörgy, 1994. december 21.

Király Károly és családja

Magdinak kézcsókom küldöm szeretettel.

KIRÁLY KÁROLY LEVELE
AZ RMDSZ GYERGYÓ TERÜLETI SZERVEZETE ELNÖKÉHEZ,
NAGY ISTVÁNHOZ

Tisztelt Elnök Úr! Kedves István!

Köszönettel nyugtázom a meghívást az RMDSZ fennállásának 5. évfordulója alkalmából rendezett emlékünnepekre. Sajnos nem tudok eleget tenni kedves meghívásotoknak. A meghívásról késve értesültem, így január 14-én más elfoglaltságok visszatartanak.

Tegnap, január 12-én, faxon megkaptam az RMDSZ Gyergyó Területi Szervezetének állásfoglalását a Tőkés László–Nagy Benedek ügyben. Álláspontotok mérsékelt, racionális és határozott. Én egyetértéssel vettem tudomásul, és osztozom véleményetekben.

December számunkra nem a szeretet jegyében köszöntött be és telt el. Pedig ránk fért volna egy kis csendes, melankolikus, optimista, reményt keltő december, karácsonyi ünnepek és egy derültebb, csendesebb évforduló. Nem a gondviselés örködött nyugalunkunk felett, hanem a méregkeverő, embergyűlölő diverzió meseteri újból a színre léptek, és tanúbizonyságát tették, hogy mennyire hívei a román–magyar megbékélésnek, és jelét adták annak, hogy mit várhatunk a beharangozott alapszerződés aláírásától. Nincs semmi új a nap alatt. Így folyik ez 75 esztendeje kisebb-nagyobb megpihenőkkel, a „húzd meg, ereszd meg” Brâncuși végtelen oszlopának tükrében.

A mindenkori beolvasztók, homogenizálók, egységes nemzetalkotók felbátorodva az eddigi sikereken, főleg a zsidó és a német közösségek megszűnésében elért eredményeken, felbátorították a kisebbséggyűlölő állampolitikát: minden erejüket latba vetik, hogy az előbbieik sorsára juttassanak minket is.

Számunkra a szülőföld minden. Nem hátrálhatunk meg semmiféle kihívástól, minden megpróbáltatásnak ellen kell állnunk, hogy a szülőföldön megmaradhassunk. És ellen fogunk állni.

A jog eszközeit felhasználva, ki kell vívnunk az önrendelkezéshez való jogunkat, ki kell építsük az autonómia rendszerünket, élnünk kell az önkormányzat területi lehetőségeivel, hogy megmaradhassunk hitünkben, történelmünkben és hagyományainkban, nyelvünkben, kultúránkban, hogy kiépíthessük a gazdasági, társadalmi intézményrendszerünket és ápolhassuk kultúránkat. Ha nem hátrálunk meg, erre esélyünk van.

A Tőkés-féle Szekuritáté-diverzió, az RMDSZ egységének megbontására irányuló kísérletek tanújelei annak a kérlelhetetlen erőbedobásnak, amelyek ellenünk, az erdélyi magyar közösség ellen irányulnak. Úgy tűnik, hogy a román fél számára a román–magyar megbékélés legfontosabb célkitűzése az erdélyi magyarság felszámolása, megsemmisítése. Fontosabb, mint a határok sérthetatlensége. Ők úgy vélik, hogy amíg magyar él a román határokon belül, addig a biztonságuk nincs szavatolva. Ha nincs magyar, nem lehet határmódosító igény sem.

Nagy-Románia mámora nem szűnt meg. Nemzeti kisebbségek nélküli egységes nemzeti állam megvalósítása a legfontosabb célkitűzés továbbra is. Nem nyughatnak, amíg céljaikat beteljesülve nem látják. Semmi sem fontosabb és nincs áldozat, amit meg ne hoznának vágyálmaik beteljesedéséért.

A megsemmisítéstől minket csak a kitartás, az összefogás és az okos politizálás menthet meg. Az okos politizáláshoz hozzátartozik a gazdasági felemelkedés is. Sajnos, úgy néz ki, legalábbis egyelőre, hogy ebben a közdelemben nem sok támogatásra számíthatunk az anyaországtól. Ennek a legfőbb akadálya, hogy odaát igazában nem is értik, hogy itt mi történik. A magyar diplomácia nyugat-európai beállítottságú, nem tett elég erőfeszítést a keleti, balkáni politika fogásainak a megismerése és kezelése iránt. Ezért mindegyre rajtavesztünk és a balkáni diplomácia mindegyre újabb és újabb meglepetéseket tartogat a magyar diplomácia számára.

A román politika iránt azt tapasztaltam odaát, hogy bizonyos bénultság létezik, sőt csodálattal is vannak irántuk. A balkáni politika dominálja nemcsak a magyar politikát, mind nagyobb befolyással van a nyugat-európai diplomáciában is. Sokszor az az érzésem, hogy Kelet- és Nyugat-Európa egyesítéséből, házasságából győztesen a Kelet kerül ki. Több elemet, értékrendet kényszerít rá Nyugatra, mint amennyit befogad a nyugati kultúra diplomáciai értékrendjeiből.

A nyugati demokrácia intézményei nem képesek ellenállni a keleti, balkáni, bizánci életvitelnek. Bár ne lenne igazam!

A Hornék politikája téves és elfogadhatatlan számunkra. Az általuk meghirdetett külpolitikai program kapóra jött a szomszédok számára, felülmúlja minden elvárásukat. Mindent megkapnak komoly diplomáciai erőfeszítés, ellenszolgáltatás nélkül. A magyar politika, prioritásait meghirdetve, lefegyverezte önmagát, és teljesen kiszolgáltatva jelenik meg a tárgyaló feleknél. Ez bizonyos diletтанtizmust és amatőrséget jelent.

Így tehát magunkra maradva, még nagyobb erőfeszítéseket kellett tennünk a szülőföldön való megmaradásban magyarként. Így sem kilátástalan a küzdelmünk. Nincs választásunk, hacsak nem akarunk megfutamodni, vagy beolvadni! Nem akarunk!

Nincs minden veszve. Jó híreink is vannak. Azonkívül, hogy edződünk a közdelemben, a romániai székely-magyar társadalom él és dolgozik, keményen küzd a megélhetéséért.

Két és fél év késéssel a múlt év december végén a Nemzeti Bank áldását adta (elvi beleegyezését) a marosvásárhelyi Páter Hitelbank megalakításához.

A Székely Faluért Alapítvány, ha lassan is, de erősödik, igazolja létjogosultságát. Kézdiszentkereszt után Ozsdola népét részesítettük anyagi támogatásban, karácsonyi ajándékba egy U 445-ös traktort vásároltunk 9,5 millió lej értékben. Minden reményünk megvan, hogy még a tavaszi mezőgazdasági munkálatok megkezdése előtt még két faluközösséget tudunk megajándékozni erőgéppel vagy más mezőgazdasági felszereléssel is. Nem sok, de figyelembe kell vennünk, hogy mind-

ezt kormányzati támogatás nélkül értük el, kimondottan magánadakozásokból, magyar–magyar összefogás eredményeként. Fő pénzügyi forrásunkat az amerikai atyánkfiai képezik.

A falu társadalmának gazdasági gyarapodását igazolja a magánkézben levő traktorok számának növekedése. Így Kovászna megyében egy év alatt több mint háromszorosára növekedett. Míg 1993 derekán 450 traktor volt, 1994 végére számuk 1400-ra emelkedett. Hasonló a helyzet Hargita és Maros megyében is.

A jövő terveink között szerepel a szövetkezeti rendszer hálózata kiépítésének elindítása. Fontos követelmény szociológiai felmérések végzése a gazdasági és társadalmi helyzet alakulásáról.

Kedves Barátaim! December, mint a forradalom 5. évfordulója, sok megemlékezés, ünneplés, evokáció, nagy zaj, sok beszéd és rengeteg mellébeszélés, érdek és érdeemesítettek, jogosan és jogtalanul ünneplő és ünnepeltek hónapja volt. Én a képernyőn szemléltem végig az eseményeket hol derülten, hol szomorúan.

A forradalmi láz nem szűnt, főleg az önjelöltek soraiban és azok között, akik nemcsak élnek, hanem visszaélnek a decemberi események vívmányaival. A legfontosabbak szerintem a sajtószabadság, a szólásszabadság és a szerveződési szabadság. Nem becslöm le a privatizációt sem, talán mégis az összes közül a legfontosabb a parasztok földhöz juttatása, a privátgazdálkodás visszaállítása.

Az RMDSZ megalakulása történelmi tény, és tudomásul kell venni, ha tetszik, ha nem tetszik, és fontos tényező a demokratikus jogállamiság kiépítésében és megteremtésében Romániában. Fontos állomása kisebbségi létünk 75 éves küzdelmének, annak a küzdelemnek, amit a romániai magyarság folytat a szülőföldön való boldogulásért. Érdekvédelmi szervezetünk ténykedései nélkül a mindennapi életünk silányabb, kilátástalanabb és reménytelenebb lenne.

Az RMDSZ szerepe fontos, eredményei kézzelfoghatóak és elvitathatatlanok nemcsak kisebbségi sorsunk alakulásában, kisebbség és többség viszonyában, a jogegyenlőségért folytatott küzdelemben, hanem Románia Európába való integrálásában. Fontos tényezője és ütközőpontja a bizánci-balkáni kultúra és életvitel s az európai kultúra és értékrendek összeegyeztethetőségében. Ezt a szerepét az RMDSZ csak úgy tudja betölteni a jövőben is, ha föl vállalja a küzdelmet egy partneri viszony kifejlődésében a kisebbség és a többség viszonyában.

Ebben a küzdelemben a megalkuvás, a lemondás nem célravezető. A partneri viszony kifejlesztése kitartó és türelmes munkát igényel, feltételezi a tiszteleten és kölcsönös megbecsülésen alapuló érdekegyeztetést. Ebben a folyamatban az erőszakpolitikának, az érdekek kijátszásának, a nemzeti szupremáciának és arroganciának nem lehet szerepe. Ilyen értelemben az RMDSZ-re és összetevőire, mint

a romániai magyar civil társadalom érdekképviselőire és képviselőitére fontos szerep hárul a demokrácia írott és íratlan szabályainak a meghonosításában, az ütköző vélemények egyeztetésében, a pluralizmus elfogadásában, a totalitárius törekvések leküzdésében, a másság elfogadásában és megtűrésében és a kirekesztési gyakorlatok felszámolásában. Szerephez kell juttatni a szövetségbe tömörült magyar civil társadalom minden tényezőjét. Csak ezek figyelembevételével lehet azt a követelményt az RMDSZ elé állítani, hogy felvállalja a romániai magyar társadalom minden fontos kérdését, gazdasági, művelődési, jogi és politikai vetületeit.

Tisztelt Elnök úr! Köszönetet mondva az RMDSZ Gyergyó Területi Szervezetének meghívásáért, elnézésüket kérve, hogy nem lehetek jelen az ünnepségeken, kérem tolmácsolja a résztvevőkkel, az RMDSZ Gyergyó-medencei képviselőivel az eddigi szerepvállalásért és a tagadhatatlan eredményekért nagyrabecsülésem.

További sikereket Hargita megye RMDSZ szervezetei egységének megteremtésében, hogy siker koronázhassa célkitűzéseik valóra váltását.

Sepsiszentgyörgy, 1995. január 13.

Tisztelettel
Király Károly

TUDÓSÍTÁS A SEPSISZENTGYÖRGYI PIACRÓL

A Gostat piactéri üzletébe igyekszem megvásárolni a heti felvágott adagomat: ½ kg nyári szalámi, ½ kg párizsi. ½ kg telemea sajt és egy házi kenyér.

Szorongva lépek be, hogy az asszonytól kapott 10 ezer lejem elég lesz-e? Elég volt. A héten nem volt árdrágulás.

Az üzlet személyzete jól képzett és kedves. Négyen vannak a főnökkel együtt, mind „lányok”. Régi ismerősként üdvözljük egymást. Az 1980-as, 1990-es években gyakran jártak Marosvásárhelyre a Konzervgyárba áruért. Rendesen kiszolgáltam őket, és ezt viszonozzák ők is most. Az áru jó minőségű, az üzlet tiszta, az elárúsítók kedvesek. A szépmezői állami gazdaság tulajdona, mintaboltja. Egy-két kedves bók után búcsúzom a lányoktól és távozom.

Az üzletből kilépve máris a sepsiszentgyörgyi napi piac kellős közepében találok magam, fedett és fedetlen kiárúsító asztalok között vezet az utam. Sok

az ismerős. Köszönök és köszöntenek. Szót váltok emberekkel. Hol románul, hol magyarul.

Egy krumplit árusító „rétyi” gazda szólít meg, afelől érdeklődik, milyen feltételek mellett kaphatna támogatást a Székely Faluért Alapítványtól egy traktoreke vásárlásához. Mielőtt válaszolnék, fülsiketítő, dermesztő, minden hangot elnyomó, sívító zaj töri meg a csendet. 80-100 méter magasban a fejünk felett jugoszláv-román gyártmányú katonai vadászgépek szelik át a Székelyföld csendes égboltját. Ezt követően két katonai helikopter köröz Sepsiszentgyörgy felett. Az egész Székelyföldet átfogó, be nem jelentett hadgyakorlatok folynak. Közeledik március 15.

Minden évben így szokott ez lenni 1989 után. Most jóval hamarabb kezdődtek a megfélemlítő berepülések és hadgyakorlatok. Február 26-i kezdettel rendszeresen, mindennap megjelennek fejünk felett a vasmadarak, figyelmeztetve, hogy ülünk vesztig, ne próbáljuk Erdélyt zsebre vágni. Állítólag március 20-ig minden nap megismétlődnek a berepülések Keller, az Erdélyi hadtest parancsnokának parancsára. A hosszan tartó, megfélemlítő hadgyakorlatokat Funaréknak rendelték el. Ezek a berepülések beilleszkednek a román–magyar „tisza égbolt” elnevezésű katonai együttműködésbe az érdekeltek értelmezésében.

A riadalomtól a rétyi atyánkfia szavát felejtí, és miután mély lélegzetet vesz, felsóhajt és keserűen megjegyzi:

– Ugye, Király úr ezek a román–magyar alapszerződést üdvözlík?

Nem jutok szóhoz, mert a másik asztal mellől egy piros hagymát árusító zágoni, Mikes Kelemen leszármazottja szólal meg:

– Lehet, hogy nem is román gépek ezek. A „tisza égbolt” elnevezésű egyezmény alapján magyar gépek is lehetnek?!

A vitába többen beleszólnak a körülöttem összeverődöttekből. A szót egy kézdiszentléleki káposztatermelő gazda veszi át:

– Azt beszélík, hogy Horn és Văcăroiu urak burgundi pezsgőt isznak a román–magyar alapszerződés aláírása után.

– Nekünk majd csak a „fekete leves” jut az alapszerződésből – toldja meg a szót egy csomakőrösi bognyeső székely.

Ezt követően egy szárazajtai, vesszőseprűt árusító góbé szól közbe:

– Király úr! A Dunában láttam és hallottam újév előtt, amit az alapszerződésről mondott Pesten. Olyan szívet melengetően szólt, hogy a feleségem meg is siratta.

– Igen, igen, de Király úr, vajon március 15-én nem lőnek-e bele az ünneplő tömegbe? – teszi fel a kérdést egy dálnoki lencsetermesztő atyánkfia.

A jelenlevők mind felnéznek rám, válaszra várva. Végre szóhoz jutok.

A román–magyar alapszerződés körül kibontakozott vita és kérdések halmazára, dilemmákra és aggodalmakra nem könnyű válaszolni. A berepülések semmi jót nem táplálnak, hacsak a pillanatnyi helyzetből ítélem meg a dolgokat, nehéz helyes és kielégítő választ adni. A válasz elől azonban ki nem térhetek, sem én, sem az RMDSZ, még kevésbé az alapszerződést lebonyolító és aláíró felek.

Valami a válaszból Európára is marad, akire hivatkozva oly lekezelően bánnak velünk a felek. Egyfelől a 75 éves mostoha, akitől semmi jót nem várhatunk, másfelől a hűtlen fivérünk, aki a barátság és jó szomszédság jegyében Európa kedvéért cserben hagy minket.

Lehet, hogy igazuk van. Még akkor is lehet, hogyha erre semmi biztosíték nincs, még formai sem. Hacsak mégis Európa nem vesz pártfogásába, hatalmas Európa, kulturált és gazdag, állig felfegyverzett, áhított és irigyelt Európa. Bízhatunk-e benned? Segítesz-e a megmaradásban? Pártfogolsz-e mindenkit, vagy csak az erős nemzeteket? Kollektív jog, autonómia, önrendelkezés, szabadság, egyenlőség, sokszínűség – jut-e belőle mindenkinek? Vagy csak azok élhetnek vele, akik maguknak ezt tűzzel-vassal megszerzik, úgy, mint történik körülöttünk, délen és keleten. Lesz-e más választásunk a beolvasztáson vagy az elvándorláson kívül? A kisebbségi sorsban eltöltött 75 év nem enged másra következtetni. A hitünk fogytán. Meggyötört testünk és lelkünk sajog a fájdalomtól. Reményt vesztenek lehetünk, mintha Petőfi tenné fel a kérdést: „Rabok legyünk, vagy szabadok?”

A kérdésre egyszóval megválaszolni mindannyiunk nevében nem tudok. Én a küzdelmet választom. A hitet és a reményt. 1000 éves múltunk a szülőföldön erre ösztönöz, és edzettségünk felhatalmaz.

Ezt gondoltam, hangosan a következőket mondtam:

– Tekintsünk bizakodva a jövő irányába, hátha minden jóra fordul. A többségi nemzettel próbáljuk kialakítani a partneri viszonyt, még akkor is, hogyha tudjuk, a Funarokból, Vadimokból és Păunescukból magyarbarát sosem lesz. Bízunk Európában, hogy felvállalja gondjainkat és segít a megmaradásban. Bízunk az Istenben, úgy, ahogy a *Székel himnusz*t valahányszor énekelve fohászkodunk is: ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

Szavaimat befejezve, néma csendben, gondterhelten elszéledtünk.

Sepsiszentgyörgy, 1995. március

a Magyar Nemzet tudósítója
Király Károly

Szerkesztői utószó

Király Károlynak, a magyar nemzet egyik legnagyobb XX. századi, erdélyi államférfijának a 2010. május 4-i internetes bejegyzésében azt olvastam, hogy többen is felteszik neki a kérdést, miért nem kaphatóak a könyvei, a *Nyílt kártyákkal* első és második kötete.

Az elsőt 1995-ben a budapesti Nap Kiadó jelentette meg, a másodikat 1999-ben a pécsi Duplex Könyvkiadó, és ennek én lehettem a szerkesztője. Kecskés Istvánnal, a kiadó igazgatójával együtt mutattuk be a *Nyílt kártyákkal* II. kötetét a Pécsi Napokon, 1999. szeptember 18-án, amelyen természetesen jelen volt maga a szerző, e nemes magyar férfiú, Király Károly is.

Valóban, az első kötet réges-régen elfogyott. S azon gondolkodtam, miképpen lehetne újra kiadni. Levélben fordultam hát Csoóri Sándorhoz, Szócs Gézához, Kodolányi Jánoshoz és Németh Zsolthoz erkölcsi támogatásért.

Végül is Réthelyi Miklós miniszter úr – nyilvánvalóan Szócs Géza közbenjárására – megítélt számomra némi pénzbeli támogatást az első kötet ismételt kiadására, ami azonban a nyomdai költségekre már nem volt elegendő. Máshonnan, bár kísérleteztem, pályázati pénzt nem kaptam. Úgy döntöttem, hogy digitális kiadást készítek a *Nyílt kártyákkal* első kötetéből, s ha egyszer bővében leszek a pénznek, nyomtatásban is előállítom megint e nemes magyar férfiú könyvét.

Király Károly a XX. század végén – 1998-ban és 1999-ben – háromszor is volt a *Sétatér* folyóirat szerkesztőségének a szeretett vendége Pécsen. A harmadik alkalommal vele érkezett hű küzdőtársa – Helga – is, aki a feleség szemszögéből idézte fel nekem a szekusok általi üldöztetésük keserű éveit a román kommunisták diktatúrájában; felelevenítette, miképpen működött a román ÁVÓ, a Szeku, és hosszasan mesélt a család és az atyafiság súlyos megpróbáltatásairól, többek között a férje, Király Károly élete elleni román merényletről.

Király Károlynak az erdélyországi magyarok önrendelkezéséért vívott kitartó küzdelmét – úgy a Ceaușescu-féle román nacionálkommunista diktatúrában, mint az 1989 decembere utáni román neokommunista kormányok idejében – jól ismer-

rem. Olyan nemes és kimagasló politikai életút az övé, amely méltán aratott elismerést a világban a békét, a nemzetek közötti együttműködést és a nemzeti kisebbségek jogait különlegesen fontos értéknek tartó emberek – százmilliók – körében, s politikai pályája példa lehet a nemzeti politikusok számára.

Király Károly a nemzetünkért végzett tetteivel is bizonyította, hogy él még a transzszilvanizmus szelleme Erdélyben. Király Károly erkölcsi nagysága, nemeslelkűsége a Széchenyi Istvánéval, az Arany Jánoséval mérhető. Ezért fordultam 1999 őszén felhívással a nemzet nagyjaihoz, hogy Király Károlyt – mint a nemzeti kisebbségek önrendelkezéséért folytatott több évtizedes, törvényes eszközökkel vívott küzdelem vezéralakját, e kiváló magyar férfiút – Nobel Béke-díjra a Norvég Nobel Intézethez felterjesszék. Ám felhívásom süket fülekre talált.

Egy sunyi, rosszindulatú, a Nyugat által ránk kényszerített békeparancssal belső és külső ellenségeink 1920-ban trianonizálták a Magyar Királyságot, s ennek

Király Károly rendhagyó történelemórát tart középiskolásoknak
1998. május 8-án a hajdani Pécsi Kulturális Központban
(Csutak István felvétele)

a következményeit viseli immáron majd száz esztendeje az idegen és velünk hol fondorlatosan, hol nyíltan ellenségeskedő kis impériumok uralma alá hajtott, önrendelkezési jogától megfosztott, kirekesztett magyarság és a trianoni határokon belül megmaradt testvérek.

Kies Kárpát-medencei országunk trianonizálásától, vagyis 1920-tól kezdve, a román állam is, akárcsak a terjedelmes Magyar Királyság területéből összetákoltt többi trianoni utódállam, felhasznált minden rendelkezésére álló nemtelen eszközt arra, hogy összezavarja a kisebbségbe kényszerített magyarság történelmi tudatát, megalázza nemzeti önérzetét, eltüntesse hagyományait, megtörje a szülőföldjéhez való ragaszkodását, másodrendű állampolgárrá süllyessze a magyarságot, és persze gyengítse az „új bojárok” elleni küzdőképességét a megmaradásáért folytatott élet-halálharcában. Rossz közérzetet teremtett a román állam is a számukra, hogy állandóan válaszut elé állíthassa a magyarságot: beolvadás az őket megalázók közé,

Király Károly és Vadas Gyula, e kötet felelős szerkesztője
a hajdani Pécsi Kulturális Központban, 1998. május 8-án
(Csutak István felvétele)

vagy a vándorbot. A zsidók és a németek a vándorbotot választották a román államban, a kisebb népi közösségek (török, tatár, bolgár, görög, örmény...) a beolvadást a megalázóik közé. Az erdélyi magyarság nagy többsége, a felvidéki, délvidéki és őrvidéki magyarok sokasága a szülőföldön való megmaradásért folytatott küzdelmet választotta.

És manapság? Belső és külső külső ellenségeink rohamai a magyar nemzet ellen talán megszűnőben vannak – vélhetnénk. Korántsem, honfitársaim! Belső és külső ellenségeink manapság az Európai Unió és az Európa Tanács szerfölött felületes műveltségű bürokratáinál, az Európai Parlament izgága, rögeszmés liberál-bolsevista képviselőinél és az Amerikai Egyesült Államok sekélyes tudású tagokból álló bizottságainál jelentik fel a sötét pénzügyi világhatalom és az őt készségesen kiszolgáló kollaboráns, nemzetellenes politikusok, valamint bértollnokok hada – a kül- és belföldi tudatipar mesterkedőinek – szakadatlan hazugságai ellen védekező, ám egy tisztességesebb, erkölcsösebb Európáért, *a nemzetek Európájáért küzdő magyar nemzetet.*

Király Károly már húsz éve is hirdette: autonómiát az erőszakkal kisebbségbe kényszerített magyarságnak! Ma is így véljük: az elorzott területeinken tömbben élő magyarságnak területi autonómiát, a nem a trianonizált Magyarországon élő többinek pedig az egész Kárpát-medencében személyi és kulturális autonómiát követelünk! És hát mindannyiunknak küzdenünk kell az ősi, jól működő magyar közösségek és azok szellemisége-lelkisége helyreállításáért, nemzetünk mindennapi életébe való visszavezetésükért. Csak és kizárólag egymástól kaphatunk hitet, reményt, egymásból meríthetünk erőt... *s ezért van nekünk jövőnk!* S ez nem más, mint a régi magyar többnemzedékes nagycsaládok és az ősi székely tizesek és közbirtokosságok visszavezetése a nemzet településeinek az életébe. S aztán, ha bőven terem fiaink és leányaink házassága, s gyümölcseik magvaiból millió színes virágszirom hull majd újfent édes Kárpát-medencei magyar hazánkra, „akkor mondhatjuk, hogy megálljunk, / mert itt van már a Kánaán!”

Király Károlynak a nemzetünk iránti hűsége példa előttem és az lehet a jövő nemzedékek előtt! S a politikusok is sokat tanulhatnak még Király Károly államférfiúi tetteiből. Megvesztegethetetlensége, elvi szilárdsága, nemzetünkben való töretlen hite legyen örök példa az ők számukra is.

Pécsett, 2013. március 25-én, *Gyümölcsoltó Boldogasszony* napján

Vadas Gyula

Tartalom

I. rész

Előhang	7
Így kezdődött	9
Így folytatódott	15
Kapcsolatom Ceaușescuval	18
Ceaușescu pozíciója erősödik	24
Kovászna megye élén	27
Lemondásom után	31
Száműzetésem okai	33
A tizenhármak	38
1987. február 7. – Második száműzetésem Karánsebesre	50
Találkozó nyugati újságírókkal Karánsebesen, 1978 februárjában	52
A merénylet	59
Szekuritáté-mesék, avagy én és a Szeku	61
Dénes úr	65
Lehallgatás a Nyárad partján	67
Poloskák színes zászlócskákkal	69
Gábos ezredest és Mályai pártaktivistát melegebb éghajlatra küldtem	70
Crișan Anișoara és Kovács Liliana készek fegyvert fogni rám	72
Jeszenszky doktor telefonjelentése Mureșan Walter ezredesnek	74
Hanches Jancsi és a konyak	80
Sütő András útmutatása nyomán én is poloskát fogok	82
Betegségek	85
Volt sugárzás, vagy nem?	86
Málnássy professzor be akar olvadni	88
2050 év	89

Nicolae Ceaușescu, Románia Szocialista Köztársaság hőse	91
Tihanyban Illyés Gyulánál	93
Csoóri Sándor szerepe	94
Hogyan maradhattam meg... ..	96
A medgyesfalvi konzervgyárban	103
Néhány különös történet	106
„Szerencséd, hogy román vagy!”	110
Botrányos ügy	113
Hristea tábornok és az uborka	116
Nicolae Ceaușecuhoz írott levelem – 1987. augusztus	117
Szekeres Zsolt látogatása	122
Három ember, három hozzáállás	124
A múlttal szakítani nemcsak politikai kérdés, hanem erkölcsi is	128
Knopp András, Karikás Péter: találkozó Zolcsáknál	131
Szabó György számtantanár úrnak	133
Nő az ellenállás	142
Szócs Géza látogatásai	144
A ceausisza felső tízezer vadászaton	145

II. rész

A fordulat napjai	181
A Nemzeti Megmentési Front Tanácsának alelnöki tisztében	226
1990 szomorú márciusa	262
A marosvásárhelyi véres események után	278
Ismét lefelé a politikai pályán	296
Egy s más a naplóból	299
Furcsaságok az RMDSZ-nél	312
Miért léptem vissza az 1992. szeptemberi parlamenti választásokon a szenátori jelölésemtől?	315
Ismét a naplóból	326
Az RMDSZ III. kongresszusa előtt	328
Budapesti látogatásom	336

III. rész

Király Károly levele Ilie Verdețhez	345
Király Károly levele Fazekas Jánoshoz	350
Király Károly levele Vincze Jánoshoz	351
A „Bizottság az Emberi Jogok Védelmére Romániában” szervezet jelentése ..	354
A KP egyik volt vezetője tiltakozik a magyar kisebbséget sújtó diszkrimináció ellen	357
Király Károly levele Takács Lajos professzornak Kolozsvárra	359
Király Károly levele Bușui Nicolae és Cristescu Florin elvtársaknak	368
Király Károly levele Virgil Trofin elvtársnak	370
Király Károly levele Ilie Verdețhez	373
Jegyzőkönyv	381
Levél a Nemzetközi Amnesztia Szervezetnek Londonba	386
Hangok és vészhangok Erdélyből	387
Király Károly levele Ion Gheorghe Maurerhez	397
Király Károly levele Ungur Ioan párttitkárnak	398
Följegyzés Marosvásárhely minicipiumi város népességi összetételére vonatkozóan	401
Király Károly levele Nicolae Ceaușecuhoz	401
A Testvériség Honpolgári Fórum felhívása	408
Közlemény	410
A Nemzeti Megmentési Front nyilatkozata a romániai nemzeti kisebbségek jogairól	410
Tájékoztató	413
Nyilatkozat	418
Polgárháború fenyeget?	419
Kötetlen beszélgetés Király Károly úrral, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa alelnökével	422
A Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsának a Nemzeti Egység Ideiglenes Maros Megyei és Marosvásárhelyi Muncipiumi Tanácsától	429
A terror napja Marosvásárhelyen – Sütő András is súlyosan megsebesült Március 19.	431
Kötetlen beszélgetés Király Károllyal, a Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsa alelnökével	434
Nem csak a román–magyar viszonyról van szó... ..	440

A Nemzeti Szövetség Ideiglenes Tanácsának nyilatkozata	443
Király Károly a kormánynyilatkozatról	445
Levél Chira Károly úrnak	445
Beszélgetés Király Károllyal, az NSZIT alelnökével	447
A nemzeti kérdés Romániában	452
RMDSZ-közlemény	457
A Liga nyilatkozata	457
A Scrieciu-per	460
Sütő András levele Ion Iliescunak	461
Scrieciu beadványa Sütő András ellen	464
Kár volt a benzinért	470
Király Károly felirata a kormányhoz	472
Király Károly nyílt levele Petre Roman miniszterelnöknek	475
Petre Roman levele Király Károly szenátor úrnak	478
Király Károly Petre Roman miniszterelnöknek	479
Az ILO levele Király Károlynak	480
Közlemény az RMDSZ székelyföldi politikai csoportjának egyeztető tanácskozásáról	481
Sovinizta uszítás a hatalom rendezésében	482
Király Károly levele a Szenátus és a Képviselőház elnökének	483
„Királydráma” végszó nélkül	484
A nacionalizmus az elnyomás eszköze	490
Tiltakozás	493
„Látjátok feleim...”	494
Király Károly levele Csoóri Sándornak	496
Beszélgetés Király Károllyal, a Székely Faluért Alapítvány elnökével	497
A Székely Faluért Alapítvány felhívása	500
Ezer traktor a Székelyföldnek!	503
Beszélgetés Király Károllyal sepsiszentgyörgyi otthonában	504
Az MSZP alelnökének levele Király Károlynak	509
Simon Judit beszélgetése Király Károllyal	510
Anyagilag kellene gyarapodni	513
Király Károly hozzászólása Salat Levente tanulmányához	518
Király Károly levele Tabajdi Csaba címzetes politikai államtitkárhoz	521
Levél Király Károlyhoz	523
Király Károly levele Sütő Andrásához	524
Király Károly levele Kányádi Sándorhoz	526

Király Károly levele az RMDSZ Gyergyó Területi Szervezete elnökéhez, Nagy Istvánhoz	527
Tudósítás a sepsiszentgyörgyi piacról	531
Szerkesztői utószó	534

A kiadásért felel a Sétatér Alapítvány vezetője

A borító, a tipográfia és a tördelés Vadas Gyula munkája

Megjelent B/5-ös alakban

Terjedelem 34 (B/5) ív

ISBN 978-963-08-6207-3

Ha az emlékirat visszapillantás elmúlt eseményekre, önvizsgálat és számvetés, az emlékezet olykor szépítő, olykor viszont torzító tükrén keresztül, egy-egy irat, fénykép villanófény lehet, mely az emberi lét szellemi-érzelmi pillanataiból el-eltűnő részleteket világít meg.

Az iratanyag darabjait is villanófénynek tekintem. Ezért lehet objektivitása ellenére szubjektív és nem teljes. Csupán azt tartottam fontosnak közölni, ami közéleti munkásságom homlokterében állt: szolgálni népemet és az emberiséget, a jogot és az igazságosságot.

Hogy ez mennyire sikerült, eldönti az Olvasó.

Király Károly